భారతదేశమున

బ్రిటిష్ రాజ్యతంత్ర యుగము

అను

బ్రిటిష్ ఇండియా చరిత్ర

"ఈ ప్రమాణములు ప్రోవుచేయుటకు శ్రీ దిగవల్లి శివరావుగారి కెన్నియో యేండ్లు పట్టియుండును వీ రిందుల కెన్నియో గ్రంథములు చదివియుందురు. తేనెపెర పెట్టుటకు తేనెటీగ కెంతకాలము పట్టునో అది యెన్నెన్ని పూలబడి తిరుగాడునో యెవరి కేమిపట్టె? ఎవరికిని తేనెపెరమీఁదనే పెరపెర. అట్టి తేనెపెర ఈ గ్రంథము."

[శతావధాని వేలూరి శివరామశాస్త్రిగారి పీఠిక]

దిగవల్లి వేంకట శివరావు

బెజవాడ

అన్నిహక్కులు గ్రంథకర్తవి
ప్రథమ ముద్రణము 2-10-1938

వెల రు 1-8-0

ఆంధ్రగ్రంథాలయ ముద్రాక్షరశాల
బెజవాడ

ఓం

పరిచయము

చరిత్రకారుఁడు సత్యశిల్పి. అతఁడు వాస్తవచరిత్రనే చిత్రించును. ఉన్నదున్నటులుగా చెప్పునదే చరిత్ర. అందు కల్లగాని కపటముగాని ఉండదు.

చరిత్రకారుఁ డనృతవాదిగాని పక్షపాతిగాని కాఁడు. అతఁ డట్టివాఁ డగునేని అతని జాతియంతేయు అనృతమునఁబడి నీచజాతిగా మాఱును.

హిందూదేశము తెల్లవారిచేతులలోఁ బడెను. వారు తమ జయగీతములు పాడుకొని నల్లవారిచేఁగూడ పాడించుకొనిరి.

తెల్లవారు దొరలు, నల్లవారు బానిసలు. తెల్లవారు గురువులు, నల్లవారు శిష్యులు. తెల్లవారు గ్రంథకర్తలు, నల్లవారు అనువాదకులు.

చిన్ననాఁడు బడిలో నేను దేశచరిత్ర చదివితిని. హిందువులు నీచులనియు, తురకలు రాక్షసులనియు, తెల్లవారు దేవతలనియు నా కొక అభిప్రాయము కలిగెను. ఆ కాలమున నా తోడిబాలకు లందఱును ఈ చదువే చదివిరి.

"ఈ యేఁబది యేండ్లలో పుట్టిన దేశచరిత్రలకంటె నూఱు నూటయేఁబది యేండ్లకు మున్ను పుట్టిన దేశచరిత్రలలో ఏ యొండు రెండో తక్క తక్కినవన్నియు పక్షపాతము లేనివనియు సమగ్రమయినవనియు సుప్రసిద్ధ చరిత్రకర్తలగు ఎడ్వర్డ్ థాంప్సన్, జి. టి. గారట్టులు వ్రాసిరి.

అసత్యము దాఁగదుగద .సత్యము లన్నియు పుంఖాను పుంఖములుగా బయటఁబడుచున్నవి. విశేషించి ఆంగ్లేయుల నోటినుండియే యివి వెలువడుచున్నవి. అట్టి సత్యముల పుట్టయే ఈ "బ్రిటిష్ రాజ్యతంత్రయుగము!"

ఈ ప్రమాణములు ప్రోవుచేయుటకు శ్రీ దిగవల్లి శివరావుగారి కెన్నియో యేండ్లు పట్టియుండును. వీ రిందుల కెన్నియో గ్రంథములు చదివియుందురు. తేనెపెర పెట్టుటకు తేనెటీఁగ కెంతకాలము పట్టునో అది యెన్నెన్ని పూలబడి తిరుగాడునో యెవరికేమిపట్టె? ఎవరికిని తేనెపెరమీఁదనే పెరపెర. అట్టి తేనెపెర ఈ గ్రంథము.

కుంఫిణీవారు హిందూ దేశమును స్వాహాచేయువఱకును ఇచట పలువురు రాజులు. నక్షత్రములవలె వెదఁజల్లఁబడినటు లుండిరి. వీర లందఱతోడను వీరి ప్రజలతోడను వీరి ధనము తోడను గల సంబంధమే యీ గ్రంథము. కావున నిది కలగూర గంపవలెను కప్పల తక్కెడవలెను ఉండక తప్పదు.

ఇచట నొక్కొక్కరాజున కొక్కొక్క చరిత్రయు ఒక్కొక్క దేశమున కొక్కొక్క రాజనీతియుకలదు. ఇట్టి రాజులు పలువురు. ఇట్టి నీతులు పెక్కు. ఇట్టి హిందూదేశచరిత్ర మొక మహారణ్యము. శ్రీ దిగవల్లి శివరావుగారు దివ్వెబూని ఈ యరణ్యమున నడచుచు నడుమ నడుమ మనకు పువ్వులను కాయలను పండ్లను గోసియిచ్చి మనలను నడిపించుచు తీసికొనిపోవుచున్నారు.

మన కందఱకును సామాన్యముగా—'తెల్లవారు కాలిడకముం దిచట నెందరు రాజులుండిరి ? ఇచట ఏలుబడి ఎటులున్నది ? ఇచటి ప్రజ యెట్టిది ? ఇది యడవి దేశమా అన్యమా ? ఇంగ్లీషువారు భుజబలముననే హిందూదేశమును జయించిరా ? తెల్లవారు కొల్లగొట్టిన ధనరాశి ఎచట మూల్గుచున్నది ? మ్యూటినీలు ఏలవచ్చెను? కిరస్తానీమత మెటులు చొచ్చెను ? అని యిటులు ప్రశ్నలనంతముగా తోఁచును. వీనికన్నిటికీ పుస్తకమున సరియగు ప్రత్యుత్తరములు మనము పడయఁగలము. ఇవికాక పంచాయతీల వినాశనము, బ్రిటిష్ వారి న్యాయవిచారణ, నూజవీడు అయోధ్య హైదరాబాదా బాకీలు, భూస్వామిత్వము, జమీందారీ రైతువారీ పద్ధతులు, శిస్తులు, మిషనరీలు, గాజుల లక్ష్మీనరుసుగారు జాన్ బ్రూస్ నార్టను, ఉద్యోగములు, కాంగ్రెసు . మొదలగు వజ్రశకలము లెన్నియోగనులనుండి యెత్తఁబడి ఇందు ' ఉల్లేఖింపఁబడినవి. 'కాసటబసలే చదివి గాథలు త్రివ్వ తెనుంగువారికి' ఈ గ్రంథము ప్రామాణికమేకాక అభిరుచికిగూడ కాఁణాచి.

అమృతాంజనముతోఁ గాని కాఫీతోఁగాని పనిలేకుండ ఒకగుక్కలో ఈ చరిత్రము నంతయు చదువఁగలిగించిన శ్రీ దిగవల్లి శివరావుగారు అభినందనీయులు.

బెజవాడ,
ది28—9—38.

వేలూరి శివరామశాస్త్రి

BIBLIOGRAPHY

The History of British India. (10 Vols.) 1858 —James Mill
The History of British Empire in India. (6 Vols.) 1841
Fifth Report. —Edward Thornton
The Indian Empire. (3 Vols.) —Montgomery Martin
A History of British India. —Sir W. W. Hunter
The History of Hindusthan. (3 Vols.) 1803 -Alexander Dow
The History of India. —Marshman
History of India. (2 Vols.) 1893 —Keene
Comprehensive History of India. (1865) —Beveridge
The Empire in India (1864) —Major Evans Bell
Retrospects and Prospects of Indian Policy (1868) ,,
A History of Military Transactions in Indosthan from the year 1745 (3 Vols.) 1861 —Robert Orme
The History of India as told by its own historians —Sir H. M. Elliot & J: Dowson
The Rise of British Power in the East 1887 —Elphinstone
The Company and the Crown —Hovell Thurlow.
Empire in Asia, How we came by it; A Book of Confessions —W. M. Torrens
Reform Pamphlets.
The Oxford History of India. —Vincent A. Smith
A History of British India. —P. E. Roberts
Rise of Christian Power in India. —Major B. D. Basu
Consolidation of Christian Power in India. ,,
India under the British Crown ,,
Rise and Fulfilment of British Rule in India. —Edward Thompson and G. T. Garratt
British Expansion in India. —Anderson and Subedar
The Imperial Gazetteer of India. (Vols. I to IV)
A Constitutional History of India. —Prof. A. B. Keith
Speeches and Documents on Indian Policy. (Vols. I & II) ,,
Collected Works. —Edmund Burke
Impeachment of Warren Hastings. —Edmund Burke
The Law of Civilisation and Decay. —Brooks Adams
Annals of the East India Company. (3 Vols.) —John Bruce
Plans for British India. —J. Bruce

Outlines of English Industries. —Cunningham & McArthur
History of the Afghans. (1838) —G. P. Ferrier
Life of Clive. — Malcolm
Considerations on Indian Affairs. (1772) — William Bolts
The Making of British India. —Muir
View of the Rise of the English Government in Bengal.
Bishop Heber's Journal. [—H. Verelst
Political and Military Transactions in India. —Prinsep
Speeches (1878) —John Bright
History of British India. (2 Vols. 1859) —Ludlow
Thoughts on the policy of the crown towards India.
Essay on Clive. —Macaulay
Essay on Warren Hastings. —Macaulay
Rise of the Mahratta Power. — M. G. Ranade
History of the Mahrattas. —Grant Duff
Mughal Administration. —J. N. Sarcar
History of the Great Mughals. —Kennedy
Sher Shah. —K. Quanungo
A Memoir of Central India. - Sir John Malcolm
History of Bengal. —Captain Stewart
Administration of Justice under the Muslim Rule.
Rulers of India series. | —Wahed Hussain
India under Early British Rule. —Romesh Chunder Dutt
The Economic History of India. ,,
The Victorian Age. ,,
Private Journal of Moira (Lord Hastings)
Wellesley Correspondence. —Garwood
War with Tippu. — Major Edward Moor
Narrative of War with Tippu Sultan. Dirom
England's Quest of Eastern Trade. —Foster
The first Englishmen in India. —R. C. Locke
Vestiges of Old Madras. —H D. Love
Echoes from Old Calcutta. —H. E. Busteed
Life of Sir Thomas Munro. (3 Vols) 1831 —G. R. Gleig
India: its administration and progress. — Sir John Strachey
Diary of Ananda Ranga Pillai (12 Vols)
Private Letters of Marquess of Dalhousie. —J. G. A. Baird
The Marquis of Dalhousie's Administration of British India.
—Sir Edwin Arnold

The story of my life. —Meadows Taylor
The History of the Indian Mutiny. —Charles Ball
My Diary in India. —Sir Howard Russell
History of the Indian Mutiny. —Kaye and Malleson
The Indian Mutiny of 1857. —Col. G. B. Malleson
The Expansion of England. — J. R. Seeley
The New Spirit in India. —H. W. Nevinson
India. —Keir Hardy
New India. —Sir Henry Cotton
Prosperous British India. —Sir. W. Digby
Lord Curzon, a failure. —C. J. O'Donnel
Recollections. —Lord Morley
The Awakening of India. —Ramsay Macdonald
Young India. —Lala Lajpat Rai
Unhappy India.
England's debt to India.
Forty one years in India. —Lord Roberts
A Nation in the Making. —Surendranath Bannerjee
An Indian Diary. —E. S. Montague
An authentic account of the condition of the Ryot-submitted to the Secretary to the Board of Control (1854.) [—John Bruce Norton
Indian Nation Builders. (3 Vols.)
Mahatma Letters. —A. P. Sinnet
Letters of Madame H. P. Blavatsky to A. P. Sinnet.
How India Wrought for Freedom. —Dr. Annie Besant
Indian National Evolution. — A. C. Muzumdar
History of the Indian National Congress. —Dr. Pattabhi.
Life and Experiences of a Bengali Chemist.—Dr. P. C. Ray
Speeches and Writings of Gokhale; Lokamanya Tilak. Naoroji; Surendranath Bannerjee; & Mahatma Gandhi.
Presidential Addresses of the Indian National Congress.
Biographies of Eminent Indians —G. A. Natesan & Co.
Eminent Orientalists ,,
Biographies (in Telugu). Ch. Lakshmi Narasimham garu.
The Modern Review.
Representative men of Southern India
G. Parameswaran Pillai.

విషయసూచిక.

ప్రథమభాగము

ఇంగ్లీషు దొరతనము : చారిత్రక సమీక్ష

1600—1937

మొదటి ప్రకరణము

రెండవ ప్రకరణము

మూడవ ప్రకరణము

నాలుగవ ప్రకరణము

ఐదవ ప్రకరణము

ఆరవ ప్రకరణము

ద్వితీయభాగము

ఇంగ్లీషుదొరతనము : కంపెనీరాజ్యము

1600 - 1857

మొదటి ప్రకరణము

రెండవ ప్రకరణము

ఐదవ ప్రకరణము

ఆరవ ప్రకరణము

ఏడవ ప్రకరణము

ఎనిమిదవ ప్రకరణము

తొమ్మిదవ ప్రకరణము

పదియవ ప్రకరణము

పదునొకండవ ప్రకరణము

పండ్రెండవ ప్రకరణము

తృతీయభాగము

ఇంగ్లీషు దొరతనము : సామ్రాజ్యతత్త్వము

1858 - 1937

మొదటి ప్రకరణము

రెండవ ప్రకరణము

మూడవ ప్రకరణము

నాలుగవ ప్రకరణము

ఐదవ ప్రకరణము

ఆఱవ ప్రకరణము

ఏడవ ప్రకరణము

ఎనిమిదవ ప్రకరణము

బ్రిటిష్ రాజ్యతంత్రయుగము

భారతదేశమున

బ్రిటిష్ రాజ్యతంత్రయుగము

ప్రథమ భాగము:

ఇంగ్లీషు దొరతనము — చారిత్రక సమీక్ష

1600—1937

మొదటి ప్రకరణము

బ్రిటీషు యుగమునకు పూర్వమునాటి భారతదేశ స్థితి.

I

భారతదేశమున బ్రిటీషు ప్రభుత్వము స్థాపింపబడక పూర్వ మీదేశ మధోగతిలో నుండెననియు, ఆ ఘోర దుస్థితి నుండి తామీదేశము నుద్ధరించితిమనియు, బ్రిటిషుసామ్రాజ్య తత్త్వవాదులు పలుకుచుందురు; బ్రిటిషువారీదేశమున కాలిడు నప్పటి కీదేశస్థితి యెట్లుండెను? పదునారవ శతాబ్దిలో భారత దేశమున మొగలాయి చక్రవర్తులేలిన సామ్రాజ్యము ప్రపంచమున చాల సుప్రసిద్ధమైనది. ఐరోపాఖండమున నేరాజుక్రింద నందరు ప్రజలు లేరు. ఏ ప్రభుత్వమునకును నంత రాబడిలేదు. ఐరోపాలోని జగత్ప్రసిద్ధకట్టడములను జూచిన విదేశీయులు గూడ హిందూస్థానమునందలి చక్రవర్తులు నిర్మించిన సుందర హర్మ్యములనుజూచి ముగ్ధులైపోవుచుండిరి. ఐరోపాసామ్రా

ముల విభవములనెరిగినవారు కూడ ఢిల్లీసింహాసనము చుట్టు నానాడుండిన యలంకారములను పరివారమునుజూచి ముక్కుల పై వ్రేళ్ళిడికొనుచుండిరి. ఆనాడు మొగలాయి చక్రవర్తుల ఫర్మానాలు పొందిన రాజప్రతినిధుల పరిపాలనమున క్రించి దేశపురాజుక్రిందగాని జర్మనీ చక్రవర్తి పరిపాలనమునగాని యుండినంతమంది ప్రజలుండిరి. వారి రాబడులును వారివానితో సమానము లైనవే.

బ్రిటిషుప్రభుత్వము స్థాపింపబడక పూర్వము పదు నాల్గు పదునారవ శతాబ్దములనాటి హిందూదేశస్థితిని ఆంగ్ల చరిత్రకారుడగు ఎల్ఫిన్‌స్టన్ వర్ణించియున్నాడు: "ఫిరోజిషా యొక్క చరిత్రకారుడు (1351-1394) ఆనాటిరైతు లనుభ వించు సౌఖ్యమునుగూర్చియు, నాటి గృహములు, అందలి గృహోపకరణములు, వస్తుజాలమును గూర్చియు, నాటి స్త్రీలు వెండిబంగారు నగలు విరివిగా నుపయోగించుటను గూర్చియు, చిత్రవర్ణనలెన్నో చేసినాడు. ఇతని కతిశయోక్తు లన్న ప్రీతియేగాని, ఇత డనేక సంగతులుచెప్పుచు రైతుల ఇండ్లనంటి యొక్కొక్క చిన్నతోట యుండెననియు వివరిం చుట చూడగా నాటి ప్రజలు సౌఖ్య మనుభవించుచుండిరను టకు సందియములేదు. ఆనాడు ప్రజాపీడన మనునది యావంత యైన నున్నట్లు గానరాదు."

నాటి భారతదేశము ఔన్నత్యస్థితిలోనుండెనని 1420 లో దేశములో తిరిగి చూచిన 'నికోలోకోంటి' చెప్పుచున్నాడు. గుజరాతులోను, గంగాతీరమునను జూచినవిశేషము లిత డుత్సా

హాము్తో వర్ణించినాడు. చక్కని యుద్యానవనములుగల పట్టణములు సుప్రసిద్ధములైన నాలుగు గొప్పనగరములు 'మారజియా' చేరులోపల నితడు చూచినాడు. ఈనగరము ధన కనక వస్తు వాహనములతోను నవరత్నములతోను నిండి యుండెనని వర్ణించియున్నాడు. 16 వ శతాబ్దప్రారంభమున దేశమును జూచిన బార్బోసా, బర్టెమాలు లీ సంగతులు నిజ మని నుడువుచున్నారు.

బార్బోసా, క్యాంబేనగరమును వర్ణించుచు అదిచక్కని నగరమనియు, అదిఫలవంతమైన దేశమనియు, వివిధజాతుల వర్తకులతోను, పారిశ్రామికులతోను, వస్తునిర్మాతలతోను నిండియుండెననియు వ్రాసినాడు. 1340-1350 మధ్య మహమ్మద్ బిన్ తుగ్లకునాటి ప్రజాపీడన కాలమున దేశమును దర్శించిన ఇబిన్ బట్యూటాకూడ, ఆనాడు తాను జూచిన జనసంకీర్ణములైన మహానగరములు వర్ణించి దేశము అశాంతిలో మునుగక పూర్వముండిన ఔన్నత్యమును సూచించినాడు.

పదునారవ శతాబ్దియారంభమున నేటి పాశ్చాత్యుల వలెనే భారతదేశముపట్ల సానుభూతిలేని బేబరుచక్రవర్తి ఈ భారతదేశము చాలధనవంతమగు గొప్ప దేశమనియు, నిది వెండి బంగారులతో తులదూగుచున్నదనియు వర్ణించి, దీని జన బాహుళ్యమును వివిధవృత్తులందు పరిశ్రమలందు జీవించు అసంఖ్యాకపారిశ్రామికులను జూచి యచ్చెరువందినాడు. బేబరుచక్రవర్తి అనేక జలాశయములను నీటివనరులను నిర్మించినాడు. క్రొత్త ఫలజాతులు వేయించినాడు.

మహమ్మదీయుల వశముగాకుండ ఇంకను హిందూ రాజుల వశమున నే యున్న దేశభాగ మింతకన్న తక్కువ భాగ్యవంతముగ లేదు. విజయనగరసామ్రాజ్యమును దర్శించినవా రెల్లరు దాని విభవమునుజూచి యాశ్చర్యపడుచుండిరి. ఢిల్లీ కనోజినగరములతో సరిపోలు నా నగరవిభవము, ఆరాజుల యఖండ వైభవము, శిల్పపోషణ, కవిపోషణ, సైనిక బలములు, కొలువుకూటములు, స్త్రీపురుషులు ఆభరణములు ధరించుట, వారి సౌభాగ్యము, నగరములోని శిల్పము, విరివియగు వర్తకము, ధనరాసులుగల యంగళ్ళను (1420-21) ఇటాలియను వాడగు నికోలోకోంటీ, 1522 లో పోర్చుగీసువాడగు పేయసును, ఉన్నిజు (1535-37) మధ్యను, పెర్షియా రాయబారి అబ్దుల్ రజాక్ (1443-44) మధ్యను వర్ణించినారు. ఆకాలమున జనసంకీర్ణములగు నితర మహానగరములుగూడ పేర్కొనబడియున్నవి. 'ఇబిన్ బటూట్యా' దక్షిణ దేశములో అప్పుడే మహమ్మదీయులు జయించిన మధురానగరమును వర్ణించియున్నాడు. అది ఢిల్లీ నగరమువలె నుండెనట. ఈ గ్రంథకర్తయే తాను రెండు నెలలు మలబారులో ప్రయాణముచేయగా సాగులోలేని భూమి కనపడలేదన్నాడు. గృహస్థులందరికిని తోటలు, దొడ్లు, ఆవరణములు నుండెనట. నాటి రేవుపట్టణములు కన్నులపండువుగ నుండెను. తూర్పుపడమటి సముద్రతీరములనుండిన రేవుపట్టణములెల్ల మహానగరములుగ నుండెను. ప్రపంచములోని అన్ని దేశములనుండియు వర్తకులిచ్చటికివచ్చి నెలకొనుచుండిరి. అరేబియా, ఆఫ్రికా, పెర్షియా, చైనాలతో వర్తకము విరివిగా

సాగుచుండెను. ఇదిగాక దేశములో నాటువర్తకము విరివిగా జరుగుచుండెను.

షర్షా దేశములోని రాజబాటలనెల్ల బాగుచేసెను. కాని ఇతనికి రెండువందలేండ్లక్రిందట దేశమును చూచిన ఇబిన్ బటూట్యా హిందువుల పరిపాలనలో నుండిన మలబారులోని బాటలెల్ల బాటసారుల కుపయోగకరముగా చెట్లనీడలతోను, అచ్చటచ్చట విశ్రాంతిగృహములతోను, నూతులతోను చాల సౌఖ్యముగా నుండెనని వర్ణించియున్నాడు.

బేబరుచక్రవర్తి యీ దేశమునకు వచ్చి చూచిన నాటికి రివిన్యూ ఆదాయము వసూలుచేయు ఉద్యోగులు, వర్తకులు, పనివారు అందరును హిందువులుగ నుండిరని అతడే వ్రాసినాడు. (Erskine's Baber -232).

పోర్చుగీసువారు 1497 లో భారతదేశమునకు వచ్చిరి. వారి ముఖ్యోద్దేశమువ్యాపారలాభములార్జించుట.ఆనాటిపశ్చిమ దేశముల వ్యాపార మెల్ల కళ్ళికోటలోనే నెలకొని యుండెను. అచ్చటినుండి పెర్షియను జలసంధినుండి కన్‌స్టాంటినోపిలుకుగాని జెడ్డానుండి సూయజు ఆలగ్జాండ్రాలద్వారాగాని జర్గుచుండెను. అచ్చట వెనీసువర్తకులు భారతదేశ సరకులనెల్ల ఐరోపారేవుల కెగుమతి చేయుచుండిరి. ఆనాడు కళ్ళికోట ఒక అంతర్జాతీయ రేవుపట్టణముగనుండెను. అచ్చట నౌక (సీజను) వ్యాపార తరుణములో 1500 నౌకలు వచ్చి పోవుచుండెను. వివిధమత ముల వారి కిచ్చట మతస్వేచ్ఛ యుండెను.

17 వ శతాబ్దములో టెవర్నియరు భారత దేశమంతట తిరిగి చూచి చాలకుగ్రామములందు సైతము ధాన్యములు, పిండి, వెన్న, పాలు, చిక్కుడుకాయలు, ఇతర కూరగాయలు, పంచదార, ఇతరమితాయిలు పుష్కలముగా దొరుకుచుండెనని వ్రాసినాడు. దీనివలన రైతులస్థితి యెంత బాగుండెనో గ్రామ జీవన మెంత సుభిక్షముగా నుండెనో తెలియగలదు.

కృష్ణదేవరాయలసామ్రాజ్యము కన్యాకుమారియగ్రము మొదలు కృష్ణా తుంగభద్రానదులవరకు వ్యాపించెను. వారి పలుకుబడి తూర్పున కటకమువరకు పడమర సాల్సెటి వరకు నుండెను. ఈ విజయనగర సామ్రాజ్యము పోర్చుగీసు వర్తకమువలన చాల లాభము పొందెను. పన్నులేకుండా వర్తకము చేసికొనుటకును, కోటయొకటి కట్టుకొనుటకును పోర్చుగీసువారికి కృష్ణదేవరాయ లనుజ్ఞనిచ్చెను. ఆకాలమున విజయనగరము ప్రపంచములోని నౌకావాణిజ్యము చేయు వివిధ జాతులవారితో నిండి ఒక అంతర్జాతీయ పట్టణమువలె నుండెను. ఈజిప్టు పారశీకము మొదలగుతురుష్క దేశ రాజులతో వర్తక సంబంధముండెను. సమస్తసరకులలోను విదేశీయవ్యాపారము జరుగుచుండెను. ఏనుగుల గుర్రముల వ్యాపారమును పోర్చుగీసువర్తకులు విరివిగా జరుపుచుండిరి. ఆసామ్రాజ్యమున 300 రేవుపట్టణములుండెను. విజయనగరమున ఒక్కొక్క సరకు కొక్కొక బజారుండెను. పుష్పములరాసులు రత్నరాసులు గల అంగళ్ళుండెను. ఆనగరములో చిత్రలేఖనము, శిల్పము, లోహ కళలు, శిలానిర్మాణములు, చెక్కడము, దంతపుబనులు,

సంగీతసాహిత్యములు విరివిగానుండెను. ఇటువంటి మహాపట్టణము ఇంతవరకెవ్వరు ప్రపంచములో నింకొకచోట కనివిని యుండలేదని అబ్దుల్ రజాకు వర్ణించియున్నాడు.

కృష్ణదేవరాయలు తన సామ్రాజ్యమును తన సామంత మండలేశ్వరులక్రింద విభజించెను. వీరు తనకు రమారమి పది లక్షల సైన్య మంపునట్లు కట్టడిచేసెను. రైతులనుండి పంటలో ఆరవవంతు మాత్రమే మండలాధిపతులు పన్నుగా వసూలు చేసి దానిలో విజయనగర చక్రవర్తికి సగమువంతు చెల్లించునట్లు బందోబస్తుచేసెను. పంటలకు, సరకులకు సరసమయిన ధరలు నిర్ణయించి పన్నులు రొక్కరూపముగా వసూలుచేయునట్లు ఆజ్ఞాపించెను. పోర్చుగీసు ఇంజనీయర్ల సహాయమున పెద్ద పెద్ద చెఱువులు త్రవ్వించియు, ఆనకట్టలను కట్టించియు వ్యవసాయ మభివృద్ధి గావించెను.

కృష్ణదేవరాయల రాజ్యాదాయము 1300 లక్షల బంగారు వరహాలని 16వ శతాబ్దములోని ఒకవిదేశీయ బాటసారి అంచనా వేసినాడు. ఆసామ్రాజ్యముయొక్క సైనికబలములు చాలమంచి శిక్షణమందియుండి లక్షలకొలది సైనికులెల్లప్పుడు యుద్ధసన్నద్ధులుగానుండిరని చూచినవారు వర్ణించినారు. విజయనగర సామ్రాజ్యము పూర్వహిందూసంప్రదాయముల ప్రకారము పరిపాలింపబడుచుండెను. సర్వమతములపట్ల సహనము చూపబడుచుండినను, రాజులు హిందూమతావలంబులై నేటి 'మైసూరువలె మతధర్మములపట్లను, గురుపరంపరపట్లను భక్తిచూపుచుండిరి. విద్యారణ్య గురుపరంపరపట్ల మర్యాద

జరుపబడుచుండెను. సామ్రాజ్యముయొక్క కేంద్రపరిపాలన చక్రవర్తి స్వయముగానే జరుపును. ఇరువదిమంది మంత్రులు, 9 మంది ముఖ్యదండనాధులు, పదునొకండుమంది సామంతులు నుండిరి. యుద్ధమంత్రి, న్యాయపరిపాలన మంత్రి, కోశమంత్రి మున్నగువారి క్రింద వివిధశాఖల కార్యదర్శులు నేటి డిపార్టు మెంటల్ శెక్రిటరీలవలె నుండిరి. ఈ ప్రభుత్వము రాష్ట్రీయ మండలాధిపతుల పరిపాలనను కనిపెట్టి చూచుచుండెను. 200 మంది సామంతమండలేశ్వరులు చక్రవర్తికి కప్పములు కట్టు చుండిరి. గవర్నరులవంటి మండలేశ్వరులకు సాలుకు 3 లక్షల ఆదాయమునుండి 15 వేలవరకు ఆయాపదవియొక్క గౌరవ మును బట్టియుండెను.

స్థానికపరిపాలన కేవలము గ్రామపంచాయతులద్వారా జరుగుచుండెను. 1565 నాటికి సామ్రాజ్యమున 12600 గ్రామములుండెనని శిలాశాసనములవలన తెలియుచున్నది. ప్రతిగ్రామముయొక్క భూస్వామిత్వపద్ధతి ఆ గ్రామసంఘము యొక్క అధికారముక్రిందనే యుండెను. గ్రామ సంఘమునకు సభ్యులు అధికారులు వేరుగానుండిరి. ఈ గ్రామసంఘముల వారే భూవిషయిక వివాదలను పరిష్కరించుచుండిరి. దుర్మా ర్గములుచేసిన ఉద్యోగుల భూములు వశముచేసికొనుచుండిరి. గ్రామోద్యోగుల తగాదాలు పరిష్కరించుచుండిరి. పల్లపు నీటి సాగుకు, నీటివసరులకు రోడ్లకు కట్టడములకు ప్రత్యేకో ద్యోగులుండిరి. గ్రామోద్యోగులపైన 'పారుపత్యగారు' లన బడు అధికారులు నాడులనాయకుల అధికారము క్రిందనుండి

గ్రామములపైన పైపెత్తనము కలిగియుండిరి. ఈ నాయకుల పైన 'కార్యకర్త'యను సామ్రాజ్యాధికారియే పైపెత్తనము వహించును. దక్షిణమున మధురలో మాత్రము 'పాళెగారు' లను సైనికనాయకులొక క్రొత్త పద్ధతిస్వపరిపాలన స్థాపించిరి. 72 పాళెముల పాళెగార్లు సైనికాధికారులుగనుండి నేరగాండ్రను, కొండజాతులను, విదేశీయులను అదుపులో నుంచిరి. వారు దేశాదాయములో మూడింట రెండువంతులు తీసికొని మూడవవంతు నాయకులకు పంపుచుండిరి.

అక్బరునాటి మొగలుసామ్రాజ్య విభవము జగత్ప్రసిద్ధము. ఈచక్రవర్తి ఎంతగొప్పరణశూరుడో అంతగొప్ప పరిపాలకుడు. అతనివిజ్ఞానసంపద, సర్వమతసహనము, ఔదార్యము, దాతృత్వము క్షమ, ధైర్యసాహసములు వర్ణనాతీతములు. అతడు న్యాయవిచారణలో అగ్నిప్రమాణ పరీక్ష మొదలగు క్రూరపద్ధతులు. జంతువధ, బలి, యుక్తవయస్సురాకపూర్వము వివాహము జేయుటను నిషేధించెను. మహమ్మదీయులతో పాటు హిందువులకు సమానముగా నుద్యోగము లిచ్చెను. యాత్రికుల పైన తలపన్ను తీసివేసెను. యుద్ధమునబట్టుకున్నవారిని బానిసలుగ జేయుపద్ధతి నిషేధించెను. షర్షాప్రారంభించిన ఆర్థికద్రవ్య సంస్కరణలు పూర్తిచేసెను. భూములనెల్ల కొలిపించి పంటలనుబట్టి తరములనిర్ణయించెను. ధాన్యపుశిస్తును రొఖ్ఖసిస్తుగా మార్చి రైతుకేది వీలుగనున్న ఆ ప్రకారము శిస్తుచెల్లింప వీలు కలుగజేసెను. బాధకరములగు అనేక పన్నులను రుసుములను తీసివేసెను. దీనివలన ప్రభుత్వమునకు ప్రజలు చెల్లించు

సొమ్ములో చాలసొమ్ము తగ్గెను. ఇటాలియను బాటసారి పీటో్రడెల్ వల్లె 1623లో నిట్లు వ్రాసినాడు. "సాధారణముగా ప్రజలందరు మర్యాదగా జీవించుచున్నారు. దేశములో మంచి సంరక్షణ కలదు. రాజు అనవసరమగు నేరారోపణములుచేసి ప్రజాపీడన చేయడు. ఎవరైన సుఖముగా సంపద ననుభవించుటను జూచి వారిని పీడింపడు." (Reform Pamphlet)

అక్బరు మనుమడగు షాజహాను పరిపాలన మొగలాయి సామ్రాజ్యచరిత్రయం దుత్కృష్టమైనది. దేశము సుభిక్షము ముగానుండి శాంతిని సత్పరిపాలనము ననుభవించెను. 1615లో సర్ థామస్ రో మొగలుదర్బారుకు ఆంగ్లరాయబారిగావచ్చి అచ్చటి మహావైభవముల జూచి ముగ్ధుడై పోయినాడు. నాటి చక్రవర్తి జహాంగీరు శిబిరమున రెండు ఎకరముల ప్రదేశము, పట్టుజరీ తివాచీలతో పరుపబడియుండెను. విలువగల చాందినీలు కట్టబడియుండెను. నవరత్న ఖచితమై ప్రపంచమున కనివిని యెరుగని నెమలిసింహాసనమును నిర్మింపజేసిన షాజహాను సింహాసనమున నధిష్ఠించిన నాటి అఖండవిభవమును జూచిన టెవర్నియరు షాజహాను తన పట్టాభిషేకమప్పుడు నవరత్నములు బంగారునాణెములతో తులాభారము తూగి వానిని జనమధ్యమున వెదజల్లెనని చెప్పుటయేగాక ఈ చక్రవర్తి కేవలము సామాన్యుడగు రాజువలెగాక తన కుటుంబమును ప్రేమతో దిద్దుకొను తండ్రివలెనే పరిపాలించెనని వర్ణించినాడు. కందహారు దండయాత్రకు తక్కిన యుద్ధములకు గావలసిన సొమ్ములెల్ల ఖర్చుచేయగా షాజహాను చనిపోవు

నాటికి 24000000 పౌనుల రొఖ్ఖముును ఇంకను బంగారు వెండి కడ్డీలును జవాహిరీయు మొగలు ఖజానాలో నిలువయుండెను. ఔరంగజేబు చనిపోవునాటి కెంత ఖర్చు అయిపోయినను నాదర్ షా ఢిల్లీప్రాంతమునుండి 1757 లో ఎంతసొమ్ము కొల్ల గొని తీసికొనిపోయిననుకూడ దేశ మింకను భాగ్యవంతముగనే యుండెను. నాడు దేశపరిపాలనముగూడ చాల కట్టుదిట్టముగ జరుగుచుండెను.

మొగలాయి చక్రవర్తియగు అక్బరుకాలమున నా సామ్రాజ్యము వివిధ సుభాలు (రాష్ట్రములు)గా విభజింపబడి ఒక్కొక్కసుభా కొక్కొక్క గవర్నరు నియమింపబడెను. ఇతని కా రాష్ట్రములో పూర్తియైన సివిలు మిలిటరీ అధికారము లన్నియు నుండెను. దేశములో ముందుగా భూములను కొలచి (పయిమాషి) సర్వే చేయించి భూమిపైన యకరమున కింత పండినదని నిర్ణయించి దీనినిబట్టి శిస్తుతరము నిర్ణయింపబడెను. అక్బరుకాలమున మొదట నిది ప్రతిసాలున జరుపబడెను. తరువాత నిది 10 సంవత్సరముల కొకమారు జరుగుచుండెను. స్థానికజిల్లా రివిన్యూ వసూలు అధికారిని అమల్ గుజా రని వ్యవహరించిరి. ఈ అధికారికి బ్రిటిషు జిల్లాకలెక్టరు జిల్లా మేజస్ట్రీటుకుండిన పోలీసు నేరవిచారణ అధికారము లుండెను. ఈ యుద్యోగికి నేటి కలెక్టరుతో చాల పోలికలు గలవు. ఇతడు రైతుబాంధవుడుగ ప్రవర్తింపవలెనని ఉత్తరువు లుండెను. దురవస్థలోనున్న రైతులకు ఋణము లివ్వవలసిన బాధ్యతయు నితనికి కలదు. స్థానికబొక్కన మితని యధీన

మున నుండెను. ఎప్పటికప్పుడు సామ్ము ఇరసాలు చేయుచుండ వలెను. ప్రతినెల ప్రజల స్థితిగతులను విశేషములను ధర లనుగూర్చి ఒక నివేదిక పంపవలెను. అక్బరుకాలమున గ్రామములయొక్క పరిపాలన న్యాయవిచారణ పూర్వము వలెనే పంచాయితీలే జరుపుచుండెను. ప్రతిపట్టణమున నొక "కొత్వాలు" అనబడు మేజస్ట్రీటుండెను. ఇతడు పోలీసు అధి కారిగానుండి పరిపాలనావ్యవహారములన్నియు జరిగించును. పట్టణములకు బయట దేశములో క్రమమగు పోలీసు ఫౌజు లేదుకాని గ్రామములకు వంశపారంపర్యముగా కావలివా రుండిరి. ఈ మేజస్ట్రీటులేగాక న్యాయవిచారణకొరకు "మీర్ అదల్" అనబడు న్యాయాధిపతియుండెను. ఇతడు న్యాయ విచారణలో తీర్పుచెప్పు అధికారి. మహమ్మదీయ ధర్మాధి కారియగు ఖాజీకూడ ఒక న్యాయాధికారియేగాని ఇతడు ధర్మశాస్త్రము జెప్పి వ్యాజ్యము నడిపించును. "నేనే అన్యా యము చేసినగూడా నేను దానినిగూర్చి న్యాయవిచారణ చేసితీరదను" అని అక్బరుచక్రవర్తి పలికియుండెను. అక్బరు చక్రవర్తి న్యాయవిచారణ చేయుట కొరకు ప్రతిదినము ఉద యము 9 గంట లైనతరువాత దాలతుఖానా యను కొలువు కూటమున కూర్చుండి దావాలను అప్పీళ్ళను విని పరిష్కరిం చును. ఆసమయమున నాయన సమక్షమున కెల్లరు వెళ్ళ వచ్చును. ఒక్కొక్కప్పుడీ న్యాయసభ సాయంత్రముగూడ జరుగును. మధ్యవారెవ్వరివలన నెట్టి యాటంకము లేకుండా అర్జీలను స్వయముగా స్వీకరించుట కొరకాయన దాలతు

ఖానాలోనికి తెరచియుండు కిటికీదగ్గరకు తరచుగావచ్చి నిలుచుండును. అర్జీల నాయన స్వయముగా విచారించి తీర్మానించును.

షాజహాను ఔరంగజేబులు బుధవారమునాడు సామాన్యదర్బారు మానివేసి సభలో పరివేష్టించి న్యాయవిచారణ జేయుచుండిరి. దర్శనగవాక్షమునుండి తిన్నగా దివానీఖాస్ మందిరమునకు ఉదయము 8 గంటలకు చక్రవర్తి వచ్చును. న్యాయోద్యోగులు, ఖాజీలు, "అదళ్ళు" అనున్యాయాధిపతులు, మఫ్టీలు, ఉలేమాలు, న్యాయశాస్త్రజ్ఞులు "దరోగా-ఈ-అదాలత్" అనబడు కోర్టుల పెత్తనదారుడు, కొత్వాలు అనబడు పట్టణపోలీసు అధికారియు తప్ప సామాన్యసభాసదుల నామందిరమునకు రానీయరు. న్యాయాధికారి ఫిర్యాదీల నొక్కొకరినే చక్రవర్తికెఱుకపరుపగా నాయన శాంతచిత్తుడై వారి మనవులను విచారించి శాస్త్రధర్మమును తెలిసికొని తీర్పు చెప్పును. (J. N. Sarkar-Mughal Administration quoted by Wahed Hussain 38–40). జహాంగీరు చక్రవర్తియొక్క కొలువుకూటమున ముఖ్యముగా నెన్నదగినది, మనవిదారులు తమ అర్జీలను నిర్భయముగా చక్రవర్తికి అందచేయుటకొరకు ఆగ్రా కోటయొక్క షా బురుజుకు కట్టబడిన బంగారు గొలుసు గంటలు. దీని రెండవకొన నదీతీరమున నొకశిలాస్తంభముకు గట్టబడియుండును. మనవి దారులు తమ అర్జీల నాగొలుసుకు గట్టినచో సేవకులయొక్క ఆటంకము లేకుండా ఆ గొలుసు పైకిలాగి చక్రవర్తి స్వయముగా చిత్తగించుచుండును. నిష్పక్ష

పాతముగ న్యాయము ప్రసాదించుట చక్రవర్తి కంత ప్రీతి. షాజహాను చక్రవర్తి కేవలము తన ప్రజలను కన్నతండ్రి వలెనే యాదరించి న్యాయపరిపాలన చేయుచుండెను. సాష్టాంగ దండప్రణామము చేయుట నితడు మాన్పించి ప్రతి బుధవారమును అర్జీలను స్వయముగా వినుచుండెను. (Eliot- History of India Vol VII. P. 170–3) ఔరంగజేబు చక్రవర్తి రాజ్యాధికారము సౌఖ్యముకొరకు కాదనియు ప్రజాక్షేమము కొరకే యనియు నిశ్చయించి నిష్పక్షపాతమగు న్యాయవిచారణ చేయుచుండెను. దర్శనమందిరమున శాంతవదనముతో దినమునకు రెండు మూడుసార్లు వచ్చి నిలిచి మనవుల చిత్తగించును. ప్రజలు నిర్భయముగా తమబాధ లాయనకు జెప్పుకొనుచు న్యాయము పొందుచుండిరని ఇలియట్ తన చరిత్రలో వ్రాసినాడు. (Vol, VII. 158) "ఈచక్రవర్తి చాల తెలివైనవాడు. రాజుయొక్క యధికారము ప్రజల యభివృద్ధిపైన నాధారపడి యుండునని ఇత డెరుగును. తన ప్రభుత్వముయొక్క క్షేమము నాలోచించి యితడు ప్రజాపీడనమును సహింపక తన పరిపాలన చక్కగా జరుగుచున్నదో లేదో అని కనిపెట్టుచుండెను. వ్యవసాయమును వాణిజ్యమును ప్రోత్సహించుచుండెను. ఆయన వరిపాలనలో ప్రతిచోటను ఆస్తికి రక్షణయుండెను. పూర్వపరిపాలనమునందు కన్న గూడా న్యాయవిచారణ ప్రజలకు సులభసాధ్యము గావించెను. దావాలు త్వరలో పరిష్కరించునట్లు చేసెను. ఈయన కాలమున ఉరిశిక్షయే గానరాదు. తనకు వ్యతిరేకముగా తన

సోదరుల పక్షము వహించినవారిని కూడా ఆయుధవిసర్జన చేయగానే ఇతడు క్షమించుచుండెను. (History of India - Alexander Dow) తన సింహాసనమునకు ముప్పము కలుగునట్లు చరించిన బంధుగులయెడల తప్ప తక్కినవా రందరిపట్ల నితడు చాల ఉదారుడుగ నుండెను. శిక్షించుటయన్న అతని కిష్టములేదు. పుర్రెలతో విజయస్తంభములు నిర్మించుట, జనవధలుచేయుట, మొగలువంశ పరిపాలన ప్రారంభదినములందువలె క్రూరకృత్యములుచేయుట యితనికిష్టములేకుండెను. (Kennedy: History of the Great Moghals)

కేవలము మొగలు చక్రవర్తులేగాక ఆకాలమునాటి సుబేదారులుకూడా నిష్పక్షపాతముగా న్యాయవిచారణ చేయుచుండిరి. వంగరాష్ట్రపు బాబు ముర్షిద్ కూలీఖాను ధర్మపరిపాలనకొరకై తనకొమారుడుచేసిన నేరమున కతని కురిశిక్ష విధించెను. తనక్రింది యుద్యోగులన్యాయము చేసినట్లు తెలిసినచో తాను పునర్విచారణచేయును. ఎంతదరిద్రుడైనను ఆయనవలన న్యాయము పొందగలుగుచుండెను. (Stewart: History of Bengal)

విజయనగర సామ్రాజ్యమునను మొగలు సామ్రాజ్యమునను గూడ ప్రజలు శాంతిభద్రతలు గలిగి సుఖముగా నుండిరి. ఆకాలమున వ్యాజ్యములు వివాదలు హెచ్చుగా లేకపోవుటకు కారణము ఆనాటి ప్రజలకు నేటివలె కోర్టు వ్యాజ్యములయం దాసక్తి లేక పోవుటయె. న్యాయశాస్త్రము యొక్క గుంటచిక్కులు, అందలి జూదరితనమును వారెరుగరు.

ఆదినములలో దేశము బలమైన ప్రభుత్వముక్రింద శాంతిభద్రతలతో సుభిక్షముగనుండెను. సాధారణ వివాదలును, కులకక్షలును గ్రామపంచాయతులవలననే పరిష్కరింపబడు చుండెను. గ్రామ ప్రజలపైన వానికి గొప్ప పలుకుబడియుండెను. గ్రామ స్వపరిపాలనా స్వాతంత్ర్యమునకు మొగలు ప్రభుత్వమెట్టి భంగము కలిగింపలేదుసరికదా దానినింకను ప్రోత్సహించి గ్రామ వ్యవహారములన్నియు పంచాయతీకే వశముచేసియుండెను. (Administration of Justice under Muslim Rule: Wahed Hussain P. 46)

భారతదేశమున నింగ్లీషుకోర్టులు వృద్ధియైనకొలదియు అబద్ధపు సాక్ష్యములు అందువలన న్యాయపరిపాలనలో కలుగు అన్యాయములు వృద్ధిజెందెనని చరిత్రకారులు చెప్పుచున్నారని జాన్‌బ్రైట్ ఉపన్యాసములందు చెప్పినాడు. (Vol. II. P. 42.)

బొంబాయిరాజధాని ఇంగ్లీషు వారిచేతిలో పడునాటికచ్చట మహారాష్ట్రపరిపాలనావిధాన మమలులో నుండెను. విజయనగర సామ్రాజ్యాధీశుల ఆంధ్రపరిపాలనా పద్ధతులనే శ్రీఛత్రపతిశివాజీయు నాయన తరువాత పరిపాలించిన పీష్వాలును అవలంబించిరి. (Tilak's speeches 31—3—18 Gokhale Hall) అష్టప్రధానుల ప్రభుత్వమని యత్యంత ప్రఖ్యాతిగాంచిన పరిపాలనా విధానము నాంధ్రసామ్రాజ్యము నుండియె గ్రహించిరి.

ఈ మహారాష్ట్ర పరిపాలనను ధ్వంసము జేసినది ఎల్‌ఫిన్‌స్టన్ అను నాంగ్లేయరాజ్యతంత్రజ్ఞుడు. మహారాష్ట్రపద్ధతుల

నెల్లు రూపుమాపిన పిదప నితడే మరల నాంగ్లేయప్రభుత్వ కంపెనీక్రింద నారాష్ట్రమునకు కమీషనరుగ నియమింపబడెను. తన పరిపాలనలో నితడు కొంత ఉదారభావమును జూపి ఆంగ్ల విద్యాపద్ధతులు స్థాపించి దేశీయుల కాంగ్లపరిపాలనపై భక్తి గలిగించుటకు ప్రయత్నించినాడు. ఇతడు వ్రాసిన సంగతులను బట్టియే పీష్వాలకాలమునాటి పరిపాలన ఎంతచక్కగా నుండెనో తెలియగలదు. పీష్వాప్రభుత్వకాలమున పునహా యొకమహా నగరము. ఇంతటి గొప్పనగరమున గూడ నొక్క బందిపో టయిన జరిగియుండలేదన్నచో దేశ మెంత శాంతిసౌఖ్యముల ననుభవించుచుండెనో తెలియగలదు. మద్యపానము పూర్తిగా నిషేధింపబడెను. నేటి రివిన్యూపరిపాలనలో ప్రసిద్ధిజెందిన జమాబందీ పద్ధతిని మొట్టమొదట స్థాపించినవాడు నానాఫర్న వీసు అను మహారాష్ట్ర పరిపాలకుడే! దానినే తరువాత బ్రిటిష్ పరిపాలకు లవలంబించిరి. రాజ్యపరిపాలనకు సంబంధించిన లెక్కలు, ఆదాయవ్యయపట్టికలు, జమాఖర్చు లెక్కలు మొదలగునవి తయారు చేయుపద్ధతులు గూడ నాకాలముననే ప్రారంభింపబడినవి. నానాఫర్నవీసుచే నియమింపబడిన గూఢ చార్లు పోలీసుభటులు, ఏసర్దారు ఎప్పుడే మనుష్యునితో ఏమి మాట్లాడినది గూడా ఆయనకు తెలియబరచుచుండిరి. అయితే దేశభక్తుల నేదో విధముగా బంధింపదలచు నేటి సి. ఐ. డీ. లకు నాటి గూఢచారుల కెంతో భేదముకలదు. నేటి ప్రభుత్వ పద్ధతులలో చాలవరకు పీష్వాలకాలమునాటివేగాని పద్ధతుల యుపయోగములో మార్పులున్నవి. పీష్వాలపరిపాలనలో

ప్రజలకు గ్రామస్థులకు నుండిన పలుకుబడి యిప్పుడు పోయి ఉద్యోగులయధికారములు హెచ్చుచేయబడి అధికారుల జులుము మితిమీరినది. సర్వాధికారియగు కలెక్టరు ప్రజాపాలకుడైనాడు. (చూడు : లోకమాన్యతిలకు ఉపన్యాసములు)

II

ఔరంగజేబుచక్రవర్తి పరిపాలనముననే మొగలు సామ్రాజ్యనాశకారణము లేర్పడెను. ఈభూపాలుడు క్రీ.శ. 1707న చనిపోవగనే ఈ కారణములు మరింత వృద్ధిజెందెను. ఔరంగజేబు చనిపోయినపిదప నలుబది సంవత్సరములలోనే మొగలు సామ్రాజ్య మంతరించెనని చెప్పవచ్చును. ఔరంగజేబుని యనంతరము మొగలాయి సింహాసనము నెక్కినరాజులెల్ల అంతఃపురమునందు సురాపానలోలురై భంగుమత్తునను, వారవనితలసల్లాపములందును, విదూషకుల సంభాషణలతోను ప్రొద్దుపుచ్చుచుండిరి. హిందూదేశమునకు పశ్చిమోత్తరమున నున్న కనుమలనుండి క్రూరజాతులవారు వచ్చిపడి భారతీయుల భాగ్యమును కొల్లగొనుచుండిరి. పెర్షియాదేశపు వీరు డొకడు భరతఖండము జొచ్చి, ఢిల్లీ ప్రవేశించి, భరతఖండమునందు కాలిడుటకు తావిమ్మని మనచక్రవర్తుల నడుగవచ్చిన రాయబారుల కచ్చెరువు గొలిపిన మయూరసింహాసనమును బట్టుకొనిపోయెను. పెర్షియావారు మొదలిడిన నాశనమును ఆఫ్ఘనులు పూర్తిచేయసాగిరి. మొగలాయి సార్వభౌమత్వమును రాజపుత్రులు నిరాకరించిరి. సిక్కులు సింధునదీ ప్రాంతముల నేలసాగిరి.

దిన వెచ్చములకు పోరాడుసైనికులు కొందరు రోహిలుఖండము నాక్రమించిరి. యమునానదీతీరములందు జాటురాజపుత్రులు విజృంభించిరి. భరతఖండమున పశ్చిమతీరమున, భరతఖండము నేకచ్ఛత్రముగ నేలదలచినవారి నెల్లర ధిక్కరించి బ్రిటిషు వారితో కూడ నెన్నో ఘోరయుద్ధములుచేసి బ్రిటిషువారి యదృష్టవశమున తుదకు లొంగిన వీరాతివీరుల (మహారాష్ట్ర) జాతి ఔరంగజేబు కాలములోనే బయలుదేరెను. ఔరంగ జేబుని యనంతర మాతని సామ్రాజ్యమునందెల్ల మహా రాష్ట్రుల పేరుమ్రోగెను. ఈ జాతి మొగలాయిరాజప్రతి నిధుల ననేకుల నడచివేసెను. దక్షిణ భరతఖండమునెల్ల వీ రాక్ర మించిరి. పూనాలో, గ్వాలియరులో, గుజరాతులో, బీహా రులో మహారాష్ట్రనాయకులు పాలింపసాగిరి. అప్పుడప్పుడు చుట్టుపట్లకు మరాటీదండ్లు వచ్చి గ్రామములను కొల్లగొను చుండెను. ఈ దాడులను జూచి భయపడి కర్షకులు గ్రామ ములు వదలి యరణ్యముల కేగుచుండిరి. పెక్కు పరగణాలు వీరికి కప్పములుగట్టి వీరిబాధ తప్పించుకొనసాగెను. పేరునకు మాత్రము చక్రవర్తి బిరుదమును ధరించిన మొగలు వంశీకు డగు నిర్భాగ్యుడుకూడ వీరికి లంచ మిచ్చుకొనవలసివచ్చెను. ఈ మరాటీదండు ఢిల్లీ కోటగోడలకు దగ్గరగనే విడిసెను. ఇంకొకదండు ఏటేటను బంగాళా దేశమునందలి సేద్యపు భూము లలో విడియుచుండెను. ఐరోపావర్తకు లీ మరాటీదండులవలన తమగిడ్డంగుల కే ముప్పుగల్గునో యని వణకుచుండిరి.

హిందూదేశమున మొగలాయి రాజప్రతినిధు లెచ్చోట

వైన బలవంతులుగనుండిరేని వారే స్వతంత్ర ప్రభువులగు చుండిరి. పేరునకుమాత్రము మొగలాయి చక్రవర్తికి కప్పముగట్టు సామంతరాజులుగ నుండిరి. చక్రవర్తి కెప్పు డైన నజరానాలంపిన కద్దు, లేనిచో లేదు. వారికి కావలసినచో నేదైన గొప్ప బిరుదమును చక్రవర్తివలన నందుచుండిరి. వీరు వంశపరంపరముగ నేలుచుండిరే గాని చక్రవర్తి యిష్టము వచ్చినప్పుడు వీరిని తొలగించుటకు వీలులేకుండెను. ఇట్లే బంగా ళమును, కర్నాటకము నేలిన మహమ్మదీయ నవాబుల వంశీయు లును, హైదరాబాదు నేలు నైజాముమంశము నుద్భవించినవి.

ఎన్నటికైన నీకల్లోల మంతమగునా? భరత ఖండమున శాంతియుత ప్రభుత్వము మరల నెలకొల్పబడునా? యను ప్రశ్నల కేజ్యోతిష్కుడును ప్రత్యుత్తర మీయజాలకుండెను. హిందూదేశమును మహారాష్ట్రులేలుదురో మహమ్మదీయు లేలుదురో, లేక మొగలుచక్రవర్తులవంశము యొక్క మూల పురుషునివంటి వీరు డెవడైన నేకొండలోయలనుండియైన వచ్చునో యనుకొనిరే గాని, భరత ఖండమునకు పదివేల మైళ్ళ దూరముననున్న ద్వీపమునుండి వర్తకము చేయుట కొరకు వచ్చిన వణిజ సంఘమువా రొకశతాబ్దము లోపుగనే హిమాచల ప్రాంతములనుండి కన్యాకుమారివరకుగల దేశ మునెల్ల చల్లగ కాజేసి ఏకచ్ఛత్రపరిపాలనమును స్థాపింతురని ఎవ్వరును కలనైన తలపరైరి.

రెండవ ప్రకరణము

బ్రిటిష్ ఇండియా నిర్మాణము.

I

బ్రిటిష్ వారీ దేశము నాక్రమించిన విధము.

ఆంగ్లేయులు భారతదేశమునకు వర్తకము చేయుట కొరకు 1600 సం॥లో పట్టాపొందివచ్చి మెల్లగా దేశాక్రమణము జేసి అచిరకాలముననే బ్రిటిష్ సామ్రాజ్యమును స్థాపించిన విచిత్ర పరిణామమునకు ప్రపంచచరిత్రలో నింకొక యుదాహరణము గానరాదు. బ్రిటిష్ సామ్రాజ్య స్థాపనము అప్రయత్నముగా, తలవని తలంపుగా జరిగినదని ప్రొఫెసర్ సీలీపండితుడు చెప్పుమాటలు సరికావు. భారతదేశమున తమ ఆధిపత్యమును సుస్థిరముగా నెలకొల్పవలెనను నుద్దేశము ఆంగ్లేయ వర్తక కంపెనీవారి డైరెక్టరులకు 1687 లోనే కలిగిన దని సర్ విలియం హంటరుగారు తమ బ్రిటిష్ఇండియాచరిత్ర రెండవకూర్పు పీఠికలో వ్రాసియున్నారు. అయితే వారు తలపెట్టినది రాజకీయాధిపత్యముగాక వాణిజ్యాధిపత్యమే యని అతని తలంపు. భారతదేశమున ఆంగ్లేయులు జరిగించిన చర్యల వలన వాణిజ్యాధిపత్యము రాజకీయాధిపత్యమునకు దారితీసినదని స్పష్టమగుచున్నది. భారతదేశమున వర్తకలాభములతోపాటు రాజ్య సంపాదనకూడ కంపెనీవారభిలషించిరనుటకు లిఖితాధారములు కలవు?

1689 లో నింగ్లాండునుండి కంపెనీ డైరెక్టరులు భారతదేశములోని కంపెనీయధికారుల కిట్లువ్రాసిరి. "వర్తకలాభము

వలెనే భూములపైనవచ్చు రివిన్యూ (ఆదాయము) కూడా వృద్ధిచేయవలయు ననియే మా యభిప్రాయము. వర్తకములో వేయి విపత్తులు కలిగినను మనలను రక్షింపగలట్టి నీ రివిన్యూ ఆదాయమే. దానివలననే ఇండియాలో మనమొక బలవంతమగు జాతిగా నిలువగలుగుదుము. లేనియెడల మనము దేశములో వర్తకము జేసికొనుటకు పట్టాన్ఁదివచ్చిన పరాయివారిగనే యుందుము. అట్టి స్థితిలో నితరుల కెవ్వరికిని పనికి రానిచోట్ల మాత్రమే మనము వర్తకము చేసికొనవలసి వచ్చును."

భారతదేశమును ఇంగ్లీషువారు తమ భుజబలముచేత నెన్నడును జయింపలేదు. ఈ దేశరాజులను నవాబులను నొకరిపై నొకరిని పురికొల్పి అందరిని నాశనముజేసియే వారు రాజ్యాక్రమణము జేసిరి. మొట్టమొదట ఆర్కాటు నవాబును అణచుటకు కంపెనీవారికి నైజాము సహాయము జేసెను. తరువాత నైజాము నణచుటకు ఆర్కాటు నవాబు సాయపడెను. ఇట్లే మహమ్మదీయుల నణచుటకు మహారాష్ట్రులును, మహారాష్ట్రుల నణచుటకు మహమ్మదీయులును కంపెనీవారికి తోడ్పడిరి. తిరిగి ఈ పద్ధతి తప్పకుండా హిందువుల నణచుటకు ఆఫ్గనులును ఆఫ్ఘనుల నడచుటకు హిందువులును కంపెనీవారికి తోడ్పడిరి. ఈదేశము నింగ్లీషువారికి చేజిక్కించుటకు మన దేశ రాజులయొక్కయు నవాబులయొక్కయు భుజబలమే.—అంతః కలహాలములే కారణములయ్యెను. ఇంకొక విశేషమేమనగా నీ మహాసామ్రాజ్యమును స్థాపించుటలో నింగ్లీషువారి కొక్క

చిల్లిగవ్వయైనను ఖర్చు కాలేదు. ఈ బ్రిటీషువారు నిజముగా భారతీయుల ధనముతోను భారత దేశ వర్తకముతోను దేశాక్రమణము జేసిరి. ఇంగ్లీషువారీ దేశమును తమఖడ్గబలమువలన జయించలేదు. కేవలము కుటిలోపాయమువలన జిత్తులవలన రాజ్యతంత్రప్రయోగము వలననే జయించిరి. నిజముగా బలప్రయోగముచే నీ దేశము నాక్రమించుటకు వారు బహిరంగముగా ప్రయత్నించియుండినచో నీ దేశములో నాటికి బలవంతులై యుండిన రాజులుఏకమై వీరిని పారదోలియుందురు. ఆంగ్లేయులు చాలా తెలివి తేటలతో తమరాజ్యతంత్రమును ప్రయోగించిరి. దేశములోని రాజులలోను నవాబులలోను వైరములు బుట్టించి యెవరిపక్షముననో చేరి తాము లాభమును పొందుచుండిరి. నిజముగా నాంగ్లేయులకు 1687 నాటికే సామ్రాజ్యకాంక్ష యుండెను. గాని పైకి తమకురాజ్యకాంక్ష లేదనియు కేవలము వ్యాపారలాభము నార్జించుటయే తమ యుద్దేశమనియు చెప్పు కొనుచుండిరి. దిగ్విజయముచేసి సామ్రాజ్యముస్థాపింతునని క్లైవు 1765 లో చెప్పినప్పుడు డైరెక్టర్లు ఖర్చు భరింపలేమనిరి. ఆనాటి రాజులు నవాబులు ఆంగ్లేయులనుజూచి మోసపోయిరి. ఒకరికన్న నింకొకరు వీరి సహాయమును పొందుచు వీరికి హెచ్చు సౌకర్యముల నివ్వసాగిరి. వీరందరును పోరాడుకొని దుర్బలులై పోయినపిదప నాంగ్లేయులు నిజస్వరూపమును జూపించిరి. ఇట్లు భారత దేశాక్రమణమును ఆంగ్లేయవర్తకులు తమకు వీలైనట్లుగను దమ్మిడీ ఖర్చులేకుండగను జేసిరి.

భారత దేశమందు కంపెనీవారి అధికారము పలుకుబడి

నానాటికి హెచ్చుసాగెను. రాజ్యతంత్రము ప్రయోగించి మొగలాయి చక్రవర్తిని లోబరచుకొనిరి. నవాబులను చేతిలో పెట్టుకొని కీలుబొమ్మలవలెనాడించుచుండిరి. పేరునకుఆచక్రవర్తి ఆనవాబులు దేశాధికారులుగాని నిజమైన అధికారులు కంపెనీ వారే. అయినను చాలారోజులవరకు దేశముయొక్క సామాన్య పరిపాలనగాని, శాంతిభద్రతలను గాపాడు పోలీసు అధికారము గాని, న్యాయవిచారణచేయు అధికారముగాని కంపెనీవారు వహించలేదు. అది తమచేతిలోని కీలు బొమ్మలకే వదలి కేవలము పన్నుల వసూలు అధికారముమాత్రమే తాము వహించిరి. నవాబులకు పరిపాలనకు సొమ్ము లేనందున వారది నిర్వహింపలేక పోవుచుండిరి. ఈపద్ధతి చాలకాలము నడచిన పిదప దేశములో తాము నిలిపిన కీలు బొమ్మల నూడలాగి ప్రభుత్వాధికారములన్ను కంపెనీవారే వహించిరి. కంపెనీ డైరెక్టరులు నియమించిన గవర్నరులే దేశపరిపాలకులైరి. ఈ పరిపాలనలో కూడా పాతపద్ధతులు మానలేదు. ఏదోమిషపైన యుద్ధముచేయుట ఆయుద్ధవ్యయము తమ కీలుబొమ్మ నవాబుల పైననో ప్రజలపైననో వేయుట, రాజ్యాక్రమణము చేయుట యీరాజ్యమునెల్ల తమ లాభముకొరకు పరిపాలించి లాభము నందుట కారంభించిరి. తమకు లోబడి కప్పములు గట్టిన నవాబులను రాజులుగా కొన్నాళ్లు ఏలనిచ్చుచుండిరి గాని వారివద్ద నుండి ధనములాగుకొని పీల్చి పిప్పిజేసి యేదోమిష పైన వారి రాజ్యము లాగికొనుచుండిరి. అనేక స్వదేశరాజులు భయపడి తామే లోబడి కప్పములు కట్టసాగిరి. మిత్రభేద

షులు, కుటిలతంత్రములు ప్రయోగింపబడుచుండెను. కప్పము కట్టలేదనియో, యేదో లోపము జరిగినదనియో, ఔరసుడు లేడనియో, నింకేదో మిషపైననో కొందరి రాజ్యములు లాగికొనుచు దేశమును ఇంగ్లీషుపరగణాలుగా చేయుచుండిరి. ఇట్లు క్లైవు వారన్ హేస్టింగ్సులు ప్రారంభించిన కుటిలరాజ్యతంత్రము అత్యద్భుతముగా ప్రయోగించబడి నేటి బ్రిటిషు పరగణాలును స్వదేశసంస్థానములునుగల బ్రిటిష్ ఇండియా నిర్మించబడెను.

ఆంగ్లేయ వర్తకుల కోపులు కోఠీలు కోటలయ్యెను. వీరి ఫ్యాక్టరీ గుమాస్తాలు కలెక్టరులైరి. వీరి ముఖ్యాధికారులు గవర్నరులైరి. వీరుకాపలా కొరకు పెట్టిన రెండువందల సిపాయీలు రెండులక్షల సైన్యములయ్యెను. వీరి వ్యాపారపు టోడలు యుద్ధనౌకలయ్యెను. చూచుచుండగనే వర్తకము జేసికొను సంఘమువారు దేశపరిపాలకులైరి. స్వతంత్రభారతము బ్రిటిష్ ఇండియాగా మారిపోయెను. ఈమార్పు ఒక్కసారిగా జరుగలేదు. కొన్నియేండ్లలో జరిగినది. బలవంతముగా గాక అప్రియత్నముగా జరిగినట్లు జరిగినది. 1857 వరకు కంపెనీపరిపాలనకాలమున భారతదేశము నిజమునకు బ్రిటిషుఇండియాగా నున్నను సిపాయి విప్లవానంతరము 1858 లో ఆంగ్లరాజమకుటము క్రింద పాలితరాజ్యముగా ప్రకటింపబడిన పిదపనే ఇది సాక్షాత్తుగా బ్రిటిష్ రాజ్యమైనది.

II

బ్రిటిష్ ఇండియా నిర్మాణ చరిత్ర

బ్రిటిష్‌వారు రాజ్యాధిపత్యము సంపాదించు నప్పటి కింకను దేశము నిమిత్తమాత్రముగా మొగలుచక్రవర్తి క్రిందనే యుండెను. గాని వివిధభాగములను పరిపాలించు రాజులు నవాబులు స్వతంత్రులుగ నుండిరి. ఉత్తరమున వంగరాష్ట్రము, బీహారు, ఒరిస్సాపరగణాలు వంగరాష్ట్ర నవాబుక్రింద నుండెను. అతని ముఖ్యపట్టణము మూర్షిదాబాదు. అయోధ్య,నవాబు వజీరుక్రింద నుండెను. ఇతనిక్రింద కాశీరాజు మొదలగు అనేక సామంతు లుండిరి. మొగలు సామ్రాజ్య రాజధానియగు ఢిల్లీలోను రాజపుత్రస్థానము మధ్యరాష్ట్రములు పశ్చిమకనుమ లందును మహారాష్ట్రుల యాధిపత్యముండెను. దక్షిణహిందూస్థానమున హైదరాబాదునవాబు పరిపాలనక్రింద ఆర్కాటు నవాబు, తంజావూరు రాజు, మైసూరుసంస్థానము నుండెను. పశ్చిమోత్తర హిందూదేశము మొగలుచక్రవర్తి పరిపాలనలోనే యుండెను. బ్రిటిషువారు నెలకొనునప్పటి కీభాగము శిక్కులక్రిందికివచ్చెను. వారినుండి బ్రిటిషువారు దీనిని లాగికొనిరి. సింధురాష్ట్రము అమీరులక్రింద నుండెను.

ఈ విశాలదేశము బ్రిటిషువారి అధికారముక్రిందికి వచ్చిన కథ చాల చిత్రమయినది. ఎట్లువచ్చినదో దక్షిణ హిందూదేశమునుండి చూతము.

తంజావూరు

తంజావూరు అనేక శతాబ్దములనుండి స్వతంత్రరాజుల పరిపాలనక్రింద నుండిన చిన్నరాజ్యము. 1741 లో ప్రతాప సింహు డీ రాజ్యసింహాసనము నధిరోహించెను. ఆ నాడు ఫ్రెంచివారితో పోటీగానుండిన ఆంగ్లవర్తకకంపెనీవా రీ రాజుతో స్నేహము జేసికొనిరి. కొద్దిరోజులలో నీ ప్రతాప సింహుని సోదరుడు ఆ రాజ్యసింహాసనమును సంపాదించుటకు తనకు సాయపడినచో దేవికోటను, ఒక జాగీరును ఇచ్చెద నని ఆంగ్లేయులతో రాయబారము నడిపెను. అంతట వీరు దాని కాసపడి మిత్రద్రోహము చేయుటకుగూడ వెను దీయక ప్రతాపుని సింహాసనభ్రష్టుని చేయుటకొరకు సైన్య మునంపిరి గాని యీ ప్రయత్నము విఫలమయ్యెను. మరల నింకొక సైన్యమునంపి దేవికోటను పట్టుకొని తమ్ము దేవి కోటలో కదలకుండ నుండనిచ్చినచో తమ క్రొత్తస్నేహితుని విడనాడుటయెగాక అతనిని బంధించి యుంచెదమనియు అత నికి కొంత భరణము నివ్వవలసినదనియు ప్రతాపునితోనే బేరముబెట్టిరి. భారతదేశమున బ్రిటీషువారు రాజ్యాక్రమణ కొరకు చేసిన ధర్మయుద్ధములలో నిదియే మొదటిది.

తంజావూరు కర్నాటక నవాబు క్రింది సామంతరా జ్యము. ఈ కర్నాటక నవాబుపై యధికారి దక్షిణహిందూ స్థాన సుబేదారుడు. అనగా మొగలాయి చక్రవర్తియొక్క దక్షిణరాష్ట్రపాలకుడగు హైదరాబాదు నవాబు. ఆనాడు ఆంగ్లేయులకు ఫ్రెంచివారికిని వ్యాపారములో పోటీగానుండెను.

ఫ్రెంచివారికన్న తాము హెచ్చులాభము పొందవలెనని తలచియే ఆంగ్లేయులు దేవికోట నాశించియుండిరి. 1754 లో ఆంగ్లేయులును ఫ్రెంచివారును సంధిజేసికొనగా సిక నీ కర్నాటక నవాబురాజ్యమునకు విదేశీయులవలన నేబాధలు కలుగవని తలచిరి, గాని త్వరలోనే ఇది పొరబాటు అని తేలినది. ఆంగ్లేయుల స్నేహితుడగు మహమ్మదాలీ కర్నాటకనవాబుగా నంగీకరింపబడెను. అంతట నతనికి గప్పములివ్వక తిరుగుబాటుచేయుచున్న కొందరు హిందూసామంతరాజుల నణచుటకు ఆంగ్లేయులు తలపెట్టిరి. పాండుచేరిలోని ఫ్రెంచివారు దీనికి తమ యసమ్మతిని తెలిపిరి. అంతట కలహములు కలిగెను. ఫ్రెంచివా రోడిరి. ఫ్రెంచివారితో చేసిన యీ యుద్ధముకొరకు ఆంగ్లేయులకైన ఖర్చుల క్రింద కర్నాటక నవాబు ఆంగ్లేయవర్తక కంపెనీవారికి సాలుకు 280000 పౌనులు లేక 28 లక్షలరూపాయల చొప్పున నిచ్చునట్లు విధించి 1763 లో నతనితో నొక సంధి పత్రము మీాద సంతకము చేయించిరి. కొన్ని భూములయొక్క శిస్తులను ఆదాయమును ఈ బాకీక్రింద జమకట్టు ఏర్పాటుతో ఆ భూములను కంపెనీ కిచ్చునట్లు కంపెనీవారు నవాబుతో ఏర్పాటు జేసిరి. నవాబు మారుమాటాడకుండ దీనికంగీకరింపవలసి వచ్చెను. నవాబువలన జాగీరులందిన ఈ జాగీరుదారులే నిజముగా నవాబునకు యజమానులుగానుండిరి. ఆంగ్లేయులు దక్షిణహిందూస్థానమున నడుగిడునప్పుడు వీరికి నిలువనీడలేదు. వారికి మొట్టమొదట సహాయము చేసినవాడు కర్నాటక

నవాబు. తరువాత వారి విరోధులగు ఫ్రెంచివారితో యుద్ధము లందు సహాయము జేసినవాడు నితడే.

ఇట్టి ఆప్తమిత్రుడు ఆ శతాబ్దము పూర్తియగునప్పటికి ఆంగ్లేయవర్తక కంపెనీవారి చేతిలో కీలుబొమ్మ స్థితికి దిగిపోయెను. ఆకంపెనీనౌకరుల దయాధర్మములపై నాధారపడ వలసిన వాడయ్యెను. లార్డు వెలస్లీ యీ నవాబుతో మరల నొక సంధియేర్పాటు గావించునాటికి నవాబు ఆంగ్లేయుల స్నేహపు వలలోజిక్కి వారిరక్షణ యురితాళ్ళలో బాధపడుచు అసహాయుడై యుండెను. అతనిరాజ్యముయొక్క మేనేజిమెంటు కంపెనీవారిచేతిలో నుండెను. ఇప్పుడీ క్రొత్తసంధివలన నతని రాజ్యముయొక్క ఆదాయములో నైదువంతులలో నాల్గువంతులు కంపెనీవారికి శాశ్వతహక్కుగా నిచ్చివేయబడెను. మిగిలిన ఐదవవంతు ఆదాయ మీ నవాబుపోషణకొరకు ప్రత్యేకింపబడెను. ఇట్లీనవాబు వీరిచేతిలో మనువర్తిదారుడైనాడు. ప్రాతస్నేహము కృతజ్ఞతలను బట్టి ఈ భరణమును నవాబు దర్జాయు మాత్ర మీ దురదృష్టవంతుని కింకను గొన్నాళ్ళు మిగిల్చియుంచిరి. గాని 1853 నాటి గవర్నరుజనరలగు డల్హౌసీకి ఈ పూర్వకాలపు మర్యాదయు, ఈ దర్జాయు, మనువర్తియు, అర్థములేనట్లుగా కనబడి కంపెనీడైరక్టర్లతో ఆలోచించి ఈ కృతజ్ఞత ప్రహసనము నంతటితో నంతమొందింపదలచి అప్పటి కర్ణాటక నవాబు తదనంతరము వచ్చిన అజింషాసీబిరుదు వహింపవలదని నిషేధించి అతని కీయవలసిన ఐదవవంతు ఆదాయము నిచ్చుటకు నిరాకరించెను.

'శాశ్వతసంధి'పత్రినియమములు గూడా అవి పరిపాలిం చుట యవసరమని తమకు తోచినంతకాలమే గాని, తరువాత తాము మన్నింపవలసిన పనిలేదని ఈ గవర్నరు జనరలు నూతీ్రకరించెను.

బ్రిటిషువారితో సంధిచేసికొనిననవాబు 1792 లో చని పోగా ఆనాటి పరిస్థితులనుగూర్చి మిల్లు తన బ్రిటిషుఇండియా చరిత్రిలో నిట్లు వ్రాసినాడు "అయోధ్యయు కర్నాటకమును పూర్వము చాల భాగ్యవంతములైన రాజ్యములు. బ్రిటిషు ప్రిభుత్వముయొక్క పలుకుబడి క్రిందికి వచ్చినతరువాత దుష్ట పరిపాలనవలన భారతదేశములోని తక్కిన ఏభాగమునను గానరాని దౌర్భాగ్యస్థితికి వచ్చినవి. వీనిదుస్థితికి ప్రపంచము లోని ఏభాగమునను పోలికలేదు. ఈ ఘోరస్థితి బ్రిటిషు సంపర్కమువలన నెట్లు కలిగినది?" (Mill's History of British India Book VI. 51-52.) ఈప్రశ్నకు జబాబు 1792 లో నవాబుతోడి సంధినిగూర్చి వెలస్లీ పరిపాలనకాలమునాటి చరిత్రికారుడగు వెల్లింగ్టన్ వ్రాసిన మాటలలోనే కనబడును. బ్రిటిషువా రిండియాలో చేసిన ఈమాదిరి సంధు లన్నిటి యందు వలెనే ఈ సంధియందుకూడ నొక్క ప్రధానమగు అనర్థకముకలదు. నవాబుయొక్క ఆంతరంగిక వ్యవహారములలో కంపెనీవా రెట్టి జోక్యము కలిగించుకొనరాదను నొక నియ మముకలదు గాని ఈపరిపాలనను నిలిపియుంచుటకొరకే కంపెనీ వా రెల్లప్పు డేదో జోక్యము కలిగించుకొనుచునే యుండిరి. ఇంకొక ముఖ్యమైన అనర్థకమేమనగా కంపెనీవారి కిచ్చుకొన

వలసిన సొమ్మును గడువులోపల నిచ్చుకొనుట కీ నవాబు తక్కినవారివలెనే పెద్ద వడ్డీ కప్పు పుచ్చుకొవలసి వచ్చుచుండెను. మరియు నా రాజ్యభాగములందలి శాసన ధర్మవిధులు కంపెనీవారి ఫోర్టుసెంటుజార్జి కోటలోని సివిలు మిలిటరీ యాంగ్లేయ జనులవలన నిర్మింపబడి అమలు జరుపబడుచుండెను. ఇందువలని అనర్థకము లసంఖ్యాకములుగ నుండెను. 1792 సంవత్సరపు సంధిషరతులు అమలు జరుగ నారంభించినది మొదలు పైన జెప్పిన అనర్థకములను సంస్కరించుటకును, కంపెనీవారి ఆదాయమును బందోబస్తు చేసికొనుటకును వలసిన మార్పులను చేయువలెనని ప్రతి గవర్నరును నవాబును కోరుచుండెను గాని నవాబు దీని కంగీకరింపలేదు. ఈపద్ధతివలన దేశాదాయము క్రమక్రమముగా క్షీణించిపోవుచుండెను. ప్రజాపీడన మధికమై ప్రజలలో అశాంతి ప్రబలుచుండెను. ఇట్టిస్థితిలో కంపెనీవారికి టిప్పుసుల్తానుతో యుద్ధము తటస్థించెను. అంతట వెలస్లీ యీ కర్నాటకమును బ్రిటిషురాజ్యములో కలుపుకొనదలచెను. దానికొక నెపము సులభముగనే దొరికెను. ఈ కర్నాటకనవాబు తన ప్రక్కరాజగు టిప్పుతో నుత్తరప్రత్యుత్తరములు జరుపుచున్నాడనియు ఇవి సంధి షరతులకు భంగకరమనియు నందువలన కంపెనీవారు తమ క్షేమముకొరకు వలసినచర్య గైకొనుట కర్హులనియు నిర్ణయించి పైనచెప్పిన ప్రకారము కర్నాటక నవాబును మనువర్తిదారుగ జేసివేచెను.

వెలస్లీయొక్క ఉత్తరువులు మద్రాసుకు చేరునప్పటికి అప్పటి కర్నాటక నవాబు ఓమ్‌దల్‌ఉమ్రా అనారోగ్యముగ నుండి తన వ్యవహారములు చక్కబెట్టుకొలేని స్థితిలో నుండెను. తరువాత కొద్దిరోజులలోనే చనిపోయెను. అంతట నీ నవాబు టిప్పుతో ఉత్తరములు నడుపుచుండెనను సంగతియు అందువలన బ్రిటిషుప్రభుత్వమువారు తీసికొన నిశ్చయించిన చర్యను గూర్చియు అతని కొమారునికి తెలియపరచిరి. చిన్న నవాబు దీని కంగీకరింపలేదు. అంతట ఆ యువకుని తోసిరాజని క్రొత్తషరతులకు అంగీకరించు పద్ధతిని అతని తమ్ముని కర్నాటక నవాబుగ జేసిరి!

III

మైసూరు

మైసూరు మొదట హిందూరాజ్యము. హైదరాలీయను మహమ్మదీయ సైనికుడు తన తెలివితేటలవలన నారాజ్యము సింహాసనము నధిష్ఠించి పాతరాజును మనువర్తిదారుగ జేసెను.

బ్రిటిషు ప్రభుత్వమువారు హైదరాలీతో సంధిజేసి కొన్ని స్నేహముచేసిరి. అయితే మైసూరురాజ్యములోని ఓడరేవగు బారామహాలు నింగ్లీషువారు అక్రమముగా పట్టుకొనగా హైదరాలీకి కోపమువచ్చెను. అతడు మద్రాసు మీదికి దాడివెడలి ఆంగ్లేయులు తనకనుకూలమగు సంధి కొడబడునట్లు చేసెను. దీనివలన నతనిని ఎవరైన నెదిరించినచో నింగ్లీషువారు ఏడుసిపాయి పటాలముల నతనికి సహాయము పంపవలెనని నిర్ణయింపబడెను.

1778 లో బ్రిటిషువారు ఫ్రెంచివారితో యుద్ధము చేయుచు పాండుచేరీనిపట్టుకొని మైసూరులోచేరిన 'మాహీ'ని ముట్టడించిరి. హైదరాలీ తన అసమ్మతిని చూపినను వినలేదు. అంతట నతడు కర్నాటకములోని ఆంగ్లప్రదేశములపై దండెత్తి వచ్చెను. ఈతనిరాకకు ఆ ప్రదేశజనులు తమ్ముద్ధరించుటకువచ్చినట్లు సంతసించిరని ఆంగ్లచరిత్రకారుడగు మిల్లు వ్రాసియున్నాడు- అనగా నాప్రజ లానాటి యాంగ్లపరిపాలనలో నంత బాధపడుచుండిరన్న మాట!

ఆ యుద్ధములో సేనానాయకుడుగనుండిన యొక ఆంగ్లేయుడుకూడ హైదరు ప్రజానురంజకుడుగ నుండెనని వ్రాసినాడు. హైదరు పేటా ఆర్కాటులను స్వాధీనపరుచుకొనెను. అతడు అచ్చటి ప్రజల కెవ్వరివలన నెట్టి బాధయు కలుగనీయలేదు. ఎట్టిదోపిడియు అశాంతియులేకుండ కాపాడెను. నవాబు క్రిందనుండిన యుద్యోగులనెల్ల ఆ యుద్యోగములందే యుండనిచ్చెను. ఆంగ్లేయోద్యోగులకు కావలసిన సొమ్ముగూడ హైద రిచ్చెనని టారెన్సు తన గ్రంథమున వ్రాసినాడు. తరువాత నాంగ్లేయులు మైసూరుపై దండయాత్ర వెడలినప్పుడు జరిగించిన అత్యాచారములకు భీభత్సములకు నిది యెంత భిన్నము! అయిన నాంగ్ల చరిత్రకారులు హైదరు నొక్క రాక్షసునిగ జిత్రించిరి. ఆంగ్లేయులతోడి యుద్ధమధ్యముననే 1782 లో హైదరు మరణించెను. టిప్పుసుల్తాను మైసూరు రాజయ్యెను. ఆంగ్లేయు లతనితో నొక సంధి జేసికొనిరి.

హైదరు తన జీవితకాలములో చాలవరకు యుద్ధము

లందు నిమగ్నుడై యున్నను, అతడు రాజ్యపరిపాలనము నేమరలేదు. అతని పరిపాలనలో, పారిశ్రామికులు వర్తకులు అభివృద్ధిగాంచిరి. కృషి వర్ధిల్లెను. ఉద్యోగులందు లంచగొండి తనము అణచి వేయబడెను. తన రాజ్యములో నలుమూలలను విదేశరాజ్యవ్యవహారములనుగూడ హైదరు జాగ్రత్తగాకనిపెట్టి చూచుచునేయుండెను. అతనికి చదువు రాకపోయినను మంచి తెలివితేటలతో తన ఉత్తర్వులను తన కార్యదర్శులకు చెప్పి వ్రాయించును. అతడు చనిపోవు నాటి కతని ఖజానానిండ ద్రవ్యముండెను. దేశము సుభిక్షముగనుండెను. 300000కాల్బ లముగల సైన్యము, విశాలదేశము నుండెను. (చూడు రిఫారం ప్యాంప్లెట్ - కర్నల్ ఫుల్లర్టన్.)

టిప్పు సుల్తానుగూడ చాలా తెలివికలవాడు. అతని దేశము చక్కగా పాడిపంటలతో తులతూగుచుండుట; పరిశ్రమ లభివృద్ధి లో నుండుట; క్రొత్తపట్టణములు బయలు దేరుచుండుట; వాణి జ్యము బాగుగా జరుగుచుండుట; ప్రజలు సుఖముగా నుండుట చూచిన విదేశీయులనేకు లాతనిపరిపాలనను పొగడియున్నారు. అతనిపైన నాంగ్లేయచరిత్రకారులు వేసిన అపవాదులకు భిన్న ముగా అతనియందు ప్రజలు అనురాగమును కలిగియుండుటను దెలిపినారు. (Moore–War with Tippu).

"డిరోం" అను నింకొక గ్రంథకర్తకూడ టిప్పుసుల్తాను పరిపాలనలో మైసూరు సుభిక్షముగా నుండుట వర్ణించినాడు. (Diroms' Narrative). హైదరు టిప్పూలిరువురు అర్ధశతాబ్ద మునకు తక్కువగా నేలిరి. ఈఔన్నత్యము కేవలము హైదరు

టిప్పూవలే చేసినది కాదు. ఈ యౌన్నత్య కారణములు, మైసూరులోని చక్కని కాలువలు, అంతకుముందు పాలించిన హిందూరాజుల కాలముననే నిర్మింపబడెను.

1789లో ఆంగ్లేయులకు మైసూరుతో మూడవయుద్ధము తటస్థించెను. 1792 లో టిప్పుసుల్తాను తనరాజ్యములో సగము ఆంగ్లేయులకిచ్చి విశేష నష్టపరిహారము నొసగవలసి వచ్చెను. హైదరు రాజవంశమునకు మిగిలిన రాజ్యమును వెలస్లీ పూర్తిగా బ్రిటిషు రాజ్యములో కలుపుకొని ఆవంశమును రూపుమాపి ప్రాతహిందూరాజ కుటుంబములోని వారిలో మిగిలియున్న వారికి కొద్ది రాజ్యభాగ మిచ్చి మైసూరురాజుగా జేసెను.

IV

వంగరాష్ట్రము

హైదరాలీ మైసూరు నాక్రమించిన సంవత్సరముననే వంగరాష్ట్రము బ్రిటీషువారి స్వాధీనమైనది. వంగరాష్ట్రము మొగలు చక్రవర్తిమకుటములోని విలువలేని భూషణము. బ్రిటిషువారివశమైన యీ క్రొత్తరాజ్యము తరుగనిసంపదలు కల దేశమని ఈరాజ్యము తన యజమానులను ప్రపంచములో కెల్ల ధనవంతమగు సంఘముగజేసి తీరునని క్లైవు అప్పుడే చెప్పియుండెను. వంగరాష్ట్రము నందనవనమని పేరువడసియుండెను. "ఈరాజ్యములో ప్రజలకు ఆస్తికి నెట్టిభయమును లేదు. విలువగల సరుకులతో పోవువర్తకులు సైతము ప్రభుత్వము వారుచితముగా నిచ్చు రక్షకభటుల సంరక్షణకలిగి నిర్భయ

ముగా ప్రయాణము చేయగలుగుదురు. ఏ జిల్లాలోనైన నొక ధనపుమూట నెవరైనపార వేసికొనినచో నది చూచినవారు దానిని ఒక కొమ్మకు కట్టి రక్షకభటులకు తెలుపు నీతి మర్యాదచ్చుట కలదని హాల్ వెల్ వ్రాసి యున్నాడు.

(Tracts upon India. Reform Pamphlet No. 9)

"డక్కాలో సాగుచేయని భూమిలేదు. న్యాయము చక్కగా పరిపాలింపబడుచుండెను. జస్వంతరావు పరిపాలన నిర్దుష్టముగానుండెను. అతడువిద్యావంతుడు.ప్రజానురంజకుడు. సర్వమక్తావ్యాపారపంటలపైన నతడుపన్నులుతీసివేసెను." అని వ్రాసి యున్నాడు, అలీవర్దీఖాను వంగరాష్ట్ర నవాబగునప్పటికి వంగ రాష్ట్ర మట్టి మంచిస్థితిలో నుండెను. అతని పరిపాలనలో దేశ మభివృద్ధి గాంచెను. సత్ప్రవర్తనము, సమర్థతయు నతనికి గావలసిన యోగ్యతలు.మహమ్మదీయులైనను హిందువులైనను అతడు సమానముగ జూచి మంత్రిపదవులకు సైనికోద్యోగములకు నియమించుచుండెను. దేశాదాయము దూరపు ఢిల్లీకి పంపివేయుటగాక దేశక్షేమముకొరకు ఖర్చు చేయబడు చుండెను. (హిస్టరీ ఆఫ్ బెంగాల్, స్టివార్టు) వంగరాష్ట్రము ఆంగ్లేయ పరిపాలనక్రిందికి వచ్చిన పదేండ్లలోపుగా దేశములో గొప్పమార్పు వచ్చినది. రాష్ట్రమున దుష్పరిపాలనము ప్రజాపీడనమును మితిమీరినవి. "దేశపరిస్థితులు తెలియక దూరములనుండి కేవలము ధనకాంక్షతో నుండు కంపెనీ డైరెక్టర్లకు తప్ప నీ దేశములో తాముచేయు పనుల కిక నెవ్వరికిని బాధ్యత వహింపనక్కరలేని పద్ధతిలో అమితమైన లంచగొం

డ్వాలై అధిక గౌరవముగల కంపెనీ యుద్యోగులు, మానవ మాత్రుడు గ్రహించుకొనలేని వ్యామోహములకు ఆశలకు విశేషావకాశములు కలిగి యుండుట, యేదైన నౌక కబు రింగ్లాండుకు పోయి వచ్చుటకు 1½ సంవత్సరములు పట్టుపరిస్థితిలో క్లైవు ఇంగ్లాండుకు వెళ్ళినపిదప 5 సంవత్సర ములుజర్గిన దుష్టపరిపాలన వర్ణనాతీతము. క్రీస్తుకుపూర్వకాల మున రోము సామ్రాజ్యములో గవర్నరులుగా పంపబడిన "ప్రొకాన్సలు"లు చంద్రకాంత శిలాహార్మ్యములు నిర్మించు కొనుటకు సంపదలతో తులతూగుటకు అత్తరులో పొరలుటకు ఇంద్రభోగము లనుభవించుటకు తమక్రిందనుండిన పరగణాల భాగ్యభోగ్యములనెల్ల పిండిపీల్చి పిప్పిచేయుచుండి నట్లే క్రీస్తు తరువాత మనదేశము నాక్రమించిన ఆంగ్లేయవర్తక కంపెనీ నౌకరులు మనదేశ భాగ్యభోగ్యము లనుభవింపసాగిరి. దేశము లోని వర్తకమును తమహస్తగతమును జేసికొనిరి. దేశవస్తువు లను తమకు చౌకగా నమ్మునట్లు తమవస్తువులను ప్రియముగా గొనునట్లు నేటివులను బాధించుచుండిరి. దేశములోని న్యాయ విచారణాధికారులను, పోలీసులను, రివిన్యూ అధికారులను, ఈ తెల్లనౌకరులు తృణీకరించి అవమానించు చుండిరి. బ్రిటిషు ఫ్యాక్టరీయొక్క ప్రతినౌకరుకును కంపెనీవారికి గల సర్వాధి కారములు నుండెను. ఇట్లు కలకత్తాలోని తెల్లవారందరు అతి స్వల్ప కాలములోనే లెక్కలేనంత ధనము నార్జించుకొనిరి. మూడుకోట్ల భారతీయుల భాగ్యభోగ్యములెల్ల ఇట్లు హరింప బడి వారు ధనికులైరి. వీరు దరిద్రులైరి.

ఈప్రజలు పూర్వపరిపాలకుల క్రిందనుండి నప్పుడు దుష్పరిపాలనము మితిమీరినచో నీప్రజలు తిరుగబడి ఆ పరిపాలకులను కూలద్రోయ గలుగుచుండిరి. కాని నేడు దాపురించిన క్రొత్తప్రభుత్వ మిట్లు కూలద్రోయ వీలైనదికాదు. అనాగరక ప్రాచీనప్రభుత్వములలో కెల్ల నన్యాయముగు నిరంకుశ ప్రభుత్వముయొక్క ప్రజాపీడనము ఆధునిక నాగరకత వలన విశేషపశుబలము కలిగిన ప్రభుత్వములలోకెల్ల బలమైన ప్రభుత్వముయొక్క పశుబలము గలిగియుండెను. అందువలన దీని గట్టిపట్టును ప్రజలు విడిపించుకో లేకుండిరి. (Macaulay's Essay on Clive.)

V

అయోధ్య

అయోధ్య చరిత్రయు పై విధముగనే యుండెను. అయోధ్య ఆంగ్లేయుల వశము గాక పూర్వము సుభిక్షముగ నుండెను. ప్రజల కెట్టి బాధయు లేకుండగనే సాలుకు మూడు కోట్ల రూపాయలు ఆదాయము వచ్చుచుండెను. నావికసైన్యమును చాలమంది సివిలు ఉద్యోగులను పోషింపవలసిన భారమును నవాబుపై నాంగ్లేయులు విధించిరి. అంతట నీ ఖర్చు భరించలేక అతడు చిక్కులలో పడెను. దేశము పాడైపోయి దారిద్ర్యమున బడెను. అతని ఆదాయము సగమునకు క్షీణించెను. సాలుకు 34 లక్షల రూపాయలచొప్పున తొమ్మిది సంవత్సరము లీ దురదృష్టరాష్ట్రమునుండి ఆంగ్లేయులు సొమ్ము

పిండిరి. (Mill's History of India) కంపెనీయొక్క సివిలు మిలిటరీ యుద్యోగుల జీతములు, పింఛనులు, నవాబు ఆదాయము మించివై చెను. అతని అధికారముకూడా క్రమక్రమముగా క్షీణించి ఆంగ్లేయుల హస్తగతమయ్యెను. అతని అధికారము గౌరవము సంపదయునశించినవి. వార్‌౯ హేస్టింగ్సు ఆనాటి స్థితిని వర్ణించియున్నాడు. "దీనివలన దేశములోని ప్రజలకు ఆంగ్లేయ పద్ధతులపైన తీవ్రమైన అసహ్యాభావము కలిగెను. నవాబు వజీరు సేవకుల హక్కులకు బాధ్యతలకు భంగకరముగా తెల్లవారు ప్రవర్తించుచుండిరి. కేవలము తెల్లవారి లాభముకొరకు నవాబుపైన పన్ను విధించుట అతడు భరింపలేని అతని కక్కరలేని సైనిక వ్యయభారము నతనిపైన వేయుట ఎంత అన్యాయము! అయోధ్యలోని ప్రతి ఆంగ్లేయునకు సర్వాధికారము లుండెను. లక్షలకొలది ఆదాయమును వారు హక్కుగా గోరుట ప్రారంభించిరి. ఒక్క యాటలో రెండు లక్షల నొడ్డుట వారికొక లెక్కగా లేదు." అని వర౯ హేస్టింగ్సు వగచినాడు. కార౯ వాలిస్ కాలములో ఆంగ్లేయులీ అయోధ్యవలన పుచ్చుకొను డిమాండు సాలుకు 250000 పౌనులనుండి 700000 పౌనులకు పెరిగినది. తరువాత నది యింకను పెంచబడినది. 1801లో రాజ్యమునంతయు లాగికొందు నని బెదిరించి వెలస్లీ సాలుకు 1300000 పౌను లాదాయము వచ్చు అర్ధభాగమును లాగుకొన్నాడు. 1815 మొదలు 1825 వరకూ అప్పులనుపేరున 40 లక్షల పౌనులు బలవంతముగా తీసికొని నవాబుకు రాజని బిరుదునిచ్చి ఎందుకు పనికిరాని

భూముల నిచ్చినారు. ఈ చరిత్రభాగ మెవరో వ్రాసినదికాదు; ఆ అన్యాయములు చేసినవారు రచియించినదే! ఈ అయోధ్య రాష్ట్ర దుష్పరిపాలనకు ప్రజల దారిద్ర్యమునకు ప్రజాపీడనకు కారణము నేటి పరిపాలకులా? వారిపైన స్వారి చేయుచుండిన ఆంగ్ల ప్రభువులా? (Reform Pamphlet No. 9)

VI

మహారాష్ట్ర రాజ్యము

మహారాష్ట్రుల పరిపాలనను గూర్చి ఆంగ్లచరిత్రకారులనేకములగు అబద్ధపుకథలను గల్పించి ఆవీరజాతికి నాయకుడగుశివాజీని దోపిడిదొంగయని నిందించినారు. కాని ఆమహానుభావుని గొప్పదనమును భారతీయులెల్లరు నిటీవల గ్రహించి అతనిని పూజించుచున్నారు.

ఔరంగజేబు రాజ్యకాలమున మొగలుసామ్రాజ్యముయొక్క పునాదుల నీ మహావీరుడు శివాజీ కదల్చివైచినాడు. అతనికి కేవలము రణకౌశలముమాత్రమే గాక మంచి ప్రభుమంత్రోత్సాహశక్తులు, పరిపాలనా దక్షతయు గలవు. తన పరిపాలనలో ప్రజలసంరక్షణకొరకతడనేక శాసననియమములు చేసి వానిని తన రాష్ట్రీయగ్రామాధికారులు సక్రమముగా పాటించునట్లు చేసెను. యుద్ధమువలని అనర్థకములనుండి ప్రజలను కాపాడుటకొరకతడు చేసిన కట్టుబాటుల ప్రాశస్త్యమునుగూర్చి అతని శత్రువులుకూడ పొగడియున్నారు. ఈ "దోపిడిదొంగ" యొక్క సద్గుణములు అప్రతిమానములు. దేశ

ముయొక్క సత్పరిపాలన కొరకత డేర్పరచిన బందోబస్తులు అతడు గతించిన ఎనుబదివత్సరములవరకు గూడ చక్కగా పనిచేసియుండుటయే అతని గొప్పదనమునకు సాక్షి. 'అంక్విటిల్ డు పెర్రాన్' అనునతడు ఆనాడు భారత దేశమును దర్శించి ప్రకటించిన వ్యాసములో మహారాష్ట్ర రాజ్యమును గూర్చి చక్కగా వర్ణించియున్నాడు:

(Brief account of a voyage to India. Anquetil du Perron published in Gentleman's Magazine 1762)

"సూరతునుండి నేను పశ్చిమ కనుమలు దాటితిని. పగలు పదిగంటలవేళ నేను మహారాష్ట్ర దేశముజొచ్చితిని. సత్యయుగమునాటి నిరాడంబరత్వము ఆనందము నాకన్నులకు గోచరించినవి. ప్రకృతి యిచ్చట కృత్రిమపు మార్పులజెందలేదు. యుద్ధము దుఃఖము నిచ్చుటి ప్రజలెరుగరు. ప్రజలెల్లరు సంతోషముగ మంచిబలశాలురుగ ఆరోగ్యవంతులుగా నుండిరి. అతిథిపూజ, అభ్యాగతి కాతిథ్యము నచ్చట సర్వసామాన్యమగు మర్యాద. బంధుమిత్రులకు ఇరుగు పొరుగువారికే గాక కేవలము పరాయివారినిగూడ ఆ రాజ్యములోని గృహస్థులు సత్కరింతురు."

శివాజీ తరువాత రాజ్యమేలినవారుకూడ చాల సమర్థులగురాజనీతిజ్ఞులు. బాజీరావుబులాల్ కు మహారాష్ట్రుల ధైర్యసాహసములు. ధృడకాయము మాత్రమేగాక కొంకణబ్రాహ్మణుల విద్యాజ్ఞానము, మర్యాదయు నుండెను. అతడు మహావక్త,కుశాగ్రబుద్ధి, గంభీరుడు, నిరాడంబరుడు, మంచినీతి

జ్ఞుడు. సామాన్యసైనికులతోపాటు కష్టముల కోర్చుకొనును. అతనితర్వాత రాజ్యాధిపత్యము వహించిన బాలాజి రావుకు గూడ మంచిరాజనీతికౌశలము యుద్ధమధ్యమున దేశపరిపాలనను చక్కగా నడిపిన దిట్టరి. అతనికాలమున ప్రజలస్థితి యింకనుఅభివృద్ధి గాంచెను. దేశాదాయము వసూలు, వేలముపాటలు వేయు యిజారా పద్ధతి నితడు మాన్పెను. న్యాయ విచారణ జనసామాన్యమునకు సులభసాధ్యము జేసెను. బాలాజీరావు తరువాత పరిపాలకుడైన మధోరావు యుద్ధమునందెంత చతురుడో పరిపాలనమం దంత సమర్థుడు.

ఈ కాలమున భారతదేశమం దంతటిలోను మహారాష్ట్రదేశ మత్యంత ఔన్నత్యము ననుభవించుచుండెను. మధోరావు మంత్రి సుప్రసిద్ధుడగు రామశాస్త్రి. అతని ధర్మనిర్ణయములు తీర్పులు నేటికి ప్రమాణములుగా నున్నవి. అత డెంతో శ్రద్ధవహించి జనసామాన్యమున కెల్ల మేలొనగూర్చెను. ఒకరోజుకు కావలసిన దానికన్న నెక్కువ ఆహారసామగ్రి నుంచుకొనుట కీ నద్ధర్ము డంగీకరింప కుండెను. (Grant Duff's History of the Mahrattas Vol.II 208)

జ్యములను నానాఫర్న్వీసు ఇరువదైదేండ్లు అత్యంతసమర్థతతో పరిపాలించెను. ఇతడు తన చాకచక్యమువలన బుద్ధికుశలతవలన ఆవిశాల సామ్రాజ్యము నతిచతురతతో పరిపాలించెనని అతని ధర్మపద్ధతులను సత్పరిపాలన న్యాయపరిపాలనలను సర్ జాన్ మాల్కం చక్కగా వర్ణించి యున్నాడు. “దక్షిణమహారాష్ట్రజిల్లాలయం దంత చక్కనికృషి

సంపద, సమృద్ధియైన పాడిపంటలు నింకేభాగమునను నాకు గనబడలేదు. పీష్వాయొక్క రాజధాని నగరమగు పూనాపట్టణము మిక్కిలి ధనవంతమైన వర్తకస్థానము. కృషికి అనుకూల పరిస్థితులులేని ఈ దక్షిణాపథము (డెక్కన్)లో నింతటి కృషి సంపదయుంకుట యాశ్చర్యజనకముగా నున్నది" అని పలికినాడు. హోల్కారు పరిపాలనలో నున్న ఇంకొక మహారాష్ట్ర రాజ్యభాగమును గూర్చి ఇతడే ఇట్లు చెప్పినాడు "మాళవ రాజ్యము క్రూరజాతుల చేతులలోబడి పాడైనదిగాని ఆస్థితిలో కూడా యీ రాష్ట్రములో ధనకనకవస్తు వాహనములతో గొప్ప సాహుకారులతో నిండి గొప్ప వ్యాపారమునకు ఆటపట్టులగు మహానగరములు నిరంతరాయమగు ఎగుమతి దిగుమతి వ్యాపారము నాకు గనబడినది. భారతదేశములో నెల్లయెడలను వ్యాపార భీమాకార్యాలయములు చక్కగా పని చేయుచునే యున్నవి. పైన చెప్పిన దక్షిణ మహారాష్ట్ర జిల్లాలు వాణిజ్యకృషి విషయములందు పూర్వపు ఔన్నత్యముకన్న మన బ్రిటిషుపరిపాలనమున హెచ్చుఅభివృద్ధిగాంచు నని నాకు తోచదు. మొత్తముమీద మహారాష్ట్రపరిపాలన శాంతి యుతముగను ప్రజానురంజకముగనుండెను. ఈ ఔన్నత్యమునకు ముఖ్యకారణము వ్యవసాయ జీవనమన్న హిందువులకు గల ప్రీతియే. పట్టణములను గ్రామముల నుద్ధరించి అభివృద్ధిచేయు పద్ధతి, మనకన్న వారికెక్కుడు చక్కగా తెలియు ననుటకు సందియములేదు. ధనవంతులకు ప్రోత్సాహమిచ్చుట పెట్టుబడిని వృద్ధిచేయుట అన్నిటికన్నను ముఖ్యముగా గ్రామ

పురోభివృద్ధికి తోడ్పడుట ఇతర భారతీయసంస్థలను సంరక్షించి జనసామాన్యములోని అన్నితరగతుల వారికి తగు జీవనాధార వృత్తులు కల్పించుటయు నీ యౌన్నత్యమునకు కారణములు." (Reform Pamphlet No. 9).

ఆనాడు రాజ్యమేలిన మహారాష్ట్ర పరిపాలకులలో రాణీ అహల్యాబాయి చాలా ప్రసిద్ధిచెందిన మహారాజ్ఞి. ఆమె పరిపాలనమున దేశ మనుభవించుచుండిన శాంతిని సౌఖ్యమును సర్ జాన్ మాల్కలం వర్ణించియున్నాడు. తనప్రజల కందరికిని క్షేమలాభములు కలిగించుటయే ఈమహారాణి యొక్క పరమ లక్ష్యముగ నుండెను. సాహుకారులు, వర్తకులు, కర్షకులు, రైతులు, ధనవంతులై యభివృద్ధి జెందుటను వీక్షించుటయన్న ఈమెకు పరమసంతోషము. మాళవరాజ్యమున కీమె పరిపాలనము మేలుబంతిగనుండెను. ఈమె అనేకకోటలు నిర్మించెను. వింధ్యపర్వతముల కడ్డముగా నొకవిశాలమగు రాజబాటను నిర్మించెను. మహారాష్ట్ర దేశములోని రాజులెల్లర కీమెయందు మిక్కుటమగు భక్తి. (Malcolm's History of Central India Vol. I. P. 176. 195.)

ఆనాటి మహారాష్ట్రరాజ్య సమ్మేళనములోని ప్రముఖులలో బీరారురా జొకడు. ఈతని రాజ్యముకూడ మంచిస్థితిలో నుండెను. ఈజిల్లాలలో పర్యటనముజేసిన ఐరోపాజాతి బాటసారు లీరాజ్యముయొక్క సారవంతమగు భూమి, వాణిజ్యము, ప్రజల యభివృద్ధినిగూర్చి పుష్కలములగు పాడిపంటలు గొప్ప దేవాలయములు, నీటి వసరులు ప్రజల యభివృద్ధినిగూర్చి వర్ణించియున్నారు.

VII

పశ్చిమోత్తర పరగణా

"రాంపూరు రాజ్యములోనుండి పోవునప్పుడు అచ్చటి కృషి సంపద దృష్టి నాకర్షింపక మానదు. ఒక్క జేనెడుభూమి యైన వదలకుండ సాగుచేయబడుచుండెను. ఋతువు అనుకూలముగ లేకపోయినను జిల్లాలోని భూమియంతయు పంటతో నిండియుండెను. దీనివలననే యిచ్చటి రైతుల మంచిస్థితి వెల్లడియగుచున్నది. నవాబు ఫైదుల్లాఖానుయొక్క వ్యవహార దక్షతను అందరు మెచ్చుకొనుచుండిరి. ఇతడు విద్యాధికుడు, ఉదారుడు నగు భూస్వామి. దేశాభివృద్ధికొరకు తానే చాలాసొమ్ము వెచ్చించుచుండెను. సాగుకొరకు గొప్ప నిర్మాణములు విశేష ధనము కావలసినప్పుడెల్ల ఇతడు విరివిగా ఖర్చుపెట్టుటకు వెను దీయడు. కాలువలు త్రవ్వించెను. చిన్న నదుల కడ్డుకట్టలుకట్టి నీటిని పొంగించి పరిసర ప్రదేశములను సారవంతముచేసి పల్లము సాగుకు అనుకూలముగా జేయుచుండెను. తన ప్రజలను చక్కగా పరిపాలించి కాపాడుచుండెను. అన్నివిషయములందు నింకను చక్కగా పాటుపడునట్లు వారి నితడు ప్రోత్సహించుచుండెను. రోహిలఖండముయొక్క పరిపాలన విషయములో రోహిల పరిపాలకుల పద్ధతిని బ్రిటిషుపరిపాలనాపద్ధతితో పోల్చిచూచినచో నీ నాగరక బ్రిటిషుపరిపాలనకన్న 'అనాగరక' రోహిలపరిపాలనకు ఎక్కువ బాగుండెననుటకు సందియములేదు. ఈ రాజ్యము బ్రిటిషువారిచేతిలోనికి వచ్చిన ఏడేండ్లలో దేశాదాయములో 2 లక్షల రూపాయలుమాత్రము వృద్ధిజెందెను. తరు

వాత నిరువదియేండ్లలో నీ దేశాదాయమునందును అయోధ్య లోనిద త్తమండలములయొక్క ఆదాయమునందును సాలుకు 20 లక్షల రూపాయలు తరుగు రాసాగెను. ఋతువులయొక్క అతివృష్టి అనావృష్టి దోషములవలన చుట్టుప్రక్కల భూభాగము లలో పంటలు పాడై పోయినప్పుడుకూడా దయారామ్ భగవత్ సింగుల రాజ్యములు సుభిక్షముగానుండి పాడిపంటలతో తుల తూగు చుండెను. ఈ "చుట్టుప్రక్కల భూభాగము" లనునవి అప్పటి కై దేండ్లనుండి బ్రిటిషుప్రభుత్వమువారి స్వాధీనములో నున్న భూములు! (Bishop Heber's Journal. Vol. II. Quoted in Reform Pamphlet.)

బిషప్ హెబరు తన జర్నలులో (Vol.II. Page 77-9) సాదత్ ఆలీపరిపాలనకాలమున అయోధ్య మంచి యభివృద్ధిలో నుండుటను పేర్కొని సాదత్ ఆలీ చాలా తెలివికలవాడనియు వ్యవహారదక్షుడనియు, విజ్ఞానశాస్త్రమన్న అతనికి ప్రీతి యనియు చెప్పియున్నాడు. గవర్నరు జనరలగు హేస్టింగ్సుకూడా సాదత్ ఆలీయొక్క ధర్మవర్తనమును ఋజుగుణమును దయా ర్ద్రహృదయమును పొగడియుండెను.

VIII

భరతపురము

ఆనాటి నేటివుపరిపాలకులక్రింద భరతపురము చక్కగా అభివృద్ధి జెందుచుండిన సంగతి కూడా బిషప్ హెబరు వర్ణించి యుండెను. 'భారత దేశములో నేనుచూచినప్రదేశములలోనికెల్ల ఈ రాజ్యభాగములోని పల్లపునీటిసాగు వనరులు చాలాబాగు

న్నవి. వరిపంట చాలాచక్కగానున్నది. ప్రత్తి విరుగబండినది. చెరుకుపంట సమృద్ధిగానున్నది. అనేక చెరుకు గానుగలుండు టయే ఈ దేశము యొక్క సంపదకు సాక్షి. జనసంఖ్య హెచ్చుగా లేదుగాని గ్రామములు మంచి స్థితిలో నున్నవి. కంపెనీవారి భూముల స్థితినిబట్టి చూడగా రాజపుత్రస్థానము నందట్టి సంపద కనబడుట నాకాశ్చర్యకరముగా నున్నది. భరత పుర సంస్థానాధీశుడు చాలసమర్థుడును ప్రజానురంజకుడగు పరిపా లకుడునై యుండవలె. లేదా మన బ్రిటిషు రాష్ట్రములందవలం బింపబడుచున్న పరిపాలనా విధానము నేటివుపరిపాలకుల రాజ్య ములందువలె ప్రజలయభివృద్ధికి సౌఖ్యమునకు అనుకూలమైనది. కాకుండునట్టిదైన గావలె నని నాకు తోచుచున్నది.'

సతారారాజగు ప్రతాపసింహునియొక్క సుగుణముల గూర్చి అతని పాలనలోని రాజ్యముయొక్క సంపదనుగూర్చి బ్రిటిషు ప్రభుత్వమువారే పొగడియున్నారు. (1843 సం 569, 1268 పుట) కంపెనీడైరక్టర్లు ఆరాజుకు వ్రాసిన ఒకలేఖలో నిట్లు కలదు. "మాప్రభుత్వమునుండి మాకువచ్చుచున్న సమాచార ములను బట్టి చూడగా మీావిధ్యుక్త ధర్మములను మీారెంతో చక్కగా నిర్వహించుచున్నట్లు మాకు కనబడుచున్నది. మీా పరిపాలనలో మీారాజ్య మత్యంతాభివృద్ధిగాంచుచు మీా ప్రజలు సుఖముగా నుండుటయు మీారు అవలంబించిన చక్కని పరి పాలనా పద్ధతియొక్కయు మీాసత్స్వభావము యొక్కయు పరి ణామముగనున్నది. మాకు చాలసంతసముకలిగించినది.ప్రజోప

యోగకరములగు అనేకనిర్మాణములను మీరు స్వయముగా విశేషసొమ్ము ఖర్చుపెట్టి నిర్మించుట మీయందు మాకుగల గౌరవము నినుమడింపజేసి మాకు సంతోషప్రదమైనది".

ఇట్లీరాజుగారి సత్పరిపాలనమును దానివలన నారాజ్యము పొందుచున్న అభివృద్ధినిగూర్చి బ్రిటిషుప్రభుత్వ మాయనను అభినందించుచున్న కాలముననే తమ పరిపాలనలో జేరిన మూడు కోట్ల ప్రజలస్థితి ఎట్లుండెను? ఫ్రెండ్ ఆఫ్ ఇండియాలో 1852 ఏప్రియల్ 1 వ తేదీన డాక్టర్ మార్షమన్‌గా రిట్లు వర్ణించినారు. 'వంగరాష్ట్రములోని రైతుల దుస్థితి ఊహించుటకు గూడ వీలులేనంత ఘోరముగా నున్నదను సంగతి నెవ్వరు కాదనజాలగలరు? ఈ రైతులు కుక్కలు వసించుటకైన తగని గూభ్యముల (hovels) లో నివసింతురు. చింపిరి పేలికలు ధరింతురు. వీరి కుటుంబములలో నెవరికిని రోజు కొకపూటయైన కడుపునిండ భోజనముండదు. వీరికి సామాన్య మానవ సౌఖ్యములైనను లేవు. సాలుకు మూడునాలుగుకోట్ల రూపాయల విలువగల పంటను పండించు ఈ రైతుల నిజమైన స్థితిగతులు బయల్పడినచో విన్నవారిగుండె బ్రద్దలైపోవును.' బ్రిటిషు పరిపాలనకు పూర్వము నందనవనముగ నుండిన వంగరాష్ట్ర మీ అధోగతి లోనికి వచ్చిన సంగతి స్వయముగా చూచిన వారి వర్ణనమిది. నిజముగా నీ వంగరాష్ట్రము మొదటి నుండియు ఘోరస్థితిలో నున్నచో నీ బ్రిటిషువారు ఈవంద సంవత్సరములలో దాని నుద్ధరించుట కేమిచేసిరి? క్లైవు యొక్క పలుకు లింకను లిఖితరూపముగా నిలిచియున్నవి:

"వంగ రాష్ట్రము తరుగనిసంపదలకు నిలయమైన భూమి. దీనియజమానుల నిధి ప్రపంచములోకెల్ల ధనవంతులుగ జేయ గల భూమి." ఈ పరిణామము ఎట్లు కలిగినది? తన కాలమున నా రాష్ట్రప్రజలు క్రమక్రమముగా ఘోరదారిద్ర్యమున దుస్థితిలో మునుగుచున్నారని గవర్నరుజనరలైన కారన్ వాలీస్ ప్రభువే పలికియున్నాడు. నానాటికి హెచ్చింపబడిన రివిన్యూ శిస్తు వసూళ్ళవలన 1765 కు 1790 కు మధ్య బ్రిటిష్ ప్రభుత్వమువారు తామంతకంతకు ధనవంతులుకాగా నారాజ్య ప్రజ లంతకంతకు దరిద్రులైనారు. దేశము నిర్ధనమై వట్టిపోయినది. 1827 లో గవర్నరు జనరలుగ నుండిన లార్డు హేస్టింగ్సుఇట్లు చెప్పినాడు: (Parliamentary Papers Page 157) "మన చేతిక్రింద నొక క్రొత్తతరమువారు పెరిగినారు. మన శాసనములక్రింద రక్షణక్రింద వ్యాజ్యములు పెరిగినవి. స్పర్ధ హెచ్చినది. నీతి క్షీణించినది. న్యాయవిచారణ శాఖవలెనే మనుష్యుల, ఆస్తిరక్షణయు, అతృప్తికరముగా నుండెను.* 1851 ఆగస్టు 28 వ తేదీన ఫ్రెండ్ ఆఫ్ ఇండియాలో నొక వ్యాసమున నిట్లు వ్రాయబడినది. "ధనముగలవా డెవ్వడును తెల్లవారులోపల తన ధన మెవరో యొకరు దోచుకొనరను ధైర్యముతో పండుకొనజాలడు. రివిన్యూ (శిస్తువసూలు) న్యాయవిచారణ, పోలీసు మొదలగు అన్ని శాఖలలోను మన పరిపాలన పనికిమాలినదిగ నున్నదని గవర్నరుజనరలు విలియం బెంటిక్ పలికిన పలుకులలో నతిశయోక్తి లేదు. ఇది బ్రిటిష్ పరిపాలనలోని శాంతి భద్రతలు;సత్పరిపాలన".*

---

*England's debt to India - Lajpati Rai.

మూడవప్రకరణము

స్వతంత్రరాజులు సామంతులగుట

I

స్వదేశసంస్థానముల సమస్య

ఆంగ్లేయతూర్పు ఇండియా కంపెనీ పదునేడవ శతాబ్ద ప్రారంభము (1600) మొదలు పదునెనిమిదవ శతాబ్దమధ్య (1757) వరకును కేవలము భారతదేశ స్వదేశరాజులయొక్కయు నవాబులయొక్కయుదయపైన ధర్మముపైననాధారపడిపోలెండు, ఫ్రెంచి దేశపు వర్తకులతో పాటుపోటీగా నీదేశములో వర్తకము చేసికొనుచు కాలక్షేపముచేయు వ్యాపారసంఘముగా నుండెను. అటుపిమ్మట 1757 మొదలు 1857 వరకు నింకొంక నూరేండ్లు వారే దేశమున రాజ్యాక్రమణము చేయుచు తాము సంపాదించిన రాజ్యాధిపత్యమును గట్టిపరచుకొనుచు నాంగ్లేయపార్లమెంటు ప్రభుత్వముతో కలసి యీదేశ రాజ్యపరిపాలనాధికారములను చలాయించుచు క్రమక్రమముగా తన వ్యాపార హక్కులను వ్యవహారములను విరమించుకొన సాగెను. 1857 లో జరిగిన భారతదేశ సిపాయిల స్వాతంత్ర్య విప్లవానంతరము కంపెనీవారి కప్పటికి మిగిలియున్న రాజ్య పరిపాలనాధికారములు ఆంగ్లరాజ్య మకుటమునకు ఆంగ్లపార్లమెంటుకు బదలాయింపు చేయబడెను. (Government of India. — Ilbert)

మొగలాయిసామ్రాజ్యము బలహీనమై దానికిలోబడి యుండిన సామంతులు స్వతంత్రులై అధికారముకొరకు రాజ్య

సంపాదనకొరకు పాకులాడుచు నిరుగుపొరుగు వారిపై దండెత్తుచు దేశశాంతికి భంగము కలిగించుచుండగా దేశ రక్షణ చేయవలసిన కేంద్రమొగలు ప్రభుత్వము అట్లు చేయ లేని సమయములో క్రొత్తగా నీ దేశమున వ్యాపారము చేసి కొనవచ్చిన విదేశీయవర్తకులు నిర్భయముగను సుఖముగను వ్యాపారముచేసికొనుట దుర్లభమయ్యెను. అందువలన దురాశా పరులును బలవంతులు నగు చిన్నరాజులు, నాయకులు, బందె పోటుదొంగలు తమపైబడి కొల్లగొనకుండ స్వసంరక్షణము కొరకు వీరు సైన్యము లుంచుకొనవలసి వచ్చెను. తమతో పాటు వ్యాపారముచేయు తెల్లవర్తకులతోను యిరుగుపొరుగు స్వదేశ రాజ్యములతోను దెబ్బలాటలు యుద్ధములు తప్పలేదు. బొంబాయి సముద్రతీరములందు సూరతు మొదలగుచోట్ల నాంగ్లవర్తక కంపెనీవారు వర్తకస్థానముల నేర్పరచుకొనిన పిదప అచ్చటి సముద్రతీరపు పరిస్థితులనుబట్టి ఆంగ్లేయు లకు సముద్రచోరుల వలననేగాక, తమతో పోటీచేయు పోర్చుగీసు డచ్చి ఫ్రెంచివర్తకుల వలని భయము, మహా రాష్ట్ర దండులవలని భయములేకుండా చూచికొనవల సిన అగత్యము కలిగియుండినందున నీ ఉద్దేశముతో వీరు కొల్హాపూరు, సావంతవాడి, జంజీర, జఫారాబాదు, క్యాంబే మొదలగు సముద్రబలముగల రాజ్యములతో సముద్రచా ర్యమునణచు షరతులుగల సంధిచేసికొనిరి. ఇట్లే పీష్వాతో 1739·లో చేయబడిన సంధియు సముద్రతీర రక్షణకు వాణి జ్యమునకు సంబంధించినది. ఫ్రెంచినాయకుడగు డూప్లే దక్షి

ణాపథమున నవాబులలో నెవరో యొకరిపక్షమున జేరి గొప్ప పలుకుబడి సంపాదించుట లాభముపొందుటయు చూచి ఆంగ్లే యులు నిది ప్రారంభించిరి. 1744 లో నింగ్లాండుపైన ఫ్రెంచి దేశము యుద్ధము ప్రకటించినది. 1748 లో సంధి జరిగెను గాని ఆ సమయమున మనదేశములో నీ రెండు దేశముల వర్తకులకు రగుల్కొనిన యుద్ధకీలలు ఆరక ప్రజ్వలించుచునే యుండెను. 1756 లో నైరోపాలో మరల యుద్ధముతటస్థించి 1763 వరకు జరిగినది. ఈ సందర్భములో ఫ్రెంచివారు భారత దేశమున తమబలముల నుపేక్షించుటవలన నైజాముదగ్గఱ వారి పలుకుబడి తగ్గిపోయి ఆంగ్లేయులపలుకుబడి హెచ్చినది. ఈ సమయముననే ఆంగ్లేయులు అతనివలన ఉత్తరసర్కారులు సంపాదించిరి. 1665 లో దీనిని స్థిరపరచుచు ఢిల్లీ చక్రవర్తి ఫర్మానా పొందిరి. 1775 లో అమెరికా స్వాతంత్ర్యయుద్ధ మారంభమై ఇంగ్లాండుకు ఫ్రెంచిదేశమునకు సముద్రయుద్ధ ముకలిగెను. ఈ సందర్భమున భారత దేశమున మరల నీ కంపె నీలు పోరాడెను. 1783 లో నైరోపాలో సంధిజరిగినను భారత దేశమున కుట్రలుజరుగుచునే యుండెను. ఫ్రెంచి దేశమున ప్రజా విప్లవము కలిగిన పిదప 1793 లో ఫ్రెంచిదేశ మింగ్లాండు పైన మరలయుద్ధము ప్రకటించినది. అంతట ప్రపంచములో వీరాధివీరుడని ప్రసిద్ధిగాంచిన నెపోలియను ఐరోపాలోని రాజ్యములనెల్ల నుఱ్ఱూతలూగించి ఆంగ్లేయులను మూడుచెరు వుల నీళ్లుత్రాగించినాడు.

ఈ యుద్ధములందును, ఫ్రెంచివారితోడి సామదానభేద దండోపాయ ప్రయోగములందును, ఆంగ్లేయులకీ దేశములోని రాజులయొక్కయు నవాబులయొక్కయు స్నేహసహాయము లవసరములయ్యెను. ఇదియే వివిధసంస్థానములతోడి సంధి యొడంబడికలు చేయుట ప్రారంభించుటకు గారణమయ్యెను. ఈ సందర్భమున నాంగ్లేయులు తమకు సాయముచేయు స్వదేశ రాజులను నవాబులను స్వతంత్రరాజులుగా గౌరవించుచు వారి యడుగులకు మడుగులొత్తి యుద్ధములందు సంపాదింపబడిన రాజ్యభాగములను వారికిచ్చి తాము ఒదిగి యుండుచుండిరి.

మైసూరు యుద్ధములైన పిదప జయింపబడిన రాజ్య భాగములందు కొన్నిటిని హైదరాబాదునైజాము కిచ్చిరి. నైజాము ఆంగ్లేయులతో శాశ్వతముగా స్నేహముగ నుండి వీరికి సహాయముచేయుచు తనరాజ్యమును సుఖముగా పరి పాలించుకొనునట్లు వీరికి ఒడంబడిక సంధిజరిగెను. హైదరాలీ తొలగించిన పూర్వపురాజకుటుంబమునకు మైసూరును మరల నిచ్చునపుడు తిరువాంకూరు కొచ్చిను సంస్థానముల వలెనే రక్షితరాజ్యము (ప్రొటెక్టరేటు) గా చేయబడెను. కర్నాటక నవాబు నధికారవిహీనునిగజేసి 1801 వరకు పేరునకుమాత్రము నవాబుగానుంచి తరువాత అదియులాగివేసిరి. ఇట్లే ఉత్తరమున అయోధ్యవిషయముననుజేసిరి. దేశములోని రాజులు నవా బులు నెల్లరు పేరునకు ఢిల్లీచక్రవర్తికి లోబడినవారేగాని నిజ ముగా స్వతంత్రులై వర్తించుచుండిరి. దక్షిణాపథమున మహారాష్ట్రులు విజృంభించి దేశములోని పరిపాలకుల నుండి

చాతుపన్ను బలవంతముగా వసూలుచేయుచుండిరి. 1757 లో ప్లాసీయుద్ధము జరిగినపిదప నాంగ్లేయులను జూచిన షా ఆలం చక్రవర్తికిని భయముగనే యుండెను. వారేది కోరిన అది యిచ్చుచుండెను. అందువలననే 1765లో వంగరాష్ట్ర బీహారు ఒరిస్సాల దివానీ యధికారమునిచ్చి ఉత్తర సర్కారులును దక్షిణాపథములును ఆంగ్లేయులకు ఉత్తరసర్కారులకు కర్నాటకమునకు గూడ రాజ్యాధికార పట్టానిచ్చెను. ఇట్లు మొట్ట మొదట ఫ్రెంచివారితో కలహముల నెపమున కుట్రలు చేసి దేశీయరాజుల కలహములందు తమకు దమ్మిడీ ఖర్చులేకుండ యుద్ధములలో వచ్చిన రాజ్యభాగమున దోపిడి సొమ్ములో తాముగూడ పంచుకొనగానే మొట్ట మొదటలో నత్యవసరము కలిగినగాని యితరులతో జోక్యము కలిగించుకొన దలపని ఆంగ్లేయ వర్తకులు మానవ రక్తమును రుచి మరిగిన వ్యాఘ్రములై దేశములో విజృంభించిరి.

తమకు సులభముగా లభించిన రాజ్యభాగములందలి ఆదాయమును తాము సుఖముగా అనుభవింపవలె నన్నచో దాని కేమియు నుపద్రవము లేకుండ కాపాడుకొనవలెనుకదా! దానికి కూడ దమ్మిడి ఖర్చులేని ఉపాయము నాలోచించి చుట్టునుండు భూభాగమును తమతో స్నేహముగానుండు ప్ర స్వదేశరాజుకో నవాబుకో ఉండునట్లు చూచుచుండిరి. ఒక్కొక్కప్పు డట్టి రాజ్యములు తమకు వచ్చినను దానిని శాత్రవ మధ్యరాజ్యముగా (బఫ్ఫర్ స్టేట్) జేయు కుటిలోపాయము బన్నిరి.

దీనికే ఆవరణ ("రింగుఫెన్సు") నీతియని వ్యవహరించిరి. ఈ యుద్దేశమును పురస్కరించుకొనియే బక్సారు యుద్ధమైన పిదప మహారాష్ట్రుల భయములేకుండా కాపుదలగా నుండుటకు అయోధ్యను శాత్రవ మధ్యరాజ్యముగా నుంచి దీనిని నవాబునకే యిచ్చిరి. అట్లే టిప్పూ తదనంతరము - మైసూరురాజ్యములో కొంత పూర్వరాజవంశీయునకిచ్చిరి. 1817 లో సీతాబాల్డీ యుద్ధమైన పిదప నాగపురమును భోంస్లేరాజుకు మరలనిచ్చిరి. మొదటి సిక్కుయుద్ధానంతరము లాహోరు సంస్థానమును కూడ అట్లేయుంచిరి. ఆకాలమున నాంగ్లేయకంపెనీప్రభుత్వముఆయాస్వదేశరాజులతోనునవాబులతోను చేసికొనిన సంధియొడంబడికలను చూచినచో ఆరాజులు నవాబులు అంతర్జాతీయ ధర్మమునుబట్టి సర్వాధికార ప్రభుతగల స్వతంత్రరాజులుగనే వ్యవహరించినట్లు గోచరించును. ఇంకా విశేష మేమనగా కంపెనీవారు చాలకాలము తమ అధికారమునెల్ల సర్వంసహాచక్రవర్తియగు ఢిల్లీపాదుషావలన సంక్రమించినట్లుగనే వ్యవహరించుచుండిరి. కాని పాఆలంచక్రవర్తి వీరి "సంరక్షణ నిర్బంధము"నుండి వెలువడి మహారాష్ట్రుల యండజేరి వారి పైదీయైనపిదప నీకపటనాటకము నాడుటకు వీలులేకపోయినది. అంతట నీ కంపెనీవారు దేశములోని తక్కిన సామంత పరిపాలకులవలెనే స్వతంత్రులై వ్యవహరింపసాగిరి. తాము భరింపలేని బరువులుమాత్రము నెత్తిపైన పెట్టుకొనకుండా ఉపాయముగా విజృంభింపసాగిరి.

కర్నాటక నవాబు తన రాజ్యముయొక్క మేనేజిమెం

టుకు లెక్కచెప్పి తన మధ్య ఫలసాయమును శిస్తుల ఆదాయ యమును తన కివ్వవలసినదని ఆంగ్లేయకంపెనీపై ఇంగ్లాండు చాన్సరీకోర్టులో వ్యాజ్యము దాఖలుచేయుగా ఆవ్యాజ్యవిచార ణకు నియమింపబడినకమీషనరగు "అయిర్" దొర ఈవ్యవహా రము సామాన్య వ్యాజ్యముకాదనియు ఒకరికొకరు లోబడని రెండురాజ్యములవారి మధ్యసంధియొడంబడికలకు సంబంధించిన రాజకీయ వ్యవహారమనియు తీర్మానించి దావా త్రోసివే సెను. ఇట్లు కంపెనీవారొక స్వతంత్రరాజ్యపరిపాలకు లను సూత్రము స్థిరపరుపబడెను.

II

స్వదేశ సంస్థానములతో నాంగ్లేయ కంపెనీవారవలం బించిన రాజ్యనీతిలోని రెండవ ఘట్టము, "సబార్డినేట్ అయి సొలేషన్" అనబడు విధానము. ఇది 1813 లో ప్రారంభమైన దని చెప్పవచ్చును. స్వదేశ సంస్థానాధీశుల స్వాతంత్ర్య గౌర వము అనవసరముగా స్వదేశరాజులతో జోక్యముకలిగించుకొన గూడదను భావము నశించి మెల్లగా నీరాజులను నవాబులను రాజ్యతంత్రమున నిరికించి కంపెనీవారి పలుకుబడిక్రింద నుంచి అధికారమునకు లోబరచుటకు ప్రయత్నములు జరిగెను.

1798-1905 మధ్య వెలస్లీగవర్నరు జనరలుగా నున్న ప్పుడే అతడు దూరదృష్టితో నీస్వదేశరాజులు నవాబులుక్రైంచి వారికి తోడ్పడకుండా నాంగ్లేయులకు వశులైయుండుమార్గము నాలోచించెను, గాని కేవలము కంపెనీవారికి లోబడియుండు నట్లు చేయజాలకపోయెను. వెల్లస్లీ జేసిన సంధియొడంబడికలను

బట్టి రాజులు నవాబులు ఆంగ్లేయ కంపెనీతో స్నేహముగా నుండునట్లును ఉభయులు ఒండొరులకు సహాయులై యుండునట్లును, ఉభయులకు రక్షణకొరకు ఆంగ్లేయసైన్యములను సంస్థానములలో నుంచునట్లును ఏర్పాటు చేసెను. కొన్ని సంధిపత్రములందు కంపెనీ ప్రభుత్వమునకు విధేయులై యుండవలెనను మాటను చల్లగా జేర్చినాడు. నెపోలియను భయము తీరిన పిమ్మట హేస్టింగ్సు గవర్నరుజనరలుగా వచ్చిన వెంటనే క్రొత్త రాజ్యనీతి ఖచ్చితముగా అమలు జరుపబడెను. వెలస్లీ కాలమున 1802 లో పీష్వాతో చేయబడిన సంధిలోనే అతని సర్వాధికారములు తీసివేయబడు సూచనలు కలవు.

1806 లో షాఆలంచక్రవర్తి చనిపోయినను 1832 వరకు ఢిల్లీపరగణాలు చక్రవర్తి కొమారుని పేరుతోనే వ్యవహరింపబడినను హేస్టింగ్సు కాలమునుండి మొగలాయి చక్రవర్తి అధికార మావంతయైన మిగులలేదు. 1813 లోనే తక్కిన మహారాష్ట్రరాజులపైన పీష్వాకుగల సర్వాధికారము అదృశ్యమైనది. ఆనాటికి దేశములో నాంగ్లేయకంపెనీ తప్పయింకొక బలమైన ప్రభుత్వసంస్థ లేనేలేదు. అందువలననే కంపెనీవారు సర్వాధికారులనియు, ఈ సంస్థానాధీశులు సామంతులనియు హేస్టింగ్సు స్పష్టముగా ప్రకటించి తన సంధిపత్రములం దీ సంగతిని వివరించినాడు.

బ్రిటిషువారు స్వదేశరాజులపట్ల చూపిన గౌరవము, స్నేహము, అధికారము, కాలపరిస్థితిని బట్టి మారినవి. వెల్లస్లీ 1798 మొదలు 1805 వరకు గవర్నరు జనరలుగ నుండెను.

ఇతడు వచ్చునప్పటికి ఐరోపాలోగాని, భారతదేశమునగాని ఆంగ్లేయుల పరిస్థితులు బాగుగా లేవు. ఐరోపాలో ఫ్రెంచి విప్లవమున ఆంగ్లేయులు యుద్ధమున మునిగిరి. భారతదేశమున ఇంగ్లీషువారికి చిరకాలమునుండి స్నేహితుడుగా నుండిన నైజాము ఫ్రెంచివారి స్నేహము నపేక్షించి తన సైన్యములకు ఫ్రెంచి యుద్యోగులచేత శిక్షణము చేయించుచుండెను. సింధియా రాజుగూడ ఇట్లు చేయుటయే గాక ఫ్రెంచిసేనలనే తన సంస్థానమున నుంచుకొనెను. ఐరోపాలో ఫ్రెంచివారికిని ఆంగ్లేయులకును యుద్ధములు జరుగుచుండుటయు, నెపోలియన్ ఖ్యాతి భారతదేశమున వ్యాపించుటవలన నితనిని ఈజిప్టుమార్గమున హిందూదేశమునకు వచ్చి యీ యాంగ్లేయులను వెడలగొట్టవలసినదని ఆంగ్లేయులతో విరోధించియున్న టిప్పుసుల్తాను నెపోలియను కాహ్వానము లంపెను. ఈ పరిస్థితులలో ఆంగ్లేయుల గౌరవము తగ్గిపోయి ఫ్రెంచివారి గౌరవము హెచ్చుచుండెను. వెల్లస్లీ యీ పరిస్థితులు చూచి ఆంగ్లేయుల పలుకుబడిని హెచ్చించుటకు మార్గము లాలోచించినాడు. దిగ్విజయముచేసి జయించుట కలలోనివార్త. అందువలన చాణక్య నీతిప్రయోగింప దలచినాడు. స్వదేశరాజులతో మంచి మాటలాడి వారితో సంధిచేసికొని ఆసంధిమరతులందు బ్రిటిషు వారిపలుకుబడికి కావలసినకట్టుబాటులు చేయదలచినాడు. స్వదేశ స్వాతంత్ర్యమును కాపాడుటకును ఇతరులతో యుద్ధము కలిగిన వారికి భయములేకుండగ నుండునని చెప్పి బ్రిటిషు సైన్యముల నుంచుకొనుట మంచిదని నయమునను, భయమునను, కొందరిని

ప్రోత్సహించి తంత్రమును నడిపినాడు. కొందరంగీకరించినచో అందరును దారికివత్తురు. ఇట్లుచేసినచో ఫ్రెంచివారి పలుకుబడి తగ్గిపోయి ఆంగ్లేయుల పలుకుబడి హెచ్చును. ఆంగ్లేయులకిక భయముండదు స్వదేశరాజులు కోరలు దీసిన పాములగుదురు. స్వదేశరాజుల స్వాతంత్ర్యము నాంగ్లేయు లంగీకరించి వారి కపాయము రాకుండ సహాయము చేయుచుండుటకు స్నేహముగ నుండుటకు పూఁచీపడి ఆంగ్లసైన్యములను తమరాజ్యమున నుంచుకొని వాని కగువ్యయముక్రింద కొంతసొమ్మునో కొంత అయివజువచ్చు రాజ్యమునో యిచ్చునట్లును బ్రిటిషుప్రభుత్వము అనుమతిలేకుండా యితరులతో యుద్ధముగాని శాంతి సంధిగాని చేసికొనకుండునట్లును తమరాజ్యస్థానమున నాంగ్లేయ ప్రభుత్వ ప్రతినిధిని రాయబారిగ నుంచుకొనునట్లు ఒడంబడికలు వ్రాయించుటకును రాయబారములు నడిపెను.

ఫ్రెంచివారి యొత్తిడివలన స్వదేశ సంస్థానాధీశుల సహాయము ఆంగ్లేయుల కత్యావసరమయ్యెను. ఏదోవిధముగా వారిని మంచిచేసుకొనవలయును. మైసూరు రాజుగానుండిన టిప్పు సుల్తానుకు మార్క్విస్ ఆఫ్ వెల్లస్లీ వ్రాసిన లేఖలో నీ యుద్దేశము స్పష్టముగా కనబడుచున్నది. “సగౌరవమైన ఈ లేఖలోని సంగతులు త మ రు చిత్తగించినచో నీ క్రింది సంగతులు విశదముకాగలవు. ఫ్రెంచిజాతివారు మానవధర్మమును,గౌరవమును, మతమును పాడుజేసినారు. ప్రపంచములోని అన్ని రాజరికములు, పరిపాలనాక్రమములు, మతములు, వారి యాశాపిశాచమునకు తనివితీరని కొల్లకు నాశనమునకు గురికా

వలసిన వనియే వారి తలంపు. రెండవ సంగతి. ఇస్లాముమతము నకు అధీశుడగు ఖాలీఫును వారు దౌర్జన్యము చేసినారు. మహామ్మదు ప్రవక్తగారి జ్ఞాపకములు మిగిలియున్న దేశములో యుద్ధము ప్రారంభించి నష్టపెట్టుచున్నారు.

ప్రస్తుత మీ ఫ్రెంచివారి నెదిరించుటకొరకు బ్రిటిషువారికిని గ్రాండ్ సీనియర్ కును స్నేహ సంబంధమైన ఒడంబడిక సంధిమరతులు జరిగి యున్నవి. బ్రిటిషుజాతికి వ్యతిరేకముగా మీరు ఫ్రెంచివారితో స్నేహము చేయుచున్న సంగతి గ్రాండ్ సీనియర్ కు తెలిసినది. ఫ్రెంచివారి కుట్రలవలన మోసముల వలన ద్రోహమువలన సీనియరుకు కలిగిన అనుభవ ఫలితము నతడు మీకు తెలియపరుపదలచినాడు. బ్రిటిషు సైన్యబలముల నుండి ప్రస్తుతము తప్పించుకొని తిరుగు ఫ్రెంచివారి వలన మీకు సహాయము కలుగునను పొరబాటు తలంపు మానవలె నని ఆయన మిమ్ములను హెచ్చరించుచున్నాడు. మీ ప్రవక్తల గోరీలను అపవిత్రము చేయుట పూర్తిచేసి మతము ధ్వంసము చేయువరకు గూడ వారు మీకు సహాయము చేయవత్తురనుట కల్ల. నేను అనేకమారులు మీకు సూచించుచు వచ్చిన రాజీ పద్ధతు లింతవరకు మీరు పెడచెవిని బెట్టి యుంటిరి. మీమత గురువుయొక్క హితబోధలనైన మీరు విశ్వసించి ఇప్పుడు మా రాయబారికి మీరు దర్శనమిచ్చి అతనితో మాటలాడి మామిత్రమండలికిని మీకును గల అభిప్రాయభేదముల నన్నిటిని ఫైసలు చేయించి ప్రపంచశాంతికి భంగము కలిగించు

(ఫ్రెంచి) వారినుండి ఈ దేశమును రక్షింప తోడ్పడెదరని నమ్ముచున్నాను.*

III

గవర్నరు జనరలు హేస్టింగ్సు (1813-81) ప్రైవేటు జర్నలువలన ఆనాడు స్వదేశ సంస్థానములపట్ల ప్రయోగింప బడిన రాజనీతి స్పష్టపడుచున్నది. "ఇప్పుడు వాతావరణ మెల్ల యుద్ధమేఘములతో నిండినది. దీనికి ముఖ్యకారణము స్వదేశరాజులతోడి సంబంధము లింతవరకు నిర్ధారణ కాకపో వుటయే! వారితో మనము చేసికొన్న సంధిపత్రములందు వారినిస్వతంత్రరాజులుగా మనము పరిగణించుచున్నాము. వారి యాస్థానములకు మనము మన ప్రతినిధులను (రెసిడెంట్లను) పంపుదుము. వీరు కేవలము రాయబారులుగామాత్రమే వ్యవహరింపక సర్వాధికారులుగా ప్రవర్తింతురు. ఆ రాజుల స్వంత వ్యవహారములందుగూడ వీరు జోక్యము కలిగించు కొందురు. వారి కెదురుతిరుగు దుర్మార్గ ప్రజలకు వీరు మద్దతుచేయుదురు. సర్వాధికారము పెత్తనమును బహిరంగ ముగా ప్రదర్శనము చేయును. తాను జరిగించు చర్యలకు ప్రభుత్వము మద్దతు చేయగలందులకు మనకు లాభింపగల సందర్భముల నేవో కొన్ని చూపించును. అంతట మన కౌన్సిలువారతని నాయొక్క విషయమునసేగాక అన్ని విషయము లందును సమర్థించి మద్దతుచేయుదురు. ఇక ఈరాజుల వార సత్వము విషయమునగూడ అనవసరముగా మనము జోక్యము కలిగించుకొనుచున్నాము. వీనివలన ఆరాజులకు లోపల

క్రోధముకలుగుచున్నది.” అని 1-2-1814 తేదీన వ్రాసికొన్నాడు. ఫిబ్రివరు 16 వ తేదీన “మనముఖ్యోద్దేశము బ్రిటిషుప్రభుత్వముయొక్క సర్వాధికారమును పేరునకు స్థిరముగా నెలకొల్పుటయై యుండవలెను. పేరునకు గాకపోయినను వాస్తవమునకు తక్కిన రాజులెల్లరు మనకు సామంతులుగా నుండునట్లు చేయవలెను. మొగలుచక్రివర్తి క్రింద నున్నట్లు గాకపోయినను మనము వారి రాజ్యములు వారి కుండనిచ్చినందులకు ప్రతిఫలముగా వారు తమసైనికబలములెల్ల మనకు సాయమున కుపయోగించి తోడ్పడవలెను. ఈ రాజులలో తగవులువచ్చినచో ఒండొరులతో పోరాడుకొనక ఈ రాజ్యముల సమ్మేళనములెల్ల అధిపతులమగు మనము చెప్పినట్లు వినవలెను. ఈ రెండు విషయములందు వారు మనకు లోబడియుండవలెను. ఈ షరతులకు కొందఱి రాజులనైనను మనము లోబరచినచో తక్కినవా రందఱును లోబడితీఱుదురు. ఢిల్లీ చక్రివర్తి యధికారమున కిది విరుద్ధమైనను వీలునుబట్టి మన మీా ఏర్పాటులు చేసికొని తీరవలెను. పరిస్థితులు చాల కష్టముగా నున్నవి, గాని అదనుకొఱకు వేచియుండి దీనిని సాధించెదను” అనినాడు.

ఫ్రెంచిజాతితోడి యుద్ధభయ ముండినందున ప్రారంభములో బ్రిటిషువారు భారతదేశ స్వదేశరాజులతోను, నవాబులతోను చేయుసంధిపత్రములు ఒకరికొకరు సహాయభూతులుగా నుండునట్టి సమానగౌరవ షరతులతో జరుగుచుండెను. ఫ్రెంచివారి నేదోవిధముగా సాధించవలెనని తమతో స్నేహముగ నుండిన స్వదేశ సంస్థానముల రాజులు సైన్యము లుంచుకొనుట

కును, వారితర రాజులతో సంధియేర్పాటులు చేసికొనుటకును బ్రిటిషువా రంగీకరించుచుండిరి. ఫ్రెంచివారి భయముపోయి నప్పటినుండియు బ్రిటిషుప్రభుత్వముయొక్క నీతి మర్యాదలును మార్పుజెందెను. 1850 ఆప్రాంతములలో జరిగిన సంధిపత్రములందు సమానప్రతిపత్తి గానరాదు. తమతోసంధి చేసికొను స్వదేశసంస్థానములు తమ యధికారమునకు లోబడిన సామంత రాజ్యములను భావముతో నీ సంధిపత్రములు వ్రాయబడ సాగెను. స్వదేశసంస్థానము లితర సంస్థానములతో ప్రత్యేక సంధ యేర్పాటులు చేసికొనుటను ఆంగ్లేయకంపెనీ ప్రభుత్వము నిషేధించెను.

ఈసంస్థానములకు సహాయముచేయుట కను నెపముతో నాంగ్లేయ సైన్యములను ఆ యా సంస్థానములందు నిలిపి యుంచి వానికగు వ్యయము నీ సంస్థానములే భరింపవలెనను నిర్బంధపు షరతులను సంధిపత్రములం దుదహరించిరి. ఈ సంస్థానముల రక్షణముకొరకు తాముంచిన సైన్యముల ఖర్చులక్రింద నొక నిర్ణీతపు మొత్తమును కప్పముగాచెల్లించు షరతుకూడా సంధులందు చేర్చిరి.

ఇట్లీసంస్థానములు రెక్కలువిరిగిన పక్షులస్థితికి గొనిరా బడెను. పూర్వము వీరికుండిన 'నేటివు' పటాలములు, ఫ్రెంచి యుద్యోగులుపోయి యిప్పు డాంగ్లేయ పటాలము లాసంస్థానములందు నిలిపి యుంచబడెను. పైకి వాని రక్షణకొఱకు, సహాయముకొఱకు అని చెప్పినను, నిజముగా నాంగ్లేయప్రభుత్వమువారికి వ్యతిరేకముగా వీ రెట్టి కుట్రలు జరిగించకుండా

కనిపెట్టియుండుటకును ఆంగ్లేయ రాజ్యాధిపత్యమునకు తోడ్పడుటకునే యీ పద్ధతి అవలంబించబడెను. ఇది అనేక విధములుగా బ్రిటీషువారికి లాభకారిగను స్వదేశసంస్థానములకు భరింపలేని భారముగను నుండెను. ఈసైనిక వ్యయముల ఖాతా పెరుగుట, సంస్థానాధీశులు చెల్లించలేకుండుట, దీనికి ప్రతిఫలముగా రాజ్యభాగము లాంగ్లేయులకు వ్రాసి యివ్వబడుట, యింకననేక సౌకర్యము లొసగుట పరిపాటి యయ్యెను.

స్వదేశసంస్థానముల యాస్థానములలో నాంగ్లేయ ప్రభుత్వప్రతినిధులు రెసిడెంట్లను పేరున నిలుపబడిరి. వీరునిజముగా నాంగ్లేయ గూఢచారులుగానుండి సంస్థానాధీశుల పట్ల కుట్ర చేయుచు వారిపైన చాడీలు చెప్పుచు వారిని కూలద్రోయుచుండిరి. వీరిని చూచిన భయము అసహ్యము వృద్ధియయ్యెను. వీ రాయా సంస్థానములందు తమకుతంత్రములను ప్రయోగించుచు సర్వాధికారులుగ ప్రవర్తించుచుండిరి. * ఈ సంస్థానాధీశులతోడి సంబంధములందు క్రమక్రమముగా బ్రిటిషువారు తమ సర్వాధికారములను బిగువుచేయుచుండిరి. 1818 లో నాటి గవర్నరుజనరలగు హేస్టింగ్సు ఉదయపురము మహారాణాగారితో చేసిన సంధిపత్రము నుదాహరణముగా గైకొనవచ్చును.

దానిలో 3 వ షరతు ఉదయపురము మహారాణా బ్రిటిషు ప్రభుత్వమునకు సర్వదా లోబడియుండి వారికి

*. Private Journal of Moira Vol. I - Wellesly correspondence —Garwood.

సహకారిగా నుండవలెను. అతడు వారి సర్వాధికారమును శిరసావహించవలెను. ఇతరరాజులతో నెట్టి సంబంధమును కలిగియుండ రాదు.

6 వ షరతుప్రకారము సంస్థానము యొక్క ఆదాయములో నాలుగవవంతును 5 సంవత్సరములవరకు కప్పముగా చెల్లించి తరువాత ఆదాయములో 8లో3 వంతులు శాశ్వతముగా కప్పము గానిచ్చుచుండవలెను. 8 వ షరతు ప్రకారము బ్రిటిషు గవర్నమెంటువారు కోరినప్రకారము ఉదయపుర సంస్థానము సైన్యముల నుంచుకొనవలెను. హేస్టింగ్సు హయాములో స్వదేశ సంస్థానములపైన నిట్లనేక కఠినసియమములు, హెచ్చు కప్పములు విధింపబడుచుండెను. అందువలన వారి ఖజానాలు వట్టివైపోయి వారు ప్రజలపైన భరింపలేని అత్యధికపన్నులు విధించుచుండిరి. డల్ హౌసీకాలములో నీసంస్థానాధీశులను పీడించుట, అవమానించుట, వారి రాజ్యములను లాగికొనుట విచ్చలవిడిగా జరిగెను. ఈ సంస్థానాధీశులు ప్రజలునుగూడ యీబాధలు పడిపడి తుదకు 1857 విప్లవములో పాల్గొనుటకు మొదట సిద్ధపడిరి గాని ఆంగ్ల పరిపాలకులు చాలమంది సంస్థానాధీశులకు ఆసలుగొల్పి కొనివేసి లోబరచుకొనిరి.

అందుకే విక్టోరియా రాజ్ఞి ప్రకటనలో "స్వదేశ సంస్థానాధీశుల హక్కులు, దర్జాలు, గౌరవములు మా స్వంతవానివలెనే గౌరవింతుమనియు సంధినియమములు పాటింతుమనియు" కొన్ని మాటలు చేర్చబడినవి.

IV

సిపాయి విప్లవానంతరము ఈ సంస్థానముల తోడి బ్రిటిష్ సంబంధముల చరిత్రలో క్రొత్తఘట్టము ప్రారంభమైనది. ఆంగ్లేయసలహాదారులు, ఏజెంట్లు రెసిడెంట్లు సంస్థానములయొక్క ప్రభుత్వయంత్రమునందు హెచ్చుపలుకుబడిని సంపాదించి బలవంతులై ప్రవర్తించునట్లు చేయబడిరి. బహిరంగ మర్యాదలను కొన్నిటిని పైకి ప్రసాదించుచు, క్రమక్రమముగా ఆంగ్లేయప్రభుత్వముయొక్క సర్వాధికారములను బిగువుపరుపసాగిరి. ప్రతి సంస్థానములోను రెసిడెంట్లు నియమింపబడిరి. చాల సంస్థానములందు పేరున కాసంస్థానాధీశుడు రాజుగ నుండెను గాని నిజముగా పరిపాలించువాడు రెసిడెంటే! సైనికవ్యయముకొఱకు కప్పములు విధింపబడని సంస్థానములు సైన్యములనే పోషించవలసి యుండెను. బ్రిటిష్వారి సైనిక వ్యూహములకొఱకు సంస్థానములందు రైళ్లను రోడ్లను బ్రిటిషువారు బలవంతముగా నిర్మించిరి. తపాలా తంతి చెలామణి బ్రిటిషువారు తమ చేతులలో నుంచుకొనిరి. ఆంగ్లప్రభుత్వ యిజారాలగు ఉప్పు, నల్లమందు సంస్థానములు తయారుచేయరాదు. గనులను త్రవ్వు హక్కులను ఆంగ్లేయకంపెనీలకిచ్చునట్లు ఒత్తిడిచేసిరి. తమ పలుకుబడి యధికారములను వినియోగించి బ్రిటిషువర్తకమును అభివృద్ధి పరచిరి. ఈ బ్రిటిషురాజ్యతంత్రముయొక్క రాజ్యనీతిసూత్రమేమనగా నీ సంస్థానాధీశులకు ప్రజలపైనగల నిమిత్తమాత్రములగు నిరంకుశాధికారములను హెచ్చించుట, బ్రిటిషువారితోడి

సంబంధములందుమాత్రము వారి యధికారములను తగ్గించుట. సంస్థానముల ప్రజలు తమ బాధలనుగూర్చి ఆందోళన చేసి తిరుగుబాటు చేయకుండా వారిని అణచియుంచుటకు బ్రిటిషు సైన్యము లెల్లప్పుడును సంసిద్ధముగ నుంచబడునుగాని ఈసంస్థానాధీశుల క్రింద ప్రజ లెంత బాధపడుచున్నను వారి సివిలు హక్కులను సంరక్షించుటకైన నీ యాంగ్లేయ ప్రభువులు ప్రయత్నింపరైరి.

స్వదేశ సంస్థానముల యొక్క వంశపారంపర్యపు హక్కుదారు లెవరాయని నిర్ణయించుటలో కూడా బ్రిటిషు ప్రభుత్వమునకు హక్కుకలదని మణిపురము విషయమున 1891 లో నింగ్లాండులోని ఇండియా రాజ్యాంగ కార్యదర్శి బహిరంగముగా ప్రకటించుటతో నీసంస్థానములపైన బ్రిటిషు ప్రభుత్వము చలాయించు సర్వాధికారములు స్పష్టీకరింప బడినవని చెప్పవచ్చును.

స్వదేశసంస్థానములలో సివిలు క్రిమినలు న్యాయవిచారణాధికారములు చలాయించు సంస్థానాధీశుల రాజ్యములు, సార్వభౌమ ప్రభుత్వమువారికిని సామంత రాజ్యములకును సమష్టి గానట్టి యధికారములు గల రాజ్యములు, అని రెండు తరగతులుగా విభజించిరి. ఢిల్లీచక్రవర్తి సిపాయి విప్లవమున పాల్గొనెనను నేరమున కాతనిని విచారించి శాశ్వత కారాగార శిక్ష విధించుటతో భారత దేశ రాజులపైన మొగలాయి చక్రవర్తి సార్వభౌమత్వము పేరులేకుండ పోయినది. ఆంగ్లేయ రాజ్యమకుటమే భారత దేశ సార్వభౌమత్వమును వహించినది.

ఈ సంస్థానములకు విదేశ వ్యవహారములు చేసికొను హక్కులులేవు. విదేశ ప్రభుత్వములతో గాని ఇతర సంస్థానములతో గాని ఎట్టి సంధి యొడంబడికలు చేసికొనవీలులేదు. బ్రిటిషు ప్రభుత్వమువారి అనుమతి లేకుండా ఐరోపాజాతీయులనుగాని అమెరికా జాతీయులనుగాని ఉద్యోగులుగా నియమింపరాదు. ఇతర రాజ్యములయొక్క వ్యాపార ప్రతినిధులను గూడ పిలుచుకొనవీలులేదు. బ్రిటిషు ప్రభుత్వమువారిచ్చిన బిరుదులు తప్ప విదేశీయ బిరుదులుగూడ స్వీకరింపరాదు. తన ప్రజలు విదేశములకు పోవదలచినచో తాను "ప్యాసుపోర్టు" చీటినీయ వీలులేదు. ఇతర దేశములతో వ్యాపార సంబంధములు జరుపవలెనన్నచో బ్రిటిషు ప్రభుత్వముద్వారా జరుపుకొనవలెను. తనపట్ల నేరముచేసినవారి నెవరినైన తాను విచారించుటకు పట్టుకొనవలెనన్నచో బ్రిటిషు ప్రభుత్వమువారిని "ఎక్స్ట్రాడిషను" చర్య జరుపుడని కోరవలెను. స్వదేశ సంస్థాన ప్రజలు విదేశములలో బ్రిటిషు ప్రజలుగనే పరిగణింపబడుదురని మస్కట్ వారి సంధివలన 1873 లో స్థిరపడినది. స్వదేశస్థానములయొక్క సరిహద్దులు అంతర్జాతీయ ధర్మమున బ్రిటిషు సరిహద్దులుగా పరిగణింపబడును. అనగా సంస్థానమునకు వ్యక్తిత్వము లేదన్నమాట!

సంస్థానములలో నొండొరులకు గల తగవులు బ్రిటిషు ప్రభుత్వమువారివలన పరిష్కరించు కొనవలెను. స్వదేశసంస్థానములను సంరక్షించు బాధ్యత, శాంతిభద్రతల బాధ్యత బ్రిటిషువారిదే గనుక వారికి సైన్యము లనావశ్యకములని

1844 లో గ్వాలియరుతో సంధిచేయుటలోను 1881 లో మైసూరును పూర్వరాజుకు వశముచేయుటలోను వారుంచుకో తగిన సైన్యముల సంఖ్య తగ్గింపు చేయబడెను. శాంతిభద్రతలు కాపాడు బాధ్యత బ్రిటీషువారి దే గనుక సంస్థానములు అవసరము వచ్చినప్పుడు వారి ఉత్తర్వులెల్ల శిరసావహించవలెను. సంస్థానములుంచు కొనదగిన ఆయుధములు నిర్ణయింపబడెను. లోపల కోటలు దుర్గములు బలముచేయరాదు. బ్రిటిషు సేనలకు అన్ని సదుపాయములు చేయవలెను.

V

ఇటీవల భారత దేశమున జాతీయోద్యమము ప్రబలుచున్న సందర్భమున కొంతకాలమునుండి బ్రిటిషువారి సంస్థానములతోడి సంబంధములందు ప్రయోగించు రాజనీతిలో మరల కొంతమార్పు కలిగెను. భారత దేశ జాతీయైక్యతను విచ్ఛిన్నముచేయుటకును, అఖిలభారత జాతీయ కేంద్రప్రభుత్వము నిర్మించుట కాటంకము కలిగించుటకును, ఈ సంస్థానములు స్వతంత్రప్రభుత్వములని ప్రకటింపసాగిరి. కర్జను రాజప్రతినిధిగా నుండగా నీ సంస్థానాధీశులు చేయు ప్రజాపీడనము దుర్వ్యయమునుజూచి యతడు వానిని మందలించి ఈ సంస్థానముల ఆదాయమును కేవలము స్వప్రయోజనముకొఱకుపయోగించుటకీ సంస్థానములు ఈ రాజుల స్వంతజమీందారీలు కావనియు, కేవలము సోమరితనముతో కాలము వెళ్లబుచ్చుటకీ సంస్థానాధీశులకు భగవంతుడు శాశ్వతపట్టా వ్రాసియివ్వలేదనియు హెచ్చరించినాడు. వీరు విచ్చలవిడిగా

నింగ్లాండు పోవుటను నిషేధించినాడు. గాని తరువాత హార్డిం రాజ ప్రతినిధియైనప్పుడు సంస్థానాధీశుల విదేశవ్యవహారములపైన అనవసరపుహద్దు లేర్పరచుట ఈ సంస్థానాధీశుల యాత్మగౌరవమునకు భంగము అనినాడు. భారత దేశ స్వదేశ సంస్థానములయొక్క రాజకీయ ప్రతిపత్తినిగూర్చి విచారించుటకు 1927 లో బ్రిటిషు గవర్నమెంటువా రేర్పరచిన విచారణసంఘమువారీ సంస్థానముల స్వాతంత్ర్యమును సూతీ్రకరించిరి. భారత దేశ శాసనసభలకు బాధ్యతవహించు కేంద్ర ప్రభుత్వము స్థాపించునెడల నది నూతన రాజ్యాంగముపైన నాధారపడిన క్రొత్త ప్రభుత్వమగుననియు బ్రిటిష్‌ప్రభుత్వము వారికిని ఈ సంస్థానాధీశులకును చరిత్రరీత్యా ఏర్పడిన పరస్పర సంబంధములు వారి యంగీకారము లేకుండా ఈ క్రొత్తప్రభుత్వమునకు ట్రాన్సుఫరు చేయబడరాదనియు సలహా నిచ్చిరి. సంస్థాన ప్రజల పక్షమున కొందరు ప్రతినిధు లీ విచారణసంఘమును దర్శించి తమ సాధక బాధకములు చెప్పుకొన దలపగా సంస్థానములందలి అంతరంగిక పరిపాలనతో బ్రిటిషుప్రభుత్వమునకు సంబంధములేదని సాకుచెప్పి వారిమాటలు వినుటకు నిరాకరించిరి. అయితే పైన చెప్పబడినట్లు బ్రిటిషుప్రభుత్వమువారికి నీ సంస్థానములకును జరిగిన అన్ని సంధిపత్రములలోను ఆయా సంస్థానప్రజల సౌఖ్యమును పెంపొందించుటను గూర్చిన షరతులు చేర్చబడియే యున్నవి. మరియు పైన జెప్పినట్లు బ్రిటిషుప్రభుత్వమువా రింతవరకు తమ సర్వాధికారములను చలాయించుచునే యున్నారుగాని ఇప్పు డీ రాజ్యాంగ

సంస్కరణల సందర్భమున నిట్లు సాకులు చెప్పుచున్నారు! ఈ కమిటీవారి సూచనలను పైమను కమిటీవారును తమ నివేదికలో అంగీకరించినారు.

ఇటీవల శాసింపబడిన నూతన ఇండియా రాజ్యాంగ చట్టమును చేయుటలో బ్రిటిషువారీ నెపమున కొంత రాజ్యాంగ నాటకము నాడి సంస్థానములపైన ఆంగ్లరాజమకుటమునకుగల సర్వాధికారములను పురస్కరించుకొని ఈసంస్థానములను తమ కీలుబొమ్మలుగా నుపయోగించుకొని భారతదేశ ప్రజా ప్రతినిధుల ప్రభుత్వమునకు ఆటంకములుకలిగింపగల అనేక బందోబస్తులను జేసికొనినారు.

ఈ సంస్థానముల రాజ్యభాగము 824000 చతురపు మైళ్లు వైశాల్యము కలిగియున్నను దీని జనసంఖ్య బ్రిటిషు భూభాగముతో పోల్చిచూచినచో చాల హీనముగ నున్నది. దీనిలో హైదరాబాదు, మైసూరు, బరోడా రాజ్యములు గాక తక్కిన రాజ్యములు రాజపుత్రస్థానమువంటి నిరుపయోగమైన పంటలులేని భూములుగనో లేక అడవి ప్రదేశములో కొండప్రదేశములుగనో యున్నవి. దీనికి కారణము ఆంగ్లేయులు మంచి భూభాగము లెల్ల పూర్వరాజులనుండి లాగుకొని బ్రిటిషు ఇండియాలో చేర్చివేయుట. ఈ రాజులను నాయకులను యుద్ధములం.దీమారుమూలలకు తరిమియుండుట 1857 తరువాత క్రొత్తరాజ్యాక్రమణలు చేయక పోయినను ఆనాటికి మిగిలిన సంస్థానము లిటిస్థితిలో మిగిలెను.

నాలుగవ ప్రకరణము

బ్రిటిషు ప్రభుత్వతత్వము

I

మహామ్మదీయ ప్రభుత్వమునకు ఇంగ్లీషు ప్రభుత్వమునకు తారతమ్యములు

బ్రిటిషువారీ దేశాక్రమణ జేయక మునుపు భారతదేశమును పరిపాలించిన మహామ్మదీయ ప్రభువులు కూడా ఆంగ్లేయులవలెనే మొదట విదేశీయులుగ నుండిననువారి పరిపాలనకును బ్రిటిషుపరిపాలనకును చాల తారతమ్యము కలదు.

మహామ్మదీయులు మొదట విదేశీయులే యైనను వారీ దేశమున స్థిరపడి అచిరకాలములోనే దేశప్రజలలో కలిసిపోయి ఈ దేశమునే తమస్వదేశముగా జేసికొనిరి. అందువలన వారిది దేశీయుల పరిపాలనముగనే యుండెను. దేశముయొక్క అభివృద్ధికి వారు తోడ్పడిరి. ఇచ్చటి ధనమునెల్ల ఇచ్చటనే ఖర్చుపెట్టిరి. ఇక ఆంగ్లేయులన్ననో తమ జాత్యభిమానము వీడక తామీ దేశమున కేవలము ప్రభుత్వాధికారములు చలాయించుటకు వచ్చిన పరిపాలకులమనియు నీదేశమువలన లాభము పొందుటకు తమకుహక్కు కలదనియుతలచి ఈదేశముయొక్క భాగ్యభోగ్యములనెల్ల సీమకు తరలింపసాగిరి. వీరిది కేవలము విజాతీయ పరిపాలనముగనే యుండెను. దేశప్రజలతో వీరు కలిసిమెలసి యుండక వేరింటికాపురము చేయుచు నీ దేశముయొక్క క్షేమ లాభములమాట ఆవంతయైన గమ

నింపక దేశపరిపాలనలో ప్రజలకెట్టి అధికారమును పలుకుబడిని కలిగింపక నిరంకుశులై పరిపాలనచేయుట ప్రారంభించిరి. ఇంగ్లాండు పార్లమెంటులో ఫాక్సుమంత్రి ప్రవేశ పెట్టిన ఇండియా చట్టము చర్చకు వచ్చినప్పుడు 1783 లో సుప్రసిద్ధుడగు బర్కుమహాశయు డీయాంగ్లేయ పరిపాలనయొక్క స్వరూప స్వభావములను వర్ణించియున్నాడు. "ఆశియా దేశమునుండి భారతదేశమునకు దండెత్తివచ్చిన మహమ్మదీయ జాతివారు మొట్టమొదట చాలా క్రూరచిత్తులై యుండినను వారు కొలదికాలములోనే స్థిరనివాసులై పోయినందున వారి క్రూర స్వభావమెల్ల అణగిపోయెను. వారి సుఖదుఃఖము లీ దేశము యొక్క బాగోగులతో పెనవేసికొనిపోయెను. నా డీ దేశమున నెలకొనినవారు తమ వంశజులయొక్క భావిజీవితాశయములను భవితవ్యమును శాశ్వతముగా నీ దేశమున పాదుకొల్పిరి. వారీ దేశముననే తమ జీవితములు గడపి ఇక్కడనే చనిపోయిరి. వీరి స్మృతి చిహ్నములను (గోరీలను) వీరి బిడ్డ లీ దేశముననే గాంచుచుండిరి. శాశ్వతముగా తాము తమపుత్రపౌత్ర పారంపర్యముగా వశింపదలచు భూమి చెడ్డదిగ నుండుట కెవ్వరు నంగీకరింపరు. దారిద్ర్యము, సిస్సారత, పాడువడుట నెవ్వరును చూచి సహింపలేరు. దేశములోని ప్రజ లెల్లరు హాహాకారములు సల్పుచు శాపములు పెట్టుచుండగా వారిమధ్య పుట్టి పెరిగి జీవితము వెళ్ళబుచ్చగలవా రరుదుగ నుందురు. తార్తారు మహమ్మదీయశూరులు, ధనకాంక్షవలనను ఆవేశమువలనను కొంత ధనాపహారణము కొంత ప్రజాపీడనము చేసినను, ఆ

తరము వారి జీవితములోనే వారుచేసిన అక్రమముల పాప ఫలితముగా వారి యధికారము నాశనమైపోవుటయు జరిగెను. ప్రజలకు విమోచనము కలిగెను. కొంత హింసయు ప్రజా పీడయు జరిగినను అది దేశీయరాజుల హింసగను ప్రజాపీడన ముగ నుండి అంతకన్న బలవంతు లీ హింసను ప్రజాపీడను తొలగించుట కవకాశముండెను. చాలా అక్రమములుండినను, అధికారము నిరంకుశముగ నుండినను ప్రకృతి స్వభావ విరుద్ధ ములు మాత్రము జరుగలేదు. ఆక్రమింపబడిన రాజ్యము యొక్క మూలాధారములు, ఉపపత్తులు ఎండగొట్టబడలేదు. అందువలన దేశములోని వ్యాపారము, పరిశ్రమలు, వాణి జ్యము అభివృద్ధిజెందెను. నాటి అత్యాశ, ధనకాంక్షయు జాతీయ సంపదను కాపాడి దాని నుపయోగించునట్లు జేసినవే గాని దానిని నాశనము చేయలేదు. ఆనాటి రైతులు, వారి పారిశ్రామికులు సొమ్ము బదులుకావలసినచో హెచ్చువడ్డీలు చెల్లించుకోవలసివచ్చినను దేశములో మూలధనముమాత్రము సమృద్ధిగానుండి వారికి అందుబాటులోనే యుండెను. ద్రవ్య సంపాదన మార్గములు కష్టతరములుగ నుండినను మొత్తము మీద దేశప్రజలు క్షేమలాభములుకలిగి ఔన్నత్యము జెందు చుండిరి. ఈ పద్ధతులన్నియు బ్రిటిషు ప్రభుత్వమున తారు మారైనవి. తార్తారు మహమ్మదీయ దండయాత్రలు హానికర మైన మాట వాస్తవమే గాని నేడు భారత దేశమున నాశ నము జేయుచున్నది మన పరిపాలన రక్షణమే. నాడు వారికి నష్టము కలిగించినది, తార్తారుల విరోధము. నేడు నష్టము

కలిగించునది, మన బ్రిటిషువారి స్నేహము. మనరాజ్యాక్రమణ మొదటిరోజున నెంత అధ్వాన్నముగ నుండెనో ఇరువదియేండ్లు జరిగిన పిదపగూడ నంత అధ్వాన్నముగనే యున్నది. (నేటికి నిట్లేయున్నది.) ప్రపంచ జ్ఞానముకలిగి వయసు మీరిన ఆంగ్లేయు లెట్లుందురో భారతీయులు కంటికో చూచి యెరు గరు. కేవలము బాలురేయని చెప్పతగిన ప్రపంచానుభవ మా వంతయు లేని యువకులు ఎట్టి సాంఘిక బంధనములు సాను భూతియు లేకుండా నేటివులను పరిపాలింతురు. వీరింగ్లాండులో నున్న భారతీయుల కెంతదూరముగ నుందురో ఇక్కడ వీరి జీవితవిధానమును భారతీయుల కంత దూరమైయుండును. వీరు ప్రజలతో కలసిమెలసి యుండరు. వీరైనంత సొమ్మును సాధ్య మైనంతత్వరలో సంపాదించుకొని సీమకు పోవుటకు వలసిన మట్టుకు తప్ప దేశముతో వీరెట్టి సంబంధమునుకలిగియుండరు. ప్రజల కష్టసుఖములతో వీరికి పనిలేదు. ఆయావనగర్వముతో ధన కాంక్షతో ఒకరి తరువాత నొకరు సముద్రపుటలలవలె వచ్చి వెనుకకు పోవుదురు. ఆహారాన్వేషణకొరకు వచ్చి దొరికి నది తన్నుకొనిపోవు క్షుద్రపక్షులుగా వీరు భారతీయులకంటికి తోచుచుండిరి. ఆంగ్లేయునికి చెందిన ప్రతిరూకయు భారతీయు నికి నష్టద్రవ్యమే.”

II

బ్రిటిషుపరిపాలన: భారతీయులు

“మన ప్రభుత్వ విధానములో ముఖ్యమైన దోషము మనము ‘నేటివుల’ నతి నీచముగా జూచుచుండుట. మను

కము, పెద్దజీతముగల ప్రతి పదవియు వారి కంద కుండజేసి తిమి. వారిని మనము చాలా క్రిందినౌకరీలలో మాత్రమే యుండనిచ్చుచున్నాము. వారికి జీవనమునకు చాలీ చాలని జీత మిచ్చుచున్నాము. ఈ చిన్న యుద్యోగములు కూడా తెల్లవారెవ్వరును దానికి తగరు గనుకనే విధిలేక భారతీయుల చేతులలో నుంచినాము. వీ రెల్లరను తక్కువజాతి వారినిగా మనము చూచుచున్నాము. భారతీయప్రభుత్వమే యున్నచో ప్రభుత్వములో గొప్ప యుద్యోగములు చేయగలవారిని, మన మాటంకపరుపనిచో రాష్ట్రగవర్నరులుగ నుండగలవారిని, నీచ సేవకులకన్నను కనిష్టముగా జూచుచున్నాము. వీరిని హైన్య స్థితికి దింపి వీరు పెద్ద యుద్యోగములకు తగరని నిందించు చున్నాము. కేవలము దేశశాంతిస్థాపనకొరకు మాత్రమే యుపయోగించి ప్రజలలో నెవ్వరు నెట్టి అధికారమునకు కూడ తగనట్లుగా జేసి అణచియుంచుటకేనా ఎంతో గొప్పదని మనము గర్వపడు శాసనధర్మములును చట్టవిధులు నుపయోగించుట? ఈ భారతీయప్రజల కింతదుస్థితి దాపురింపజేసిన మన కెంత మాత్రము శ్రేయస్కరముగాని ఈ విధానమునుమార్చి ఉదార విధానముల నవలంబించుట యుక్తము. బ్రిటిషుప్రభుత్వమువారి యొక్క ఉద్దేశము తమ ప్రజల శీలమును బాగుపరచుటయే. విశ్వాసము అధికారముగల పదవులందు ఈ ప్రజలను ప్రవేశపెట్టి వీరిని ముందుగా మనము గౌరవించిన తప్ప వీరిని బాగుపరచుట సంభవింపదు." అని సర్ తామస్ మన్రో పలికియున్నాడు. (Life and Experiences—Sir P. C. Ray P. 226, 227) Life and Letters of Sir Thomas Munro Gleig pp 269-285

భారత దేశమున మహమ్మదీయ పరిపాలనకాలములో ప్రారంభదినములలో కూడ హిందువులు గొప్ప సివిలు ఉద్యోగములు పొందియుండిరి. ముబారక్ ఖిల్జీకాలమున 1317-31 లో ప్రభుత్వములో రివిన్యూ లెఖలశాఖలో హిందువులెందరో నియమింపబడిరి. (Elphinstone's History) సర్ వంశ పరిపాలనకాలమున 1542 - 54 మధ్య, సైన్యమున హిందువులు పెద్ద యుద్యోగములు పొందిరి. షర్షాయొక్క సేనానులలో ప్రధాని బ్రిహ్మాజిత్ గౌరు అను హిందువుడు. మహమ్మదు గజినీ కాలమునకూడ సైన్యమున హిందువులు నియమింపబడిరి.

మహమ్మదు అదిల్ షా తన పరిపాలనమునెల్ల హేమూ అను హిందూవర్తకునిచేత జరిపించినాడు. మొగలుచక్రవర్తి యగు అక్బరు, రాజపుత్రులకు గొప్పగొప్పయుద్యోగము లిచ్చినాడు. మానసింగుచేసిన భూములతరముల నిర్ణయము రివిన్యూ పరిపాలనయు జగత్ప్రసిద్ధమైనవి. అక్బరుకాలమున సైన్యములోను భూమి సర్వే రివిన్యూ వ్యవహారములలోను అన్ని సివిలు శాఖలందును హిందువులు నియమింపబడిరి. మొగలు చక్రవర్తులకు అఫగన్ యుద్ధములలో మొగలు సేనానులుండినను తోడర్ మల్లువంటి హిందూ సేనానులను గూడ నియమించిరి. షాజహాను కొమారుల తగవులాటలలో జస్వంతరావు అను రాజపుత్ర వీరుడే సర్వసేనానిగా నియమింపబడి విశ్వాసపాత్రుడైనాడు.

ఔరంగజేబు చక్రవర్తి (1659-1707) రాజ ప్రతినిధి

యగు మూర్షిద్ కూలీఖాను సివిలు శాఖలలో అన్ని ముఖ్యోద్యోగములను హిందువులకిచ్చెనను చక్రవర్తి హర్షించినది చూడగా అతని కిది యిష్టమేయని తేలగలదు. ఢిల్లీలో రెవిన్యూ శాఖయొక్క కార్యనిర్వహణమెల్ల హిందువుడే చేయుచుండెను. జఫర్ ఖాను ప్రధానమంత్రిగా నియమింపబడి వారస్వపుతగవులందుకూడ అతడాపదవిలోనున్నను నిజముగా రివిన్యూ పరిపాలన జరిపినది సహాయ దివానగు రఘునాథ క్షత్రియుడే. ఔరంగజేబు చక్రవర్తియైనపిదపకూడ నీయేర్పాటు కొంతకాలము జరిపి తరువాత నీ రఘునాథునికి రాజాబిరుదు నిచ్చి గౌరవించెను. [చూడుము. జదునాథసర్కారు-ఔరంగజేబు III. 727] ఔరంగజేబు అనుమానము కలవాడగుటవలన మొగలు సేనానియగు దిలేర్ఖానునిగూడ బంపినను జస్వంతరావును తరువాత జయసింగును శివాజీతో యుద్ధములందు సేనానులుగ నియమించి వారిపైననే ముఖ్యభారమంతయు వేసియుండెను.

వంగరాష్ట్ర నవాబులుకూడ హిందువులకు గొప్ప యుద్యోగములనిచ్చిరి. కూలీఖానుదగ్గర దర్ప నారాయణుడు, భూపతిరాయి, కిషోర్ రాయి, జస్వంతరాయి, రఘునందనులు మంత్రులుగా నుండిరి. ఆలీవర్దీఖాను దగ్గఱ ఆనందరాయి సర్వసేనానిగనుండెను. రాజాజానకిరాము డతని అంతరంగిక మంత్రి. ఇంకా అనేక ముఖ్యోద్యోగులుండిరి. రాజారామ నారాయణుడు సర్వసేనానియేగాక బీహారు డిప్యూటీ గవర్నరుగ నుండెను. హిందూ సేనానియగు శితాబ్ రాయి యొక్క

శౌర్యము నాంగ్లేయులుకూడ ప్రశంసించియున్నారు. మీర్జాఫర్‌తోపాటు దుర్లభరాముడను హిందువుడు సురాజుద్దౌలా క్రింద సేనానిగ నుండెను.

వంగరాష్ట్రములోని "బారాబున్యా" లనబడుపండ్రెండు మంది మండలాధిపతులు రాజప్రతినిధికి పేరునకు కప్పము గట్టుచుండిరి. వీరికి గొప్ప సేనలు నావికదళము లుండెను. మగ్గులు ఆరఖానీను సముద్ర చోరులను దండించుటకు వీరు నౌకా బలముల నుపయోగించుచుండిరి. నేటికిని వంగరాష్ట్రమున కొందరికిగల "మీర్‌బహార్" లనబడు బిరుదనామము నౌకాధీశు లగుటను తెలుపుచున్నది. ఇట్లు మహమ్మదీయులతోపాటు హిందువులు సైనిక సివిలుపరిపాలనమునం దధికారము గల్గియుండిరి.

బ్రిటిషువారు రాజ్యాక్రమణచేసిన ప్రథమ దినములలో పూర్వపు మొగలు ఉద్యోగుల ద్వారానే పని జరుగనిచ్చిరి. కంపెనీవారు మద్రాసు రాజధానిలోను వంగరాష్ట్రమునను భారతీయులకు సైన్యమున ఉద్యోగములిచ్చుచుండిరి. ఆంగ్లేయ సైనికులు వీరిక్రింద అడకువతో పనిచేయుచుండిరి. బ్రిటిషు వారికి పలుకుబడి హెచ్చి రాజ్యాధిపత్యము వర్ధిల్లగానే నల్ల వారిక్రింద తెల్లవారు పనిచేయ పరువుతక్కువగానెంచి సేనలో నల్లవారి కుద్యోగము లిచ్చుట మానిరి. ఉన్న నల్లఉద్యోగులకు తెల్లసైనికుల్లు సలాములుజేయుట మానిరి. కారన్ వాలీసు గవర్నరు జనరలగునప్పటికి అహంభావము పూర్తిగా పెరిగి నల్లవారికి పెద్దయుద్యోగము లెవ్వియు ఒసగకూడ

దనియు అన్ని యుద్యోగములు తెల్లవారికే యివ్వవలె ననియు నొక పద్ధతి స్థిరపడినది. శిస్తు వసూలులో నల్లకలెక్టర్లు తీసివేయబడి తెల్లవారు నియమింపబడిరి. నల్లయుద్యోగుల పైన తెల్లయుద్యోగులను పైయధికారులుగా పెట్టిరి. పరిపాలనకు సంబంధించినట్టియు, పెద్దజీతములు గలట్టియు ఏ యుద్యోగములుకూడ నల్లవారి కొసగకపోయిరి. న్యాయవిచారణ నల్లవారి చేతులనుండి తీసివేసి తెల్లజడ్జీల కొసగిరి. 1817 లో మద్రాసు గవర్నరు నాటి గవర్నరుజనరలగు హేస్టింగ్సున కిట్లు వ్రాసినాడు.* బ్రిటిషువారు తమ పశుబలమువలన తిరుగుబాటులను అణచివేయగలరు. విదేశీయ దండయాత్రలను నిరోధింతురు. తమ ప్రజలకు రక్షణ నివ్వగలుగుదురు. వారి శాసనధర్మములు సంస్థలుకూడ ప్రజాపీడన తొలగించి శాంతిభద్రతలను పూర్తిగా స్థాపించునట్టివిగానే యున్నవి. గాని ప్రజలస్థితి మాత్రము పూర్వరాజుల కాలమునాటికన్న బాగుపడినట్లు చెప్పజాలము. ఈ శాంతిభద్రతలు రక్షణయు పారతంత్ర్యముతో స్వతంత్రవినాశనముతో స్థాపింపబడినవి. ప్రజలనైతిక ధర్మములు అడుగంటినవి. వారి ఆత్మగౌరవము నశించినది. ఈ ప్రజలు ఏ వ్యాపారమునో, ఏ వృత్తినో జేసికొనుచు అణగియుండవలయునే గాని పరిపాలనములో వీ రెట్టి పలుకుబడిని కోరుటకు వీలులేదు. శాసననిర్మాణములోను, సివిలు పాలనములోను వీరు పాల్గొన వీలులేదు.

ప్రజాసేవకులు ప్రభుత్వ ఉద్యోగములు చేయువారు, అట్టి అర్హత దక్షతగలవారును ఉన్ననే ప్రజల నీతిధర్మములు

బాగుపడును. అట్టి ఉద్యోగగౌరవము పొందువారు లేనప్పుడు తక్కువ తరగతుల ప్రజలయం దెట్టి సారము నుండదు. ఇట్లు ప్రజలకు ప్రభుత్వోద్యోగములు లేనందువలనిఫలితము లన్ని బ్రిటిషు పరగణాలలోను కనబడుచు నేయున్నవి. ఈ జనులు కేవలము నీచమైన బానిసబుద్ధి కలవారుగా నున్నారు. సుబేదారుకన్న హెచ్చునైనిక దర్జాగాని సివిలుపరిపాలనలో న్యాయవిచారణ శాఖలోను, రెవిన్యూ శాఖలోను స్వల్ప జీతముల యుద్యోగములుకన్న హెచ్చుపదవినిగాని పొందలేని నేటివులలో నీతినియమములు వర్ధిల్లుట దుస్తరము. చాలీచాలని స్వల్పజీతములకు తోడు లంచములు పుచ్చుకొందురనుటలో నాశ్చర్యమేమియు లేదు.

బ్రిటిషువారీ దేశము నాక్రమించిన దానియొక్క ఫలిత మేమనగా నీజాతి నుద్ధరించుటకు బదులు కేవలము పాడుచేయుటగనే పరిణమించినది. ఈ బ్రిటిషు ఇండియాలోవలె జనులకు తమ దేశపరిపాలనలో నెట్టిపలుకుబడియు లేకుండాజేసిన నుదాహరణ మింకే దేశాక్రమణ చరిత్రలోను జరుగలేదని చెప్పవచ్చును.

Letter of Sir Thomas Munro: [illegible]

(Life and Experiences —Sir P. C. Ray 227-228)

స్ట్రాచీగారు 1820 సంవత్సరమున చెప్పిన మాటలివి. "ఆంగ్లేయులకు దుర్బుద్ధి కలుగకుండా కావలసినంత పుష్కలముగ జీతములనిచ్చుచు 'నేటివుల'కు వారు ఎంతగొప్ప వంశీయులైనట్టి మహనీయుని సంతతివారైననుగూడ వారికి పెద్ద యుద్యోగము. లివ్వక నీచపు నౌఖరీనిచ్చి నెల కిరువది ముప్పది రూప్యముల భిక్షాదానపు వేతనముల నిచ్చి వీరు లంచగొండెలనియు

Life and Letters of Sir Thomas Munro, Gleig
P. 124-125

దుర్మార్గులనియు కంపెనీ కొలువులోని ఆంగ్లేయోద్యోగులు తప్ప భారతీయులు పరిపాలక ఉద్యోగములకు తగరనియు పలుక సాహసించుచున్నాము!”

“నాగరకత కలిగినట్టియు, జనాకీర్ణమైనట్టియు ఈభారత దేశములో న్యాయపరిపాలనము భారతీయుల మూలముననే జరుగవలెను. ఐరోపా ప్రభుత్వములు చేయుచున్నట్లుగానే ప్రజా సేవలో తగు జీతములను గౌరవములను ప్రసాదించి ప్రజలనైతికధర్మములను కాపాడవలెను” అని సర్ తామస్ మన్రో 1820లోనే చెప్పియున్నాడు. కాని యిది జరుగలేదు.

III

పూర్వపు పంచాయతీల వినాశము

బ్రిటిషువారీ దేశము నాక్రమించినది మొదలు దేశ పరిపాలనకు సంబంధించిన పెద్ద యుద్యోగములు భారతీయుల కివ్వకపోవుటయే గాక సర్వాధికారములను తెల్లయుద్యోగుల చేతులలో పెట్టుకొనవలెనను ఉద్దేశము ననుసరించి భారత దేశ ప్రజల కనాదిసిద్ధముగా నుండిన స్థానిక స్వపరిపాలన సంస్థలగు గ్రామపంచాయితీలను కూడా నాశనము చేయసాగిరి. దీని వలన భారతీయులకు కలిగిన ఘోరఅన్యాయము వర్ణనాతీతము. దీనివలన ప్రజలలో స్వాతంత్ర్యశక్తులు నశించి వారు నోరు లేని పశువులమందల స్థితికి దిగిపోయిరి. ఆంగ్లరాజ్య ప్రారంభ దినములలో భారతదేశమునకు గవర్నరుజనరలుగా నుండిన కారన్ వాలీసుయొక్క జీవితచరిత్రను వ్రాసిన సర్ తామస్

మన్రో చెప్పిన మాటలవలన నీ గవర్నరుజనరలుయొక్క పరిపాలనవిధానములో భారతీయసంస్థలనెల్ల కూకటివేళ్ళతో పెల్లగించి ఆంగ్లసంస్థల నెలకొల్పుట యొకముఖ్యవిషయముగా కనపడుచున్నది. ఏవిధమైన అధికారమును పలుకుబడియు 'నేటివు' భారతీయుల చేతులలో నుండకుండా లాగివేసి యాంగ్లేయుల చేతులలో నుంచుట యితని ముఖ్యోద్దేశము. హిందూదేశములో ప్రతి గ్రామములోను ఆకాలములో నొకవిధమైన మ్యునిసిపాలిటివంటి గ్రామపరిపాలక సంస్థయుండి ఆ గ్రామము యొక్క (రివిన్యూ) శిస్తువసూలు గ్రామరక్షణ (పోలీసు) వ్యవహారము లన్నియు చక్కబెట్టుచుండెను. పైవేటు పబ్లికు విషయములందు గూడ వీనికి మేజస్ట్రేటు న్యాయవిచారణాధికారము లుండెను.

"అన్నిటికన్నను ముఖ్యమైన స్వపరిపాలన సంస్థ గ్రామ పంచాయితీయే. ఇది ఆయాగ్రామవాసులలో కొందరు సభ్యులుగాగల ప్రజాసంస్థ. ఆ గ్రామస్థులలో నొండొరులకు వచ్చువివాదలువీనియెదుట మనవిచేసికొని తమవ్యాజ్యములు నివారించుకొందురు. అంతట నా పంచాయితీ యీ వివాదలను పరిష్కరించును" అని సర్ తామస్‌మన్రో వ్రాసియున్నాడు. ఈ గ్రామ పరిపాలన సంస్థలనుగూర్చి సర్ చార్లెస్ మెట్కాఫ్‌దొర యిట్లు వ్రాసియున్నాడు:

"ఈగ్రామప్రజాసంఘములు చిన్న (రిపబ్లికులు) ప్రజాస్వామికములు అని చెప్పవచ్చును. వీనికి గావలసిన అధికారము లెల్ల కలవు. దేశ ప్రభుత్వసంస్థ లెవ్వియు వీని యధికార

ములకు భంగము కలిగింపవు. దేశములో రాజవంశములు రావచ్చును; పోవచ్చును. రాజకీయ విప్లవములు పరివర్తనలు కలుగ వచ్చును. హిందూ, పఠాను, మొగలు, మహారాష్ట్ర, సిక్కు, ఆంగ్లేయ ప్రభువు లొకరితరువాత నొకరు వచ్చిరిగాని ఈ గ్రామ ప్రజాసంస్థ లెప్పటివలెనే చెక్కుచెదరక నిలిచి యున్నవి. నిజముగా నొక్కొక్క చిన్న ప్రభుత్వమని చెప్పదగిన ఈ గ్రామ ప్రజాసమితులే యీ భారత దేశములో కలిగిన మార్పులమధ్య ప్రజాక్షేమమునకు తోడ్పడి వారిని కాపాడిన సంస్థలని చెప్పవచ్చును. ఈసంస్థల మూలముననే భారతీయ ప్రజలు శాంతివరకైన శాంతిని స్వతంత్రమును పొందగలిగినారు.*

ఈసంస్థలేమైనవి? ఆంగ్లేయ ప్రభుత్వవిధానమున నివి నాశనమై యదృశ్యమైనవి. సివిలు అధికారము న్యాయవిచారణ దేశపరిపాలనలకు సంబంధించిన అన్ని అధికారములును ఆంగ్లేయ జిల్లా మేజస్ట్రేటుల చేతులలో కారన్ వాలీస్ కేంద్రీకరించినాడు. ఆ యధికారుల చేతులలో నిముడని యధికారములు, అత్యధిక జీతములుగల ఇతరశాఖలకు సంబంధించిన తెల్ల యుద్యోగుల చేతులలో కేంద్రీకరింపబడినవి. లెనోయీ (Lonoye) ఆనాడు (1858 లో) వర్ణించిన జిల్లా పరిస్థితులే నేటికిని అమలు జరుగు చున్నవి. "ఒకజిల్లా సాధారణముగా నింగ్లాండులో యార్కుషైరంత పెద్దదిగానుండును. 20 మొదలు 40 లక్షల ప్రజలుందురు. జిల్లా అధికారి దేశమునకుక్రొత్తవాడు, విజాతీయుడు. అతడు సర్వాంతర్యామిగా నుండుట, దివ్యదృష్టి కలవాడుగా నుండుట దుర్లభము. ప్రజలకష్టసుఖములు వారికి గావలసిన

సౌకర్యములు ఇతనికి తెలియవు. తన కచ్చేరీగోడల మధ్య కూర్చుని నివేదికలు తయారుచేసికొనుచు పెద్దకవిలెలను సంక్షిప్తము (ప్రిసిస్) గా వ్రాసికొనుచు కాలక్షేపము చేయుచుండును. తాము పరిపాలింపవలసిన ప్రజలను వీరెరుగనే యెరుగరు. సర్ జేమ్సుకెయిర్డు చెప్పినట్లు ఈ దేశపరిపాలన యొక్క మూలసూత్రము ఎల్లప్పుడు పెద్దపెద్ద రిటర్నులు రిపోర్టులు తయారుచేయుచు పై యధికారులకు పంపవలసిన బాధ్యతతో పై యుద్యోగుల యధికారమునకు ప్రతివారిని లోబరచియుంచు పద్ధతిగా కనబడుచున్నది. భూస్వాములకు రైతులకు మధ్యగల పరస్పర సంబంధములను ఏనాడును భూస్వాములుగానివారు సూత్రీకరించు సిద్ధాంతములపైన నాధారపరచుటయు నిచ్చట జరుగు విపరీత పద్ధతిగా నున్నది."

IV

బ్రిటిష్ వారి న్యాయవిచారణ

ఆంగ్లేయ న్యాయవిచారణాపద్ధతి గూఢమైనది. చాల టెకమకలతో గుంటచిక్కులతో నిండి న్యాయవాదుల ఇంద్రజాలము సాక్ష్యబలమే ప్రధానముగనుండి, నిరాడంబరమును సులభసాధ్యమును అందరికి తెలియు పూర్వపు పంచాయతీ న్యాయవిచారణా పద్ధతికి భిన్నముగనుండి కూటసాక్ష్యముల సృష్టింపునకు ప్రయివేటు ప్లీడర్ల కుట్రలకు హెచ్చు అవకాశములు గల్పించి న్యాయవిచారణ నొక జూదముగా జేసినది.

ఆంగ్లేయ న్యాయవిచారణా విధానము బీదరైతు

లకుగూడ చాల వ్యయకారణమై ప్రభుత్వమునకు ఆదాయ కారణమై వివాదలను పెంచినదని సర్ జేమ్సు కెయిర్డు వ్రాసినాడు. పాతపద్ధతులుపోయి ఆంగ్లేయకోర్టులను స్థాపించుట హెచ్చినకొలది దేశములో అబద్ధ సాక్ష్యములును, అందువలన న్యాయపరిపాలనములో కలుగు ఘోరఅన్యాయములు, వర్ధిల్లిన వని చరిత్రకారులు వ్రాయుచున్నారని పార్లమెంటు మెంబరగు జాన్ బ్రైట్ ఉపన్యసించెను. (Speeches. Vol II, P. 202) మరాటీదండయాత్రలకన్నను తండోపతండములుగా పెరుగు చున్న ఈ ఆంగ్లేయ న్యాయవాదులు రాష్ట్రప్రజలకు దిగ్భ్రమ కలిగించుచున్నారని మెకాలే వ్రాసినాడు. పదునెనిమిదవ శతాబ్దిలో నింగ్లీషుకోర్టులు విధించిన శిక్ష లతిక్రూరములై యుండెను. అనేకభారతీయులను చచ్చువరకు కొరడాలతో బాదవలసినదని శిక్షవిధించినట్లు రికార్డులుకలవు. ఆంగ్లేయ ఆఫీసర్ల కౌన్సిలువా రొకమనిషిని చచ్చువరకు గుట్టముచే నీడ్పించునట్లు శిక్షవిధించిరనియు నిదర్శనముకలదని. రెజినాల్డు రేనాల్డ్సు 'న్యూలీడరులో' వ్రాసినాడు. (మే 1938).

బ్రిటిషువా రీదేశమున స్థాపించిన న్యాయపరిపాలనా పద్ధతి ప్రజలప్రాణములకును ఆస్తికిని శాంతిభద్రతలనొడగూర్చు నట్టిదికాదు. జూదరితనమును, దుర్మార్గమును పెంపొందించు నట్టిదిగా నున్నది. ఈ న్యాయపరిపాలనా పద్ధతియు దీని ఆచ రణమును లోప భూయిష్టముగ నుండెను. గవర్నరుజనరల్ గ నుండిన మార్క్విస్ ఆఫ్ హేస్టింగ్సు 1819 ఫిబ్రవరిలో వ్రాసిన

డిస్పాచిలో నీయాంగ్లేయ న్యాయపరిపాలనావిధానముయొక్క ఫలితముల నిట్లు వర్ణించి యున్నాడు:

"వంగరాష్ట్ర భూస్వామిత్వపద్ధతుల దుస్థితికి పన్నుల శాసనముల కన్నను న్యాయవిచారణ పద్ధతులే హెచ్చుకారణములుగ నున్నవి. భూమిపన్ను లిచ్చుకోలేనప్పుడు భూములు వేలములు వేయబడగా ఖరీదుదారులు న్యాయశాస్త్రమును పురస్కరించుకొని రైతులకా భూములలో నెట్టి హక్కులు లేకుండా నాశనముచేసి వెళ్లగొట్టుచున్నారు. 1780 లో జిల్లా కోర్టులను స్థాపించి 1793 లో నీ న్యాయపరిపాలనావిధానమును పునర్నిర్మాణముజేసినది మొదలు మనము తలవని తలంపుగా నొక సాంఘిక విప్లవమును కలిగించినట్లు తోచుచున్నది. దీనివలన జనుల నీతిధర్మములు పాడైపోయినవి. ఇది మన ప్రభుత్వమునకును శ్రేయస్కరము కాదు. మనశాసనము వలన నొక క్రొత్త తరమువారు తయారైనారు. వీరి ముఖ్య లక్షణమేమనగా, వ్యాజ్యము లాడుటయన్న ప్రీతి. మన న్యాయవిచారణశాఖ యీ వ్యాజ్యముల కాంక్షను తృప్తి పరుప జాలకున్నది. నీతి నియమములు స్పష్టముగా పాడై పోయినవి. మన న్యాయపరిపాలనా విధానములోను ముఖ్యముగా దీని నిర్వహణములోను ప్రజలకుగల నైతిక బంధనములను, మత ధర్మములయొక్క పూర్వపుకట్టుబాటులను, నీతి నియమములను సడలించి నాశనము జేసితిమి; కాని దానికి బదులుగా నెట్టి బందోబస్తులు చేయమైతిమి. అందువలన మానవ స్వభావములోని క్రోధలోభ మదమాత్సర్యములు విజృంభించి

ప్రజాభిప్రాయముయొక్క కట్టుబాటువలన నలుగురు ఛీఛీ యందురని భయముగాని, భయభక్తులుగాని లేకుండా పోయినవి. మన శాసనధర్మములవలన తటస్థించిన ఈ ఘోరస్థితిగతులను మనమేదో విధముగా సంస్కరించవలెను" అనినాడు.

V

జలాధారములు

భారతదేశము నేలిన హిందూమహమ్మదీయ రాజులు ఈ దేశముయొక్క వ్యవసాయాభివృద్ధికి వలసిన నీటివసరులు, ఆనకట్టలు, కాలువలు, తటాకములు, బావులు ఎన్నో నిర్మించిరి. నిర్మించుటయేగాక వీని నెల్లప్పుడు మంచి మరమ్మతులో నుంచుట యవసరమని గుర్తెరిగి అందుకు వలసిన కట్టుబాటులు గావించిరి. పల్లపుసాగు చేయబడు ప్రతి యకరముపైనను ఈనీటివసరుల కొరకొక స్వల్పపుపన్ను విధించుచుండిరి. ఈమరమ్మతుల ఖర్చును రైతులైన భరించుచుండిరి, లేదా రైతులును రాజులును చెరిసగమైన భరించుచుండిరి. ఈ నిర్మాణములను మంచి స్థితిలోనుంచు బాధ్యత గ్రామ పంచాయతులపై నుండెను. సింధు, పంజాబు ప్రాంతములందుతప్ప యిట్టి నిర్మాణములు తక్కిన అన్నిరాష్ట్రములందును విరివిగా నిర్మింపబడెను. ఆఫ్గన్ ప్రభువులలో ఫిరోజుఖాను, మొగలుచక్రవర్తులలో అక్బరు షాజహానులు, విజయనగర చక్రవర్తులలో కృష్ణదేవరాయలును ముఖ్యముగా నీ విషయమున హెచ్చు శ్రద్ధ వహించిరి.

ఆంగ్లేయులు ప్రభువులగునప్పటికి ప్రతి రాష్ట్రమునను

జిల్లాలోను ఇట్టి ఆనకట్టలు, చెరువులు, కాల్వలు, బావులెన్నో యుండెను. తరువాత నీదేశమున రాకపోకలకు రోడ్లు, కాలువలు నిర్మించుటయా లేదా రైళ్లు నిర్మించుటయా అను సమస్య చర్చకు వచ్చినపుడు బ్రిటిష్‌వారికి లాభకరమగు రైళ్ళను నిర్మించుటకే తీర్మానించిరి. భారతదేశమున నాంగ్లేయపరిపాలన స్థాపించిన పిదప పబ్లిక్ వర్క్సు కమీషన నీటివనరులనుగూర్చి విచారణజరిపియుండిరి. దీనివలన 1840 నాటికే చాల జిల్లాలలోని ఆనకట్టలు కాలువలు, తటాకములు, బావులు మరమ్మతులేక పాడువడిపోయెనని తేలినది. పూర్వము సాగు చేయబడుచుండిన భూములనేకములు బంజరులుగానుండి పోయెననియు తేలినది. మద్రాసులో సాగుచేయతగిన భూమిలో 5వ వంతు మాత్రమే సాగుచేయబడుచుండెను. సేలముజిల్లాలో నుద్యోగిగానుండిన లెఫ్టినెంటుటిరెల్ ఆజిల్లాలోని భూములు ఎంతో సారవంతముగా నున్నను అనేకభూములు నీటివనరులు లేక పాడుపడియున్నవనియు తాను ముప్పదిమైళ్ళదూరములో నెనిమిది పది పెద్దతటాకములు పాడువడియుండుటను చూచితి ననియు వ్రాసినాడు (1848). సర్ హెన్రీకాటన్ కూడా ఈ దుస్థితిని వర్ణించియున్నాడు. ఆంగ్లేయ ప్రభుత్వము భూముల పైన అన్నిపన్నులు కలిపి ఒకే మొత్తముగా రొఖ్ఖపుశిస్తు వసూలుచేసిన రైతువారీపద్ధతిలో తానే ఈ బాధ్యత వహించెను. వంగరాష్ట్రమునను ఆగ్రా అయోధ్య పరగణాలలోను ఈ బాధ్యత జమీందారులపైన వేసెను. ఈ రెండు పద్ధతుల యందు నీదుస్థితియే దాపురించెను. తరువాత కొన్ని ఆనకట్టలు నిర్మించిరిగాని అప్పటికే నష్టము అత్యధికమయ్యెను.

ఐదవ ప్రకరణము

భారతదేశమువలన నింగ్లాండు బాగుపడినవిధము

I

1617 లో భారతదేశములో నేరకము వస్త్రమైనను సూరతు పట్టణములో దొరకుచుండెను గాని దానికి బదులుగా చైనా వస్తువులు సుగంధ ద్రవ్యములు రొఖ్ఖముతప్ప యితర సరుకు లెవ్వియు చెల్లుబడి గాకుండెను. ఒకటిన్నర శతాబ్దము వరకును భారతదేశమున ఆంగ్లేయ వర్తకము కేవలము, ఈ దేశ మునుండి నూలు, పట్టు సరకులను, నీలిమందును సుగంధద్రవ్య ములు నెగుమతిచేయుటతోనే తృప్తి జెందవలసివచ్చుచుండెను. అందువలన నాకాలమున భారతదేశములోనికి బంగారముతప్ప యితర సరకులును దిగుమతియే లేదు. ఇట్లు 1747 మొదలు 1757 వరకు జరిగిన పదిసంవత్సరములలోను సగటున 5,62,423 నవరసుల విలువ బంగారము భారతదేశమునకు దిగుమతియై యుండెనని బూ్రసు అను నతడు వ్రాసియున్నాడు. ప్లాసీ యుద్ధము జరిగిన (1757) తరువాత నిట్లు బంగారు దిగుమతి యగుట ఆగిపోయినది. ఈ వ్యాపారములోనే ఆంగ్లేయ వర్తకకంపెనీ యమితలాభము లార్జింప గలుగుచుండెను. ఇంగ్లండులో రెండవ చార్లెస్ రాజ్యాధిపత్యము వహించిన పిదప 23 సంవత్సరములలోను గంగాతీరమునుండి ఇంగ్లండుకు

చేయబడు యెగుమతులు 8 వేల పౌనులనుండి 30 లక్షల పౌనుల విలువవరకును పెరిగెను.*

ఆంగ్లేయ వర్తకకంపెనీ వారి లాభములు ద్విగుణీకృతము లయ్యేను. 1676 లో ప్రతివాటాదారునకు అతనికి గల వాటాలు ఉచితముగా రెట్టింపుచేయుబడి వానిపైన సాలునకు నూటికి 2) చొప్పున 5 సంవత్సరములు లాభములు పంచియివ్వబడెను. (మెకాలే ఆంగ్లచరిత్ర) 1677 లో వాటా 18 245 పౌనులుగనుండిన వాటాపత్రములు 1681లో 300 కును, తరువాత 360కును, అటుతర్వాత 500 కును పెరిగెను. ఈఅత్యధిక లాభముల కెట్టి హద్దును లేకుండెను. ఆంగ్లేయప్రభుత్వమువారు వీరివద్దనుండి కొంతసొమ్ము తీసికొనుటయు, కంపెనీ నౌకరులు లోపాయికారీ లాభములు ఆర్జించుటయు లేనిచో నింక నెంతలాభము వచ్చియుండునో !

ఆనాడు మనరూపాయి విలువ 2 షిల్లింగుల 8 పెన్నీలుగ నుండి వర్తకలాభవాటము మన కనుకూలముగ నుండెను. తరువాత రూపాయి విలువ 16 పెన్నీలకు తగ్గినది. భారతదేశములో నూలువస్త్ర పరిశ్రమ అభివృద్ధి జెందెను.

II

ఇంగ్లాండు ఆ కాలమున అనగా 16వ శతాబ్దములో ఆర్థికముగాచాలవెనుకబడియుండిన దేశము. విదేశీయులవడ్డీవ్యాపా

---

*మిల్లు చరిత్ర 1 వ సంపుటము పుట 37.

Plans for British India. —J. Bruce.

Outlines of English Industries.-Cunningham & M.C.Arthur.

రముతప్ప దేశములో మూలధనము లేదు. పారిశ్రామిక వాణి జ్యవస్తునిర్మాణములు లేవు. 17 వ శతాబ్ది ప్రారంభములో నింగ్లాండు ప్రజాపీడనముతో అంతఃకలహములతో బాధపడు చుండెను. వ్యాపారాభివృద్ధికొఱకు వలసిన మూలధనములేదు. వ్యాపారములో డచ్చివారి పోటీ యత్యధికముగా నుండెను. 17 వ శతాబ్ది యంతమునాటి కీపరిస్థితు లతి తీవ్రరూపము దాల్చి దేశప్రజలలో దారిద్ర్యము అసంతృప్తియు హెచ్చి పోయెను. ఐరోపా దేశము లన్నిటిలో గూడ ద్రవ్యక్షామము కలుగు సూచనలు పొడగట్టెను. దీనికిముఖ్యకారణము ఆశియా నుండి దిగుమతిచేయు వివిధవస్తుజాలముకొఱకు పంపివేయబడు చుండిన బంగారు ఆ దేశములందలి ద్రవ్యమును తోడివేయు టయే. అందువలన వివిధ దేశముల నాణెముల విలువ పడిపోవ సాగెను. ఇంగ్లాండులో దొంగనాణెముల చెలామణి వృద్ధి యయ్యెను. వెండినాణెములందు ఇనుముకల్తీ కలుపబడు చుండెను. మఱియు ఇత్తడి మొదలగు లోహములు కూడా కల్తీ చేయుచుండిరి.

1710 మొదలు 1720 వరకు పది సంవత్సరములలో ఆంగ్లేయవర్తకకంపెనీవా రింగ్లాండునుండి భారతదేశమునకు సాలుకు సగటున 43,44,000 పౌనుల విలువగల బంగారము ఎగుమతి చేయుచుండిరి.

ఈకాలములో నింగ్లాండు ఎట్లు జీవింపగల్గినది ? అను సంగతి చాల ఘోరమైనకథ. ఆనాడు వెండిబంగారుల నెల్ల ఆశియా ఆకర్షించి వేయుచుండెనని జీవన్సు చెప్పియున్నాడు.

గోలకొండ వజ్రములుగల మొగలుచక్రవర్తినుండి వెండి బంగారు నాణెములుగల సామాన్యజనునివరకును ద్రవ్యము కూడబెట్టుకొనుట యనున దీ దేశీయుల నైజగుణము. ఇట్లు కోట్లకొలది జనులు తరతరములనుండి దాచుకొనిన ధనసంచయములనెల్ల ఆంగ్లేయులు పట్టుకొని లండనునగరమునకు తరలింపసాగిరి. ఇట్లు పట్టుకొనివెళ్ళిన ధనసంచయ మెంతవిలువగలదై యుండునో ఎవ్వరును చెప్పజాలరు కాని అనేక కోట్లరూపాయలు విలువగలదై యుండునని మాత్రము అందరు నంగీకరించి తీరవలెను. ఇది యానాడు ఐరోపాలో నుండిన వెండిబంగారుల మొత్తము విలువకన్న నెన్నోమడుగు లధికముగనుండెను. (Brooke Adams — Law of Civilization and Decay. P. 305) ఇంగ్లాండునుండి భారత దేశమునకు బంగారు దిగుమతి చేయబడిన కడపటిసంవత్సరము ప్లాసీయుద్ధము జరిగిన 1757 వ సంవత్సరమే యని యిదివరకే చెప్పబడినది. ఆ సంవత్సరముతో చైనాకు బంగారము పంపుట కూడా తగ్గిపోయినది. పంపబడు బంగారమెల్ల భారత దేశము నుండియే పంపబడుచుండెను. మరియు నీ ప్రవాహ మెదురు తిరిగినది. అప్పటినుండి, మద్రాసునుండియు, చైనానుండియు ఇంగ్లాండుకు వచ్చు ప్రతియోడలోను బంగారము పంపబడుచుండెను. ఈ సంగతి కంపెనీ డైరక్టరుల యుత్తరప్రత్యుత్తరముల వలన తేలుచున్నది. (Bruce—Plan for British India. 314-315) బంగారము పోగుచేసి పంపుటకుగూడ కంపెనీ నౌకరులకు భారత దేశమున అనేక అవకాశములుండెను. మొకాలే

చెప్పినట్లు సముద్ర తరంగములవలె బంగారము భారత దేశము నుండి ఇంగ్లాండుకు ప్రవహింపసాగెను. ఇది ఆకాలమున నింగ్లాండుకు గొప్ప అదృష్టముగా పరిణమించెను. ఈధన మింగ్లాండుకు పోవనిచో ఆనాడు క్రొత్తగా కనపెట్టబడిన ఆవిరియంత్రము, నూలు వడకుటకు నేయుటకు కనిపెట్టబడిన యంత్రమగ్గములు, వడకు యంత్రములు, పరిశ్రమలయం దుపయోగించుకొని లాభముపొందుటకు వలసిన మూలధనము లేక ఇంగ్లాండు ఆర్థిక క్షోభలో మునిగిపోయి యుండును. ఇట్లాకాలమున నింగ్లాండులో వచ్చిన పారిశ్రామిక పరివర్తనమునకు, ఆర్థికాభివృద్ధికి ప్లాసీయుద్ధానంతరము ఇంగ్లాండుకుతరలింపబడిన అమితధనము, భారత దేశ భాగ్యభోగ్యములే మూలకారణమయ్యెనని బ్రూక్ ఆడమ్సు మున్నగు ఆంగ్ల చరిత్రకారులు అర్థశాస్త్రజ్ఞులు నంగీకరించినారు. ఇట్లు ఇంగ్లాండుయొక్క అదృష్టము 1760తో ప్రారంభమయ్యెను. మనదారిద్ర్యము నప్పటితోనే మొదలు. యంత్రములు నిర్మింపబడక పూర్వము నూలువడకుటకు నేయుటకు నింగ్లాండులో నుపయోగింపబడుచుండిన సాధన సామగ్రిలు భారత దేశములోని పురాతన వస్తువులవంటివే. 1760 లోనే ఇంగ్లాండులో (Flying shuttle) క్రొత్త పద్ధతి కండెనేత కనిపెట్టబడెను. 1764 లో హార్గ్రీవు (Spinning jenny) మరరాట్నము కనిపెట్టినాడు. 1779 లో క్రోంప్టన్ 'మ్యూల్'ను (Mule) కనిపెట్టినాడు. 1795 లో కార్టురైటు యంత్రమగ్గము కనిపెట్టినాడు. ఆవిరియంత్రము 1768 లో పరిపక్వస్థితి జెందినది. భారత దేశమునుండి ఇంగ్లాండుకు ధనము

ప్రవహించుటకు పూర్వము 50 సంవత్సరముల క్రిందటనే ఈ యంత్రములు కనిపెట్ట బడియుండినచో వీనిని పరిశ్రమలలో నుపయోగించుకొనుటకు వలసిన పెట్టుబడికి మూలధనము లేక యీ క్రొత్తయంత్రములు వీని నిర్మాతలుగూడ నశించి యుందురు. తరువాత నచ్చట విరివిగా స్థాపింపబడిన ఫ్యాక్టరీలకు గావలసిన సొమ్ము లేక అవి తలయెత్తియుండవు. ఇట్లు ఆంగ్లేయ పారిశ్రామిక పరివర్తనము, ఆంగ్లేయ ఔన్నత్యము సామ్రాజ్యముగూడ భారతీయులు దాచుకొనిన ద్రవ్యముపై ననే నిర్మింపబడినవి. ఎట్టిశ్రమయు లేకుండా వడ్డీలేకుండా నిట్లు భారత దేశమునుండి తెచ్చిన అమితధన సంచయము నాధారము జేసికొని ఇంగ్లాండులో నొక విధమగు ద్రవ్య పరపతి స్థాపింప బడెను. అప్పు విరివిగా పుట్టుటవలన అచ్చటి పరిశ్రమలేగాక వ్యవసాయము పాడిపంటలు గూడ వృద్ధిజెందెను. కొనయూపిరితో పడియుండిన ఆంగ్లకర్షకులు కార్మికులు నొక్కసారిగా విజృంభించిరి. ఇంగ్లాండులో బొగ్గు, ఇనుము పుష్కలముగా గలవు. దీనికి ద్రవ్యపరపతి తోడుపడగా ఆంగ్లేయపరిశ్రమలు అభివృద్ధిజెంది అమెరికా ఐరోపాలలోను ప్రపంచ పణ్యా చక్రములోను గూడ విజృంభించెను. తుదకు కలకత్తాలో భారతీయ కూలీలుచేయు సరకులతో కూడ పోటీచేయగలిగెను.

ఇట్లు నిరంతరముగా భారత దేశమునుండి ఇంగ్లాండుకు ధనము ప్రవహించి పోవుటవలన మన దేశముయొక్క పారిశ్రామిక వ్యవసాయాభివృద్ధికి వలసిన ధనములేక దారిద్ర్యము

వృద్ధికాసాగెను. కరవులు ప్రారంభమయ్యెను. ఈ ధన ప్రవాహము నాలుగురకములుగా గొనిపోవబడుచుండెను. భారత దేశరాజులు పరిపాలకులవలన కంపెనీవారు గైకొనిన కప్పములు, కంపెనీవారిపేరున ప్రజలపై విధింపబడిన పన్నులు, దేశములో కంపెనీసేవకులు చేయుచుండిన స్వంతవర్తక లాభములు, నేటీవురాజులవలన నవాబులవలన వారి స్నేహితులు బంధువుల వలన వారితోడి సంబంధములందు కంపెనీ గైకొనిన లంచములుగాక రహస్యముగను బహిరంగముగాను సొమ్ము గైకొనబడుచుండెను. ఒక్కొక్కప్పుడు బలవంతముగా కూడ గైకొనబడుచుండెను. ఇట్లు లాగికొనబడినధనములో కొంత భాగముతో భారతదేశ సంపదకు సంబంధించిన ముడివస్తువులు కొని ఇంగ్లాండుకు, నితరదేశములకు పంపుచుండిరి. కొంత రొఖ్ఖముగానే పంపుచుండిరి.

II

1772 మొదలు 1785 వరకు వారన్ హేస్టింగ్సు పరిపాలనకాలమునగూడా భారతదేశరాజులనుండి నవాబులనుండి ప్రజలనుండి చాలా పెద్దమొత్తముల ధనము, విశేష విలువగల సరకులు గ్రహింపబడి సమకంపబడెను. దీనికి ప్రతిఫలము కంపెనీవారు భారతదేశమునకుచేసిన "సేవ" లని చెప్పబడెను. ఈ "సేవ"లే ఆనాడు అయోధ్యలోను, పశ్చిమోత్తర ఆగ్రా పరగణాలలోను, దక్షిణాపథములోను యుద్ధములకు కారణములైనవి.

ఈనాటి ద్రవ్యార్జనముకూడ రెండువిధములుగ నుండెను. కంపెనీవారి పేరున బహిరంగముగా పుచ్చుకొనినది; కంపెనీ యుద్యోగులు ఎవరికిదొరకినది వారుపుచ్చుకొనినది. దీనికి జమాఖర్చులు లేవు. తరువాత వెలస్లీ గవర్నరుజనరలు యుద్ధముల కాలములో స్వదేశ సంస్థానాధీశులనుండి లెక్కలేనంత సొమ్ము వసూలుచేయబడినది. డల్‌హౌసీ కాలమువరకు నిట్లు అవిచ్ఛిన్నముగా జరిగినది. ఆ కాలములో భారతదేశమునుండి సీమకు తరలింపబడిన వజ్రములకు, రత్నములకు, ధన సంచయములకు లెక్కలేదు. అట్టి దోపిడి ద్రవ్యములలో చేరినది "కొహినూరు" వజ్రమొకటి. క్లైవు, వాన్సిటార్టు, వారన్ హేస్టింగ్సులు చేసిచూపిన దోపిడిపుచ్చుకున్నలంచములు, గవర్నరులు, కౌన్సిలు మెంబర్లు, సామాన్యోద్యోగులుగూడ అవిచ్ఛిన్నముగా సాగించి లక్షాధికారు లగుచుండిరి. ఇకయుద్ధములందు సైన్యములు సేనాధిపతులు ఉద్యోగులమాట చెప్పనక్కరయే లేదు. పై అధికారినుండి క్రిందివాని వరకును అందరికిని దోపిడిలో భాగముండెను. దండయాత్రలయందు పట్టణములను కొల్లగొట్టి ఎవరికి దొరకినది వారు దోచికొనుట సర్వ సామాన్యమగు హక్కుగానుండెను. యుద్ధానంతరము సంధి జరిగినప్పుడెల్ల స్వదేశరాజులు విశేషధనమును ఉద్యోగులకిచ్చి ఆసంధి నిలుపుకొనవలసి యుండిరి. టిప్పుసుల్తానుతో సంధిచేసినప్పుడు ౪ లక్షల పౌనులిల్లు లాగికొనిరని మాల్కలం చెప్పుచున్నాడు. 1799 లో వెల్లస్లీ కాలములో నిట్లు బహుమాన ద్రవ్యముమాట వచ్చినప్పుడు ఒకలక్ష పౌనులు నిర్ణయింపబడెననియు వెలస్లీ ఆ

సొమ్ము తానుపుచ్చుకొనక సైన్యములకు పంచిపెట్టినాడనియు టారెన్సు చెప్పుచున్నాడు. (Malcolm Vol. I. Torrens 230-248) వెలస్లీ కాలములోనే మరల సింధియా విషయము లో కూడ నిట్టి బహుమతి ద్రవ్యమును గూర్చిన యేర్పాటు జరిగినట్లును వివరింపబడి యున్నది.

1836 ఏషియాటికు జర్నలు 33 పుటలో నీక్రిందిసంగతి వివరింపబడినది. కూర్గును కలుపుకొనునప్పుడు ఆ దండయాత్ర నడిపిన సర్. పి. లిండ్సేగారికి దోపిడిసొమ్ములో 16 వ వంతు ఒసగబడెను. దండయాత్రలో పాల్గొనిన ప్రతి యుద్యోగికి ఆ దోపిడిసొమ్ములోనుండి ఈ విధముగా బహుమతులు పంచి పెట్టిరి:

కర్నలు లొక్కొక్కరికి	25	వేల రూపాయిలు
లెఫ్టినెంటు కర్నలు లొక్కొక్కరికి	15	,,
మేజర్లకు	10	,,
కెప్టెనులకు	5	,,
సబ్ ఆల్టర్నులకు	25 వందలు	,,

ఈ అన్యాయమునుగూర్చి మొరపెట్టుకొనుటకు కూర్గు రాజు 1852 లో ఇంగ్లాండు వెళ్ళగా అతని మొరలెవ్వరు వినక అవమానించిరి.

1826 లో భరతపుర సంస్థానముయొక్క బాలరాజును సంరక్షించుటకు పంపబడిన లార్డుకంబర్ మేర్ అచ్చట కోట లోని 48 లక్షలలో 6 లక్ష లపహరించెను. ఇంకను విలువగల సామానులు దోచుకొనెను. (థాంప్సన్, గెర్రాట్ పుట 297)

1843 లో సింధురాష్ట్రముపైన చార్లెస్ నేపియరు దండయాత్రచేసి కలుపుకొనినప్పుడు నేపియరు ఉద్యోగులు స్త్రీలను అమీరుల జనానాలోనికి పంపి ఆ రాజస్త్రీల నగలను ధనమును తుదకు వస్త్రములనుగూడ బలవంతముగా లాగికొని హరించిరి. వారిని చిత్రహింసలు పెట్టిరి. (History of Afghans-G. P. Ferrier)

ఇటీవల నిట్లు బహిరంగముగా దోచుకొను పద్ధతి పోయినదిగాని గవర్నరుజనరలును గవర్నర్లును పర్యటనములు చేయునప్పుడు మహారాజు లిప్పటికిని వారికి లక్షలకొలది విలువ గల బహుమతులనిచ్చు పద్ధతి జరుగుచునేయున్నది.

III

కంపెనీ పరిపాలనపోయి రాణిపేరున పార్లమెంటు పరిపాలనవచ్చిన (1858) పిమ్మట గూడ పూర్వమువలెనే భారత దేశపరిపాలన మీ దేశ ప్రజలలాభముకొఱకు చేయవలయునా ఆదేశ ప్రజల లాభము కొఱకు చేయవలయునా అను సమస్య బ్రిటిషురాజ్య నీతిజ్ఞుల మనస్సులందెల్లప్పుడును మెలగుచుండెను. విక్టోరియా రాజ్ఞి ప్రకటనలోని వాగ్దానములెల్ల నిజముగా చెల్లించినచో నీ దేశ ప్రజలకు లాభమును ఆదేశీయులకు నష్టమును కలుగును. అందువలన నవి కేవలము కాగితపు వాగ్దానములుగనే యుంచి పాతవిధానమునందు వలెనే క్రొత్తవిధానమునందుగూడ భారత దేశ భాగ్యభోగ్యముల నింగ్లాండు లాభముకొఱకుపయోగించు పద్ధతులవలం

బింపబడెను. భారతదేశమునుండి ఎప్పటివలెనే అనేకరూపములుగా నింగ్లాండుకు ధనము తరలింపబడుచుండెను. భారతదేశ ఆర్థిక విధానమెల్ల ఇంగ్లాండులాభముకొఱకే వినియోగింపబడ సాగెను. మర్యాదకొఱకు మాట చెప్పకపోయినను భారతదేశ మింగ్లాండుయొక్క వానిసరాజ్యముగనే ఉపయోగించుకొనబడుచున్నది.

భారతదేశము బ్రిటిషువారి పాడియావు. ఇంగ్లాండు దేశపు ప్రజలకు ఆహార పదార్థములను సరఫరా చేయుచున్నది. వారి పరిశ్రమలకు గావలసిన ముడివస్తువులను పంపుచున్నది. వారివస్తువులను హెచ్చుధరలకు గొనుచు వారివర్తకము నభివృద్ధి చేయుచున్నది. వారు తమ వలస రాజ్యములను బాగుచేసికొనుటకు కూలీలనంపినది. ప్రపంచములోనిఅన్ని భాగములందు ఇంగ్లీషువారు చేసిన సామ్రాజ్యయుద్ధములకు గావలసిన సైన్యములను ధనమును పంపినది. సామ్రాజ్య సంపాదన చేసిపెట్టినది. ఇంగ్లాండువారు సైనిక విధానములం దెట్టి నూతనప్రయోగము గావించుకొనదలచినను అట్టివానికి అవకాశము కలిగించి వ్యయము భరించినది. ఆంగ్లసైనికులు తర్ఫీదుపొందుటకు శిబిరముగా నుపయోగింప బడుచున్నది.

భారతదేశ ధనమును సైన్యమును ఆంగ్లేయులు తమ సామ్రాజ్యసంపాదన కుపయోగించుకొన్నారు. ప్రపంచములో నలుప్రక్కలనుగల తమ రాజ్యములందు కల్లోలము నణచుకొనుట కుపయోగించుకొన్నారు. బోయరు యుద్ధములో భారతీయ సైన్యములు వారికి ముందుగా తోడ్పడినవి. ఇక్లో ఐరోపా

సంగ్రామములోను మన సైన్యము లాంగ్లేయులకు ముందుగా తోడ్పడినవి. భారతదేశమున కెట్టి సంబంధములేని అష్షను యుద్ధము (1867-68) పెర్షియాకు దండయాత్ర (1875) 2-వ ఆఫ్ఘన్ యుద్ధము (1878-80) ఈజిప్టుయుద్ధము (1882) సూడాను యుద్ధము ఇంగ్లాండుకొఱకు గావింపబడినను వాని ఖర్చును మన దేశాదాయమునుండి ఖర్చుపెట్టిరి. ఐరోపా సంగ్రామము కొఱకు 371 కోట్ల రూపాయలును సైన్యమును పుచ్చుకొనిరి.

భారతదేశమున నాంగ్లేయులు అనేక కోట్లరూపాయలు పెట్టుబడ్లుపెట్టి దానిపైన కోట్లకొలది రూపాయలు వడ్డీక్రింద పుచ్చుకొనుచున్నారు. ఆంగ్లేయ సివిలు మిలిటరీయుద్యోగుల కత్యధికజీతము లిచ్చుచున్నారు. ఆంగ్లేయులు వర్తకమువలన లాభములేగాక నింక నెన్నో విధములుగా నీ దేశమువలన లాభములు పొందుచున్నారు.

IV

భారతదేశ ప్రభుత్వఋణములో 729 కోట్ల 40 లక్షల రూపాయి లనవసర ఋణమని కాంగ్రెస్ విచారణ సంఘము వారు తీర్మానించి యున్నారు. అమెరికా దేశపు సుప్రసిద్ధ ఆర్థిక పండితుడు ఎల్. హెచ్. జెంక్సు (Professor L. H. Jenks) అనునాతడు 'మైగ్రేషన్ ఆఫ్ బ్రిటిషు కాపిటల్' అను గ్రంథమును నవీనముగా రచించియున్నాడు. ఆ గ్రంథము యొక్క 223-224 పేజీలలో నిట్లు వ్రాసియున్నాడు.

"ఇండియా మీద బ్రిటిషువారు తమ పీలుకొరకు

ఋణభారమును మోపిన విధానము అపూర్వము. పరిపాలనా విధానములో నెట్టి ప్రాతినిధ్యమును, పలుకుబడియు లేనిరైతు మీద నెన్నెన్నియో భారములు వేయబడినవి. సిపాయి మ్యూటినీకి కర్చులు, ఈస్టిండియా కంపెనీవారి హక్కులను బ్రిటిషు రాజ్యాంగము వారికి ట్రాన్సుఫరు చేసినందుకిచ్చిన సొమ్ము, చైనాలోను అబిసీనియాలోను ఏకకాలమునందు జరిగిన యుద్ధముల ఖర్చులు, లండనులో ఇండియా ఆఫీసు ఉద్యోగనిక త్రైజీతము మొదలగు ఇండియాకు అత్యంత దూరపు సంబంధముగల గవర్నమెంటు ఖర్చులన్నియుగాక, రానున్న యుద్ధములకై అమలు చేయబడి, సముద్ర ప్రయాణముచేసియు, యుద్ధములలో చివరకు పాల్గొనకనే తిరిగివచ్చిన ఓడలకైన ఖర్చులును, ఇండియాకు పంపుటకై యింగ్లాండులో ఆరుమాసములు శిక్షణము పొందు పటాలముల ఖర్చులును ఇవియున్నియును అమాయకపు రయితు లెక్కలోనే కర్చు వ్రాయబడినవి. 1868 సంవత్సరములో టర్కీ సుల్తానుగారు సపరివారముగా వైభవముతో ఇంగ్లాండు చూచుటకు వెళ్ళియుండిరి. అప్పుడు వారికి లండనులో ఇండియా ఆఫీసులో గొప్పవిందు జరిగెను. ఆసందర్భమున సుల్తానుగారి ఆతిథ్యమునకై కర్చుపెట్టబడిన సొమ్మంతయు నిండియామీదనే వేయబడినది! 1870 వ సంవత్సరమునకు పూర్వము ఇండియాక్రింద కర్చువ్రాసిన పద్దులలోనీ క్రిందివికలవు. ఈలింగు (Ealing) లో పెట్టిన పిచ్చి ఆసుపత్రి (Lunatic Asylum) కర్చులు, జాంజిబారు (Zanzibar Mission) రాయబారులకు ఇచ్చిన నజరులు

బహూమతులు, చైనా పరిష్యా దేశములలో బ్రిటిషువారి ప్రతినిధుల ఖర్చులు (Consular and Diplomatic establishments) మధ్యధరా సముద్రములో కావలాగా నుంచిన యుద్ధనౌకాదళముయొక్క పాలియానా కర్చులలో కొంత భాగము, ఇంగ్లాండునుండి ఇండియాకు వేయబడిన టెలిగ్రాఫులైనుకు అయిన యావత్తు ఖర్చు, ఇవియన్నియు ఇండియా లెక్కనే ఖర్చు వ్రాయ బడినవి. ఇండియా బ్రిటిష్‌రాజు క్రిందికి వచ్చిన తరువాత 13 సంవత్సరములలో నిండియానుండి వసూలు చేయబడు పన్నులు 330 లక్షల పౌనులనుండి 520 లక్షల పౌనులకు పెరిగెనన్న ఆశ్చర్యమేమి? ఇట్టి కర్చులన్నియు పూడవలదా? అట్లయ్యు 1866 మొదలు 1870 సంవత్సరమువరకు అనగా నాలుగు సంవత్సరముల బడ్జెట్టులో ఆదాయముకంటె 115లక్షల పౌనుల వ్యయము అధికముగ కనపర్చబడినది. 1857-1860 సంవత్సరముల మధ్య 300 లక్షల పౌనుల ఋణము ఈ దేశముమీద నిర్ధారణచేయబడి అప్పటినుంచి క్రమక్రమముగా పెంచబడుచున్నది. ఇట్లు ఋణము పెరిగిపోవుచుండగా నిండియాను పరిపాలించు బ్రిటిషు పరిపాలకులు కర్చు తగ్గించుటలోను మితవ్యయము చేసి దేశముయొక్క ఆర్థికస్థితిని బాగుపరుచుటలోను నిపుణులని ఖ్యాతి సంపాదించుకొనుచు నైపుణ్యముతో ఇండియా దేశపు లెక్కలను ఆర్థికపట్టికలను చమత్కారముగా తయారుచేసి ప్రచురించుచున్నారు.

ఆరవ ప్రకరణము

ఇంగ్లీషు దొరతనము

ఈ దేశమును జయించుటకు పూర్వము వచ్చియుండిన విజాతీయ పరిపాలకజాతులవలెగాక ఆంగ్లేయు లీ దేశమునకు వచ్చి ఎంతకాలమైనను దేశప్రజలతో కలిసిపోవుటగాని కలసి మెలసి యుండుటగాని లేనేలేదు. కాలము గడచినకొలదియు పాలక పాలిత జాతులమధ్యగల తారతమ్యము వర్ధిల్లి పాలకులలో జాత్యహంకారము వృద్ధిజెంది పాలితులను నీచముగా జూచుటయు నందువలన వైషమ్యములు హెచ్చి పాలక పాలితుల మధ్య నెట్టి యన్యోన్యమును లేకుండుటయు తటస్థించుచున్నది. తామీ దేశమును జయించి దీనిని స్వప్రయోజనము కొరకు తమబాహుబలమునఅణచియుంచినామనియు ఏక్షణమునైననీప్రజలు తిరుగుబాటుగావింపగలరనియు నొకఅనుమానముతో విరోధులమధ్య జీవించుచున్నట్లే బ్రిటిషువారు భావించుచు తమబలమును ప్రజల నణచియుంచుటకే వినియోగించుచున్నారు.

ఈ విజాతీయ పరిపాలననుండి వెలువడి స్వతంత్రులముకావలెనను భావముకలిగి దేశములో జాతీయచైతన్యము కలిగినకొలది బ్రిటిష్‌వారికి రోషము హెచ్చుచున్నది. బ్రిటిష్ పరిపాలనను తొలగించి స్వాతంత్ర్యము పొందగోరువారి నణచుటలో నీ నాగరకులగు ఆంగ్లజాతివా రవలంబించు

నిరంకుశ పద్ధతులు చేయు దారుణ చర్యలు పూర్వకాలము నాటి అనాగరక ప్రభుత్వముల నిరంకుశపద్ధతులకు గాని నేడు ఇటలీ జర్మనీలలో అవలంబింపబడుచున్న ఫ్యాసిస్టుకూరపద్ధతులకు గాని ఏ మాత్రము తీసిపోవునవి గావని భారతదేశ స్వాతంత్ర్యము కొరకు 1857 లో జరిగిన సిపాయిల విప్లవము నాటినుండి నేటివరకును జరుగుచున్న ఉద్యమముల నణచుటలో బ్రిటిషువా రవలంబించు విధానములవలన విదితమగుచున్నది.

సిపాయిల విప్లవము తరువాత శాంతి భద్రతలను స్థాపించుటకని బ్రిటిషు వా రములు జరిపిన తీవ్రసైనిక శాసనము, ప్రభుత్వోద్యోగులు న్యాయాధిపతులు సైనికులు గావించిన దారుణచర్యలు, ఎట్టిన్యాయ విచారణ విచక్షణ లేకుండ కాల్చుటలు, ఉరిదీయుటలు, మొదలగు అక్రమములను గూర్చి అనేక గ్రంథములందు వర్ణింపబడియున్నది.

సిపాయిల విప్లవము తరువాత ఢిల్లీ వశము కాగానే విప్లవమునకు కారకులని,కనపడిన మహామ్మదీయ ఘాజీల నందరిని ఉరిదీయ సాగిరి. ఒక న్యాయాధిపతి ఘాజీ ఎవడో కానివా డెవ్వడో తాను బాగుగా కనిపెట్టగలనని చెప్పుచు అనేక నిరపరాధుల కురిశిక్ష వేసెను. బ్రిటిషు సోల్జరు సిక్కులతో కలిసి చేసిన దారుణకృత్యములకు మేరలేదు. ఒక గాయపడిన ఖైదీ ముగముపైన (బెయొనెట్సు) సన్నీలతో పొడిచి మెల్లగా కాలుచున్న నిప్పుపైన పడవేసి కాల్చి చంపిరి. వేలకొలది ఫిరంగి ముఖముల పేల్చబడిరి. ఎట్టి విచారణయు లేకుండా గ్రామరైతు.లనేకులు వధింపబడిరి. టైమ్సు విలేఖరి గూ

ఎట్టి విచక్షణయు లేకుండా నిట్టి అత్యాచారములు జరుగు చుండెనని వ్రాసినాడు. పట్టణములు గ్రామములు నిర్మా నుష్యములై పోవుటకు సిద్ధముగా నుండెను.

భారత దేశములో తరువాత వచ్చిన తిరుగుబాటులు కూడా ఇంత క్రూరముగనే యణచివేయబడెను. 1872 లో 300 మంది స్త్రీపురుషులు కోట్లా సంస్థానమున మలాదుర్గాంపు పైన దాడివెడలగా ఎట్టి విచారణయులేకుండా వీరిని పట్టు కొని 50 మందిని ఫిరంగిమూతిదగ్గరనుంచి ప్రేల్చివేసిరి. భారత దేశ గవర్నమెంటు తమ అసమ్మతిని దెల్పిరిగాని ఇది చేసిన ఇరువురు బ్రిటిషు ఆఫీసర్లలో నొకనికి సర్ బిరుద మివ్వబడి వైస్రాయివద్దకు రాయిబారిగాకూడా త్వరలోనే పంపబడినాడు.

ఇక్లే అమృతసరమున 1919 లో జరిగిన వధలో 379 మంది చచ్చినట్లును 1200 మంది గాయపడినట్లు ప్రభుత్వమువారే అంగీకరించినారు. ఇది చేసినవారెవ్వరుశిక్షింపబడలేదు. పైగా డయ్యరు సేనాని పూర్తి పింఛనుమీద ఉపకారవేతన మంది నాడు. అతనివెంట నుండిన యుద్యోగులు చాలమందికి ప్రమో షనువచ్చినది. ఇటీవల 1930 లో సత్యాగ్రహోద్యమమున షోలాపూరులోను పిషావరులోను అల్లరులుజరుగగా వాని నణ చుటకని ప్రభుత్వమువారు సోల్జరులను మరఫిరంగిమోటారులను ఉపయోగించి అనేకుల ప్రాణములు దీసిరి. కేవలము సాత్విక నిరోధముచేయు శాంతిసైనికులను దేశసేవకులను హింసించిన పద్ధతులుకూడ అంద రెఱుగుదురు.

II

భారత దేశ స్వాతంత్ర్యము కొరకు జరిగిన సిపాయిల విప్లవము వలన భారత దేశ ప్రజలపైన నాంగ్లేయులకు తీవ్రమైన కోపము కలిగెను. ఈ జాతి వైషమ్యము వలన భారతీయుల నాంగ్లేయు లెన్నడు నమ్మరాదనియు సమయము వచ్చినచో నీ దేశీయులు తెల్లవారిపైన తిరుగబడి తీరుదురనియు వీరిని శాశ్వతముగా నణచియుంచి నిరంకుశముగా పరిపాలింపవలె ననియు నొక రాజ్యనీతి సూత్రము స్థాపితమై తరువాత నీ దేశ పరిపాలనములో నన్ని విషయములందు నది ప్రతిఫలింపసాగెను. ప్రభుత్వ వ్యవహారము లన్నియు నాంగ్లేయుల పశమున నుండవలెననియు ప్రభుత్వశాఖలలోని అన్ని ముఖ్యోద్యోగములు తెల్లవారి చేతులలో నుండవలెననియు నిశ్చయింపబడెను.

సిపాయిల విప్లవమువలన భారత దేశమునందలి ఆంగ్లేయోద్యోగుల కులతత్త్వము వర్ధిల్లెను. ఆంగ్లేయులు తమ దేశము విడచి ఈదూర దేశమున తమ ఆలు బిడ్డలతో నెన్నోకష్టములు పడి జీవించుట యొక త్యాగమనియు నిందుకు తమకు హెచ్చు ప్రతిఫలము రావలెననియు నొకసూత్రము స్థాపింపబడెను. జీతములు హెచ్చుచేయబడెను. ఈ ఆంగ్లేయోద్యోగు లెల్లరును భారతీయులలో హిందూసంఘములోని అగ్రకులజుల కన్నను గూడ కులాభిమానము గలిగి జాత్యహంకారముతో ప్రవర్తింపసాగిరి. ఈ తెల్లనల్ల సమస్య యింకొక రూపముదాల్చెను. ఆంగ్లేయులకును భారతీయ స్త్రీలకును పుట్టిన యూరేషియను

సంకరజాతివారు సిపాయిల విప్లవమున తెల్లవారితో జేరి భారతీయులకు వ్యతిరేకముగా పోరాడి యుండిరి. అందువలన నీ యూరేషియనులకు కూడా కొన్ని ప్రత్యేక హక్కులు ప్రసాదింపబడు పద్ధతి ప్రారంభమయ్యెను.

సిపాయిల విప్లవానంతరము ఇంగ్లీషు ప్రభుత్వమునకును భారతదేశమునందలి సామంతరాజులకునుగల సంబంధములందు వచ్చిన మార్పు లింకొకచోట వర్ణింపబడినవి. ఇట్లే భారత దేశపరిపాలనవిధానమునందుకూడా కొన్నిమార్పులు జరిగెను. విధానమునం దేకాదు, దృక్పథమునందుకూడా కొన్నిమార్పులు జరిగెను. సిపాయిల విప్లవమువలన ఆంగ్లప్రభుత్వము విచ్ఛిన్నము కాలేదు. ఒకమూల నీవిప్లవము జరుగుచున్ననుతక్కిన చోటుల సామాన్యపరిపాలన జరుగుచునేయుండెను. దక్షిణాపథమున కదలికయేలేదు. ఉత్తరమునగూడ లక్నో శత్రువుల చేతులలో నున్నప్పుడుకూడా డెక్కు బంగాళాలలో మేజా బల్లలపైన గుడ్డలు సరిగా లేవని కొంద రాంగ్లేయులు సణుగుచుండిరట!

సిపాయిల విప్లవ మంత ఆకస్మికముగా వచ్చుటకు గారణము ఆంగ్లేయ జిల్లాఅధికారులు ప్రజలతో కలసిమెలసి యుండక కళ్లుమూసికొని యుండుటయేయని ఆనాటి ఆంగ్లేయ రాజ్య నీతిజ్ఞులకు తోచెను. క్రొత్తగా ఆంగ్లేయ ప్రభుత్వము క్రిందికి వచ్చిన పంజాబులో సర్ జాన్‌లారెన్సు బందోబస్తులు చేసి కట్టుదిట్టమైన పరిపాలనా పద్ధతులు స్థాపించుటవలన నచ్చట నట్టి విప్లవము లేక శాంతముగ నుండెనని తోచెను.

అందువలన దేశవ్యవహారములు తెలిసిన వారినే అన్నియు ద్యోగములందు నియమింపదలచిరి. అట్టి వానినే వైస్రాయిగా నియమింపదలచి సర్ జాన్ లారెన్సును 1864లో నియమించిరి. అనుభవశాలురును సమర్థులునునగు ఆంగ్లేయోద్యోగులను జిల్లా యధికారులుగా నియమించి వారు దేశములో పర్యటనము చేయునట్లు 1860 లో నిర్ణయించిరి.

భారత దేశ పరిపాలన విషయమై చాలకాలమువరకు కంపెనీ డైరెక్టర్లు పంపు తాఖీదు లింగ్లాండునుండి ఇచ్చటికి చేరు నప్పటికి కొన్ని నెలలు పట్టుచు ఈలోపున పుణ్యకాలము గడచి పోవుటయు ధైర్యశాలియగు గవర్నరుజనరలు ఉత్తర ప్రత్యుత్తరములు వచ్చులోపుగా తనకు తోచిన ప్రకారము జరిపి వేయుటయు దానిని కాదనుటకు డైరెక్టర్లు ఇష్టపడకవహార్షించుటయు జరుగుచుండెను. తరువాత 1870 లో నింగ్లాండుకు భారత దేశమునకు సముద్ర తంతివార్త పద్ధతి స్థాపింపబడగా భారత దేశ పరిపాలనను గూర్చి ఈ దేశ గవర్నరుజనరలు అను దినము రెండుసార్లు ఇంగ్లాండులోనుండు పార్లమెంటుమంత్రితో నాలోచించి ఆ ప్రకారమే జరుపు పద్ధతి వచ్చెను. భారత దేశ వ్యవహారములను గూర్చి ఆంగ్లేయోద్యోగుల అభిప్రాయమునే గైకొను పద్ధతికూడ వచ్చెను. 1861 లో క్రొత్త శాసన సభలు స్థాపించినను వానిలో భారతీయ ప్రతినిధులను నియమించుటకు వెనుదీసిరి. తరువాత కేవలము ఆంగ్లేయ ప్రభుత్వమునకు లోబడియుండు సామంతరాజకుటుంబములకు సంబంధించిన పాటియాలా మహారాజును బెనారసు రాజును

సర్ దినకరరావును సభ్యులుగా నియమించిరి. భారతదేశ వ్యవసాయకులయొక్క గాని వాణిజ్య పారిశ్రామిక వృత్తివంతులయొక్క గాని ప్రతినిధులను నియమించుటకు ధైర్యము చాలలేదు.

దేశపరిపాలనమునందు మద్రాసు బొంబాయి వంగ రాష్ట్రములందుకూడా పంజాబు మున్నగు (నాన్ రిగ్యులేషను ప్రావిన్సు) రాష్ట్రములందు వలెనే జిల్లాకలెక్టరు మేజిస్ట్రేటు సర్వాధికారిగా నుండవలెనని వారియూహా! కాని క్రమక్రమముగా వ్యాపారాభివృద్ధివలన నగరము లభివృద్ధియై సివిలు పరిపాలన వృద్ధిచెంది జిల్లా అధికారియొక్క నిరంకుశాధికారమునకు ప్రజాభిప్రాయమును జిల్లాకోర్టులును అడ్డుతగిలెను. శాసన నిర్మాణసభలు చేసిన ల్యాండు రివిన్యూ చట్టము అడవుల చట్టము పీనలుకోడ్డు క్రిమినలు ప్రొసీజరు కోడ్డులు మొదలు, పశువుల అక్రమ ప్రవేశ చట్టమువరకును అనేక చట్టములును క్రొత్తగా నిర్మింపబడిన అధికారశాఖలును జిల్లా యధికారి నిరంకుశాధికారములకు భంగము కలిగించెను గూడ క్రొత్తగా విభజింపబడిన వివిధశాఖలకు గూడ ఆంగ్లేయాధికారులే నియమింపబడి రాష్ట్రప్రభుత్వముక్రింద పనిచేయసాగిరి. ఉదాహరణమునకు 1861 లో చేయబడిన పోలీసు చట్టమువలన పోలీసు సిబ్బంది వ్యవహారములు ఆంగ్లజిల్లా పోలీసు సూపరెంటుక్రింద నుంచబడెను. పూర్వము కంపెనీ పరిపాలన మందువలెగాక 1858 లో స్థాపింపబడిన పార్లమెంటు ప్రభుత్వముక్రింద ఆంగ్లేయోద్యోగుల సంఖ్యను హెచ్చుచేయుటకు ఎట్టి సంకోచ

మును లేకపోయెను. మరియు సిపాయి విప్లవమువలన సైన్యశాఖయు భారతీయులక్రిందనుంచి నడుపుట కిష్టము లేకపోయెను. ఇట్లు భారతదేశ పరిపాలనను కేవలము తెల్లవారి చేతులలోనే యుంచి నడుపుపద్ధతి ఐరోపాసంగ్రామము వరకు జరిగెను. 1913 లో నెలకు 800 కు పైబడిన జీతములుగల 2501 పరిపాలకోద్యోగములలో 2153 మంది తెల్లవారు 106 మంది ఆంగ్లోయిండియనులు 242 మంది భారతీయులు నుండిరి. దేశపరిపాలన ఐ. సి. ఎస్. శాఖోద్యోగులగు కలెక్టరులు జరుపుచుండగా వ్యవసాయము పబ్లికువర్క్సు అడవులు మొదలగు శాఖలును తుదకు కేవలము ప్రజల విద్యాభివృద్ధికొరకేర్పడిన విద్యాశాఖయు కూడా ఆంగ్లేయోద్యోగులక్రింద నుంచబడెను. అదివరకు సైన్యముయొక్క ఆరోగ్యరక్షణ కొరకు నిర్మింపబడిన శానిటరీ బోర్డులనేపెంచి 1864 లో "పబ్లికు హెల్తు" (ఆరోగ్య) శాఖగా మార్చి ఆంగ్లేయోద్యోగిక్రింద నుంచిరి. ఇట్లు పరిపాలనశాఖలపద్ధతి "డిపార్టుమెంటలిజం" వర్ధిల్లి నేడుమనము చూచు మహాప్రభుత్వ యంత్రముయొక్క శాఖోపశాఖలు నిర్మింప బడినవి. ఈశాఖందు కేవల మాంగ్లేయులే నియమింపబడ సాగిరి. అట్లు నియమింపబడిన ఆంగ్లేయులెల్లరు ఆ యా శాఖల పనులు చేయుటకు తర్ఫీదు పొందిన వారుగాని నిపుణులుగాని సమర్థులు గాని కారు. వారు ఆంగ్ల జాతికి జెంది సీమనుండి వచ్చుటయే ప్రధాన యోగ్యతగా గలవ్వారై యుండిరి. ఈ దూరదేశమున మండుటెండలో కష్టపడి పనిచేయుట కింగ్లాండులో పనిసంపాదించుకొను శక్తియు

తెలివితేటలును గల విద్యావంతు లెవ్వరును రారైరి. అచ్చట బ్రతుకు తెరువులేక గతిలేనివారే యిచ్చటికి వచ్చుచుండిరి. అచ్చట న్యాయశాస్త్రమునుబట్టి కుటుంబమున పెద్దకుమారు నకే ఆస్తివచ్చునుగాన చిన్నకొమాళ్ళు ఏదో జీవనోపాధి చూచుకొనవలసినదే! అందులో విద్యావంతులై తెలివితేటలు గలిగి పైకి రాగలిగినవారు గాక కష్టపడలేక సామాన్య తెలివి తేటలు గలిగి సోమరిపోతులైన వారుమాత్రమే ఈ దేశము లోని ఉద్యోగములకొరకు ప్రయత్నించి వచ్చుచుండిరి. దీనిలో గూడా వివిధశాఖలందు తారతమ్యముండెను. ఐ. సి. యస్. పరీక్షలో నారి తేరలేని వారే సైన్యమున జేరుచుండిరి. సైన్యమున గూడ పైకిరాలేనివారే పోలీసు శాఖలోని ఉద్యోగము లపే క్షించుచుండిరి. అవియు నిగ్రహించలేని వారు మొదటి రోజు లలో ఫారెస్టు (అడవులు) వ్యవసాయము మున్నగు శాఖలందు సుఖముగా కాలక్షేపము చేయసాగిరి. అడవుల శాఖ యందు మొదట తర్ఫీదు పొందిన ఆంగ్లేయులే లేక పోగా 1864లో డాక్టర్ డీట్రిచ్ బ్రాండిస్ అనునొక జర్మనీ దేశీయుని ఫారెస్టుల ఇనస్పెక్టరుజనరలుగా నియమించిరి. 1861 లో పోలీసు శాఖ నిర్మించినప్పుడు సైనికశాఖలోని ఉద్యోగులలో కొందరిని దీనిలో నియమించిరిగాని వారితోపాటు పైన చెప్ప బడిన రెండవరకము తెలివితేటలుగల ఇంగ్లీషుదొరలనుకూడా నియమించిరి. క్రమక్రమముగా నీ రెండవరకమువారే ప్రబ లిరి. ఇక విద్యాశాఖలో అనుభవజ్ఞులగు ప్రొఫెసర్లు నియమింప

బడలేదు సరి కదా మంచి పరీక్షలం దారితేరినవారినైను నియమింపరైరి. ఆరోజులలో సింగ్లాండులోని నార్మలు స్కూళ్ళలో ఎలిమెంటరీ టీచర్లుగా నున్న వారి నీ దేశమున బడిపంతుళ్ళై బ్రతుకుడని బంపిరి! ఈ యుపాధ్యాయులకు ట్రయినింగు నిచ్చుట కొరకు పాఠశాలలను స్థాపింపుడని కోరగా సిబ్బందికి నెలకు 500 రూపాయలు ఖర్చుఅగునని వెనుకదీసిరి. ఇంకొక చిత్రి మేమనగా నీ విద్యాశాఖ కన్నీరు తుడుచుటకే నిర్మింపబడి ఎట్టి ప్రోత్సాహము లేక జనులందు విద్యాభివృద్ధి అక్షరజ్ఞత వృద్ధిచేయుటకు తోడ్పడదయ్యెను.

ఇట్లు నిర్మింపబడిన ప్రభుత్వయంత్రము కేవలము దేశముపైకి విదేశీయుల దండయాత్రిలు రాకుండను దేశములో అశాంతి ప్రబలకుండగను రక్షించుట కొరకు కత్తులబోను నిర్మించుటకే ఉపయోగించినది గాని దేశప్రజలకు ఆర్థిక రాజకీయాభివృద్ధి గాని విద్యాభివృద్ధిగాని చేయుట కుపయోగింపలేదు. పూర్వము కంపెనీ పరిపాలనకన్నను ఈ ప్రభుత్వము నిర్జీవమై నిర్వీర్యమై కేవలము ఇంగ్లాండులోని తెల్లవారి లాభముమాత్రిమే ఆలోచించి పరిపాలింప సాగెను.

విదేశములతో స్వేచ్ఛగా వ్యాపారము జరుగనిచ్చుట దేశములో వ్యాపార పోటీలు చేయనిచ్చుట న్యాయశాస్త్రిను సారములగు ఒడంబడికలను అమలు జరుపుట, వివిధజాతి మతముల వారితోను తరగతుల వారితోను ఎట్టి జోక్యమును కలిగించుకొనకుండుట, ప్రైవేటువ్యక్తులు పూనుకొనగల కార్యములకు అట్టి

వారి దానధర్మములవలన జరుగగల సత్కార్యములకు తాము పూనుకొనక పోవుట; అనగా నిరుద్యోగ నివారణ, దారిద్ర్య నివారణ, రోగనివారణ, విద్యాభివృద్ధి, పారిశ్రామిక ఆర్థిక అభివృద్ధి ప్రయత్నములు చేయకపోవుటయు నీప్రభుత్వపద్ధతిగా స్థిరపడెను. దేశముయొక్క శాంతిభద్రతలు కాపాడుటయె తమ పనిగాని దేశాభివృద్ధిచేయుట తమపని గాదని ఈ యంత్రము యొక్క ఊహ.

పాశ్చాత్య న్యాయశాస్త్ర ధర్మములు వ్యాపార ధర్మములు నీ పాగ్రదేశపు వ్యవసాయకులమధ్య గొప్ప విప్లవమును గలిగించెను. పూర్వమునాటి గ్రామ జీవనము సభ్యత మర్యాదలు నశించిపోవ సాగెను. వస్తుమార్పిడి పద్ధతిపోయి రొక్క వ్యాపారపు పద్ధతివచ్చెను. 1861 లో క్రోడీకరింపబడిన సివిలు క్రిమినలు ధర్మవ్యవహార విధులు సాక్ష్యస్మృతి వ్యాజ్యములందు గుంటచిక్కులు కల్పించి ఆంగ్లేయపద్ధతుల ప్రకారము అమలు జరుపబడ సాగెను. వివాదలోని నిజమెట్లున్నను గ్రామ ప్రజల ఆచార మెట్లున్నను మనస్సాక్షి కెట్లు తోచుచున్నను కేవలము 'లా పాయింటు' పైన కేసులను తీర్పు చెప్పు ఉన్నత న్యాయస్థానములు స్థాపింపబడి ప్రజలకు వ్యాజ్యములాడుటలో అభిరుచిని కలిగించి అప్పిళ్ళుచేయించి కక్షలు పెంచెను. 1860 తరువాత కొన్నాళ్ళు ధరలు హెచ్చుగా రైతులు ధనవ్యయమున కలవాటుపడిరి. పెండ్లిండ్ల కర్మలకు విరివిగా ఖర్చుచేసిరి. 1870 తరువాత ధరలు మరల పడిపోయెను. అంతట హెచ్చు ఖర్చు కలవాటుపడిన రైతులు పొదుపు చేయ

లేకపోయిరి. వివాద లధికములయ్యెను. కక్షలు ప్రబలెను. పూర్వము డబ్బు పుట్టుటయె కష్టము. ఇప్పు డట్లుకాదు. అప్పు లిచ్చు షావుకారులు బయలుదేరిరి. ఈ షావుకారులకు బాకీల వసూళ్ళయందు కోర్టులు తోడ్పడసాగెను. ఋణగ్రస్తత హెచ్చి వ్యాజ్యములు వర్ధిల్లి ప్రజల దారిద్ర్యమును పెంచెను. (చూడు: తాంప్సన్, గెరాట్ గార్ల బ్రిటిష్‌రూల్).

III

సిపాయిల విప్లవానంతరము భారత దేశ సైన్యమును సంస్కరించుట యను మిషతో నేటివుల చేతులలో నుండిన నవీన మారణ యంత్రములను తీసివేసి మందుగుండుసామాను శాఖ నాంగ్లేయుల వశము చేసిరి. ఆంగ్లేయోద్యోగులను హెచ్చించిరి. ఆంగ్లేయుల జీతబత్తెములను హెచ్చించిరి. ప్రారంభములో ఆంగ్లేయ సైన్యములు భారతీయోద్యోగులక్రింద పనిచేయుట పరువుతక్కువగా నెంచబడలేదు. తరువాత నాంగ్లేయసైనికుడు భారతీయోద్యోగికి సలాము చేయుటగూడ పరువుతక్కువగా నెంచబడుచుండెను. ఈ సంస్కరణల వలన భారత దేశీయులను నిర్వీర్యులుగ జేయుచుండిరి. భారత దేశమున బ్రిటిషుప్రభుత్వమును గట్టిచేసికొనుటకు వారవలంబించిన విధానములలో సిపాయి విప్లవానంతరము వివిధరాష్ట్రముల ప్రభుత్వములకు ఒకదానితో నింకొకదానికి సంబంధము లేకుండాచేయదలచుట యొకటి. దీనికి రాష్ట్రీయ స్వపరిపాలనమని నేతిబీరకాయవంటి పేరు పెట్టిరి. ఈ మార్పునకు కారణము భారత దేశమంతటికిని

సమాన ప్రాముఖ్యతగల సమస్యలు లేకుండ చేయవలెననియే. అట్టి సమస్యలు వర్ధిల్లినచో దీనినిగూర్చి దేశము నలుప్రక్కలను అల్లుకొను ఆందోళనము చెలరేగగలదనియు అందువలన బ్రిటిషుప్రభుత్వముయొక్క నెమ్మదికి భంగము కలుగగలదనియు ఆనాటి ఆంగ్లప్రముఖులు ఊహించిరని 1858 లో పార్లమెంటరీ కమిటీయెదుట సాక్ష్యమిచ్చిన విన్ గేట్ జవాబులలో కలదు. బ్రిటిషు సామ్రాజ్య ప్రభుత్వముయొక్క పలుకుబడిని అధికారమును గట్టిపరచుటకు చేయబడిన ప్రయత్నములలో ప్రభుత్వమునకు రైతులకు మధ్య నెట్టి మధ్యవారును లేకుండ చేయుట యింకొకటి. రైత్వారీపద్ధతిలో రాజులకు జమీందారులకు పాలెగాండ్రకుగల అధికారములు పలుకుబడి తగ్గించివేయబడెను. కరణము మునసబులకు తాహీసిలుదారులకు స్త్రీరైతుల నప్పగించిరి. భూస్వామికి రైతులకుగల మానవసంబంధములు నశించి రైత్వారీపద్ధతిలో కేవలము యంత్రమువలె పని చేయు కఠినవిధానము లవలంబింపబడినవి. ఈ శిస్తులపద్ధతిలో శిస్తులు చెల్లించిన పిదప రైతుకు కడుపునిండ కూడుండదు.

భారతదేశమున బ్రిటిషు సామ్రాజ్యమును గట్టిపరచుటకుచేసిన పను లింకనెన్నో కలవు. క్రిమినలువిచారణ పద్ధతులు ఆయుధశాసనము, నిర్బంధశాసనము, శిక్షాస్మృతియు నీయుద్దేశముతోనే స్థాపింపబడెను. సిపాయి విప్లవానంతరము ప్రజాస్వాతంత్ర్యము నిరోధించు అనేక శాసనములు చేయబడెను. భారతదేశ ప్రజలను అణచియుంచుటకు శాసనధర్మ ముపయోగింపబడసాగెను. దేశముయొక్క ప్రకృతి సంపదను ముడి

వస్తువులను దేశముయొక్క పారిశ్రామిక అభివృద్ధికొరకు ఉప యోగించుట, దేశముయొక్క కృషిని పాడిపంటలను అభివృద్ధి చేయుట, అందుకొరకు నీటివసరులు రోడ్లు నిర్మించుట, క్రొత్త పరిశ్రమలు స్థాపించుటయనునవి బ్రిటిషు సామ్రాజ్య తత్వ జ్ఞులకు గిట్టనిపనులు. కేవలము తమ వర్తకులకును సైన్యముల కును ఉపయోగించునట్లు విశేషసొమ్ము వెచ్చించి రైళ్ళను నిర్మించిరి. లంకాషైరు మిల్లుల కొరకు ప్రత్తిపంటలను ప్రోత్స హించిరి. సింధు పంజాబుల యాక్రమణ మిందుకొఱకే యని 1858 లోనే తేలినది.

బ్రిటిషువారి నీదేశమునకు వచ్చి నెలకొనుడని అనేక విధముల ప్రోత్సహింపసాగిరి. నీలిమందు తేయాకు తోటల యజమానుల కీదేశమున ననేక సౌకర్యములిచ్చిరి. నీలిమందు తోటలు, తేయాకు తోటలు నిట్లు వృద్ధిజెందెను. జీతబత్తెముల నమితముగా వెచ్చించి ఆంగ్లేయోద్యోగులను ప్రోత్స హించిరి. ఎడ్వర్డు సల్లివన్ 1885 లో తన 'లెటర్సు ఆఫ్ ఇండియా' లో ఈ సంగతులను వర్ణించి యున్నాడు:

భారతీయులకు తమ దేశపరిపాలనలో నెట్టి ప్రవేశము నొసగకపోవుటకు నీ బ్రిటీషుసామ్రాజ్యతత్వమే కారణము. తరువాత నెన్ని రాజ్యాంగ సంస్కరణలు చేసినను నిజమైన అధి కారము ప్రజాయత్తము చేయకపోవుటకు నిదియే కారణము.

"భారతదేశముమనకు లభించిన గొప్ప బహుమతి. మన దేశమునగల జీవనాధారముల వలన సంవత్సరములో మన మూడునెలలే జీవించగలము. ఈ భారతదేశమును నిలిపి

యుంచుకొనుటకు మీలో పైకివచ్చుచున్న యువకులగు మీ తరములవారు మీ శరీరమునగల కడపటి రక్తపుచుక్కనైనను ధారపోయవలెను." అని ఆక్సుఫర్డు విద్యార్థుల కుపన్యసించుచు ఇండియా రాజ్యాంగమంత్రిగ నుండిన బర్కెన్ హెడ్డు హెచ్చరించినాడు. ఈ దేశము పోయినచో తమకు కూడు గుడ్డలు కరవగునని దీనిని వదలరాదని బ్రిటీషు రాజనీతిజ్ఞు లెల్లరుపలికినారు. ఈ యుద్దేశముతోనే 1858 మొదలు భారత దేశమున బ్రిటిషు సామ్రాజ్యమును గట్టిపరచుకొనుటకు బ్రిటీషు రాజనీతిజ్ఞులు, రాజప్రతినిధులు తమ యావచ్ఛక్తిని వినియోగింపసాగిరి. దీనికొఱకు వారనేక విధానములను ప్రయోగించిరి. సిపాయి విప్లవానంతరము చేయబడిన పరిపాలనలో సైనిక వ్యయము వలన భారత దేశమునకు విద్యయు ఆరోగ్యమును వృద్ధిజెందుటకు సొమ్ములేకుండ చేయబడినది. ఇటీవల స్వదేశ సంస్థానములను కలుపుకొనుట మానిన కారణము కేవలము పరమార్థచింతవలన గాని మనపైన దయవలనగాని కాదు. దేశములో అసంతృప్తి పెరుగకుండ నుంచుటకే. మఱియునప్పటికి దేశములో మిగిలిన సంస్థానములు రాజ్యములు సారహీనములైనవి. పూర్వమంత బహిరంగముగా క్రైస్తవమతమున కలుపుకొనుటకు మతప్రచారము చేయకపోవుటకు గలకారణముగూడ అసంతృప్తి హెచ్చింపరాదనియె! అయినను నేడుకూడ క్రైస్తవమత ప్రచారము అనేక విధములుగా ప్రోత్సహింపబడుచునే యున్నది.

IV

భారతదేశమును బ్రిటిషువారాక్రమించు నాటికి మొగలుసామ్రాజ్యమున నుండిన మహమ్మదీయ నవాబులు ధనవంతులుగను బలవంతులుగను నుండిరి. వారి నెల్లరను బ్రిటిషువారు నిర్ధనులుగను అధికారహీనులుగను జేసియుండిరి. మహమ్మదీయ మతమును అణచివేయవలయుననియే క్రైస్తవుల యభిప్రాయము. కలకత్తా రివ్యూ పత్రికలో నిట్టి వ్యాసములనేకములు ప్రకటింపబడెను. కాని క్రమక్రమముగా దేశములో స్వధర్మరక్షణ ప్రయత్నము, ప్రజల హక్కులకొఱకు పోరాటము, భారత జాతీయచైతన్యము, కలుగుటతో హిందూ మహమ్మదీయులను విడదీసి యుంచవలెనని ఆంగ్లేయ రాజ్య తంత్రజ్ఞులు గ్రహించి ఇట్టి విధానము ప్రారంభించిరి.

1821 లో ఏషియాటిక్ జర్నలులో! 'కర్ణాటికస్ అను పేరుతో రాజకీయ సివిలు మిలటరీ పరిపాలనమునందు 'విడదీసి పాలించు రాజ్యనీతి' యవలంబింపబడవలెనని ఒక సూచన చేయబడెను. మొదట నిట్లు బహిరంగముగా చెప్పుటకు జంకుచుండిరి గాని సిపాయి విప్లవముతరువాత బాహాటముగా చెప్పసాగిరి.

1859 మే 14 వ తేదీన బొంబాయి గవర్నరగు ఎల్ఫిన్‌స్టన్ ప్రభు విట్లు తన మినిట్సులో వ్రాసెను. "విడదీసి పాలించు నీతిని పూర్వపు రోముసామ్రాజ్యము అవలంబించి యుండెను. మనముగూడా దీనినే అవలంబింపవలెను."

ఈ ఉద్దేశముతో సామ్రాజ్య తత్వజ్ఞులు మహమ్మ

దీయులపట్ల పక్షపాతము చూపుట ప్రారంభించిరి. తరువాత హిందూ మహమ్మదీయులకు విరోధములు కల్పించిరి. మహమ్మదీయులకు ప్రత్యేక నియోజకవర్గము లిచ్చిరి. ఇదియే హిందూమహమ్మదీయ సమస్యయొక్క పుట్టుక చరిత్ర.

హిందూ మహమ్మదీయ మతవైషమ్యములు, కొట్లాటలను నవి బ్రిటిషు ప్రభుత్వము స్థాపింపబడకపూర్వ మీదేశమున లేవు. ఇది కేవలము మిత్రభేదముజేసి విడదీసిపాలించు కుటిల రాజ్యతంత్రముయొక్క ఫలితమే! మూడు తరముల క్రిందట సర్ ప్రఫుల్లచంద్రరాయిగారి తాతగారును ముత్తాతగారును దుర్గాపూజలకు గద్దెపూరుఖాజీలను ఆహ్వానించుటయు వారు వచ్చి తాంబూలములు పుచ్చుకొనుటయు జరుగుచుండెనని రాయిగారు తమ స్వీయచరిత్రలో వ్రాసినారు. (Life and Experiences of a Bengali Chemist Vol.II P.297) బ్రాడ్లీబార్టు తన పుస్తకములో (The Romance of an Eastern Capital) హిందువులు షేకుమహమ్మదు యూసుపు గోరీకి మొక్కులిడుటను వర్ణించినాడు. 1840లో "టోపోగ్రఫీ ఆఫ్ డెక్కా" అను గ్రంథమున టెయిలరు ఇట్లు వ్రాసినాడు. "హిందూ మహమ్మదీయులు, మతవైరములు, కొట్లాటలు అరుదు. ఈ రెండు తెగలవారును నెమ్మదిగా జీవించుచున్నారు. ఉభయ జాతులవారును ఒక హుక్కానే పీల్చునంత స్నేహభావము కలిగియున్నారు."

ఇక మహమ్మదీయ ప్రభుత్వకాలమున మతవైరములు లేనేలేవు. 1295-1314 మధ్య రాజ్యమేలిన అల్లాయుద్దీను ఖిల్జీ

ఢిల్లీసుల్తాను "సివిలు పరిపాలనకు మతమునకు ఎట్టి సంబంధ మునులేదు. మత మనునది కేవలము వ్యక్తుల ప్రయివేటు వ్యవహారము. అది వారి మనోప్రవృత్తికి సంబంధించిన వినోదము" అనినట్లు ఎలిఫిన్‌స్టను వ్రాసియున్నాడు. ఇరువదియవ శతాబ్దిలో లెనిన్ మహాశయుడుకూడ నట్లే పలికినాడుకదా!

1542—45 మధ్య రాజ్యమేలిన షర్షా "మతము కేవలము వ్యక్తులకు సంబంధించిన చిత్తవృత్తి" యనియు దీనికి ప్రాముఖ్యత నొసగకుండా బహిరంగ జీవనమునందు కేవలము రాజకీయ పరిజ్ఞానమును కలిగించుటయే తన యుద్దేశమనియు వెల్లడించెను. (K. Quanungo- Shershah)నాదిర్‌షా దేశమును దోచికొన వచ్చినప్పుడు మహారాష్ట్రరాజ్యమును స్థాపించుటకు ప్రయత్నించుచున్న పీష్వాబాజీరావు తన యుద్ధములను కట్టిపెట్టి "మన అంతఃకలహము లిప్పుడు ఆలోచింపతగినవి కావు. హిందూస్థానమునకిప్పు డొక్కడే శత్రువుకలడు; హిందువులు మునల్మానులు దక్షిణాపథముయొక్క జనులెల్లరును ఇప్పుడు నడుము కట్టవలెను" అనినాడు (Grant Duff - History of Maharattas).

మహమ్మదీయుల పరిపాలనలో హిందువులకు సివిలుమిలిటరీయుద్యోగములు విరివిగా ఒసగబడుచుండుటయు ఈహిందూ మహమ్మదీయులు విశ్వాసపాత్రులై యుండుటయు ఎల్‌ఫిన్‌స్టన్ తనహిందూ దేశ చరిత్రలో వర్ణించియున్నాడు. కేవలము మతావేశపరుడని ప్రసిద్ధిజెందిన ఔరంగజేబు కాలములోకూడా మత కారణమును బట్టి ఒకహిందువునికిగూడ పన్నువిధింప

బడుటగాని నిర్బంధముగాని మరణముకాని కలుగలేదని వ్రాసి యున్నాడు. మరియు నతడనేక రాజపుత్రుల కుద్యోగములిచ్చి గౌరవించెననియు వ్రాసినాడు.

ఈ హిందూ మహమ్మదీయ మతవైరములను నవి బ్రిటిషుప్రభువులు తెచ్చిపెట్టినవేయని సర్ హెన్రీకాటన్ గారు తన గ్రంథములలో వ్రాసినారు "కొందరు బ్రిటిషు అధికారులు సిమ్లాలోను లండనులోను కుట్రలుచేసి మహమ్మదీయ నాయకులను లేపి మహమ్మదీయులపట్ల పక్షపాతముజూపి హిందూమహమ్మదీయులమధ్య విరోధబీజము నాటినారు" అని ఇంగ్లాండుకు ప్రధానమంత్రిగా పనిచేసిన రామ్సేమేక్డానల్డుగారు స్వతంత్ర రాజకీయ నాయకుడుగా నుండగా 1911 లో వ్రాసినారు. (The Awakening of India) ఈతడే ప్రధానమంత్రియైనప్పుడు కులభేదములను ప్రత్యేక నియోజక వర్గములకు స్థిర రూపమునిచ్చు కమ్యూనల్ అవార్డును ప్రసాదించినాడు!

ఈ మతవైరములను పెంచు రాజ్యతంత్రముయొక్క చరిత్ర 1906 నాటిది. ఆక్రిందటి సంవత్సరమే హిందువులను సాధించుటకు కర్జను వంగరాష్ట్రమును విడదీసెను. నేడు బ్రిటిషు వారికి ముఖ్యస్నేహితుడగు ఆగాఖానుగారి నాయకత్వము క్రింద 1906 లోనొక చిన్న ప్రతినిధ్యము అనాటి రాజ ప్రతినిధియగు మింటో ప్రభువును దర్శించి తమకు ప్రత్యేక ప్రాతినిధ్యము కావలెననియడిగిరి. ఈబుద్ధిమహమ్మదీయులకుస్వాయముగాకలిగినదికాదు. ఇది మింటోగారిసలహావలననేజరిగినట్లును అనాడు రాజ్యాంగ కార్యదర్శిగానుండిన మార్లేకిది యిష్టము

లేదనియు మార్లే వ్రాసిన గ్రంథమువలననే బయల్పడినది. (Recollections of Lord Morley). బ్రిటిషు ప్రభుత్వము వారే ప్రత్యేక ప్రాతినిధ్యపద్ధతిని 1907 లో మింటో మార్లే సంస్కరణములందు చేర్చిరి. నూతన ఇండియా రాజ్యాంగ సంస్కరణములను జేయుటలో మహామ్మదీయులకేగాక ఇతర వర్గములవారికిగూడ ప్రత్యేక ప్రాతినిధ్యము నిచ్చుటకు బ్రిటిషువారు నిశ్చయించి రాజ్యాంగ సంస్కరణాల నాటకము జరిపిరి. భారతదేశమును శాశ్వతముగా తమ చేతులలో నుంచుకొనుటకే యీ మితభేద పద్ధతు లవలంబింపబడినవి.

ఇట్లు నేడు భారతదేశ స్వాతంత్ర్యమునకు ప్రతిబంధకము లని బ్రిటిష్‌వారు చెప్పు అవిద్యాంధకారము, అనారోగ్యము, దారిద్ర్యము, హిందూమహామ్మదీయ కులకక్షలు మొదలగు సమస్యలెల్ల సామ్రాజ్యతత్వమున ' కనుగుణముగా బ్రిటిష్ రాజ్యతంత్రజ్ఞులు కల్పించినవేయై యున్నవి.

ఏ డ వ ప్ర క ర ణ ము

మ ర్యా ద ల లో మా ర్పు లు

I

ఆంగ్లేయు లీ దేశమునకు మొట్టమొదట వర్తకము చేయుటకొరకు వచ్చిన రోజులలో నీదేశాధీశుడగు మొగలు చక్రవర్తి పట్లను ఆయన సామంతుల పట్లను వారుచాల భయ భక్తులతోను అతి వినయముతోను ప్రవర్తించుచుండుటయేగాక,

ఈ దేశములోని హిందూ మహమ్మదీయ జనసామాన్యముపట్ల గూడా చాలా మర్యాదతో ప్రవర్తించుచుండిరి. హిందూమ హమ్మదీయాచార వ్యవహారముల యెడల నెంతో సహనబుద్ధి చూపుచుండిరి. ఆంగ్లేయుల కీ దేశమున పలుకుబడి హెచ్చి రాజ్యాధిపత్యము చేజిక్కి బలవంతులైనకొలదియు వీరి వైఖరిలో గొప్పమార్పుకలుగసాగెను. చక్రవర్తిని, నవాబులను రాజులను గౌరవించుటపోయి తృణీకరించుటయు, ప్రజలను మర్యాదచేయుట పోయి నీచముగ జూచుటయు ప్రారంభమయ్యెను. ఈ మార్పు చాలచిత్రమైన పరిణామము.

ఆంగ్లేయ వర్తక కంపెనీ పరిపాలనమున విలియంబెంటింకు గవర్నరు జనరలగు నాటికి అనగా 1828 నాటికిగూడ ఆంగ్లేయవర్తక కంపెనీ ప్రభుత్వాధికారులు పూర్వమర్యాదలు విడిచిపెట్టలేదు. పూర్వాచారములను పూర్తిగా తృణీకరించుట ప్రారంభింపలేదు. మత సహనము జూపుట కంపెనీవారి విధియని తలచి హిందూ మహమ్మదీయులు తమతమ మతాచారములను బట్టి జరుపు ఉత్సవములందు కంపెనీ వారి ఆంగ్లేయోద్యోగులు హాజరుగానుండు నట్లు ఉత్తర్వుజేసిరి. 1830 నాటికి హిందూ మహమ్మదీయుల పండుగలకు ప్రభుత్వము సెలవులిచ్చు చుండెను. ఆనాటి కింకను ఆదివారములు సెలవులులేవు. ఆదివారము నాడుగూడ ప్రభుత్వ కార్యాలయములు పనిచేయు చుండెను. ఆనాటి కింకను న్యాయస్థానమున ఇంగ్లీషు భాష వాడుకలోలేదు. ఫారశీభాషయె వాడబడుచుండెను. వర్షఋతువు ప్రారంభ సమయమున పూర్వాచారము ప్రకార

మాంగ్లేయ పరిపాలకోద్యోగులుకూడా కొబ్బెరకాయ కొట్ట వలసి యుండిరి.

పూర్వము క్రొత్తగా వచ్చిన ఆంగ్లేయోద్యోగులు జిల్లాలోనుండు హిందూమహామ్మదీయ ప్రముఖుల నెల్లరను దర్శించి మర్యాదచేయుట ఆచారముగా నుండెను. ఆ పద్ధతి 1830 నాటికి పోయి మనవారే ఆంగ్లేయోద్యోగులను దర్శించి మర్యాదచేయు పద్ధతి ప్రారంభమయ్యెను. అంతేకాదు. వారి కాంగ్లేయోద్యోగులు దర్శనమిచ్చుటయే యొక గొప్ప గౌరవముగ పరిగణింప బడసాగెను. తెల్ల యధికారులను దర్శించుటకు పోవు హిందూమహామ్మదీయ పెద్దమనుష్యులు తమ మర్యాదను స్థితిగతులను గూర్చిన నిదర్శన పత్రములు తీసి కొనిపోవలసి యుండిరి. తెల్లవారిలోకూడా నొక విధమగు జాత్యహంకారము, గర్వము ప్రారంభమైనది. ఎంత గొప్ప వాడైనను భారతీయుని "నేటివు" అని నీచముగ పిలుచుటయు నీచముగ జూచుటయు మొదలిడిరి. భారతీయులకు తెల్లవారన్న భయమొకటి కలుగసాగెను. తెల్లవారియెదుట కూర్చుండుటకు గూడ భారతీయులు సాహసింపలేకుండిరి. కలకత్తాలో ప్రతి యాంగ్లేయుడును తనకు ప్రతి భారతీయుడు సలాము చేయ వలెనను భావము ప్రబలినది.

విలియంబెంటికు చాలా నిగర్వియై భారతీయులను తెల్ల వారితో సమానముగా చూడసాగెను. తన భవనమున జేయు విందులకు సమ్మానములకు ఆంగ్లేయులతో పాటు భారతీయులు కూడా గుఱ్ఱపుబండ్లెక్కి రావచ్చునని శాసించెను. ఇది

తెల్లవారికి అగౌరవకరముగా తోచెను. తమ్మతడవమానించు చున్నాడని కోపగించిరి.

ఆంగ్లేయకంపెనీ అధికారులును వారి తాబేదారులును మొదటి రోజులలో భారతదేశమున చక్రివర్తికిని నవాబులకును సాగిలబడి మ్రొక్కుచు ఎంతో భయభక్తులతో పూర్వపు మర్యాదలెల్ల పాటించుచుండిరి. జామరిన్ రాజుకు పాశ్చాత్యులు సాగిలబడి మ్రొక్కుటను, జహాంగీరుకాలమున సర్ తామస్‌రో చేసిన జోహారులనుగూర్చిన చిత్తరువు లెన్నో కలవు. కంపెనీ డైరెక్టర్లు మొదలు గవర్నరువరకు తమ లేఖలందు చక్రివర్తియొక్కయు నవాబులయొక్కయు బిరుదావళిని వర్ణించి మర్యాద వాచకములను వ్రాయుచుండిరి. 1711 లోకలకత్తా విలియంకోట ప్రెసిడెంటు వంగరాష్ట్ర నవాబునకతి వినయముగా దాసోహముజేసి "ఏలినవారి సేవకే అంకితము జేసిన నా ప్రాణములను తమపాదములకడ నుంచుచున్నానని వ్రాసెను. ఇతడే రెండేండ్లకు తరువాత పరుక్‌షయ్యారు చక్రవర్తికి వ్రాయుచు, "ఏలినవారి సేవకుడును, అత్యల్పమైన ఇసుకరేణువును అగు తూర్పుఇండియా కంపెనీ ప్రెసిడెంటు జాన్‌రస్సెల్ తన నుదుటిని నేలపైన మోపిచేయు మనవి" అని వ్రాసి సాష్టాంగ ప్రణామముజేయుటను సూచించినాడు.

ఆరోజులలో నింగ్లీషు వర్తకకంపెనీవారు మొగలుచక్రివర్తికిని ఆయనయొక్క రాజప్రతినిధులకును అడుగులకు మడుగులొత్తి అతివినయముగా ప్రవర్తించుచు వారి కనేకవిధములగు బహుమతులు రొక్కనజరులు సమర్పించి వారిని తృప్తి

పరచి వారివలన లాభము లందుటయు పరిపాటిగనుండెను. 1700 సంవత్సర ప్రాంతమున ఔరంగజేబు చక్రవర్తి వలన క్రొత్తగా నియమింపబడిన కర్నాటక నవాబునకు మదాసు ఫ్యాక్టరీవారు పెద్దతుపాకులు చిన్నతుపాకులు అద్దములు విదేశీ సారాయి సీసాలు ఇతరసామానులు బహుమతిగా నిచ్చిరి. ఈ బహుమతుల కతడు తృప్తిజెందక వీరి ప్రతినిధులను కోపదృష్టితో చూచినాడు ఈ నవాబు 1701 లో నొకమారును మరుసటిసంవత్సర మింకొకమారును తన పరివారముతో తరలిరాగా మదాసు కార్యస్థానమువారతనిని తృప్తిపరచుట కతనికి రెండవమారు 25 వేలరూపాయలు సమర్పించిరి.

మదాసుగవర్నరు పిట్టు 1708 లో మొగలుచక్రవర్తి యొక్క కేంద్రప్రభుత్వముతోనే ఉత్తర ప్రత్యుత్తరములు జరిపి మదాసుదగ్గరనుండు అయిదు గ్రామములను కంపెనీకి సంపాదించినాడు. చక్రవర్తియొక్క వజీరు వ్రాసిన లేఖలలో కంపెనీవా రింకను బహుమానము లంపలేదని హెచ్చరించి తమకు పనికివచ్చు బహుమతుల జాబితాను జతపరచినాడు. ఐరోపాలోను ప్రపంచములోను దొరకు అపూర్వ వస్తుజాలమందు వివరింపబడెను. వివిధరకముల గంటల గడియారములు, మరబొమ్మలు, మరసామానులు, పింగాణీ లక్కవస్తువులు, చీనా తెరలు, వెండిబంగారు నగిషీవస్తువులు, ఏనుగులు, గుఱ్ఱములు, ఘాటుగల సీమ సారాయములు, ఫిరంగులు, తుపాకులు, రంగు పెన్సిళ్ళు నింక నెన్నో వివరింపబడినవి. ఇంతదయతో వ్రాయబడిన లేఖకు బదులు వ్రాయుచు పిట్టుదొర యిట్లువ్రాసెను :—

"ఏలినవారు సామంతరాజులకును గొప్పవా రందరికిని బహుమతు లంపవలెనని వ్రాయుచున్నారు. వారివారి దర్జాలకు తగిన బహుమానము లంపవలెనని తమ యభిప్రాయమైనచో మాకంపెనీవారిఆస్తియంతయు అమ్మినను గూడా అది సాధ్యపడదని మనవి చేయుచున్నాను. ఏదో కొంచెము లాభము సంపాదింపవలెనని మాకంపెనీవా రిన్ని బాధలు పడుచున్నారనియు, సాధారణముగా మాకు లాభము కన్న నష్టమే కలుగుచుండుననియు ఏలినవా రెరుగనిదికాదు. మాశక్తిని బట్టి చంద్రుని కొక నూలుపోగను నట్లు మేము సమర్పించు బహుమానములను శ్రీచక్రవర్తి గారును వారి సామంతులును స్వీకరింపవలెనని మా ప్రార్థన." ఇట్లు ఢిల్లీకంపబడిన "నూలుపోగు" బహుమానమున నారు ఏనుగులుండెను! ఈలేఖ వ్రాయబడిన నెలలోనే కర్నాటక నవాబు మధుపాన మత్తతతో కంపెనీవారి స్వల్పబహుమతుల కతృప్తితో గొణుగుకొనుచు, తన సైన్యముతో మద్రాసు ప్రక్కనుండి పోయెను.

ఘాటుగల సారాయము లంపవలెనని యీపై లేఖలో వివరింపబడి యుండుటలో నాశ్చర్య మావంతయులేదు. ఏలన 1709 లో వేయి సీమ సారాయ సీసాలంపవలెనని రాజుగారి దర్బారు నుండి దావూదుఖాను గవర్నరుకు లేఖవ్రాయగా 250 సీసాలంపబడెననియు, రెండు సీమకుక్కలనుగూడా పంపినట్లును మద్రాసురికార్డులలో గలదు. సారాయిబుడ్లు సమర్పించి మెప్పునందు పద్ధతిక్రొత్తకాదు. అది జహాంగీరు చక్రవర్తి నాటినుండియు జరుగుచునే యుండెను.

1715 లో జాన్ సర్మన్ అను నాతని నాయకత్వమున పంపబడిన రాయబారము ఆరులక్షల రూపాయిలు ఖర్చుపెట్టి రెండేండ్ల తరువాత చక్రవర్తివలన ఫర్మానా సంపాదింప గలిగెను. (చూడుః థాంప్సన్, గెరాట్ గార్ల బ్రిటిష్‌రూల్)

ఆరోజులలో గవర్నరుజనరలును గవర్నరులునుకూడా చక్రవర్తి యెదుటనిలిచి యుండవలసినదే గాని కూర్చుం డుటకు వీలులేదు. వారన్ హేస్టింగ్సు గవర్నరుజనరలుగా నున్నప్పుడు ఢిల్లీ చక్రవర్తి ఏనుగుపైన అంబారిలో కూర్చుం డగా నీ వారన్ హేస్టింగ్సు ఆయన వెనుకనే కూర్చుండవలసి వచ్చెను! 1813 లో హేస్టింగ్సు గవర్నరుజనర లగునప్పటి కాంగ్లేయుల పలుకుబడియు బలమును హెచ్చుటవలనను చక్రవర్తి ఇంకను బలహీనుడై మహారాష్ట్రుల చేతిలో నుండుట వలనను చక్రవర్తి హేస్టింగ్సు నొకమారు రమ్మని కోరి నప్పుడు, పోవుటకెంతో జాగుచేసి తుదకు చక్రవర్తితో సమా నముగా కుర్చీలో కూర్చుండగలిగెను. డాల్‌హౌసీ ప్రభువు 1848లో ఢిల్లీకి వెళ్ళినప్పుడు చక్రవర్తిని దర్శించుటయె తనకు పరువుతక్కువయని మానివేసి చక్రవర్తికిని నవాబులకును చూపవలసిన మర్యాదలను పూర్తిగా తీసివేసెను.

తూర్పు ఇండియా వర్తక కంపెనీవారి నౌకరులును గవర్నరులును మన మొగలాయి చక్రవర్తికి నవాబులకు రాజు లకు అడుగులకు మడుగులొత్తు రోజులు పోయి వారే రాజాధి రాజులై మనరాజులచేతనే గౌరవములందు రోజులు వచ్చినవి. తూర్పు ఇండియా కంపెనీ పరిపాలన అంతమొంది భారత

దేశము ఆంగ్లరాజమకుటముక్రిందికి వచ్చునాటికి కలిగిన మార్పునుగూర్చి 1856 వరకు గవర్నరు జనరలుగనుండిన డాల్‌హౌసీ ప్రభువు ఇంగ్లాండునుండి వ్రాసిన లేఖవలన తెలియగలదు.

1857 డిసెంబరు 2 వ తేదీన డాల్‌హౌసీ ఇంగ్లాండు నుండి యిట్లు వ్రాసెను. "... ప్రథమ దినములలో తూర్పుయిండియాకంపెనీవారు ఢిల్లీరాజులు తమప్రభువులుగాను, తాము వారివలన వంగరాష్ట్రపు పన్నుల వసూలు హక్కు పొందిన తాబేదారులుగనే చరించిరి. మొదటి గవర్నరుజనరలైన వారన్ హేస్టింగ్సు ఢిల్లీరాజుతో నేనుగునెక్కినప్పుడు తానా రాజు వెనుక కూర్చుండెను! మా నాయనగారి కాలములోకూడ ఆంగ్లేయులు పెద్ద మొగలుఉద్యోగులను, రాజులను చూడబోయినప్పుడు రొక్కరూపమున నజరులను సమర్పించుచుండిరి. గవర్నరుజనరలు క్రమముగాతనయర్హస్థానమును గ్రహింపసాగెను. ఎట్టకేలకు హేస్టింగ్సు ప్రభువు ఢిల్లీ రాజులతో సమానముగ కుర్చీలోకూర్చుండుటవరకు సమాన గౌరవమును పొందెను. 1848 లో నేను ఢిల్లీకి వెళ్ళినప్పుడు రాజును దర్శించుటగాని రాజనగరుకు వెళ్లుటగాని జరుపలేదు. కుశల ప్రశ్నముల నుత్తర ప్రత్యుత్తర మూలమున సాగించితిని. ఈగౌరవముల నెల్ల నీ రాజు తదనంతరము తుదముట్టింపనెంచితిని గాని కంపెనీవారు అభ్యంతరపెట్టుటవలన నట్లు చేయులేదు. ఈ డంబముల నెల్లవదలి గవర్నరుజనరలును సమానునిగ గౌర

వించువరకును నేను యువరాజును రాజుగ నంగీకరింపక నా పంతము నెగ్గించుకొంటిని."

II

తూర్పుఇండియా వర్తకకంపెనీవారి తరఫున నీ దేశములో నుద్యోగములు చేయవచ్చిన ఆంగ్లేయుల జీవితవిధానమునందును వారి మర్యాదలందును చాలా మార్పులు కలుగసాగెను. ప్రారంభములో నీదేశమునకు వచ్చినవారెల్లరు నొకరినిజూచి ఇంకొకరెంత స్వల్పకాలములో నెంత హెచ్చుధన మార్జించి పోదుమా యను తదేక ధ్యానముతో పనిచేయుచు స్వంత వ్యాపారములుచేసి లంచములు పుచ్చుకొని భారతీయులను వంచించి బాధించి ధనమార్జించి సీమకుపోయి నవాబులవలె జీవించుచుండిరి.

హిందూదేశమున నుద్యోగము చేయుటకు ఒడంబడిక పత్రములు వ్రాసి, వచ్చినేటి ఐ.సి.యస్.ఉద్యోగులకు పూర్వులనదగిన కవనెంటెడ్ సివిలు సర్వీసులోని ఆంగ్లేయోద్యోగులు ఇంగ్లాండునుండి ఈదేశమునకు వచ్చునప్పటికి సాధారణముగా పదునేడేండ్లైన నిండని యువకులుగ నుండిరి. వీరికి ప్రపంచానుభవములేదు. ఎట్టి తర్ఫీదునులేదు. దేశభాషలు ఆచారవ్యవహారములు తెలియవు. భారతదేశమునుండి అమిత ధనము దోచుకొనివచ్చి సీమలో మహారాజులవలె సుఖముగ జీవించువారి యదృష్టమునుజూచి సీమనుండివచ్చు ప్రతి యుద్యోగియు తానుకూడా అట్టి భాగ్యభోగ్యములు పొందుటకు వీలు కలదు గదా యని యువ్విళ్ళూరుచుండెను.

తెల్లవారెల్లరు సైనికులో లేదా అధికారులోయని ప్రజలు భయపడుచుండిన ఆ రోజులలో కంపెనీ పలుకుబడిని అధికారమును పురస్కరించుకొని నిరంకుశముగా ప్రవర్తించుటకు ప్రజలను భయపెట్టి సులభముగా లంచములు గైకొనుటకు వీరికి గల అమితమైన అవకాశములు, భార్యాబిడ్డలు గాని సంసారములుగాని లేకుండా ఈ దూర దేశములో చాల రోజులుండ వలసివచ్చుట, తమ దేశ శీతోష్ణ స్థితికి భిన్నముగానుండు ఈ దేశపరిస్థితులును, ఈ యువకులను అతిత్వరితముగనే సుఖలోలురుగను సోమరిపోతులుగను జేసివైచుచుండెను. వీరిలో చాల మంది సురాపానమున వ్యభిచారమున మునిగియుండిరి. అనేకులు దేశీయవారకాంతల నుంచుకొనుచుండిరి.

వెలస్లీ గవర్నరుజనరలుగా నున్నప్పుడు కంపెనీవారి సివిలు సర్వీసు ఉద్యోగుల కొరకు పాఠశాల నేర్పరుప దలపగా కంపెనీ డైరెక్టర్లు మాన్పించిరి. అందువలన వీరిలో నెట్టి సంస్కారమును కలుగలేదు. ఈ ఉద్యోగులు చాలమంది లంచగొండులై అమిత ధనము నార్జించి విచ్చలవిడిగా ఖర్చుపెట్టుచు తమ నేటివు ఉంపుడుకత్తెలకు పుట్టిన యూరేషియను పిల్లలతో సంసారసాగరము నీదుచు భారతీయుల కులాచారములను అలవాటు చేసికొనుచుండిరి.

తక్కిన ఆంగ్లేయులుకూడ వీరినిజూచి ఈ క్రొత్త జీవిత విధానమున కలవాటుపడసాగిరి. ఏ బంగాళిబాబునో నవాబునో దబాయించియో వంచించియో ఎరువు తెచ్చుకొన్న గుఱ్ఱపుబండ్లలోను పల్లకులలోను ఈ ఆంగ్లేయు లూరేగుచుం

డగా వీరి ముందువెనుకల పది పండ్రెండుగురు నల్లసేవకులు వీరి బిరుదావళిని వర్ణించుచు కేకలువేయుచు పరుగిడుచుండిరి.

ఆరోజులలో ఆంగ్లేయుల జీవితవిధానము నేటికన్న నత్యధిక ధనవ్యయ కారణముగ నుండెను. ఆంగ్లేయులకు గావలసిన సీమసరకు లమిత ప్రియముగనుండెను. సారాయి బుడ్లు, దుస్తులు, నాటకముటిక్కెట్లు మొదలు ఇంటి అద్దెల వరకును నేటికన్న చాలా హెచ్చుసొమ్ము ఖర్చుచేయవలసి యుండెను. ఆహారవిహారములకు వినోదములకు పెద్ద యుద్యోగులు చేయునట్లే చిన్నయుద్యోగుల స్త్రీలును ఇతర ఆంగ్లేయులుకూడా ఖర్చుచేయుట ప్రారంభించుచుండిరి. ఎంత ధనమైనను చాలకుండెను. ప్రజలను పీడించి పుచ్చుకున్న లంచములు చాలక అనేకమంది అప్పులపాలై ఋణదాతల చేతులలో నుండి వెలువడలేక సీమకు పోవుటకుగూడ వీలులేకుండ నుండిరి. ఈ దుబారాతనమువలనను దుర్వ్యసనములవలనను ఆంగ్లేయులలో అనేకులు దుర్మార్గములుచేయుచు తాము పాడగుటయేగాక ఇతరులనుగూడ పాడుచేయుచుండిరి.

III

ఈ దేశములోని వివిధజాతులవారిని, మతములవారిని, క్రైస్తవ మతమున గలుపుకొనుటకు మిషనరీలు విశ్వప్రయత్నములు చేయుచుండిరి. కంపెనీ ఉద్యోగులు వారి కిందు సహాయము చేయుచుండిరి. మిషనరీలు బలవంతముకూడా చేసినట్లు ఒత్తిడి చేసినట్లు నిదర్శనములుకలవు. శ్రీరాజా రామమోహన రాయులనుగూడా క్రైస్తవమతమున చేరుమని క్రైస్తవ

మిషనరీలు బలవంతము చేసినట్లు ఆయన చరిత్రలో కలదు. పాఠశాలలందు బైబిలును ప్రవేశపెట్టుటకు మిషనరీలు ప్రయత్నింపసాగిరి. బాలురు బైబిలు చదువునట్లు చేయుటకు ప్రపంచజ్ఞానమును పరీక్షించు నెపమున పరీక్షకులు బాలురను బైబిలు కథలనుగూర్చి ప్రశ్నింపసాగిరి. క్రైస్తవమతమున జేరిన హిందువుల ఆస్తి హక్కులు పోవుటవలన క్రైస్తవమత ప్రచారమునకు భంగకరముగ నున్నందున మిషనరీలు ఆనిబంధనను తీసివేయుటకు శాసనము చేయింపదలచిరి.

భారతదేశమున కంపెనీవారు తమ పరిపాలన ప్రారంభించినప్పుడీ దేశీయుల మతాచారవ్యవహారములతో జోక్యము కలిగించుకొనమనియు, అన్నిమతములపట్లను సమానభావముకలిగియుందుమనియు, దేశీయులను క్రైస్తవమతములో కలుపుకొను ప్రయత్నము చేయమనియు వాగ్దానము చేసియుండిరి. కాని 1813 లో కంపెనీ పట్టానిచ్చు సమయమున క్రైస్తవమతబోధ శాఖకు సాలుకు20 లక్షల ఖర్చు మంజూరుచేసి వాగ్దానమునకు భంగకరముగా ప్రవర్తించి క్రైస్తవ మిషనరీలకు కంపెనీవారు సర్వవిధముల సహాయముచేయసాగిరి. ఉద్యోగులు బహిరంగముగా పక్షపాత బుద్ధి చూపసాగిరి.

మదాసులో కంపెనీ ప్రభుత్వ కార్యదర్శియగు "థామస్" గారు క్రైస్తవులైన వారికి మాత్రమే ఉద్యోగములివ్వసాగెను. చెన్నపట్టణమున నొక సదరుకోర్టు జడ్జి, దొరతనమువారు సూచించినట్లుగా క్రైస్తవ మతాచార్యులకు సహాయముచేయక, తనకు న్యాయమని తోచినట్లుగానే ప్రవర్తిం

చినందు కాయనపనిని తీసివేసిరి! ఆయనను హిందువులు గౌరవించి సభజేయగా ఆయన ఆ సభలో నొక మహోపన్యాసమును గావించి నాటి ప్రభుత్వవిధానమునందు క్రైస్తవమతాచార్యులకుగల విశేషపలుకుబడిని అందువలన జరుగుఅన్యాయములను బహిరంగపరచెను. 1845 నాటికి చాలమంది జడ్జీలు మతాచార్యుల కీలుబొమ్మలై యుండిరి. మదరాసు కోర్టు జడ్జి "సర్ విలియంబర్టన్"* అను నాయన బహిరంగముగానే మతాచార్యులపై అభిమానమును చూపుచు ఆ యభిమానమును తన చర్యలలో వెల్లడించుటయేగాక న్యాయపీఠమున కూర్చున్నప్పుడు హిందువులకు స్వయముగా క్రైస్తవమతబోధను తానే చేయసాగెను. చెంగల్పట్టు జిల్లాజడ్జియొకడు ఒక దినమున వ్యాజ్యములను విచారించుట మాని తన కోర్టు భవనమునందు ఒక క్రైస్తవ మతబోధకునిచేత నుపన్యాస మిప్పించెను!

Life of Gazula Lakshminarasu Chetty
Representative men of Southern India
G. Parameswaran Pillai.
See Madras Native Petition;
History of Freedom Struggle in Andhra
Vol I.

భారతదేశమున
బ్రిటిష్ రాజ్యతంత్రయుగము

ద్వితీయభాగము

ఇంగ్లీషు దొరతనము : కంపెనీ రాజ్యము

1600—1857

మొదటి ప్రకరణము

ఇంగ్లీషు వర్తకసంఘము

ఆంగ్లేయు లీ దేశమునకు వచ్చునప్పటి కిది యత్యంత భాగ్యవంతముగ నుండెను. ఈ దేశాధీశుల ఖజానాలు బంగరు వెండి నాణెములతోను, విలువలేని రత్నములతోను నిండి యుండెను. ఈ దేశపరిశ్రమలు అభివృద్ధిలో నుండెను. ఇచ్చటి నుండి అనేకసరకు లెగుమతి చేయబడి బంగారు వెండి దిగుమతి చేయబడుచుండెను. ఈ దేశీయులు ఆశియా ఐరోపా ఆఫ్రికాలతో విరివియగు వర్తకము జరుపుచు అమితలాభము సంపాదించుచుండిరి. ఈదేశపునూలు మజిలిను వలువలు, పట్టు బట్టలు, ఉన్నిశాలువలు, ఇత్తడి కంచు వస్తువులు ప్రపంచము నందెల్ల ప్రసిద్ధిగాంచెను.

ఐరోపాలోని వివిధజాతులవా రీ దేశమునకు సముద్ర మార్గము గనిపెట్టవలెనని అనేక శతాబ్దములనుండి విశ్వప్రయ

త్నములు చేయుచుండిరి. ఆ ప్రియత్నములలోనే కొలంబసు అమెరికాను కనుగొని భారతదేశమని భ్రిమపడినాడు. ఎట్ట కేలకు వాస్కోడాగామా యను పోర్చుగీసు నావికుడు ఆఫ్రికా ఖండమునుజుట్టి భారతదేశము జేరినాడు.

ఆంగ్లేయ వర్తకకంపెనీవారీ దేశమునకు రాకపూర్వము చాల సంవత్సరములు పోర్చుగీసు డచ్చి జాతీయు లీ దేశముతో నోడవర్తకము చేయుచు అమితలాభము లార్జింపసాగిరి. ఈతూర్పు సముద్రితీరములందలి వర్తకమెల్ల తమకొక్క రికే ఇజారాహక్కులుగలట్లుగా వీరు నిరంకుశులై ఇతరజాతుల వారిని రానివ్వక సముద్రియుద్ధములు జేయుచు బలవంతులై విజృంభించిరి. ఈ ఖండమున సముద్రితీరములందు వారు స్థాపించిన వర్తకస్థానములను సంరక్షించుకొనుటకు కోటలు గట్టు కొనిరి. దీనివలన వారి వ్యాపారమునకు నిలుకడయు దేశీయుల దృష్టిలో గౌరవమును కలిగెను. పోర్చుగీసువారు 1510 లోనే గోవానగరము నాక్రిమించి తమ ప్రిభుత్వము స్థాపించిరి.

భరతఖండపు సంపదనుజూడగ ఐరోపా దేశములవారి కన్నులు మిరిమిట్లు గ్రిమ్మెను. ఐనను మోసపుచ్చి ధనమపహ రించుటకు భారతీయు లనాగరకప్రిజలుకారు; అడవిమనుష్యులు గారు. వారు విద్యావినయ సంపన్నులు. ప్రికృతి పరిశ్రిమలు వ్యవసాయము లలితకళలు బాగుగ నెఱిగినవారు. పాశ్చాత్య దేశపుసరకులు పుచ్చుకొని తమసరకులనిచ్చుటకు వారికభ్యంత రములేదు. పోర్చుగీసువారు వర్తకము సాగించుకొనుటకు మొదట మొగలాయి సామంతరాజులతో స్నేహము చేసికొనిరి.

తరువాత ఢిల్లీ చక్రవర్తితో నెయ్యమునలిపిరి. తమ వ్యాపార మున కడ్డువచ్చిన యితర పాశ్చాత్యులతో సముద్రమునయుద్ధ ములు సేయుట తప్ప పోర్చుగీసువా రితరులతో పోరాడలేదు. అట్టి వారిలో ముఖ్యులు డచ్చివారు. డచ్చివారు 1611 సంవ త్సరమున పోర్చుగీసువారి నోడించి వారి వర్తక స్థానమగు మారతు పట్టణమును పట్టుకొనిరి. కాని హిందూ మహాసము ద్రమునగల సారవంతములైన ద్వీపములు వారి నాకర్షించుట వలన హిందూదేశ భూముల నాక్రమించవలెనను వాంఛ తగ్గెను. ఇంతలో ఫ్రెంచివారును, ఇంగ్లీషువారును రంగస్థలము లోనికివచ్చి లాభముపొందగోరిరి. ఫ్రెంచిమంత్రియగు కోల్బేర్ (Colbert) తనదేశముయొక్క నౌకాదళము నభివృద్ధిజేయు సందర్భమున 'తూర్పు ఇండియా' వర్తక సంఘమును స్థాపింప దలచెను. ఇంగ్లీషు మంత్రులుగూడ భరతఖండముతోడి వర్తక మభిలషించిరి. ఎలిజబెత్తురాణి అక్బరుచక్రవర్తికి వ్రాసిన లేఖతో 1583 లో టైగర్ అను ఇంగ్లీషు వర్తకపు ఓడ బయలుదేరెను. 1599 సంవత్సరమున ఇంగ్లీషు తూర్పు ఇండియా సంఘము ఇంగ్లండుదేశ రాణీఎలిజబెత్తు ప్రభుత్వము వలన ఇండియాలో వ్యాపారము చేయుబోవుట కనుజ్ఞనుపొందిరి. వర్తకము చేయుబోవు నోడలలో సాధారణవర్తకులనేపంపిరి. కొంచెము లాభమువచ్చినచో సంతసించిరి. పోర్చుగీసుడచ్చివర్తక సంఘములకు హిందూదేశమున వర్తకస్థానములు గిడ్డంగులు కోటలు నుండుట జూచి తమకుగూడ నట్టివుండిన బాగుండు ననితలచిరి. అప్పు డింగ్లాండు రాజుగనుండిన మొదటిజేమ్సు

భరతఖండము నేలుచుండిన జగద్విఖ్యాత మొగలాయి చక్రవర్తి యగు జహాంగీరునకు తన దేశపు వర్తకులకు తావిచ్చి రక్షింప వలసినదని లేఖను వ్రాయగ జహాంగీరు వారిని సూరతుకాంబే అహమ్మదాబాదులలో నెలకొననిచ్చి 1613 లో ఫర్మానా జారీ చేసెను. ఆ కాలమున భారతదేశమున ప్రపంచములోనికెల్లను విశాలమైన మహా సామ్రాజ్యము వర్ధిల్లుచుండెనని జె. బ్రూస్ అను నతడు వ్రాసియున్నాడు. * ఆంగ్లేయ తూర్పుఇండియా కంపెనీవారు ముడిపట్టు, 'కాలికో' వస్త్రములు, నీలిమందు, లవంగములు, జాపత్రియు మన దేశమునుండి ఐరోపా కెగుమతి చేసి వాని ఖరీదుక్రింద బంగారునే ఈ దేశములోనికి తెచ్చి యిచ్చుచుండిరి. ఈ వ్యాపారము వారి కమిత లాభకారిగ నుండెను. వర్తక మారంభించినది మొదలు ఎనుబది వత్సరములు వారికి సాలుకు నూటికి 171 వంతుల చొప్పున లాభము వచ్చుచుండెను. కంపెనీ స్థాపింపబడిన నాలుగేండ్లకు వారికి లాభములు నూటికి 87½ వంతులు మాత్రమే వచ్చుచుండెనని వారెంతో వగచిరి.

1615 లో నాంగ్లేయరాజగు మొదటి జేమ్సుదగ్గరనుండి జహాంగీరు చక్రవర్తిదగ్గరకు సర్ తామస్‌రో అను రాయబారివచ్చి మూడుసంవత్సరము లిచ్చట నుండెను. ఆంగ్లేయ వర్తకులకు ఆశ్రయ మివ్వ వలసినదని ఆశ్రయించెను. దీని ఫలితముగా నీ యాంగ్లేయులు తన మొగలుసామ్రాజ్యములో

* (Annals of the East India Co. - J. Bruce quoted by James Mill in his History of India)

నే ప్రాంతముననైనను వర్తక స్థానములు స్థాపించుకొనవచ్చు నని చక్రవర్తి అనుజ్ఞనిచ్చెను. ముఖ్యముగా సూరతు, వంగ రాష్ట్రము సింధురాష్ట్రమును ఫర్మానాలో పేర్కొనబడెను. 1616 లో పడమటితీరమున కొన్ని వర్తకస్థానములుస్థాపించిరి. కళ్ళికోటలోను మచిలీపట్టణములోను ఫ్యాక్టరీలుస్థాపించిరి.

ఫ్రెంచి తూర్పుఇండియా వర్తకసంఘము 1614 లో స్థాపింపబడెను. ఫ్రెంచివారు పుదుచ్చేరీ, చంద్రనగరము, మహీ, మచిలీపట్టణము, డక్కా, పాట్నా, కాసీం బజారు మున్నగు చోట్ల వర్తకస్థానములు స్థాపించుకొని పుదుచ్చేరీని రాజధానిగా చేసికొనిరి.

పోర్చుగీసు వారివలెనే ఆంగ్లేయులును కొన్ని కోటలు కట్టుకొని కొన్ని సైన్యము లుంచుకొన దలచిరి. కాని దీనివలన వ్యయ మధికమై లాభము తగ్గునని సర్ తామస్‌రో వలదని వారించెను.

ఆంగ్లేయుల సేవకులు తమ ఓడలపైన నేదైన నేరము జేసినచో వారిని విచారించుట కెట్టి యధికారములు గలవో అట్టి యధికారములే ఈ దేశములో తమ వర్తకస్థానములందు కూడ తమ కవసరమని చక్రవర్తిని ప్రార్థించి 1624 లో నట్టి న్యాయపరిపాలనాధికారములను సంపాదించికొనిరి. ఈ యధికారముల మూలమున మునుముందు తన ప్రజలపైనను, తన వారసులపైనను గూడ వీ రధికారము చలాయించి వారు లొంగనిచో వారిని బంధించి బాధింతురని చక్రవర్తి కలనైనను తలపడయ్యె.

1639లో చెన్నపట్టణములో వర్తకస్థానము కొరకు కొంత భూమిని సంపాదించి కోటను గట్టుకొని ఈ దేశమున తమ వ్యవహారములెల్ల నిర్వహించుకొనుటకు ముఖ్య కార్యస్థానముగ జేసికొనిరి.

మొదటినుండియు నీవర్తకసంఘమువారు తమకొక్కరికే వర్తకము చేసికొనుటకు హక్కు కలదను సూత్రమును స్థాపించుకొన జూచుచుండిరి. ఇతరుల యోడలువచ్చినచో గొణుగుచుందురు. ఓడలోనివారు నిరాయుధులుగ నుండినచో నాయోడలను బట్టుకొనుచుందురు. అట్టి వర్తకులీ సంఘమువారిచేతబడినప్పుడు వారిని పట్టుకొని దొంగలను బాధించినట్లుగా హింసించినట్లు కొన్ని నిదర్శనములుకలవు.

1664లో శివాజీ బొంబాయిరేవుపైన బడగ నాంగ్లేయులు సూరతును సంరక్షించుకొనిరి. ఇది విని ఔరంగజేబు చక్రవర్తి వారికి కొన్ని సౌకర్యములనిచ్చుట కంగీకరించెను. అప్పటికి బొంబాయి పోర్చుగీసువారిది. తరువాత ఇంగ్లీషు రాజైన రెండవ ఛార్లెసుకు వరకట్నముగ బొంబాయి వచ్చెను. అంతట నాచక్రవర్తి అనుపయోగముగ నుండిన ఆ రేవును ఆంగ్లవర్తక సంఘమువారు తనకు సాలుకు పదిపౌను లిచ్చు పద్ధతిని 1669 లో వారి కిచ్చివేసెను.

ఇట్లు మొదటి యెనుబదేండ్లలో నింగ్లీషువర్తకసంఘమువారు కొంత స్థిరాస్తిని ధనమును గడించుకొని తమతోడి వర్తకులపైన గూడ దౌర్జన్యములు జేసియు, పోరాడియు కాలక్షేపము చేయుచుండిరి. నాటిభరతఖండపు ప్రభుత్వమువారు వీరిని లెక్కసేయలేదు.

కొన్నియేండ్లకు బొంబాయిలో వీరి దౌర్జన్యములు వృద్ధియైనందున మొగలాయి చక్రవర్తికి కోపమువచ్చి ఉపేక్షింపదగదని తలచి సూరతునుండి వీరిని తరిమించెను. బొంబాయిని ముట్టడింపజేసెను. విశాఖపట్టణమును, ఇతర చోటులనుండిన వర్తకస్థానములను, బట్టుకొనెను. కాని ఇంగ్లీషువారు రాజ్యతంత్రనిపుణులు. అతిదీనులై దాసోహమ్మని క్షమార్పణలు కోరుకొనిరి. వారిదీనాలాపములు విని చక్రవర్తి కరుణించి సూరతును మఱల నిచ్చెను. అవసరమైనచో ఇట్లు వీరి నణచ గలనుగదా యని చక్రవర్తి యశ్రద్ధవహించెను.

బంగాళమున నున్న సామంతరాజులు మాత్రము పరదేశీయు లిట్లు వర్తకస్థానములను, కోటలను గట్టుకొనుట శ్రేయస్కరముగాదని గ్రహించిరి. అంతట వర్తకసంఘమువారు వీరితో కలహింపసాగిరి. ఇది వరకు తాము భరతఖండములోని రాజులకు దాసులమని నటించు తెల్ల వర్తకులు బంగాళా నవాబుతోడి కలహమున నిజోద్దేశములను బయల్పరచిరి. 1615లో చిటాగాంగును పట్టుకొని కొల్లగొనదలచి తమ సైనికుల నంపిరి. ఆంగ్లవర్తకులు బాలసూరును తగులబెట్టిరి. గాని పరాజితులై పాట్నా, కాశీం బజారులలోని తమ వర్తకస్థానములను గోల్పోయి శరణుజొచ్చి రాజీపడిరి. ఆంగ్లేయవర్తకుల కప్పుడు విజయము కలిగినచో భారతీయులు వీరివలనకలుగు ముప్పునకు కండ్లు తెరచియైన నుందురు.

నాటినుండియు నాంగ్లేయ వర్తకులు వర్తకలాభము పొందుటమాత్రముగాక రాజ్యలాభమునుగూడ పొందగోరిరి.

1689లో నింగ్లాండులోని వర్తకసంఘ కార్యనిర్వాహకులు తమ వారి కిట్లువా్రిసిరి. "మనవర్తక మభివృద్ధిచెందుట మాత్రమే-గాక భూమిశిస్తులుగూడ అభివృద్ధి జెందవలెను. మనవర్తక మే కారణమువల్లనైన పోయినను మన శిస్తులపైన మన మాధార పడవలసి యుండును. అది లేనిచో మనకు భరతఖండమున గౌరవముండదు''. వర్తకసంఘమువారి సేవకు లీ నలహాను జాగ్రత్తగ పాటించిరి. అప్పటినుండి వర్తకమును రాజ్యలాభ మునకు మార్గముగ, సాధనముగ, నుపయోగించిరి. బంగాళ మున పరాజితులైనను వారీ నీతినిగ్రహించిరి. ఢిల్లీచక్రవర్తి మాత్రముదూరదృష్టి లేకపోయెను. 1699లో ఆంగ్లవర్తక సంఘ మువారు చక్రవర్తిగారిని వేడుకొని మఱికొన్ని వర్తకస్థాన ముల నేర్పరచికొని కోటలను గట్టుకొనుటకు ఉత్తరువుపొందిరి. ఆంగ్ల వర్తకసంఘమువారు తమ కార్యక్రమమును మెల్లగ సాగించిరి. 16 వ శతాబ్దాంతమున నీ సంఘమువారు హుగ్లీనదీ ముఖమున చుట్టానాట్టి, కలకత్తా, గోవిందపురము లను గ్రామములను పన్నుచెల్లించు పద్ధతిని బంగాళా దేశపు సుబేదారుడగు అజీంషావలన జాగీరులుగ గైకొనిరి. ఔరంగ జేబు మనుమనికిగూడ నజరానాలిచ్చి దీని కంగీకరింపజేసిరి. అంతట చక్రవర్తి యంగీకారమును బడసియో, బడయకుండ గనో ఒక కోటనుగట్టి తమ దేశపు రాజగు విలియము పేరిడిరి. మొగలుచక్రవర్తి యీ చిన్న వర్తకసంఘము వారిచ్చుట నేమిచేయుచుండిరో గమనింపవలసిన యావశ్యకమేమి?

సాలుకు పదివేలరూపాయలు రుసుము చెల్లించు పద్ధతిని

వంగరాష్ట్రమున స్వేచ్ఛగా వ్యాపారముచేయు హక్కును పొంది ఔరంగజేబు సుంకములు హెచ్చుచేయక పూర్వము నూటికి రెండు చొప్పున సుంకము చెల్లించు పద్ధతిని సూరతులో కంపెనీకిగల ప్రతిహక్కును క్రొత్తఫర్మానా ద్వారా స్థిరపర్చుకొనిరి. సూరతులో భూములు కొలుకు పొందు హక్కునే గాక విక్రియముపొందు హక్కును సంపాదించిరి. కలకత్తా దగ్గర రెండూళ్ళను కొలు పొందుటకు వీలుగలిగెను. మద్రాసుదగ్గర నైదుగ్రామములనుండి నవాబు వీరిని 1711లో బలవంతముగా వెళ్ళగొట్టగా అప్పుడు మరల 1708 లో పొందిన దానశాసనమును స్థిరపరచుకొనిరి. ఈ ఫర్మానా సంపాదించినందులకు ఆంగ్లేయులు పరమానందము బొంది సంతోషసూచకముగా ఫిరంగులు పేల్చిరి.

II

మద్రాసు వర్తకస్థానమునకు గవర్నరుగా పనిచేసిన తామస్‌పిట్టుయొక్క చరిత్రవలన నా రోజులలో ప్రతివానికి నిండియాకువచ్చి త్వరగా ధనమార్జించు టెంతసులభమో తెలియును. ఇతడు వేటకాడుగా జీవితము ప్రారంభించినాడు. సైన్యములో కెప్టన్ స్థానము పొందినాడు. ఆనాటి కంపెనీ డైరెక్టర్ల నాశ్రయించి సులభముగా పెద్దయుద్యోగి యైనాడు. ఆ రోజులలో డబ్బుగలవా రందరు ఇంగ్లాండు పార్లమెంటులో సభ్యత్వస్థానములు సంపాదింప గలుగుచుండిరి. 1689 లోను 1691 లోను నిట్టి బేచీరాకు గ్రామములకు సభ్యత్వమ్ము సంపాదించినాడు.

ఇతడు పోగరుబోతుగానుండి కంపెనీ డైరెక్టర్లను తూలనాడినాడు. ఇతనికి భయపడి కాబోలు 1697లో నితనిని మదాసు ఫోర్టుసెంట్ జార్జికి గవర్నరుగా ఎన్నుకొనిరి. ఇతడు 12 సంవత్సరములు గవర్నరు పదవిలోనుండి అమిత ధనము నార్జించెను. ఇతడు గవర్నరుగా నుండగానే రీజెంటువజ్రమని ప్రసిద్ధిగాంచిన మణి నిండియానుండి సీమకు జేర్పించినాడు. ఫ్రెంచిదేశపు రీజెంటు కా వజ్రమును 135000 పౌనులకు విక్రయించి లాభముపొందినాడు. ఈ ధనముతో తన మనుమని గూడా పార్లమెంటుసభ్యునిగా జేసినాడు.

III

రాజ్యతంత్ర ప్రారంభము.

మొగలాయి సామ్రాజ్యవిభవపు దిబ్బలపైన పాశ్చాత్య సామ్రాజ్యపు పునాదులు వేయవచ్చుననియు అంతఃకలహాము లతో నిండియున్న ఈ విశాల దేశమును చేజిక్కించుకొని రాజకీయాధిపత్యమును సంపాదించి స్వప్రయోజనార్థము విని యోగించుకొన వచ్చుననియు మొట్టమొదట గ్రహించి పనిజేసిన అభినవచాణక్యుడు ఆనాడు భారత దేశమున వర్తకముజేయు టకు వచ్చిన పాశ్చాత్య వర్తక కంపెనీలలో ఫ్రెంచివారి గవ ర్నరగు డూప్లే. ఇతడు కుశాగ్రబుద్ధి. ఆనాటి రాజులు, నవా బులు విశేష ధనవ్యయముజేసి పోషించుచున్న అసంఖ్యాకము లగు సైనికనిచయములకు క్రమ శిక్షణము లేదనియు, ఇట్టి సైన్యము లెన్నియైనను పాశ్చాత్యపద్ధతిని తర్ఫీదుపొందిన

సైన్యముసల కెనరావనియు, భారతీయసైనికులను పాశ్చాత్య సైనికాధికారులే తర్ఫీదుచేసి నడిపినచో నట్టి క్రమశిక్షణ లేని సైన్యము లెంతసంఖ్యాబలముగలట్టి వైనను నిలువజాలవనియు గ్రహించిన మేధావి యితడే. ఆంగ్లేయవర్తక శిఖామణు లింకను తమ వ్యాపారములో మునిగి తేలుచు రూపాయలు లెక్కపెట్టుకొనుచు గూర్చుండియుండగా నీ రాజ్యతంత్రజ్ఞుడు తన చాణక్య నీతిని ప్రయోగింపసాగెను.

ఔరంగజేబు చనిపోయినపిదప మొగలుచక్రవర్తులు బలహీనులైనందున వారి గవర్నరులుగానుండిన సుబేదారులు నవాబులు స్వతంత్రు లగుచుండిరి. చిన్న చిన్న నవాబులు రాజులు స్వతంత్రులై సింహాసనముల నాక్రమించుటకు పెనగు లాడుచుండిరి. ఈ కల్లోలములో నైజాముదగ్గర పలుకుబడి సంపాదించి అతనికిలోబడిన కర్నాటక నవాబు సింహాసనమున నొక కీలుబొమ్మను నిలిపి ఇంగ్లీషువర్తకులను తోలిసిరాజను టకు ఫ్రెంచి గవర్నరు డూప్లే తంత్రమును పన్నెను. సైన్యము లను నడిపెను. ఐరోపాలోని యుద్ధము భారతదేశమునకు గూడ ప్రాకెను. ఫ్రెంచివర్తక సంఘమును ఇంగ్లీషువర్తక సంఘమును వ్యాపారముకొరకు దేశములోని రాజకీయము లందు పాల్గొని ప్రతిపక్షములు వహించిన నవాబులకు సహా యము చేసి పోరాడసాగిరి. ఫ్రెంచివారికి డూప్లేదొరికినట్లే ఇంగ్లీషువారికి క్లైవు దొరకెను. ఇంగ్లాండులో నల్లరిచిల్లరిగా తిరుగుచుండిన క్లైవు ఇండియాకు సామాన్యగుమాస్తాగావచ్చి సైనికుడై సేనానియై గవర్నరుపదవిపొందెను. ఇతడు కుటిల

రాజ్యతంత్రమున నిపుణుడై ఆంగ్లరాజ్య స్థాపనకు పునాదులు వేసెను.

దక్షిణాపథమున నిట్లు కేవలము వ్యాపారపు పోటీల యందు పెనగులాటతో ప్రారంభమైన పోరాటము దేశములో రాజకీయాధికారమును చేజిక్కించుకొని ఆధిపత్యము వహింంచుట కొరకు చేయబడు తీవ్రయుద్ధముగా పరిణమించి ఉత్తర హిందూస్థానమునకు ప్రాకెను. 1757 లో క్లైవు కుతంత్రముజేసి వంగరాష్ట్ర నవాబు సైన్యములను ప్లాసీయుద్ధములో నోడించుటతో ఆంగ్లరాజ్యస్థాపనకు పునాదులు వేయబడినట్లు చెప్ప వచ్చును. ఈ విజయముతో క్లైవు ఢిల్లీ చక్రవర్తిని బుట్టలో వేసికొని మూడుపరగణాల దివానీగిరీని సంపాదించెను. దీనితో నీ దేశమున నాంగ్లేయ రాజ్యాధిపత్యమునకు దారి ఏర్పడెను.

IV

భారతదేశాక్రమణముచేయు తలంపు ఫ్రెంచి వర్తక కంపెనీ యుద్యోగులకే మొట్టమొదట కలిగినను తుద కారాజ్యాధిపత్యము ఆంగ్లేయుల కంపెనీకే దక్కినది. దీని కనేక కారణములుకలవు. ఆంగ్లేయులు మొదటినుండియు వర్తకమువలని లాభమును ధనార్జనమును తమ ప్రధానోద్దేశములుగా నుంచుకొని రాజ్యాక్రమణమునకు తమ చేతిసొమ్మును ఖర్చుచేయక సామదానభేదోపాయములతో మెల్లగా రాజ్యాధిపత్యము సంపాదించిరి. ఫ్రెంచి సేనానియగు డూప్లే యట్లుగాక వర్తక లాభమును లెక్కసేయక కేవలము తన బాహుబలపరాక్రమమువలన దిగ్విజయముచేసి ఒక్కసారిగా దేశాక్రమణ చేయ

బ్రియత్నించెను. అందువలన నతనికి విశేషధనము కావలసి వచ్చెను. తన దేశ ప్రభుత్వమువారిని సొమ్ము అడుగగా వారైరోపాలో యుద్ధములందు మునిగి ఇతనికి సహాయముచేయలేక పోయిరి. ఆంగ్లేయులు ఫ్రెంచివారికన్న మూడురెట్లు హెచ్చు వ్యాపారము చేయుచు దానివలన విశేషధనము నార్జించుచుండిరి. పైగా 1757 మొదలు బంగాళా దేశాదాయములెల్ల ఆంగ్లేయులచేతులలోనుండి వారికిధనబలము చేకూరెను. ఫ్రెంచి వారితో నాంగ్లేయులకు యుద్ధములుతటస్థించిన సందర్భములో రాజ్యతంత్రినిపుణులగు ఆంగ్లేయులు వారిని ఐరోపాలోకన్న దూరప్రదేశములగు నిండియాలోను వలసరాజ్యములలోను యుద్ధములం దోడింపవచ్చునని గ్రహించి తమ వర్తక కంపెనీలకు సైన్యములను సాయమంపి ఆ యుద్ధములందు తోడ్పడుచు జయము గాంచుచుండిరి. ఫ్రెంచివారిది గ్రహింపలేదు. ఐరోపాలోనే తమ శక్తులెల్ల కేంద్రీకరించి వలసరాజ్యములందలి కంపెనీవారికేసహాయమును జేయరైరి. ఆంగ్లేయకంపెనీ యుద్యోగులు అవకాశము దొరికినప్పుడెల్ల భారతదేశములోని ఫ్రెంచి కంపెనీపైకి దాడి వెడలుచుండిరి. అందుకొరకు స్వదేశనవాబులతోను రాజులతోను కుట్రలు చేయుచుండిరి. ఈ కుట్రలకును రాజ్యాక్రమణయుద్ధములకును ఆంగ్లేయాధికారులు మద్దతుచేయుచుండిరి. విజయముగాంచినవారికి బహుమతులిచ్చి సమ్మానముజేసి వారి శౌర్య ధైర్యములనుగూర్చి పొగడుచు సీమకువ్రాసి ప్రోత్సహించుచుండిరి. సీమవారు సామాన్య సైనికుడగు క్లైవుకు బిరుదులిచ్చి ప్రోత్సహించు

టయె దీనికి తార్కాణము. ఇక ఫ్రెంచివారన్ననో తమ యుద్యోగులు అనవసరముగా యుద్ధములుచేసి సొమ్ము పాడుచేయుచున్నారని మందలించుచు చీటికిమాటికి వీరిని శిక్షింపజేయుచుండిరి. డూప్లేచూపిన ధైర్య సాహసముల కతనికి కలిగిన బహుమానము తిట్లు, అవమానములు! లాలీ కు.రిశిక్షయె విధింపబడినది. ఆంగ్లేయుల కీదేశమున జయము కలుగుట కింకొక కారణము వారికిగల నౌకాబలము. సముద్ర మార్గములెల్ల వారి వశములై యుండి యుద్ధపరికరములు సైన్య ములు అందుబాటులో నుండెను. ఫ్రెంచివారి కవి దుర్లభము లగుచుండెను. ఫ్రెంచి నావలను ఆంగ్లేయులు ముంచివేయుచు వారికి నష్టము కలిగించుచుండిరి. ఇట్లు అలభ్యయోగముగా నాంగ్లేయులకు విజయమును ఫ్రెంచివారి కపజయమును కలిగినవి.

రెండవ ప్రకరణము

క్లైవు చూపినదారి

I

లాభసంపాదనపద్ధతి

భారతదేశమును బ్రిటిషు ఇండియాగా జేయుటకు పునాదులు వేసిన రాజ్యతంత్రజ్ఞుడు రాబర్టు క్లైవు. ఈ దేశ భాగ్యభోగ్యముల నింగ్లాండుకు తరలించుటకు మార్గము చూపిన వాడు నితడే. 1756 నాటి మొగలాయిసామ్రాజ్యములోని వివిధభాగముల స్థితిగతు లెట్లుండెనో పరిశీలింతము.

మొగలుసామ్రాజ్యములో చేరిన అయోధ్య, వంగ, బీహారు, ఒరిస్సాలకు రాజప్రతినిధులు అయోధ్య వజీరు లనియు, వంగరాష్ట్ర నవాబులనియు ప్రఖ్యాతిగాంచి పేరు నకు చక్రవర్తికి సామంతులుగ నుండినను, నిజమునకు స్వతంత్రు లగు రాజులుగ నుండిరి. వంగరాష్ట్ర నవాబుయొక్క ముఖ్య పట్టణము ముర్షిదాబాదు. ఇది బహు సుందరమై ధనవంతమై నాటి లండను నగరముతో తులతూగుచుండెననియు లండనులో కన్న నీ నగరమునం దెక్కుడు ధనవంతులు గలరనియు క్లైవు వర్ణించియున్నాడు. ఈరాజ్యమునకు 1756 లో సురాజ్ ఉద్దౌలాయను యువకుడు నవాబయ్యెను. క్లైవును సమర్థించుటకు ఆంగ్ల చరిత్రకారు లితనినిగూర్చి అనేకములగు అసత్యపు వ్రాతలు వ్రాసి యితనిని దుర్మార్గుడని చిత్రించియున్నారు. గాని ఇతడు నిజముగ నట్టి దుర్మార్గుడుకాడు. ఇతనిచుట్టును చేరినవారు మాత్రము స్వామిద్రోహము చేసిన దుర్మార్గులుగ నుండిరి. అట్టివారిలో నొకనికి కలకత్తాలోని ఆంగ్లేయ వర్తక కంపెనీవారు ఆశ్రయమిచ్చి అతనిని నవాబుకు ఒప్పగింపకపోగా నతడు కోపించి కలకత్తాను పట్టుకొనెను. ఈ సందర్భమున నితడు ఇంగ్లీషువారిని బంధించి చీకటికొట్టులో పడవేయించగా చాలమంది చచ్చిపోయిరని ఒక కథ వ్యాప్తిజేయబడెను. ఇది అబద్ధమని బాను, మొదలగు చరిత్రకారులు రుజువుపరచియున్నారు. మద్రాసునుండి క్లైవు నాటుదారిని, వాట్సను ఓడలపైనను కలకత్తాను రక్షించుటకు వచ్చిరి. క్లైవు అక్కడకు వెళ్ళినపిదప నవాబుయొక్క అధికారుల దగ్గఱనుండి లంచము

పుచ్చుకొని ఆ నవాబుతో స్నేహము నటించెను. గాని లోలోపల నీతనిని సింహాసనభ్రష్టుని చేయుటకు కుట్రలు చేయ సాగెను. నవాబుయొక్క దగ్గరబంధుగుడును సేనానాయకుడును అగు మీర్జాఫరుకు సింహాసనము నిచ్చుటకును ముర్షిదాబాదు వర్తకుడగు జగత్సేటుకును కలకత్తాలోని వర్తకుడగు ఉమచందు నకును విశేష ధనలాభము చేకూర్చుటకు కుట్ర చేసెను. తనతో చేయు సంధిపత్రములో నీమరతు స్పష్టముగా వ్రాయవలెనని ఉమచందుకోరగా క్లైవుకపటనాటకమునాడి కర్నల్ వాట్సను సాక్షి సంతకమును తానే సృష్టించెను. తరువాత నీ కూటసృష్టి పత్రముసంగతి ఉమచందుకు తెలియగా నతనిగుండె పగిలి పిచ్చివాడై పోయెను. క్లైవు యెట్టి యన్యాయము చేయుటకును వెరవడు. నవాబుయొక్క మహాసైన్యములను తనస్వల్పసైన్యము లతో నెదిరించి గెలుచుట కష్టమని ఎరిగి నవాబుసైన్యములలో కొన్నిటిని తనవంకకు త్రిప్పుకొని ఆకస్మికముగా స్వామిద్రోహ ముచేయుట కేర్పాటు చేసియుండెను. ఇట్లు మిత్రభేదమువలన స్వామిద్రోహమువలన కూటసృష్టివలన క్లైవు ప్లాసీయుద్ధమున గెలుపొంది బ్రిటీషుసామ్రాజ్య స్థాపనకు కారకుడయ్యెను. (23 జూను 1757) సురాజుద్దౌలా నిట్లు ద్రోహముచేసిన క్లైవు మీర్జాఫరులు వంగరాష్ట్ర బీహారు ఒరిస్సాల నపహరించిన విధానము చిత్రమైనది. మీర్జాఫరు కంపెనీవారికి 214 0000 పౌనులును, క్లైవుకు లంచముగా 20 లక్షల నవరసులు నిచ్చుపద్ధ తి నీపర్గణాల సింహాసనమును మీర్జాఫరుకొసగునట్లు కంపెనీ వారు ఢిల్లీ చక్రవర్తిని ప్రోత్సహించిరి. మీర్జాఫరు క్లైవుపట్ల

చాలకృతజ్ఞుడయ్యెను. తన యాస్థానమున క్లైవు నొక ఉమ్రావుగా చేసెను. ఆ దర్జాను నిలుపుకొనుటకు తనకుతగిన రాబడి యుండవలెనని క్లైవుకోరగా సాలుకు 30 వేలపౌనుల రాబడి గల 88½ చతురపుమైళ్ళ జాగీరును క్లైవు జీవితమువరకు క్లైవు అనుభవించి తరువాత కంపెనీవారికి చెందునట్లు మీర్జాఫరు దానమిచ్చెను. (1759) ఈ యపాత్రదానఫలితమగు భూభాగమే 'ఇరువదినాల్గుపరగణా'లని నేటికిని పిలువబడుచున్నది. ఈజాగీరును క్లైవు 1765 నుండి కంపెనీ వశముజేసి వారివలనప్రతి సాలున 1774వరకు షుమారు 30 వేల నవరసులు క్విట్ రెంటును పుచ్చుకొనుచుండెను. ఇట్లు క్లైవు దమ్మిడీలేకుండా జీవితము నారంభించి 34 వ యేడువచ్చునప్పటికి అమిత ధనవంతుడయ్యెను. 1755 కు 1760 కు మధ్య నితడు ప్రైవేటు వర్తక కంపెనీలకు ఇండియానుండి 22000 నవరసులను పంపెనని, 25 వేల నవరసుల విలువగల వజ్రములు తరలించెనని, ఇంకను చాల సొమ్ముపంపెనని, అతనివద్ద ఇంకను నగదుండెనని, అతని లెక్కప్రకారమే సాలుకు 27 వేల నవరసు లాదాయము వచ్చు జాగీరు సంపాదించెననియు, ఇతని చర్యలను గూర్చి 1773 లో ఇంగ్లాండులో కామన్సు సభలో విశ్వాస రాహిత్య తీర్మానము చర్చింపబడినప్పుడు నేరారోపణచేయబడెను; గాని ఇతడు తన దేశమునకు మహోపకారము జేసెనని ఆతీర్మానము తోసివేసిరి. ముర్షిదాబాదు ఖజానాలో మూల్గుచున్న రత్నరాసులు, ధనసంచయములు తనకాళ్ళదగ్గఱపడి యుండగా తానింత తక్కువమొత్తమునే తీసుకొనుట తనకే

యాశ్చర్యముగానున్నదని క్లైవు తన చర్యలు సమర్థించుకొనెను! ప్రపంచములో మానవులకెల్లరకును పరమధర్మ ప్రమాణములుగ నుండవలసిన నీతి నియమములను ప్రభుత్వములు గమనింపవలసిన న్యాయ ధర్మములనుగూడ మీరి, క్లైవు ఘోరమైన నేరములు జేసినాడని ఇతని జీవితమువ్రాసిన మెకాలే యంగీకరించినాడు. క్లైవు 1774 లో ఆత్మహత్య జేసికొనెను.

మీర్జాఫరును సింహాసన మెక్కించినప్పుడు చేసినసంధి సమయమున బహిరంగముగా కంపెనీవారి కీతడిచ్చిన 1750000 పౌనులు రొక్కమును విశాల భూభాగమునుగాక సంధిపత్రమున నుదాహరింపకపోయినను అతడు కంపెనీ యుద్యోగులందరికిని విశేషధనమును బహుమతులరూపముగా లంచమిచ్చెను. 1772 లో సెలెక్టుకమిటీవారే ఈ బహుమతుల విలువ 1250000 పౌనులుండునని అంచనా వేసియున్నారు. దీనిలో క్లైవు వాటా కొసగబడిన లంచములవిలువ 234000 పౌనులనియు నిర్ణయింపబడినది. ఇవి రుజువైన లంచములు; రుజువుకాని వెన్నికలవో ఎవ్వరునెరుగరు. 1765 లో క్లైవు మూడవసారి పరిపాలనాధికారము వహించి కలకత్తాకు వచ్చునప్పటికి(మీర్జాఫర్)జఫరాలీఖానుచనిపోయెను. క్లైవుతనకుమారునికుపకారముచేయగలడనితలచి మీర్జాఫర్ చనిపోవుచుక్లైవుకు70వేల నవరసులు చెందజేసెను.గానిఅతనివారసుడు సింహాసన మెక్కుటకై కంపెనీకి లక్ష నవరసులు లంచమిచ్చుకొనవలసి వచ్చెను. ఈలోపుగా కొన్నాళ్ళు అయోధ్యవజీరుగానుండిన

మీర్జాఫరు అల్లుడు మీర్ఖాసీం క్రొత్తనవాబు మొగలుచక్రవర్తితో కలసి ఆంగ్లేయుల ప్రాబల్యమును గూలద్రోయ ప్రయత్నించెను. గాని లాభము లేకపోయినది. దీనిఫలితముగా 1765 లో క్లైవు, చక్రవర్తివలన వంగరాష్ట్రబీహారు ఒరిస్సాల దివానీగిరీని కంపెనీకి సంపాదించి ఫర్మానా పొందగల్గెను. ఇట్లే కర్ణాటకమునకు దక్షిణ హిందూస్థానమునకు గూడ ఒక ఫర్మానాను పొందెను. ఇది బ్రిటిషు సామ్రాజ్యస్థాపనకు ప్రథమ సోపానము. వంగరాష్ట్ర నవాబుగద్దెపై నొక కీలుబొమ్మను నిలిపి తన యిచ్చవచ్చిన ట్లాడించుటవలన కంపెనీవారికి ఉత్తర హిందూస్థానమున గొప్ప పలుకుబడి యేర్పడెను.

మీర్జాఫరుతో సంధిజరిగిన మూడుసంవత్సరములలోనే ఆంగ్లేయదొరల కతనిపైన దయతప్పినది. అతనికాలమున కంపెనీనౌకరు లెల్లరు తామే దేశాధికారులుగ బ్రవర్తించి వంగరాష్ట్రము నల్లకల్లోలముజేసి అరాజకమున నుంచిరి. మీర్జాఫరు పనికిమాలినవాడని అతనిని తొలగించి రాజని అతని అల్లుడగు మీర్ఖాసీమును సింహాసనమెక్కించి అందుకు ప్రతిఫలముగా అతనివల్ల సైనిక వ్యయముక్రింద రెండులక్షల నవరసులును, బర్ధ్వాను, మిడ్నపూరు, చిటగాంగు, జిల్లాలను పుచ్చుకొనిరి. అతని అధికారులను ధిక్కరించి దౌర్జన్యముచేసి కంపెనీసేవకులెల్లరు కంపెనీసరకులనేగాక తమ స్వంతసరకులకు గూడ పన్నులులేకుండా వ్యాపారలాభములు పొందు చుండి నందున అతని ఆదాయము తగ్గిపోయెను. మీర్జాఫరు. ఇవ్వవలసినబాకీని మీర్ఖాసీము చెల్లించుట కంగీకరింపవలసివచ్చెను.

ఇదిగాక కంపెనీవారు దక్షిణమునజేసిన యుద్ధఖర్చులక్రింద 50 లక్షల రూపాయలిచ్చుటకితఁ డొడంబడెను. ఈసమయమున నితఁడు కంపెనీ నౌకరులకు బహుమతులపేరున నిచ్చిన లంచముల విలువ 200269 పౌనులు. దీనిలో 58333 పౌనులు గవర్నరే పుచ్చుకొనెను.*

మీర్ఖాసీ మెంతో కష్టపడి తానుచేసిన వాగ్దానముల నెల్ల రెండేండ్లలోనే చెల్లించెను.

II

అన్యాయపు వ్యాపారము: ప్రజాపీడనము.

మీర్ఖాసీము మీర్జాఫరుకన్న సమర్థుఁడగు పరిపాలకుడు. ఇతఁడు ప్రజల స్థితిని బాగుచేయ ప్రయత్నించెను. గాని సత్పరిపాలన జేయుటకీ మీర్ఖాసీమున కవకాశ మెవరిత్తురు! కలకత్తాలో కంపెనీవారి కౌన్సిలులోని అధికసంఖ్యాకుల కితనిపై అనుమానము. మీర్జాఫరువలె నితఁడు తమ మాట వినుటలేదని కోపము. ఇందువలన తమ రహస్యలాభములు తగ్గుచున్నవని రోషము. ముఖ్యముగా నీ పెద్ద యధికారుల లాభము నిమిత్తము భారతీయ గుమాస్తాలు చేయుచుండిన వ్యాపారముపైన అతఁడు ఘాటీసుంకములు విధించుటవలన వీరికి కంటకమయ్యెను.

---

* ఈ మహాత్కార్యము గావించినందుకు కౌన్సిలు అధ్యక్షుఁడగు వాన్సిటార్టుకు 58333 పౌనులు తక్కిన సభ్యులలో హాల్వెలుకు 30937 పౌనులు గమ్మరుకు 28000 కెయివాడుకు 22916 యింకను చిల్లర యుద్యోగుల కితరమొత్తములను మీర్ఖాసీము లంచములుగా నిచ్చెను.

గవర్నరు వెరెల్‌స్టు ఈక్రిందిసంగతి బయలుపరచి యున్నాడు. 'సుంకములు చెల్లించకుండా రహస్యవ్యాపారము చాల జరుగు చుండెను దీనిలో చాల క్రూరకృత్యములు గూడా చేయబడు చుండెను. ఇంగ్లీషు ఏజెంట్లు గుమాస్తాలును ప్రజలను పీడించు టయే గాక తమ కాటంకము కలిగించిన నవాబుయొక్క అధికారులను ధిక్కరించుచు వారిని కట్టికొట్టుట గూడా చేయు చుండిరి. ఇదియే మీర్ఖాసీముతోడి యుద్ధమునకు ముఖ్య కారణము.'

ఈ సంగతులన్నియు సర్వసామాన్యముగ జరుగుచుండి నట్లు అప్పుడు చిన్న అధికారిగానుండిన వారన్ హేస్టింగ్సునాటి గవర్నరుకు 25-4-1762 తేదీన వ్రాసిన లేఖవలనగూడా తెలియుచున్నది. కంపెనీవారి జెండాతో పోవు నౌకరులకు సుంకములు లేని యవకాశముజూచికొని కంపెనీ నౌకరులెల్లరు తమస్వంతవ్యాపారము చేయు ప్రతిపడవపైనను ఆంగ్లేయ జెండాల నెగురవేయించుచు మోసములు చేయుచు సుంకము లివ్వక తప్పించుకొను చుండిరి. తెల్లవారు వచ్చుచున్నారని తెలిసినచో వారి బాధలు పడలేక పారిశ్రామికులు వర్తకులు పారిపోవుచుండిరి. అందువలన నాంగ్లేయులపైన ప్రజల కసహ్య భావముకూడా కలుగుచుండెనని వారన్ హేస్టింగ్సు తనలేఖలో వ్రాసెను.(India under Early British Rule-R. C. Dutt)

ఈఅన్యాయములనుగూర్చి వంగరాష్ట్రనవాబుమీర్ఖాసీం ఫిర్యాదుచేసెను. "ఉప్పు, పోకచెక్కలు, నెయ్యి, బియ్యము, గడ్డి, వెదుళ్లు, చేపలు, గోనెలు, అల్లము,పంచదార, పొగాకు,

నల్లమందు ఇంకననేక వస్తువులను ప్రతిపరగణాలోనుగ్రామము లోను, ఫ్యాక్టరీలోను కంపెనీ గుమాస్తాలు క్రయవిక్రయములు చేయుచున్నారు. రైతులను వర్తకులను దౌర్జన్యముచేసి వారి సరకులను నాలుగవవంతు ధరలకు బలవంతముగా గైకొను చున్నారు. తమ సరకులకు ఒకరూపాయి విలువచేయు వాని కై దురూపాయలు బలవంతముచేసి హింసించి పుచ్చుకొను చున్నారు. ప్రతిజిల్లాలోని అధికారులును తమవిధిని నెరవేర్పుట లేదు. అందువలన నాకురావలసిన ఆదాయము రాకుండ పోయి, సాలుకు 25 లక్షలరూపాయల నష్టము వచ్చుచున్నది. పరమేశ్వరానుగ్రహమున మన సంధిషరతులలో దేనిని నేను మీరలేదు. ఇట్టి స్థితిలో ఆంగ్లేయనాయకులు నా పరిపాలన మున కట్లు ఏల భంగము గలిగించి నన్ను నష్టపరచుచున్నారు?" అని 1762 మే నెలలో మీర్ఖాసీమొక లేఖవ్రాసెను.

ఆనాటి పరిస్థితులనెల్ల సార్జెంటు బ్రిగోకూడా తన లేఖలో వెల్లడించియున్నాడు. "ఒక ఆంగ్లేయ పెద్ద మనుష్యుడు తన గుమాస్తా నేదో సరకు నమ్ముటకో కొను టకో పంపును. అంతట నీతడా వ్యవహారము కొఱకే యాసామినైనను బలవంతముచేయుటకు తన కధికారము గల దను ధీమాతో బయలుదేరును. ఆయాసామి దాని కంగీ కరింపనిచో నీగుమాస్తా ఆతనిని కొట్టి నిర్బంధించును. ఒక వేళ క్రియ విక్రియముల కత డంగీకరించినను అతని బాధలు తప్పవు. ఆ సరకులలో నితరు లెవ్వరు వ్యాపారము చేయకుండ బందోబస్తు జేయును. తమ ఆజ్ఞను మీరిన

వారిని హింసించి బాధింతురు. ఇక కొనుటలో తమ కిచ్చ వచ్చిన ధర కత డివ్వవలెను. అమ్మటలోను అంతే. ఒక్కొక్కప్పు డేమియు నివ్వరు. నేను మందలించినచో పైయధికారులకు ఫిర్యాదుచేయుదురు. ప్రతిదినమునిట్టిప్రజాపీడనమును వంగ రాష్ట్ర గుమాస్తాలుచేయుచున్నారు. ఈబాధలుపడలేక ఈజిల్లా (బేకర్ గంజి)లోనిజనులు లేచిపోవుచున్నారు. పూర్వము వస్తువులతో కలకలలాడు బజారు లిప్పుడు ఖాళీగానుండుట తటస్థించుచున్నది. ఈ గుమాస్తాల బంట్రోతులు ప్రజలను బలవంత పెట్టుట యధికముగానున్నది. జమీందారుదీనిని నివారించుటకు ప్రయత్నించినచో అతనినిగూడా దండించెదమని బెదరించుచున్నారు.

పూర్వము న్యాయవిచారణ బహిరంగముగా కచేరీలో జరుగుచుండెను. ఇప్పుడు ప్రతిగుమాస్తాయు ఒకన్యాయాధిపతియై అతనిబసయే ఒక కచేరీగానున్నది. వీరు జమీందారులకుకూడా శిక్షలు విధించుచున్నారు. తమ జవానులతో కలహించిరనియు లేదా ఏదో దొంగిలించిరనియు లేనిపోని నేరములుకల్పించి నష్టపరిహారముక్రింద వారిదగ్గఱనుండి సొమ్ము లాగుచున్నారు."
(India under Early British Rule-R.C. Dutt)

విలియంబోల్ట్సు అనునొక ఆంగ్లేయవర్తకు డానాటి పరిస్థితులింకను చిత్రముగా వర్ణించినాడు. "కంపెనీవారి నాటు వ్యాపారపద్ధతి చాలా అన్యాయముగానున్నది. ప్రతినేతగాడును పారిశ్రామికుడును దీనివలన బాధల నందుచున్నాడు. ప్రతి వస్తువుకు ఇజారా లేర్పరుపబడి ఎంతెంత సరకు ఏ పారిశ్రా

మిక్కిడు తయారుచేసి ఒప్పగించవలెనో, ఎంతధర కివ్వవలెనో ఆంగ్లేయ దొరలును, వారి కోమటి దళారీలును, గుమాస్తాలును తమ చిత్తానుసారముగా నిర్ణయింతురు. ఆయా వస్తువుల తయారుచేయు పట్టణమునకు గుమాస్తా రాగానే అతడొక చోట విడిదిసేయును. అది తనకచ్చేరీయని వ్యవహరించును. తన జవానులను 'హర్కారాలను' ముందుగా పంపి దళారీలను పైకారులను నేతగాండ్రను పిలిపించును. తనయజమానులంపు సొమ్మునకు ప్రతిఫలముగా కొంతనిర్ణీతపు మొత్తము సరకును నిర్ణీత ధరకు నిర్ణీతగడవు లోపల నిచ్చునట్లు వారి చేత ఒడంబడిక పత్రములు వ్రాయించును. కొంత బయానా నిచ్చును. నేతగాని అంగీకారముతో నిమిత్తములేదు. సాధారణముగా గుమాస్తా బలవంతముగానే పత్రములు వ్రాయించును. ఆ సొమ్ము పుచ్చుకొనుటకు నేతగాండ్రంగీకరించనిచో సొమ్ము నడుముకుగట్టి కొట్టి పంపివేయుట సర్వసాధారణముగా జరుపబడుచర్య. ఈ నేతగాండ్రలో చాలమందిపేళ్ళను గుమాస్తా తన రిజిష్టరు పుస్తకములలో నమోదుచేసి యితరులెవ్వరికిని పనిచేయకుండ నిరోధించును. ఇది నవీనబానిసత్వముగా పరిణమించును. గుమాస్తాలు తమ రిజిస్టర్లలోని పేళ్ళ నింకొక గుమాస్తా లెక్కలలోనికిఎక్కించుచు నీదాన్యమును శాశ్వతముగా అమలులోనుంతురు. దీనిలోజరుగు అన్యాయములకు మోసములకు లెక్కలేదు. దీని నష్టములెల్లను అనుభవించువారు నేతగాండ్రే. ఈ గుమాస్తాలను వస్త్రనాణెగాండ్రను వేకమై ఆ సరకులు బజారు విలువకన్న నూటికి 15 మొదలు

40 వంతులుకు తక్కువ ధరలు నిర్ణయింతురు. ఈ యన్యాయపు ముచ్చిలకా ఒడంబడికలప్రికారము జరుపలేని నేతగాండ్రనుభవించు బాధలు వర్ణనాతీతములు. వారి సామగ్రిని జప్తుజేసి సామానులెల్ల బాకీక్రింద బలవంతముగా అచ్చటనే వేలము వేసి అమ్మించివేయుచుండిరి. పచ్చిపట్టునుతీయువారికిగూడ ఈగతియే పట్టుచుండెను. ఈబాధలు పడలేక పట్టుతీయుడని నిర్బంధము లేకుండా వారు తమ బొట్టనవ్రేళ్ళను నరికివేసుకొనిన ఉదాహరణము లనేకములు గలవు."

ఈ ఘోర పరిస్థితులవలన వంగరాష్ట్రములోని వ్యవసాయముగూడా పాడైపోయినది. రైతులు సాధారణముగా భూస్వాములుగను పారిశ్రామికులుగను ఉండిరి. ఆంగ్లేయ గుమాస్తాలు పెట్టు బాధలవలన వీరు తమ పొలములు బాగు చేసికొనలేక శిస్తు లిచ్చుకొనలేక రివిన్యూ అధికారుల కోపమునకు అన్యాయములకు పాత్రులై బాధలుపడుచు పొలముల నమ్ముకొని పోవుచుండిరి. నవాబుచేసిన ఫిర్యాదుల నాలించి ఆనాటి గవర్నరగు వాన్సిటార్టు, వారన్‌హేస్టింగ్సు లీయన్యాయములు బాపుటకు కొంత ప్రియత్నించిరి గాని లాభము లేక పోయినది. తక్కిన అధికారులు కేవలము స్వార్థపరులై వీరిమాటలు పెడచెవినిబెట్టిరి. అంతట నీనవాబు ధైర్యము వహించి దీనికి ప్రతిక్రియగా ఆంగ్లేయులతోపాటు తన ప్రజలు స్వేచ్ఛగా వ్యాపారము చేసికొనుటకు దేశములోని నాటు వర్తకముపైన సుంకము లనలే తీసివేయుటకు నిశ్చయించెను. అంతట నీ తెల్లదొర లిది యన్యాయమని హాహాకారములుసలిపి

తమ లాభము పోవునని ఆగ్రహపరవశులైరి. అంతట నీకలహమును కారణముగా గైకొని మీర్జాసీముపైన యుద్ధము ప్రకటింపజేసిరి. 'స్వార్థపరత్వము న్యాయధర్మములను సిగ్గు, బిడియములను గూడా నాశనము చేయగలదనుట కీ కంపెనీ నౌకరుల ప్రవర్తనమే తార్కాణము' అని జేమ్సుమిల్లు తన చరిత్రలో వ్రాసినాడు. ఈ యుద్ధములో మీర్జాసీమున కపజయము కలిగెను. అంతట నతడు విషాదముతోను, రోషముతోను పాట్నాలో ఆంగ్లేయ నిర్బంధితులను వధింపజేసి రాజ్యము విడచిపోయెను. అంతట పూర్వము కంపెనీ వారే త్రోసిరాజనిన కీలుబొమ్మయగు మీర్జాఫరును మరలతఖ్తుపై నెక్కించిరిగాని ఆతడు కొద్దిరోజులలోనే చనిపోయెను. అంతట నతని జారజుడగు నాజిముద్దౌలాను 1765 లో నవాబుగా ప్రకటించిరి. ఈ సమయములో కంపెనీవారు బహుమతుల రూపమున మీర్జాఫరువలన 500166 పౌనులు, అతని జారజపుత్రునివలన 230356 పౌనులుపుచ్చుకొనిరి. ఇదిగాక 3770833 పౌనులు 'ముజరా' (Restitution) లక్రింద గ్రహించిరి. ఈ నవాబులవలన కంపెనీవారు పుచ్చుకొనిన రాజ్యభాగములపైన వచ్చుచున్న ఆదాయము లీ మొత్తములో చేరని అదనపు ధనము కలదు. ఇదిగాక ఆ సంధిషరతుల ప్రకారమే కంపెనీవారికి సబ్సిడీల క్రిందనిచ్చుట కంగీకరించిన సొమ్ము ప్రత్యేకముగా నిర్ణయింపబడియే యుండెను.

III

క్లైవుయొక్క రెండవపరిపాలననాటి స్థితి

ఆంగ్లేయ వర్తక కంపెనీ నౌకరులు భారతదేశమున జరుపుచున్న ఘోరఅన్యాయములు మితిమీరగా నింగ్లాండుకు ఫిర్యాదులు కొల్లలుగా పంపబడగా, ఎట్టకేలకు కంపెనీ డైరక్టర్లు మేల్కొంచి అప్పటికే చాలసొమ్ము గడించుకొని హాయిగా కూర్చుండిన క్లైవును మరల నిండియాకుపోయి ఆ దురాచారములను మాన్పు మని కోరిరి. నవాబులతో పూర్వము చేసికొనిన సంధిషరతులకును తరువాత నీతనితో బలవంతముగా చేసికొనినసంధికిని గూడ భంగకరముగా తమ యుద్యోగులు స్వంతవ్యాపారము జేసికొనుట యన్యాయమని యీ డైరక్టర్లకుకూడా తోచినది. ఆనాడు వంగరాష్ట్రమున జరుగుచుండిన అన్యాయములు క్లైవుకుకూడా రోత కలిగించు నంత ఘోరముగనుండెను. అతడు వ్రాసినలేఖలనుబట్టి యిది బయల్పడినది. ఒక్క వంగరాష్ట్రమునతప్ప యిక నే యితర దేశములోకూడ ఇట్టి అరాజకము, కల్లోలము, లంచగొండి తనము, కుట్రలు, బలాత్కారఅపహరణము కనివిని యెఱుగము. ఇంత దౌర్జన్యముగను, దోపిడిగను, ఇంతమంది యింతటిసంపద లార్జించుకొనుటయు నెక్కడను జరుగలేదు. వంగరాష్ట్రము, బీహారు, ఒరిస్సాలవలన సాలుకు 30 లక్షల పౌనులు నికరాదాయము (3 కోట్ల రూపాయులు) వచ్చుచుండెను.

ఈ సుబాను మీర్జాఫరుకు మరల నిచ్చినప్పటినుండి యీ రాజ్యము కంపెనీవారి మేనేజిమెంటుక్రిందనే యుండెను.

నవాబు మొదలు చిన్న జమీందారువరకు అందరివలన నీ కంపెనీ అధికారులు సివిలు మిలిటరీశాఖలవారు లెక్కలేనంతసొమ్ము లాగికొనుచుండిరి.

"ఈ ప్రాంతములందు దళారీ వర్తకులే వ్యాపారము చేయుట ప్రారంభించినారు. వీరు కంపెనీ యుద్యోగుల గుమాస్తాలుగా వ్యవహరించుచు, వారి యధికారములను పురస్కరించుకొని వారి పేరున అనేకములగు అక్రమపు చర్యలు జరిగించుట మొదలిడిరి. దీనివలన హిందువులకు మహమ్మదీయులకుగూడ ఆంగ్లేయులపైన రోత కలిగినది. నవాబు తన దేశాదాయమును వసూలుచేసికొనుటకే కంపెనీ యుద్యోగులు పెక్కు ఆటంకములు కలిగింపసాగిరి. తమ కిచ్చవచ్చినట్లు నవాబు క్రింది యుద్యోగులను నియమించుటకును తొలగించుటకును తమ ప్రాపకమును పలుకుబడిని వినియోగించుచుండిరి. (Malcolm —Life of Clive) ఈ యన్యాయములనుగూర్చి క్లైవు మరల వ్రాసి వీనిని తొలగించుటకు కొన్ని సూచనలనుకూడా చేసినాడు. ఇది చాలా సుప్రసిద్ధమైన లిఖితాధారము.

"నేనిక్కడికి రాగానే యిచ్చట మీావ్యవహారములు చాల దుస్థితిలోనుండుటను గాఢముగాంచితిని. కేవలము స్వార్థచింతతోనే ప్రవర్తించువారుగాక ఏమాత్రమైన ఆత్మగౌరవముగాని తమ యజమానులపట్ల బాధ్యతగాని కలవారికీ పరిస్థితులు చాల భయంకరముగ గనబడితీరును. చాలమందికి ఎట్టి కష్టమును పడకుండగనే ఎట్లువచ్చినది తెలియకుండగనే ఆకస్మికముగా ఐశ్వర్యము కలుగుచుండుటవలన లేనిపోని సుకుమారము బలిసి

అనేక రూపములగు అనవసరపు ఖర్చులు అత్యధిక వ్యయములు ప్రబలినవి. రాజధానిలో ప్రతిశాఖలోని ఆంగ్లేయోద్యోగు లెల్లరికి నీ దురభ్యాసము లధికములైనవి. పెద్దయధికారులతో పాటు తాముకూడా సొమ్ము విచ్చలవిడిగా ఖర్చుచేయుట వలన తమకు అధిక గౌరవము కలుగునని చిన్నవారు తలంచు చుండిరి. అందువలన దూబరా ఖర్చులు చేయుటయే యొక వ్యసనముగ పరిణమించెను. అందుకొరకు కావలసిన ధన మేదోవిధముగ సంపాదింపవలెనుగదా! ఇట్టి స్థితిలో తమ చేతు లలోగల అధికారము నిందుకొరకు దురుపయోగము జేసి సామాన్య లంచగొండితనమువలన కావలసినసొమ్ము లభించ నిచో ప్రజాపీడనకు దిగుటలోను నాశ్చర్యమేమికలదు ? పైవా రినిజూచి క్రిందివారు, వీరినిజూచి చిల్లర సేవకులుగూడ నీ దురా చారములందు దిగుట సహజపరిణామము. ఈయన్యాయ విధా నము దేశములోని సివిలు మిలిటరీ శాఖలందలి యుద్యోగులం దరియందును సామాన్య గుమాస్తాలయందును వర్తకులందును ప్రాకిపోయినది. (Quoted by R. C. Dutt—India under Early British Rule)కంపెనీయుద్యోగులయధికారమును పుర స్కరించుకొని ఐరోపాజాతి ఏజెంట్లు ప్రారంభించిన ప్రజాపీడనము, హింసలు, అసంఖ్యాకులగు నల్లగుమాస్తాలు ఏజెంట్లు సబ్ ఏజంట్లు కలిసిచేయు ఘోరములు, ఈ దేశములోనిఆంగ్లేయులకు చాలచెడ్డ పేరు తెచ్చుచున్నది. ఈదురాచారముల నంత మొందించుటకు దివానీగిరీవలన త్వరలోనే మార్గ మేర్పడగలదని సంతసించు చున్నాను. ఈ దివానీగిరీ యనగా వంగరాష్ట్రము బీహారు

ఒరిస్సా పరగణాలలోని భూములపైనను వాని శిస్తు వసూలు పైనను తనిఖీ అధికారము. మన సైన్యము ధనము మొగలు చక్రవర్తికి సహాయపడినందుకు ప్రతిఫలముగా నత డీ యధికారమును మన కిచ్చుట కంగీకరించినాడు. ఈ వ్యవహారము అతి జాగ్రత్తతో నిర్వహింపబడినది. ఈ దేశముల ఆదాయములనుండి నవాబుయొక్క అధికారము, గౌరవము నిలువబెట్టి యుంచుటకు గావలసిన (అలవెన్సు) సొమ్మును మొగలు చక్రవర్తి కివ్వవలసిన కప్పమును సక్రమముగా చెల్లింపవలెను. మిగిలినది మన కంపెనీకి చెందును. ఈయధికార ప్రాప్తివలన బర్దువాను మొదలగు ప్రాతజాగీరులపైన కలిసి తమ రివిన్యూ ఆదాయము సాలుకు 250 లక్షల సిక్కా రూపాయిలకు తక్కువయుండదు. ఇకముం దింకను ఇరువది ముప్పది లక్ష లధికము కాగలదు. మీసివిలు మిలిటరీవ్యయము లన్నియుకలసి సామాన్యముగా సాలుకు 60 లక్షలరూపాయిలు దాటవు. నవాబు కివ్వవలసినసొమ్ము ఇప్పుడు 42 లక్షలకు తగ్గించివేయబడినది. చక్రవర్తికి కప్పముక్రింద సాలుకు 26 లక్షలు పోగా మనకు ప్రతిసాలున 122 లక్షల రూపాయిలు నికరలాభము మిగులుచుండును." అని క్లైవు డైరక్టరులకు వ్రాసినాడు. ఇదియంతయు 1765 సెప్టెంబరు 30 వ తేదీన వ్రాసిన లేఖలోకలదు. కంపెనీ నౌకరుల జీతములు హెచ్చుచేసి స్వంతవ్యాపారమును నిషేధింపవలెనని క్లైవు సలహా యిచ్చినాడు.

IV

క్లైవు తరువాత స్థితిగతులు

1769 లో క్లైవు కడపటిసారి మన దేశము వదలి పోయెను. వంగరాష్ట్రముయొక్క సత్పరిపాలనను గూర్చినచింత క్లైవు కెన్నడునులేదు. నవాబుయొక్కయు అతని ప్రజలయొక్కయు బలహీనతను పురస్కరించుకొని కంపెనీవారి రాజకీయాధిపత్యము నేదోవిధముగా నిలువబెట్టవలెననియే అతని యూహ. క్లైవున కేకోశమునను నీతి నియమము లనునవి లేవు. ఒకవంక కంపెనీసేవకులలో లంచగొండితనము మాన్పవలెననియు వారి జీతములు హెచ్చింపవలెననియుసీమకువ్రాయుచు 1765 వ సంవత్సరము సెప్టెంబరు 15 వ తేదీననే ఉప్పు, పోకచెక్కలు, పొగాకులో స్వంతలాభము కొఱకు నాటువ్యాపారము చేయుటకు కొందఱు కంపెనీ సేవకులతో తాను భాగస్వామిగానొక వ్యాపార కాగితము వ్రాయుటయే గాక, ఈ భాగస్వాములను కంపెనీ డైరెక్టరు లంగీకరింపక పోయినను, వంగరాష్ట్రి కౌన్సిలు అధ్యక్షుడుగా తా నీ వ్యాపారమును స్వేచ్ఛగా జరపనిచ్చెదనని అందులో నొక షరతుగూడా చేర్చెను. తరువాత దీనినిగూర్చి అతనిపైన నేరము మోపగా తనను నమ్మికొని వంగరాష్ట్రమునకు వచ్చిన స్నేహితుల లాభముకొఱకు తా నిట్లు చేసితినని తప్పించుకొనజూచెను. ఈ వ్యవహారము సిగ్గు బిడియములేని అన్యాయపు పనియని మిల్లు తన చరిత్రలో వ్రాసినాడు.

క్లైవు వెళ్ళిపోయిన పిదప నైదు సంవత్సరములలో కంపెనీయుద్యోగు లెప్పటివలెనే యన్యాయ విత్తసమార్జనము చేయుచునే యుండిరి. ప్రజలను వంగరాష్ట్ర నవాబును పీడించి పీకికొని తినుచుండిరి. ప్రైవేటుగా తమ స్వంతవ్యాపారము చేయుచు ప్రజలను బాధించుచుండిరి. ఆనాటి ఘోరపరిస్థితులనుగూర్చి కంపెనీ యుద్యోగియగు విలియం బోల్ట్సు అను నతడు 1772 లో తన గ్రంథములో వర్ణించియున్నాడు. * అతడు వర్ణించిన సంగతులు నిజములేయని ప్రొఫెసర్ మ్యూర్ అంగీకరించియున్నాడు. దేశీయపారిశ్రామికులపైనను పనివారిపైనను వర్ణనాతీతములగు క్రూరకృత్యములుచేయబడుచుండెను. వీరు కంపెనీవారికి కేవలము బానిసలుగా చేయబడిరి. కంపెనీఏజంట్లు గుమాస్తాలు వీరిని చిత్రహింసలకు పాల్పరచి పీడించుచుండిరి. జుల్మానాలువిధించుట,కొట్టుట, బలవంతముగా ముచ్చిలకాలు వ్రాయించుట, ఖైదుచేసి నిర్బంధించుట, మున్నగు క్రూర కృత్యములవలన నేతగాండ్రు వృత్తులు మానుకొని పోయిరి. వస్తువుల ఉత్పత్తి క్షీణించినది. సరకులే కరవులైనవి. ఆదాయము తగ్గినది. కంపెనీవారి యిజారాను పురస్కరించుకొని పెద్దయధికారులు కంపెనీవారికి తమకు తమ వారికి వీలైనంత లాభకరముగా నీవ్యాపారము జరుపుచున్నారు. ఈ అన్యాయములు బయల్పరుపబడకుండా నోళ్లను

---

*Considerations on Indian affairs—William Bolts.
The making of British India. —Muir.

కట్టుటకు కొందఱు విదేశకంపెనీవారికి మాత్రము కొంత సదుపాయము చేయబడుచున్నది. ఇట్లు దేశములోని పరిశ్రమలను, వాణిజ్యమును కంపెనీ సేవకులు నాశనముచేసి దౌర్జన్యముతోను, ప్రజాపీడనముతోనుత మయిజారాను నిలుపుకొనిరి. కంపెనీవారు దేశమునుండి తరలించుకొని వెళ్ళిన సొమ్ములోనింకొకభాగము వారి స్వాధీనములోనుండిన రాజ్యభాగములపైనవచ్చు శిస్తు ఆదాయము. వంగరాష్ట్రమునకు కొంతకాలము గవర్నరుగానుండిన వెరెల్స్టుగారిట్లు చెప్పినారు.

"బర్దువాను మిడ్నపూరు జిల్లాలయొక్క భూములను వారి పరిపాలనాధికారమునుగూడ మీర్ఖాసీము కంపెనీ వారికి 1760లోనే యిచ్చియుండెను. పాత ప్రభుత్వములోనుండిన లోపములు పోవలేదు సరికదా ఘోరమైన క్రొత్తపద్ధతులు స్థాపింపబడెను. ఆ భూముల సాగుహక్కును 3 సంవత్సరముల యిజారాగా వేలముపాట పాడిరి. ఎట్టి ఆస్తిగాని మర్యాదగాని లేనివారు కొందఱు పాటపెట్టసాగిరి. ఆ భూముల నిదివరకు సేద్యముచేయుచుండిన రైతులు వానిని వదలుట కిష్టములేక ఈ పోటీలో తలకుమాలిన పాటలుపెట్టిరి. పంటతో సహా స్వాధీనపరచుకొనవచ్చునను నాసతో పైనజెప్పిన దళారీలింకను పెద్దపాటలు పెట్టిరి. ఈ అన్యాయపు పోటీ ఫలితముగా నక్షత్రకులవంటి రాక్షసులు బయలుదేరి ప్రజలను పీడించి సొమ్ము వసూలు చేయసాగిరి." (View of the Rise of the English Government in Bengal—H. Verelst)

ఇట్లు 1765—1771 మధ్య కంపెనీవారి సివిలు మిలిటరీ ఖర్చులన్నియుపోను ఇంగ్లాండుకంపెనీ శిస్తు ఆదాయము బాపతు సొమ్ము 40 లక్షలపౌను (4కోట్ల రూపాయ)లుండెను. అసలు వసూలుచేసిన సొమ్ము 130 లక్షల పౌనులు. (11 కోట్ల ముప్పదిలక్షల రూపాయలు)

పైనజెప్పిన సివిలు మిలిటరీ ఖర్చులుగూడ జీతముల రూపముగానేమి, ఇతర రూపముగానేమి ఇంగ్లాండునకే తరలినవి.

తూర్పుఇండియా కంపెనీ వ్యవహారములనుగూర్చి విచారణచేయుటకు పార్లమెంటు కామన్సుసభవారేర్పరచిన కమిటీ నివేదికలో ధర్మాత్ముడగు బర్కుగారు ఈ అన్యాయముల నెల్ల బహిరంగపరచియున్నాడు. ప్రజలవలన శిస్తు వసూలుచేయు అధికారమును పురస్కరించుకొని చేయబడు యీ క్రొత్తరకపు వ్యాపారము పద్ధతి యొక్క సహజమైన అనర్థకములు త్వరలోనే కనబడసాగెను. వంగరాష్ట్రములోని నేటివులు (భారతీయులు)ను అచ్చట వ్యాపారము చేయు విదేశీయులునుగూడ ఈ యన్యాయములనుగూర్చి మొరపెట్టసాగిరి. దేశముయొక్క వ్యాపార విధానము నంతటికి నిది వేరుపురుగయ్యెను. నేటివుల బాధలు మాన్పుటకెవ్వరును ప్రయత్నింపలేదు. దీనివలన విదేశీయులకు కలుగుచుండిన నష్టము విషయములోమాత్రము వారితో కొన్ని యేర్పాటులు చేసికొనుట యవసరమని వంగరాష్ట్ర రాజధానిలోని కంపెనీ యధికారులు సీమలోని కంపెనీ డైరక్టర్లకు

స్పష్టముగా వ్రాసిరి. ఈవిదేశీయులనుగూడ కొంతవరకు పెట్టుబళ్ళు పెట్టుకొని వ్యాపారము చేసికొననీయవలెననియు లేనిచో వారికివచ్చుచున్న నష్టములవలన ఫ్రెంచివారితో కలహాము రాకతప్పదనియు వ్రాసిరి." (చూడు: 9 వ రిపోర్టు; బర్కుగారి సంపూర్ణ రచనలు. 8 వ వాల్యూము.)

1770 లో ఘోరమైనక్షామమువచ్చి వంగరాష్ట్రమును నాశనముచేసిననుగూడ కనికరములేకుండ కంపెనీవారి పెట్టుబడిపైన రావలసిన లాభము ఏదోవిధముగా వసూలు చేయబడెను. ఈవసూలు మొత్తము క్రమక్రమముగా హెచ్చింపబడుచుండెను. మొదటి రోజులలో చేసిన కొన్ని ఋణములు తీర్చబడి, కంట్రాక్టరులకు పారిశ్రామికులకు బయానాలివ్వబడుచు భూముల రివిన్యూ ఆదాయము సొమ్ముతోను, ఐరోపా దేశపు సరకుల విలువ సొమ్ముతోను, యిజారాల ఫలితపు సొమ్ముతోను, 1776 - 1780 మధ్య వంగరాష్ట్రమున కొని తీసుకుని వెళ్ళిన సరకుల విలువ పదిలక్షల పౌనులకన్న తక్కువగాకుండా నుండెను! ఈ పదిలక్షల పౌనులకు భారతదేశమునకే ప్రతిఫలమున్నులేదు. ప్రపంచములోని అన్ని దేశముల ఆదాయము వ్యాపారమువలననే వచ్చుచుండగా నీ దేశములో వ్యాపార లాభము రివిన్యూవలన రాబట్టబడుచుండెను! ఆనాటి దుష్పరిపాలనను గూర్చి మెకాలే యిట్లువర్ణించినాడు. "మూడుకోట్ల మానవులు ఘోరదుస్థితిలో మునిగిపోయిరి. వీరు నిరంకుశ రాజుల పరిపాలనక్రింద నుండుట కలవాటుపడినవారేగాని యిట్టి నిరంకుశ ఘోరపరిపాలన మెన్నడును వీరెరుగరు. పూర్వపు

నిరంకుశత్వము, నాగరకతయొక్క బలమునుగల ఈక్రొత్త ప్రభుత్వము వీరిని పీడించుచుండెను."

1770 లో బంగాళారాష్ట్రమున నొక ఘోరక్షామము వచ్చెను. ఈ కఱవు వచ్చుటకు కంపెనీవారే కొంతవరకు బాధ్యులు. 1768 లోనే బంగాళారాష్ట్రమున వరిపంట లెల్ల నష్టమై పోయెనుగాని పన్నుల వసూలు నిలుపబడలేదు. ధరలు విపరీతముగా హెచ్చెను. రైతులకు విత్తనములు గూడా మిగుల లేదు. కాని 1769లో బంగాళములోని ధాన్యమంతయు నితర చోట్ల కెగుమతి చేయబడెను. మదాసు మొదలగు స్థలముల చేరగాండ్లువచ్చి కొనివేసిరి. దీనివలన దేశమునకు కీడుమూడు నని కంపెనీవారెఱిగియు ఏమియు చర్యగైకొనలేదు. 1769 లో అతివృష్టి వలన పండిన కొంచెముపంటకూడా పోయెను. సీమకు వ్రాసినఉత్తరములలోనీదుస్థితినిగూర్చియెవ్వడువ్రాయడయ్యెను. 1770 జనవరిలోమాత్రమొక చిన్నవాక్యములో - ఒక జిల్లాలో తిండిలేక ప్రజలు బాధపడుచున్నారనియు; అయినను రివిన్యూకు ఫరవాలేదనియు వ్రాసిరి. పన్నుల వసూలేకాని ప్రజల ప్రాణ రక్షణ తమపని కాదని వీరియూహ ! ప్రతిగోజున వేలకొలది శవములీ ఇంగ్లీషు పరిపాలకుల యిండ్లదగ్గఱకు కొట్టుకొని వచ్చుచుండెను. కలకత్తావీధులు శవములతోను చచ్చువారి తోను నిండియుండెను. వంగరాష్ట్ర జనసంఖ్యలో మూడింట రెండు వంతులు అనగా నొకకోటిమంది యీక్షామమున మరణించిరి. (ఇంపీరియల్ గెజెటీరు 2 వ వాల్యూము 480 పుట

పూర్వపురాజు లిట్టిసమయములందు పన్నుల వసూళ్ళు నాపి రైతులకు సొమ్ము అడ్వాన్సులిచ్చి కాపాడుచుండిరి. కరవులందు ప్రజలనురక్షించుచుండిరి. పైనజెప్పిన ఘోరక్షామమున ప్రజలను కాపాడుటకైనను కంపెనీవారు తగిన శ్రద్ధగైకొనలేదు. ధాన్యము ఎగుమతి మాత్రము నిలువుదలజేసిరి.*

మూడవ ప్రకరణము

వారన్ హేస్టింగ్సు ఘనకార్యములు

I

రాజకీయ సంస్కరణలు

వారన్ హేస్టింగ్సు 1772 లో గవర్నరయ్యెను. ఈతడు నేటి పరిపాలనా పద్ధతికి మూలపురుషుడని చెప్పవచ్చును. నవాబునకు 16 లక్షలిచ్చి బంగాళమును ఆంగ్లరాజ్యముక్రిందికి తెచ్చి తానే ప్రభుత్వము వహించెను. వారన్ హేస్టింగ్సు ప్రెసిడెంటుగా కౌన్సిలుతో కలసి 1773 లో రాజ్యాంగసంస్కరణలపేరున దేశములో పూర్వకాలమునుండి అమలుజరగుచుండిన దేశీయపద్ధతులను రూపుమాపెను. బంగాళమును కొన్ని

---

*కొందఱు జమీందారులు ప్రజలపట్ల కొంచెము దయదలపగా పన్నుల వసూలులో అశ్రద్ధ చేసిరని కంపెనీవారనేకుల నుద్యోగములనుండి తొలగించిరి. కరవులో మాడుచున్న వారికిచ్చుటకు మంజూరు చేయబడిన స్వల్పపుధాన్యము కంపెనీ యుద్యోగులు హరించి దొంగ లెక్కలు వ్రాసి స్వంతవ్యాపారము సాగించిరి. ఈ ఘోరాన్యాయము సీమవారికి గూడ తెలిసెను. తెల్లదొరలు నల్లవారిపైన నీ నింద వేయుటకు ప్రయత్నించిరి. నిజమైన వారిపేర్లు మాత్రము బయటకు రాలేదు!

జిల్లాలుగ విభజించి పన్నులవసూలుకొఱకు ప్రాత దేశీయోద్యోగులను తొలగించి జిల్లా కొక కలెక్టరును, నలుగురైదుగురు కలెక్టరులపైన ఒక కమీషనరును నియమించెను. వీరందరిపైన కలకత్తాలో రెవిన్యూ బోర్డు నేర్పరచెను. కలెక్టరులు జిల్లాలలో పన్నుల వసూలు హక్కు వేలము వేయుదురు. అంతే కాని తామే వసూలు చేయకూడదు. ఏలననగా ఆనాటి కలెక్టరులు విశేషముగా లాభములు పొందుచుండిరి. ఈయిజారాదారులు 'దివాను'లనబడి తరువాత జమీందారులైరి. సివిలు కేసులను విచారించుటకు ప్రాతన్యాయాధికారులను పంచాయితీలను తీసివేసి కలెక్టరులే నియమింపబడిరి. ఈ క్రిందికోర్టుల నుండి రివిన్యూ అప్పీళ్లను పరిష్కరించుటకు సదర్ దివానీ అదాలత్ అను కోర్టును, క్రిమినల్ వ్యవహారములను పరిష్కరించుటకు సదర్ నిజామత్ అదాలత్ అను రెండు ఉన్నత న్యాయస్థానములు స్థాపింపబడెను. పండితులును, ఖాజీలును ఈ ఇంగ్లీషు జడ్జీలకు సహాయము జేయుచుండిరి. కాని అమలు జరుపబడు ధర్మములన్నియు ఆంగ్లశాస్త్రధర్మములే. ఇది బాగా లేదని హేస్టింగ్సుఎరిగియు, న్యాయవిచారణాధికారము దేశీయ ప్రభువుల చేతులలోనుంచినచో వారి అధికారమునకును కంపెనీ యధికారమునకును ఘర్షణవచ్చునని తానిట్లు చేసితినని అతడే చెప్పినాడు.

1774 నాటికి బంగాళము, బీహారు, ఒరిస్సా, ఉత్తర ర్కారులు, చెన్నపట్టణము, బొంబాయి ఇంగ్లీషువరగణాలుగా

నుండెను. ఈ రాజ్యము విస్తీర్ణమునందు జనసంఖ్యయందు ఇంగ్లాండును మించెను. ఆదాయము 3½ కోట్ల రూపాయిలు.

ఆంగ్లపార్లిమెంటుచేసిన రెగ్యులేటింగు చట్టము ప్రకారము వారన్ హేస్టింగ్సు 1774లో మొదటి గవర్నరుజనరలై 1785 వరకును పరిపాలించెను. బుద్ధిసూక్ష్మతయందు వారన్ హేస్టింగ్సును మించిన ఆంగ్లేయుడు లేడని చెప్పవచ్చును. నిరంకుశ పరిపాలనము చేయుటలో, మిత్రభేదము చేయుటలో, ధనము సంపాదించుటలో నితనిని మించినవారు లేరు. భారత దేశ భాగ్యభోగ్యములను హరించి బ్రిటీషు ప్రజలకు లాభము కల్గించు మార్గములనెల్ల ఇతడు స్థాపించెను. నాటి గవర్నరు జనరలు ఇంగ్లీషుపార్లమెంటునేగాక ఇంగ్లాండులో తూర్పుఇండియా వర్తక సంఘమువారినిగూడా సంతృప్తి పరుపవలసియుండెను. కంపెనీవారికి అమితలాభము కలిగించుట కిచ్చట నిరంకుశ పరిపాలనము చేయవలసియుండెను. భారత దేశము పరిపాలనమున వారన్ హేస్టింగ్సు ఎన్నో అన్యాయములను గావించెనని భారత దేశ ప్రజలను బాధించెనని పార్లమెంటులో నితనిపైన నేరము మోపబడిన సందర్భమున తూర్పు ఇండియా వర్తకసంఘము వారి దుష్టపరిపాలనమును అందువలన భారతీయులు పొందుచుండిన బాధలును బయల్పరుపబడెను.

II

కుటిల రాజ్యనీతి

కంపెనీ ఖజానాను నిండించుటకు వారన్ హేస్టింగ్సు అనేక ఘోరకృత్యములుచేసెను. వంగరాష్ట్ర నవాబుయొక్క-

అధికారములు తొలగించునప్పుడు క్లైవాతనికి సాలుకు 53 లక్షలిచ్చెదనని (?) వాగ్దానముచేసియుండెను. క్రొత్తనవాబు తక్తెక్కునప్పుడు క్లైవు ఆ మొత్తమును 41 లక్షల రూపాయలకు తగ్గించెను. మూడవనవాబు కాలములో నీ అలవెన్సు సాలుకు 32 లక్షలకు తగ్గింపబడెను. వారన్ హేస్టింగ్సుకాలమున నీ సింహాసనమునకు వచ్చిన నాలుగవ నవాబు చంటిపిల్లవాడు. అంతట హేస్టింగ్సు ఆయనసహాయుని అలవెన్సును సాలుకు 16 లక్షలకు తగ్గించివేసెను. వారన్ హేస్టింగ్సు అలహాబాదు కోర్రా పరగణాలను అయోధ్య నవాబుకు విక్రయించి 50 లక్షల రూపాయిలు పుచ్చుకొనెను. వంగరాష్ట్రమును దివానీగా నిచ్చినప్పుడు ఢిల్లీచక్రవర్తితో చేసికొనిన సంధిపత్రము దాఖలా ప్రతియేట నతనికి చెల్లించవలసిన 26 లక్షల రూపాయిలు కప్పమును తీసివేసెను. చక్రవర్తి అసహాయుడైనందున ఏమిచేయగలడు ? అందువలన వాగ్దానభంగము చేయుటకు వారన్ హేస్టింగ్సు వెనుదీయలేదు. ఈ యన్యాయములన్నియు చూడగా భారతీయుల కింగ్లీషువారి ధర్మముపైన రోతకలిగెను. కాని హేస్టింగ్సుచేసినదురంతము ఇంతటితో ఆగలేదు. ధనము పుచ్చుకొని రోహిలాను దోపిడిదొంగల కప్పగించివేయుట, నందకుమారు నన్యాయముగ నురిదీయుట, అయోధ్య రాజుల పట్ల ద్రోహముచేయుట, యింకను తరువాయిగానే యుండెను. అవిగూడచేసి యితడు పుణ్యము గట్టుకొన్నాడు.

రోహిలఖండము సుభిక్షమైన దేశము. ఈ రాజ్యము

నాక్రమింపవలెనని అయోధ్యనవాబు సుజాఉద్దౌలా యూశ. గాని 80 వేల రోహిలా శూరులనుజూచి భయపడెను. ఇట్టి స్థితిలో నింగ్లీషు సైన్యమును వారన్ హేస్టింగ్సు సుజాఉద్దౌలా కిచ్చి అతనివల్ల 4 లక్షల నవరసులు పుచ్చుకొనెను. దీనితో తన సైన్యమును జేర్చి నవాబు రోహిలఖండమును దోచి, ప్రజలను హింసించి, ఇండ్లు తగులబెట్టి, యా దేశమును నాశనము జేసెను. ఇట్టి చర్యలవలన హేస్టింగ్సు రెండు సంవత్సరములలో పదిలక్షల నవరసుల రొక్కమును కంపెనీకి జేర్పుటయేగాక సాలు ఆదాయమును 450000 నవరసులకు పెంచెను. ఇదిగాక ప్రతిసాలున వంగరాష్ట్రరక్షణకు ఖర్చుపెట్టవలసిన 250000 నవరసులను అతడు పొదుపుచేసెను.

నందకుమారుడు ధనవంతుడు, తెలివైనవాడు, గౌరవ కుటుంబమునకు జెందిన బ్రాహ్మణుడు. వారన్ హేస్టింగ్సు మూడేండ్లలో 40లక్షల రూపాయలు లంచములు పుచ్చుకుని ఘోరఅన్యాయములు చేసెనని యితడు కౌన్సిలువారికొక అర్జీ నిచ్చి అతనిపైన నేరారోపణ గావించెను. తన కౌన్సిలుకు హేస్టింగ్సు జవాబుచెప్ప లేకపోయెను. ఇక నీ బ్రాహ్మణుడు బ్రతికియున్న చో తనకొంప మునుగునని భయపడి హేస్టింగ్సు అతనిని నాశనముచేయ నిశ్చయించి నందకుమారుడు పూర్వ మేదో యొక కూటసృష్టి (ఫోర్జరీ) చేసెనను నేరమును మోపి అతనినరెస్టు చేయించెను. వారన్ హేస్టింగ్సుయొక్క ఆప్తుడైన న్యాయాధిపతియగు సర్ ఎలిజా ఇంపే ఆంగ్లేయ ప్రమాణపురుషుల (జూరీ) సహాయముతో నీ బ్రాహ్మణుని విచారించి ఉరి

శిక్ష విధించెను. ఇతనిని శిక్షింతురని వారన్ హేస్టింగ్సుకు మొదటినుండియు తెలియును. ఇంకొక చిత్రమేమన, కూటసృష్టికి హిందూధర్మశాస్త్రమున లేనిఉరిశిక్ష క్రొత్తగా అమలు జరుపబడు ఆంగ్లధర్మమునసుండెను. అందువలననే ఈనేరమతనిపైన మోపిరి. నందకుమారుడు ధైర్యముతో ప్రాణములబాసెను.

అయోధ్య రాణులు వజీరుఅసఫ్ఉద్దౌలాయొక్క తల్లియు తండ్రితల్లియు చాలధనవంతులని ప్రఖ్యాతి. వారిదగ్గఱ 30లక్షల నవరసులుండెననియు ఇంకను వారి కేటేట అమితముగు ఆదాయము వచ్చుచుండెననియు ప్రతీతి. వీరి ధనమును సంపదను కాపాడుదుమని వంగరాష్ట్ర ప్రభుత్వము వాగ్దానము చేసియుండెను. అయిన నేమి? ఏ విధముగనో వీరి పనిబట్టి వీరి ధనము లాగివేయవలెనని హేస్టింగ్సు నిశ్చయించెను. కాశీరాజగు ఛయితుసింగు కంపెనీవారిపైన చేసిన కుట్రలో వీరికి సంబంధముకలదని వారన్ హేస్టింగ్సు వీరిపైన నొక నేరము మోపెను. ఇందుకు సాక్ష్యము లేనందున కోర్టులో విచారణపెట్టుటకు సాహసింపలేదు. అంతట పెద్దరాణి మనుమడును చిన్నరాణి కుమారుడునుఅగు అయోధ్యవజీరు క్రొత్త నవాబు అసఫుద్దౌలా తన చేతిలో నుండినందున హేస్టింగ్సు అతనిని లోబరచుకొని రాణుల ఆస్తినంతను లాగికొని వదలివేయునట్లు ఆతనితో నేర్పాటు చేసికొనెను. చిన్నరాణిని చెరలో పెట్టించెను. ఈ రాణుల జనానాలో నుండు ఖొజ్జావారి నిరువురను పట్టుకొని నిర్బంధించి తిండిపెట్టక మాడ్చుటయే గాక వారిని చిత్రహింసల జేయుటకు నవాబు నౌకరుల

కనుజ్ఞ నిచ్చి, ఈ నిర్బంధితులను నవాబు శిక్షించదలచినాడు గనుక ఆయన నౌకరు లీ నిర్బంధితులదగ్గఱకుపోయి యిచ్ఛ వచ్చినట్లు చేయుటకు తాను వ్రాతమూలకమగు అనుజ్ఞాపత్రి మును వ్రాసియిచ్చెను! వారుచేసిన పాపమేమనగా గతించిన యజమాని వారి కప్పజెప్పిన ధనమును వీరి కివ్వకపోవుటయే. చిన్నరాణిని 1200000 నవరసులిచ్చువరకు తిండిపెట్టక మాడ్చి హింసించెను! ఈ చర్యలకు నవాబు తరువాత పశ్చాత్తాపము జెందెను. గాని వారన్‌హేస్టింగ్సుకు మాత్రము పశ్చాత్తాపము కలుగలేదు.

III

వారన్‌హేస్టింగ్సు చర్యల విచారణ.

వారన్‌హేస్టింగ్సు చాల తెలివైనవాడు; గొప్ప రాజ్యతంత్రిజ్ఞుడు; నిపుణుడగు పరిపాలకుడు; గాని ఇతడుచేసిన ఘోరకృత్యము లసంఖ్యాకములు. ఇతడు 1785లో నింగ్లాండు నకు వెళ్లెను. అంతట కామన్సుసభవా రీతనిపైన నేరారోపణ గావించగా ప్రభువుల సభలో విచారణజరిగెను. ఈతడు చేసిన అన్యాయములు నేరములు దీర్ఘముగా చర్చింపబడెను. గాని ఆంగ్లరాజతనికి సహాయుడయ్యెను. కంపెనీ వారితనిని గౌరవించిరి. ఇతనిని విచారించు ప్రభువుల సభవారి అధ్యక్షుడగు లార్డుచాన్సిలర్ తర్లో యితని కండయైయుండెను. అందువలన నీతని యన్యాయములను పూసగ్రుచ్చి వర్ణించి మహోపన్యాసములుచేసిన బర్కు మహాశయు డెంతి కష్టపడినను లాభము లేదనియు నితనిని వదలివేయుదురనియు అందరికిని తెలిసి

పోయెను. ఈ విచారణ 1785 లో ప్రారంభమై 1795 లో ముగిసినది. విచారణ నారంభించినప్పుడు సభలో 160 మంది ప్రభువులు పాల్గొనిరి. తీర్పు చెప్పునప్పుడు 29 మంది మాత్రమే తమ వోటు నొసగిరి. ఈలోపుగా హేస్టింగ్సు రాజసమ్మాన మును పొందుచునేయుండెను. ఇతడొక యింటిని దాని యుద్యాన వనమును నిర్మించుటకు 40 వేల నవరసులు ఖర్చుపెట్టి కులుకు చుండెను.

"ఈ వారన్ హేస్టింగ్సు భారత దేశములోని పరిపాలనా విధానమును తన స్వప్రయోజనముకొఱకు నాశనముచేసి నాడు. తాను నిర్వహించవలసివచ్చిన అధికారములు నిర్వహించ లేదు. తన చేతిలోని కీలుబొమ్మలుగానుండు ఒక కమిటీని నియ మించి సాలుకు 62 వేల పౌనులచొప్పున దుర్వినియోగము చేసినాడు. ఒక దుర్మార్గుడగు తన వశవర్తిని ఆ కమిటీకి దివానుగా జేసినాడు.

గంగా గోవిందుసింగుదగ్గఱ లంచము పుచ్చుకొన్నాడు. లంచము పుచ్చుకొనియు అతనికి ద్రోహముచేసినాడు. అనేకుల వలన లంచములు పుచ్చుకొని వారిని కొల్లగొనినాడు. వితంతు వుల ఆస్తిని కాజేసినాడు. అనాధలయొక్కయు, తల్లిదండ్రులు లేని పిల్లలయొక్కయు ఆస్తులను లాగివేసి తన వశవర్తులగు దుర్మార్గుల కిచ్చినాడు.

ఒక మైనరు రాజుయొక్క శాస్త్రీయ సంరక్షకులను తొలగించి వాని జమీందారీని దుర్మార్గుడగు దేవసింగుకిచ్చి నాడు. మూడు పెద్దరాష్ట్రముల పరిపాలన నీ దేవసింగువశము

జేసి ఆరాజ్యములందలి రైతులఇండ్లను తగులబెట్టించి, కుప్పలు లాగికొని హింసించి, వారిస్త్రీలను చెఱచి, వారి నవమానపరచి నష్టపర్చినాడు. బ్రిటిషుజాతి కవమానము తెచ్చినాడు. భారత దేశములోని ప్రజల ధర్మములను హక్కులను స్వాతంత్ర్యములను తలక్రిందులుజేసి వారి ఆస్తిని నాశనముచేసి వారి దేశములను పాడుపెట్టి ధర్మవిధ్వంసముజేసి, మానవత్వ మునే భంగపరచినాడు." అని బర్కు మహోపన్యాసముచేసి నాడు. ఆయనయు షెరిడను మొదలగువారు చేసిన నేరారోపణ లను వినినవారి వారన్ హేస్టింగ్సు మానవరూపముననున్న రక్కసి వలె కనపడినాడు; గాని పార్లమెంటులో నీ వారన్ హేస్టింగ్సుకు పక్షపాతులు లేకపోలేదు. యార్కు ఆర్చి బిషప్పు కొమారునికి వారన్ హేస్టింగ్సు చేసిన ఉపకారమును బట్టి అతడొక పక్ష పాతిగా నుండెను. కంపెనీడైరెక్టర్లకోర్టు అధ్యక్షుడగు సల్లివన్ యొక్క కొమారునికి వారన్ హేస్టింగ్సు బంగాళారాష్ట్ర మున నాల్గు సంవత్సరములకు నల్లమందు ఇజారా నిచ్చెను. దాని నతడొక స్నేహితునికి 40 వేల పౌనుల కమ్ముకొనెను. ఆ స్నేహితుడు ఆ హక్కునే ఇంకొకనికి 60 వేల పౌనులకమ్ము కొని లాభము పొందెను. ఇంగ్లీషు రాజకీయములందు వారన్ హేస్టింగ్సు పార్టీవారొకరు బయలుదేరి అనేక అన్యాయములు జరుపసాగిరి.

ప్రభువుల సభవారు తుదకు 1795 వ సంవత్సరము ఏప్రిలు 23 వ తేదీన వారన్ హేస్టింగ్సుపైన కేసును కొట్టి వేసిరి. ఇట్లు భారత దేశ ప్రజలకు జరిగిన ఘోరాన్యాయమును గూర్చిన మొదటి యభియోగము వృధయైపోయెను. ఈఅన్యా

యములు చేసినవాడు తప్పించుకొనిపోయెను గాని భారత దేశ స్థితిగతులు మాత్రము ప్రపంచమున కొకమారు వెల్లడి యయ్యెను. ఇంక కొన్నాళ్ళవరకిట్టి ఘోరములుచేయుట కెవ్వరు సాహసింపలేకపోయిరి. వారన్ హేస్టింగ్సు తరువాత భారత దేశగవర్నరు జనరలు పదవిని స్వీకరించుటకును చాల మంది భయపడిరి. అయినను మానవ స్వభావము చిత్రమైనది. కొలది కాలములోనే ఈవారన్ హేస్టింగ్సు చేసిన ఘోరాన్యాయములనుగూర్చి ఆంగ్ల ప్రజలు మరచిపోయి ఇతడు సామ్రాజ్య నిర్మాతయని గౌరవింపసాగిరి. చరిత్రకారులు చాలమంది మొదట వారన్ హేస్టింగ్సును విమర్శించినను సామ్రాజ్య తత్వాభిమానులగు వారు క్రమక్రమముగా నతని దుశ్చర్య లకు వెల్లవేసి వానిని కప్పిపుచ్చసాగిరి. తుదకు విన్సెంటుస్మిత్తు అతనిని పూర్తిగా సమర్థించి అతడు గవర్నరు జనరలులలో కెల్ల గొప్పవాడని పొగడినాడు.

నా లు గ వ ప్ర క ర ణ ము

దొ ర ల వ డ్డీ వ్యా పా ర ము

I

భారత దేశమున నాంగ్లేయులు పన్నిన రాజ్యతంత్రపు వలలో నీ దేశ రాజులను నవాబులను పడవేసియుంచి యుద్ధ ములకని సైనికపోషణకని ఇంక నితరఖర్చులకని తఫిరీకులకని పొమ్మునకొరకు పీడించి నయమునను భయమునను అమిత ధనము లాగుచుండిరి. కంపెనీవారి ఆంగ్లేయోద్యోగులును తమ అధికారమును వీలువెంబడి నుపయోగించి అనేక మాయో

పాయములుపన్ని ఈ రాజులను నవాబులను పీడించి లంచపం చములు కొల్లగాగొనుచుండిరి. ఈ నవాబుల చుట్టును రాజుల చుట్టును జేరిన ఆంగ్లేయ తార్పుడుగాండ్రను దుర్మార్గులును వీరిని వంచించి దుర్వ్యసనములలోదింపి ధనమపహరించుచుండిరి. సామాన్యదర్బారు ఖర్చులకు పరివారమునకు వేశ్యలకు వ్యభి చారమునకు సురాపానమునకు ధనము కావలసియుండెను. ప్రజా పీడనము వలన దుష్పరిపాలనమువలన నెంత ధనము సంగ్రహించినను కూడ సొమ్ముచాలక ఈ రాజులు నవాబులు బాధలు పడుచుండిరి.

నేటివులను దొరలునుకూడ వీరికి అప్పులిచ్చుట యొక వ్యాపారముగా సాగించిరి. అవసరమునుబట్టియు అధికారమును బట్టియు ప్రతిఫలరహితముగను కూడనూటికి 24 మొదలు 48 వంతులవరకు సాలుసరి కాంపౌండువడ్డీలతో నీ దొరలు అధికా రులు నేటివులు ఋణపత్రములు వ్రాయించుకొనసాగిరి. ఈ ఋణపత్రములనుబట్టి బాకీదారు లీ నవాబులను ఒత్తిడి చేయుట, జాగీరులు వ్రాయించుకొనుట, రివిన్యూ తాకట్టు వ్రాయించుకొనుటయుకూడ కలదు. ఆర్కాటునవాబు రాజ్య ములోను తంజావూరులోను అయోధ్యలోను ఇట్టి వ్యాపారము చేయు దొరల సంఖ్య మితిమీరెను. ఆర్కాటు నవాబు బాకీల విషయమునవలె నిజమైన విచారణ జరిగిన సందర్భము లలో నీ బాకీలలో చాలవరకు అబద్ధములని తేలినవి. చాల పద్దులను గవర్నరు గవర్నరుజనరలుల కవున్సిళ్ళు అబద్ధములని తోసివేసెను గాని పోగా మిగిలినవే యత్యధికముగానుండెను.

బాకీదారులలో బలవంతులైన దొరలుండిరి. కవున్సిలు సభ్యులకుకూడా లంచములిచ్చి వారినోళ్లు కట్టివేసిరి. కంపెనీడైరెక్టరులకుగూడ నీ బాకీలవ్యాపారములో భాగమున్నట్లు తేలినది. వీరందరు కలిసి పార్లమెంటులో స్థానములు సంపాదించి తమ పలుకుబడిని వినియోగించి త్రోసివేసిన బాకీలనుగూడా మరల అమలులోనికి తెచ్చి భారతదేశ ఆదాయమునుండి కొన్ని కోట్ల రూపాయిలు అపహరించిరి. దీనినిగూర్చి 1840లోనే థారంటంన్ తన చరిత్రలో వ్రాసియున్నాడు. (Thornton's History of British Empire in India Vol. VI. Pages 1-17).

II

ఆర్కాటు నవాబు బాకీలు.

మొదటిరోజులలో కంపెనీయుద్యోగులు స్వంతవ్యాపారము చేయుటయేకాక తా మన్యాయముగా నార్జించిన ధనమును దేశములోని నవాబులకు రాజులకు అప్పులిచ్చుచుండిరి. తమ పలుకుబడిని వినియోగించి దొంగపత్రములు వ్రాయించుకొనుచు అత్యధికమైన సాలుసరి కాంపౌండు వడ్డీలు పుచ్చుకొనుచుండిరి. ఆ రోజులలో ప్రతిరాజధానిని పరిపాలించుటకు గవర్నరుకు 'కౌన్సిల్' అను సలహా సంఘముండెను. ఈ కౌన్సిలులోని బహుసంఖ్యాకుల అభిప్రాయానుసారము అన్నివ్యవహారములును జరుగవలెను. అందువలన కౌన్సిలు మెంబర్లకు లంచములిచ్చి అనేకు లీ వ్యాపారమున లాభములు పొందుచుండిరి. ఇట్టి యుదాహరణము లనేకములు కలవు. 1768లో బెన్‌ఫీల్డు అను ఆంగ్లేయుడు మద్రాసులో కంపెనీవారి కొలువులో ఇంజ

సీరుగా కుదిరెను. ఇతడు డబ్బు దోచుకొనుటలో మొనగాడు. ఆంగ్లేయాధికారులు తంజావూరు రాజ్యమును తమ స్నేహితు డగు ఆర్కాటు నవాబున కిచ్చియుండిరి. (కర్నాటక నవాబు నకే ఆర్కాటునవాబు అనియు పేరు) ఆ రాజ్యమును మరల రాజు కిచ్చివేయుడని కంపెనీ డైరెక్టర్లు ఉత్తర్వుచేయగా ఆ సమయములో నీ బెన్‌ఫీల్డు తనకు ఆర్కాటునవాబు 16 లక్షల 20 వేల రూపాయలు బాకీయున్నాడనియు దానికిృంద తంజావూరు తనకు తాకట్టుపెట్టినాడనియు ఇదిగాక తంజావూరులోని ఆసాములకు తాను 7 లక్షల 20 వేలు రూపాయలు అప్పిచ్చితి ననియు దానికిృంద ఆభూములలోని నిలువుపైరు తనకు తాకట్టు ఉంచబడినదనియు వాదింపసాగెను. ఆ రోజులలో మదాృసు గవర్నరగు 'పిగట్టు' ఈసంగతి సీమలోని డైరెక్టర్లకు వ్రాసెను. అంతట నీ తాకట్టు నమ్మతగినదికాదని వారుత్రోసివేసిరి. బెన్‌ఫీల్డు చాలాబలవంతుడు. మదాృసురాజధాని కౌన్సిలులో నత నికి గొప్ప పలుకుబడియుండెను. అందువలన నతడు తనవ్యా జ్యమును పునర్విచారణకు తెప్పించి తనపక్షముగా తీర్పుచెప్పించు కొనెను. తరువాత తంజావూరుకు ఆంగ్లేయప్రతినిధిని (రెసిడెంటును) నియమించుటలో బెన్‌ఫీల్డుకు అనుకూలముగానుండు వానిని నియమించుటకు కౌన్సిల్ వారు సలహానిచ్చిరి. గవర్నరు పిగట్టు అందుకు అంగీకరింపక యింకొకనిని నియమించెను. అంతట కౌన్సిలువారును బెన్‌ఫీల్డ్‌ను కుట్రచేసి 1776 సంవత్సరం ఆగస్టు 24 వ తేదీన పిగట్టును చెరబెట్టి బంధించిరి! ఈ వంగతి సీమకు తెలియగా డైరెక్టర్లు దిగ్భ్రమజెందిరి. కాని వారిలోనే

అభిప్రాయభేదములు కలిగినందున వారు తగుచర్యగైకొనక పిగట్టును పనిమాని యింటికి రమ్మనిరిగాని యీ ఉత్తరువు వచ్చు లోపలనే అతడు చెరసాలలో మరణించెను. ఈలోపుగా సర్ తామస్ రంబోల్డును అతని స్థానే గవర్నరుగా నియమించిరి. ఆర్కాటు నవాబునకు 1767 లో కంపెనీ యుద్యోగు లిచ్చిన ఋణముగాక 1777 లో సైనికులజీతముల కతనికి మరల ఋణము కావలసివచ్చెను. అంతట కంపెనీ ఉద్యోగులు టైలర్, మెజెండీ, కాల్ అనువారు అతనికి ఋణ మిచ్చుట కంగీకరించి 16 లక్షల రూపాయలు అప్పుగానిచ్చి దానిక్రింద కొన్నిజిల్లాల ఆదాయము తాకట్టుపెట్టుకొని శిస్తు వసూలు చేసుకొనిరి. 1777 లోనే మరల కంపెనీనౌకర్లు నవాబునకు రెండుకోట్లపై చిల్లర మూడనమూరు ఋణమిచ్చినట్లు వెల్లడింపబడెను. ఈ అప్పు లన్నిటిపైనను నూటికి 36 మొదలు 48 వరకు అత్యధిక రేటు వడ్డీ నిర్ణయింపబడి యుండెను. ఈ సొమ్ము కంపెనీనౌకర్ల కిచ్చుటనుండి వచ్చినదని విమర్శించువారు లేరైరి. 1784 కు 1804 కు మధ్య ఈ నవాబుయొక్క ఋణమును పిట్టు,డండాసులు 480000 పౌనుల సాలుసరి వాయిదాలచొప్పున తీర్మానింపజేసిరి. ఆ తరువాత మరల నీనవాబునకు మూడుకోట్ల పౌనుల ఋణమైనట్లు నవాబును అతని ఇంగ్లీషు స్నేహితులును వెల్లడి చేయసాగిరి. అంత 1805-1814 సంవత్సరముల మధ్య నొక విచారణ సంఘ మేర్పరుపబడగా రెండుకోట్లలో లక్ష తొంబదివేల పౌనులు అబద్ధపు ఋణమని తీర్మానించిరి. మొత్తము మూడుకోట్ల పౌనులలో 30 లక్షలు

తప్పు తక్కిన నంతయు అబద్ధమని తేలినది. 1830 నాటికి బాకీ పరిష్కరింపబడెను. పూర్వము తీర్మానింపబడిన బాకీలుకూడా సరిగా విమర్శింపబడినచో నందులో చాల భాగమబద్ధమని తేలియుండును.

బెన్ఫీల్డును రెండుమార్లు ఉద్యోగమునుండి తొలగించినను అతడు తన పలుకుబడి నుపయోగించి మరల నుద్యోగము సంపాదింపగలిగెను. తరువాత కారన్వాలిసు గవర్నరు జనరలుగా వచ్చినపిదప 1788లో నితనిని బలవంతముగా సీమ కంపివేసెను. అంతట నితడు పార్లమెంటులోనే పలుకుబడి సంపాదించి పనిచేయసాగెను. బెన్ఫీల్డును, ఇతనివలెనే అన్యాయార్జిత ధనముతో కుబేరుడైన అట్కిన్సన్ అనునతడును, ఇంకను కొందరును ఏకమై భారత దేశములో జరుపుచున్న అన్యాయములనుగూర్చి బర్కు మహాశయుడు పార్లమెంటులో ప్రసంగించి తాను వారన్ హేస్టింగ్సు పైన నేరారోపణ చేయబోవుచున్నాననియు అయోధ్యరాష్ట్ర విభజనకును, ఆర్కాటు నవాబు ఋణములకును సంబంధించిన కాగితములను బయల్పరుపవలసినదనియు ప్రవేశపెట్టిన తీర్మానము నోడించివైచిరి. పిట్టు డండాసులు తీర్మానించిన బాకీ నిజముగా కంపెనీ నౌకరు లక్రమముగా పై విధముగా బనాయించిన బాకీలే. దీని వడ్డీభారము సాలుకు 623000 పౌనులుగా నుండెను—అనగా కంపెనీవారికి సాలియానా వచ్చులాభములకు రెట్టింపుగానుండెను.

ఆనాడు క్రిందివాని మొదలు పై వానివరకు, కంపెనీనౌకరులు లంచములు పుచ్చుకొనుట కలవాటుపడి యుండిరి. పిగట్టు

స్థానమున మద్రాసుగవర్నరుగా నియమింపబడిన రంబోల్డు చేసిన అన్యాయములకు మేరలేదు. ఆనాడు శిస్తులనిర్ణయము కొరకు నియమింపబడిన కమిటీనితడురద్దుచేసి జమీందార్లను మద్రాసుకు రప్పించి వారివలన అమితధనమును లాగికొన సాగెను. ఇతడు 16 లక్షలరూపాయిలు లంచముపుచ్చుకున్నట్లు రుజువుకాగా 1781 లో నితనిని పనిలోనుండి తీసివేసిరి. (Early British Rule—R. C. Dutt)

1780 ఆ ప్రాంతములందు మద్రాసు ప్రభుత్వ మిట్టి అవినీతిపరులును దుర్మార్గులునగు దొరలతో నిండి అన్యాయములతో పుచ్చిపోయియుండెను. ఆ దొరలు లంచగొండెలగుటయేగాక పై యధికారులనుకూడ తృణీకరించునంతటి పొగరుబోతులై యుండిరి. అట్టివారిలో కొన్నాళ్ళు మచిలీపట్టణమున బనిచేసి మద్రాసు గవర్నరుగాకూడా పనిచేసిన వైట్ హిల్ అను వాడొకడు. ఇతడు గవర్నరుజనరలు ఆజ్ఞలనుకూడా ధిక్కరింపసాగెను. అంతట నితనిని 1780 లో సస్పెండుచేసి 1781 జనవరి 15వ తేదీన పనినుండి తొలగించిరి. ఈ వైట్ హిల్లును మద్రాసు గవర్నరుగా పనిచేసిన రంబోల్డును, ఫెరిగ్రింగు అను ఇంకొకదొరయుకలిసి ప్రభుత్వధన మపహరించినట్లుబయల్పడి విచారణకూడ జరిగెను. రంబోల్డు పుచ్చుకొన్న లంచములు రుజువుకాగా 1781 లో నతనిని డిస్మిసుచేసిరి. వైట్ హిల్లుయొక్క దుర్మార్గము నూజవీడు జమీందారు భాకీల విషయమున నింకను విపులముగా వర్ణింపబడినది.

గవర్నరుజనరలు—కారన్ వాలిసు గడచినాటానికి ఏమిటూ

చేయజాలకపోయినను, ఇకముందైనను ఇట్టి అన్యాయము జరుగ రాదని నిశ్చయించెను. 1784 వ సంవత్సరపు చట్టమువలన గవర్నరు జనరలునకు తనకవున్సిలునుత్రోసి రాజనగల అధికారము కలిగెను. అందువలన కారన్‌వాలిసు ధైర్యముగా నీదుర్మార్గములను నిషేధింపగలిగెను. అనేకమంది పెద్ద యుద్యోగుల నుద్యోగమునుండి తొలగించి సీమకంపి కొన్ని కఠిననిబంధనలను గావించెను. కంపెనీనౌకరులు దేశము వదలిపోవునప్పుడు తమ ఆస్తినిగూర్చిన ఒక ప్రమాణపత్రము దాఖలుచేయవలె నని శాసించెను. ఆంగ్లేయవర్తకులు కలకత్తా దాటి దేశములో వర్తకము చేయదలచినచో నచ్చటి స్థానిక న్యాయస్థానముల అధికారమునకు లోబడియుందుమని పత్రము వ్రాయవలెననియు శాసించెను.

III

నూజివీడు జమీందారు బాకీలు

నూజివీటి జమీందారగు అప్పారావుగారు దొరలకు వ్రాసియిచ్చిన ఋణపత్రముల చరిత్ర చాల చిత్రమైనది. కొన్నాళ్ళు మచిలీబందరులో కంపెనీ యధికారిగనుండి తరువాత మదానును గవర్నరు పనిచేసిన వైటుహిల్లుకును కంపెనీ డైరెక్టరులలో ముఖ్యుడును పార్లిమెంటు బోర్డుసభ్యుడును నగు రైట్ ఆనరెబిల్ జాన్‌సల్లివనుకును జేమ్సుహాడ్జెస్ అను నొక దొరకును మరికొందరు దొరలకును కలిసి ఈ నూజివీడు జమీందారు కొన్ని లక్షలరూపాయిలు బాకీయున్నట్లును, ఆఋణముతాను ట్రాన్సుఫరు పొందినాననియు తా నింకను కొంత

మొత్తము అప్పారావుగారికి బదులిచ్చి ఋణపత్రము వ్రాయించుకొంటిననియు హాడ్జెస్ బనాయించెను. హాడ్జెస్ పేర అప్పారావుగారు పత్రము వ్రాసినట్లు చెప్పు తేదీన అప్పారావుగారు బందిఖానాలో ఖైదీగా నుండిరి. ఆయన కారాగారాధికారి యీహాడ్జెస్ దొరయే! ఈ బాకీ యెంత నమ్మతగినదో యూహింపుడు. ఈ హాడ్జెస్ తనను బలవంతము జేసి ఒక ఋణపత్రమును వ్రాయించుకొనెనని ఇంకొక జమీందారు 1785 లో ఫిర్యాదు జేసియుండెను. ఈ హాడ్జెస్ 1794 లో చనిపోయినాడు. అతని భార్య 1801 వరకు నీబాకీమాట ఎత్తలేదు. ఆసంవత్సరమున నామె ఒక అర్జీ యిచ్చుకున్నది గాని ఆ తన బాకీ యిప్పించవలసినదని కంపెనీ డైరెక్టర్లు కోర్టువారికి అర్జీని వారు త్రోసివేసిరి. 1803లో శాశ్వతపైసలా (పర్మనెంటు సెటిల్మెంటు) సందర్భమున నూజివీడు జమీంధారీ భూములకు అప్పారావుగారి కుటుంబము వారికి ఇంగ్లీషు ప్రభుత్వము వారు సన్నదునిచ్చిరి. అప్పుడెట్టి షరతులును నిర్ణయింప బడలేదు. ఇట్లు రమారమి ముప్పది సంవత్సరములు గడచిపోయినవి. అంతట నీ బాకీని ఇప్పించవలసినదని కొందరు దొరల మద్దతుతో మరల నొక ప్రయత్నము జరిగెను. ఈ బాకి అబద్ధమనియు చెల్లదనియు కంపెనీవారు ఎదిరించిరి గాని 1832 లో నింగ్లీషు ప్రభువుల సభవారీ బాకీ యివ్వవలసినదే యని తీర్మానించిరి. ఇట్లు తెల్లదొరల అధికారబలమును పలుకుబడియు జయము పొందెను. *

(* Thornton-History of British Empire in India. Vol. II P. 243)

IV

అ యో ధ్య న వా బు బా కీ లు

అయోధ్యనవాబు వలన నూటి కిరువదినాల్గు మొదలు 36 రూపాయిలవరకు సాలుసరి కాంపౌండు వడ్డీ రేటుచొప్పున పత్రములు వ్రాయించుకొని బాకీదారులు. అతనిని పీడించు చుండుట, సామాన్య పరిపాలనకు సొమ్ము లేకపోవుట, రివిన్యూ క్షీణించుటాదిగాగల సంగతులు 1796 లో లక్నో రెసిడెంటు గవర్నరుజనరలుకు వ్రాసినాడు. హిందూదేశమున బాకీలు ఎగవేయుట అమర్యాదగా పరిగణింపబడును. అందువలన ఏదోవిధముగా తీర్చుకొందురు. ఇట్లే నవాబు అసఫ్ఉల్ దౌలా తనబాకీదార్లకు దామాషాగా ఋణ పరిష్కారము చేయదలచెను. అయితే అట్లు పరిష్కరించుటలో బాకీల నిజానిజములు న్యాయాన్యాయములు పరిశీలింపకయే భారతీయుల బాకీలకు తక్కువదామాషా ప్రాప్తిని తెల్లవారి బాకీలకు హెచ్చుదామాషా ప్రాప్తిని చెల్లించుటకు నిశ్చయించెను. దీనికిగల కారణము తెల్లబాకీదారులకు గల అధికారబలమే! ఈ అన్యాయపు పంపిణీకి నల్లవారు కొందఱంగీకరింపలేదు. అందువలన వారిబాకీలక్రింద వారికేమియు రానేలేదు. 1797 లో నీనవాబు చనిపోయినాడు. అంతట నీతని కొమారుడు తనతండ్రి ఋణములు పరిష్కరించుట ధర్మమని తలచి ఋణపత్రములను తిరుగవ్రాయసాగెను. ఈ సందులో మరల ననేకులు నూటికి 36 వంతున వడ్డీతో ఋణపత్రములు వ్రాయించుకొనిరి. తమబాకీల పరిష్కారము విష

బాకీల విషయములో నేటివు బాకీదార్లకన్న ఆంగ్లేయ బాకీదార్లకు పక్షపాతము చూపబడెను.

V

హైదరాబాదు నైజాంగారి బాకీలు

గవర్నరుజనరలుగ నుండిన లార్డుహేస్టింగ్సు పాలకపుత్రికభర్త రంబోల్డు హైదరాబాదులో పామరుకంపెనీలో ముఖ్య భాగస్థుడుగ నుండెను. కంపెనీవారు నెలకు 20 వేల పౌనులచొప్పున సాలుకు నూటికి 25 వంతుల వడ్డీపైన నైజాముకు ఋణమివ్వగా నైజాముసాలుకు 300000పౌనుల రివిన్యూ వీరికి తాకట్టుపెట్టెను. ఇది ఎన్నాళ్ళకునుతీరదు. గవర్నరుజనరలు కంపెనీపై నభిమానము వహించెను. ఈకంపెనీ నైజామును పీల్చిపిప్పిచేయసాగెను. ఈసందున నైజామః ఖర్చుపైన కలకత్తాలో దీవములు నీటి సరఫరా చేయునట్లు హేస్టింగ్సు స్వదస్తూరీతో నైజాముతో సంధిపత్రములో నొకషరతును వ్రాసెను; గాని నైజాము నిట్లు బాధించుటకు తూర్పుఇండియా కంపెనీ డైరక్టర్లు అంగీకరించలేదు. హైదరాబాదు రెసిడెంటగు మెట్కాఫు పామరు కంపెనీ దుర్నయములు చూచి అసహ్యపడెను. 1820 లో పామరుకంపెనీవారు 60 లక్షల పౌనుల మొత్తమును క్రొత్తబాకీ అను పేరున పాతఋణమునే నైజాము నెత్తిపైన వేయదలచిరి. ఈ ఋణముపైన వడ్డీ నూటికి 18 కి తగ్గింపబడినది;కాని ఇది అన్యాయమని మెట్కాఫు వ్రాసినాడు. అంతట పామరుకంపెనీవా రెప్పటివలెనే నైజామువలన •నూటికిరువదైదువంతుల వడ్డీప్రకారము ఋణపత్రములు వ్రాయించు

కొన సాగిరి. ఈఅన్యాయములను విమర్శించినందుకు మెట్కాపు పైన గవర్నరుజనరలుకు కోపమువచ్చెను. పామరుకంపెనీ వారి అక్రిమములు బయల్పడగా ఆంగ్లేయకంపెనీ డైరెక్టర్లు గవర్నరుజనరలును వెనుకకు రమ్మనిరి. 1823 లో 7 నెలలు గవర్నరుజనరలుగా పనిచేసిన 'ఆడం?' ఈ పామరుకంపెనీవారి బాకీలలో కొన్ని అబద్ధపు బాకీ లని తీసివేసెను. పామరు కంపెనీకి 80 లక్షల పౌనులు చెల్లింపబడెను. తరువాత నీ పామరు కంపెనీవారు తాము చెల్లించవలసిన సామాన్య బాకీలుకూడా చెల్లించకుండా దివాలా అయిరి. ఈ సంగతి 1828 డిశంబరులో మెట్కాఫు కవున్సిలులో నివేదించినాడు. **1833 లో** నీ కంపెనీ వ్యవహారములనుగూర్చి మరల నొక అభియోగ మింగ్లాండులో తేబడినది. ఇట్టి గోల జరుగు చుండగా 1834 లో అయోధ్య నవాబు తమకు 15 లక్షల పౌనులు బాకీయున్నాడనియు అది అయోధ్య రివిన్యూనుండి ఇప్పించవలసినదనియు దొరలు పెట్టుకొన్న అర్జీలను అంగీక రించుట కిష్టములేక పార్లిమెంటువారు 1834 లో దానిని త్రోసివేసిరి. (థాంప్సన్ గెరాట్ గార్ల బ్రిటిషు రూల్).

ఐదవ ప్రకరణము

ఆంగ్ల గవర్నరుజనరలుల దొరతనము

I

కారన్ వాలిస్

వారన్ హేస్టింగ్సు తరువాత 1786లో గవర్నరు జనర లైన కారన్ వాలిసు రాగానే కంపెనీ యుద్యోగులు సివిలు

పరిపాలనలోను న్యాయవిచారణలోను శిస్తుల వసూళ్ళలోను చేయుచుండిన అన్యాయములు తొలగించుటకు వారి జీతములు హెచ్చించుట ముఖ్యమని అట్లుచేసెను. కలెక్టరుల న్యాయ విచారణ అధికారము తీసివేసి జిల్లాకోర్టులు స్థాపించెను. దేశ పరిపాలన కవసరమని తోచిన అనేక శాసనములుచేసెను. ఈ సంస్కరణలు చేయుటలో అతని యుద్దేశము భారతదేశ ప్రజల నుద్ధరించవలెననికాదు. ఆనాడు కంపెనీ ప్రభుత్వము చెడిపోయియున్నందున దానిని కట్టుదిట్టముగ చేయవలెననియె. వారన్ హేస్టింగ్సుయొక్క దుష్పరిపాలనము తరువాత నితడు వచ్చి అతనివలె బహిరంగముగా ఘోర అన్యాయములు జేయ నందున నితడు కేవలము ధర్మరాజని కొందరు చరిత్రకారులు పొగడుచుందురు. కాని నిజముగా నితడు మన దేశమునకు చేసిన మేలు వారన్ హేస్టింగ్సుకై వులవలె ప్రవర్తింపక పోవుటయే. (Rise of Christian Power in India. —B. D. Basu.)

కారన్‌వాలిసు 1786లో వచ్చినపిదప కంపెనీ యుద్యోగుల జీతములన్నియు వృద్ధిచేసి వారి స్వంతవ్యాపారమును రాజులకు నవాబులకు పెట్టు బళ్ళుపెట్టుటను నిషేధించెను. 1773 లో చేయుబడిన రెగ్యులేటింగు ఆక్టు క్రింద గవర్నరుజనరలుకు సాలుకు 25000 పౌనులు (2½ లక్షల రూపాయిలు), కౌన్సిలుమెంబర్ల కొక్కొకరికి సాలుకు 10 వేల రూపాయిలు జీతములు నిర్ణయింపబడెను. సామాన్య ఉద్యోగులలో ఆరుసంవత్సరముల సర్వీసుఅనుభవముగలవారికి సాలుకు 1500 పౌనులును, 12 సంవత్సరముల సర్వీసుగలవారికి 4000

పౌనులును, జీతవృద్ధియగునట్లు నిర్ణయింపబడెను. కలెక్టర్లకు జీతముతోపాటు రివిన్యూ వసూలుమొత్తముపైన కమీషనుండెను. లంచము లెప్పటివలె సాగుచునేయుండెను. బెనారసు రెసిడెంటుకు నెలకు వేయిరూపాయిల జీతముండగా నత డనేకదుర్మార్గములద్వారా సాలుకు నాలుగులక్షలార్జించుచుండెను. కారన్‌వాలిసు అతనిజీతమును నెల 1కి అయిదు వేలకు హెచ్చించెను. ఇట్లే వంగరాష్ట్ర సివిలుసర్వీసు ఉద్యోగుల జీతములను 1787 లో కారన్‌వాలిసు హెచ్చించెను. భారతదేశ పరిపాలనమున కేవలము ఆంగ్లేయోద్యోగుల నత్యధిక జీతములమీద నియమించుపద్ధతిని కారన్‌వాలిసే ప్రారంభించినాడు. కంపెనీ ప్రభుత్వము కేవలము ఆంగ్లేయుల వలననే జరుగవలెనని ఇతని పట్టుదల. భారతీయుల కెవ్వరికిని ప్రవేశమివ్వలేదు. ఇక భూమిశిస్తులను శాశ్వతముగా నిర్ణయించి భూములలో రైతుల కేట్టిహక్కులు కలవో అనిమైన యోజింపక ఆ భూములెల్ల జమీందారుల వశముచేయు పర్మనెంటు సెటిల్మెంటు పద్ధతిని స్థాపించుటలో నితని యుద్దేశము కేవలము కంపెనీవారికి శిస్తులవసూలు సులభసాధ్యము చేయుటయే! ఈ సంస్కరణములయొక్క నిజస్వభావ మింకొకచోట చర్చింపబడినది.

కారన్‌వాలిసు రాకపూర్వము 1784 లో నింగ్లాండు పార్లిమెంటువారు తమకు రాజ్యాక్రమణ యుద్ధములన్న ఇష్టము లేదనియు ఇది ఆంగ్లజాతీయ గౌరవమునకును ధర్మమునకును విరుద్ధమనియు ప్రకటించి యుండిరి; కాని కారన్‌వాలిసు

రాగానే రాజ్యాక్రమణయుద్ధమునకు దిగెను. దీనికి కారణము లాంగ్ల రాజ్యమునకు సరిహద్దులలో మైసూరులో హైదరాలీ టిప్పూలు బలవంతులై ఫ్రెంచివారి సాయముతో నాంగ్లేయులను వెళ్ళగొట్టవలె నని ప్రయత్నించుచుండి రనియు, మహారాష్ట్రులును బలవంతులై విజృంభించుచుండిరనియు జెప్పిరి. కారన్ వాలిసు టిప్పూసుల్తానుపైన దాడివెడలి 1792 లో నతని నోడించి చాలరాజ్యమును లాగికొని అనేక లక్షల ధనము పుచ్చుకొనెను. కొంతరాజ్యమును నైజామునకిచ్చెను. రాజ్యాక్రమణ యుద్ధములన్న తమ కిష్టములేదన్న ఆంగ్ల పార్లమెంటు కారన్ వాలిసుకు "మార్క్విస్" ప్రభు బిరుదు నిచ్చి గౌరవించిరి!

II

కారన్ వాలీసు తరువాత గవర్నరు జనరలులైన వెల్లస్లీ హేస్టింగ్సులు సామ దాన భేద దండోపాయములను స్వేచ్ఛగా ప్రయోగించి అనేకములగు అక్రమరాజ్యాక్రమణయుద్ధములు గావించి చాలా భూభాగములను బ్రిటిషు ఇండియాలో చేర్చిరి. వెల్లస్లీ కాలముననే మద్రాసు రాజధాని పూర్తియై తూర్పుతీరమెల్ల బ్రిటిషువారిదై నది. హేస్టింగ్సు కాలమునాటికి కలకత్తా, మద్రాసు, బొంబాయి, రాజధానులు నేటిరూపము దాల్చినవి. అనేక సంస్థానాధిపతులతో స్నేహసహకారసంధులు జరిగినవి. మెల్లగా వారి సంస్థానములందు సైన్యములు నెలకొల్పబడి బ్రిటిషువారి పలుకుబడియు అధికారమును గట్టిచేయ

బడెను. దీనిని గూర్చిన వివరములు 'సంస్థానముల సమస్య' అను ప్రకరణమున గలవు.

1783 లో ఫాక్సుమంత్రియొక్క ఇండియా బిల్లును గూర్చి పార్లమెంటులో మాటలాడుచు బర్కుమహాశయుడిట్లు పలికినాడు:

"హిమాలయమునుండి కన్యాకుమారివరకును పెద్దవాడైనను పిన్నవాడైనను ఏరాజ్యముగాని రాజుగాని మనతో సంబంధముగల ప్రతివానిని మనకంపెనీ అధికారులు విక్రయించి వారిపట్ల ద్రోహముచేసియున్నారు. అట్లు విక్రయించినందు వలని లాభము చేతికి చిక్కనిచో అది వేరే సంగతి. మనవారు చేసిన సంధిపత్రములలో మనవారు షరతులకు భంగకరముగా నడువని సంధిలేదు. మన కంపెనీవారిని నమ్మిన రాజులలోను, రాజ్యములలోను నాశనముగానిది లేదు. ఈ జాతిని నమ్మకుండా మనతో విరోధించినవారుతప్ప మంచిస్థితిలో నున్నవారు లేరు. ఈ సంగతులు సర్వసామాన్యములైనవి. ఇది కేవలము బాహ్యసంబంధములకు రాజకీయములకు సంబంధించిన సంగతి. ఆంతరంగిక విషయములను గూర్చిగూడ ఇటువంటి సంగతులనే మీకు నేను చూపగలను" అనినాడు.

ఇది నిజమని మొదటినుండియునీ దేశమున జరిగిన కథ వలన తెలియగలదు. గవర్నరుజనరలు వెల్లస్లీయు నతని సోదరుడగు ఆర్థర్ వెల్లస్లీయు కుటిలరాజ్యతంత్రమునందు, నిపుణులు. వెల్లస్లీ పరిపాలనమునకు రాగానే అతడు మహారాష్ట్రరాజ్యసమ్మేళనమును భగ్నము చేయదలచెను. వారిలో నెవరినో యొకరిని

చీలదీసి ఆంగ్లేయకంపెనీతో సంధి ఒడంబడిక చేయించినచో నీ సమ్మేళనము బలహీనమై, విచ్ఛిన్నమగునని వెల్లస్లీ వెంటనే నిశ్చయించి బెస్సీను సంధిజేసెను. (చూడు: మిల్లుయొక్క చరిత్ర). వీరిరువురును తరువాత మహారాష్ట్రరాజులతో కుట్రలు చేయ సాగిరి. సింధియాక్రిందనున్న ఫ్రెంచి సైనికాధికారులకు లంచములిచ్చి తిరుగ దీయుటకును, ప్రజలచే పితూరీ చేయించుటకును ప్రయత్నించిరి. రెండవ మహారాష్ట్రయుద్ధము కేవలము వెల్లస్లీ స్వంతబాధ్యతతో జరిగించినాడు. ఈయుద్ధము సంగతి ఇంగ్లాండుకు చాల రోజులవరకు తెలియనేలేదు. రాజ్యతృష్ణయే దీనికి కారణము. ఈ యుద్ధములందు సేనానాయకుడుగా పనిజేసిన జనరల్ 'లేకు' కేవలము దుర్మార్గుడు. వెల్లస్లీ సోదరుల కీ కుట్రలయందు ఇతడు కుడిభుజముగ నుండెను. ఢిల్లీ చక్రవర్తికి మహారాష్ట్రులందు ద్వేషము పుట్టించుటకును అతనిని తమ రక్షణక్రిందికి రమ్మనియు వెల్లస్లీ 1803లో ఒక లేఖవ్రాసి లేకుసేనానిద్వారా పంపెను. చక్రవర్తికనేక యాశలు కలిగించెను. ఇట్లే సుప్రసిద్ధురాలగు 'బీగం సమ్రూ'కుగూడా ఆసలుగొల్పి ఆమెకును లేఖలు వ్రాసెను. బీరారు రాజులయెడల కుట్రచేయవలసినదని తన సైనికోద్యోగికి వెల్లస్లీ 1803 ఆగష్టు 3వ తేదీన ఉత్తరము వ్రాసెను. జనరల్ వెల్లస్లీ ఆగష్టు 24వ తేదీన మేజరుషాకు వ్రాసినలేఖలో "పీష్వా పూనానుండి పారిపోవునని నాకు తోచదు. పోయినచో అతని మంత్రులకు తెలియకుండా (పీష్వా) పోవగలడనియు తోచదు. కర్నల్ క్లోజుకు నేను వ్రాసిన లేఖలలో ఎప్పటికప్పుడు సంగతులు

తెలుపగలందులకు మంత్రులకు లంచము లివ్వవలసినదని వ్రాసియున్నాను"అనినాడు! పూనా రెసిడెంటగు క్లోజుకు (28-9-1803) వ్రాసిన లేఖలో పీష్వాయొక్క మంత్రులకు భారీగా లంచములిచ్చు విషయమును గూర్చి గవర్నరు జనరలు ఆలోచించుచున్నాడని వ్రాసినాడు! జనరల్ వెల్లస్లీ వ్రాసిన అఫిషియల్ డెస్పాచీ వలన బరహాన్ పూరుయొక్క పతనమునకు సింధియాక్రింద నుండిన ఐరోపా యుద్యోగుల యొక్కయు సైనికులయొక్కయు ద్రోహమే కారణమని బయల్పడినది. సింధియాక్రిందనున్న 'పేరాన్' అను నొక ఫ్రెంచి యుద్యోగిని గూర్చి మిల్లు తనచరిత్రలో వ్రాయుచు నితడు లంచము పుచ్చుకొన్నను తన యజమానునికి ద్రోహముచేసినచో చాలా పెద్దసొమ్ము లంచము వచ్చెడిదేగాని అతడు కొలువు మానుకొని పోయినాడని వ్రాసినాడు. 8-9-1803 తేదీని గవర్నరుజనరలుకు లేకుసేనాని వ్రాసిన రహస్యలేఖలో నతడు కేంగాకోటను పట్టుకొనుటకు లోపలివారికి లంచమిచ్చినట్లు తెలిపియున్నాడు. హోల్కారును నాశనము చేయవలెనని వెల్లస్లీ సంకల్పించెనుగాని వెంటనే అతనితో యుద్ధముచేయుటకు ఇష్టములేక పైకి స్నేహము నటించునట్లు లేకుసేనానికి వ్రాసెను. లేకుసేనాని వెల్లస్లీకి అప్పుడు. హోల్కారు బ్రిటిషువారికి వ్యతిరేకముగా కుట్ర చేయుచున్న లేఖలు తన చేతిలో పడినట్లు ప్రకటించెను. వీనిలోకొన్ని ఫోర్జరీలని తేలినది. యుద్ధకారణము కల్పించుటకే యిది యిట్లు కల్పింపబడెను. వెల్లస్లీయొక్కకుట్ర లింగ్లాండుకు

కూడా వ్రాసినవి. గాని అతనిని వెనుకకు రప్పించుటతప్ప అధికారులు చేసిన ఘనకార్యములేదు. (6-12-1804) తేదీన కార్న్‌వాలిస్ రాస్ సేనానికి వ్రాసినలేఖవలన నిది బయ ల్పడినది.

III

హేస్టింగ్సు కేవలము వెనుకముందు లాలోచింపని ఆశాపరుడు. అతనికాలమున 1813 నాటి కంపెనీ రాజ్యాధికార సన్నదుచట్టము ప్రకారము భారతదేశమువలన నింగ్లాండు అమితలాభము పొందదలచినది. ఇతడు కుటిలరాజ్యతంత్రము ప్రయోగించి కుట్రలుచేసి అక్రమయుద్ధములు జరిపి ఈయుద్దేశ మును సఫలముచేసినాడు. తానుగూడ లాభముపొందినాడు. నేపాళరాజుతో యుద్ధమును, పిండారీలయుద్ధమనబడు మహా రాష్ట్రయుద్ధమును, రాజపుత్రులతో కుట్రయు, సింధియాతో సంధియు కేవలము రాజ్యాక్రమణకొఱకును, ధనార్జనకొఱకును జేసినవే. పీష్వా బాలాజీరావు బరోడా రాజును చెరపెట్టి కొన్ని లాభకరములగు ఏర్పాటులుచేసికొనగా హేస్టింగ్సు పీష్వాకును బరోడాకునుగల ద్రవ్యవ్యవహారములలో తాను కొంతలాభము పొందదలచి గంగాధరశాస్త్రియను బ్రాహ్మణుని బరోడాప్రతి నిధిగా నియమించి కుట్రలుచేసి అతనిద్వారా చాలలాభమును పొందెను. హేస్టింగ్సు నాగపురరాజగు అప్పాసాహెబును తన రాజ్యతంత్రముచేత బిగియించి ఒక రాత్రిపూట సంధిపత్రముపైన సంతకముచేయించెను. ఇది నాగపుర ప్రజల కిష్టములేదు.

Prinse–Political and Military Transactions in India)

అంతట గుర్జీరాజు హత్యచేయబడెను. ఇది యంతయు నొక కుట్రయొక్క ఫలితమని ప్రజలకు తోచినది. ఈ సంధివలన అప్ఫాసాహెబు అత్యధికమగు సొమ్ము బ్రిటిషువారి కివ్వవలసివచ్చెను. సాలుకు 80లక్ష లిచ్చుకోవలసివచ్చి అతడు బాధపడెను. తరువాత అప్ఫాసాహెబు బాధలు భరింపలేక రాజ్యమును త్యజించినాడు. అతనిని ఇంగ్లీషువారు చెఱపెట్టిరి. హేస్టింగ్సుయొక్క మహారాష్ట్ర యుద్ధమువలన నితని కనేక వేల పౌనులు లాభముకలిగినది. మహారాష్ట్రయుద్ధమందు జయించినందు కితనికి బహుమానముగా కంపెనీవారు 60 వేల పౌనులిచ్చిరి. కంపెనీవారికి 50 వేల చతురపుమైళ్ళ భారతదేశము, మధ్యరాష్ట్రములు లభించినవి. హేస్టింగ్సు ప్రజల కెట్టి లాభమును చేయలేదు, సరికదా దిగుమతులపైన సుంకములు తగ్గించి భారతదేశ పరిశ్రమల నితడు నాశనముచేసినాడు. మద్రాసులో రైత్వారీపద్ధతి కనుజ్ఞనిచ్చి రైతులను దరిద్రులుగా జేసినాడు. అనేక స్వదేశరాజులచేత సంధిపత్రములువ్రాయించి వారి స్వాతంత్ర్యమును నాశనముచేసినాడు.

హేస్టింగ్సుచేసిన నాల్గు గొప్ప యుద్ధములకు చాల సొమ్ము కావలసివచ్చెను. దీనికి అయోధ్య వజీరుదగ్గఱ నితడు అప్పుచేసెను. హామీాకింద ఘూర్ఖాలదగ్గఱనుండి లాగిన జిల్లా నతనికిచ్చెను. హేస్టింగ్సు పాలకపుత్రిక భర్త హైదరాబాదులో పామరు కంపెనీలో భాగస్థుడు. నైజాముకు పెద్దవడ్డీకి ఋణ మిప్పించి లాభము పొందినాడు. ఈ వ్యవహారములోని అన్యాయములు బయల్పడగా డైరెక్టర్లు హేస్టింగ్సును చీవాట్లు

పెట్టిరి. హేస్టింగ్సు దుబారా ఖర్చుచేసి అప్పులలోబడి వచ్చినాడేగాని అతని క్రిందుభాగము లేదని అతని స్నేహితులు వాదించిరి. అంతట హేస్టింగ్సును డైరక్టర్లు వెనుకకు రప్పించిరి.

IV

బ్రిటిషు రాజ్యతంత్రముయొక్క ప్రధానోద్దేశము ఈ దేశము నింగ్లాండు దేశ లాభముకొరకు కుపయోగించుకొనుటయే. అందుకు గావలసిన బందోబస్తులనెల్ల కంపెనీ డైరెక్టర్లు గావించి తమ దేశమునకు పదివేలమైళ్ళ దూరమునగల ఈ దేశమును పాలించుటకు కొందరిని అధికారులుగా నియమించి వారిపైన నాధారపడుచుండిరి. ఈ తాబేదారులిచ్చునలహా ప్రకారమే కంపెనీ పరిపాలన మంతయు నడుపబడుచుండెను. కాబట్టి ఈ దేశములోని ఆంతరంగిక పరిపాలనలో ప్రజాపీడనము హెచ్చుగుటయు తగ్గుచుండుటయు ఆ యా కాలములనాటి గవర్నరు జనరలు మొదలు క్రిందివరకుగల తాబేదారుల మంచితనముపైనను చెడ్డతనముపైనను ఆధారపడియుండెను. క్లైవు వారెన్ హేస్టింగ్సులకును, కారన్ వాలీసు బెంటింకులకును, గల తారతమ్యమే డల్ హౌసీ రిప్పనులకును, కర్జనువిల్లింగ్డనులకును, ఇర్విన్ లిన్‌లిత్గోలకును గలదు. నిరంకుశత్వములో కుడి ఎడమ, ప్రజాపరిపాలనలో విచక్షణ, ప్రజాసౌకర్యములందు వృద్ధిక్షీణములు, విజ్ఞాన వికాసమునందు పెరుగుతరుగులు, ప్రజల హక్కులందు ఎదుగుబొదుగులును ఈ తారతమ్యమునందే యిమిడియున్నవని ఆంగ్లరాజ్యస్థాపననుండి నేటివరకు ప్రయో

గింపబడిన బ్రిటిషు రాజ్యతంత్రమునందు చేయబడిన పరిపాలనా విధానమునందు స్పష్టముగా గనబడుచున్నది.

భారత దేశమున బ్రిటిష్ పరిపాలన స్థాపింపబడిన పిదప నీదేశమును పరిపాలించుట కంపబడిన వారిలో కెల్ల విలియం బెంటింకు, సర్ తామస్ మన్రో, స్ట్రాచీ, ఎల్ఫిన్ స్టనులు చాలా ఉదారులైన రాజ్యనీతిజ్ఞు లని పేరుపొందినారు. వీరికాలమున నింగ్లాండులో గూడా ఉదారరాజనీతిజ్ఞులే ప్రభుత్వము చేయుచుండినందున నచ్చటగూడా ప్రజలకు ప్రాతినిధ్యము వృద్ధిచేయబడినదనియు, నీ దేశమునగూడా కొంత ఉదారరాజ్యపరిపాలనా పద్ధతి అమలుజరుగుట కదియె కారణమనియు రమేశచంద్ర దత్తుగారు వ్రాసియున్నారు. ఆనాడు మన దేశమున రాజకీయ సంస్కరణలు కొన్ని జరిగినమాట వాస్తవమే; భారతీయులకు హెచ్చుగా ఉద్యోగము లివ్వవలెనని విద్యనేర్పవలెనని వీరు శిఫారసుచేసినమాటయు నిజమే; తక్కిన పరిపాలకులతో పోల్చిచూచినచో వీరు ఉదారులను మాటయుగూడ నిజమే;గాని భారత దేశమున ఉదారరాజనీతికింగ్లాండులో ఉదారరాజనీతిజ్ఞులు ప్రభుత్వము వహించుట మాత్రము కారణముకాదు. నిజముగ నీదేశము నింగ్లాండు ఆక్రమించుటలోగాని దీనిని ఇంగ్లాండు లాభముకొరకుపయోగించుటలోగాని ఆంగ్లేయ రాజకీయ పక్షముల వా రెవ్వరు వెనుకబడినవారు కారు. విలియంబెంటింకు, మన్రో, ఎల్ఫిన్ స్టను లెంతమంచి వారైనను భారత దేశపరిపాలనమునం దెంత ఔదార్యబుద్ధి చూపినను అసలు వ్యవహారమందు మాత్రము వీరు వెనుకబడ

లేదు. వీరుకూడా బ్రిటిష్ ప్రభుత్వమును గట్టిపరచినవారే. కొన్నాళ్ళు మదాసుగవర్నరు పనిజేసి ఎంతో మంచివాడనియు ఉదారుడనియు పేరుపొందిన సర్ తామస్ మన్రోకూడ సామ్రాజ్య తత్వమునందు ఇతర ఆంగ్లేయ రాజ్యతంత్రజ్ఞులకు తీసికట్టు కాడు. ఈ సంగతి ముఖ్య సైనికాధికారిగా నితడు 1790 లో సీమకు వ్రాసిన రహస్యపు ఉత్తరమువలన తెలియగలదు. "దేశీయరాజులకు మధ్య రాజ్యాధికారమును పంచియుంచుటకు మన మిప్పు డవలంబించుచున్న పద్ధతి యెంత మాత్రము బాగుగలేదు. వీరి నందరిని జయించి ఆరాజ్యాధికారమునంతను మనమే కాజేయుట యనున దొక్కటే సరియగు రాజనీతి మార్గము, సరియైన పద్ధతి. ఈపద్ధతి వలన మన కిప్పుడు వచ్చుచున్నదానికంటె మూడు రెట్లు రివిన్యూ అవలీలగ రాగలదు. ఆ రాజ్యాధికారము నంతను మన మిప్పుడే ఒక్కసారిగనే దిగమ్రింగవలెనని నాయుద్దేశముకాదు; ఏలననగా అది యిప్పుడు మనకు సాధ్యముకాదు. నేను చెప్పునది యేమనగా ఈపరమలక్ష్యమును మాత్రము మనము మరచిపోకుండా సదా మన దృష్టియం దుంచుకొని మనము మెలుకువతో పనిచేయవలసియుండును. ఈ సంకల్పసిద్ధి నెరవేరుటకు చాల సంవత్సరములు పట్టునను సంగతి నాకును తెలియును. అయినను దానిని మన దృష్టినుండిమాత్రము జారిపోనీయకూడదు. మన మెప్పుడు రంగములోనికి రావలెనో దేశీయరాజుల అంతః కలహములే మనకు తప్పక చెప్పును. కాని టిప్పు ఉన్నంతవరకు మాత్రము మనకు ఆ సుముహూ

ర్తము ఎన్నడును రాజాలదు." అతడే ఇంకొకలేఖలో నిట్లు వ్రాసెను. "తరుణము కొఱకు వేచియుండి మనకెక్కువ అపాయముగాని ఖర్చుగాని లేకుండగనే అచిరకాలములోనే దక్షిణాపథద్వీపకల్పములో చాలభాగము మన మాక్రమించు కొనవచ్చును. దీనికిగాను మనము మొట్టమొదట టిప్పు సాహెబును కూలద్రోయవలెను." (టారెన్సు పుట 368, 382,) ఇక ఎల్ఫిన్‌స్టన్ అన్ననో మహారాష్ట్రుల ఆధిపత్యమును నాశనము చేయుటకు జరిగిన కుటిలరాజ్యతంత్ర ప్రయోగములందును, రాజ్యాక్రమణయుద్ధమందును పాల్గొనిన తరువాత నితడా దేశమునకే పరిపాలకుడైనాడు.

V

భారతదేశపు ప్రజలుకూడ ఆంగ్లేయులకువలెనే కలెక్టరు జడ్జీ మొదలగు పెద్దయుద్యోగములు చేయుటకర్హులనియు, తగు ప్రోత్సాహమిచ్చినచో అతిసమర్థతతో తమ దేశపరిపాలనమును నిర్వహింప గలుగుదురనియు ఎల్ఫిన్‌స్టన్ కంపెనీ డైరెక్టర్లకు వ్రాసియుండెను. సర్ తామస్ మన్రో చనిపోవుటయు ఎల్ఫిన్‌స్టన్ పదవి చాలించుకొనుటయు ఒకేసంవత్సరమున 1827లో జరిగినదిగాని గ్రుడ్డిలో మెల్లయన్నట్లు వీరివలెనే ఉదార రాజనీతిజ్ఞుడును స్వాతంత్ర్య ప్రియుడునని పేరు పొందిన విలియం బెంటింక్ ఆ సంవత్సరముననే భారతదేశమునకు గవర్నరు జనరలుగా నియమింపబడెను. ఇతడు వారిపద్ధతులతోనే పరిపాలింపసాగెను. 1831 వ సంవత్సరమున మున్సబులు సదరమీనుల రెగ్యులేషనుచేసి భారతీయులలో సమర్థత

గల యుద్యోగులకు హెచ్చు న్యాయవిచారణాధికారముల నిచ్చుచు "సదరమీన్" అను హోదాగల న్యాయవిచారణాధికారివర్గమును నిర్మించెను. 1833 వ సంవత్సరమున భారతీయోద్యోగులకు కొంత పరిపాలనాధికారమును (executive) రివిన్యూ అధికారమునుగూడ నొసగుచు డిప్యూటీకలెక్టరును కొత్తహోదాగల యుద్యోగ వర్గమునుకూడా నిర్మించెను. నాటినుండి నేటివరకు క్రమక్రమముగ కొన్ని గొప్ప ఉద్యోగములుకూడా భారతీయులు అతిసమర్థతతో నిర్వహించుటయు కొందరు గవర్నరులుకూడా అగుటయుకూడ తటస్థించిన దీతనిప్రసాదమేయని చెప్పక తప్పదు. అయినను ఆనాడు వీరియుద్దేశము మనకు లాభముకలిగింపవలెనని కాదు. భారతీయులను నియమించినచో వ్యయము తగ్గుననియే. 1822 లో జరిగిన భూమిశిస్తుల నిర్ణయము (Land Settlements) వలన ఉత్తర హిందూస్థానములో భూమిమీదవచ్చు (ఆదాయపువిలువ) కట్టుబడిలో నాల్గింట మూడువంతులు భూమిశిస్తుగా వసూలుచేయుటకు ప్రభుత్వమువారివల్ల నిర్ణయింపబడెను. ఇది మిగులభారముగా నుండెను. అందువలన కట్టుబడిలో 2/3 వంతులు మాత్రమే భూమిశిస్తుగా వసూలు చేయుపద్ధతిని బెంటింకు స్థాపించెను. దానిప్రకారము 1833 లో ఒక సెటిలుమెంటు జరుపబడి ప్రజలకు కొంత సౌకర్యమును కలిగించెను.

నాడు రాజా రామమోహనరాయలు తన అద్వితీయమైన మేధాశక్తిని భారతదేశ క్షేమలాభములకొరకును, సంఘ

సంస్కరణములకొరకును, విజ్ఞానాభివృద్ధికొరకును వినియోగించు చు మహోపన్యాసముల గావించుచు దేశములో ప్రచారము చేయుటయేగాక ఇంగ్లండుకుపోయి భారత దేశ ప్రజల పక్షమున పనిచేయసాగెను. ఈతడు బెంటింకు ప్రభువునకు మిత్రుడయ్యెను. ఈతని ప్రోత్సాహముతో సహగమనము నిషేధింపబడెను. నాడు దేశమునెల్ల సంక్షుభితముచేసిన "థగ్గు"లను దారిదోపిడి గాండ్రను హత్యగాండ్రను అణచివేయుటకు బెంటింకు చాల పనిచేసెను.

1833 లో కంపెనీవారికి క్రొత్త రాజ్యాధికార పట్టా యివ్వబడుతరుణమున చేయబడిన రాజ్యాంగ చట్టమువలన కొన్ని సంస్కరణములు జరుపుట కేర్పాటు గావింపబడెను. ఆచట్ట మునుబట్టి భారత దేశమునకు తాను చేయగలిగిన ఉపకారములను బెంటింకు చేసినాడు. దేశములో జరుగుచుండిన వర్తకమునకు కంపెనీ రాజ్యప్రారంభము నుండియు సుంకములు విధించు ఆచారముండెను. అందువలన ప్రజల వర్తకమున కాటంకము కలుగుచుండెను. ఇది ఈ కాలముననే రద్దుచేయబడెను. ఈ మధ్యకాలములో జరిగిన సంస్కరణములవలన దేశముయొక్క రివిన్యూ ఆదాయములో 1814 మొదలు 1834 వరకు కొన్ని కోట్ల రూపాయలు నష్టము కలిగెను. దానిని పూడ్చుటకు బెంటింకు పరిపాలనలో కొంతపొదుపు చేసెను.

భారతీయోద్యోగులకు సివిలు అధికారములు హెచ్చు చేయుటవలనను ఆంగ్లేయులకు కలకత్తా సుప్రీముకోర్టుకు సివిలు అప్పీళ్ళు చేసుకొనుహక్కు తీసివేయుచు చట్టమొకటి

చేయబడినందునను బెంటింకుపైన తెల్లవారు క్రోధమువహించి దుర్భాష లాడసాగిరి. గాని బెంటింకు లెక్క సేయలేదు. "నోరు లేని జనసామాన్యము అజ్ఞానులగు అవకాశము చూచుకొని ఆ అజ్ఞానమును చిరస్థాయిగా చేసి దానివలన అక్రమలాభము లను కొన్ని పొందుటయే ఈ ప్రభుత్వముయొక్క ఈ ద్దేశ మను తలంపు బ్రిటీషునీతికిని ధర్మమునకును విరుద్ధము" అని బెంటింకు ప్రభువు పలుకుచు పాఠశాలలను విరివిగా స్థాపించి విద్యాభివృద్ధికి తోడ్పడెను. దేశీయవార్తా పత్రికలను స్థాపింప ప్రోత్సహించెను.

విలియంబెంటింకు ఇట్లు ఏడేండ్లు అతిసమర్థతతో పరిపా లించి 1835 లో తన పదవి చాలించుకొనెను. తరువాత నితడు పార్లిమెంటు మెంబరై 1839 లో చనిపోయెను.

భారతదేశము భారతీయుల క్షేమలాభముల కొరకే పరిపాలింపబడవలెననియు దానివలన బ్రిటీషువారు పొందు లాభములు కేవలము నైమిత్తికములుగ మాత్రమె యుండ వలెననియు ప్రధానములై యుండరాదనియు నొక గొప్ప సూత్రమును విలియంబెంటింకు ప్రారంభించెనని ఇంగ్లాండులో 1853 లో ప్రభువులసభలో సాక్ష్యమిచ్చుచు ట్రివెలియన్ పలికినాడు.

VI

1836 మొదలు 1856 వరకును అనగా బెంటింకు పదవి చాలించుకొనిన తరువాత 'మనో్రి ఎల్ఫిన్స్టన్'ల నాటి మంచి పద్ధతులు బెంటింకునాటి ఔదార్యాదిగుణములు అడుగంటి

పోయినవి. నిరంకుశులగు ప్రాతఅధికారులవంటి వారే మరల పరిపాలనకువచ్చిరి. అంతట పూర్వపద్ధతులతోనే రాజ్యాక్రమణలకొరకు కుతంత్రములు, అక్రమయుద్ధములు చేయబడి, ఎంతో సొమ్ము ఖర్చుపెట్టబడి, ప్రజలకు బాధకలిగించి, సింధు పంజాబు బర్మాలు కలుపుకొనబడినవి. డల్‌హౌసీ ప్రభువు 1848లో గవర్నరుజనరలు కాగానే ఈనిరంకుశత్వము రాజ్యాక్రమణము మితిమీరి ఇంకను చిత్రమైనపద్ధతు లవలంబింపబడినవి. ఇంతవరకును బ్రిటిషువారిపట్ల భక్తివిశ్వాసములు కలిగియున్న నవాబులును రాజులునుగూడ పదభ్రష్టులుగా చేయబడి కూలద్రోయ బడసాగిరి. నాగపురము అయోధ్యయు కలుపుకొనబడెను. భాంస్లే రాజు మరణింపగా నతని దత్తపుత్రుడు నాగపుర సింహాసనమెక్కెను. అయితే అతని దత్తత నంగీకరింపక డల్‌హౌసీ ఆతనిని బంధించి రాణివాసములోని నవరత్నఖచితములగు నగలనెల్ల వశముచేసికొని బహిరంగముగా వేలము వేయించి రాజ్యమునుగూడ లాగికొనెను. ఝాన్సీరాజు 1853లో మరణింపగా, అతనికిని అతనివారసులకును దత్తపుత్రులకును వారి సంతతికినికూడ రాజ్యాధికారముండునట్లు పూర్వము చేసికొనిన ఒడంబడికకు భంగకరముగా డల్‌హౌసీ ప్రవర్తించెను. సైనిక వ్యయములక్రింద బీరారును నైజామువల్ల పుచ్చుకొనెను. ఇంతటితో తృప్తిజెందక నవాబులకు చూపవలసిన గౌరవ మర్యాదలనుగూడ ఇతడు తీసివేసెను.

VII

డల్‌హౌసీ తన స్నేహితులకు వ్రాసినలేఖలను * బట్టి యాతని కాలమునాటి స్థితిగతులును బ్రిటిషు రాజ్యతంత్రమును కొంత బయల్పడుచున్నవి.

18 వ సెప్టెంబరు 1848 :

“నే నిచ్చట దర్జాగా కూర్చుని రాళ్ళురువ్వినట్లు రాజులను, రాజ్యములను ఇటునటు గిరవాటు వేయుచుండుట చూడగా నాకే నవ్వువచ్చుచుండును. నీవు నాశ్చర్యపడుదువు. నవ్వువచ్చుచున్నను ఇది కష్టమగు పనియే సుమీ” అని డల్‌హౌసీ వ్రాసెను. ఇప్పటికి ఆతడు గవర్నరుజనరలై సంవత్సరము తిరుగలేదు !

7 వ మార్చి 1849 :

“ఇప్పుడు వ్యవహారము కొంత బాగున్నది. ఒక స్నేహితుడు నన్నుచూచి ‘నీవును రష్యాదేశపు చక్రవర్తియుమాత్రమే ప్రస్తుత కాలమున నిర్భయులగు నిరంకుశ పాలకు’లని వ్రాసిన సంగతి వాస్తమేయని నాకిప్పుడు స్ఫురించుచున్నది.”

30 వ మార్చి 1849 :

“చేప నావలలో పడినది. (సిక్కు) మహారాజు బ్రిటిషు అధికారమునకు లొంగి పత్రమును వ్రాసినాడు. కోహినూరు వజ్రమును మన రాణి కిచ్చి వైచినాడు. పంజాబులో ప్రతియంగుళమును బ్రిటీషు పరగణాగా ప్రకటింపబడినది. ఈరాజ్య

---

* Private letters of Marquess of Dalhousie.
—J. G. A Baird.

నీతియొక్క యావశ్యకతనుగూర్చి నే నారునెలల క్రిందటనే మన యధికారవర్గమువారికి వ్రాసియున్నాను. వారు సరియైన జవాబు నీయలేదు. నే ను నా బుద్ధిపూర్వకముగనే ఇట్లు చేసితిని. వారి పరిపాలనమునందలి యుద్యోగి బ్రిటిషు సామ్రాజ్యమునకు నలుబది లక్షల ప్రజలను కలిసి మొగలు సామ్రాజ్యపు దివ్యరత్నమును తన రాణి కివ్వగలుగు అవకాశము ప్రతి దినము దొరకదు. ఇది నేను చేసితిని.*

5 వ అక్టోబరు 1849:

చత్తర్ సింగును షర్ సింగును సిక్కు పాలకులు. వారనుదినము నూర్వురు బ్రాహ్మణులకు భోజనము లిడుచుండిరి. వారి నరెస్టుచేసి ఇతడు, "ఈ బ్రాహ్మణులు కుతంత్రములకు, రాజద్రోహ తంత్రములకు నుప్రసిద్ధులు,"అని వ్రాసెను.

15 వ డిశంబరు 1849:

తనకు లాహోరులో జరిగిన స్వాగత మహోత్సవమునుగూర్చి యిట్లు వ్రాసెను: "...లెక్కకుమీరినగుంపులు చేరిరి. నే నెచ్చటికి పోయినను సలాములు మిన్ను ముట్టుచుండెను. ఇది మన పరిపాలనము పట్ల ప్రజలకుఁ గల ప్రీతిని తెలుపునని తలంచునంతటి మూర్ఖుడనుగాను. కాని వారు లోబడిరనియు, వారు బాగుగా భయపడినారనియు, మనకు హస్తగతులైనారనియు మాత్రమిది తెలుపుచున్నది."

4 వ ఆగస్టు 1850:

"......యుద్ధముముగిసిన పదునెనిమిది మాసములలో మన పరిపాలనకు వ్యతిరేకుడగు ప్రతిసిక్కును పనిపట్టించితిని.

ఒక్కడైనను స్వేచ్ఛగలేదు. అశక్తదుర్జనత్వముగల నారాయణ సింగు పారిపోవగా వానిని సైతము పట్టుకొని బంధించితిని."

1 వ డిశంబరు 1850 :

"అయిదేండ్లకు ముందు అమృతసరపు వీధులలో ఐరో పీయుడు నిలుచుటకు భయపడుచుండెను. ఈ రోజున వారి కోరికపైననే వారి పవిత్రస్థలమున, గ్రంథ సాహేబు సన్నిధిలో నొక ఇంగ్లీషు గవర్నరుజనరలు నిలిచినాడు. సాహసులును, హంతకులును, మతావేశులునగు అకాలీలే అతని యెదుట సాగిలిపడి మొక్కిరి. అయినను పంజాబుపరిపాలన బాగుగలేదని సర్ చార్లెను నేపియ రనుచున్నాడు!"

30 వ జూలై 1851:

"ఈమారు నైజామును చాలబాగుగా బెదిరించి హడల గొట్టితిని. ఈమారు క్రిష్టమను పండుగకుముందు ఎనిమిది లక్షల పౌనులను క్రిక్కనని నా ధైర్యము."

1 వ ఫిబ్రవరి 1852 :

"ఈమారు ఢిల్లీలోకూడా నా పంతము నెగ్గినది. వారసత్వము అంగీకరించెదనని చిన్న రాజకుమారునికిచెప్పి నా మాటలు వినునట్లుచేసి నాకు గావలసినదెల్ల తెచ్చితిని. ఇతరుల చేతులలోనున్న యెడల మనకు చాల భయంకరమును, మన చేతులలోనున్న యెడల మన కత్యంతోపయుక్తమగు నాయుధాగారమును కాగల ఢిల్లీలోని గట్టికోటనుకూడ సంపాదించితిని. ఆ కోటయొక్క వెలుపలిప్రక్కగోడ చాలగట్టిది. వాని రాజ నగరుతోపాటు కిరీటమునుగూడ తీసికొనవలెనని నాకున్నది.

కాని డైరెక్టరుల కోర్టువారు వడవడ వడకిపోయిరి. ఆరునెలలు మాటలుజరిపి తుద కా గాజులు తొడుగుకొనినవారి నేల భయ పెట్టవలెనని యూరకుంటిని."

18 వ ఆగష్టు 1853:

"అయోధ్యరాజు కొంచెము పెంకితనము చూపునట్లు న్నాడు. చూపవలెననియే నా కోరిక. నేను ఘోవులోపల వానిని కబళించుట నాకు తృప్తిని కలిగించును. ముసలి ఢిల్లీ రాజు చచ్చుచున్నాడు. డైరెక్టర్ల కోర్టువారు భయపడనియెడల వానితో తైమూరువంశము నంత మొందించి యుందును."

22 వ అక్టోబరు 1854:

"రాణులతోను, రాజులతోను విందులారగించిన పిదప, ధులీప్ సింగు, గవర్నరుజనరలు గదిముందు పాదరక్షలు విడిచి లోనికివచ్చుట కిచ్ఛగించునని నేనుతలంపను. అయినను అతడు పాదరక్షలు విడుచునట్లు చేసితీరెదను."

22 వ జూలై 1855:

"..........మన బ్రిటీషువారు వింతవస్తువుల కోస మను నెపమున బొరియలుపెట్టి నవరత్నములను లాగని దేవాలయమే లేదు. ఒకమారు నేను రంగూనులో నట్టి వింత వస్తువులు కొనియుండుటవలన నీ యన్యాయములో నాకును పాలున్నదని తోచుచున్నది."

2 వ డిశంబరు 1857 - లేఖకు 130 వ పుటచూడుడు.

డల్‌హౌసీ భారతీయులను ఇంగ్లీషువారిని బులిపింప గల రాజకీయసంస్కరణములు నాగరకతాచిహ్నములు కొన్ని

వెలయింపజేసెను. పూర్వమునాటినుండియు కంపెనీవారి ప
త్త్యాచార వ్యవహారములలో రాజరికమునకు విరుద్ధములును
వర్తకసంఘచిహ్నములును అగు వ్రాతకోతలునుమరియాదలును
వ్యవహారవిధానములును ఇంకను నిలిచియుండెను. అవియన్నియు
నీతడు మాన్పించి బ్రిటిషు రాజ్యతంత్రముయొక్క ప్రధాన
పద్ధతులలో ముఖ్యమైన పరిపాలనా శాఖల విభజనమును అతి
నేర్పుతో చేసి నేటిప్రభుత్వ ఉద్యోగవర్గ ఉక్కుచట్రమునకు
పునాదులు వేసెను. రైతులకు రాకపోకల సౌకర్యములకు
గ్రామములకు రోడ్లు, పొలములకు నీటివసతులు, వృద్ధిచేయుట
యత్యవసరమై యుండగా కేవలము సైనిక సదుపాయముల
కొరకే నిర్మింపబడి ఆ నిర్మాణముల వలన ఆంగ్లేయుల కమిత
లాభము కలిగినట్టిటీవల అర్థశాస్త్రజ్ఞులు నిర్ణయించిన రైళ్ళను
నిర్మించుట కీతడు దారిచూపి మొదటిరైలుదారిని నిర్మింపజేసి
నాడు. తంతి తపాలాపద్ధతికూడ నెలకొల్పినాడు. 1854 లో
విద్యావిధానమును గూర్చి ఒక ప్రణాళికతయారుచేయబడెను.
జిల్లాలలో పాఠశాలలు నెలకొల్పబడెను. విశ్వవిద్యాలయస్థాపన
చేయుట కాలోచించిరి.

గుడ్డిలో మెల్లయనునట్లు ఈ నిరంకుశయుగమున
ఒక్క లాభము మాత్రము ప్రజలకు కలిగి రాజకీయ పరి
జ్ఞానము వృద్ధియగుటకును ప్రజాభిప్రాయము వర్ధిల్లుటకును
అందువలన ప్రజలు తమ హక్కులకొరకు ఆందోళనచేయుటకును
కారణమైనది. బెంటింకుకును అతని తరువాత వచ్చిన ఆక్లెండుకును
మధ్య కొన్నాళ్లు గవర్నరుజనరలుగా ఆక్టింగుచేసిన మెట్‌కాఫ్

దేశములోని ముద్రాలయములపైన వార్తాపత్రికలపైన అంత వరకుండిన కఠిన నిరోధక నిర్బంధములను తీసివేసెను. అంత వరకును వార్తాపత్రిక నిర్వహణము కేవలము ఆంగ్లేయుల చేతి లోనే కలకత్తాలో నుండెను. భారతీయుల కందు తావులేదు. బెంటింకుమాత్రము కొంచెము ప్రోత్సాహ మొసగెను. మెట్ కాఫ్ చేసిన ఉపకారమువల్ల దేశములో భారతీయ విద్యాధికులు మెల్ల మెల్లగా పత్రికా నిర్వహణమునకు పూనుకొని ప్రజాభి ప్రాయమును రాజకీయ పరిజ్ఞానమును వృద్ధిజేసి దేశమునకు తోడ్పడసాగిరి. విద్య యభివృద్ధి జెందుటవలనను పత్రికలు స్థాపించబడుటవలనను అంతవరకు స్తంభీభూతమై పోయియున్న ప్రజాభిప్రాయ మొక్కుమారుగా వెలికివచ్చెను. ఆనాడు క్రైస్తవమత బోధకులు హిందువులను తమ మతములో కలుపుకొనుటకుచేయుచున్న దుష్ప్రయత్నములను గూర్చి తీవ్రమైన సంచలనమును ఆందోళనమును కలిగి స్వదేశసంఘ ములు స్థాపింపబడి దేశోద్ధరణ ప్రయత్నములకు మార్గము లేర్పడెను.

ఆరవ ప్రకరణము

రాజ్యాంగనిర్మాణము

I

ఇంగ్లీషురాణియగు ఎలిజబెత్తు తూర్పు ఇండియా వర్తక సంఘమువారికి 1600 సంవత్సరమున నిచ్చిన సన్నదు లేక పట్టా ఆకంపెనీవారు భారతదేశమున వ్యాపారము చేయుటకు

వలసిన అధికారములు మాత్రమే ఒసగియుండెను. రాణీవల్ల పట్టాపొందిన ఈ కంపెనీ ఒక రాజకీయసంస్థగాని రాజ్యాంగ సంస్థగాని కాదు. కేవలము వ్యాపారసంస్థ. అందువల్ల ఇతరులతో యుద్ధముచేయుటకు సంధియొనరించుటకు అధికారముగాని, దేశాక్రమణము జేసి రాజ్యపరిపాలనము చేయు అధికారముగాని దీనికిలేదు. రాజ్యపరిపాలనలో ప్రధానాధికారములగు పరిపాలన శాసననిర్మాణ న్యాయవిచారణలు జేయు అధికారములును లేవు. ఈ అధికారములెల్ల ఈకంపెనీవారింగ్లాండురాజులవలన పార్లమెంటు వలన క్రమక్రమముగాపొంది భారతదేశములో రాజ్య పరిపాలనచేయు అధికారులైరి. ఈ కంపెనీవారి వాటాదారులు ఇంగ్లాండులోనేయుండి దీని వ్యవహారములు నిర్వహించుటకు కమిటీగానుండిరి. 500 పౌనుల వాటాయున్నవారికి వోటుహక్కు 2 వేల పౌనుల వాటాయున్నచో డైరెక్టరుగా ఎన్నుకొనబడుహక్కును ఉండెను. మెజారిటీ అభిప్రాయమునుబట్టి వ్యవహారములు తీర్మానించుకొనిరి. మొదట ఈకంపెనీ కార్యనిర్వహణము 24 మంది వాటాదారులు,ఒక గవర్నరు, కలిసిన 'జనరల్ కోర్టుఆఫ్ ప్రొప్రయిటర్లు'నియు, తరువాత "డైరెక్టరుల కోర్టు"వారను గౌరవ బిరుదుతోను పని చేసెను. వీరు ప్రారంభములో నిండియాకు ఓడల నంపి అచ్చట ఎగుమతి దిగుమతి వ్యాపారము చేయుటకు వీలుగానుండునట్లు సముద్రతీరములందు వర్తకస్థానములను నిర్మించిరి. ముఖ్యమైన వర్తక స్థానములగు మద్రాసు బొంబాయి కలకత్తాలలోని ఫ్యాక్టరీ వ్యవహారములను నిర్వహించుట కొక

పరిపాలక వర్గమును నిర్మించిరి. ఒక్కొక్క చోట నొక్కొక ప్రెసిడెంటు లేక గవర్నరు నితనితో కలిసి ఆఫ్యాక్టరీ వ్యవహారములు నిర్వహించుట కొరకు కౌన్సిలు లేక కార్యాలోచన సభయు నిర్మింపబడెను. ఈ సభలలో అనుభవజ్ఞులగు కంపెనీ యుద్యోగులు నియమింపబడిరి. అన్నిపనులును మెజారిటీ అభిప్రాయము ప్రకారము నిర్వహింపబడునట్లు కట్టడిచేసిరి.

ఈ ప్రెసిడెంట్లను బట్టియే యీ మూడుప్రదేశములకు ప్రెసిడెన్సీ లేక రాజధాని అనిపేరు వచ్చెను. ఈ రాజధానులొకదాని కొకటి లోబడియుండలేదు. కంపెని యుద్యోగులు, రైటర్లు, ఫ్యాక్టర్లు, సీనియర్ ఫ్యాక్టర్లు, మర్చెంట్సు అను తరగతులవారుగా విభజింపబడిరి. సీనియారిటీ వల్లనే ప్రమోషను లివ్వబడుచుండెను. వీరికి చాలా స్వల్పజీతము లుండెను. ప్రయివేటు (స్వంత) వర్తకము చేసుకొనవచ్చును. కంపెనీ నౌకర్లుచేయు నేరములను విచారణచేసి శిక్షించుట అవసరముకాగా కంపెనీవారు అప్పటి ఇంగ్లాండు రాజగు జేమ్సు వల్ల 1623లో ప్రెసిడెంట్లకును ఇతర ముఖ్యాధికారులకును క్రిమినల్ విచారణాధికారము నిచ్చుటకు పట్టాపొందిరి. తరువాత 1661 లో నీ కంపెనీవారు పొందిన సన్నదువలన మరికొన్ని అధికారములను వీరు సంపాదించిరి. వీరికి పోటీగా భారతదేశ సముద్రతీరములందు వ్యాపారము చేయుటకువచ్చినవారి ఓడలను పట్టుకొను అధికారమును పొందిరి.

కంపెనీవారు సముద్రముపైన తమ నౌకలందువలెనే మొగలాయిరాజ్యమునగల భూమిపైనకూడా తమకంపెనీ నౌక

ర్లపైన తామేసివిల్ క్రిమినల్ చర్యలు జరుపుకొను అధికారములను మొగలాయి చక్రివర్తి ఫర్మానావలన పొందిరి. దీనినిపురస్కరించుకొని తరువాత వీరు తన ప్రజలపైన కూడా అధికారము చలాయింతురని అతడు కలనైనను తలపలేదు. ఈ కంపెనీలో చేరినవారుతప్ప ఇతరు లెవరైనను తమతో పోటీవ్యాపారము చేయవచ్చినచో వారిపైన ఓడదొంగలను నేరములుమోపి హింసించుచుండిరి. తమ దేశస్థులను నాకర్లనుగూడ వీరికాలమున చిత్రిహింసలు చేయుచుండిరి. వీరికి సైనిక శాసనాధికారము రాక పూర్వము వీరు కొరడాలతో చావబాదుచుండిరి. తరువాత ఓడదొంగలను ఉరితీయుటకొరకు వీరుపొందిన అధికారమును దుర్వినియోగము చేయసాగిరి. స్వతంత్రివర్తకుల ననేకులనట్లు ఉరిదీసిరి. వీరి దుండగముల కాగ్రహించి మొగలుచక్రవర్తి వీరిని మందలించుటయు వీరిపైన దండయాత్రి చేయుటయు కూడ జరిగినది.

ఫ్యాక్టరీప్రిదేశములందుండువారెల్లరిపైనను గూడ క్రిమినలు విచారణాధికారము ఫ్యాక్టరీ కౌన్సిలు సభాయుతులగు గవర్నరుల కొసగబడుటకు ఫర్మానా పొందిరి. 1676 నాటికి కంపెనీవారు భారత దేశములో రాజ్యతంత్రిము నడుపు పద్ధతిలోనికి దిగినందున యుద్ధము లవసరమైనందున ఆసియా దేశములందలి రాజులతోను ప్రిభుత్వములతోను యుద్ధ ప్రికటన చేయుటకు సంధిచేసికొనుటకు అనుజ్ఞను పొందిరి. 1686 లో కంపెనీవారి అధికార ప్రిదేశములందు న్యాయపరిపాలనజేయుట కొక న్యాయస్థానము నెలకొల్పబడెను.

అంతట నీ కంపెనీవారికి ఋణ మవసరము కాగా అందు కవసరమైన అధికారమును పొంది 1694 లో 12 లక్షల పౌనుల ఋణపత్రములను జారీచేసిరి. ఇట్లు రాజస్వకోశసంబంధ అధికారములుకూడ వీరికి లభించెను.

భారతదేశమునందు కేవలము వర్తకము చేయుటకు వచ్చిన వ్యాపారసంస్థ తన వ్యవహారములు నిర్వహించుకొను నెపముననే ఇట్లు కొన్ని రాజకీయాధికారములను పొందెను. అంతట వీరి ఫ్యాక్టరీ పరిపాలకులగు గవర్నరులు కౌన్సిళ్ళు ఒక విధమగు పరిపాలనాధికారముగల సంస్థలుగా పనిచేయసాగెను. నాటి కింకను వీరికి శాసననిర్మాణాధికారము లేదు. వీరి వర్తకస్థానములందు కేవలము సైనికశాసనమే అమలులో నుండెను. ఇట్టి స్థితిలో బొంబాయి కౌన్సిలు ప్రెసిడెంటు, ఈ కంపెనీ యొకవిధమైన స్వతంత్రరాజకీయ సంస్థగానున్నందున తమ ఫ్యాక్టరీల పరిపాలనకు సంబంధించినంత వరకైనను శాసననిర్మాణాధికారము చలాయించు హక్కు వీరికి కలదని వాదింపగా 1686 నాటికి శాసననిర్మాణ అధికారముకూడా ఏర్పడి మదాసు కలకత్తాలలో కూడ చలాయింప బడసాగెను. ఈకంపెనీవారు భారతదేశములో ప్రయోగించిన రాజ్యతంత్రమువల్ల దీని అధికారములెల్ల క్రమక్రమముగా అభివృద్ధిగాంచి కంపెనీ నొక జమీందారీగాను స్వతంత్ర సంస్థానముగాను తుదకు దేశపరిపాలనజేయు ప్రభుత్వముగాను మార్చిన చరిత్ర చాల చిత్రమైనది.

జేమ్సు మిల్లు తన చరిత్రలో చెప్పినట్లు ఔరంగజేబు

మరణించుటతో 1707 మొదలు వీరిచరిత్రలో నూతన యుగము ప్రారంభమయ్యెను. కేవలము వర్తకులుగనుండి బహువినయ విధేయతలతో రాజుల నాశ్రయించిన వర్తకులు బలవంతులై దేశములోని రాజుల పోరాటములందు తాముకూడ కల్పించుకొని రణరంగమున బ్రవేశింపసాగిరి. కయ్యమునకు కాలు ద్రువ్వుచు ధనలాభము, రాజ్యములో పలుకుబడియుకూడా పొందుట ప్రారంభించిరి. ఇబ్లైబ దేండ్లలో పీ రమితధనమును, పెక్కు జాగీరులను సంపాదించిరి. మొగలుచక్రవర్తి పైన పలుకుబడిసంపాదించి, అతనిని వంచించి బంగాళము, బీహారు, ఒరిస్సాలలో పన్నులు వసూలుచేయు దివానీగిరి హక్కును 1765 లో పొందిరి.

II

దివానీగిరి-దొరతనము.

12 వ ఆగస్టు 1765వ తేదీనాటి కింకను నామమాత్రావశిష్టుడైయున్న మొగలాయి సామ్రాజ్య చక్రవర్తియగు షా ఆలంవల్ల తూర్పుఇండియా వర్తకసంఘమువారొక ఫర్మానానుపొంది వంగరాష్ట్రమునను బీహారు ఒరిస్సాలలోను పన్నులు వసూలు, సివిలు పరిపాలన అధికారమును సంపాదించిరి. నాటి కింకను వంగరాష్ట్ర నవాబులు పేరునకు ఢిల్లీ చక్రవర్తి యొక్క రాజ ప్రతినిధులేగాని బలవంతులగు ఇంగ్లీషువారి చేతిలో వారు కీలుబొమ్మలు. మొగలు చక్రవర్తివలన కంపెనీవారు సులభముగా నొక ఫర్మానాను సంపాదించిరి. ఈ కంపెనీవారు తనకు జేసిన అనేక 'ఉపకారము'

లకు ప్రత్యుపకారముగా అతడు ఆరాష్ట్రములందలి దేశా దాయమును వసూలుచేయు "దివానీ"గిరీ అధికారము వీరి కొసగెను. ఈ ఆదాయములో సాలుకు 26 లక్షలు మాత్రము 'సర్కారు'కొసగుచు మిగతాసొమ్ము తమ సైనిక వ్యయముక్రింద వారే అనుభవించవచ్చును. నిజముగా కంపెనీ వారు బలవంతులైనందుననే ఈ ఫర్మానా జారీచేయుటయు అది అమలు జరుగుటయు సంభవించినది. దీనికే "దివానీ" అని పేరువచ్చినది. ఇట్టి "రాజస్వ" అధికారములను పొందియు, కంపెనీవారు అప్పటికే దేశమున పరిపాలనాధికారమును చలా యించుటకు శక్తికలవారైననుగూడా వీరు బహిరంగముగా తమ ప్రభుత్వమును ప్రకటింప సాహసింపక తాము పన్నులు మాత్రము వసూలుచేయుచు, పరిపాలన భారము నవాబుపై ననే వేసి నడుపదలచిరి. ఇది ఆనాడు గవర్నరైన క్లైవు నడిపిన రాజ్యతంత్రము. ఇక దేశముయొక్క సివిలుపరిపాలన పోలీసు న్యాయవిచారణశాఖలు నవాబునిర్వహింపవలసినట్లుకూడా అత నితో కంపెనీవారు ఏర్పాటుచేసికొనిరి. ఈ ఏర్పాటులన్నియు సంధిపత్రములో లిఖితమూలముగానే చేసుకొనిరి. ఈ దివానీ అధికారమును చలాయించుటలో కంపెనీ గవర్నరగు క్లైవు చాల తెలివితేట లుపయోగించెను. కంపెనీకి దమ్మిడీయైన ఖర్చు లేకుండా దళారీలకు ఇజారాలనిచ్చి సొమ్ము వసూలుచేయిం చెను. వీరే తరువాత జమీందారులైరి. వీరు ప్రజల నెన్ని విధములుగానైన బాధించి సొమ్ము వసూలు చేయుచుండిరి. దేశములో 150 లక్షలరూపాయిలు వసూలుచేసి ఇందులో

32 లక్షలు మాత్రమే కైవు "మొగల్ సర్కారు"న కిచ్చు చుండెను. నవాబు సొమ్ములేక రాజ్యభారము చక్కగా నిర్వహించ లేకుండెను.

"చక్రవర్తి ఫర్మానా ననుసరించి మూడు రాష్ట్రములపైన వసూలు చేయబడు పన్నులలోనుండి వంగరాష్ట్ర నవాబుకు ఇంటిఖర్చులకొరకు 17 లక్షలు, నవాబు దర్జాను నిలువబెట్టుటకు కావలసిన రక్షకభటులు, పోలీసువర్గె రా సిబ్బందికొరకు 36 లక్షలును వెరసి 53 లక్షల రూపాయిలు ప్రతిసాలున చెల్లించునట్లు ఒడంబడిక జరిగెను. ఈ మూడు రాష్ట్రములపై ననువచ్చు అమాంబాపతు శిస్తులు కలిసి రెండు కోట్ల రూపాయిలకు తక్కువలేదని అంచనా వేయబడి యున్నది." (చూడు. టూరెన్సు-ఆంగ్లరాజ్యస్థాపన పుట 114)

ఇట్లొసగబడిన దివానీ యధికారము కేవలము శిస్తుల వసూలు అధికారమే యైనను కంపెనీవారు దీనికి తరువాత అపార్థములు కల్పించి ఈ మూడు రాష్ట్రములయందు చక్రవర్తి తనకుగల సర్వాధికారములను వదలుకొని వాని పరిపాలనాధికారము తమకొసగినాడని వాదించి ఆయధికారములనెల్ల చలాయించిరి. తరువాత నీ కంపెనీవారేయన్యాయములకు గడంగినను చక్రవర్తి వలన నధికారమునుపొందియే యట్లు చేయుచున్నట్లు చాలకాలమువరకు నటించిరి.

1767 సంవత్సరపు కంపెనీ పట్టాచట్టము.

తూర్పుఇండియా కంపెనీవారు భారతదేశమున వర్తకము చేయుచు గొప్ప జమీందారీని సంపాదించుటయేగాక

దివానీగిరిని సంపాదించి రాజ్యాధికారములకు సంబంధించిన పన్నులవసూలు హక్కులుకూడా సంపాదించినందున ఇంగ్లాండు పార్లమెంటువారు కంపెనీవారి వ్యవహారములపైన కొంత అధికారము చలాయింపదలచి దానినిగూర్చి ఒక విచారణసంఘము నిర్మించిరి. 1756 మొదలు 1766 వరకు దేశీయరాజులతో జరిగిన ఒడంబడికలను వానికి సంబంధించిన యాపత్తురికార్డును రివిన్యూ లెక్కలను దాఖలుచేయమనిరి. కంపెనీవారు నూటికి 10 కన్న హెచ్చులాభము పంచుకోకూడదని శాసించిరి. కంపెనీవారు ఇంగ్లాండు దేశ ప్రభుత్వమునకు వంగరాష్ట్ర ఆదాయములో నుండి ప్రతిసాలున 400000 పౌనులు అనగా 60లక్షల రూపాయిలిచ్చిననే కంపెనీవారికి క్రొత్తపట్టా ఇవ్వబడునట్లు శాసించిరి. 1769 లో నీ పద్ధతి యింకను 5 సంవత్సరములు పొడిగింపబడెను. ఇట్లు భారతదేశ పరిపాలనవలన 'బ్రిటిష్ ప్రభుత్వమువారు ఆదాయమును గ్రహించుపద్ధతి ప్రారంభింపబడెను. ఈ సమయమున కంపెనీవారి నౌకరులు ధనికులగుచుండగా కంపెనీకిమాత్రము ఋణము కాజొచ్చెను. 1767 నాటికి 60,00,000 పౌనులఋణమయ్యెను. 1770 నాటికి వంగరాష్ట్రమున కలకత్తాలో గవర్నరు, సర్వసేనాని, ముగ్గురు సభ్యులును కలసిన సెలక్టుకమిటీద్వారా పరిపాలన వ్యవహారములు, జరుగుచుండెను. మదాసు బొంబాయి మొదలగు ఫ్యాక్టరీల పాలక సంఘములకు దీనితో సంబంధములేదు. అవి ప్రత్యేకముగా నుండెను.

రెగ్యులేటింగు ఆక్టు

1772 అక్టోబరు - నవంబరు నెల నాటికి కంపెనీ దివాలా స్థితిలోనికివచ్చెను. ఆనాడు ఇంగ్లాండు ప్రభుత్వప్రధాన మంత్రి నార్తుప్రభువు కంపెనీకి ఋణ మిప్పించెద ననియు ఇందుకు ప్రతిఫలముగా తానొక క్రొత్తచట్టము ప్రకారము కలకత్తాలో నిర్మించు కార్యనిర్వాహక సంఘముయొక్క సర్వాధికారమునకు ఆ నా డిండియాలో కంపెనీవారికి వివిధ రాజధాను లందుగల 'ప్రెసిడెన్సీ కౌన్సిల్లు'ను పరిపాలనలును లోబడవలెననియు ఇండియాలోని రాజకీయ సివిలు మిలిటరీ పరిపాలనలయొక్క అధికారుల నింగ్లాండు ప్రభుత్వమువారే నియమింతురనియు దానిఖర్చులు కంపెనీ భరించుట కంగీకరింప వలెననియు చెప్పెను. కంపెనీవారి ఆంతరంగిక వ్యవహార విధానములో కూడా కొన్ని క్రొత్తనిబంధన లేర్పరచిరి. వేయిపౌనుల వాటాదార్లే డైరెక్టర్ల నెన్నుకొనవలెననెను. దీనికి కొందరు వాటాదార్లు ప్రతిఘటించిరి కాని తుదకా సలహా ప్రకారము జరిగెను. ఇండియా వ్యవహారములను జూచుచుండుట కొక "సీక్రెట్ కమిటి" (రహస్యఉపసంఘము) ఏర్పాటు గావింప బడెను.

1773 లో కంపెనీవారికి రాజ్యాధికారము లిచ్చుచు పార్లమెంటువారొక చట్టము జేసిరి, దీనికే "రెగ్యులేటింగు ఆక్టు" అని పేరు. ఇదివరకు కంపెనీవారేర్పరచిన కౌన్సిలు ప్రెసిడెంటులు, గవర్నరులే, ఈదేశమున అధికారము కల్గియుండిరి. ఈచట్టమువలన వంగరాష్ట్రమును పాలించుటకు ఒక గవర్నరు

జనరలు, నలుగురు కార్యాలోచన సభ్యులునియమింపబడునట్లును ఆ రాజధానిపరిపాలన, పన్నులవసూలు, అందలి సివిలుపరిపాలన సైనిక వ్యవహారములు, జరుపుటకును, ఆ రాష్ట్రమునందేగాక బీహారు ఒరిస్సాలందునుగూడ అధికారము గల్గియుండుటకును ఏర్పాటు గావింపబడెను. మఱియు నీ గవర్నరుజనరలు ప్రభుత్వమునకు మద్రాసు బొంబాయి రాజధానులలోని కంపెనీవారి కౌన్సిలు ప్రెసిడెంటుల పరిపాలనలపైన పై తనిఖీ అధికారము లివ్వబడెను.

మొట్టమొదట ఈగవర్నరుజనరలును సభ్యులను కంపెనీ డైరెక్టర్ల సలహాతో ఇంగ్లండురాజే నియమించును. వీరిని తొలగించుటకు ఆ రాజుకేఅధికార మీయబడెను. ఈగవర్నరుజనరలును కార్యాలోచన సభ్యులు కంపెనీ డైరక్టర్లక్రింద పని చేయవలెను. ఆ డైరక్టర్లు ఇంగ్లండునుండి పంపు తాకీదులను వీరు శిరసావహింపవలెను. డైరెక్టర్లకు వీ రెప్పటి కప్పుడు సంగతులు వ్రాయుచుండవలెను. ఈ కంపెనీ డైరక్టర్లు భారత దేశ ప్రభుత్వమునజరుపు అన్నిచర్యలకు వ్యవహారములకు వ్రాతమూలపు రికార్డునువ్రాసి అట్టి 'మినిట్సు'యొక్క ప్రతిని ఇంగ్లీషు ప్రభుత్వమున కీయవలెను. అదివరకు ఇంగ్లండురాజు ఇచ్చిన సన్నదులోనే కంపెనీవారి రాజ్యములలో సివిలు క్రిమినలు తగవులను విచారించుటకు ఒక కోర్టునెలకొల్పబడుట కధికారముండెను. రెగ్యులేటింగుఆక్టువలన వంగరాష్ట్రమున కలకత్తాఫోర్టువిలియం కోటలో ఇంగ్లీషురాజు అధికారముక్రింద నొక పరమోన్నతన్యాయస్థానము (సుప్రీముకోర్టు) ను స్థాపించి

ఇంగ్లీషు బారిస్టర్లను న్యాయమూర్తులను ఆంగ్ల నృపాలుడు నియమించునట్లు ఏర్పాటు చేయబడెను. ఆకోర్టుకు దేశము లోని అన్ని సివిలు క్రిమినలు అడ్మిరాలిటీ మతవ్యవహారములను గూర్చిన కేసులు, విచారించు అధికార మొసగబడెను. దానిక్రింద పనిచేయు ఉద్యోగులను గూర్చిన నిబంధనలు చేయుట కధికార మొసగబడెను. 1774 మొదలు కంపెనీ పరిపాలన కొలువులో చేరిన ప్రభుత్వోద్యోగులు స్వంతలాభముకొరకు ఏ నెపమునగాని ఎట్టిబహుమతిని విరాళమును దానమునుగాని ఏరూపమునగాని ఎట్టి లంచములును పుచ్చుకొనరాదని శాసింపబడెను. ఇంగ్లీషు పార్లమెంటువారి అధికారమునకు లోబడి గవర్నరుజనరలు కార్యాలోచన సభకు, కంపెని రాజ్యమున సత్పరిపాలనకు వలసిననిబంధనలను రిగ్యులేషనులను ఆర్డినెన్సులను చేయుట కధికారమీయబడెను. ఇవి సుప్రీముకోర్టువారివలన రిజష్టరు చేయబడి ప్రకటించినగాని అమలు జరుగవు. వీనినిగూర్చి ఇంగ్లాండులో ఎవరైనను ఈ ప్రభుత్వచర్యలనుగూర్చి అప్పీలు చేసినచో అవి విమర్శించబడి లోపములు సవరించబడును.

రిగ్యులేటింగు ఆక్టు వలన బంగాళాగవర్నరే ఇండియా గవర్నరు జనరలుగా చేయబడి బొంబాయి మదరాసు గవర్నరులకు పైయధికారిగా చేయబడెను. వారతని సమ్మతి లేనిదే యుద్ధములుగాని సంధిగాని చేయకూడదు. గవర్నరు జనరలుకు సహాయము చేయుటకు నలుగురు సభ్యులుగల సుప్రీముకౌన్సిలు అను కార్యాలోచనసభ యేర్పాటుచేయబడెను. మెజారిటీ అభిప్రాయము ప్రకారము గవర్నరుజనరలు

నడుపవలెను. ఈ రెగ్యులేటింగు అక్టు ప్రకారమే భారత దేశ పరిపాలన కొంతకాలము నడిచినది.

1784 వ సంవత్సరమున తూర్పు ఇండియా కంపెనీ చట్టము అను శాసనము చేయబడి భారత దేశమున నింగ్లీషు ప్రభుత్వమును స్థిరపరచుటకు బందోబస్తులను కట్టుదిట్టములను చేసినది. తూర్పు ఇండియా సంఘముయొక్క వ్యవహారముల క్రమ నిర్వాహణము కొరకును అవి చక్కగా జరుగ గలందులకును, భారత దేశములోని "బ్రిటిష్" రాజ్యముల యొక్క వ్యవహారముల క్రమ నిర్వాహణమును జక్కపరచుటకును, తూర్పు ఇండియా రాజ్యములందు నేరములు చేయువారిని విచారణ చేయుటకు కోర్టు ఆఫ్ జూడికేచరును నిర్మించుటకును ఈ చట్టమును పార్లిమెంటువారు శాసించినట్లు దాని పీఠికలోనే వివరింపబడియున్నది. భారత దేశ వ్యవహారములను కనిపెట్టి చూచుటకు ఆరుమంది కమీషనర్లను నియమించుటకు అందులో ఇంగ్లాండుమంత్రులలో నిరువురుండునట్లును ఇట్లు నియమింపబడిన కమీషనర్లలో ముగ్గురకు తక్కువగాకుండ ఒక బోర్డుగా ఏర్పడి భారత దేశ పరిపాలనలో కంపెనీ వ్యవహారముల నన్నిటిని తనిఖీచేయుచు దానిని నడుపుచు సర్వాధికారములు చలాయించవచ్చుననియు శాసింపబడెను. దీనికే 'బోర్డు ఆఫ్ కంట్రోలు' అని పేరువచ్చినది. ఈ చట్టమును శాసించునాటికి ఇంగ్లాండు ప్రధాని పిట్టు. అందువల్ల దీనికి "పిట్టుచట్టమని" యు పేరువచ్చినది. భారత దేశములోని ప్రభుత్వమునందు కొన్నిమార్పులు చేయబడెను. గవర్నరు జనరలుకు సహాయముచేయుటకు

ముగ్గురు కార్యాలోచన సభికులుందురు. వారిలో నొకడు సేనాని. వంగరాష్ట్రమునగాక తక్కిన రెండు రాజధానులలోను గవర్నరులును వారికిసహాయముచేయుటకు ముగ్గురుచొప్పున కార్యాలోచన సభికులు నేర్పరుపబడిరి. వీరినినియమించుటలో కంపెనీ డైరెక్టర్లకు అధికారముండెను. యుద్ధప్రకటన, సంధి వ్యవహారములందే గాక కంపెనీ డైరెక్టర్లు నిర్ణయించిన విషయములందు కూడా గవర్నరు జనరలుకు కౌన్సిలుకు తక్కిన రాజధానులపైన పెత్తనము లివ్వబడెను. పరువుకు భంగముగల్గిన తప్ప దేశాక్రమణకొరకు యుద్ధములు చేయకూడదని శాసింపబడెను. యుద్ధము ప్రకటించుటకు సంధిచేయుటకు డైరెక్టర్ల అనుమతి పొందవలెను. న్యాయవిచారణమునందు కంపెనీ నౌకరులతోపాటు దేశపౌరులందరిపైన అధికారము ఇవ్వబడెను. బహుమతులు లంచములు నిషేధింపబడెను. సివిలు మిలిటరీ ఉద్యోగముల సంఖ్య తగ్గించుటకు డైరెక్టర్లకే అధికార మివ్వబడెను. ప్రమోషనులు సీనియారిటీ ప్రకారము చేయబడవలెననియు నిర్ణయింపబడెను.

తరువాత నీ చట్టములో మరల కొన్నిమార్పులు చేయబడెను. కౌన్సిలు అభిప్రాయమునకు విరుద్ధగా ప్రవర్తింపగల అధికారము గవర్నరుజనరలు కొసగబడెను. కంపెనీకి సన్నదు నిచ్చునప్పుడు దేశాదాయములోనుండి కంపెనీవారు బ్రిటిషు ప్రభుత్వమునకు హెచ్చుసొమ్ము నివ్వవలెనను ఆలోచన జరిగెను. కాని అది మానివేసి దేశాదాయమును ముందుగా సైన్యము కొఱకు ఖర్చుచేయు బ్రిటిషు రాజ్యతంత్రపద్ధతి

నిర్ణయింపబడెను. ఇట్లు దేశాదాయ మింగ్లీషుసైన్యము ఖర్చులకిృంద తాకట్టుపెట్టబడు విధానము స్థాపింపబడెను. 1784 మొదలు భారతదేశ వ్యవహారములు రెండు ముఖము లుగా నడువజొచ్చెను. భారతదేశమున తమ పెట్టుబడియొక్క లాభములు తగ్గిపోకుండా ముడివస్తువుల పంటలనుపండించు శక్తినిమాత్రము ప్రోత్సహించి వానిని సీమ కంపవలసినదనియు భారతదేశప్రజల ఆచార వ్యవహారములజోలికి మాత్రము పోవలదనియు మతముపట్ల సహనము కలిగి యుండుడనియు కంపెనీ డైరక్టర్లు భారతదేశ గవర్నరుజనరలుకును, గవర్నర్ల కును వ్రాయుచుండిరి. ఇక ఈదేశప్రభుత్వముపైన పెత్తనము వహించుటకు ఇంగ్లండు ప్రభుత్వమువా రేర్పరచిన బోర్డువార న్ననో బ్రిటిషు రాజ్యమును వ్యాపింపజేసి గట్టిచేయుడని వీరిని హెచ్చరించుచుండిరి.

III

1797 సం॥ కంపెనీ సన్నదు చట్టము:

కంపెనీవారి ఆంతరంగిక వ్యవహారములను భారతదేశ వ్యవహారములనుగూర్చి ఈచట్టము చేసిననిబంధనలే చాలకా లము అమలుజరిగెను. తరువాత కొద్దిమార్పులు జరిగెను. భారత దేశములోకొత్తపరిస్థితులకు అనుగుణముగా ఏర్పాట్లు కట్టు బాటులు చేయబడెను. స్వదేశ సంస్థానాధీశులకు అప్పు లిచ్చుటవలన అనేక అన్యాయములు జరుగుచుండినందున ఎవ్వ రును అప్పు ఇవ్వకూడదని నిషేధింపబడెను.దీనికి కారణము అట్టి ఋణములనుగూర్చిన ఫిర్యాదులు చిక్కులు వచ్చుటయే. కారన్

వాలిసు గవర్నరు జనరలుగా నుండినప్పుడు అత డనేక శాసన ములు చేసెను. పార్లిమెంటు చట్టమిచ్చిన శాసన నిర్మాణాధి కారముకన్న హెచ్చు అధికారముల నితడు చలాయించెను. నాటిశాసనములెల్ల క్రోడీకరింపబడెను. ప్రజల ఆస్తిని హక్కు లను,గూర్చి చేయబడిన యీ శాసనములను పార్లమెంటువా రామోదించి అది భారతదేశములో ప్రధానకోర్టువారివలన రిజిష్టరు చేయబడగలందులకు ఉత్తర్వుచేసిరి. న్యాయవిచారణ కేర్పడిన కలకత్తా సుప్రీముకోర్టులోని న్యాయాధిపతుల సంఖ్య ఇద్దరికి తగ్గింపబడెను. తరువాత కొన్నాళ్లకు మదాసు బొంబాయిలలో రికార్డరుకోర్టులు స్థాపింపబడెను. శాసన నిర్మాణాధికారము మెల్లగా వర్ధిల్లెను. 1807 లో మదాసు, బొంబాయిల గవర్నర్లకౌన్సిళ్లకు శాసన నిర్మాణాధికార మొసగ బడెను. భారతదేశ ఆదాయములోనుండి ఇంగ్లాండుప్రభుత్వము కొంత లాభము పొందదలచెను. 1799 లో పార్లమెంటుచేసిన చట్టమువలన భారతదేశములో నుపయోగపడు సైన్యమునకు గావలసిన సైనికులకు బ్రిటిషు ప్రభుత్వపార్లమెంటు వారే తగు యేర్పాటుగావించుచు ఒకసైన్య పట్టికను తయారుచేసి కంపెనీవారు అర్జీ పెట్టుకున్నచో అందలి సైనికులను కంపెనీకి మార్పు నట్లు శాసింపబడెను. ఈ సైన్యముయొక్క వ్యయమును కంపెనీవారు భరింపవలెను. అట్టి సైనికులసంఖ్య 3000 లకుగాని, లేదా మ్యూటినీచట్టము నిర్ణయించు సంఖ్యకు గాని మించరాదని నిర్ణయింపబడెను. కంపెనీవారు స్వాయ ముగా 2 వేల కన్న హెచ్చు సైన్యమును చేర్పరాదు.

ఇంతలో కంపెనీవారి సన్నదు మంజూరు చేయవలసిన తరుణము రాగా కంపెనీ వ్యవహారములనుగూర్చిన విచారణయు విమర్శయు జరిగెను. ఏలయన గవర్నరుజనరలు వెల్లస్లీచేసిన రాజ్యాక్రమణ వలన చాలసొమ్ము ఖర్చుపడి కంపెనీవారికి ధనసహాయము కావలసి ఋణముచేయుటకు ఇంగ్లీషు పార్లమెంటువారిని అను మతి నడిగిరి. కంపెనీ పరిపాలననుగూర్చి చాల అసంతృప్తి బయలుదేరెను. వీరి పద్ధతులనుగూర్చి అనేక ఫిర్యాదులు వచ్చి యుండెను. అంతట 1808 లో పార్లమెంటువారొకవిచారణ కమిటీ నేర్పాటుచేయగా వారు 1812 లో "ఫిఫ్తు" రిపోర్టు (Fifth report) అనబడు నివేదికను తయారుచేసిరి. భారత దేశ ములోని న్యాయవిచారణ పోలీసు శాఖలనుగూర్చియు భూస్వా మిత్వమునుగూర్చియు ఈనివేదికలో విపులముగా చర్చింప బడెను. కంపెనీవారివేగాక ఇతరుల ఓడలనుగూడ భారత దేశము నకు పోనిచ్చుటకు పార్లమెంటువారు అంగీకరింపవలెనను ప్రచారము చేయబడెను. కంపెనీవారు తాము పరిపాలకులై రాజకీయాధికారములను గలిగియున్నను వ్యాపారలాభములు పోయినచో తాము బ్రతుకజాలమని మొరబెట్టుకొనిరి గాని లాభము లేకపోయెను. తమ అధికారమునకు లోబడనివారు దేశములోనికి వచ్చినచో అందువలన కలుగు చిక్కులకు తాము బాధ్యత వహింపలేమనిరి. మరియు అట్టివారివలన భారతీయుల క్షేమమునకు భంగము కలుగుననిరి. ఇంక నెన్నో సాకులు చెప్పిరి. ఇందులకు ఫలిత మేమనగా ఆయా ప్రెసి డెన్సీల స్థానిక ప్రభుత్వములవలన లైసెన్సులుపొంది వారేర్ప

రచు నిబంధనలకు లోబడి ఇతరు లిట్లు ఓడ వ్యాపారము చేయవచ్చునని 1813 లో శాసింపబడెను.

IV

1813 సం॥ కంపెనీ సన్నదుచట్టము.

కంపెనీవారి భారత రాజ్యభాగములను వారు వసూలు చేయుచున్న దేశాదాయములను వారి కెప్పటివలెనే యింకను 20 సంవత్సరములదాకా భుక్తపడునట్లు పార్లమెంటువారు నిర్ణయించిరి. భారతదేశముపైన కంపెనీవారి పాలనముపైన బ్రిటిషురాజులకుగల రాజ్యాధికారములు స్పష్టీకరింపబడెను. కంపెనీవారి వ్యాపార వ్యవహారములకును వీరి పాలన వ్యవహారములకును వేరువేరుగా లెఖ్ఖలుంచవలెనని శాసింపబడెను. ఈ లెక్కలు "బోర్డు ఆఫ్ కంట్రోలు" వారి తనిఖీక్రింద నుండవలెను. భారత దేశ ఆదాయములనుండి ఇంగ్లీషు ప్రభుత్వమువారు లాభముపొందు తలంపుకలిగి అట్లు బహిరంగముగా సొమ్ము పుచ్చుకొనుట కిష్టములేక, ఇంగ్లాండు ప్రభుత్వము పంపుసైన్యములను కంపెనీవారే భరింపవలెనను విధానము స్థిరపరుపబడెను. ఈ విధానము ప్రకారము రెండు లక్షల సైన్యమువరకు అట్లు పంపవచ్చుననియు శాసింపబడెను. కంపెనీవారు భారతదేశ పరిపాలనకొరకు చేసిన ఋణమును తగ్గింపవలెననిరి. కంపెనీ లాభములు నూటికి 10½ కన్న మించ కూడదనిరి. భారతదేశములోని అన్ని ఉద్యోగములకు అభ్యర్థులను నియమించు అధికార ప్రాపకములు ఎప్పటివలెనే కంపెనీ డైరెక్టర్లకే నిలువబడెను. గవర్నరుజనరలు, సర్వసేనాని, ఇతర

ఉద్యోగులు నిట్లు నియమింపబడుచు నేయుండిరి. ఇందువలన కంపెనీవారు లాభముపొందుచుండిరి. భారత దేశములో కంపెనీ రాజ్యభాగములందలి కంపెని ప్రభుత్వములకు అచ్చటి ప్రజల పైన పన్నులు విధించుట కధికార మొసగబడెను. దీనినిగూర్చి సుప్రీము కోర్టువారుకూడా అధికారము కలిగియుందురు. పన్నులివ్వనిచో శిక్షింపవచ్చును. అధికారము స్వదేశ రాజుల వల్ల కంపెనీకి సంక్రమించిన అధికారమునకు అదనముగా నివ్వబడిన అధికారము. గౌరవ న్యాయాధిపతులకు, ఐరోపావారు దేశవాసులపైన జరిగించు దౌర్జన్యపు నేరములు అక్రమప్రవేశ నేరములు విచారించు అధికార మివ్వబడెను.

భారత దేశమునకు క్రైస్తవ మిషనరీలుగా వచ్చువారు లైసెన్సు పొందవలెనని విధింపబడెను. ఇదివరకువలెగాక మొదటిసారి భారత దేశ ప్రజల విజ్ఞానాభివృద్ధికని చెప్పి లక్ష రూపాయిలు ప్రత్యేకించి యుంచి దానిని సారస్వతవిజ్ఞానమునకు శాస్త్రవిజ్ఞానమునకు వినియోగింపవలెనని శాసింపబడెను. ఈసంస్కరణము ఆ రోజులలో విశేష కృషిచేసిన రాజా రామ మోహనరాయలవలన జరిగినదని చెప్పకతప్పదు. 1814 లో బ్రిటీషు ప్రజలపైన విదేశములపైన ఇతరులపైన సుంకములు విధించుటకు అధికారమిచ్చు చట్టముచేసిరి. 1823లో బ్రిటీషు సైనికుల పించనులక్రింద 60వేల పౌనులు మన దేశాదాయము పైన బద్ధతిచేసిరి. క్రైస్తవమతశాఖవారి జీతములు మనపైన బడవేసిరి. న్యాయవిచారణ శాఖవారి జీతములు నిర్ణయింపబడెను.

ఇంగ్లాండువారి లాభముకొరకు భారతదేశమును పరిపాలించు పద్ధతి 1813 లో తూర్పుఇండియా కంపెనీ కివ్వబడిన పట్టాలో లిఖితరూపము దాల్చినది. భారతదేశ పరిశ్రమలను నాశనముచేయు విధానము 1813 వ సంవత్సరముననే ప్రారంభమైనదని చెప్పవచ్చును. స్వేచ్ఛా వ్యాపారపద్ధతి యను పేరున భారతదేశములోనికి ఇంగ్లీషుసరకులను ఎట్టి సుంకములు లేకుండా దిగుమతిచేయు విధానము నీ పట్టానిచ్చునప్పు డింగ్లీషు పార్లమెంటువారు శాసించిరి. అందువలన ఇంగ్లీషుసరకులను భారతదేశీయులకు బలవంతముగా అంటగట్ట గలిగిరి. భారతదేశ దారిద్ర్య మానాటితోనే మొదలుపెట్టినది.

ఈ పట్టాను జారీచేయునప్పుడే ఆంగ్లేయరాజ్య తంత్రజ్ఞులు భారతీయులను సుఖాసక్తులుగను భోగలాలసులుగను త్రాగుబోతులుగను చేయదలచి అందుకు వలసిన ఏర్పాటులు చేయ నిశ్చయించిరి. ఆ పట్టా నొసగునప్పుడు చేయబడిన విచారణలో ధనవంతులగు నేటీవులు ఇంగ్లీషు భోగద్రవ్యములను గొనుచున్నారా? లేదాయని విచారించి యుండిరి. భారతీయుల కీదుబారాతనము దుర్వ్యసనము లలవాటుగానిదే నాంగ్లేయ వస్తువులను గొనుటయె తటస్థించదని వా రెఱుగకపోలేదు. అందువలననే ముందుగా నాంగ్లేయు లీ దేశ పరిశ్రమలను నాశనము జేసిరి. నా డీ యాంగ్లేయుల దురుద్దేశమును మనవారు గ్రహించి యున్నచో నాడే బ్రిటీషువస్తు బహిష్కారోద్యమమును ప్రారంభించి యుందురు.

ఇంగ్లీషు పార్లిమెంటువారు తమ సరకులను విరివిగా

చలామణి చేసికొనగలుగుటకే తమ రాజ్యమును విస్తరింపజేయ దలచిరి. పూర్వము 1793 లో నీ కంపెనీకి పార్లిమెంటువారు పట్టా నొసగునప్పుడు దేశాక్రమణచేయుటయు రాజ్యమును వృద్ధి జేయుటయు ఆంగ్లజాతియొక్క ఉద్దేశములకు గౌరవమునకు నీతికిని గూడ విరుద్ధమని స్పష్టీకరించి యుండిరి. 1813 లో మరల పట్టానొసగు సందర్భములో నీనియమమును తీసివేసిరి. దీనివలన నిప్పటి కప్పుడే ఆంగ్లేయులకు వర్తక సామ్రాజ్యమును స్థాపించవలెనను కాంక్ష యుదయించినట్లు నిశ్చయించ వచ్చును. ఈ కాంక్షను ఉద్దేశమును పురస్కరించుకొని ఆంగ్ల పరిపాలకులు భారతదేశములోని స్వదేశరాజులను నవాబులను ఏదో మిషపైన నయముననో భయముననో మోసముననో పదభ్రష్టులజేసి రాజ్యములను లాగికొని బ్రిటిష్ ఇండియాను వృద్ధిజేయుచుండిరి. కేవలము వర్తకలాభము కొరకే రాజ్యాక్రమణము నారంభించిరను సంగతి 1813 లో సర్ తామస్ మన్రో చెప్పిన మాటలవలననే తెలియగలదు. "కంపెనీవారి బలమువలన మనము సంపాదించిన రాజకీయాధిపత్యమే భారత దేశములో మన వర్తకముయొక్క అభివృద్ధికి గారణముగ నున్నది. ఈ రాజకీయ బలము మనకు లేనిచో స్వదేశరాజులు మనవర్తకమును పెరుగనీయరు. టిప్పు సుల్తానువంటివా రసలే జరుగనీయరు." ఈ కారణము వలననే రాజ్యమును పెంచిన వెలస్లీ హేస్టింగ్సులను పార్లిమెంటువారు గౌరవించి బహూకరించిరి.

1813 వ సంవత్సరపు పట్టాలో నింకొక ముఖ్యసూత్రము

కూడా యిమిడియున్నది. ఆంగ్లేయ క్రైస్తవ మిషనరీల యాధిపత్యమునకుగూడ ఇది పునాది.కంపెనీవారు మొదటినుండి భారత దేశములోని మతములతో తాము జోక్యము కలిగించు కొనమని పలుకుచుండిరి. ఈమాటలు కేవలము బూటకము లని 1813 లో పార్లిమెంటువారి చట్టమువలన తేలినది. భారత దేశ ప్రభుత్వము భరింపవలసిన వ్యయములో సాలుకిరువది లక్షల రూపాయిలు క్రైస్తవమతబోధకుల శాఖయొక్క ఖర్చుగా చేర్చబడినది. ఇట్లీ కంపెనీ ప్రభుత్వము క్రైస్తవ ప్రభుత్వమేయను సంగతి బయల్పడినది. లేనిచో హిందూమహమ్మదీయ మతములకు లేని ప్రోత్సాహ మీక్రైస్తవ మతమున కేలనొసగవలెను ? ఇప్పటిలగాయతు ఆంగ్లేయ క్రైస్తవ మతబోధకులకు భారత దేశ ప్రభుత్వమున గొప్ప పలుకుబడి లభించినది. పాఠశాలలందు బైబిలుప్రవేశ పెట్టుటయు ప్రజలను ఒత్తిడిచేసి తమమతములో కలుపుకొను టయు ప్రారంభించిరి.

ఆంగ్లేయు లీ దేశమునకు విరివిగా వలసవచ్చునట్లు చేయు టకు వారికి వృత్తులు కల్పించుటకు వలసిన అవకాశము గూడ 1813 వ సంవత్సరపు పట్టావలన కలుగజేయబడెను. ఇదికూడా పార్లిమెంటువారు ఆలోచించి చేసినపనియె.

ఈ చట్టము శాసింపబడిన వెంటనే ఆంగ్లేయవర్తకులు తండోపతండములుగా నీ దేశమునకువచ్చి మనవారి రుచులను అవసరములను జాగ్రత్తగా కనిపెట్టి అందు కనుగుణములగు సరకులను తయారుచేసి మన పట్టణములలో వెదజల్లసాగిరి.

నెపోలియను విజృంభించుచున్నంత కాలము భారత దేశములోని రాజులతనితో కుట్రచేయుచుండిరను మిషపైన వెలస్లీ వారిపైన దాడివెడలుచు వారి రాజ్యములను కలుపుకొనుచుండెను. తరువాత హేస్టింగ్సుజరిపిన దౌర్జన్యముల కెట్టి కారణమును కనబడదు. నిజముగా 1813 వ సంవత్సరపు చట్టము యొక్క ఉద్దేశములను నెరవేర్చుటకే ఈ రాజ్యాక్రమణలు చేయబడెననుట కెట్టి సందియమునులేదు.

V

1833 వ సంవత్సరపు కంపెనీ ప్రభుత్వ రాజ్యాంగచట్టము.

1833 వ సంవత్సరమునాటికి భారత దేశములో తూర్పు ఇండియాకంపెనీవారు శాశ్వతయిజారాగా ప్రత్యేకముగా వర్తకము జేయు వర్తకులును మఱియు దేశమును పరిపాలించు ప్రభువులునై యుండిరి. వీరిరాజకీయాధికారములు వ్యాపారాభివృద్ధి కొరకుపయోగింపబడుచుండుట, దుష్పరిపాలనము ప్రబలుట, ఇంగ్లాండులో నందరికిని తెలియును. అయితే చేయునదేమి? పదివేలమైళ్ల దూరముననున్న భారతదేశ వ్యవహారముల నొక్కమారుగా చక్కబెట్టుటెట్లు? ఇరువదేండ్ల కొక్కమారు కంపెనీ సన్నదును మరల జారీచేయునప్పుడు ఈ సమస్య పార్లమెంటులో చర్చకు వచ్చుచుండును. ఇట్లు 1833 లో నింకొకమారు చర్చకువచ్చెను. కంపెనీ పరిపాలన తీవ్రముగా విమర్శింపబడెను. దీని ఫలితముగా నొక రాజ్యాంగచట్టము చేయబడెను. భారత దేశములో నీ కంపెనీవారికివ్వబడిన శాశ్వత

వ్యాపార యిజారా రద్దుచేయబడెను. వారివ్యాపారపు సొత్తు యావత్తూ ఖరీదుకట్టబడి భారతదేశపు ప్రభుత్వ కాతాకు ఖర్చు వ్రాయబడెను. భారతదేశములో 'స్వేచ్ఛా వ్యాపార' పద్ధతి నెలకొల్పబడెను.

ఇక భారతదేశ రాజ్యాంగవిషయమున పార్లమెంటు వారి ప్రభుత్వముక్రింద వారి ప్రతినిధులుగా భారతదేశమును పరిపాలించుట కెవరో ఒక రుండవలసిన ఆవశ్యకతయున్నందున కంపెనీవారినే అట్టి ప్రతినిధులుగానుంచి భారతదేశములో వా రేర్పరచియుంచిన పరిపాలనాయంత్రము ద్వారానే పార్లమెంటువారీ దేశమును పరిపాలింప నిశ్చయించిరి. ఇట్లు కంపెనీ వారి రాజకీయాధికారమును పలుకుబడియు నిలుపబడెను. 1853లో వారికి సన్నదును మరల నొసగునప్పుడుకూడా పార్లమెంటువారీ పద్ధతిప్రకారమే కంపెనీకి పట్టానిచ్చిరి. ఇందువలన కంపెనీ పరిపాలనలో నెట్టి అంతరాయముగాని మార్పుగాని లేక ప్రాతపద్ధతులప్రకారము నిరంకుశపరిపాలనము జరుగసాగెను.

1833 వ సంవత్సరపు ఇండియారాజ్యాంగచట్టమే నేటి బ్రిటిషుప్రభుత్వవిధానమునకు పునాదియని చెప్పవచ్చును. భారతదేశపరిపాలన, సివిలు మిలిటరీ ప్రభుత్వాధికారములు, ఆ దేశప్రభుత్వమును నడుపుఅధికారము, దాని అదుపు ఆజ్ఞలు, పై తనిఖీ అధికారములు, ఇంగ్లాండు దేశపుపార్లమెంటువారివే యని శాసింపబడెను. భారతదేశప్రభుత్వభారము కార్యాలోచనసభతో కూడిన గవర్నరుజనరలు నందు నెలకొల్ప

బడెను. ఈకార్యాలోచనసభలో నలుగురు సామాన్యసభ్యు లుందురు. వారిలో ముగ్గురను నియమించుఅధికారము పూర్తిగా తూర్పు ఇండియాకంపెనీ డైరెక్టర్ల కొసగబడెను. నాల్గవ సభ్యుని నియమించుటలో నింగ్లాండురాజుయొక్క సమ్మతి పొందవలెను. ఈనాలుగవ సభ్యుడు దేశములో శాసనములు చేయునప్పుడు కార్యాలోచనలో పాల్గొనునట్టి 'లామెంబరు'. ఇంగ్లీషురాజు ఆమోదమునకు లోబడి భారతదేశ గవర్నరు జనరలును సర్వసేనానినిగూడా కంపెనీ డైరక్టర్లు నియమింతురు. ఈ సభాయుతుడగు గవర్నరుజనరలుకు భారతదేశమునకు కావలసిన చట్టనిర్మాణము చేయు అధికార మొసగబడెను. పూర్వ మిట్టి శాసననిర్మాణ అధికారములేదు. భారతదేశ మున చేయబడినశాసనవిధులు "రెగ్యులేషను"లనబడుచుండెను. ఇప్పుడుగూడ పార్లమెంటు అధికారమునకు విరుద్ధముగా చట్ట ములు చేయరాదు.

భారతదేశములో సక్రమమైన న్యాయవిచారణా పద్ధతి నేర్పరచుటకు, కోర్టులు స్థాపించుటకు, వాని అధికారము నిర్ణ యించుటకు అందములు జరుగవలసిన న్యాయధర్మములు నిర్ణ యించుటకు ఒక కమీషను సంఘమును నియమించుటకు గవ ర్నరు జనరలు కధికార మీయబడెను. సివిలు సర్వీసు ఉద్యోగ ముల విషయమున భారతదేశమునందు కంపెనీవారి కొలువులో నుండవలసిన ఉద్యోగుల సంఖ్యను నిర్ణయించుచు ప్రతిసాలున ఒక అంచనా యేర్పాటు గావింపబడెను. ఇదియే నేటి ఉద్యోగ వర్గ నిబంధనలకు దారిజూపెను. కేవలము భారతీయుల జాతి

మత వర్ణములవలనగాని పుట్టుక, ప్రదేశము, వంశము వలన గాని కంపెనీ కొలువులో ఉద్యోగము చేయుట కనర్హత యుండ రాదనియు ఒక సూత్రము విధింపబడెను.

ఆంగ్లేయ విద్యావిధానమును నెలకొల్పుటలో ఆంగ్ల రాజ్యనీతిజ్ఞు లీదేశవాసుల కాంగ్లరుచులు కలిగించి తమవ్యాపారము నభివృద్ధి జేసికొనవలెనను ఉద్దేశముండెనని చార్లెస్ గ్రాంట్ యొక్క కరపత్రమువలన విదితమయ్యెను. ఆనాడు గంభీరోపన్యాసముల జేసిన మెకాలే భారతీయులను కేవలము ఆంగ్లేయ పరిపాలనపట్ల అభిమానముగలవారిగా జేయు నుద్దేశము వారి కుండెననియు అంగీకరించియున్నాడు.

ఈ 1833 వ సంవత్సరపు చట్టనిబంధనలను నిర్ణయించిన వారిలో మెకాలేయొకడు. ఈచట్టమువలన భారతదేశమునకు హెచ్చుధనవ్యయము కలుగుటకు మార్గము లేర్పరుపబడెను. అందువలన నానాటి స్వదేశసంస్థానముల నేదో మిషపైన బ్రిటీషు రాజ్యములో గలుపుకొని ఆదాయము వృద్ధిచేయవలసి వచ్చెను. భారతీయులకు క్రొత్తపన్నులును క్రొత్తసంకెళ్లును వేయబడెను.

1853 లో మరల నొకమారు కంపెనీవారికి రాజ్యపరి పాలనాధికారము నిచ్చు శాసనమును పార్లిమెంటువారు చేసిరి. కంపెనీవారి దుష్పరిపాలనమును గూర్చి అనేక మహా జరులు వచ్చినను పెడచెవిని బెట్టిరి. క్రొత్తచట్టమున ఈ రాజ్యాంగమున మార్పు లెవ్వియు చేయబడలేదు. ఈమారు ఇన్నిసంవత్సరములని గడువు నేర్పరుపక యే పట్టానిచ్చిరి.

ఏడవ ప్రకరణము

భూమిశిస్తుల నిర్ణయము - వసూలు

I

కర్షకుల స్థితి

భారత దేశము బ్రిటిషువారి వశమగునప్పటికి దేశములో నన్ని భాగములందు నొకేవిధమగు పరిస్థితులులేవు. కొన్ని చోటుల సత్పరిపాలనము మరికొన్ని చోటుల దుష్పరిపాలనము జరుగుచుండెను. కొన్ని చోటుల శాంతిసౌఖ్యములు మరికొన్ని చోటుల కల్లోలము ప్రజాపీడనము నుండెను. గాని మొత్తము మీద గ్రామములు సుభిక్షముగానుండెను. మొగలాయి చక్రవర్తి క్రింద దేశపరిపాలనకొరకు రివిన్యూ వసూలుకొరకు, సైన్యము ప్రోగుచేయుటకొరకు నేర్పడిన రాజప్రతినిధులు, జమీందారులు, తాలూకాదారులు, జాగీరుదారులు, ఉద్యోగులు మొదలగు వివిధతరగతుల పరిపాలకులు, ఉద్యోగులు, భూస్వాములు, ఇజారాదారులు రాజ్యములందు భూములందు వంశపారంపర్యపు హక్కులను స్థాపించు కొనుటకు ప్రాకులాడుచుండిరి. ఆంగ్లేయు లింత సులభముగా దేశాక్రమణ చేసినారన్న చో నానాడెంత కల్లోలము, అరాజకము ప్రబలియుండెనో తెలియగలదు. అనేక గ్రామములందు పంచాయతీలద్వారా స్థానిక స్వపరిపాలనాపద్ధతి జరుగుచునే యుండెను. గ్రామమునందు కులకట్లు చెరువులు బావులు చిన్న నేరములవిచారణయుకూడ వీని యధికారముక్రింద నేయుండెను.

కేవలము మతాచారములపైన వీని బలము ఆధారపడియుండి నందున క్రొత్తపరిస్థితులలో కులకక్షలు, గ్రామకక్షలు వృద్ధియై విదేశీయుల బారినుండి స్వాతంత్ర్యమును కాపాడుకొను ఐకమత్యము క్షీణించుచుండెను. రాజులు, నవాబులు, జమీందారులు, దేశపరిపాలనము చక్కగా నిర్వహించి, దేశరక్షణ చేసి, జాతీయనాయకులుగా వ్యవహరింపలేకుండిరి. కేవలము బలవంతముగా రివిన్యూ వసూలుచేయుట తప్ప దేశప్రజలకు వీరుచేయు ప్రత్యుపకారము లేకుండెను. బ్రిటిషువారు రాజ్యాధిపత్యము సంపాదింపగానే ఈతరగతివారి నెల్లరను జమీందారులని వ్యవహరించిరి. దేశములోని భూములందు వీరికిగల హక్కులను నిర్ణయించుట, భూమిశిస్తువసూలు పద్ధతులను క్రమపరచుట యనునది యొకపెద్ద సమస్యగానుండెను. ఆంగ్లేయు లీదేశమునకు వచ్చునప్పటికి మొగలాయి పరిపాలనలో భూమిశిస్తువసూలు హక్కులను ఇజారాకిచ్చు పద్ధతి అమలులో నుండెను. తమదేశమునగల భూస్వామ్యపద్ధతికి నీదేశమున తాము చూచిన భూస్వామ్యపద్ధతికినిగల తారతమ్యము నాంగ్లేయులు గ్రహింప లేకపోయిరి. భూములకెల్ల హక్కుదారు ప్రభుత్వమేయనియు, జమీందారులకు, జాగీరుదారులకు శిస్తువసూలు చేయు ఇజారాదార్లకు ఉద్యోగులకు కూడా ప్రభుత్వముక్రింద తాబేదారీ భూస్వామ్యాధికారములు కలవనియు, వారెల్లరు ప్రభుత్వమునకు కట్టుబడి చెల్లింపవలసిన భూస్వాములేయనియు భ్రమపడిరి.

భూమిశిస్తు అనునది ఒకపన్ను కాదనియు అది కట్టుబడి

మక్తాయే యనియు, ఆర్థికముగా రాబట్ట తగినంత కట్టుబడిని రాబట్టుటకు తమకు హక్కు కలదనియు అదిన్యాయమే యనియు తలంచిరి. అందువలన నికరపంటలో వీలైనంత హెచ్చుభాగమును కట్టుబడిగా వసూలు చేయుటయే ఇంగ్లీషు దొరతనమున 1857 వ సంవత్సరపు శిపాయివిప్లవమునకుపూర్వ మవలంబింపబడిన శిస్తుల పద్ధతిలోని నీతిగా నుండెను. వంగరాష్ట్రమున శిస్తులువసూలుచేయుహక్కులను వేలమువేసినప్పుడును, జమీందారులకు భూములందు హక్కులు స్థిరపరచి శాశ్వత శిస్తును పేష్కస్ గా నిర్ణయించినప్పుడును, మద్రాసులోను బొంబాయిలోను రైతులకే భూమిహక్కు లిచ్చి వారి వద్దనుండి తిన్నగా శిస్తులు వసూలు చేయుటలోను కూడ కంపెనీవారీ నీతినే పాటించిరి.

భూసంపదవిషయమునను పంటసమృద్ధి విషయమునను నేటికన్న నూటపబదియేండ్లక్రిందట రైతులెక్కువ మంచిస్థితిలో నుండినందుకు చాల నిదర్శనములు కలవనియు, 1857 నాటికే వీరిస్థితి పాడుకాజొచ్చెననియు, అయితే ఈ దుస్థితికి బ్రిటిషు పరిపాలనమే కారణముకాదనియు, 'థాంప్సన్ గెర్రాట్టు' గార్లు వ్రాసిన బ్రిటిషుపరిపాలన చరిత్రలో చెప్పుచున్నారు. 1750 కిని 1850 కిని మధ్య భారతదేశమున జనసంఖ్య చాల హెచ్చినది. డాల్ హౌసీకాలము (1848) వరకునుకూడా పల్లపు వ్యవసాయమునకు వలసిన పెద్దకాలువలుగాని ఆనకట్టలుగాని నిర్మింపబడలేదు. ఆ కాలములో గ్రామవృత్తులందుండు వారును గ్రామనౌకరులును వ్యవసాయమునందుకన్న పైనిక సేవయుండే

ఎక్కువమంది పనిచేయుచుండిరి. రైతులు నిలుకడగా భూములను అంటిపెట్టుకొని యుండరైరి. వంగరాష్ట్రము సశాశ్వతకవుళ్ళుగాక కేవలము వ్యవసాయతరుణమునకు, ఒక ఫసలీకి మాత్రమే కవులుపొందువా రధికముగానుండిరి. భూములకు రైతుఒత్తిడి చాల తక్కువగానుండెను. అందువలన భూములయందు జిరాయితీ హక్కులకు విలువ తక్కువ. జిరాయితీ హక్కులు లేనప్పుడు ఆ కల్లోలపు రోజులలో షావుకారులు ఋణ మిచ్చుటయు తక్కువగనే యుండి ఋణభారమును తక్కువగనుండెను. విభక్తకుటుంబము లభివృద్ధిజెంది హిందూ మహమ్మదీయ వారసత్వపద్ధతుల ప్రకారము కొమాళ్ళసంఖ్య హెచ్చినకొలదియు భూములు పంపిణీ చేయబడి రైతులకుగల భూవిస్తీర్ణము తగ్గిపోవుచుండెను. 1877 కు పూర్వము 70 సంవత్సరములలో రైతులకు సగటునగల భూమి విస్తీర్ణము సగమునకు తగ్గిపోయెను. భారతదేశము అనాదినుండి వ్యవసాయ ప్రదేశము గనుక క్రొత్తగా సాగులోనికి వచ్చిన భూములు చాలతక్కువ. భూములకు ఎరువుగా నుపయోగించు పేడను పిడకలుగచేయు చెడుఅలవాటువలన భూసారము వృద్ధి కాలేదు. క్రొత్తనీటివసతుల నిర్మాణము లేనందున పల్లపు సాగు హెచ్చుకాలేదు. బ్రిటిషువారి ఆర్థిక సిద్ధాంతము ప్రకారము భూములకు రొక్కశిస్తు నిర్ణయింపబడి, అది నిర్ణీత కాలములో వసూలు చేయబడుచుండెను. అది చెల్లించుటకు రైతులు అశక్తులై కష్టపడసాగిరి.

బ్రిటిషు వారు రాకపూర్వము రైతులకు భూములలో

అమ్మకునే జిరాయితీ హక్కులులేవు. ఈక్రొత్త విధానములో రైతు భూమిని ఆక్రమించి రెండుసంవత్సరములు కట్టుబడి శిస్తు చెల్లించగానే భూమికి హక్కుదారుడు కాసాగెను. అతడాశిస్తు నివ్వగలిగినంతకాలము ఆశిస్తు అతని నెత్తిపైన వేయఁబడుచుండెను. కావలసినంత బంజరుభూమి యుండెను. రైత్వారీపద్ధతిలోని రైతు సాగుచేయని భూమికికూడా పన్నులిచ్చుకోవలసియుండెను. తరువాత జనసంఖ్య పెరిగి జిరాయితీ హక్కు విలువకలిగినదైనంతటనే రైతులు షాహుకార్లచేతులలో జిక్కి అప్పులపాలు కాసాగిరి. భూమిని విక్రయించుటకు తనఖాయుంచుటకు రైతుకు హక్కుగలిగినంతటనే ఋణముచేయు పరపతియు హెచ్చెను. రొక్కశిస్తు కిస్తీ చెల్లించుటకు షాహుకారుకు ధాన్యమమ్మట ఋణముచేయుట అవసరమయ్యెను. రైతులు వివాహములకు, కర్మలకుగూడ హెచ్చు సొమ్ము ఖర్చుపెట్టుచు ఋణపడసాగిరి.

కారన్ వాలిసుచేసిన రెగ్యులేషన్లు వంగరాష్ట్రమునుండి 1802 లో మద్రాసుకు వ్యాపింపగనే ఆంగ్లేయ సివిలు, క్రిమినలు సంహితలు అవతరించి, పూర్వము రివిన్యూవసూలులో తాశిల్దారులు చేయు దురాగతములు కొంతతగ్గినను, బీదరైతుకూడా నిర్భయముగా ఆంగ్లన్యాయస్థానములకుబోయి న్యాయము పొందవచ్చుననుసిద్ధాంతము ప్రబలినను ఆచరణలో ధనవంతులు బలవంతులునగు జమీందారులు షాహుకారులు మాత్రమే న్యాయస్థానముయొక్క లాభములు పొందగలుగుచుండిరి. కోర్టులలో అత్యధిక ఖర్చులు భరించి వీరు రైతులను పీడింపగలుగుచుండిరి.

చరాస్తి జప్తు, భూములు అమ్మించు అధికారము, పూర్వము నాటి చింతబరికెల పద్ధతికి తీసికట్టుగా లేకుండెను. బ్రిటిషు క్రిమినలు ధర్మము శాంతిభద్రతలను స్థాపించినదని చెప్పబడినను, 1830 సంవత్సరమువరకు దారిదోపిడిగాండ్రు, హంతకులు (థగ్గులు) విజృంభించుచునే యుండిరి. జమీందారులనేకులీ దుర్మార్గులతో సంబంధము కలిగియుండిరి. ఆంగ్లేయులు మతాచారములతో జోక్యము కలిగించుకోమని చెప్పినందున గ్రామనౌకరులు, పాలేళ్ళు, వర్ణాశ్రమ ధర్మముల కులాచారములందు అజ్ఞానమున మునిగి వెట్టిచాకిరి బానిసత్వమున, దారిద్ర్యమున, బడియుండిరి. తుదకు రోడ్లు బావులుకూడా అందరు సమానముగా నుపయోగించుకొను భాగ్యము లేకపోయెను. అస్పృశ్యతాపిశాచము బలవంతముగానేయుండెను.

1820 మొదలు భారతదేశ వర్తకవాటములో మార్పు కలిగెను. అందువలన పారిశ్రామికుల వృత్తులుకూడా క్షీణించి పోయి దారిద్ర్యము హెచ్చెను.*

II

భూమి శిస్తుల చరిత్ర.

భారతదేశమున బ్రిటిషు వారవలంబించిన భూమి పన్నులపద్ధతియే మనదేశదారిద్ర్యమునకు మూలకారణమైనది. ఆంగ్లేయులు భూమిశిస్తుల వసూలులో అవలంబించిన పద్ధతులు రెండు. వంగరాష్ట్రమునందు కారన్‌వాలిస్ చేసిన పర్మ

* Rise and Fulfilment of British Rule in India.
—Edward Thompson and G. T. Garratt.

నెంటు సెటిల్మెంటు లేక శాశ్వతఫైసలా అనబడు జమిందారీ పద్ధతి; మద్రాసులోని రైత్వారీపద్ధతి. మొదటిదానియందు జమీందారులే ప్రభుత్వమునకు కొంత శాశ్వతశిస్తు చెల్లించుచు రైతులనుండి శిస్తులు వసూలుచేసికొందురు. రెండవ దానిలో ప్రభుత్వముతరఫున కలెక్టరును తహశీల్ దారు మొదలగురివిన్యూ అధికారులే శిస్తునిర్ణయముచేసి రైతులవలన వసూలు చేయు దురు. ఈ రెండుపద్ధతులవలనను గూడ, పూర్వమునాటిన్యాయ మైన పద్ధతిపోయినది. పూర్వమునుండి భారతదేశప్రజల క్షేమ లాభములకు తోడ్పడు గ్రామప్రజాపరిపాలన సంస్థలగు పంచా యతీలే న్యాయముగా శిస్తుల నిర్ణయమును వసూలును చేయుచు గ్రామస్థులకు బాధలేకుండా వ్యవహరించుచుండెను. ఇంగ్లీషు దొరతనము స్థాపించిన క్రొత్తపద్ధతులలో శిస్తు వసూలు చేయుటలో జమిందారుడుగాని కలెక్టరుగాని రైతులవలన తాను రాబట్టగలంత సొమ్ము పిండుటకే ప్రయత్నించును. గ్రామ సంఘములిందు కాటంకముగనుండును గనుక ఆంగ్లేయులు వాని అధికారములను తీసివేసి వానిని నాశనముచేసిరి.

పండిన పంటనుబట్టి పన్నువిధించు పద్ధతియే పూర్వ మునుండియు అమలు జరుగుచుండెను. రాజును సేద్యగాడును కలిసి పండిన పంటను సమానముగా పంచుకొనుచుండిరి. రాజు కివ్వబడిన భాగములో పదవవంతు జమీందారుకు పోవు చుండెను. సాగుబడి, భూమిపన్ను, మున్నగు లెక్కలన్నియు గ్రామకరణము వ్రాయును. వీరికి రైతులే జీతము లిచ్చు చుండిరి. లేదా వీరి పని చేసినందుకు వీరి కీనాము లుండెను.

కొన్ని గ్రామములు చేరి ఒకపరగణాగను, కొన్ని పరగణా లొక సర్కారుగను, రెండుమూడుసర్కారు లొకసుబాగా నుండెను. మిక్కిలి విస్తీర్ణములగు భూములను గలిగియుండి అందలి పన్నుల వసూళ్ళకు తాము ప్రభుత్వమునకు బాధ్యత వహించువారు జమీందారులు. వీరిక్రింద తాలూకాదారులు వీరిక్రింద రైతులు నుండిరి. జమీల కధిపతులే రాజులు. ఇంగ్లీషు కంపెనీవారు దివానీగిరీ పొందగానే కేవలము పన్నులు తాలూకుసొమ్మును జమకట్టుకొను పనిని చేసికొసవలసినదనియు వసూలుపరచు వ్యవహారములన్నియు దేశీయులకు వదలవలసినదనియు కంపెని డైరెక్టర్లు వీరి కాజ్ఞాపించిరి. వీరు మొదట నట్లేచేసిరి. కాని విదేశీయులకే పన్నులు తీసికొను హక్కుకలుగగానే ప్రాతపద్ధతులు మర్యాదలు, ధర్మములు, నశించి పన్నుల వసూలు కఠినముగా చేయబడుట సహజమే. 1769 లో నీ కంపెనీవారు తమ భూముల శిస్తువసూలు తృప్తికరముగా లేదని దేశీయ వసూలుదారుల పైన ఆంగ్లేయ సూపరువైజర్లనుపెట్టిరి. 1772 లో వారన్ హేస్టింగ్సు రివిన్యూవసూలు విధానమును పూర్తిగా మార్చివేసెను. దేశీయ కలెక్టర్లను తీసివేసి ఆంగ్లేయ కలెక్టర్లను నియమించెను. కలకత్తా కవున్సిలును రివిన్యూబోర్డుగాజేసి కలెక్టర్లపై నధికారిగా నియమించెను. క్రొత్త యుద్యోగులను చాలమందిని నియమించెను. భూమితీరములనిర్ణయమునుగూర్చివిచారించుటకొరకు నలుగురు కౌన్సిలు సభ్యులను సంచారముచేయుట కంపెను. దేశీయోద్యోగులకు పనులుపోయెనే గాని దీనివలన కంపెనీకి కలిగిన లాభములేదు. పంట హెచ్చలేదు. 1774 లో కారన్

వాలిసువచ్చి తిరిగి నల్లవారినే వసూలుదారులుగా ఏర్పాటు చేసెను. వీరిపైన తనిఖీగొరకు ఆరు జిల్లాకౌన్సిళ్ళను నిర్మించెను. ఈ పద్ధతి ఐదేండ్లు జరిపి జూచెను గాని లాభము లేకపోగా 1777 లో తిరిగి ఏకుసాలా నిర్ణయపద్ధతి నేర్పరచెను. దీని వలన పన్నుల వసూలుకు జమీందారులు బాధ్యులుగా చేయ బడిరి. వీరీపని తిన్నగా చేయుదురో లేదోయని భూములలో వీరికి పూర్వమునుండి యున్న హక్కులు తీసివేసి కంపెనీవారే వహించిరి. 1781 లో మరల నింకొకపద్ధతి అమలుజరుప ప్రయ త్నించిరి. జిల్లా కౌన్సిళ్ళను తొలగించి దేశమునకంతకును ఒకే రివిన్యూబోర్డును స్థాపించిరి. కలెక్టర్లకు అనగా శిస్తు వసూలు దారులకు జీతములుగాక వసూలుచేయు శిస్తుపైన కమీషను కూడా ఇచ్చుచుండిరి. దీనివలన పన్నులవసూలులో వీరతిక్రూర పద్ధతు లవలంబించుచుండిరి. ఈ కమీషను లంచముగా పరిణ మించెనని కారన్‌వాలిసే చెప్పినాడు. ఆ కాలమున నెలకు వేయిరూపాయిల జీతముగల కలెక్టరు సాలుకు నాలుగు లక్ష లకు తక్కువలేకుండా కమీషను సంపాదించుచుండెనట!

1784 లో చేయబడిన చట్టము ప్రకారము భారతదేశ భూస్వాముల బాధలను విచారించి భూమితరములను నిర్ణయిం చుటకును రివిన్యూ వసూలుకు తగు నిబంధనలతో బందోబస్తు చేయవలసినదనియు దేశీయుల పూర్వాచారములను శాసనము లను అనుసరించి న్యాయాన్యాయములను నిర్ణయించవలెననియు శాసింపబడెను. అందువలన కారన్ వాలిసు వెంటనే భూమితర ముల నిర్ణయమొకటి చేసెను. ఇదియేపర్మనెంటు సెటిల్మెంటు

(శాశ్వత పైసలా) అని ప్రసిద్ధిజెందినది. ఆనాటికి భూములందుగల రైతులకు జమీందారులకు ఆక్రమణదారులకు ఏమి హక్కులున్నవో నిర్ణయించుట, పైసలుజేయుట సామాన్య కార్యముకాదు. పైగా కంపెనీవారి దివానీగిరీ కాలములోని ప్రాతపద్ధతులన్నియు తారుమారు లైనవి. భూమిపన్నుల వసూలు హక్కును వేలముద్వారా ఇజారాలకిచ్చు దురభ్యాస మొకటి ప్రబలి అసలు భూమి దున్నుకొను సేద్యగానిస్థితి దుర్భరమగునట్లు ఈ దళారీ ఖరీదుదారులు ప్రవర్తించిరి.

సేద్యగాండ్రతో గాక కేవలము జమీందారులతోనే భూమితరముల నిర్ణయముచేసి పైసలు చేసికొనవలెనని కౌన్సిలులో చాలమంది యభిప్రాయము. జమీందారులే శాశ్వత భూమిపన్ను శిస్తు కంపెనీకిచ్చు పద్ధతిని ఆనాడు భూములలో జమీందారులకు భూములందు వంశపారంపర్యపు హక్కులను స్థిరపరచినచో ఆ శిస్తునందు బకాయిపెట్టినచో భూములు లాగికొందుమనిగాని చెరలో నుంతుమనిగాని బెదిరించి వారి నణచియుంచవచ్చును. ఇట్లైనచో శిస్తులవసూలు సులభసాధ్యమగుననితోచినది. అందువల్లనే శాశ్వతమైనపద్ధతినే వంగరాష్ట్రమున స్థాపించుటకు నిశ్చయించిరి. ఈ పద్ధతి కంపెనీ డైరెక్టర్లు 1793లో ఆమోదించిరి. గతసంవత్సరము భూమియొక్క విలువలో పదింట తొమ్మిదవవంతుచొప్పున శిస్తులు వసూలుచేయబడెనని తేలినది. భూమియొక్క విలువలో పదునొకండువంతులలో పదివంతులు (10/11) శాశ్వతపు రేటుగా విధించిరి. ఈ శాశ్వత పైసలాకొరకు జరిగిన విచారణ చాలా అసంతృప్తికరముగా

నుండెను. ఈ శాశ్వత పైసలాలో ఊరుపేరులేని దళారీలకును ఎట్టిహక్కులులేని యిజారాదార్లకును వసూలుదార్లకును భూమి యందు శాశ్వత హక్కులిచ్చిరి. ఏ భూమితాలూకు శిస్తు ఎవడు సరాసరికంపెనీ ఖజానాకు తెచ్చి చెల్లించునో ఆ భూమికి వాడే శాశ్వతహక్కుదారుడని నిర్ణయించిరి! ఇందువలన రైతుల కన్యాయము జరిగినదనుటలో నాశ్చర్యమేమి?

శిస్తులయొక్క రేట్లకు నీతినియమములుగాని నిలుకడ గాని లేవు. తరములకు స్థిరత్వములేదు. భూమిలో పండు నికర పంటలో సగము పంటను శిస్తుగా పుచ్చుకొనుటకు తమకు హక్కుకలదని ప్రభుత్వమువారి యూహ. అది కొన్నిచోట్ల పూర్వము నూటికరువది వంతులుగను కొన్నిచోట్ల ఎనుబదివంతు లుగనుగూడనుండెను. తరువాత సర్ తామస్ మన్రో పంటలో మూడవవంతు రొఖరూపమున శిస్తుగా పుచ్చుకొనునట్లు శిఫా రసుచేసెను. ఇదిగాక నీరుకావలసినను అక్కరలేకపోయినను నీటితీరువ తప్పదు. శిస్తులు క్రమక్రమముగా పెరుగుచునే యుండెను. రైతులకు వ్యవసాయఖర్చులును శిస్తును పోగా మిగులునది వారికుటుంబము మరుసటి సంవత్సరమువరకు జీవిం చుటకే చాలకుండెను. అందువలన భూములను బాగుచేసి కొనుట యనునది కలలోనివార్త. భూసారము తగ్గిపోయిపంటలు క్షీణించుచుండెను. పాడిపంటలు బాగుగ లేనందువలన సంతత ధనక్షామమున రైతు బాధపడుచుండెను. రైతులు భరింపలేని పన్ను విధించి దానిని కఠినముగా అణాపైసలతో వసూలు చేయు పద్ధతియే వారి దారిద్ర్యమునకు గారణమని ప్రజల

యొక్క నిజస్థితి నెరిగిన ధర్మాత్ములగు నాంగ్లేయు లనేకులు వ్రాసియున్నారు.

కరవులు వచ్చుటకుగల కారణములు ఆహార పదార్థములు లేకపోవుటగాదనియు, నవి కొనుటకు రైతులకు శక్తి లేకపోవుటయే యనియు, వారి కేదైనా మిగిలి, జీవనాధారము కలిగియుండుట యనునది రైతులపైన విధింపబడు భూమిశిస్తు పయిననను వానిని వసూలుచేయు పద్ధతిపయిననను నాధారపడియుండుననియు కర్నల్ బైర్డు స్మిత్తు గారు వ్రాసియున్నారు. ఈయన 1861 లో వ్రాసిన రిపోర్టులో కాలువలు రోడ్లు మరి యితర సాగుబడి మార్గములు లేకపోవుటకన్నను భూమిపన్నుల హెచ్చుతగ్గులతోనే ఈ కరవుల కెక్కువ సంబంధము కలదని వ్రాసినాడు. నిజముగా నీ భూమిపన్ను యింత హెచ్చుగా నిర్ణయించుట, రైతు స్వతంత్రుడై తల ఎత్తుకొని తిరుగకుండా అణగి పడియుంచవలెననియే నని పూర్వము సివిల్ సర్వీసు యుద్యోగిగా నుండిన త్యాకరీ వ్రాసియున్నాడు. ఈసంగతినే సర్ శంకరన్ నాయర్ గారు కూడా చెప్పి యీ అత్యధిక భూమిపన్నునుగూర్చి విమర్శించియున్నారు. మదాసులో రైతువారీపద్ధతి స్థాపించిన సర్ తామస్ మనో్రి 1827 లో చనిపోయినపిదప కొన్నాళ్లలోనే రైతువారీపద్ధతిలోని లోపము లెల్ల తీవ్రితరము లయ్యెను. తరువాత 30 సంవత్సరములు శిస్తు లిచ్చుకోలేక రైతులు బాధలుపడుటయు వారినుండి బలవంతముగా శిస్తులు వసూలుచేయుటకు రివిన్యూ ఉద్యోగులతికూ్రిరములయిన పద్ధతు లవలంబించి వారిని పీడించుటయు

జరిగినది. అందువలన వ్యవసాయము పాడై కరవు లధికము లైనవి. ప్రజల దుస్థితినిగూర్చి కలెక్టర్లును రివిన్యూబోర్డువారును గూడా అనేకరిపోర్టులు వ్రాసిరిగాని లాభము లేకపోయినది. పన్నులు తగ్గింపబడలేదు సరికదా పన్నులిచ్చుకోలేని రైతులను చిత్రహింసలు పెట్టుట మితిమీరినది. దీనినిగూర్చి మద్రాసులో గొప్పఆందోళనముజరుగగా నెట్టకేలకు పార్లిమెంటువారు 1854 లో నొకవిచారణసంఘము నేర్పరచిరి. శిస్తు లివ్వలేని రైతులను తీవ్రమైన ఎదురెండలో నిలువబెట్టుట; అన్నము తినుటకుగాని దేహబాధ తీర్చుకొనుటకుగాని పోనివ్వకుండుట; కొట్లో పెట్టియుంచుట; వాని పశువులను మేతకు పోనివ్వకుండుట; వానిపైన బంట్రోతులను నిలుపాయుంచుట; మనిషిని వంగియుండునట్లు కట్టివేయుట; చేతివేళ్ల నొకదానిలోనొకటి దూర్చి నొక్కుట, పొడుచుట, చంపలువేయుట, పిడికిళ్లతో గుద్దుట; కొరడాలతో బాదుట, పైకిని క్రిందికిని పరుగెత్తించుట; చెవులు మెలిపెట్టుట, మోకాళ్ల మడతలలో కంకరరాళ్ళు పెట్టి గొంతుకూర్చుండపెట్టుట; వంగియుండపెట్టి పైన పాకీవానినో మాలవానినో గూర్చుండ పెట్టుట; ఇరువురి తలలు డీకొట్టించుట; వారిజుట్లు వెనుకప్రక్క కలిపి ముడివేయుట, బండకొయ్యలు వేయుట; రైతు జుట్టును గాడిదతోకకుగాని దున్నపోతుతోకకుగానికట్టుట; బొమికలనులేక యితర అసహ్యపదార్థములను దండగా మెడలోవేయుట; ఇంకను ఘోరకృత్యములుచేయుట జరుగుచుండినట్లీ కమీషనువారికి విశదమైనది. ఈ వివరములనెల్ల వారు ప్రకటింపగా నిట్టివి జరుగరా దని

తాకీదులు జారీచేయబడెను. ఈ విచారణ సంఘమునకే 'మద్రాస్ టార్చర్ కమిషన్' అని పేరు.

వంగరాష్ట్రమునందు శాశ్వతపైసలా (పర్మనెంటు సెటిల్మెంటు) చేసినది మొదలు జమీందారీలపైన ప్రభుత్వమునకు చెల్లవలసిన భూమిశిస్తు శాశ్వతముగా నిర్ణయింపబడి ఆ మొత్తములకు జమీందారులే పూచీవహించి వారు రైతులను పీడించుట ప్రారంభమైనది. ఈ అన్యాయములనుగూర్చి రైతులు మొరపెట్టుకున్నను లాభములేకపోయెను. శాశ్వత భూమిశిస్తు (పేష్కసు) సరిగా చెల్లించుచున్నంతకాలము జమీందారు లెంత దౌర్జన్యముచేసినను ఏమనకుండిరి. రైతుల మొరలు వినువారులేరు. వంగరాష్ట్రమున నిట్లొకవిధముగాను, చెన్నరాజధానిలో నింకొకవిధముగాను రైతులయొక్క దుర వస్థలు నానాటికి హెచ్చుచుండెను. చెన్నరాజధానిలో "రైతువారీపద్ధతి" స్థాపింపబడినది. ఈ పద్ధతిప్రకారము ప్రభుత్వమే భూఖామందుగానుండెను. దొరతనమువారి భూములకు కలక్టరులే మేనేజర్లుగానుండి భూమిని ప్రతిసాలున రైతులకు అమర్చుచుండుటయు భూమిశిస్తులు వసూలుచేయుచుండుటయు జరుగసాగెను. వంగరాష్ట్రమునవలెనే, ఈరాష్ట్రములోని కలెక్టరుయొక్క న్యాయవిచారణాధికారములు తీసివేయబడినచో అమరకపు వ్యవహారములు నెరవేర్చుటలో లోపములు కలుగునని అధికారులకు తోచినది. అందువలననే ఆ యధికారములిచ్చుట విడదీయుబడలేదు. దీనిఫలితముగా కలెక్టరే రివిన్యూ ఉద్యోగియు, మేజస్ట్రీటునై రెండు అధికారములను పన్నుల

వసూలులో నిరంకుశముగా చలాయించుచుండుటయు అతని క్రింది రివిన్యూ ఉద్యోగులు రైతులను అనేకవిధములుగా పీడించుచుండుటయు, కలెక్టరుల అధికారమునకు భయపడి ప్రజలు నోరు విప్పలేకుండుటయు తటస్థించినది. ఈ పరిస్థితులు నాటికి నేటికి నోకేతీరుగా నున్నవి.

III

రివిన్యూ పరిపాలన

భారతదేశ మాంగ్లేయుల వశమైన తరువాత రివిన్యూ పరిపాలనా పద్ధతు లెట్లున్నవో చూపుటకు చెన్నపురి రాజధానిలోని స్థితిగతులను నుదాహరణముగ గైకొనవచ్చును.

ఈ రాజధాని వైశాల్యము ఒక లక్ష నలుబదివేల చతురపుమైళ్ళు. మొత్తము జనసంఖ్య రెండుకోట్ల ఇరువది లక్షలు. ఆనాటికీ రాజధానిలో 20 జిల్లాలుండెను. ఒక్కొక జిల్లా వైశాల్యము రమారమి 7 వేల చతురపుమైళ్ళు, జనసంఖ్య 11 లక్షలు. ఒక్కొక జిల్లాలో 14 లేక 16 తాలూకాలుండెను. ఒక్కొక తాలూకా వైశాల్యము 300 లేక 500 లేక 1000 చతురపుమైళ్లు; ఒక్కొక తాలూకాలో నూరులగాయతు రెండువందల గ్రామములుండెను. వీనిలో 500 మొదలు 2000 పొలములు లేక మళ్ళు, ఉండెను.

జిల్లాకంతకును ప్రధానాధికారి కలెక్టరు. ఈతని క్రింద నుండు, ఆంగ్లేయోద్యోగులలో జిల్లాలో నాలుగవవంతుకు సంపూర్ణాధికారియగు సబుకలెక్టరు ఒకడు. ఆరు లేక పది సంవ

త్సరముల అనుభవముగల హెడ్ అసిస్టెంటు ఒకడు. ఏమియు తెలియని యొకరిద్దరు జూనియర్ అసిస్టెంటు లనబడు క్రొత్త దొరలు నుందురు. కలెక్టరుకు జిల్లాలో రివిన్యూపన్నులు వసూలుచేయు అధికారము మాత్రమేగాక పోలీసు, మేజస్ట్రేటు అధికారములును, రివిన్యూకు సంబంధించిన కేసులు విచారించు అధికారమును కూడ నుండెను. అన్నిపనులు వ్రాతమూలకముగా జరుగవలెనను నిబంధన యొకటి యుండినందునను ప్రజలకును పాలకులకును ఒకరిభాష ఒకరికి తెలియనందునను చాల చిక్కులకు కారణమగుచుండెను.

ఒక్కొక్క గ్రామములో మామూలు గ్రామోద్యోగులు గాక కలెక్టరుయొక్క అధికారముక్రింద 1500 మొదలు 2500 వరకు రివిన్యూవసూలు ఉద్యోగులు నౌకరులు పనిచేయుచుండిరి. ఈనౌకరులకు చాలకొద్దిజీతములుండెను. కలెక్టరు మంచివాడైనను తాబేదారులు సర్వసామాన్యముగా దుర్మార్గులుగను లంచగొండెలుగను ఉండిరి. గుమాస్తాలు, డఫేదారులు, బంట్రోతులు గ్రామములలో జులుముచేసి సప్లయిలు కొట్టి లంచములు పుచ్చుకొని గ్రామస్థులను పీడించుచుండిరి. రివిన్యూనౌకరులందరును కలసి యొక్కకట్టుగా పనిచేయుచు, ఒకరి పైవారి కింకొకరు సప్లయిలు లంచములు అందచేయుచు, రైతులను పీడించుచుండిరి. 1816 లో తహశ్శిల్దారులకు కూడా పోలీసు అధికారము లివ్వబడెను. అంతట నీ రివిన్యూపరిపాలనలోని దురాగతములు హద్దుమీరిపోయెను. నాటికి కేవలము ఆశ్రయింపులపైననే ఉద్యోగము లొసగబడుచుండెను. ఎవ డెక్కువ శీఘ్రముగా

పూర్తిగా పన్నులు వసూలు చేయునో వానికే వేతన వృద్ధియు పెద్దఉద్యోగమిచ్చుటయు జరుగుచుండెను. అందువలన చిన్ననౌకరు మొదలు తహశీల్దారువరకు పన్నులువసూలు చేయుటలో కూ్రరులై ఇచ్చుకోలేని రైతులను గూడ బాధించి కొట్టి, కోదండములు తీయించి, బొండలలో పెట్టి, చిత్రహింసలుచేసి అతిక్రూరముగా పన్నులు వసూలు చేయుచుండిరి. నాటి పన్నులు రైతులు భరింపలేనంత అత్యధికముగా నుండెను. సర్ తామస్ మన్రో ఈ పన్నులలో నూటికి 25 వంతులు తగ్గించవలయునని సలహానిచ్చినను అట్లు జరుగలేదు. తహసీల్దారులు తమకుగల పోలీసు అధికారములను పురస్కరించుకొని ఊరిలోని సామాన్యరైతులను పెత్తనదార్లను కూడ ఏదోమిషపైన తాలూకాకురప్పించుటయు విచారణయను పేరుపెట్టి పడవేసియుంచుటయు ఒక్కొక్కప్పుడు పన్నులవసూలు సరిగా జరుగలేదను క్రోధముతో అబద్ధపునేరములను కల్పించి అనుమానముపైన ఖైదులోపెట్టియుంచుటయు ఇంకనుబాధించి లంచములు పుచ్చుకొనుటకు ప్రయత్నించుటయుగూడ జరుగుచుండెను. అడుగకుండానే లంచములిచ్చురైతులుకూడ నుండిరి. ఇచ్చినమట్టుకు పుచ్చుకొను తహసీల్దారు చాల మహానుభావుడని వారు సంతసించుచుండిరి. తాశిల్దారు తన యప్రయోజకత్వము బయల్పడకుండా తనతాలూకాలో జరిగిన నేరములను కూడా కప్పిపుచ్చుచుండెను. చింతబరికెలుపుచ్చుకొని పెత్తనదార్లను రైతులనుకొట్టి యావత్తు శిస్తుపన్నులు వసూలు చేయరివిన్యూ ఉద్యోగులు ఆనాడు మిక్కుటముగా నుండిరి.

ఇట్టివారి తెలివితేటలకు కలెక్టర్లు మెచ్చుకొని తహసీల్దారుపని యొసగుచుండిరి! ఈ రివిన్యూపరిపాలనలో నింకొక చిత్రము గలదు. గ్రామకరణము లెక్కలలో తెలివితేటలు జూపగా రివిన్యూ యినస్పెక్టరు అజమాయిషీలోను తాశిల్దారు జమాబంకీలోను తన చాకచక్యము గనపరచును. వీరందరును కలిసి కుట్రచేసి రైతులను పీడించుచు ఎందుకు పనికిరాని ఊసరక్షేత్రములను రైతుల నెత్తి మీాద పడవేసి, వద్దు మొర్రోయని పారిపోయిన రైతులు పట్టా అంగీకరించినట్లుగా దొంగసంతకములు చేసి బాధించుచుందురు. ఆనాటిసర్వేలు పక్కాసర్వేలు కావు. అవి పగ్గము సర్వేలే. దీనిలో దొంగకొలతలు కొలిచి ప్రతియేటనుభీభత్సము జేయుచుండిరి. ఇక జమాబంది నాటకములో నీపాత్రధారులెల్లరు తహసిల్దారుతో గూడుపుఠాణీ చేయుచుండిరి. కర్రలతోను చింతబరికెలతోను చావగొట్టుట, ఖైదులోపెట్టి బాధించుట, చిత్రహింసలు చేయుట రైతులుభరింపవలసిన సామాన్య కష్టములు. వీరిమొర లాలకించు వారెవ్వరు లేకుండిరి. పై వారికి చెప్పుకొనుటకు ధైర్యముచాలదు. కలెక్టరుకు చెప్పుకొన్నను తమ తాబేదారులమాటలను నమ్మునేగాని వీరిమాటలను నమ్మడు. తహాశీల్దారుకు ఉన్న పోలీసుఅధికారములకు భయపడి అతని పైన నెవ్వరును సాక్ష్యము చెప్పరు. కలెక్టరులపై నుండిన రివిన్యూ కమీాషనరుకుగాని రివిన్యూబోర్డువారికిగాని అర్జీలు నిచ్చుకొన్నచో వా రాయర్జీలను రిమార్కులకొరకు కలెక్టర్లకే పంపుచుందురు. అవి బుట్టదాఖలగును. 1822 లో లంచములు రె

లేషణ అను శాసనము చేయబడినది. ఘోర అన్యాయములు చేసి లంచములు పుచ్చుకొను దుర్మార్గపు అధికారులసంఖ్య పెరిగి పోయినందుననే ఆ చట్టము చేయబడినది. కొందరుశిక్షింపబడిరి గాని దానిని గట్టిగా అమలు జరిపినచో పన్నులవసూలు బాగా జరుగదని కలెక్టర్లు ఉపేక్షించుచుండిరి. కలెక్టరులు నిర్వహించ వలసిన కర్తవ్యములు అసంఖ్యాకములుగ నుండెను. జిల్లాలోని అన్ని వ్యవహారములపైన అన్ని శాఖలపైన వారికి అధికార ముండెను. ఇంత విశాలప్రదేశమున ఇన్ని పనులను తృప్తికర ముగా నిర్వహించుట యనునది అసంభవము. ఇంత పెద్ద సిబ్బం దిని అదుపు ఆజ్ఞలలోనుంచి పరిపాలించుట కూడ కష్టమే. అందువలన జిల్లాపరిపాలనలో చాల అన్యాయములు జరుగు చుండెను. (జాన్ బ్రూస్ నార్టన్—1854)

ఎనిమిదవ ప్రకరణము

సివిల్ క్రిమినల్ న్యాయవిచారణ

I

న్యాయవిచారణచేయు అధికారము మొదట కంపెనీ వారికి లేదు. తమ నౌకరులు చేయునేరములను విచారించి శిక్షించుటకవసరమని అట్టి అధికారమునివ్వవలసినదని ఇంగ్లీషు రాజునడిగిరి. తమ ఓడలపైనుండు వారిని విచారించి శిక్షించు టలోవలెనే భారతదేశమున తాముస్థాపించిన వర్తకస్థానము లందును అట్టి న్యాయవిచారణ చేయుటకు మొగలు చక్రవర్తి వలన అధికారము పొందిరి. ఈ కంపెనీవారు ప్రారంభమున

చలాయించినది ఆంగ్లసైనిక శాసనధర్మము. ఆనాటి ఆంగ్లధర్మ శాస్త్రమునం దనేక విపరీతపు పద్ధతులుండెను. ఎంతచిన్నవస్తువును దొంగిలించినను ఉరిశిక్ష వేయుదురు. ఏదైన నొక పత్రమును ఫోర్జరీ చేసినను ఉరిశిక్షయే. దీనికికారణము ఆంగ్లేయులకు ఆస్తిపైనగలకాంక్షయె. సైనిక శాసనధర్మము వారి కివ్వబడక పూర్వము ఈ కంపెనీ వారు తమ దేశస్థులను స్వంత నౌకర్లను గూడ క్రూరశిక్షల పాల్జేయుచు చిత్రహింసలు వధలు జేయుచుండిరి. ఎవనినైన వదల్చుకొనవలె నన్నచో వానిని కొరడాలతో చావబాది చచ్చినపిదప ఈడ్చివేయుచుండిరి. ఓడదొంగల నురిదీయుట కొసగబడిన అధికారమును పురస్కరించుకొని ఆ నేరమును అనేక సామాన్య వర్తకులపైన మోపి ఉరిదీయుచుండిరి. ఈ సంగతి నింగ్లీషుచరిత్రకారుడే వివరించినాడు. (చూడు:టారెన్సు, పుటలు 21-22)

ఆంగ్లేయ రాజ్యాధిపత్యమును గట్టిపరుపవలెనన్నచో నవాబులకు గల న్యాయవిచారణ అధికారమును దీసివేయుట యవసరమని వారన్ హేస్టింగ్సు గ్రహించెను. అందువలన నీతడు గవర్నరు కాగానే పూర్వమునుండియు న్యాయవిచారణ చేయుచుండిన గ్రామపంచాయతులకును నవాబుయొక్క అధికారులకును గల క్రిమినలు విచారణాధికారములను తొలగించి ఆంగ్లేయ కలెక్టర్లను నియమించినాడు. ఈ మార్పు సహజముగనే జరిగెను. దివానీగిరీ వచ్చినప్పటినుండియు పంచాయతీయొక్క అధికారములు తగ్గింపబడి కంపెనీయొక్క అధికారములు వృద్ధిచేయబడుచునే యుండెను.

1773 లో చేయబడిన రిగ్యులేటింగుచట్టముప్రకారము అన్ని సివిలు క్రిమినలు వ్యవహారములందునుఆంగ్లశాసనధర్మము అమలుజరుపు సుప్రీముకోర్టు కలకత్తాలో స్థాపింపబడుటతో భారతీయ న్యాయవిచారణ పూర్తిగా రూపుమాసినది. కేవలము హిందూ మహమ్మదీయుల మతధర్మములు, వారసత్వము, వ్యక్తిసంబంధ ధర్మములు తప్ప తక్కిన అన్నివిషయములందును ఆంగ్లశాసనధర్మములే అమలు జరుపబడెను. జడ్జీలెల్లరు దేశభాషలును ఆచార వ్యవహారములును తెలియని ఆంగ్లేయులే. కంపెనీవారు ప్రవేశపెట్టిన చట్టములు పద్ధతులు కేవలము అన్యాయములనియు దేశములో క్రిమినలు విచారణాధికారము కంపెనీవారు వహించుట దేశీయుల హక్కులను హరించుటయే యనియు వారన్ హేస్టింగ్సు అంగీకరించియున్నాడు. అయినను అట్లు చేయవలసి వచ్చిన దనియు ఆ యధికారమును దేశీయప్రభువుల చేతులలో నుంచినచో కంపెనీఅధికారమునకు భంగము కలుగుననియు అందువలన నీ పద్ధతి మంచిదైనను చెడ్డదైనను ఒక ఆంగ్లేయన్యాయపరిపాలనా విధానమును స్థాపించితిమని చెప్పుటకే ఈ అధికారమును తాము వహించితిమనియు హేస్టింగ్సు స్పష్టముగా జెప్పెను.

1770 లో వచ్చిన కరవు తరువాత, పూర్వము 1760లో నియమింపబడిన సూపర్‌వైజర్లను వారన్ హేస్టింగ్సు కలెక్టర్లుగా మార్చెను. హేస్టింగ్సు కలకత్తాలో సివిలు క్రిమినలు అప్పీలు కోర్టులను స్థాపించినాడు. మునల్‌మానుల క్రిమినలు ధర్మమును

అమలులోనుండిన దాని నల్లేయుంచినాడు. రెగ్యులేటింగు ఆక్టు అమలులోనికి వచ్చిన పిదప సుప్రీముకోర్టు ఆంగ్లేయ ధర్మ మును అమలు జరుపసాగెను. వంగరాష్ట్రమునం దన్నిప్రక్కల నుండిన జమీందారులపైనను అధికారము చలాయింపసాగెను. ఈ జడ్జీల తెలివితక్కువతనమును చూచి కొంతమంది భారతీ యులు చిక్కులు తెచ్చిపెట్టి లాభము పొందసాగిరి. గొప్ప గొప్ప భారతీయులుకూడా అనుమానముపైన ఆకస్మికముగా పట్టుకొనబడి కలకత్తాలో సామాన్యులైదీలుంచబడు చెరసాల లందుబంధింపబడుచుండిరి. ఈ సుప్రీము కోర్టు పద్ధతు లానాటి నేటీవుల కగమ్యగోచరముగనుండెను. "హేబియస్ కార్పస్" అనగానేమో 'డామేజస్' అనగానేమో 'వారంట్'అనగానేమో వారెరుగరు. నేటీవులకు సమను లంపునప్పుడు వారు కోర్టు అధికారమునకు లోబడినవారే యని ఒక ప్రమాణపత్రము దాఖలుచేయలెనని జాగ్రత్తకొరకు ఒక నియమమును వారన్ హేస్టింగ్సు చేయించినను లాభములేకపోయెను. ప్రతికేసులోను ఇట్టి ప్రమాణపత్రము దాఖలుచేయబడుచుండెను. జమీం దారులను ప్రభుత్వాధికారముగల చిన్న సంస్థానాధీశులను గూడ కోర్టుకు లాగసాగిరి.

దేశములో రాష్ట్రీయ కోర్టులనబడు వాని యందు ముప్పదిమంది ఆంగ్లేయులు హిందూ మహమ్మదీయజడ్జీల సహాయముతో పనిచేయుచుండిరి. ఆస్తికిని వ్యక్తులకును సంబంధించినట్టి హిందూ మహమ్మదీయ ధర్మముల అమ లును నేటీవు జడ్జీలకే వదలిరి. ఇప్పుడు సుప్రీము కోర్టువారు

పార్టీలలో ఎవరికో ఒకరికి కంపెనీ రివిన్యూ వసూలుతో సంబంధ మున్నదనియో లేక ఇంకొక మిషపైననో వారిపైన అధి కారమును వహించి ఆంగ్లధర్మమును అమలు జరుపసాగిరి. వారన్ హేస్టింగ్సు హయాములో కలకత్తాకు బయటనుండు క్రిమినలు కోర్టులలో న్యాయవిచారణ మహమ్మదీయ అధి కారులవలననే చేయబడుచుండెను. అందు అమలు జరుపబడు నది ముసల్మాను ధర్మశాస్త్రమే. కోర్టులలో నుపయోగింపబడు భాష ఫారసీభాష. విధింపబడు శిక్షలలో తూర్పుదేశములందు సర్వసామాన్యశిక్షలగు చేతులు కాళ్లు ఖండించుట వాతలు వేయుటయుకూడ ఉండెను. ఆంగ్లేయకలెక్టర్లు 'కమిటింగు మేజ స్ట్రీటులు' అనగా నేరములను విచారణకొరకు పంపు అధి కారులుగా నుండిరి.

II

కారన్‌వాలిసు 1787 లో కలెక్టర్లకే చిన్న నేరము లను విచారించు అధికార మిచ్చెను. 15 బెత్తము దెబ్బలు విధించుటకు వీరికధికారమిచ్చెను. 1790లో నితడు క్రొత్త నిబంధ నలనుచేయగా వానిప్రకారము ప్రాతకోర్టులు తీసివేయబడెను. వానికిబదులు నాలుగు సర్క్యూటుకోర్టులు నెలకొల్ప బడెను. ప్రతికోర్టుకును ఇద్దరు ఆంగ్లేయ జడ్జీలు నియమింపబడిరి. దీనివల్ల కంపెనీవారు వంగరాష్ట్రమున నేరవిచారణాధికారము వహించిరి. 1793లో నితడు పాట్నా డెక్కా మూర్షిదాబాదు కలకత్తాలలో ముగ్గురు జడ్జీలుగల అప్పీలుకోర్టులు స్థాపించెను. వీరు సర్క్యూటుకూడ చేయుచుండిరి. ప్రాతమహమ్మదీయ ధర్మ

శాస్త్ర మింకను అమలుజరుపబడినను 'రెగ్యులేషనుల' ద్వారా వానిలో కొన్నిమార్పులు చేసెను. వానిలో ముఖ్యముగా 'కాఫరు'ల సాక్ష్యముపైన తురకలకు మరణదండన విధింప రాదను పూర్వపు నియమమును మార్చివేసెను.

వారన్‌హేస్టింగ్సు స్థాపించిన సివిలు విచారణ పద్ధతు లందుకూడా కొన్నిమార్పులు చేయబడెను. జిల్లా కోర్టుల యందు పరివేష్టించు కలెక్టర్లకు ధర్మశాస్త్రము తెలియదు; పనియందు ఆసక్తియులేదు. మరియు వారు తమ అధికారము లను తమ రివిన్యూ వసూలుకొరకు స్వంత వ్యాపార లాభము కొరకు వినియోగించుచుండిరి. కారన్‌వాలిసు సివిలు న్యాయపరి పాలనను చౌకగను సులభసాధ్యముగను చేయదలచెను. అందు వలన 1793లో కొన్ని రెగ్యులేషన్లు చేసెను. జిల్లాలలో 28మంది ఆంగ్లేయ జడ్జీలను నియమించి నాలుగు సర్క్యూటు అప్పీలుకోర్టు లను పెద్దవిచేసి వానికి సివిలు విచారణాధికారమిచ్చెను. వీనిక్రింద భారతీయ సదరమీనులు కమిషనర్లు చిన్న సివిలు కేసులను విచారించుచుండిరి. ఆంగ్లజడ్జీలకు రివిన్యూ అధికారముతో సంబంధములేదు. ఇతడు అప్పు డమలులోనున్న శాస్త్ర ధర్మ ముల నెల్ల క్రోడీకరించి రెగ్యులేషన్లు చేయ ప్రయత్నించెను. దీనిలో నితనికి సర్ విలియంజోన్సు అను విద్వాంసుడు చాల తోడ్పడెను. కారన్‌వాలిస్ చేసిన సంస్కరణములవలన వ్యాజ్య ముల పిచ్చి ప్రజలలో ప్రజ్వలించెను. అంతట డిపాజిటురుసుము గ్రహించు పాతపద్ధతి మరల అమలులోపెట్టగా నిది.కొంత తగ్గినది. 1802 నాటికి ఆంగ్లేయజడ్జీలు 8298 కేసులు విచారింపగా

12 వేల కేసు లింకను నిలువయుండెను. భారతీయ కమిషనర్లు 342184 కేసులు పరిష్కరింపగా 149827 కేసులు నిలువ యుండెను.

కారన్ వాలిసు చేసిన సివిలు క్రిమినలు సంస్కరణముల వలన రెవిన్యూ కలెక్టర్లజులుము కొంత తగ్గినమాట వాస్తవము. దౌర్జన్యములుకూడ కొంత తగ్గినవి. కాని షావుకారులును న్యాయవాదులును కోర్టులద్వారా జనసామాన్యమును పీడించుట ప్రారంభమైనది.

కారన్ వాలిసు పోవునాటికి విశాలమైన 'బ్రిటిషు ఇండియా' యొక్క జనసంఖ్య 10 కోట్లు. ఇట్టిస్థితిలో కంపెనీ ప్రభుత్వముచేసిన ఏర్పాట్లు ఏమూలకును సరిపోలేదు. దేశము లోని ప్రజలతో కలసిమెలసియుండు భారతీయుల సహాయము పొందకుండ ఆంగ్లేయులే న్యాయవిచారణ జరుపదలచిరి. ఇది కష్టసాధ్యమైనపని. అందుకొరకు నియమింపబడిన ఆంగ్లేయ జడ్జీలకు దేశభాషలురావు. దేశీయుల ఆచారవ్యవహారములు తెలియవు. వారిక్రింద తక్కినపనులన్నియుచేయు కోర్టుగుమాస్తాలు చాల చిన్నజీతగాండ్రు. అందువలన వారిలో లంచ గొండితనము ప్రబలమైనది. వీరు తమకు లంచమిచ్చినవారికే మాత్రమే న్యాయవిచారణ సౌకర్యములను కలుగజేయు చుండిరి. దొరలు పనిచేయలేక దావాలు పెరిగిపోయినందున విచారణలో కాలహరణము జరుగుచుండెను. లెక్కలేనంత మంధి సాక్షులు ఇళ్లువాకిళ్లు పనులు వదలుకొని దూర ప్రదేశముల నున్న కోర్టులకుపోయి చాలరోజులు పడియుండ

వలసివచ్చుచుండెను. సాక్షిగా పోవుటయన్న ఎంతో పాపము చేసుకొనుటయని హిందూమహమ్మదీయ ప్రజల కెల్లరకు తోచుచుండెను. కోర్టుఖర్చులు, రుసుములు అత్యధికముగా నుండి న్యాయవిచారణ అమితధనవ్యయ కారణమయ్యెను. పని తగ్గించుటకు న్యాయాధికారుల విచారణాధికారము హెచ్చు చేయబడి అప్పీళ్ళుచేసుకొను అవకాశము తగ్గింపబడెను. ఎన్ని నిర్బంధములనైనను నిరోధములనైనను చేసిరి గాని భారతీయులకుమాత్రము న్యాయవిచారణాధికారము నొసగరైరి. ఇంగ్లీషువారు రాకపూర్వ మీ దేశములో తరతరములనుండి తగవులుదిద్ద నేర్పరులైన భారతీయులు బ్రిటిషువారికాలములో పనికిరాకపోయిరి. తామీ దేశములో అడుగిడునప్పటికి ప్రభుత్వము చేయుచున్న మొగలాయిరాజుల కాలమున అయిదు వందలయేండ్లు ఈ భారతీయులు గొప్పగొప్ప ఉద్యోగములు పొంది వానిని చక్కగా నిర్వహించుచుండిరను మాట నీ ఇంగ్లీషుదొరలు మరచిరి.

నేరములను విచారించి శిక్షించు క్రిమినల్ న్యాయ విచారణ పద్ధతిలోకూడ చాల లోపములుండెను. వంగ రాష్ట్రమునిండా బందిపోటుదొంగలు విచ్చలవిడిగా తిరుగు చుండిరి. దీనినణచుటకు మేజస్ట్రేటులకు సహాయము చేయ గలందులకు నియమింపబడిన పోలీసు సిబ్బంది యొక్క జీతములు చాలతక్కువగానుండి వారిలో లంచగొండి తనము మితిమీరినది. అందువలన పెక్కు నేరములు ఆచోకీలేయ కుండ పోవుచుండెను. దీనినణచుటకు ఈ మేజస్ట్రేటులకు సహా

యనుచేయుటకు క్రొత్తగా ఇద్దరు ఆంగ్లేయపోలీసు సూపరెంటెండెంట్లను నియమించిరి. ప్రత్యేకాధికారములతో క్రొత్త మేజస్ట్రీటులనుగూడ నియమించిరి. ఈయధికారులు తమ పనిని చలాయించుటలో తమకు తోడ్పడుటకు కొంతమంది ('గుండా' లను) ఆతతాయిలను, రహస్యపరిశోధనకు మఱికొందరిని,నియమించిరి. ఈపోగరుబోతులు పశుబలమును ప్రయోగింపసాగిరి. అనుమానమున్నను లేకున్నను, తమ విరోధులపైన నేరములు మోపుటయు, అన్యాయములచేయుటయు మొదలిడిరి. ఇదియె రహస్య పోలీసుశాఖకు పునాదియైనది. అబద్ధపు ఫిర్యాదులు కొండెములు చెప్పి నిరపరాధులనుగూడ చాలకాలమువరకు జైళ్ళలో పడవేయించుచుండిరి. నిందితులు విచారణకు పెట్టబడునప్పటికి కొన్నినెలలుపట్టి: ఒక్కొక్కప్పుడు కొన్నిసంవత్సరములుకూడ జైళ్ళలో పడియుండుటవలన జైళ్ళు క్రిక్కిరిసియుండెను. మేజస్ట్రీటులను జూచినదానికన్న ఈ రౌడీలను కొండెగాండ్రనుజూచి ప్రజలు ఎక్కువగా భయపడుచుండిరి.

ఎన్నిలోపములున్నను న్యాయవిచారణచేయు కోర్టులనునవి వచ్చినతరువాతనే వంగరాష్ట్రములోను తక్కిన రాజధానులలోను ఆంగ్లేయవర్తకుల ఆగడములు కొంతవరకు చల్లారినవి. అంతకుపూర్వము వర్తకమెల్ల వారి చేతిలోనుండి కంపెనీక్రింద పనిచేయునల్ల నౌకరులను,ఇతర ఆంగ్లేయవర్తకులక్రిందపనిచేయు నౌకరులను దొరలు కొట్టుట, హింసించుట, నిర్బంధించియుంచుట . సర్వసామాన్యముగానుండెను. వేలకొలదిమంది వెట్టిచాకిరి చేయవలసివచ్చుచుండెను. వారికిచ్చుస్వల్పకూలి కడుపు

నిండ తినుటకుకూడ చాలదయ్యెను. ఒక్కొకప్పుడు యజమానులు వారిని కాళ్లుచేతులుకట్టివేసి కంపెనీవారికి ఉప్పుతయారు చేయగలందులకు "సుందర్బన్స్" మొదలగు అనారోగ్యపు ప్రదేశములకుపంపి నిర్బంధసేవ చేయించుటగూడ జరుగుచుండెను. 1793 లో కోర్టులు స్థాపింపబడిన పిదప నీయన్యాయములు చాలవరకు తగ్గినవిగాని తెల్లవారి నిరంకుశత్వముగాని హింసలుగాని పూర్తిగారూపుమాయలేదు. సివిలుకోర్టుల తీర్పులును చిన్న ఫౌజుదారీ క్రిమినలు కేసులలో మేజిస్ట్రేటులు వేయు శిక్షలును తెల్లవారికి కొంచెము జంకుకలిగించినను, నల్లవారికి తమ బాధలను కలెక్టర్లతో చెప్పుకొను ధైర్యము లేనందున సాధారణముగా నెట్టి ఫిర్యాదును చేయకయె వారు బాధలనుభవించుచుండిరి. (రమేశచంద్రదత్తుగారి ఆర్థికచరిత్ర)

జిల్లాలో పరిపాలనాధికారమును న్యాయవిచారణాధికారమును ప్రథమమునుండియు కలెక్టరులే చలాయించుచున్నందున చాలా అన్యాయములకు కారణములయ్యెను. కలెక్టరు కేవలము ప్రభుత్వముయొక్క రివిన్యూ వ్యవహారములు చక్కబెట్టుటకు నియమింపబడిన అధికారిగానుండి ప్రజల కష్టసుఖములు గమనించి న్యాయవిచారణ విషయమైతగు శ్రద్ధవహింపడయ్యెను. 1793 లో నీరెండు అధికారములును వంగరాష్ట్రములో కారన్ వాలిసు విడదీసి వేరువేరు ఉద్యోగులకిచ్చినాడు. దీనివలన న్యాయవిచారణాధికారులు తమ యధికారము క్రిందనుండిన ప్రజల క్షేమమునుగూర్చి కొంతజాగ్రత్తగా యోజించి న్యాయపరిపాలన చేయసాగిరి. ఇతరచోట్ల నిది జరుగలేదు.

III

నాటి భారతదేశ పరిపాలనలో న్యాయవిచారణ అధ్వాన్నముగ నుండెననియు సివిల్ రివిన్యూ పరిపాలన లోపభూయిష్టముగనుండెననియు అనుభవజ్ఞులగు ఆంగ్లేయోద్యోగులగు స్ట్రాచీ, మన్రో, వాకరు లింగ్లాండుకు పలుమారు వ్రాయసాగిరి. భారత దేశ పరిస్థితులనుగూర్చి 1812 లో పార్లిమెంటు ఉపసంఘము వారు 'ఫిఫ్తురిపోర్టు' అను నొక నివేదికను ప్రకటించిరి. దీనిలోని సంగతుల వలనను, 1813 లో మన్రోయిచ్చిన సాక్ష్యమువలనను భారతదేశ న్యాయపరిపాలనలోను రివిన్యూ పరిపాలనలోను కొన్ని సంస్కరణము లవసరమని కంపెనీ డైరెక్టర్లకుకూడా తోచినది. అంతట దీనినిగూర్చి విచారించి తగు సలహా లిచ్చుటకు కర్నల్ మన్రోగారి అధ్యక్షతక్రింద మద్రాసురాష్ట్రములో నొక స్పెషల్ కమీషను నియమించిరి. మన్రో 1814 లో మదరాసులో విచారణసలిపి డిశంబరులో తన సలహాలను మదరాసు ప్రభుత్వమునకు నివేదించెను.

కలెక్టరే మేజస్ట్రేటుగానుండవలెననియు, గ్రామపోలీసు అధికారములు గ్రామాధికారులకే యివ్వబడవలెననియు, గ్రామపంచాయితీలు పునరుద్ధరింపబడవలెననియు, "నేటీవు" జిల్లాజడ్జీలు కమీషనరులు నియమింపబడవలెననియు, పట్టా రెగ్యులేషన్‌లను కలెక్టరులు సక్రమముగా అమలు జరిగించవలెననియు, ఆస్తిని జప్తుచేయు అధికారములను జమీందారులకు లేకుండ చేయువలెననియు, పొలముల సరిహద్దు (బౌండరీ) వివాదలను కలెక్టరులే పరిష్కరించవలెననియు, అతడు సలహా

నిచ్చెను. ఇట్లు న్యాయవిచారణాధికారము సాధ్యమైనంతవరకు భారతీయులవశము గావింపవలెనని యాతని ప్రధానోద్దేశము. జిల్లాలోని రివిన్యూ మేజస్ట్రీటు పోలీసు అధికారములెల్లను సంపూర్ణముగా నొకే యధికారి చేతులోనేయుంచి కలెక్టరును జిల్లాకు సర్వాధికారిగా చేయవలెనని యాతని రెండవయుద్దేశము. మొదటిపద్ధతిని సక్రమముగా నమలుజరిపి యుండినచో దేశమునకు క్షేమము కలిగియుండును గాని దానిలో కొన్ని సంస్కరణములు మాత్రమేచేసి యూరకొనిరి. రెండవదిమాత్రము పూర్తిగాజేసిరి. క్రిందియధికారుల పరిపాలనమెల్ల చెడి, జిల్లా వృద్ధియున్న నాటికాలములో జిల్లాకలెక్టరును సర్వాధికారిగా చేయుటవలన దేశమునకు కొంతలాభముకలిగినమాటవాస్తవమె గాని తరువాత దానివలన ప్రజలకమితమైననష్టములు గల్గినవి. ప్రజలకు స్వేచ్ఛస్వాతంత్ర్యములు లేకుండ పోయినవి.

1813లో న్యాయవిచారణశాఖను సంస్కరించుటకొరకు కంపెనీ డైరెక్టర్లు అనుభవజ్ఞులగు ఉద్యోగులను సలహా లడిగి నప్పుడు వంగరాష్ట్రమున సర్ హెన్రీ స్ట్రాచీ, మదారిసులో థామస్‌మన్రో, బొంబాయిలో కర్నలువాకర్ గార్లు హిందూ మహమ్మదీయ పెద్దమనుష్యులను న్యాయవిచారణ శాఖలో నియమించి ఆంగ్ల ధర్మశాస్త్రములు, శాసనములు, అమలుజరిపి నచో నీ శాఖ చాలవరకు చక్కబడునని సలహాల నిచ్చి యుండిరి. రెండువందల రూపాయిలవరకు విలువగల వ్యాజ్యముల పైన మునసబులకు విచారణాధికారమునిచ్చి వారి జీతములు ఆంగ్లేయజడ్జీల జీతములలో పదియవ వంతుదాకనైన హెచ్చిం

చినచో చాలునని అభిప్రాయముగూడ నిచ్చిరి! గాని ఎట్టి సంస్కరణములును జరుగలేదు.

IV

1833 లో కంపెనీ వారికి మరల పరిపాలనాధికారపు పట్టా నిచ్చునప్పుడు భారతదేశమున న్యాయపరిపాలనావిధానము సంస్కరించుట యవసరమని గ్రహించి పార్లమెంటువారు 1833వ సంవత్సరపు కంపెనీ పట్టాచట్టమునుచేసి న్యాయపరిపాలనావిధానమును సంస్కరించుటకని మెకాలే నొక 'లా కమీషనరు'గా నియమించిరి. శాసనధర్మములను సంస్కరించి క్రోడీకరించు బాధ్యత నతనిపై నబెట్టిరి. పీనలుకోడ్ అను శిక్షాస్మృతిని మెకాలే నిర్మించినాడు. ఈ స్మృతి భారతీయప్రజల క్షేమలాభములకు తోడ్పడలేదుగాని ఆంగ్లపరిపాలనను గట్టిపరచుటకుమాత్రము తోడ్పడెను. సామాన్యముగా నింగ్లాండులో శాసనాధికారమునుబట్టి ఎవడేమిచేసినను ఆ శాసనముప్రకారమేచేయవలెను. ఎవరైన కీడు కలిగించినచో దానికి నష్టపరిహార మివ్వవలెనో లేక శిక్షింపవలెనో అనునది జరిగిన హానినిబట్టిఏర్పడును. మెకాలేచేసినశిక్షాస్మృతిలో నిండియాలో నెవ్వడైన తనకు అధికారముకలదని తలచి ఒకనికి హానికలిగించినచో అది శిక్షార్హమగు నేరముకాదని అధికారుల కొక గొప్ప విశేషాధికార మిచ్చినాడు! ఇట్లే శాసనాధికారమును చలాయించుటలో నెవ డే హానిచేసినను చేయవచ్చుననుటయు గూడఅధర్మమేయని కలకత్తా బ్యారిష్టరు తిమోబాల్డు1885లో విమర్శించియున్నాడు. (Basu - Rise of Christian Power).

ఈ శిక్షాస్మృతి భారతీయుల నధోగతిలోనికి దింపినది. అధికారులు తలచు కొన్నచో దీనిక్రింద నేరము కానిదే లేదు. వారికిష్టమున్నచో నిజమైన నేరగాండ్రనుగూడ వదలుటకు వీలులేని నేరమునులేదు. ఇట్టి విధముగా నేరవివరణములు చేయబడినవి. ఐర్లాండు దేశ ప్రజల స్వాతంత్ర్యమును హరించి వారి నణచి పీడించుట కాదేశమున నాంగ్లేయు లెట్టి శిక్షాస్మృతిని నిర్మించిరో ఈ దేశమునగూడనల్లే చేసిరి. దాని వలన ప్రజ లధోగతికిదిగి దరిద్రులై దుర్మార్గులగుటకు కారణమైనది. ఇక శిక్షల జూతుమా, ఇంతకఠినశిక్షలు ప్రపంచములో నెక్కడను కని విని యెరుగము. ఒకమారు చెరకంపబడినవా డెల్లకాలము ఖైదీగానుండున ట్లిందలివిధులు నిర్మింపబడినవే గాని సంస్కరణ విధాన మిందులేదు. ఖైదీలనెల్లరను సంఘము నుండిబహిష్కరించు విపరీతపుకట్టుబాటు లిందు చేయబడినవి. ఇక విచారణ విధానమునందు భారతీయుల కొక విధియు ఆంగ్లేయుల కింకొక విధియు నిర్మింపబడుటయు, నేరము మోపువాడు విచారించువాడునొక డేయగుటయు, ఉన్నత మేజస్ట్రేటులు జడ్జీలు నాంగ్లేయులగుటయు భారత దేశ న్యాయవిచారణ విధానము నొక నిరంకుశయంత్రముగా జేసినవి.

భారతదేశ న్యాయపరిపాలననుగూర్చి 1878 లో విమర్శించుచు సర్ జార్జి క్యాంబెల్ గారు భారత దేశ కారాగారములందలి మరణముల రేటు హెచ్చుగానుండుట వలన నేరగాండ్రు తాము చెరకేగినపుడు బయటకువచ్చుట దుర్లభమని ఎరిగి నేరములు జేయకుందురని తన మినిట్సులో వ్రాసినట్లు

"ఇంగ్లీషురూల్ అండ్ నేటివు ఒపినీయన్ ఇన్ ఇండియా" అను గ్రంథమున జేమ్సు రౌట్లెడ్జి, చెప్పినాడు. చెరసాలలందు వంగరాష్ట్రమున ఖైదీలచేత జనపనార పరిశ్రమలలో నీనమయ మున నతికఠినముగా పనిచేయించినట్లును తేలుచున్నదని రెజి నాల్డు రేనాల్డ్సు 1938 మే నెల 'న్యూలీడరు'లో వ్రాసినాడు.

V

న్యాయపరిపాలన, రివిన్యూ పరిపాలన, పోలీసు, గ్రామ పంచాయతీల సంస్కరణమును గూర్చి 1814 లో మన్రోగారు చేసిన సూచనల విషయమున మదారాసుప్రభుత్వమునకును కంపెనీ డైరెక్టర్లకును ఉత్తర ప్రత్యుత్తరములు జరిగిన పిదప పై వ్యవహారములలో కొన్నిటిని గూర్చి నట్టియు, జిల్లా గ్రామాధికారుల కర్తవ్యములను గూర్చినట్టియు, వివిధనిబంధ నలుగల 15 రెగ్యులేషనులు (శాసనములు) చేయబడెను. దీని ఫలితముగా మద్రాసు రాజధానిలో భారతీయులకు కొన్ని పెద్దయుద్యోగము లివ్వబడుటయు, న్యాయవిచారణాధికార ములుకూడ ఒసగబడుటయు జరిగినది. గాని మన్రోగారు సూచించినట్లు గ్రామపోలీసు అధికారములు గ్రామోద్యోగుల కొసగబడక ప్రజలకు బాధ్యతలేని నిరంకుశపు పోలీసుసిబ్బంది యొకటి నిర్మింపబడినది. ఈపోలీసుశాఖ యను నది ఇతరదేశములందువలె ప్రజాసంరక్షణకొరకు గాక ద్రొర తనమువారిఅధికారము నిలువబెట్టుటకే ఉపయోగపడుచున్నది. మన్రోగారు సూచించిన ప్రకారము గ్రామ పంచాయితీలు పునర్నిర్మాణము గావింపబడలేదు. అది జరిగి యుండినచో

గ్రామములకు నేటి దుర్గతి పట్టియుండదు. తరువాత చాలా ఏండ్లకు తాలూకా జిల్లాబోర్డులు, యూనియనులు, స్థాపింపబడినను గ్రామములకు ప్రభుత్వముతో అన్యోన్యసంబంధ మేర్పడలేదు. కలెక్టర్లకు సర్వాధికారము లిచ్చుటవలన నేరము మోపువాడు, విచారించువాడు నొక్కడేయై ప్రజలకు న్యాయ విచారణమందు విశ్వాసము కుదురలేదు. పోలీసు మేజస్ట్రీటు అధికారము లొక్కఅధికారిలోనే కేంద్రీకరింపబడుట చాలా అన్యాయములకు గారణములయ్యెను.

వంగరాష్ట్రమున 1757 లో ప్లాసీయుద్ధముకాగానే ఆంగ్లేయులకు రాజ్యాధిపత్యములభించినది. మద్రాసులో వందవాసియుద్ధము జరుగగానే 1761 లో నది లభించినది. ఉత్తర సర్కారులు నైజామువలన వీరికి వచ్చివేసినవి; గాని బొంబాయిలో తరువాత నేబదేండ్లవరకు మహారాష్ట్రులు ఆంగ్లేయులతో పోరాడుచు వారికి రాజ్యాధిపత్యము కలుగనివ్వలేదు. ఎన్నోయుద్ధములు జరిగినపిదప 1802 లో నొక కీలుబొమ్మ పీష్వాగా చేయుబడి 1817 లో బొంబాయి రాజధాని యాంగ్లేయులచే కలుపుకొనబడెను. బొంబాయి చరిత్రకెల్ల మూల పురుషుడు, మౌంటుస్టూవార్టు ఎల్ఫిన్‌స్టన్ అని చెప్పవచ్చును. 1818 జనవరిలో నితడు డక్కను కమీషనరుగా నియమింపబడి 1819 లో బొంబాయికి గవర్నరయ్యెను. మద్రాసు రాజధానిలో మన్రోవలెనే ఇతడును బొంబాయిలో రాజకీయ న్యాయవిచారణశాఖను పరిపాలనను సంస్కరించుటకు పూనుకొనెను. పరిపాలనశాఖలలోని ఉద్యోగములందు దేశీయులను

నియమించుటకు నిశ్చయించెను. దేశప్రజల ఆచార వ్యవహార ములను, శాస్త్రధర్మములను క్రోడీకరింపజేసెను.

తొమ్మిదవ ప్రకరణము

ఇంగ్లీషు చదువులు

బ్రిటిషు ప్రభుత్వము స్థాపించబడునాటికి ప్రతి రాష్ట్రములోను ప్రజలు కొంచెముగనో గొప్పగనో విద్యనేర్చి యుండిరి. గ్రామపంచాయితీలు, గ్రామపాఠశాలలు మంచి స్థితిలో నుండెనుగాని ఒక్కొక రాష్ట్రమాంగ్లేయుల వశమగు చుండగా నచ్చటి గ్రామపంచాయితీలు పాఠశాలలు దుస్థితిలో పడి నాశనమైపోవుచుండెను. కంపెనీవారు ప్రాతసంస్థల నుద్ధ రింపక ఆంగ్ల పాఠశాలలను స్థాపింపక ఉపేక్షించుచుండిరి. అందువలన ప్రజలు అజ్ఞానాంధకారమున మునుగసాగిరి. ఆంగ్లేయ కంపెనీ కవిలెలందలి సంగతుల వలననే కంపెనీకి పూర్వమునాటి విద్యాభివృద్ధి చక్కగ నుండెనని తెలియు చున్నది. 1822-26 మధ్య మద్రాసు రాజధానిలో జరిగిన విచారణవలన నానాటికి పాఠశాలకు బోవు బాలురసంఖ్యలో దరిదాపు ఆరవవంతు మంది ఏదోవిధమగు విద్యనేర్చియుండిరని తెలిసినది. ఇట్లే బొంబాయిలో 1823-28 మధ్యజరిగిన విచా రణవలన ఎనిమిదిమందిబాలురలో నొకడు విద్యనేర్చినట్లు తెలిసి నది. వంగరాష్ట్రమున పురుషులలో నైదవవంతు చదువగల వారని,నిర్ణయింపబడినది. 1835 నాటికి వంగరాష్ట్రమున ఒక లక్ష గ్రామపాఠశాల లుండెను. మన్రోగారి కాలము నాటికి

మద్రాసులో 12498 గ్రామపాఠశాలలుండెను. 188650 విద్యార్థులుండిరి. ఇదియంతయు అడుగంటినది. ఇట్టిస్థితిలో ఎల్ఫిన్‌స్టను విద్యాభివృద్ధి సంఘమును స్థాపించ దలచి 1820 లో నొక మహాసభకు అధ్యక్షతవహించెను. ఆ సభకు 5000 పౌనుల విరాళమిచ్చి పుస్తకములు అచ్చుచేయుటకును బహుమతు లిచ్చుటకును దేశభాషలో విద్య నేర్పుటకును మార్గములను అవకాశమును కలిగించినాడు. పదునారేండ్లు చక్కగా పని జరిగినది. ప్రాథమికవిద్యనుగూర్చిన విచారణ జరుగగా 1832 లో 1705 పాఠశాలలను 35143 విద్యార్థులును బొంబాయి రాజధానియందున్నట్లు తేలినది. నాటికి బొంబాయి రాజధాని జనసంఖ్య 50 లక్షలు. నాటి మదరాసు రాజధానిలో రెండు కోట్ల యిరువదిలక్షల జనసంఖ్యకు నొక్కటే ఇంగ్లీషుపాఠశాల! బొంబాయిలో నిట్లు ఎల్ఫిన్‌స్టన్‌గారి కృషివలన ఆంగ్లవిద్య అత్యంతాభివృద్ధిగాంచినది. ఎల్ఫిన్‌స్టన్‌గారు ఉన్నత విద్యను అభివృద్ధి చేయదలచెను గాని కంపెనీ డైరెక్టరు లంగీకరింప లేదు. బొంబాయిలో నొక కాలేజీని స్థాపించి ప్రత్యేకముగ భారతీయోద్యోగులను పరిపాలనా పద్ధతులందు తరిఫీదు చేయ దలచెను గాని వారంగీకరింపరైరి. విద్యాభివృద్ధి కొరకు అత డీక్రింది సూచనలను చేసెను.

"నేటీవు" పాఠశాలల సంఖ్యను హెచ్చించి వారికి పుస్తకములను సరఫరాచేయుట, నిమ్నజాతులను ప్రోత్సహించుట, శాస్త్రవిజ్ఞానమును బోధించు సంస్థల నేర్పరచుట, దేశభాషలలో వైజ్ఞానిక నైతిక శాస్త్రగ్రంథములను రచి

యించుట, ఇంగ్లీషు బోధించు క్రొత్త పాఠశాలలను నిర్మించుట, ప్రజలనితర విధములుగ ప్రోత్సహించుట అవసరమనియు ఈకార్యములకగు వ్యయములన్నియు గ్రామవాసులే భరింపగలరనియు దొరతనమువారు సొమ్ము ఖర్చుపెట్ట నక్కరలేదనియు కూడాచెప్పిచూచెను. కాని ఈతడుపదవి మానుకొనువరకును ఈ ప్రణాళికకు అనుజ్ఞ రాలేదు. బొంబాయిలో ప్రథమ ఇంగ్లీషు పాఠశాల 1828 లో స్థాపింపబడెను. పూనా సంస్కృతకాలేజికి ఒక ఇంగ్లీషుశాఖ చేర్చబడెను. బొంబాయిలోని ఎల్ఫిన్‌స్టన్ కాలేజి 1834లో గాని స్థాపింపబడలేదు. కలకత్తాలో రామమోహనరాయి, డేవిడ్ హేర్ మున్నగువారి కృషివలన 1817లో హిందూ కాలేజీ స్థాపింపబడెను. ఆంగ్లవిద్య నేర్పవలెనా సంస్కృతవిద్య నేర్పవలెనా యనువివాద మొకటిరాగా మెకాలే సలహాతో బెంటింకు ప్రభువు ఆంగ్ల విద్యాపద్ధతినే స్థాపించెను. ఎల్ఫిన్‌స్టన్ బెంటింకు లెంతసద్బుద్ధితో నాంగ్లవిద్యాభివృద్ధి కొఱకు ప్రయత్నించినను ఆంగ్లవిద్యావిధానమును నెలకొల్పుటలో బ్రిటిషు రాజ్యతంత్రజ్ఞుల యొక్కనిజోద్దేశము భారతీయులకు విజ్ఞాన వికాసములు కలిగింపవలెనని కాదు; కేవలము బ్రిటిషు పరిపాలనకు అనుకూలములగు పరిస్థితులు కలిగించుట, బ్రిటిషువారిను నాగరకత వారి పద్ధతులను భారతీయు లర్థము చేసికొని వారి పట్ల గౌరవభావము స్నేహభావము కలిగించుటకేయని కంపెనీ ప్రభుత్వమున అనేక గొప్పయుద్యోగములు చేసి మద్రాసు గవర్నరైన సర్ చార్లెస్ ట్రివెలియన్ గారు తనపుస్తకములో స్పష్టముగా చెప్పియున్నారు. పూర్వము

రోమునగర సామ్రాజ్యములో నా సామ్రాజ్యాధీశులు జయించిన వివిధజాతులనెట్లు వైజ్ఞానిక పారతంత్ర్యమున నుంచినారో ఆ ప్రకారమే నేడు భారతీయులను గూడ తమ దేశ వేషభాషల పైన అభిమానమును గలిగించి ఆంగ్లనాగరికతా వ్యామోహమున ముంచుటయే ప్రధానకర్తవ్యమనియు బయల్పరచినారు ఇట్లే వంగరాష్ట్రమున ఆంగ్లవిద్యాభివృద్ధి ప్రయత్నము జేసినవారిలో నొకడగు రెవరెండు అలెగ్జాండర్ డఫ్‌గారును జెప్పియున్నారు. భారత దేశమునకు లా మెంబరుగాను లాకమీషనరుగాను వచ్చిన లార్డు మెకాలే ఈ విద్యావిధానముయొక్క పరమోద్దేశమును 1836 లో నిర్భయముగా నిట్లు చెప్పినాడు. "మన విద్యావిధాన మమలుజరిగినచో వంగరాష్ట్రమున ముప్పదేండ్లలో నొక్క విగ్రహారాధకుడైనను మిగులడని నా విశ్వాసము." ఈమహానుభావు డింతటితో నూరకొనలేదు. 1853 లో నిట్లు చెప్పినాడు. "ఇప్పుడు మనము ముఖ్యముగా చేయవలసిన కర్తవ్యము—మనము పరిపాలించు లక్షోపలక్షలజనములకును మనకును మధ్య నొకరిభాష నింకొకరికి తెలుపు ద్విభాషీలై, రక్తములోను రంగులోను భారతీయులై, జన్మమునమాత్రమే భారతీయులుగానున్నను రుచులలోను అభిప్రాయములందును నీతియందును విజ్ఞానమందును కేవలము ఆంగ్లేయులుగనే యుండు నొక తరగతివారిని సృజియించుటకు మన యావచ్ఛక్తిని వినియోగింపవలెను." ఇట్టి దురుద్దేశముతో ప్రారంభింపబడిన విద్యావిధాన విషవృక్షము ఫలించి దేశద్రోహులను తయారుజేయుటలో నాశ్చర్య మేమున్నది?

కేవలము చౌకబారు నౌకరులను తయారు జేసి దేశ దాస్యమును చిరస్థాయిచేయుటకే ఈ యాంగ్లేయచదువులు ప్రారంభింప బడినవి. నాడు సంస్కృతవిద్యావిధానాభిమాని యగు హెచ్. హెచ్. మన్సగారు మున్నగువారీ యన్యాయమును జూచి, వగచినను లాభములేకపోయినది. "నేటివు" భారతీయు లందు విద్యావ్యాప్తిజేయుటకుగల ముఖ్యకారణములలో నొకటి, ప్రభుత్వోద్యోగములందు వారినినియమించు అవసరము కలుగుటయని బొంబాయి గవర్నరుగనుండిన సర్ జాన్ మాల్కలంగారు 1828లో స్పష్టముగా జెప్పియున్నారు. 'దీని వలన ఖర్చుతగ్గును. కొంత దేశాభివృద్ధికలుగును. బ్రిటిషు పరిపాలన గట్టిపడు'ననియు చెప్పినాడు. 1854లో కంపెనీ పరిపాలకులు విద్యావిధానమునుగూర్చి జారీచేసిన 'ఎడ్యుకేషనల్ డెస్పాచి' అనబడు తాఖీదులోగూడ ఈ విద్యాభివృద్ధి, ప్రభుత్వము వారి నౌకరీలోనుండు ఉద్యోగుల శక్తిసామర్థ్యములను తెలివి తేటలను హెచ్చించునని వ్రాసియుండిరి. మాల్కలంగారు వ్రాసిన మినిట్సులో నేటివులలో విద్యనేర్చినవారు తక్కువగ నున్నందున హెచ్చుజీతములు ఇవ్వవలసి వచ్చుచున్నదనియు విద్యాభివృద్ధి చేసినచో ఉద్యోగముల కొఱకు పాకులాడువారి సంఖ్య హెచ్చుననియు అందువలన జీతములుతగ్గించ వచ్చుననియు సెలవిచ్చిరి! ఇట్లు విశ్వాసపాత్రులగు చౌకబారు నేటివు నౌకరులను సృజించుటయే ఈ విద్యావిధానము స్థాపించినవారి యొక్క ప్రధానోద్దేశముగ నుండెను.

(Rise of Christian Power in India—Basu.)

పదియవ ప్రకరణము

కంపెనీ పరిపాలనయొక్క ఫలితములు

భారతదేశ రాజకీయములను సంస్కరించు నుద్దేశముతో "ఇండియా రిఫారం సొసైటీ" అనబడు సంఘమొకటి ఇంగ్లాండులో 12-3-1853 తేదీన స్థాపింపబడెను. ఆ సంఘవారీదేశ పరిస్థితులనెల్ల చక్కగా విచారించి తెలుసుకొని ఆంగ్లప్రజలకు తెలియపరచుట కప్పుడప్పుడు కొన్ని కరపత్రములు ప్రకటింపసాగిరి. అట్టి కరపత్రములలో మొదటిది 1834 సంవత్సరమునుండి 1853 వరకు జరిగిన భారతదేశ పరిపాలనను గూర్చినది. 1853 లో మరల తూర్పుఇండియా కంపెనీవారికి పట్టానివ్వవలసి వచ్చు తరుణము వచ్చెను. దానిలో నంతవరకు నీ కంపెనీ పరిపాలన మెట్లుజరిగెనను సంగతిని గూర్చి వారు చక్కగా వివరించిరి.

"దేశశాంతి:— 1833 వ సంవత్సరములో కంపెనీ వారి కివ్వబడిన పట్టాననుసరించి స్థాపింపబడిన ప్రభుత్వమున గతించిన 19 సంవత్సరములలో 15 సంవత్సరములు యుద్ధములోనే గతించినవి. ఈ యుద్ధములు భారతదేశ రక్షణకొరకవసరమైనవికావు సరికదా వీనివలన నాదేశప్రజల శాంతికిని సౌఖ్యమునకును భంగముకలిగెను. భారతదేశప్రభుత్వముయొక్క ఆదాయముల నివి వృథాగా వ్యయపరచెనుగాని ఈయుద్ధములు 1833 లో స్థాపింపబడిన విధానముయొక్క సహజ పరిణామములే. ఇట్టి యుద్ధములందు నిమగ్నమైన ప్రభుత్వము ప్రజా

క్షేమమున కెట్లు తోడ్పడగలదు? ఈ కాలములో భారత దేశ ప్రభుత్వాదాయము ఎట్లుండెనో పరిశీలింతము.

ఇంగ్లాండుయొక్క ప్రభుత్వాదాయములో లోటుకనిపించినచో నది యొక ఘోరమైన తప్పిదముగా పరిగణింతురు. భారతదేశముపై పునకు తిరిగిచూడుడు. ఈ గడచిన పదునాలుగేండ్లలో ప్రతియేటను ఆదాయములో లోటుకనపడుచున్నది. ఈ భారత దేశ పరిపాలనావిధానము 1833లో స్థాపింపబడినప్పుడు ఆ దేశాదాయము భరింపవలసిన సైనికవ్యయము 80 లక్షల పౌనులు లేక 8 కోట్ల రూపాయలుగనుండెను. అనగా నికరాదాయములో నూటికి 49 వంతులు. ఇరువది సంవత్సరముల "అభివృద్ధియు దేశసౌభాగ్యమును" జరిగినపిదప నిప్పుడు గూడా 120 లక్షల పౌనులు సైనికవ్యయముగానుండి నికరాదాయములో నూటికి 56 వంతులపిది మి్రంగుచున్నది. 1833 లో స్థాపింపబడిన కంపెనీ పరిపాలనయొక్క ఫలితమిది! ఇట్టితరి 1853 లో మరల నీ కంపెనీకి పట్టాయొసగుట న్యాయమేనా?

ప్రజల కుపయోగించు రోడ్లు కాలువలు మున్నగు ప్రజోపయుక్త నిర్మాణములు సత్ప్రభుత్వముయొక్క ముఖ్య లక్షణములు. సాలుకు 210 లక్షల పౌనులకు పైబడిన ఆదాయముగల భారత దేశ ప్రభుత్వము, పైనచెప్పినట్టి ప్రజోపయోగకరములగు పబ్లికువర్క్సు కార్యములకొఱకు 5 లక్షలపౌనులు అనగా నూటికి 2½ వంతులుమాత్రము ఖర్చుచేయుచున్నది! ఐరోపాఖండమంత పెద్ద దేశమున కీ స్వల్పపు మొత్తమేమూలకు సరిపోవును? ప్రజోపయోగకర నిర్మాణములకు ఖర్చుపెట్టినట్లు

లెక్కలలో చూపబడిన మొత్తములో కొంత కేవలము సైన్యమున కుపయోగించు బ్యారక్సు (బారకీచుల) నిర్మాణమునకు వ్యయము చేయబడినవి. మరియు మొత్తము ఖర్చులో నూటికి 70 వంతులు కేవలము పైతనిఖీక్రిందనే ఖర్చుచేయబడుచున్నది. ఇక ప్రజోపయుక్తములకొరకు చేయబడిన వ్యయమును నది యెంత బూటకముగనున్నదో యూహింపుడు.

దేశములో యుద్ధములు, ప్రభుత్వాదాయములో లోటులు, రోడ్లు బ్రిడ్జీలు హార్బర్లు పబ్లికు వర్కు్స లేకపోవుట, యటుండనిచ్చి ప్రజ లీ యిరువదేండ్లలో నావంతయైన అభివృద్ధిగాంచినచో కంపెనీపరిపాలన ధన్యమైనదని చెప్పవచ్చును. గాని యిది శూన్యము. వంగరాష్ట్రమున జమీందారీ పద్ధతిలోని రైతులు కుంగిపోవుచుండగా మద్రాసులో రైత్వారీ పద్ధతిలోను, బొంబాయిలో "కంపోజిట్" పద్ధతిలోను గూడా రైతు దుస్థితిలోనే యున్నాడు. బంగాళములో నాల్గుకోట్ల ప్రజలు, మద్రాసులో రెండుకోట్లఇరువదిలక్షల ప్రజలు, బొంబాయిలో కోటిమంది ప్రజలు ఈప్రభుత్వమునపొందు సౌఖ్యము గానరాదు. వ్యవసాయము, పాడిపంటలు, క్షీణించుటయేగాక జనుల యొక్క పూర్వసంపద మటుమాయమైనది. నేటివు సంపన్న గృహస్థులు నేడు గానరారు. ప్రస్తుతపు పరిస్థితులే యింకను అములుజరిగినచో నింకొకటి రెండు తరములలో రైతులు సామాన్య ప్రజలుగానుండు స్థితికూడపోయి కేవలము దరిద్రులగు దేశదిమ్మరులై పోవుదురు. 1833 వ సం॥ చట్టము స్థాపించిన న్యాయవిచారణ విధానము పనికిమాలినది. ధర్మ

శాస్త్రసంస్కరణమను పేరున చాలసొమ్మును వెచ్చించిరి. కోర్టు విచారణలు బాహ్యాడంబరములు ఆచార వ్యవహార విధులు లెక్కకు మీరెనన్ని నెలకొల్పబడినవి. న్యాయము పొందగోరి వచ్చిన బాధితులు న్యాయవాదులకేగాక ప్రభుత్వమునకు గూడ, చాల సొమ్మునిచ్చుకోవలసి వచ్చుచున్నది. ఇవ్వలేని వారికి కోర్టుద్వారములు తెరువబడవు. ఇచ్చినవారికిగూడా న్యాయము ధర్మము దొరుకుననుమాట కల్ల. బ్రిటిషుజాతి యొక్క గౌరవమునకుగూడ అవమానము దెచ్చున్యాయాధిపతులు లాకోర్టులందు పరివేష్టించు చుండిరి. కంపెనీవారికోర్టులలో అమలు జరపబడిన 'క్రిమినలు లా' గవర్నమెంటు వారివలననే నిరసింపబడియున్నది. ఆధర్మము ఇంగ్లాండులోనిక్రైస్తవ జనుల కెంతతగినదో భారతీయుల కంతతగినదని చెప్పవచ్చును.

నేరవిచారణ క్రిమినలు ధర్మము సరియైనది లేకపోయి నను ఒక విచిత్రిపోలీసుశాఖమాత్రము కలదు. అయితేఇది ఎట్టి సంస్థయైకలకత్తాలోను దక్షిణ వంగరాష్ట్రములోనుగల 1252 మందిప్రజలు కామన్సుసభకు పంపిన మహాజరునుబట్టిచూడగా నీ పోలీసువారు నేరములు జరుగకుండ నివారింప నశక్తులును, నేరగాండ్రను పట్టుకొనుటకును, ప్రజలను వారి ఆస్తిని సంర క్షించుటకును అసమర్థులును అగుటయేగాక నీతిధర్మములు లేక ప్రజాపీడన చేయువారుగా నున్నట్లు తేలుచున్నది. ఇక 1833 సంవత్సరపు ప్రభుత్వవిధానమువలన భారతదేశ ప్రజలలో విద్యాభివృద్ధియైన కలిగినదాయని పరిశీలించినచో నదియు లేదని తేలినది. నేటివుల విద్యకొఱకు చేయబడు ఖర్చు అతి

స్వల్పము. పార్లమెంటుకు నివేదించుటకుకూడ తగనంత హీనముగ నున్నందున లెక్కలలో నిది కనబరుపబడుటయే లేదు. ఒక్క సంగతిమాత్రము స్పష్టము. హిందూరాజ్య కాలమున ప్రతి గ్రామములోను నొక పాఠశాల యుండగా భారతదేశ గ్రామసంఘములను ప్రజాసంస్థలను మనము నాశనము జేయుటవలన నీపాఠశాలలును పోయినవి. వానికిబదులు మన మెట్టి విద్యావిధానమును స్థాపింపలేదు. మదరాసులో 2 కోట్ల 20 లక్షల ప్రజలలో సాలుకు 160 మందికిమాత్రమే ఆంగ్లేయ ప్రభుత్వము విద్యాదానము చేయుచున్నది. వంగరాష్ట్రములోని ధైర్యశాలురు కొందరు ఇంగ్లాండుకువచ్చి చదువుకొని వెళ్ళగా వారి నాంగ్లేయులతో సమానముగానుద్యోగములిచ్చి ఆదరింప రైరి. ఇంగ్లాండు కట్లు వచ్చి 5 సంవత్సరములు చదివి సువర్ణ పతకము బహుమానమందె ఎం. డి. పట్టమునందిన చక్రి వర్తియను భారతీయవైద్యునికికంపెనీ డైరెక్టర్లు సైనిక వైద్య శాఖలో నుద్యోగ మీయరైరి. భారతీయులకు పెద్ద యుద్యోగము లీయకపోవుట యనునది చాల అన్యాయమైన రూపము దాల్చినది.

ఆంగ్లేయ ప్రభుత్వము యొక్క ప్రారంభ దినములలో భారతీయులకు సైన్యమునగూడ ఉద్యోగములివ్వబడుచుండెను. వారు సమర్థతతో పనిచేయుచుండిరి. అనేకచోట్ల నేటివు ఏజెంట్లు,ప్రతినిధులు నుండిరి. అప్పుడు నేటివుల నుపయోగింప వలసిన అవసరముండెను. జీతములుగూడా మితముగానుండెను క్రమక్రమముగా భారతీయులను తోసిరాజనిరి. గొప్ప

జీతముగల ప్రతియుద్యోగమునుండి భారతీయులను తీసివేసి ఆంగ్లేయులను హెచ్చుజీతములతో నియమింపసాగిరి. తరువాత నిది ప్రభుత్వములో నొక ముఖ్యవిధానముగా అమలు జరుగుచున్నది. ఈ యన్యాయము మాన్పుటకు జాతి, మత, వంశ, నివాసము లుద్యోగమున కనర్హత కలిగింపరాదను సూత్రమును 1833 వ సంవత్సరపు చట్టము శాసించినది. కాని దీనివలన భారతీయులకు న్యాయముకలుగలేదు సరికదా మొదట నేటివుల కొరకేర్పడిన యుద్యోగములందుకూడా ఆంగ్లేయులే నియమింపబడుటకీ నియమము నాధారముఁజేసికొనిరి. ఇంగ్లాండులోనే నియమింపబడు కవనెంటెడ్ సర్వీస్ యుద్యోగులకును భారత దేశమున నియమింపబడు అన్‌కవనెంటెడ్ సర్వీస్ యుద్యోగులకును గల ఘోర తారతమ్యము నెప్పటివలెనేయుంచిరి. నేటివులెంత తెలివికలవారైనను విద్యావంతులైననూ తెల్లవారితో సమానగౌరవమును పొందలేకుండాజేసిరి. 15 కోట్ల భారతీయ ప్రజలలో మూడు నాల్గువేలమందికి కొన్ని చిన్నయుద్యోగములివ్వబడినను ఆ యుద్యోగములకు సగటున సాలుకు 300 రూపాయిలకన్న హెచ్చుజీతములులేవు. ప్రభుత్వములో భారతీయుల కెట్టి పలుకుబడియులేదు. ఆఫ్రికా నీగ్రోలనుగూడా సలహాసంఘములోని కాహ్వానించి పరిపాలించుచున్నామని ప్రగల్భములు పలికిన ఆంగ్లరాజ్య నీతిజ్ఞులు, ఆంగ్లేయు లనాగరకులై అడవులలో చరియించునప్పటికే సకలకళలం దారితేరిన భారతీయులకు వారి దేశ పరిపాలనలో నెట్టి ప్రవేశమును కలిగించుటలేదు.

ఇట్టిస్థితిలో భారతీయులు తృప్తి జెందియున్నారా? నిజముగా వారీదుస్థితి నంగీకరించి యూరకొనలేదు. వారు తమ అసమ్మతి తెలిపి తిరుగబడక పోవుటకు కారణమేమనగా వారి నణచియుంచిన యీ బ్రిటిషు ప్రభుత్వ మతిబలవంతమైనది. ప్రజాభిప్రాయము లేవకుండ అణచివేయగల బందోబస్తులుగలట్టిదిగ నున్నది. ఇప్పుడు మరల నీకంపెనీ పరిపాలనకు పట్టానిచ్చు తరుణమువచ్చినది. గనుక భారతీయులు మొరబెట్టుకొనుచు పార్లమెంటుకు మహాజరు లంపినారు. 1833 వ సంవత్సరపు ప్రభుత్వపద్ధతిని భారతీయులు హర్షించి రనుట విపరీతము. ఈ విధానము వలన తమ ప్రజాసంఘమే పెల్లగింపబడి పాడైపోయినదని మదారాసు ప్రజలు మొఱబెట్టుకొనుచున్నారు. రుచిలేని గంజిమెతుకుల కవసరమైన ఉప్పుకల్లు, మానవులకు పశువులకుగూడ అవసరమైన వస్తువు, ప్రభుత్వమువారి యిజారాగా చేయబడుట యన్యాయమని మొరబెట్టుచున్నారు. పట్టణములలో బజారులలోని అంగడులపైననేగాక బాటల ప్రక్కల పందిళ్లలోను పంచలలోను పెట్టుకొనిన చిన్నదుకాణములపైన తాము జీవనముకొరకు కుపయోగించు ప్రతిపనిముట్టు పైనను తుదకు చూరకత్తులపైనను గూడా దానికరీదుకన్న అరురెట్లు మొత్తము మోతర్ఫా పన్నువిధింపబడుచుండుటను గూర్చి ఘోషించుచున్నారు*.

---

*ఇది గాజుల లక్ష్మీనరుసుసెట్టిగారు, జాన్‌బ్రూస్ నార్టన్‌గారు చెన్నపట్టణ స్వదేశసంఘము ద్వారా చేసిన అందోళనను గూర్చిన ఉల్లేఖనము.

హిందూమహమ్మదీయ మతములు త్రాగుడును నిషేధించుచుండగా ప్రభుత్వమువారు కల్లు సారాయములపైన లాభములు దీయుకొరకు ప్రజలను త్రాగునట్లు నిర్బంధించుచున్నారనియు చెప్పుకొనుచున్నారు. అందువలన ప్రజాభిప్రాయమును దృష్టాంతరముగా గైకొనినను 1833 వ సంవత్సరపు ప్రభుత్వవిధానము అసంతృప్తి కరముగనే యున్నదనక తప్పదు.

భారతదేశమున కొక రాజ్యాంగమును ప్రసాదించుటకు బదులుగా 1833 సంవత్సరపుకంపెనీ పట్టాచట్టమును పార్లమెంటువారు శాసించియుండిరి. భారతదేశపరిపాలనమును భారతీయుల వశముచేయుటకు వీలులేదు గనుక భారతదేశ ఆదాయవ్యయములలో నేలోపమైన గలిగినచో నది మనగృహకల్లోలముగను మనకు నష్టముగను భావించుకొను ఆంగ్లేయ ప్రజాసమూహములే ఆ దేశమును కనిపెట్టి రక్షింపగల నియోజకవర్గముగా నుండునని ఆనాటి పార్లమెంటులో మెకాలే మున్నగువారు పలికియుండిరి. ఆంగ్లేయ ప్రజాప్రతినిధులీ యిరువది యేండ్లలోను ఇట్టి బాధ్యతను గలిగి ప్రవర్తించినారా? భారతదేశ క్షేమలాభములు కనిపెట్టియుండి రక్షింప ప్రయత్నించినారా? లేదు. భారతదేశ ఆదాయవ్యయములందు ఈ 15 సంవత్సరములలోను కల్లోలములు కలిగెను గాని ఆచిక్కులను మన ఆంగ్లేయ కంపెనీ డైరక్టర్లు తమ క్షేమమునకు సంబంధించిన వ్యవహారముగా ఎంచుకొని యుండలేదు. భారతదేశ ఆదాయములో లోటులు కలుగుచున్నను ఆంగ్లేయ

వర్తక కంపెనీ డైరెక్టరులకు తమ పెట్టుబళ్ళపైన నూటికి 10½ వంతుల లాభము పంచిపెట్టబడుచునే యుండెను. అందువలన 1833 సంవత్సరములో చెప్పబడినట్లు భారత దేశ సత్ప్రభుత్వమునకు ఆంగ్ల పార్లమెంటువారి హామీ యుండునను మాటలు వృథయైనవి.

ఇక నీసంగతులనుగూర్చి హెచ్చు వివరములు చెప్పవలసిన అగత్యములేదు. ఏమాత్రము న్యాయబుద్ధిగాని ధర్మచింతగాని దేశభక్తిగాని గలవారికైనను ఈకంపెనీవారికి భారతదేశపరిపాలనాధికారపు పట్టాను మరల నిచ్చుట న్యాయము కాదని తోచుటకు వలసిన సంగతులు చెప్పబడియే యున్నవి. దీనివలన నికముందు భారత దేశ పరిపాలనకు తగిన ప్రత్యేక ఏర్పాటులు చేయుట యవసరమని నిష్పక్షపాతబుద్ధి కలవారికెల్లరకు తోచితీరును. (Rise of Christian Power–Basu)

పదునొకండవ ప్రకరణము

దేశోద్ధరణ ప్రయత్నములు

I

భారతదేశమును పరిపాలించు బ్రిటిష్ ఉద్యోగవర్గము యొక్క యజమానులీదేశమునకు పదివేలమైళ్ళ దూరమున నింగ్లాండులోనున్న పార్లమెంటువారును కంపెనీవారునై యుండినందున నీ దేశపరిపాలనమున ప్రజలకుగల కష్టములు చెప్పుకొనుటకును, ఆలనపాలన జరుగుటకును, తగుఅవకాశములేకుండెను. భారతదేశముపట్ల సానుభూతిగలిగిన ఆంగ్లేయ

ప్రముఖులెవ్వరైన దయగలిగి ఇంగ్లీషు పార్లిమెంటులో నేదైన చెప్పినకద్దు లేకపోయినలేదు. అట్లు చెప్పినప్పుడైనను పార్లిమెంటు సభ్యులు ఓపికతో వినెద రను నాస లేదు. ఇండియా వ్యవహారముల చర్చించుసమయమే చాలమందికి భోజనసమయమను నొక సామెతవలన నీదేశముపట్ల వారి కెంతశ్రద్ధయుండెనో తెలియుగలదు. వారన్ హేస్టింగ్సుకాలమునాటి దుష్పరిపాలనమునుగూర్చి బర్కుమహాశయుడును అతని స్నేహితులును విమర్శించిన కాలమునుండి 1847 వరకును మరల నీదేశ వ్యవహారములనుగూర్చి పార్లిమెంటులో తలపెట్టినవారే లేరు.

1847 లో జాన్ బ్రైట్ అను నొక మహానుభావుడు పార్లమెంటు మెంబరయ్యెను. ఇతడు భారతదేశచరిత్రను వ్యవహారములనుగూర్చి జాగ్రత్తగా చదివి, హృదయము కరిగి ఈ దేశమున జరుగుచుండిన దుష్పరిపాలనమునుగూర్చి పార్లమెంటులో వెల్లడింపసాగెను. ఈ దేశమున బ్రిటిష్ప్రభుత్వమున ప్రజ లెన్నో బాధలు పడుచుండుట, న్యాయవిచారణ బాగుగ జరుగకుండుట, పోలీసులు ప్రజాపీడకులగుట, పన్ను లత్యధికముగానుండి రైతు లిచ్చుకోలేకుండుట, వానిని వసూలుచేయుటలో అధికారులు రైతుల నెన్నోవిధములుగా హింసించుచుండుట, ప్రజల కట్టి సౌకర్యములును లేకుండుటనుగూర్చి యితడు పార్లమెంటులో తీవ్రముగా విమర్శింప సాగెను. క్రైస్తవమతాచార్యులు చేయుచుండిన అన్యాయముల నాయన పార్లమెంటువారికి విశదపరుపసాగిరి. స్లాగ్ గారు బాక్సుటరుగారు అను పార్లమెంటు సభ్యులును, సర్ విలియం

హంటరు, ఆర్. టి. రీడ్ మున్నగువారును నిష్పక్షపాతముగానే మాటలాడుచుండిరి. డల్‌హౌసీప్రభువుగూడ నిష్పక్షపాతిగనే యుండెను. 1868 లో సభ్యుడుగా నుండిన ఫాసెట్‌గారు గూడా భారతదేశమం దభిమానముగల్గి పనిచేసిరి. 1853 లో మద్రాసుకు వచ్చి రైతుల దురవస్థలు స్వయముగా చూచి వారిని పెట్టుచున్న హింసలు పార్లమెంటుకు చెప్పిన 'డాంబే సేమరు'ను, 1890లో నీ దేశమునకు హోమురూలు నివ్వవలసిన దను బిల్లును పార్లమెంటులో ప్రవేశపెట్టిన 'ఛార్లెస్ బ్రాడ్‌లా' గారును, తరువాత నీ దేశ కష్టసుఖములను విచారించి వీనిని గూర్చి ఎంతో పనిజేసిన టారెన్సు, కేర్‌హార్డీ మున్నగునాంగ్లేయ ప్రముఖులును, ఈ దేశము తరఫున చాల పనిజేసిరి.

ఇక ఇంగ్లాండునుండి భారతదేశమున కుద్యోగము చేయవచ్చిన ఆంగ్లేయులలోను ఈ దేశమునం దితరవృత్తులు చేసి పోవు ఆంగ్లేయులలోను ఈ దేశప్రజల బాధలను జూచి హృదయములు కరగి ఈ ప్రజల బాధల మాన్పుటకును, వీరికి విద్యాభివృద్ధిచేసి ఉద్ధరించుటకును వీరిలో, జాతీయ చైతన్యము కలిగించుటకును తోడ్పడిన పరోపకార పారీణులగు నాంగ్లేయులనేకులుండిరి. వారిలో సర్ థామస్ మన్రో, వాకర్, ఎల్ఫిన్‌స్టన్ మున్నగు ఉద్యోగులును డేవిడ్ హేర్, జాన్ బ్రూస్ నార్టన్ మున్నగు ఉద్యోగేతరులును మన దేశోద్ధరణకు తోడ్పడిన మహానుభావులు. తరువాత భారతజాతీయ కాంగ్రెసుమహాసభను స్థాపించుటకు మూలపురుషుడైన ఎ. ఓ. హ్యూముదొరగారు కూడ మన దేశమున పనిచేయువచ్చిన ఐ.సి.ఎస్. ఉద్యోగియే. ఇట్లే సర్

హెన్రీకాటనుగారు నొక ఐ.సి.ఎస్. ఉద్యోగి. ఇట్టి పరోపకార పారీణులగు మహనీయులెందరో మన దేశోద్ధరణకొరకు పాటు పడిరి. భారత దేశమునకు పరోపకారము చేసిన రాజప్రతినిధు లలో రిప్పనుపేరు సువర్ణాక్షరములతో లిఖింపదగినది. డఫ్రిన్ ప్రభువుకూడ కాంగ్రెసు స్థాపనకాలమున చాల పాటుపడెను. వెడ్డర్ బరన్, యూలు గార్ల పేర్లు మన జాతీయ చరిత్రయందు శాశ్వతముగా స్మరింపదగినవి. భారత దేశ ప్రజలందు జాతీయ చైతన్యమును కలిగించుట కిట్టివారే మూలకారకులు.

II

బ్రిటిష్ ప్రభుత్వయుగమున భారత దేశోద్ధరణప్రయ త్నము రాజారామమోహనరాయలుగారితో ప్రారంభమైన దని చెప్పవచ్చును. ఈతడు క్రీస్తుశకము 1774 లో జన్మించి సంస్కృతాంగ్లములందును, ఫారసీ వంగభాషలయందును అఖం డమైన పాండిత్యమును సంపాదించి భారత దేశ మతధర్మమును క్రైస్తవ మహమ్మదీయమతధర్మములను చక్కగా గ్రహించి బ్రహ్మసమాజస్థాపన జేసి, సహగమనమును నిర్మూలించుటకు, పసిపాపలను గంగలోపారవేయు దురాచారమును మాన్పుటకు, సంఘసంస్కారమును జేయుటకు, విజ్ఞానవికాసము కలిగించు టకు కృషిజేసి అసంఖ్యాకములగు గ్రంథములను రచియించి ఉపన్యాసముల నొసగి శ్రమపడినాడు.

ఆనాటి క్రైస్తవమతబోధకు లీయనను తమమతములో గలుపుకొనుటకు ప్రయత్నింపగా నీయన నిరాకరించి క్రైస్తవ ధర్మములను తీవ్రముగా విమర్శించెను. రాజకీయ మత

స్వాతంత్ర్యములు సంఘసంస్కారము నీయనకు పరమధర్మ ములుగ నుండెను. రామమోహనరాయలు, విద్యాధికుడును ధనవంతుడును రవీంద్రునికి పితామహుడును అగు ద్వారకనాధ టాగూరుగారితోను ఇంకను డేవిడుహేర్ దొర మున్నగువారి తోను కలసి 1817 లో కలకత్తాలో హిందూకాలేజీని స్థాపించి విద్యాభివృద్ధికి మార్గము జూపినాడు. ఆనాడు జీవచ్ఛవమువలె నున్న మొగలాయి చక్రవర్తి, ఏలుటకు రాజ్యమును అనుభ వించుటకు ఐశ్వర్యమును లేక ఆంగ్లేయులవలని బాధలు పడుచు రామమోహనరాయలుగారికి "రాజా" అను బిరుదునిచ్చి తన పక్షమున నింగ్లాండుకుపోయి పార్లిమెంటులో పని చేయవలసిన దని కోరగా రామమోహనరాయలు 1830 నవంబరు 15 వ తేదీన మొగలాయి చక్రవర్తి రాయబారిగా నింగ్లాండుకు పోయెను. అచ్చట ఆంగ్లరాణి పట్టాభిషేకమున నీయన గొప్ప గౌరవమునుకూడ పొందెను. పార్లిమెంటు కమిటివారి ఎదుట భారతదేశరాజకీయములను గూర్చియు సంఘసంస్కారమును గూర్చియు సాక్ష్యమునిచ్చి తరువాత జరిగిన కొన్ని రాజకీయ సంస్కరణములకు మూలకారకుడయ్యెను. ఇంగ్లండులోని కవీ శ్వరులు తత్వశాస్త్రజ్ఞులు విద్యాధికులు నీయన ఉపన్యాసములు విని ఈతనితో స్నేహముచేసి భారతదేశముపట్ల అభిమానము గలవారైరి. ఈ మహామహుడు 1833 సెప్టెంబరు 27 వ తేదిన ఇంగ్లాండులోనే దివంగతుడయ్యెను. ఈయన 'సంవాద కౌముది' యను పత్రికను నడుపుచుండెను. ద్వారకనాధఠాకూరుగా రీయనకు కుడిభుజమువలెనుండి పనిచేయుచుండిరి. ఠాకూరు

గారు కూడా 1841 లో ఇంగ్లాండునకు పోయి అచ్చటనే మరణించిరి.

III

భారతదేశమున 1799 మొదలు 1884 వరకును ప్రెస్ రెగ్యులేషనులు పత్రికాప్రచురణకు నిర్బంధకరములుగ నుండెను. ఆంగ్లేయులు మాత్రము కొంతమంది కొన్ని పత్రికలు నడుపుచుండిరి. కంపెనీవారి దుష్పరిపాలననుగూర్చి అనవ్యాము కలిగి విమర్శించిన కొందరు ఆంగ్లేయ పత్రికాధిపతులు, పాపము, ఈనాటి హార్నిమన్ గారివలెనే ప్రవాసముల కంపబడుచుండిరి. మొదటి ఇంగ్లీషుపత్రిక 1780 లో కలకత్తాలో స్థాపింపబడిన "హిక్కీస్ గెజెట్." తరువాత కొందరు ఆంగ్లేయులు, వర్తకులు, క్రైస్తవమతబోధకులు కొన్ని పత్రికలు స్థాపించిరి. అటుతరువాత కొద్దిమంది భారతీయులు కూడ ఇంగ్లీషు పత్రికలు స్థాపించిరి. 1835 నాటి కట్టివి 6 పత్రికలుండెను. ఆనాటి గవర్నరుజనరలు విలియం బెంటింకుగారు వానిపట్ల కొంచెము సానుభూతి కలిగియుండెను. గాని దేశభాషలందు అంతవరకు ప్రకటింపబడిన పత్రికలు కడుస్వల్పముగ నుండెను. ఉన్నవి కేవలము మతమునకు సంఘసంస్కారమునకు సంబంధించినవే. రామమోహనరాయలవారి "సంవాద కౌముది" వానిలో ప్రధానమైనది. 1835 లో తాత్కాలిక గవర్నరుజనరలుగ నుండిన 'మెట్ కాఫ్' ప్రెస్ రెగ్యులేషనులను తీసివేయగా క్రమ క్రమముగా దేశీయపత్రికలు స్థాపింపబడసాగెను.

ఆ రోజులలో భారతజాతీయ చైతన్యమునకు తోడ్పడిన

పత్రికలను నిర్వహించిన భారతీయులలో హరిశ్చంద్ర ముఖర్జీ ప్రధానుడు. హరిశ్చంద్రముఖర్జీ 1824లో జన్మించెను. ఈతడు ఇంగ్లీషు నేర్చి దేశస్థితిగతులనుగూర్చి ఆనాటి వార్తాపత్రికలకు వ్రాయసాగెను. 1853లో కలకత్తా నగరవాసులు తూర్పుఇండియాకంపెనీడైరెక్టర్లకుపంపిన మహాజరును వ్రాసిన దితడే. 1854లో కలకత్తాలో "హిందూ పేట్రియటు" స్థాపింపబడగా నీతడు దానికి విలేఖరియై తరువాత సంపాదకుడై అతి సమర్థతతో నడుపసాగెను. ఈతడు సంఘసంస్కర్తయై స్త్రీ పునర్వివాహములవిషయమున ఈశ్వరచంద్రవిద్యాసాగరులకు సహాయము చేయసాగెను. ఆ నాటి గవర్నరుజనరలగు డల్ హౌసీ ప్రభువు, వంశపారంపర్యముగా నేలుచుండిన స్వదేశరాజు లనేకులను పదభ్రష్టులజేసి వారి రాజ్యములను కలుపుకొనుచుండగా చూచి హరిశ్చంద్ర ముఖర్జీ ఈ అన్యాయమునుగూర్చి పలుమారు నిర్భయముగా విమర్శించెను. తరువాత వచ్చిన సిపాయి విప్లవము నణచుట కాంగ్లేయులుచేసిన దౌర్జన్యములను, తీసుకొనదలచిన చర్యలను, నిరసించి ఆంగ్లేయులకు, సిపాయీలకును గల మనస్పర్ధలను తొలగించుటకు నితడు పాటుపడెను. బంగాళా దేశమున దొరలు నీలిమందుల తోటలు వేయించి అమితలాభములు పొందుచు రైతులను బాధించుచుండగా బాధలు దుర్భరములై రైతులు తిరుగుబాటుచేసిరి. అప్పుడు ఇంగ్లీషు యజమానులు వారిని హింసించుటయు వారిని కోర్టులో దింపి బాధించుటయు జూచి ఈయన రైతులకు భోజనముకూడ పెట్టి అర్జీలువ్రాసి ప్లీడర్ల చేత సహాయముచేయించెను. నీలి

మందుతోటల యజమానులు వ్యాజ్యములలో ఓడిపోయి, ఈయనపై నకక్షవహించి నష్టముకొరకు మరలవ్యాజ్యములు వేసిరి. 1869 లో ఈయన చనిపోయిన పిదప ఇతనిఆస్తినిఅమ్మించి సొమ్ముపుచ్చుకొనిరి. ఈ మహానుభావు డిట్లు తన సర్వస్వమును దేశమున కర్పించి ధన్యుడైనాడు.

ఆనాడు భారతదేశోద్ధరణకు పాటుపడిన వారిలో డాక్టర్ రాజేంద్రలాల్ మిత్రా గారింకొకరు. ఈయన 1824 లో జన్మించి విద్యాభ్యాసము జేసి గ్రీకు ల్యాటిను జర్మను మొదలగు పాశ్చాత్యభాషలందు మహా పండితుడై చరిత్ర పరిశోధనలుచేసి గొప్ప గ్రంథరచనను చేసెను. ఈయనకూడ నీలిమందుతోటల యజమానులకు వ్యతిరేకముగా రైతుల పక్షమున పనిచేసెను.

IV

ఇట్లు వంగరాష్ట్రమున నానాడు గొప్పవిద్యావంతులు సంస్కర్తలు బయలుదేరి దేశోద్ధరణకొరకు పాటుపడసాగిరి. ఆనాటి కంపెనీ పరిపాలనలో దొరల దుండగములను అరికట్టి దేశప్రజల హక్కులను సంరక్షించుటకొక ప్రజాసంఘముండుట యవసరమని తోచెను. అంతట దేశభక్తులగు మహానుభావులందరు కలసి, 1851 లో 'బ్రిటిష్‌యిండియన్ అసోసియేషన్' అను సంఘమును స్థాపించి దేశముయొక్క రాజకీయ ఆర్థిక సాంఘికాభివృద్ధికొరకు పాటుపడసాగిరి. దీనిని స్థాపించినవారిలో హరిశ్చంద్రముఖర్జీ, రాజేంద్రలాల్ మిత్ర, ప్రసన్నకుమార ఠాకూరు, రామగోపాలఘోషు, దిగంబర్ మిత్ర, ప్యారీచందు

మిత్రి మున్నగువారు సుప్రసిద్ధులు. ఈసంఘమువారు సభలు చేయించుచు ప్రజలబాధలు వర్ణించుచు నింగ్లాండుకు మహా జరులంపసాగిరి. తరువాత ఈసభకు క్రిస్టోదాస్‌పాలు సహాయ కార్యదర్శియై విశేషకృషి చేసెను.

క్రిస్టోదాస్‌పాల్ 1831లో జన్మించెను. ఇతడు ఇంగ్లీషు చదివి పత్రికావిలేఖరియై దేశసేవ చేయసాగెను. 1857లో నొక మాసపత్రికను స్థాపించెనుగాని యది కొద్దిరోజులలోనే యంత రించెను. ఇతడు హారిశ్చంద్ర ముఖర్జీగారి స్నేహమునకు పాత్రుడై హిందూపేట్రియటుకు విలేఖరియై ఆయన 1869 లో మరణింపగా తానే దాని కధిపతియై దేశముకొరకు గొప్ప పనిచేసెను. ఇతని విమర్శనలు నిర్భయముగా నుండెను. 1863 లో నితడు మునిసిపలుసంఘసభ్యుడై 1872 లో వంగ రాష్ట్రశాసనసభ్యుడై తరువాత గవర్నరుజనరలు శాసనసభకు 1883 లో సభ్యుడుగా నియమింపబడెను. ఇతడు 1884 లో మరణించెను. హిందూపేట్రియటు పత్రికలో నితడు 1866 నాటికఱవునుగూర్చి చేసిన విమర్శనలకు వంగరాష్ట్రగవర్నరు బహిరంగసభలో జవాబుచెప్పి ప్రజాభిప్రాయమును మన్నించు టను సూచించెను. 1874 లో నతని పత్రికను నాటిగవర్నరు కోప దృష్టితో చూచి కొన్నాళ్లు బహిష్కరించెను గాని తరువాత నతని ప్రతిభనుజూచి ప్రభుత్వముకూడ మెచ్చుకొనెను. ఈత నికి రావుబహాదూరు, సి. ఐ. ఇ. బిరుదము లిచ్చిరి. ఈబిరుద ములు తనకు రుచింపవనియు, తనకు ముందుగనే చెప్పినచో వీనికంగీకరించి యుండననియు నితడు తనపత్రికలోనే వ్రాసెను!

క్రిస్టోదాస్‌పాలుయొక్క శక్తి సామర్థ్యముల వల్లనే బ్రిటిషు ఇండియన్ అసోసియేషను దిన దిన ప్రవర్ధమాన మయ్యెను. మొదట నతడు దానికి సహాయ కార్యదర్శిగానుండి దేశోద్ధరణ ప్రయత్నములందు గొప్ప సేవజేసి హరిశ్చంద్ర ముఖర్జీగారు చనిపోయిన తరువాత 1879 లో కార్యదర్శియై దీనిని మదాసు స్వదేశసంఘము, బొంబాయి సంఘములతో పాటు సక్రమముగా నడిపి భారతజాతీయచైతన్యమునకు తోడ్పడునట్లు గావించిన దీ ప్రతిభాశాలియె. 1861 లో దేవేంద్రనాథ టాగూరు కేశవచంద్రసేనులు స్థాపించిన 'ఇండియన్ మిర్రరు' తరువాత స్థాపింపబడిన అమృతబజారుపత్రికలు క్రమ క్రమముగా దేశమునందు ప్రజాభిప్రాయము కలిగింపసాగెను.

1851 ఆ ప్రాంతములలోనే బొంబాయిలో ఆనాటిప్రముఖులగు జగన్నాథ్ శంకరసేట్‌గారును మరికొందరును కలసి ఒక ప్రజాసంఘమును స్థాపించి దేశోద్ధరణకొరకు పాటుపడ సాగిరి. ఈ సేటుగారు 1863 లో బొంబాయి శాసనసభలో మెంబరయి భారతదేశ జాతీయోద్యమ పితామహుడగు దాదాభాయి నౌరోజిగారితో కలిసి దేశముకొరకెంతో పాటుపడెను. దాదాభాయి నౌరోజిగారు గొప్ప దేశభక్తుడు. ఈయన 1825 లో జన్మించి విద్యాభ్యాసమైనపిదప పారశీ పాఠశాలోపాధ్యాయుడై పారశీసంఘమందు పనిచేసి తరువాత బొంబాయి ప్రజాసంఘమునకు తోడ్పడెను. ఈయన వ్యాపారము కొరకు 1855 లో నింగ్లాండుకువెళ్ళి అక్కడనే యుండి భారతదేశమున కప్పుడప్పుడు వచ్చుచు నీ దేశోద్ధరణకొరకు

విశేషకృషి చేయుచుండెను. ఈ బొంబాయిసంఘమున జేరి దేశముకొరకు పనిచేసినప్రముఖులలో సర్ మంగళదాస్ నాథూభాయి, నౌరోజీ ఫర్దూంజీగార్లు నిర్భయముగా భారత దేశ ప్రజాపక్షము వహించి వంగరాష్ట్రమున క్రిస్టోదాస్ పాల్ వలెనే ప్రభుత్వాచర్యలను విమర్శించుచు దేశోద్ధరణకొరకు పాటు పడుచుండిరి. వీరు బొంబాయి మునిసిపలుసంఘమునందుగూడ విశేషకృషి చేసిరి.

ఆ కాలముననే మన చెన్నరాజధానిలోగూడ స్వధర్మ రక్షణకొరకును దేశోద్ధరణకొరకును మహత్తర కృషి జరిగెను. ఈఉద్యమమునకు నాయకులు ఆనాడు ప్రత్తి, నీలిమందు వ్యాపారములలో లక్షాధికారియైన ఆంధ్రవర్తకుడగు గాజుల లక్ష్మీనర్సుసెట్టిగారు. ఆ కాలమున మదార్సులో సుప్రసిద్ధ బ్యారిష్టరుగానుండిన ఆంగ్లవిద్యాధికుడగు జార్జ్ బ్రూస్ నార్టనుగారు వీరికి కుడిభుజమైయుండిరి. భారత దేశ నాగరకతను ధర్మమును రూపుమాపుటకు ఆనాడు క్రైస్తవమతాచార్యులును కంపెనీ ప్రభుత్వమువారును కలిసి పన్నుచున్న కుతంత్రములను, చేయుచున్న అన్యాయములను, ప్రతిఘటించి స్వధర్మమును సంరక్షించుటకును, దేశములో తీవ్రమైన ప్రజాభిప్రాయమును కలిగించి ఇంగ్లాండులోని కంపెనీ డైరక్టర్లకు తెలియపరచుటకును అందువలన లాభము లేకపోయినచో వారిపై యధికారులగు ఇంగ్లాండుప్రభుత్వ పార్లిమెంటువారికి నైతము తెలియపరచుటకును ఎంతో కృషి చేయవలసి

యుండెను. అందుకొరకెంతో సొమ్ము ఖర్చుచేయవలసి ఈ కార్యము సాధించుటకెంతో ధైర్యము కావలసియుండెను. ఈ శక్తియెల్ల ఈ ఆంధ్ర వణిక్ఛిఖామణికి కలుగుట పరమేశ్వరుని కృపగాక మరి యేమనవచ్చును ? ఇందు దిగినచో ప్రభుత్వముతోను ఆంగ్ల వర్తకులతోను విరోధములువచ్చి తీరుననియు తన వర్తకమునకు నష్టము వచ్చుననియు సర్వనాశన మగుటకూడ సంభవించవచ్చుననియు లక్ష్మీనర్సుగారు గ్రహింపకపోలేదు. అందుకెల్ల సిద్ధపడియే ఇతడు ప్రజాసేవచేసి ధన్యుడు కాదలచెను. ఈతని జీవితచరిత్ర గాంధి మహాత్ముని జీవితమువలెనే నిష్కళంకమై దేశభక్తి పూరితమై ధన్యత గాంచి దేశచరిత్రలో సువర్ణాక్షరములలో లిఖయింపదగినది.* ఇట్టి దేశభక్తుడు ఆంధ్రుడే యగుట మన అదృష్టమని చెప్పకతప్పదు.

లక్ష్మీనర్సుగారు విద్యాధికుడు కాదు. ఇతని కింగ్లీషు రాదు. తన వ్యాపారమునకు గావలసిన వా[illegible] మాత్రము వచ్చును. పైన చెప్పబడిన దేశపరిస్థితులను చూడగా నీతని హృదయము కరగి స్వధర్మమును, స్వమతమును సంరక్షింపవలెనను దీక్షనువహించి అందుకు కావలసిన కార్యములెల్ల నిర్వహించుచు అందుకు తన యావచ్ఛక్తిని వినియోగించి తన సర్వస్వమును ధారవోయుటకు నిశ్చయించు

---

* గాజుల లక్ష్మీనర్సుసెట్టిగారి జీవితమునకు శ్రీచిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహకవిగారి మహాపురుషుల జీవితములు చూడుడు.

కొనెను. మతాభిమానము త్వరలోనే దేశాభిమానముగా పరివర్తన జెంది ఈతనిని దేశభక్తునిగా జేసెను.

స్వమతరక్షణకొరకు పూనుకొనగానే ఇతడు ముందుగా ప్రజాభిప్రాయమును కలిగించుటకు 'చెన్నపట్టణ స్వదేశసంఘ' మను పేరున ఒక ప్రజాసంఘమును స్థాపించి అప్పుడప్పుడు సభలుచేయించి తీర్మానములనుగావించి మహాజరులను తయారు చేయించి అధికారులకు పంపుట ప్రారంభించెను. అందుకు కావలసిన వ్యయమునెల్ల తానే భరించెను. నాడు దేశమున ప్రచారములోనుండిన ఆంగ్లేయపత్రికలెల్ల హిందూమతమును దూషించుచు క్రైస్తవమతమునుభూషించుచు క్రైస్తవమతాచార్యుల యొక్కయు ప్రభుత్వముయొక్కయు చర్యలనెల్ల సమర్థించుచు భారతదేశప్రజల కెంతోనష్టకరముగా ప్రచారముచేయుచుండెను. ఈవ్రాతలనెల్ల ఖండించి సత్యప్రచారము గావించుటకును, నిజమైన ప్రజాభిప్రాయమును వెల్లడించుటకును స్వతంత్రమగు ఆంగ్లపత్రిక నొకదానిని స్థాపించుట అవసరమయ్యెను. అట్టిది నడుపుటకు ఎంతోధనము కావలసియుండెను. నేటివలె నాడు ఇంగ్లీషు బాగుగవచ్చిన భారతీయులు హెచ్చుమందిలేరు. ఇంగ్లీషువచ్చిన కొద్దిమందికూడా ప్రభుత్వోద్యోగముల నాసించి వారినాశ్రయించువారేగాని స్వతంత్ర అభిప్రాయములను కలిగి పత్రికను నడుపగల శక్తిగాని ధైర్యముగాని కలవారు కారు. అందువలన అట్టి పత్రిక కాంగ్లేయసంపాదకునే నియమింపవలసివచ్చెను. పెద్దజీతమిచ్చినగాని ఆంగ్లేయులు రారు. ఇందుకెల్ల సంసిద్ధుడై, లక్ష్మీనర్సుగారు "క్రిసెంటు" అనుపేర నొక

ఆంగ్లపత్రికను స్థాపించి సైనికోద్యోగముచేసిన విద్యాధికుడగు నొకఆంగ్లేయునకు పెద్దజీతమిచ్చి దానికి సంపాదకునిగానియమించెను. ఈసంపాదకు డతిధైర్యముతో పనిచేయుచు ప్రభుత్వమును మతాచార్యులునుచేయు దురాగతములను తీవ్రముగావిమర్శింపసాగెను. ఆనాటి ఆంగ్లపత్రికలకెల్ల కంపెనీ దొరతనమువారు ప్రకటనలనిచ్చియు ఇతరవిధములుగను ప్రోత్సహించుచుండిరి. గాని యీక్రెసెంటు పత్రికను తమకు విరోధిగా పరిగణించి దీనికెట్టి సహాయమును చేయరైరి. పైగా లక్ష్మీనరుసుగారిని అనుమానముతో చూడసాగిరి.

ఇంతలో తీవ్రమైన రాజకీయాందోళన ప్రారంభించుటయవసరమైన సందర్భము కలిగెను. హిందూధర్మశాస్త్రప్రకారము మతాంతరులైనవారికి జాయింటు కుటుంబాస్తిలో హక్కులు పోవును. అందువలన క్రైస్తవమతము నవలంబించుటకు ప్రజలు సంశయించుట చూచి క్రైస్తవమతాచార్యులు ప్రభుత్వముతో కుట్రచేసి ఈ యాటంకమును తొలగించి ప్రజలను ప్రోత్సహించుటకు ఒక చట్టముచేయ ప్రయత్నించిరి. దానివలన క్రైస్తవమతము పుచ్చుకొన్నవారికి సైతము ఆస్తిహక్కులు నిలిచి యుండగలవు. ఇక నిర్భయముగ బలవంతముగ కూడ తమ మతములో కలుపుకొనవచ్చును. ఇది చూచి లక్ష్మీనరుసుగారు వెంటనే తన పత్రికాముఖమున ఈ కుతంత్రమును వెల్లడించి విమర్శించుటయె గాక ప్రజలలో దీనినిగూర్చి ప్రచారముజేసి ఈ అన్యాయపు చట్టము చేయకుండ నిరోధించుట కొక అసమ్మతి సభను 1845 ఏప్రియలు 9 వ

తేదీన సమావేశపరచిరి. ఆ సభకు చెన్నపురిలోని హిందూ
ప్రముఖులెల్లరు విచ్చేసి దానినిగూర్చి అసమ్మతి తీర్మానము
లను గావించిరి. ఆ తీర్మానముల ప్రకారము అసమ్మతిని
సూచించుచు ఒక పెద్ద మహాజరును గూడా తయారుచేయించి
పెక్కుమందిచేత సంతకములు చేయించి లక్ష్మీనరసుగారు తన
ఖర్చుపైన దానిని ఇంగ్లండులోని కంపెనీ డైరెక్టర్లకంపిరి.
ఇంత ఆందోళనము జరుగగా ఆ చట్టమును అప్పుడు చేయు
టకు ధైర్యముచాలక అప్పటికా ప్రయత్నమును కంపెనీ ప్రభు
త్వము వారు విరమించిరి. గాని తరువాత నైదేండ్లకు
1850లో పాత నిబంధనలతోనే ఇంకొక చట్టమును నిర్మించిరి.
(Cast Disabilities Removal Act-1850) దీని ఫలితముగానే
బందరులో మర్యాదగల నియోగి వైదిక మధ్వ, కుటుంబముల
లోని కొందరు యువకులు క్రైస్తవులై నేటికిని పాత యింటి
పేర్లతో నుండుటయు సంభవించినది. పాఠశాలలందలి యువకు
లెందరో ఆకాలమున క్రైస్తవులుగ చేయబడిరి. ఆనాడు
1845లో తమ ప్రయత్నములకు భంగము కలిగించెనని
ఆంగ్లేయ మతాచార్యులకును వారి వశవర్తులగు కంపెనీ
ఉద్యోగులకును లక్ష్మీనరసుగారిపైన తీవ్రమైన క్రోధముకలిగి
ఆయనకు నష్టముకలిగించుట కనేక దుష్ప్రయత్నములు జేసిరి.

ఇంతలో క్రైస్తవ మతబోధకులు తమదృష్టిని పాఠశాల
లవైపుకు మరలించిరి. అప్పటివరకు ప్రభుత్వపాఠశాలలయందు
శాస్త్రవిజ్ఞానమును ఇంగ్లీషుభాషయుమాత్రమే బోధింపబడుచుం
డెను. గాని, ఎట్టిమతబోధయు చేయబడుటలేదు. ఇప్పుడుక్రైస్తవ

మతబోధకుల ప్రోత్సాహముతో నా పాఠశాలలో పరీక్ష చేయు దొరలు ఉద్యోగులుకలిసి ఒక తంత్రమును గావించిరి. అధికారులుచేయు పరీక్షల యందుత్తీర్ణులైనగాని ఉద్యోగము లివ్వరు. పరీక్షలుచేయు అధికారులు దొరలు. వీరు పాఠ్య పుస్తకములలోని సంగతులనుగూర్చి మాత్రమేగాక ప్రపంచ జ్ఞానమునుగూర్చి ప్రశ్నించు నెపమున బాలకులను క్రైస్తవ మతగ్రంథములలోని సంగతులనుగూర్చి యడుగుటయు వారు జవాబు చెప్పలేని వారు ప్రభుత్వోద్యోగములకు అనర్హులని నిర్ణయించుటయు ప్రారంభించిరి. అందువలన బాలురెల్లరు బైబిలు చదువవలసి వచ్చుచుండెను. ఇది అన్యాయమని మొత్తుకొనిప్రభుత్వమునకుఅర్జీలు పెట్టుకొనగా,ప్రపంచజ్ఞానమునకు సంబంధించిన ప్రశ్నలడుగుటలో తప్పులేదనియు పాఠశాలలందే బైబిలును చదివినచో నీచిక్కు ఉండదనియు ప్రభుత్వము వారు జవాబుచెప్పి ఆ ప్రకారము బైబిలును పాఠశాలలలో ప్రవేశపెట్టిరి! ఈ తంత్రము పన్నబడి మతప్రచారము పాఠశాలలయందు ప్రారంభమగుటచూచి లక్ష్మీనరసుగారు దీనినిగూర్చి తీవ్రమైన ప్రచారము జేసి దీనితోపాటు దేశములో ప్రజలకు జరుగుచున్న ఇతర అన్యాయములనుగూర్చి యోజించి తగు చర్య జరుపుటకొరకు 1846 అక్టోబరు 7 వ తేదిన నొక గొప్ప సభను మదరాసులో సమావేశపరచిరి. అందులో దేశస్థితిగతులెల్ల విమర్శింపబడి పెక్కుతీర్మానములు గావింపబడెను. ఆతీర్మానముల ననుసరించి ఒక మహాజరును తయారుచేసి ఇంగ్లాండులోని కంపెనీ డైరక్టర్లకు గవర్నరుద్వారా పంపుటకు నిశ్చ

యించబడెను. నాటిసభవారనేక తీర్మానములు గావించిరి. అన్ని మతములను సమానముగా చూతుమనియు క్రైస్తవమతమునకు ప్రత్యేక ప్రోత్సాహము నొసగమనియు కంపెనీ ప్రభుత్వము చేసినవాగ్దానములకు విరుద్ధముగా పూర్వపు గవర్నరు ప్రవర్తించుట మతబోధకులు ప్రభుత్వమువారి ఉద్యోగుల సహాయముతో ప్రజలను తమమతములో కలుపుకొనుటకు నిర్బంధించుచుండుట, అందుకు ప్రభుత్వమువారు తోడ్పడుచుండుట, పాఠశాలలోని బాలురనుగూడ క్రైస్తవ మతమున జేర్పుచుండుట, హిందూబాలురు పరీక్షయందు ఉత్తీర్ణులు గాకుండగను వారి కుద్యోగములురాకుండగను మతబోధకులును వారి చేతిలోని ప్రభుత్వోద్యోగులునుకలిసి కుట్రలు చేయుచుండుట, చెన్నపురిరాజధానిలోని వివిధజిల్లాలలో ఇంగ్లీషు పాఠశాలలు నెలకొల్పి జనసామాన్యమునకు ఇంగ్లీషువిద్య నేర్పకుండుట; న్యాయస్థానములందుగూడ తరచు అన్యాయములే జరుగుచుండుట; కంపెనీ పరిపాలనమందు ఇంక ననేక అన్యాయములు జరిగి ప్రజలు బాధపడుటయు నా సభవారు చక్కగా విమర్శించి ఈ అన్యాయములు తక్షణమే మాన్పవలెనని కోరిరి.

ఈ సభకు లక్ష్మీనరసుగారే అధ్యక్షత వహించి సభను శాంతియుతముగాను జయప్రదముగాను నిర్వహించియుండిరి. భారతీయ ప్రజలుబాగుపడుటయు, అభివృద్ధి జెందుటయుసహించని స్వార్థపరులగు దొరలు కొందరు, ఆ సభలో రాజద్రోహకరమైన ఉపన్యాసములు జరిగెననియు, సభలో కల్లోలము కలిగెననియు రసాభాసము జరిగియది ముగిసెననియు అబద్ధపు

ప్రచారముగావించిరి. ఇక గవర్నరన్నర్ 12 వేల సంతకము లతో పై సంగతులుగల అమహాజరు తన దగ్గరకు రాగా అందలి సంగతులు అబద్ధమని ఖండించలేక ఈ ప్రచారమెల్ల మిడిమిడి జ్ఞానముగలవారిచేత చేయబడుచున్నదనియు ప్రభుత్వమువారు తలపెట్టిన సత్కార్యములకు, చేసిన మంచి చర్యలకు, అపార్థములు కల్పింపబడినవనియు, ప్రజలు ఇది మంచి ఇది చెడుగని తెలియని అజ్ఞానులనియు రిమార్కులు వ్రాసి సీమకంపగా కంపెనీడైరక్టరులు ఆ మహాజరును బుట్టదాఖలు చేసిరి. అయితే ఈ ఆందోళన ఫలితముగా పాఠశాలలయందు బైబిలు బోధించు తరగతి మాత్రము అప్పటికి నిలిపి వేయబడెను. 1853 లో మరల బైబిలుబోధను ప్రారంభించుటకు ప్రయత్నింపగా లక్ష్మీనరసుగారును ఆయనకు ప్రథమము నుండియు ఈ ఆందోళనమున తోడ్పడుచు పుణ్యము గట్టుకొనుచున్న పరోపకార పారీణుడగు 'నార్టన్' దొరగారును ఈ ప్రయత్నమును విఫలముచేసిరి.

ఆ కాలముననే ఇంగ్లాండు పార్లమెంటుసభ్యుడగు డాన్బీ సేమర్ అను దొర భారత దేశస్థితిగతులను స్వయముగా చూచుటకువచ్చి లక్ష్మీనరసుగారిపేరు వినియుండుటవలన ఆయనక్షేమమడిగెను. అంతట లక్ష్మీనరసుగా రాయన కాతిథ్యమిచ్చి కడలూరు, కోయంబత్తూరు మొదలగు జిల్లాలకన్నింటికిని తీసికొని వెళ్లి పన్నులవసూళ్లలో జరుగుచుండిన దురాగతముల నాయనకు ప్రత్యక్షముగా చూపించెను. పన్నులివ్వలేని రైతులను రివిన్యూనౌఖరులు రెక్కలువిరిచి కట్టి కొట్టుచుండిరి. కొందరిని

బొండలలో పెట్టి హింసించుచుండిరి. కొందరి నెండలో నిలువ బెట్టి వారితలపైన రాతిబండలనెత్తియుంచి ఎదుట కర్రలు పుచ్చుకొని యుండిరి. కొందరిని తలక్రిందుగా కోదండములు తీయించిరి. ఇదిచూచి ఆడోరగారు నివ్వెరపోయిరి! ఇది యంతయు తాలూకాకచ్చేరీ యెదుటనే జరుగుచుండినను అచ్చటి కలెక్టరును తాశిల్దారునుకూడ తమపనిచేసికొనుచు నిది చూడనట్లూరకొనిరి! ఈడోరగారు తరువాత 1854 లో నీ సంగతులన్నియు పార్లిమెంటులో చెప్పగా నచ్చటివారు నమ్మలేదు. అంతట హింసాసాధనములను కొన్నింటిని తాను తెచ్చితిననియు కావలసినవారు వచ్చి చూచుకొన వచ్చుననియు అతి తీవ్రముగా నితడు సవాలు చేసెను. అంతట కొందరాతని పక్షమవలంబింపగా ఎట్టకేలకు పన్నుల వసూళ్ళలో భారతదేశములో జరుగుచుండిన దారుణహింసలను గూర్చి విచారించుట కొక ఉపసంఘము నేర్పరచిరి. దీనికే ('మద్రాసు టార్చర్ కమిషన్') హింసల విచారణసంఘమని పేరు. ఈ ఉపసంఘమువారు సాక్ష్యముల గైకొనిరి. ఈ లోపుగా లక్ష్మీనరసుగారు కూడా ఈ విషయములను గూర్చి అనేకులచేత సంతకములు చేయించి మహాజరులను పంపి ఆ విచారణకు తోడ్పడిరి. ఆవిచారణవలన పన్నులిచ్చుకోలేని రైతులను బాధించు దురాచారములు మాన్పబడెను.

ఈలోపుగానే కంపెనీవారికి భారతదేశ రాజ్యాధికారపు పట్టామరల నొసగు సందర్భము తటస్థించగా కంపెనీ పరిపాలన కాలమునాటి భారతదేశస్థితిగతులనెల్ల తెలియబరచుచు లక్ష్మీ

నర్సుగారు గొప్ప మహజరును తయారుచేయించి 1852 లోనే పార్లిమెంటుకు నివేదింపచేసిరి. నాటి కంపెనీపరిపాలనమున ప్రజలు దరిద్రులై అజ్ఞానమున మునిగి అనారోగ్యమున పడి యుండుటయు, రాకపోకలకు పల్లపుసాగుకు ఎట్టి సౌకర్యములు లేకుండుటయు, పన్నులత్యధికమై రైతులు భరింపలేకుండుటయు పన్నులివ్వలేనివారు బాధింపబడుచుండుటయు, కలెక్టరుల నిరంకుశత్వమును, అధికారుల లంచగొండితనమును, కోర్టుల యప్రయోజకత్వమును, క్రైస్తవమతబోధకుల దురాగతములును, కంపెనీవారి దుష్పరిపాలనయు ఆమహజరులో వివరముగా వ్రాసి చిట్టచివర "దేశపరిపాలన మిప్పటివలెనే కంపెనీ చేతులలో నున్నను సరే, లేదా మరియొకరి చేతులలోనున్ననుసరే, పరిపాలనాపద్ధతిలో మాత్రము మార్పులును అభివృద్ధియు కలుగవలెను." అని పార్లిమెంటువారిని ప్రార్థించిరి.

ఆకాలములో మన రాజధానిలో చెన్నపట్టణ స్వదేశ సంఘము స్థాపింపబడి పనిచేయుచున్నట్లే కలకత్తాలో బ్రిటిష్ ఇండియన్ అసోసియేషను అను సంఘమును బొంబాయిలోకూడా ఇంకొకసంఘమును స్థాపింపబడెను. వివిధ రాష్ట్రములనుండి పార్లిమెంటుకు మహజరు లంపబడినవి. చెన్నపట్టణమున లక్ష్మీనరసుగారి వలెనే బొంబాయిలో దాదాభాయి నౌరోజీగారును దేశసేవచేయుచు నింగ్లండుకుపోయి భారతదేశ ప్రజలకష్టములను ఇంగ్లీషువారికి తెలుపసాగిరి.

పార్లిమెంటువారు 1853 లో కంపెనీవారికి క్రొత్త పట్టాను జారీచేయుచు ఒకచట్టమును చేసిరి. దానిలోపెద్ద సంస్కర

ణములను చేయకపోయినను కొన్ని చిన్న సంస్కరణములను మాత్రము చేసిరి. తృప్తికరముగ పనిచేయుచుండని సదరు కోర్టులను తీసివేసి హైకోర్టులు స్థాపింపబడునట్లు ఏర్పాటు చేసిరి. ఆశ్రియించువారికెల్ల ఉద్యోగములిచ్చు పద్ధతిని మాన్పి పరీక్షలందు తేరినవారికి మాత్రమే ఇవ్వవలెనని శాసించిరి.

కంపెనీవారు మరల రాజ్యాధికారపట్టా పొంది ఎప్పటివలెనే తమ దుష్పరిపాలనమును నిరంకుశముగ చలాయింపసాగిరి. దేశమునందు అసంతృప్తి హెచ్చెను. ఆశాభంగము కలిగెను. కాని లక్ష్మీనర్సుగారును, ఆయనకీ ఆందోళమునందెల్ల తోడునీడవైయై పనిచేయుచున్న నార్టన్ గారును, నిరాశజెందక ధైర్యముతోను ద్విగుణీకృతమైన పట్టుదలతోను రాజకీయ సంస్కరణములకొరకు పనిచేయసాగిరి. నార్టన్ గారు కంపెనీవారి దుష్పరిపాలనా ఫలితముగా గలిగిన దేశదారిద్ర్యమును అజ్ఞానమును గూర్చిన లెక్కలతోను ప్రత్యక్షప్రమాణములతోను కొన్నివందలు పుటలుగల గొప్పనివేదికను తయారుచేసి వివిధజిల్లాలలో జరిగిన అన్యాయములను వివరించి భారతదేశప్రజలు రాజకీయహక్కులకు తగరనియు కంపెనీ పరిపాలనము బాగుగనే యున్నదనియు దొరలుచేయుచుండిన అబద్ధపు ప్రచారమును ఖండించుచు కంపెనీ దుష్పరిపాలనా విధానమునెల్ల చక్కగావర్ణించి ఈ పరిపాలనా పద్ధతిని వెంటనే రద్దుపరచి ఇంగ్లాండు రాజుక్రింద పార్లిమెంటుమంత్రియే ఈ దేశప్రభుత్వమునకు బాధ్యతవహించి ప్రభుత్వము స్థాపించవలసినదని పార్లిమెంటును ప్రార్థించుచు 1854 లో

బోర్డుఆఫ్ కంట్రోలు కార్యదర్శికి నివేదిక నంపిరి. తనస్నేహి తులకు భారత దేశమును గూర్చి తగు శ్రద్ధవహించ వలసినదని లేఖలు కూడా వ్రాసిరి. గాని ఇంత శ్రమపడినను కంపెనీవారి పాలనలోని అన్యాయములను మాన్పుటగాని కంపెనీ రాజ్యాధి కారమును రద్దుచేసి తామే ప్రభుత్వము వహించుటగాని పార్లిమెంటువారు చేయలేదు. ప్రజలలో అశాంతి హెచ్చ సాగెను. కంపెనీ ప్రభుత్వమువారు ఈ అశాంతి నణచుటకును దీని నాయకులను ఏవిధముగనైనను భయపెట్టి ఈ యుద్య మమునుండి విరమించునట్లు చేయుటకును ప్రయత్నింపసాగిరి. లక్ష్మీనరుసుగారు రాజద్రోహము చేయుచున్నట్లు అనుమా నించుచు ఆయన నెల్లప్పుడు పోలీసులు వెంటాడునట్లుచేసిరి! ఆయన నేవిధముగానైనను పట్టుకొనవలెనని ఆయన యిచ్చిన యుపన్యాసముల నెల్ల జాగ్రత్తగ పరిశీలింపసాగిరి. వీలైనచో రాజద్రోహముక్రింద శిక్షింపవలెనని వారియూహ! ప్రభుత్వో ద్యోగులును ఆంగ్లేయవర్తకులును ఏకమై ఆయన వ్యాపారము నకు నష్టము కలిగించుట కనేక విధములుగ బ్రయత్నించిరి. ఇట్లు ప్రభుత్వమువా రెన్నివిధములుగా భయపెట్టినను ఎన్ని యిబ్బందులు పెట్టినను ఆతనికి ఎంత నష్టము కలిగినను ఈ దేశభక్తుడు తన పట్టుదలను వీడక ఆవంతయైనను జంకక ద్విగుణీకృతోత్సాహముతో అతి ధైర్యముతో ఎప్పటివలెనే తన రాజకీయోద్యమ కార్యక్రమమును జరుపుచు ప్రజల హక్కుల కొరకు పోరాడుచుండెను. లక్ష్మీనరుసుగారు గొప్ప రాజకీయ సంస్కర్తయేగాని విప్లవకారుడు గాడు. 1857 లో

ఉత్తర హిందూస్థానమున జరిగిన సిపాయిల విప్లవము అనబడు స్వాతంత్ర్య సమరము గూడ స్వధర్మ స్వదేశ స్వరాజ్య స్థాపనలకొరకే జరుగుచుండినదని గ్రహించియుకూడ లక్ష్మీనరసు అట్టి దారుణపద్ధతి నవలంబించుట కెంతమాత్రము ఇష్టపడలేదు. ఈతని సత్యశీలమును శాంతగుణమును త్యాగ ధైర్యములను ఔదార్యమునుచూచి భారతదేశములోని ఆంగ్లే యులేగాక పార్లమెంటులోని ఆంగ్లేయులుకూడ ఆశ్చర్యపడిరి. అందువలన సిపాయిల విప్లవానంతరము రాణీ ప్రభుత్వమున క్రొత్త పరిస్థితులలో శాంతిస్థాపన సందర్భమున నీతనికి సి. ఎస్. ఐ. అను నొక బిరుదునిచ్చి క్రొత్తశాసనసభలో నొక సభ్యునిగా చేసిరి. ఇతడు బిరుదు నందినంతమాత్రమున ప్రభుత్వ వ్యామోహమునబడి వారి కనుకూలముగ ప్రవర్తించు స్వార్థ పరుడుగాడు. స్వధర్మరక్షణకొరకు దీక్షవహించి దేశ ప్రజల హక్కులను కాపాడుటయె తన ధర్మముగ నెంచుకొని ఎప్పటి వలెనె ప్రజాసేవ చేయుచు ప్రభుత్వచర్యలు అక్రమములు లై నప్పుడు వాని నతితీవ్రముగ విమర్శింపసాగెను. ఈతడు చేయు చుండిన నిరంతర కృషివలన నీతనికి గొప్ప రాజకీయపరిజ్ఞానమును రాజ్యతంత్ర నిపుణతయు నలవడినవి. ఆశక్తులెల్ల తన తోడి ప్రజల క్షేమలాభములకొరకు వినియోగింపసాగెను. బ్రిటీషు పరిపాలనలోచేరిన మన రాజధానిలోని ప్రజల కష్టసుఖములనే గాక నాడు బ్రిటీషువారితో సంబంధము గలిగియుండిన మన రాజులయొక్కయు నవాబులయొక్కయు క్షేమలాభములకొరకు గూడ నీతడు పాటుపడసాగెను. ఆసందర్భములో నీతడు నేటి

మైసూరుసంస్థానమునకు మహోపకారముగావించుట తటస్థించినది. మైసూరుయుద్ధము జరుగుచుండినప్పు డా దేశమును నైజాముతోకలిసి పంచుకొనుటకు బ్రిటిషువా రేర్పాటు చేసికొనియుండిరి. తరువాత ఆయేర్పాటుకు భిన్నముగా ఆరాజ్యమును తామే యుంచుకొని అనుభవింపసాగిరి. మైసూరుయొక్క పూర్వపు రాజింకను మైసూరులో బ్రతికియుండెను. భారతదేశపు పూర్వపు రాజులలో నొక డిట్లు అన్యాయముగా పదభ్రష్టుడైయుండుట జూచి లక్ష్మీనరసుగారికి జాలి కలిగెను. ఇతడు గాఢమైన దేశాభిమానము కలవాడైనందున ఈరాజుకు మరల సంస్థానము నిప్పించవలెనను కోరిక గలిగినది. అంతట నావృద్ధరాజును దత్తుచేసికొనుమని ప్రోత్సహించి ఆదత్తును ఖాయపరిచి ఆరాజ్యమును అతనికి మరల ప్రసాదించుటయో లేక పూర్వము జరిగిన ఏర్పాటువ్రకారము నైజామునకిచ్చుకొనుటయో చేయవలసిన సందర్భమును కలిగించినచో బ్రిటీషువారు దారికి వత్తురని గ్రహించి లక్ష్మీనరసుగారు రాజ్యతంత్రమును ప్రయోగించి నైజాముమంత్రియగు సలారుజంగ్‌తో మాటలాడి బ్రిటీషు వారితో రాయబారము నడిపించగా నైజామునకు రాజ్యభాగము నిచ్చుటకన్న మైసూరు రాజుకు సంస్థానమిచ్చివేయుటయే గౌరవప్రదమని యెంచి బ్రిటీషువా రట్లు గావించిరి. ఇట్లు లక్ష్మీనరసుగారు కేవలము పరమార్థచింతతో దేశభక్తి పరుడై మైసూరు సంస్థానాధీశునకును ప్రజలకును మహోపకారము జేసినాడు. బ్రిటీషువారి వలన బాధలు పొందుచున్న చిన్నచిన్న రాజులకు రాణులకు నవాబులకుగూడ నీతడు చాల సాహాయ్యమును జేసెను.

దేశముకొరకీ విధముగా పనిజేసి లక్ష్మీనరసుగారు కృతకృత్యుడై నాఁడు. తన ధనమెల్ల సత్కార్యములను సాధించుటకే మహోద్యమములను నడపుటకే ప్రజాసేవకొరకే వ్యయపరచెను. ఈతని సంపదనెల్ల ఒక్క క్రెసెంటు పత్రికయె మ్రింగివేసినదనుటలో నతిశయోక్తి లేదు. శ్రీ టంగుటూరి ప్రకాశము పంతులుగారి 'స్వరాజ్య' పత్రికవలెనే నాటి క్రెసెంటు పత్రికయు ప్రభుత్వాగ్రహమునకు ఆహుతియగుదునను భయముకూడా విసర్జించి ప్రభుత్వచర్యలనుగూర్చి తీవ్రవిమర్శ చేయుటయె గాక ఆనాడు జరుగుచుండిన దురాగతములను నిర్భయముగ వెల్లడించుచుండెను. పత్రికా నిర్వహణము అతి కష్టసాధ్యము. అమిత ధనవ్యయకారణము. సామాన్యుడు చేయదగిన కార్యముకాదు. లక్షాధికారులు కూడ నిర్వహింపజాలరు. గొప్ప బారిష్టరుగా నుండి తాను సంపాదించిన ధనము సర్వస్వము స్వరాజ్యపత్రిక నిర్వహణమున పోగొట్టుకొని దేశముకొరకు దారిద్ర్యము ననుభవించిన ప్రకాశముగారివలెనే వ్యాపారమున సంపాదించిన ధనమునెల్ల క్రెసెంటుపత్రిక నిర్వహణమున ఖర్చుపెట్టి లక్ష్మీనరసుగారును దరిద్రులైరి. ఆయన తలపెట్టిన ప్రజాసేవ కార్యములెల్ల ధనవ్యయ కారణములయ్యెను. ఆయన చేసిన దేశసేవ ప్రయత్నములెల్ల ఆంగ్లేయ కంపెనీవారి ప్రభుత్వముతో విరోధము తెచ్చిపెట్టినవి. వారి కుట్రవలన ఇతని వ్యాపారమునకు నష్టము కలిగినది. కుమారుడప్రయోజకుడైనాడు. ధనమెల్ల గోల్పోయి లక్ష్మీనరసుగారు 1868 లో దారిద్ర్యమున మరణించెను.

లక్ష్మీనరసుగారిజన్మ సార్థకమైనది. ఆయన ధన్యుడు. రాజకీయ పరిజ్ఞానము వృద్ధియై ప్రజాభిప్రాయము వర్ధిల్లి పత్రికల విమర్శనలు, ప్రజల ఉద్యమములు, తీవ్రతరములై సత్యాగ్రహ శాసనోల్లంఘన పద్ధతులతో ప్రభుత్వముతో పోరాడుటకు ప్రజలకు శక్తియుదయించి ప్రజల హక్కులను కంటికి రెప్పవలె కాపాడును శాంతిసమరమును నడుపగల బలమైన ప్రజాసంస్థయగు కాంగ్రెసును, ఈప్రజాశక్తినెల్ల విజృంభింపజేసి ఈ శాంతిసమరమును జయప్రదముగ నడిపి ఈ దేశమునేగాక ప్రపంచమును కూడ ఉద్ధరింపగల మహానాయకుడగు గాంధీమహాత్ముడు సారథియైయున్న ఈ కాలముననే ఇంకను ప్రభుత్వమన్న భయము, విమర్శయన్న జంకు, రాజకీయాందోళనమన్న వెఱపును, కలిగిన మితవాదులుపిరికిపందలు స్వార్థపరులును మిగిలియుండగా ఇట్టి పరిస్థితులుగాని ఇట్టి ప్రజాశక్తిగాని ఇట్టి ప్రజాసంస్థగాని ఇట్టి మహానాయకుడు గాని లేనినాడు, దేశములో ప్రజాభిప్రాయమే లేక స్తంభీభూతమైయుండిననాడు, ప్రజలు నోరులేనివారై అసహాయులై పడియుండిననాడు, ప్రభుత్వము బలవంతమై నిరంకుశమై రాక్షసత్వము ప్రదర్శించి భీభత్సము చేయుచుండిననాడు, ఒంటరియై ఇడుమలబడుటకు, ఆ ప్రభుత్వముతో ప్రతికక్షకట్టి భారతదేశప్రజల హక్కులను నాగరకతను నణగద్రొక్కి శాశ్వత రాజకీయార్థిక బానిసత్వమును స్థాపించదలచిన శక్తులతో పోరాడి అందువలన తనకు కలుగు నష్టములకు అపాయములకు సర్వనాశనమునకు కూడ సంసిద్ధుడై, ఆ నోరులేని ప్రజలకొరకు పోరాడి తనసర్వస్వమును

అర్పించి దరిద్రుడై కీర్తిశేషుడైన ఈ లక్ష్మీనర్సుగారి నేమని పొగడవలెను ? కేవలము ధనార్జనములోనే కాలము గడుపుచు లుబ్ధుడుగను అధికారులజూచిన భయపడిపోవు పిరికివాడుగను నుండవలసిన సావుకారు ఉదారుడై, త్యాగియై ధైర్యశాలియై దేశభక్తుడైనాడు. స్వమతరక్షణకొరకు అధికారులతో పోరాడి ప్రజలహక్కులను సంరక్షించుటకొరకు రాజకీయోద్యమము నడిపి కృతకృత్యుడైనాడు. ఇట్టి మార్పు పరమేశ్వరు కృపవలనగాక మరియెట్లు కలుగును? వేదములు ప్రమాణములనియు ఉపనిషన్మతము సత్యమనియు జన్మపరంపర నిజమనియు దుష్టశిక్షణము శిష్టరక్షణము చేయుటకు భగవంతుడే యవతారముగా వచ్చుననను మాట నిశ్చయమనియు నమ్ము. ఈభారతీయ ప్రజలు లక్ష్మీనర్సుగారు తమ్ము రక్షించుటకొరకు భగవంతుడంపిన దేవదూతయని నమ్ముటకును, నేటి గాంధిమహాత్ముని పూర్వావతారమని నమ్ముటకును అభ్యంతరమేమికలదు? లక్ష్మీనర్సుగారి వలెనే ప్రభుత్వోద్యోగములకు పదవులకు ప్రాకులాడక, బిరుదుల నాసింపక, స్వార్థము దలపక కేవలము పరమార్థచింతతో ధర్మముకొరకు దేశముకొరకు పాటుపడుచు అందుల కష్టములకోర్చి నష్టములను భరించి తమ సర్వస్వమును అర్పించి తుదకు ప్రాణములనుసహితము ధారవోసి దేశోద్ధరణ మహాయజ్ఞమున పూర్ణాహుతిని సమర్పించిన మహానుభావులెందరో మన దేశములో వివిధరాష్ట్రములందు గలరు. గతించినవారిని కీర్తిశేషులని మనవా రనుచుండుటయె గాని ఈ శేషించినకీర్తిగాని తుదకు వారి పేరులైనగాని

మన చరిత్రగ్రంథముల కెక్కుటలేదు. ఇది మన దురదృష్టము.

రాజకీయార్థికములందువలెనే విజ్ఞాన విషయములందు గూడ మనము పారతంత్ర్యమున బడియున్నాము. అందువలన మనచరిత్ర నిర్మాణవిషయమున గూడ ఏవిన్సెంటుస్మిత్తు పైననో ఆధారపడి శివాజీ కొండఎలుకయనియు, ఝాన్సీ లక్ష్మీబాయి మున్నగు స్వాతంత్ర్యయోధులు రాజద్రోహులనియు, ఎన్నో దుర్మార్గములుచేసిన క్లైవు, వారన్ హేస్టింగ్సు మొదలగు తెల్లవారు మహానుభావులనియు వ్రాయబడిన చిలుకపలుకులను మనవారుకూడ తమ పుస్తకములలోని కెక్కించుచున్నారు. అంతేగాని స్వధర్మముకొరకు స్వదేశముకొరకు స్వరాజ్యము కొరకు పాటుబడి సర్వస్వమునర్పించిన మహానుభావుల చరిత్రలుకాదుగదా తుదకు వారి నామములనైనను పేర్కొనుట దేశచరిత్రకత్యంతావశ్యకమను జ్ఞానము మనవారికి లేనేలేదు. రాజకీయార్థిక దాస్యములతోపాటు వైజ్ఞానిక హీనత్వము కూడ మనకు దాపరించినది.

రాజా రామమోహనరాయ లాదిగాగల సంస్కర్తలు దేశారాధకులు కృషిచేసిన భారతభూమిలో నాడు మదరాసు రాజధానిలో లక్ష్మీనర్సుగారును ఇతరరాష్ట్రములందు ఆయన వలెనే దేశోద్ధరణకొరకు పాటుపడిన మహానాయకులును స్వధర్మరక్షణకొరకు నాటిన దేశభక్తివిత్తనములు లోకమాన్య తిలకు అనీబీసెంటుల కాలమున స్వరాజ్యోద్యమమున చిగిర్చి మొలకలెత్తి కాంగ్రెస మహోద్యమమున మహావృక్షమై గాంధిమహాత్ముని యధ్వర్యమున పూర్ణస్వాతంత్ర్య స్థాపన

కొరకు జరుపబడిన సహాయనిరాకరణ శాసనోల్లంఘన సత్యా గ్రహోద్యమములందు ప్రభవించి కాంగ్రెస్‌వలన సంరక్షింప బడి త్వరలో ఫలింపనున్నది. ఈ స్వాతంత్ర్యఫలమును భార తీయులెల్లరు - అన్నిజాతులవారు అన్నిమతములవారు అన్ని తరగతులవారు-ముఖ్యముగా తరతరములనుండి దారిద్ర్యమున, అజ్ఞానమునబడియున్న కర్షకులు కార్మికులు దీనజనులు సమా నముగా ననుభవింపగలరు. ఇట్టి ఫలానుభవమునకు దోహ దముచేసిన అసంఖ్యాకులగు అజ్ఞాతవీరులగు దేశభక్తులకెల్లరకు నమస్కరించి శాశ్వతముగా కృతజ్ఞులమయియుండి తరింతుము గాక!

పం డ్రెం డ వ ప్ర క ర ణ ము

భారతదేశ స్వాతంత్ర్యవిప్లవము.

I

1856 నాటికి భారతదేశ భూభాగములో రెండువంతులు బ్రిటిషుఇండియాగా మారిపోయినది. మహారాజులు, సుబేదా ర్లులు, నవాబులు చాలమంది నాశనము చేయబడిరి. కొంత మంది భయపడి కంపెనీవారికి కప్పముగట్టుచు సంస్థానాధీశు లుగ మిగిలిరి. వీరిలోకూడ చాలమంది నేదో నెపమున పద భ్రష్టులుగా జేసి రాజ్యములు లాగికొనుచుండుటచే భారతదేశ సంస్థానాధీశులందు రాజులందు, నవాబులందు తీవ్రమైన అసం తృప్తి కలుగుటయేగాక తమ రాజ్యముల నెప్పుడు లాగికొం దురో యను భీతియు ప్రబలుచుండెను. పదవులుపోయి పింఛను

లనుభవించుచున్నవారు లోలోపల కుళ్ళుచు కుట్రలుచేయు చుండిరి. ఆంగ్లేయులు మొగలాయి సామ్రాజ్యమును నాశనముచేసి ఆ దిబ్బలపైన 'విలాతీ' రాజ్యము స్థాపించినారని దేశములోని మహమ్మదీయులు ముఖ్యముగా అయోధ్య ప్రజలు అసంతృప్తి కలిగియుండిరి. ఇట్లు దేశములో నీ విజాతీయ కంపెనీ ప్రభుత్వముపైన అసహ్యభావము ద్వేషభావము నానాటికి వర్ధిల్లుచుండెను. ఈ ప్రజలెల్లరు ఇంగ్లాండు డైరెక్టర్లకనేకమార్లు అర్జీలుపెట్టుకొనియుండిరిగాని లాభము లేకపోయెను. భారత దేశ స్థితిగతులనుగూర్చి నాటి సంస్కర్తలు ఇంగ్లాండువారికి నివేదించి దేశప్రజలలో విద్యను అభివృద్ధి చేయుమని సౌకర్యములు కలిగించమని కోరినను లాభము లేకపోయినది. పార్లమెంటుకుగూడా మహజరు లంపినను లాభము లేకపోయినది. లక్ష్మీనర్సు మొదలగువారివంటి దేశభక్తులు వివిధరాష్ట్రములందు పత్రికలయందు విమర్శించియు, సభలందు తీర్మానములు గావించియు అర్జీలు మహజరు లంపియు, శాంతి యుత పద్ధతులలో నెంత యాందోళనము చేసినను ఈ దుష్ట పరిపాలనము సంస్కరింపబడలేదు. ఈ అన్యాయపు పద్ధతులు పోలేదు. పైగా ప్రభుత్వమువారు నిరంకుశులై ఈ యాందోళనము చేయుచున్న వారందరిని రాజద్రోహులుగా నెంచి వారిని పోలీసులచే వెంటాడింపజేసిరి.

ఆనాటికి భారతదేశ ప్రజలందు వివిధజాతి మతకులముల వారియందు మతభ్రష్టు లగుదుమను భీతియు విజాతీయులపైన ద్వేషమును స్వతంత్రులము కావలెనను కాంక్షయు

నుండెననుటకు సందియము లేదని పాశ్చాత్య చరిత్రకారులే ఒప్పుకొనియున్నారు. ఈ విప్లవబీజములు వంగరాష్ట్రము నందలి సిపాయిలలో నత్యధికముగా నుండెను. తమశక్తివలననే ఈ భారత దేశమునెల్ల ఈ తెల్లవారు పరిపాలించుచున్నారనియు తాము లేనిచో వారు అసహాయులగుదురనియు వారి యూహ. వీరిలో చాలమంది అయోధ్యనుండి వచ్చిన ఉత్తమ జాతిహిందువులు. వీరు స్వధర్మ స్వదేశములపై నభిమానముగల వారు. ఈ సమయమున పదభ్రష్టులైన రాజులు, వీరివారసులు, రాణులు నీయసంతృప్తిని అవకాశముగా తీసుకొనిరి. వీరికి పింఛనులుండుట వలన చేతిలో పుష్కలముగా సొమ్ముండెను. ఈ విజాతీయ కంపెనీవారి నెట్లు దేశమునుండి వెడలగొట్టుదుమాయని వీరు తీవ్రముగా ఆలోచించిరి. ఆనాడు ఆంగ్లేయులు క్రిమియన్ యుద్ధమున పరాజయము పొందుచున్నట్లు వీరు వినియుండిరి. రష్యా ఇంగ్లాండువారికి ప్రబలశత్రువనియు ఈ జాతిని అణచివేయగలదనియు తలచిరి. మరల నొకమారు హిందుస్థానమును మొగలాయి చక్రవర్తిక్రిందికి తేవలెనని ఆతనియభిమానులును, హిందూరాజ్యమును స్థాపించవలెనని హిందువులును, లోలోపల ఆలోచనలు చేయసాగిరి. అంతట నీవిప్లవభావములనెల్ల నేకోన్ముఖమునకు నడుపశక్తిగల ప్రతిభాశాలురగు విప్లవనాయకులు బయలుదేరి ఈవిప్లవమునకు దోహదము జేసి వలసిన వ్యూహములనెల్లపన్ని విప్లవాగ్నికిచిచ్చు ముట్టించి భారత దేశమున విదేశపరిపాలనము నంతమొందింపదలచిరి.

చూచుచుండగనే భారతదేశమున చాలభాగమును బ్రిటిషు ఇండియాగా జేసివైచిన డల్‌హౌసీ ప్రభువు ప్రయోగించిన రాజ్యతంత్రము అద్వితీయమైనది. 1857లో స్వాతంత్ర్య సమరము రానిచో భారతదేశ పటమంతయు అరుణముగా చిత్రింపబడి యుండెడిదే. పీష్వాబాజీరావు ప్రభుత్వమువారి యనుమతితో నానాసాహేబును దత్తుచేసుకొనెను. అతడు చనిపోవుటకు ముందు తనకిచ్చు 8 లక్షల పింఛనును తన పీష్వా పదవిని తన పుత్రున కివ్వవలసివదని కంపెనీవారికి అర్జీ పెట్టుకొనగా పీష్వాబిరుదు నిచ్చుటకు వీలులేదని చెప్పి పింఛనుసంగతి తరువాత ఆలోచింపబడుననిరి. బాజీరావు 1851 లో చనిపోగా డల్‌హౌసీ ఆ ఫించను తీసివేసెను. బాజీరావుపైన ఆధారపడిన అశేషజనులకు జీవనాధారము లేకపోయెను. గవర్నరు జనరలు తీర్మానముపైన నానాసాహెబు కంపెనీ డైరెక్టర్ల కోర్టువారికి అప్పీళ్లు దాఖలుచేసికొనెను. అచ్చట తన పక్షమున పని చేయుట కొరకు తన కొలువులో నుండిన విద్యావంతుడు రాజ్యనీతి విశారదుడు నగు అజీముల్లాఖాన్ అను నొకమహామ్మదీయ యువకుని నానాసాహెబు ఇంగ్లాండుకుపంపెను. ఈ రాయబారి ఇంగ్లాండు చేరులోపలనే 1853 లో కంపెనీ డైరక్టర్లు నానాసాహెబు అప్పీలుత్రోసివేసిరి.

అజీముల్లాఖాను చాలా తెలివైనవాడు. ఇతడు కామన్సు సభానమావేశములకుగూడ బోవుచు తన యజమానికి జరిగిన అన్యాయములను మాన్పుట యెట్లని యోచించుచు అతడిచ్చిన సొమ్ముతో కొన్నాళ్లు ఇంగ్లాండులోనే యుండెను. ఇంతలో

ఇంగ్లాండుకును రష్యాకును క్రిమియను యుద్ధము ప్రారంభమయ్యెను. క్రిమియనుయుద్ధములో ఇంగ్లాండు సైనికులు విశేషనష్టము పొందుచున్న కథల నితడు పార్లమెంటుసభలో విని ఈయుద్ధములో ఇంగ్లాండు దెబ్బతినినచో తన యజమానునికి లాభము కలుగునుగదాయని తలంచుచుండెను. అంతట నీమేధాశాలి ఆ యుద్ధభూమికే తరలిపోయి ఐరోపాలోని వివిధరాజ్యముల జాతివారితో ఆలోచనలు చేయసాగెను. భారతదేశమునందింత గర్వముతో ప్రవర్తించు నీ ఇంగ్లీషు వారీయుద్ధమున నాశనమగుటకు సిద్ధముగా నున్నారని ఇతనికి తోచినది. అప్పటి పరిస్థితులను జూచి ఈ సమయమున భారతదేశమునగల రాజులును ప్రజలును ఏకమై ప్రయత్నించినచో నీ విదేశీయ ప్రభుత్వమును తొలగింపవచ్చునని యీ కుశాగ్రబుద్ధికి తోచినది. ఈ తలంపులతో నితడు 1856 లో భారతదేశమునకు దిరిగి వచ్చెను. ఇతడు వచ్చిన కొద్ది రోజులకే అజీముల్లాఖానుతో కలసి నానాసాహెబు లక్నోనగరమునకు పోయినాడు. ఎందుకిట్లు వచ్చినాడో నాటి ఆంగ్లేయాధికారులు గ్రహింపలేదు.

నానాసాహేబు కాపురస్థలమగు బీదరు పరగణాయు, అయోధ్య పరగణాయు నిట్లు అశాంతికి నిలయమై యుండగా ఆగ్రా పరగణాయం దెల్ల నీ అసంతృప్తి క్రమక్రమముగా వ్యాపించుచునే యుండెను. పూర్వమునాటి నుండియు ఆ రాష్ట్రములందుగల గ్రామ పరిపాలనపద్ధతిలో గ్రామాధికారులు వంశపారంపర్యముగా హక్కు కలిగియుండిరి.

నవీన ఆంగ్లేయ ధర్మములనుబట్టి యీ పద్ధతి యీ పర గణాపరిపాలకుడగు తొామేసన్‌కు రుచింపలేదు. ఈ గ్రామాధి కారుల హక్కుల నితడు తీసివేసెను. అంతట నారాష్ట్ర ములో జవాన్‌పూరు, అజాంగర్, ఆగ్రా, కాన్పూరు, జిల్లాలలో తీవ్రమైన సంచలనము కలిగెను. ఈ చిల్లరగ్రామాధి పతులెల్లరు తరువాత పెద్ద కుటుంబదారులతో కలసిరి. ఆగ్రాకు దగ్గఱనే ఝాన్సీ రాజ్యముండెను. ఈ రాజ్యమునకుగూడా నానాసాహెబుకు తటస్థించిన గతియే పట్టినది. వితంతువగు ఝాన్సీరాణి చాలా సద్గుణవంతురాలు. ఆమె నెరిగినంతవరకు దేశప్రజలెల్లరు ఆమెను గౌరవించుచుండిరని అచ్చటి పొలిటికల్ యేజంటుగారే వ్రాసియుండిరి. హిందూధర్మశాస్త్రప్రకార మీామెకు దత్తతాధికారము గలదు. 1854లో నామె భర్త చని పోగా నామె దత్తతచేసికొానదలచినది. డల్‌హౌసీ యందుల కంగీ కరింపక యీ రాజ్యమునకు వారసులు లేనందున కలుపుకొా వచ్చునని యట్లు చేసెను. ఝాన్సీరాణి ఎన్నివిధములుగా మొుర పెట్టుకొాన్నను లాభములేకపోయెను. అందువలన నెంతో సద్ధర్మ చారిణియగు నీయమ తరువాత నాంగ్లేయులపాలిటి మృత్యుదేవత యయ్యెను. విప్లవప్రారంభమునకు పూర్వము ఈమెగూడ నానాసాహెబుతో రహస్యాలోచనలు జేసెననుట కాధార ములు కలవు.

ఇట్లీనానాసాహెబును అయోధ్యనవాబుల వంశీయురాలగు బీగంసాహెబాయను మహమ్మదీయస్త్రీయు, నేటి సంయుక్త రాష్ట్రప్రజలును, ఝాన్సీరాణియు ఆంగ్లేయపరిపాలనపై విరో

ధించి వీరోద్దేశముతో నొక విప్లవ కమిటీగా నేర్పడి దేశము నందు విప్లవాగ్నికి దోహదము చేయసాగిరి. వీరి యుద్దేశముల కానాటి పరిస్థితులు చాల అనుకూలముగా నుండెను. 1857 నాటి స్వాతంత్ర్య విప్లవము వచ్చుటకుగల నిజమైన కారణము లను చరిత్రకారులు క్రమక్రమముగా బయల్పరచి యున్నారు. ఈ క్రిందివి ముఖ్యకారణములుగా పేర్కొనబడినవి.

(౧) అన్యాయపు భూస్వామ్యపద్ధతులు; రైతులు భరింప లేని అత్యధికమగు పన్నులభారము; పన్నులువసూలుచేయుట కవలంబింపబడిన క్రూరవిధానములు; అన్యాయపు రివిన్యూ పరిపాలన. (౨) భారత దేశపరిపాలనలో భారతీయులకు కొంచ మైన ప్రవేశ మివ్వక పోవుట. (౩) న్యాయవిచారణ చక్కగా జరుగక పోవుట. అది అత్యధిక వ్యయకారణమై అన్యాయములు హెచ్చుట. పోలీసుల లంచగొండితనము ప్రజాపీడనము. (౪) ఆంగ్లపరిపాలకులకు దేశభాషలు తెలియకపోవుట; దేశ వాసులన్న అసహ్యాము కనబరచుచుండుట. (౫) ఇంగ్లీషు విద్యా విధానము; మతబోధకుల తంత్రములు. (౬) ముద్రణ స్వాతం త్ర్యమువలన రాజకీయ అభిప్రాయములు వర్ధిల్లుట, (౭) కులములు వర్ణాశ్రమధర్మములు ప్రజలందు ఆవేశమును కలిగించుట. (౮) చలామణి పద్ధతిలోని లోపములు; అందువలన ప్రజలకు కలిగిన నష్టము. (౯) నల్లమందు యిజారాప్రభుత్వము వహిం చుట చాలమందికి కడుపుమంటగానుండుట. (౧౦) పబ్లికువర్కులు కాలువలు, చెరువులు, నూతులు అభివృద్ధి చేయకపోవుటవలన

* చూడు ఆండర్సన్ సుభేదార్ గార్ల గ్రంథము

రైతులు దరిద్రులగుట. (౧౧) ఇటీవలి రాజ్యాక్రమణమువలన సంస్థానాధీశులు ప్రజలు కలవరముజెందుట. (౧౨) హిందువుల వారసత్వధర్మమును మార్పుజేసి క్రైస్తవులైనను ఆస్తి హక్కులు పోవనుట. (౧౩) సతారా, నాగపూరు, కర్ణాటక, ఝాన్సీ, తంజావూరు, అయోధ్యరాజ్యములను రూపుమాపుట. (౧౪) వంగరాష్ట్ర సైన్యమునకు క్రమశిక్ష లేకుండుట; ఉద్యోగులు సివిలుపనులకు నియమింపబడుట; ఐరోపా సైనికులు తక్కువగానుండుట. (భారతదేశమున ఆనాటికి 40 వేలమంది మాత్రమే యుండిరి.) (౧౫) పందిక్రొవ్వు, ఆవుక్రొవ్వు తోటాలనుపయోగించుటకు హిందూమహమ్మదీయ సిపాయిలకు స్వధర్మవిరుద్ధమై అసహ్యామగుట (౧౬) 1856 జూలైలో సైనికులు సముద్రప్రయాణము చేయవలెనను శాసనము. (౧౭) విదేశీయుల కుట్రలు: పర్షియా రష్యాదేశములు ఆంగ్లేయ ప్రభుత్వమును తిరుగదోడ దలచుట. (౧౮) మహమ్మదీయుల అసంతృప్తి; అయోధ్యనవాబు బీగముల కుట్రలు.

కంపెనీవారి లోపములకన్నను, వారి తాబేదారుల దుష్పరిపాలనముకన్నను, పార్లమెంటువారి ఉపేక్షాభావము అత్యంత గర్హ్యమైనదని చెప్పక తప్పదు. మద్రాసులో "టార్చర్ కమిషన్" వారు అచ్చట జరుగుచున్న ఘోరవిషయముల నెన్నో బయల్పరచినను పార్లమెంటువారు కన్ను తెరువలేదు. ఇండియా సంగతులు పార్లమెంటులో చర్చకు వచ్చినప్పుడెల్ల సభ్యులు విందారగింపుసమయముగా నుపయోగించుకొనుటకు బయటకు పోవుచుందురు! మీరతులోను, కాన్పూరు

లోను సాక్షాత్తుగా రక్తపాతము జరుగువరకు నీ భారతదేశ సమస్యయనునది తమ తాబేదారుల దుష్పరిపాలనమువలన కలిగిన విప్లవమనిగాని ఈదేశమనునది కోట్లకొలది జనులుగల విశాలరాజ్యమునకును అందలి ప్రజలకష్టసుఖములకును సంబంధించిన గొప్పసమస్యయనిగాని పార్లమెంటులో నే యాంగ్లేయ సభ్యుడును తలంపడయ్యెను. ఇంతటి యుపేక్షాభావమే బ్రిటిషు పరిపాలనలోని అన్యాయములకు మూలకారణముగనుండెను.

II

ఈ విప్లవవ్యూహమునకెంత జాగ్రత్తగా ఆలోచనలు జరిగెనో,ఎంతరహస్యముగాకుట్రలుజరిగెనో తెలిసికొనుటసాధ్యము కాదు. కొన్ని నెలలనుండి యీ రాబోవు తుపాను లక్షణములు కనబడుచునేయుండెను.ఉత్తరహిందూస్థానములోనిదండుప్రదేశములో సంకేతపుమంటలు వేయబడుచుండెను. దీనిభావము నాంగ్లేయు లెరుగరు. ఇంగ్లీషు ప్రభుత్వము 100 సంవత్సరములలో పోవునని అనేకులు భవిష్యత్తును చెప్పుచుండిరి. మహమ్మదీయ సామ్రాజ్యము మరల స్థాపింపబడినదని ఢిల్లీ జుమ్మామసీదు గోడలపైన వ్రాయబడి ప్రకటనచేయబడెను. గ్రామములవెంట చపాతీలను ఉప్పు అందించినట్లు అందించిరి. ఇది ఆంగ్లేయులు గమనింపలేదు. ఒకడు పండ్రెండు చపాతీలుచేసి దానిలో రెంటిని ఉంచుకొని తక్కినవానిని ఇంకొకనికి పంపుచుండును. ఆ రెండవ వాడు మఱల 12 చేసి అట్లే యితరులకు పంపును. దీని అంతరార్థమును పలువురు పలువిధములుగా తలంచుచుండిరి.

ఇట్లు సర్వమును సంసిద్ధముచేసికొని దేశములోని సిపాయిల పటాలములు తిరుగుబాటుచేయుటకు,విప్లవారంభమునకు, సుముహూర్తము నేర్పాటుచేసిరి. కాని మఱల ఏదో విఘాతముకలిగి సుముహూర్తమును మార్చిరి. ఇట్లు కొన్నిమారులు జరిగినది. ఈ ఆలోచనలు, సంచలనము వలన ప్రభుత్వాధికారులు మేల్కొని యుండవలసినదే గాని మీరతులో తిరుగుబాటు ప్రారంభమగువరకు నిది తిరుగుబాటని గ్రహింపలేదు. లక్నోలో వధలు జరుగువరకు నిది విప్లవమని గ్రహింపలేదు. ఆనాడారణరంగమున పాల్గొనినవారిది నిజముగా విప్లవమని గ్రహింపలేకపోయి రనియే చరిత్రకారుడగు కర్నల్ మల్లెసన్‌గారి యభిప్రాయము. నలుబదివేల ఆంగ్లేయదళములతోను కొన్ని నేటివు దళములతోను సిక్కుల సహాయముతో అణచివేయబడిన ఈ సిపాయిల విప్లవమును నిజముగా నొక స్వాతంత్ర్య యుద్ధమనుటకు వీలులేదని తాంప్సన్ గెరాట్ గార్ల అభిప్రాయము.

ఈమహావిప్లవమున కేర్పరుపబడినదినము,ముహూర్తము రాకమునుపే ఇది ప్రజ్వరిల్లినది. పందికొవ్వు ఆవుకొవ్వు పూసిన తోటాలనిచ్చి తమ్ము మతభ్రష్టుల చేయదలచిరని తలచిన సిపాయిలలో నాకస్మికముగా నిప్పు ముట్టుకొనినది. వీరు అనుకొనిన ప్రకారము జరుగక ఆకస్మికముగ ఒక సిపాయిల పటాలములో నొక తిరుగుబాటు ప్రారంభమై వీరు పన్నిన విప్లవవ్యూహములెల్ల వృధలైపోయెను. దేశములోని వివిధశక్తులు భిన్నములైపోయి, సంస్థానాధీశులు ప్రజల విప్లవ

సైన్యములు ఎవరికివారు విప్లవయుద్ధము చేయసాగిరి. అందు వలన యీ విప్లవము యేకోన్ముఖమునకు రాకపోయెను. మీరతు, లక్నో, కాన్పూరు, ఢిల్లీబలము లేపక్రక్కవి యా ప్రక్కనే పోరాడసాగెను. వేసవి మొదలు నాలుగునెలలు పోరు తీవ్రమయ్యెను. ఆంగ్లేయులు నిరాసచెందిరి. ఇట్టి స్థితిలో వీరి యదృష్టవశమున విప్లవనాయకులందు సైన్యములందు ఐకమత్యముతగ్గెను. సిక్కులింగ్లీషువారికితోడైరి. బ్రిటీషువారు సిక్కులస్వాతంత్ర్యము హరించి పదేండ్లయిన గాలేదు. వీరేల నాంగ్లేయుల కిట్లుతోడ్పడిరి? దీనికి గారణము లేకపోలేదు. మొగలుసామ్రాజ్యపు తుదిదినములలో విషయలోలురగు చక్రవర్తులీసిక్కుల గురువులను నిష్కారణముగావధింపగానీసిక్కులు ఎన్నటికైన ఢిల్లీ ప్రవేశించి కొల్లగొందుమని ఆనాడే ఘోర ప్రమాణములు చేసియుండిరి. ఆయవకాశము నేడు లభింపగా వీరు దేశస్వాతంత్ర్యము మాటతలపెట్టుదురా? అంతట నీసిక్కులాంగ్లేయుల పక్షమును వహించి అత్యద్భుతముగా పోరాడి వారి యాపద గడవ బెట్టిరి. ఇదియే విప్లవము విఫలమగుటకు ముఖ్య కారణము. ఈ మహాస్వతంత్రియుద్ధమున నానాసాహెబు, ఝూన్సీ, లక్ష్మీబాయియు ఇతర మహావీరులు నతి ధైర్యముగా పోరాడిరి. లక్ష్మీబాయి రణరంగముననే ప్రాణముల బాసెను. విప్లవసైన్యములు చెల్లాచెదరయ్యెను.

కూకటి వేళ్ళతో పెల్లగించి వేయబడుటకు సిద్ధమైన విజాతీయ పరిపాలన, చావు తప్పి కన్ను లొట్టపోయినట్లు ఈవల బడినది. బ్రతికి బయటపడిన ఆంగ్లేయులకు ధైర్యము

వచ్చినది. అంతట వీరికి తీవ్రవిషాదమును రోషమును గలిగెను. ఈ విప్లవమును లేవదీసినందుకు అందరికిని తగుశాస్తి గావింప వలెనని క్రోధావేశముగలిగి దేశములో చిందులు ద్రొక్కుచు నిరాయుధులును నిరపరాధులును అగు స్త్రీపురుషులను పసిపిల్లలను దొరకినవారి నెల్లరను క్రూరముగా వధింపసాగిరి. తామేదో మహాయుద్ధమునకు తరలిపోవుచున్నట్లు సైన్యములను నలుప్రక్కలకు తీసికొనిపోయి ఇంక నెవ్వరో విప్లవకారులు మిగిలియున్నారని చెప్పుచు, వారి నణచు నెపమున పట్టణములను పల్లెలను భీభత్సము చేయసాగిరి. ఈసమయమున జరిగిన రక్తపాతము, ఘోరాన్యాయములు, క్రూరకృత్యములు, అసలు విప్లవమున జరిగినవాని కన్న వేయిమడుగు లధికముగా నుండె ననియు, విప్లవసైన్యములు చేయని అనేక దుష్కృత్యములను ఆంగ్లేయులు చేసిరనియు అనాటి ఆంగ్లేయచరిత్రకారులే ఒప్పుకొని యున్నారు. విప్లవమునందు భారతీయసైనికులు స్త్రీలను అవమానించినారని వ్రాసిన వ్రాత లబద్ధములని ఆంగ్లేయ చరిత్రకారులే ఒప్పుకొన్నారు. ఆంగ్ల సైనికులు కనపడినవారి నెల్లరను చెట్లకొమ్మలకు వ్రేలాడదీసి చంపిరి. తుపాకులతో గాల్చిరి. స్త్రీలను జెఱచిరి. చిత్రవధలు గావించిరి. తమ యక్కసు నెల్ల దీర్చికొనిరి. నిజముగా విప్లవము అణగిపోయిన చాలకాలమువరకు వీరు దేశములో నిల్లు భీభత్సము గావించుచు నేయుండిరి. ఎవ్వరైన నిష్పక్షపాతులగు నాంగ్లేయులు దీనిని గూర్చి మందలించినచో 'మీకు తెలియదు ఊరకొను' డనిరి. ఇంగ్లాండువారికి, తాము ఇంక నెంతో కష్టపడి విప్లవాగ్నిని

చల్లార్చు చున్నామని తెల్పుచుండిరి. ఈ అత్యాచారముల కెల్ల చేయబడిన ఖర్చుతో గలిసి విప్లవము నణచుటకు నలుబది కోట్లరూపాయలు వ్యయమైనట్లు అంచనావేసి దానిని భారతీయ ప్రజల నెత్తిపైన బడవేసిరి. ఇంతఘోరమైన విప్లవమువచ్చి ఇంత రక్తపాతమైనపిదప శాంతియేర్పడునప్పటికి-ఆంగ్లేయుల కోపాగ్ని చల్లారునప్పటికి చాల కాలము పట్టినది. (చూడు: కే. మల్లెసనుల ఇండియన్ మ్యూటినీ)

III

కంపెనీవారి దుష్పరిపాలనము మాన్పుటకు వివిధరాష్ట్రములలో శాంతియుతముగా లక్ష్మీనరసుమున్నగువారు ఎంతకష్టపడిపనిచేసి నను ఇంగ్లాండువారికి చీమకుట్టినట్లు లేదు. భారతదేశము నుండి వారికి వచ్చిన విన్నపములు, మహాజరులు, బుట్టదాఖలు చేసియుండిరి. అంతట నా కార్యమును సాధించుటకే హింసా పద్ధతులతో దారుణవిప్లవము జరుగగా తత్క్షణమే యీ లక్ష్మీనరసు మున్నగు అహింసావాదులు ఏమి కోరుచుండిరి? దేశములో నింత యశాంతి ఎందుకు ప్రబలెను? ఇంత దారుణ విప్లవము ఎందుకు జరుగవలసి వచ్చెను? అను ఆలోచనలు కలిగెను. చాలకాలమునుండి కంపెనీవారి దుష్పరిపాలనమును గూర్చి చేయబడుచున్న ఫిర్యాదులలో కొంతమైన నిజ ముండ వలెనను ఊహా, ఇంగ్లాండు దేశీయులకును పార్లమెంటువారికిని కలిగెను. వా రప్పుడు పూర్వము లక్ష్మీనరసు మున్నగువారు పంపిన అర్జీలు మహజర్లు బయటకుదీసి భారతదేశ వ్యవహారము లెల్ల పరిశీలించి భారతీయుల బాధలు నిజమేననియు వారు

కోరు రాజ్యాంగ సంస్కరణములలో కొన్నిటినైన గావించుట యవసర మనియు నిశ్చయించిరి. భారత దేశములో వ్యాపించి యున్న తీవ్రమైన అశాంతిని కేవలము దారుణకృత్యముల తోను పశుబలముతోను అణచివేసి నంతమాత్రమున లాభము లేదనియు, దాని కారణములలో కొన్నిటినైనను తొలగించి నిజమైన శాంతిని కలుగజేయుట యవసరమనియు గ్రహించిరి. అంతట భారత దేశములోని కంపెనీ ప్రభుత్వమును రద్దుపరచి యిక ముందు దేశాక్రమణముజేసి రాజ్యములను కలుపుకొన మనియు ఉన్న సంస్థానాధీశులతో నెయ్యమును పాటింతు మనియు దేశప్రజల హక్కులను గాపాడెదమనియు దేశప్రజల మతములతో జోక్యము కలిగించుకొనమనియు ఇంక నేమేమో వాగ్దానములుచేయుచు తమ రాణీచేత ప్రకటింపజేసిరి.

"స్వదేశసంస్థానాధీశుల బిరుదులను, అధికారములును యథాప్రకారము ఆదరించెదము. వారు కంపెనీవారితో చేసి కొనిన ఒడంబడికలన్నియు మన్నించెదము. క్రొత్త రాజ్యము లను కలుపుకొని రాజ్యాక్రమణముచేయము; భారతీయుల ప్రాచీన సాంప్రదాయములను ఆచారములనుబట్టియే శాసన ములును చేయుదుము; క్రైస్తవమత మవలంబింపుడని నిర్బం ధింపము; ప్రజల ఆచారములకును, మతసిద్ధాంతములకును భంగముకలిగింపరాదని మాయుద్యోగులకు కట్టడిచేయుదుము; జాతి మత వర్ణ భేదములతో నిమిత్తములేకుండా శక్తిసామ ర్థ్యములనుబట్టియే ఉద్యోగముల నిచ్చెదము. భూస్వాములకు వంశపారంపర్యముగా సంక్రమించుహక్కులను కాపాడెదము.

దేశములో శాంతికలుగగానే ప్రజాసౌకర్యములు చేయుదుము" అని గూడ విక్టోరియారాణి ద్వారా ప్రకటన గావించిరి.

భారత దేశములో తన పరిపాలన స్థాపింపబడినదని 1858వ సంవత్సరము 1వ నవంబరు తారీఖున ఇంగ్లాండు దేశపు రాణియగు విక్టోరియా ప్రకటన గావించుచు "మా పరిపాలన క్రిందనున్న యితర రాజ్యభాగములందలి ప్రజల విషయము నందువలెనే భారత దేశపుప్రజల విషయమునగూడ మేము ప్రభుత్వపు బాధ్యతలను వహించి ఆ బాధ్యతలనెల్ల పరమేశ్వరానుగ్రహమువల్ల సక్రమముగ కొనసాగింప నిశ్చయించితిమి." అని దానిలో నొక వాగ్దానము గావించెను. మరియు నామె యీ మార్పునుగూర్చి డర్బీప్రభువుకు వ్రాయుచు "భారత దేశ ప్రజలు బ్రిటిషు సామ్రాజ్యములోని తక్కిన భాగము లందలి ప్రజలతో సరిసమానులుగ చేయుబడుటవలన వారికి లభించు విశేషహక్కులును, నాగరకత యభివృద్ధిచెందుటవలన వారికికల్గు విశేషలాభములును వారికి తెలియచెప్పుటయే" తన ప్రకటనయొక్క ముఖ్యోద్దేశమనియు నామె వెల్లడించెను.

సిపాయివిప్లవముయొక్క రాజకీయఫలితము లింకొక చోట చర్చింపబడినవి. 1858 లో భారత దేశపు పరిపాలనయం దొక క్రొత్తఘట్టము ప్రారంభమైనట్లుగా యెంచవచ్చును. ఏది యెట్లున్నను భారత దేశమునకు అభయ మొసగబడుచు నొక రాజ్యాంగపత్రము వచ్చినది. ఇదియే రాజ్యాంగసంస్కరణలకు దారిచూపినది.

సిపాయిలవిప్లవము తరువాత చేయబడిన క్రొత్తరాజ్యాంగ

చట్టముప్రకారము భారతదేశ ప్రభుత్వమునకు శాసననిర్మాణాధికారమునిచ్చి చట్టనిర్మాణసభలలో కొందరు భారతీయులనుగూడా నియమింపదలచిరి. ప్రజాప్రాతినిధ్య పరిపాలన మేర్పడకపోయినను ఆనాటి కిది కొంత బాగుగనే యుండెను.

IV

విక్టోరియా రాజ్ఞి ప్రకటన

(1858 నవంబరు 1 వ తేదీ)

"గ్రేట్ బ్రిటన్ (ఇంగ్లాండు స్కాటులాండు వేల్సు) రాజ్యములకును, ఇంగ్లాండుకు ఐరోపాలోను, ఆశియాలోను, ఆఫ్రికా, అమెరికా, ఆస్ట్రేలియాలలోను గల వలసరాజ్యములకును సామంతరాజ్యములకును దైవకృపవలన రాణియు మతసంరక్షకురాలు నగు విక్టోరియా అను పేరుగల మేము ఇదివరకు మా తరఫున ధర్మవిశ్వాసులుగా తూర్పుఇండియా కంపెనీ పాలించు భారతదేశములోని రాజ్యభాగములను, పార్లమెంటులో సమావేశమైన ప్రభువులు కామన్సువారి సలహాతోను, అంగీకారముతోను ఇకముందు మేమే స్వయముగా పరిపాలించుటకు నిశ్చయించి యీ ప్రకటన చేయుచున్నాము.

కాబట్టి ఆరాజ్యభాగములందుగల ఆయా ప్రజలెల్లరును మాయెడల విశ్వాసము కలిగి మాయెడలను మా వారసులపట్లను మాతదనంతరకర్తలపట్లను విధేయతకలిగి యుండవలసినదనియు, మా తరఫున నా రాజ్యములను పరిపాలించుటకు మేము ప్రభుత్వము చేయుటకు నియమించువారి అధికారమునకు లోబడి యుండవలసిన దనియు కోరుచున్నాము.

మా సన్నిహితుడగు చార్లెస్ జాన్ వైకౌంటు క్యానింగు యొక్క రాజభక్తియందును సామర్థ్యమందును తెలివితేటలం దును మాకుగల నమ్మకమునుబట్టి అతనిని మాయొక్క ప్రథమ రాజప్రతినిధిగా నియమించి మా తరపున నారాజ్యములను పరిపాలించుటకు నియోగించినాము. మా ప్రధాన రాజ్యాంగ కార్యదర్శులగు క్యాబినెట్టు మంత్రులలో నొకరిద్వారా అతని కప్పుడప్పుడు వచ్చు ఉత్తర్వులకు లోబడి అతడు పరిపాలించును.

తూర్పు ఇండియా వర్తకసంఘము వారి కొలువులో సివిలు మిలిటరీ శాఖల యుద్యోగములందు నియమింప బడి యిప్పుడు పనిచేయుచున్నవారినెల్లరను మాచిత్తమున కును, యికముందు చేయబడుశాసనములకును రిగ్యులేషనుల కును లోబడి వివిధశాఖల యుద్యోగములందు యిందు మూల ముగా ఖాయపరచుచున్నాము. భారతదేశ స్వదేశసంస్థానా ధీశులతో తూర్పు ఇండియా కంపెనీవారి హయాములో నిది వరకు చేయబడిన ఒడంబడికలను, సంధులను మేము అంగీక రించుచున్నామనియు వాని ప్రకారము జరుపవలయుననియు నిందుమూలముగా ప్రకటించుచున్నాము.

ప్రస్తుత రాజ్యభాగముల నికముందు పెంచి విస్తరింప జేయు ఉద్దేశము మాకులేదు. మా రాజ్యములపైన మా హక్కులపైన ఇతరులెట్టి యాక్రమణలు చేయుటను మేము సహింపము. ఇతరులపై నట్లు జరిగించుటకు నంగీకరింపము. స్వదేశసంస్థానాధీశులహక్కులు, దర్జాలు గౌరవమును మావాని వలెనే మేము మన్నింతుము. వారును మాప్రజలును గూడా అంత

రంగిక శాంతి సత్పరిపాలనములవలన కలుగు అభివృద్ధిని, సాంఘి కాభివృద్ధిని కలిగియుండవలెనని మాయుద్దేశము. మాయొక్క యితర ప్రజలపట్ల మేమెట్టి విధ్యుక్త బాధ్యతలను కలిగి యున్నామో అట్టి బాధ్యతలనే భారత దేశములోని మా నేటివు ప్రజలపట్లకూడ కలిగియుందుము. భగవంతుని కృపవలన మే మా బాధ్యతల నెల్ల సక్రమముగాను మనఃపూర్వకముగాను నిర్వర్తింతుము.

క్రైస్తవమత ధర్మముయొక్క సత్యముపైన సంపూర్ణ విశ్వాసమును మేము కలిగియుండియు, మతమునందలినమ్మకము వలన కలుగు శాంతికి కృతజ్ఞులమైయుండియు, మా మతముల నితర ప్రజలపైన బలవంతము చేయుటకు మాకు హక్కుగాని కోరికగాని యున్నదని మేము చెప్పదలప లేదు. ఏమత విశ్వా సమునుగాని ఆచారములనుగాని పురస్కరించుకొని ఎవరికిని మేము అధికాదరమును అనాదరణమును చూపము. అందరును సమానముగా శాసనధర్మములయొక్క సంరక్షణను పొంది సుఖముగా నుండగలరు. మా క్రింద నధికారము వహించువా రెల్లరును మా ప్రజలయొక్క మతాచారములతో నెట్టిజోక్యము కలిగించుకొనగూడదు. వారట్లు చేసినచో మాయనుగ్రహము నకు పాత్రులు కాజాలరని హెచ్చరించుచున్నాము. ఏజాతి మతములకుజెందినవారైనను తగిన విద్య సమర్థత, నమ్మకము గల మా ప్రజలెల్లరు మా కొలువులోని యుద్యోగములందు నిష్పక్షపాతముగా వీలైనంతవరకు నియోగింపబడుటయే మా యభిమతము. వంశపారంపర్యపు హక్కులుకలిగిన భూములందు

భారతీయులకుగల ప్రేమను మేము ఎరుగుదుము. ఈభావమును మేము మన్నింతుము. ప్రభుత్వమువారి న్యాయమైనహక్కులకు లోబడి అందుకు సంబంధించిన ప్రజల హక్కులనెల్ల సంరక్షింతుము. శాసనధర్మవిధులను చేయునప్పుడును వాని నమలు జరుపునప్పుడును భారతీయుల కనాదిసిద్ధముగానుండు హక్కులు ఆచారములు సామాన్యముగ గమనింప వలయుననియే మా తలంపు.

కేవలము స్వార్థము నాశించినవారు కొందరు తమ తోడి ప్రజలకు అబద్ధపుమాటలు చెప్పి మోసగించి బహిరంగముగా తిరుగుబాటును ప్రోత్సహించినందువలన కలిగినకీడులకు దురవస్థలకు మేము విచారించుచున్నాము. ఆ పితూరీని యుద్ధ భూమిలో అణచివేయుటవలన మాశక్తి ప్రదర్శింపబడినది. మోసపోయినవారు మరల సన్మార్గమునకు వత్తురేని వారి నేరములను మన్నించి మాకరుణకు పాత్రులుగ జేయుదు.

ఇకముందు రక్తపాతము జరుగకుండగను మా భారత దేశరాజ్యములందు శాంతిని స్థాపించుటకును, మా రాజప్రతి నిధి అప్పుడే కొన్నిషరతులకు లోబడి యొక రాష్ట్రములో సర్వ జన క్షమాపణను ప్రకటించియున్నాడు. ఇదివరకు జరిగిన దుర దృష్టకరమైన కలతలలో మా ప్రభుత్వముపట్ల నేరములు జేసినవారి విషయములో కొన్ని షరతులకు లోబడి క్షమా పణ ప్రకటించినాడు. మన్నించుట కెంతమాత్రము వీలులేని నేరములు జేసినవారి విషయములో విధింపబడు శిక్షలను ప్రక

టించినాడు. మా రాజప్రతినిధి జేసిన ప్రకటనలను మేము ఆమోదించుచున్నాము. అదిగాక యిప్పు డీ క్రిందిసూచనను జేయుచున్నాము. బ్రిటిషుప్రజలను హత్యచేసిన నేరములు చేసినట్లు స్థిరపడినవారిని తప్ప తక్కిన నేరములు చేసినవారి నెల్లరను మేము క్షమింప దలచినాము. హత్యగాండ్రను మాత్రము క్షమించుటకు వీలులేదు.

హత్యగాండ్రని యెఱిగియు, వారి కాశ్రయమిచ్చినవారిని, విప్లవమునకు నాయకులుగా గాని ప్రోత్సాహకులుగా గాని యుండినవారిని, వారియొక్క ప్రాణములను మాత్రము రక్షించెదము. వారికి శిక్షలువిధించుటలో వీరు రాజద్రోహము చేయుటకుగలకారణసందర్భములన్నియు ఆలోచింపబడును. కేవలము అబద్ధపు ప్రచారమువలన మోసపోయిన వారిపట్ల చాలదయ దాక్షిణ్యముచూపబడును. ఇంకను మాప్రభుత్వముకు వ్యతిరేకముగా పోరాడుచున్నవా రెల్లరు వెంటనే తమ యిండ్లకువచ్చి సన్మార్గజీవనమునకు మరలినచో మేము క్షమింతుమని యిందు మూలముగా ప్రకటించుచున్నాము. రాబోవు జనవరి మొదటి తేదీలోపుగా నీ షరతులు మన్నించినవా రెల్లరు క్షమింపబడుదురు. పరమేశ్వరుకృపవలన శాంతికలుగగానే భారత దేశము యొక్క పరిశ్రమలకెల్ల ప్రోద్బలము చేయుటకును ప్రజోపయుక్తములును, ప్రజాభివృద్ధికరములు నగు కార్యములను చేయుటకును ఆ రాజ్యము లందందు మా ప్రజలయొక్క క్షేమలాభములకొఱ కా దేశమును పరిపాలించి ప్రభుత్వము నడుపుటకును మేము నిశ్చయించినాము. వారి అభివృద్ధిలోనే మాకు బలము,

వారి సంతృప్తిలోనే మాకు శ్రేయము; వారి కృతజ్ఞతలోనే మాకృతకృత్యతయు నుండును. సర్వశక్తిస్వరూపుడగు భగవంతుడు మాకును మాక్రింది యధికారులకును ఈ మా యాశయములను మాప్రజల క్షేమముకొఱకు చక్కఁగా నెరవేర్చు నట్టిశక్తిని మాకొనగూర్చునుగాక!"

భారతదేశమున

బ్రిటిష్ రాజ్యతంత్రయుగము

తృతీయ భాగము

ఇంగ్లీషు దొరతనము : సామ్రాజ్యతత్త్వము

1858—1937

మొదటి ప్రకరణము

జాతీయ చైతన్యము

I

సిపాయిల విప్లవమువలన కలిగిన రాజకీయ ఫలితములలో దేశప్రజల స్వాతంత్ర్య స్వత్వములకు, ప్రజాభిప్రాయ ప్రకటనకు భంగకరమగు "ప్రెస్సుఆక్టు" అనబడు ముద్రణ శాసనము చేయబడుటయొకటి. భారతదేశ స్వాతంత్ర్యోద్యమము నరికట్టుటకే యిది చేయబడినది. ఈ యభిప్రాయముతోనే ఇరువదేండ్ల తరువాత గవర్నరుజనరలుగావచ్చిన లిట్టను దేశభాషలలోని వార్తాపత్రికలనునిరోధించు శాసనముజేసినాడు. ఇంకను అనేక స్వాతంత్ర్య నిరోధక శాసనములు చేయబడినవి.

విప్లవము నణచివేయుటకై సైనికవ్యయము 40 కోట్ల రూపాయిలుగా అంచనావేయబడిన యా భారము, కంపెనీవారితర యుద్ధములకొరకుచేసిన ఋణభారము, భారతదేశ అదా

యములపైన బద్ధత చేయబడినది. ఇట్లు కంపెనీవారి పరిపాలన పోవునప్పటికి 112 కోట్ల రూపాయిల ఋణము మన దేశము పైనబడి దానిపైన వడ్డీ మనము చెల్లించవలసివచ్చితిమి. కంపెనీ వారి ఆస్తి కొన్నందుకైన ఖర్చు, తరువాత గవర్నరుజనరలు చేసిన యుద్ధముల ఖర్చులు, అత్యధికవ్యయముతో నిర్మింపబడిన రైలుదారిఖర్చులు, కలిసి ఈ ఋణభారము క్రమక్రమముగా వృద్ధియై సాలియానా 60 కోట్ల రూపాయల చొప్పున వడ్డీలు చెల్లించగా కూడా నేటికి రూ 1200 కోట్లు మిగిలినది.

సిపాయిల విప్లవము తరువాతనే భారతదేశ ప్రజలు భరించవలసిన పన్నులధికము చేయబడి అవి నానాటికి పెరిగినవి. సిపాయివిప్లవమువలన దేశాదాయములో లోటు వచ్చినదని తాత్కాలికముగా ఆదాయపుపన్ను అనబడు క్రొత్తపన్ను విధించుట మొదలిడిరి. ఆ పన్ను నాటికి నేటికి తీసివేయబడలేదు. దేశప్రజలకు విద్యకు వైద్యమునకు ఇతర సౌకర్యములకు సొమ్ము లేదనిరి. దేశక్షేమముకొరకని సైనిక వ్యయము మాత్రము అత్యధికము జేసిరి. జాగ్రత్త కొరకని ఆంగ్లేయ సైనికుల సంఖ్యను వృద్ధిజేసిరి.

సిపాయి విప్లవానంతరము బ్రిటిషువారు సివిల్ క్రిమినల్ వ్యవహారధర్మవిధులను శిక్షాస్మృతిని క్రోడీకరించిరి. ఇట్లు 1860 లో పీనల్‌కోడ్ 1861 లో క్రిమినల్ ప్రొసీజర్‌కోడ్డును క్రోడీకరింపబడినవి. శివిల్ ప్రొసీజర్ కూడా నిర్మింపబడినది. సాక్ష్యస్మృతి విధులుకూడా సంపుటీకరింపబడినవి. 1861 లో ప్రాతన్యాయస్థానములకు బదులు ఆంగ్లరాణి ఫర్మానాక్రింద

నేటి హైకోర్టులను స్థాపించుచట్టము చేయబడి మొదటి హైకోర్టు కలకత్తాలో స్థాపింపబడినది.

ఈ విప్లవానంతరమే బ్రిటిషువారీ దేశపు ప్రభుత్వోద్యోగములనుగూర్చిన నిబంధనలను క్రమబద్ధముగ జేసిరి. ఇండియన్ సివిల్ సర్వీసు ఉద్యోగములు కేవలము ఇంగ్లాండులో నియమింపబడు ఐ.సి.యస్ వర్గము వారికే ప్రత్యేకించి, తక్కిన ఉద్యోగముల నందరికిని అందుబాటుజేసిరి. ఈ ఐ. సి. యస్. ఉద్యోగుల జీతములు, అలవెన్సులు, పింఛనలును అత్యధికముగా పెంచబడెను. విప్లవమునకు ముందుగానే విద్యావిధాన సంస్కరణమును గూర్చి చేయబడిన సూచనలనుబట్టి విశ్వవిద్యాలయములు స్థాపింపబడెను. ఈ సమయముననే క్రొత్త శాసన సభలను నిర్మించుచు 1861 లో నొక చట్టమును చేయబడెను.

ఆనాటికే భారత దేశ ప్రజలస్వాతంత్ర్యముల నణచివేయు శాసనము లనేకము లమలులోనుండెను. ఎట్టి విచారణ లేకనే రాజద్రోహము గావించెనను అనుమానమున్నచో పట్టుకొని ప్రవాసమంపుటకు 1818లో వంగ రాష్ట్రపు మూడవ రెగ్యులేషన్; మద్రాసురాష్ట్రపు రెండవ రెగ్యులేషను; బొంబాయి రాష్ట్రపు ఇంకొక రెగ్యులేషను;ల తోపాటు దేశములోని రాజకీయపరిజ్ఞానము హెచ్చుటచూచి 1850 లో మరికొన్ని నిర్బంధకరములైన శాసనములు చేయబడినవి. విప్లవానంతరము చేయబడినప్రజాస్వాతంత్ర్య నిరోధక శాసనములకు మితియే లేదు. అతి నిపుణముగా శిక్షాస్మృతి సవరింపబడి 1860 నాటికి పీనలుకోడ్డుగా శాసింపబడినది. 1861లో క్రిమినలు న్యాయవిచారణ

వ్యవహారధర్మములు క్రిమినలు ప్రొసీజరుగా నిర్మింపబడినవి. ఈలోపుగానే 1857లో ప్రెస్‌చట్టము, స్టేటునేరముల చట్టము, 1858లో స్టేటుప్రిజనర్ల చట్టము, 1858లో ప్రభుత్వముపైన తిరుగ బడు పితూరీదారుల ఆస్తినిలాగుకొనుచట్టము, 1860లో ఆయుధ నిషేధచట్టము, 1861 లో శిక్షార్థపు, ప్యూనిటివ్ (పోలీసు) చట్టము శాసింపబడినవి. 1867లో ప్రెస్సులు, బుక్కుల, రిజి స్ట్రేషనుచట్టము, 1878లో దేశభాషాపత్రికలచట్టము, 1876లో నాటకప్రదర్శనముల చట్టము, ప్రజాభిప్రాయము నణచు క్రొత్త శృంఖలములుగా జేయబడెను. ఈ దేశభాషాపత్రికల శాసనము ప్రభుత్వ విమర్శలజేయు పత్రికాధిపతులపైన ముద్రాలయము పైన ప్రయోగింపబడి కొందరు శిక్షింపబడిరి. ఇది బహిరంగ ప్రజాభిప్రాయమునకు ఆటంకము కలిగించి రహస్య విప్లవమార్గ ములకు ప్రోత్సాహ మొసగెను.

II

భారతదేశమున ఆంగ్లేయవిద్య యభివృద్ధిగాంచుటవలన 1870 నాటినుండి దేశములో రాజకీయపరిజ్ఞానముకూడ క్రమ క్రమముగా అభివృద్ధి గాంచుచుండెను. 1875 నాటికి భారతీ యులు నడుపు ఆంగ్లేయపత్రికలు గాక దేశభాషలందు కూడ 475 పత్రికలు వెలసి ప్రజాభిప్రాయమును వెల్లడించుచుండెను. 1878 లో హిందూపత్రిక ఒక వారపత్రికగా జి. సుబ్రహ్మణ్య అయ్యర్, న్యాపతి సుబ్బారావు పంతులుగార్ల వల్ల స్థాపింప బడెను. 1884 లో నిది వారమునకు మూడుసార్లు ప్రచురింప బడుచు 1889 లో దినపత్రికయై జాతీయ ప్రజాభి

ప్రాధ్యయమునకు తోడ్పడుచుండెను. అంతవరకు జరిగిన సభల వలన పత్రికలయొక్క విమర్శలవలన భారతదేశమునందు కొంత జాతీయ చైతన్యము కలుగసాగెను.

దేశములో వివిధ ప్రాంతములందు రాజకీయార్థిక ప్రజాభిప్రాయము కలిగించుటకు సభలు స్థాపింపబడసాగెను. వంగరాష్ట్రమున ఇంపీరియల్ అసోసియేషన్ 1876 లో స్థాపింపబడెను. దీనికి మూలకారకుడు సురేంద్రనాథ బెనర్జీ యని చెప్పవచ్చును. ఇతడు మొదటి భారతీయ ఐ. సి. యస్. ఉద్యోగి. ఇతనిని ప్రభుత్వములోని తెల్లవారు అనేక విధములుగా బాధించి తుదకు 1874 లో ఉద్యోగము వదలుకొనునట్లు చేసిరి. భారతీయులు ఐ. సి. యస్. చదువుటకు ఇంగ్లాండు పోవలసి యుండెను. ఇది మన ఆచార వ్యవహారములందు పొసగదు. అట్లు పోవదలచిన వారికిగూడ ఆటంకము కలుగచేయుటకు ఆపరీక్షకు పోవలసిన వయస్సు 19కి తగ్గించిరి. అంతచిన్నవారెట్లుపోగలరు? ఇది అన్యాయమని ప్రజాభిప్రాయమును కలిగించుటకు సురేంద్రనాథబెనర్జీ దేశమెల్లయెడల పర్యటనము గావించి గంభీరోపన్యాసము లొసగుచు రాజకీయ ప్రచారము గావించెను. 1876లో నితడు ఇంపీరియల్ ఇండియన్ అసోసియేషన్ స్థాపించెను. దీనికి మొదటికార్యదర్శి ఆనందమోహనబోసు. బెనర్జీ 1876 లో సంయుక్తరాష్ట్రములు, పంజాబు తిరిగెను. 1877 లో జరిగిన ఢిల్లీ దర్బారులో నలుముఖములనుండి ప్రతినిధులు వచ్చుట చూడగా ఇట్టి జాతీయ సభయుండిన ఎంతబాగుండునని ఇతని కప్పుడే తోచిన

దట. 1878 లో నితడు బొంబాయి మద్రాసులు తిరిగి రాజకీయ ప్రచారము గావించినాడు. చెన్నపట్టణమునందు 1881 లో స్థాపింపబడిన "మహాజనసభ" ప్రజలరాజకీయ హక్కులకొరకు కృషిచేయుట ప్రారంభించినది. ఈ సంఘమువారు 1884 లో నొక రాజకీయ మహాసభను జరిపిరి.

ఈ పరిస్థితులలో 1883 లోనే "ఇల్బర్టు" గారు భారతీయ మేజస్ట్రేటులకు ఐరోపాజాతి వారిని కూడ విచారించి శిక్షించుట కధికార ముండవలెనను చిత్తుశాసనము (బిల్లు) నొకదానిని శాసనసభలో ప్రవేశపెట్టిరి. అంతట నాంగ్లేయు లెల్లరు ఏకమై దేశములో నన్ని ప్రదేశము లందును సభలుచేసి అసమ్మతి తీర్మానములు గావించి గొప్ప ఆందోళనము గావించిరి. ఈ జాతీయగర్వము భారతీయులకు దుస్సహమగుటయే గాక, వారి ఐకమత్యము వారి ఆందోళనపద్ధతులు, చూడగా భారతీయులకు ఆశ్చర్యముకలిగెను. దాని ఫలితముగా జిల్లా మేజస్ట్రేటులకు జిల్లాజడ్జీలకు మాత్రమే అట్టి యధికారముండు నట్లు బిల్లు సవరణ చేయబడగా భారతీయుల కది యొక గుణపాఠమయ్యెను.

1883 లోనే కలకత్తాలో నొక గొప్ప రాజకీయసభ జరిగెను. ఇది ఆల్బర్టు హాలులో జరిగినది. ప్రధానవక్తలు సురేంద్రనాధ బెనర్జీ, ఆనందమోహనబోసు గార్లు. ఢిల్లీ దర్బారులో నాంగ్లేయ ప్రభుత్వముపట్ల భక్తిగలవారెల్లరు సమావేశ మయినట్లే మనదేశముపట్ల భక్తిగలిగి దాని శ్రేయముకొరకు పాటుబడు సంఘసంస్కర్తలు రాజకీయ

సంఘముల నాయకులు కూడ నొక్కచోట సమావేశమయి ఒక జాతీయ దర్బారు జరిపినచో నీ దేశక్షేమలాభముల కెంత తోడ్పడవచ్చును! అని సురేంద్రబెనర్జీగారు తమగంభీరకంఠ స్వరముతో మహాసభలో పలుకగా నచ్చటివారెల్లరు నిది బాగు న్నదనిరి. మన జాతీయకాంగ్రెస్ మహాసభను స్థాపించుటకు తోడ్పడిన ఊహాలలో, సంకల్పములలో, నిదియొక్కటిగనుండెను. ఇట్టి యభిప్రాయము ఆ నాడు వివిధరాజకీయ నాయకులందు కలిగెను. (అంబికాముజుందారుగారి జాతీయచరిత్ర)

బొంబాయిలో 1851 వ సంవత్సరమున స్థాపింపబడిన ప్రజాసంఘము 10 సం॥రములు మాత్రమే చక్కగా పనిజేయ గలిగెను. తరువాత నది కొన్నాళ్ళు స్తంభితమై పోయెను. గాని 1870 లో మరల నది పునరుద్ధరింపబడగా 1873 లో దాని నిర్వాహణమునకు నౌరోజీ ఫర్దూంజీగారు పూనుకొని దానిని అతి చతురతతో నడిపిరి. ఇంతలో ఈస్టుఇండియా అసోసియేషను దీనితో పోటీగా పనిచేయసాగెను. ఈ రెంటి కిని గల స్పర్థలవలన కొన్ని చిక్కులు కలిగెను. తరు వాత 1875 ఆ ప్రాంతములలో పూనాలో సార్వజనికసభ స్థాపింపబడి రావుబహద్దరు క్రిష్ణాజి లక్ష్మణనుల్కర్, సీతారాం హరి, విష్ణుకృష్ణచిప్లంకర్, గార్లును ఇంక నితరులును ఆ రాష్ట్ర ములో నీ సంఘముద్వారా ప్రజాసేవ చేయసాగిరి.

1880 నాటికి లోకమాన్య తిలకుమహారాజు భారత దేశోద్ధరణకొరకు నడుముగట్టెను. ఈయన 1856 జూలై 23 వ తేదీన జన్మించి 1876లో బి. ఏ. పరీక్షలో నుత్తీర్ణుడై 1879లో

ఎల్.ఎల్.బి. పరీక్షలో తేరి ప్రభుత్వోద్యోగమునుగాని న్యాయ వాదవృత్తినిగాని స్వీకరింపక తన స్నేహితుడగు ఆగార్కార్ గారితో కలిసి పూనాలో ఒక పాఠశాల నేర్పరచిరి. విష్ణుచిప్లంకర్ గారుకూడా వీరితో కలిసి యీ పాఠశాలను వృద్ధిచేసి 1880 లో పూనాలో నొక నూతనాంగ్ల పాఠశాలను స్థాపించిరి. వీరి కప్పుడు అప్టే, నామజోషీగార్లను వారిరువురు తోడైరి. వీరందరు కలిసి కేసరి మహారాష్ట్ర పత్రికలను స్థాపించి దేశ సేవ చేయసాగిరి. కొల్హాపూరు మహారాజును రీజంటు పరిభ వించుటనుగూర్చి ఆ పత్రికలందు విమర్శింపగా వీరిపైన రాజ ద్రోహనేరము నారోపించిరి. చిప్లంకరుగారు చనిపోగా తిలకు-ఆగార్కారుగార్లు శిక్షింపబడిరి.

చెరసాలనుండి విముక్తులైనపిదప తిలకుగారును ఆగార్కారు గారును మఱల దేశోద్ధరణమునందే తమ కాల మెల్ల వినియో గింపసాగిరి. వీరు తమ యావజ్జీవము దేశసేవకొరకు వినియో గింపదలచి సుప్రసిద్ధ విద్యాభివృద్ధిసంఘమగు 'డెక్కన్ ఎడ్యు కేషనల్ సొసైటీ'ని 1884 లో స్థాపించిరి. దీనిలో జేరిన యావ జ్జీవ సభ్యులు భారతదేశప్రజలకు విద్యాదానముజేయుచు దేశ సేవజేయుటకు నెల 1కి 75 రూపాయిలుచొప్పున జీతముపైన పని చేయుటకు దీక్షవహించి 1885లో తాము స్థాపించిన ఫెర్గుసన్ కాలేజీలో ఉపాధ్యాయులుగ పనిజేయుచుండిరి. వీరెల్లరి దేశాభిమానమును స్వార్థత్యాగమునుజూచి 1884 లో బి. ఏ., పరీక్షలో నుత్తీర్ణుడైన 18 సంవత్సరముల వయస్సుగల శ్రీ గోపాలకృష్ణ గోఖలేగారు ఆ చిన్నవయస్సులోనే

తానుగూడ ఈ సమాజమున జేరిరి. తిలకుగారిట్లు తన విద్యార్థి దశ నాటినుండియు దేశాభిమానియై దేశసేవ చేయుచు 1885 లో దాదాభాయి నౌరోజీ ఏ. ఓ. హ్యూముదొర గారు మున్నగువారు జాతీయ కాంగ్రెస్ మహాసభ స్థాపింపగా నొకటి రెండేండ్లలోనే తిలకుగారందు సభ్యులై జాతీయ మహాసభయొక్క దక్షిణహిందూస్థాన సంఘమునకు కార్యదర్శులై బొంబాయి రాష్ట్రీయసభ నైదేండ్లు జయప్రదముగా జరిపిరి. ఈయన తన పత్రికలద్వారా భారతజాతీయ విజ్ఞాన వికాసములనుగూర్చి ప్రబోధము జేయసాగిరి.

III

భారతజాతీయ కాంగ్రెసు మహాసభకు మూలపురుషుడు ప్రోత్సాహకుడు "ఆలెన్ ఆక్టేవియన్ హ్యూము" అనునొక ఆంగ్లేయుడు. ఇతడు ఐ. సి. యస్. ఉద్యోగి. ఇతడు జిల్లా యధికారిగా నుండగానే ప్రజలకు విద్యాభివృద్ధి గావింపవలెననియు పోలీసుశాఖను సంస్కరింపవలెననియు సారా విక్రయమును నిషేధింపవలయుననియు దేశభాషాపత్రికలను ప్రోత్సహింప వలయుననియు సంస్కరణ కారాగారముల నెలకొల్పవలయుననియు ఇతర ప్రజాసౌకర్యములను గావింపవలెననియు నెంతో పట్టుదలతో కృషిచేయుచుండెను. 1857 విప్లవములో నీతడు యుద్ధమున పాల్గొని శాంతి స్థాపింపబడిన పిదప ఈ సత్కార్యములనెల్ల నాచరణలో పెట్టుటకు ప్రయత్నింపగా నాటి దొరతనమువా రడ్డుపడిరి. నేటివులను విద్యాభివృద్ధి పనులలో నియోగించకూడదని దొరతనమువారు తాఖీదు

జారీచేసిరి! పాప మీా కలెక్టరుగారు ప్రజలను తమ పిల్లలను పాఠశాలల కంపవలసినదనియు పాఠశాలలకు సాయపడవలసిన దనియు ప్రోత్సహించుచున్నందుకు ప్రభుత్వమువా రితనిని మందలించిరి! దీనినిగూర్చి యితడు తీవ్రమైన అసమ్మతిని తెలుపుచు, పై అధికారులకు వ్రాసినాడు. న్యాయవిచారణాధి కారులకే పోలీసు అధికారము లుండుటవలని యాన్యాయములను, పోలీసుచేయు జులుమును గమనించి దానిని విడదీయవలెనని ఇతడు శిఫారసుచేసెను గాని లాభములేకపోయెను. గవర్నమెంటువారి ఆబ్కారీ విధానమువలన ప్రజలు నాశనమై పోవు చున్నారనియు దానివలన వచ్చుసొమ్ము పాపపుద్రవ్యమనియు విది శ్రేయస్కరము కాదనియు గవర్నమెంటుకు వచ్చు ఒక్కొక్క రూపాయి పన్నుకు ఈ వ్యసనమున తగులొక్కనిన వారు నేరములు చేయుచున్నందున దానిని అణచుటకు ప్రభుత్వమువారు చేయుచున్న ఖర్చు రెండేసి రూపాయలు అగుచున్నదనియు, దీనిని సంస్కరించు మార్గము కనబడుట లేదనియు నితడు వగచి తాను బ్రతికియున్నచో నీ యన్యాయమును రూపుమాప ప్రయత్నింతు ననినాడు. నాడు కోర్టులలోని యత్యధిక వ్యయము, రివిన్యూవిధానములోని నిరంకుశత్వము, ఆయుధచట్టము ఫారెస్టు చట్టము నిరంకుశముగా అమలు జరుగుట, ఇంకను ప్రజలుపడుచుండిన బాధలనుగూర్చి యితడు పైయధికారులకు వ్రాసినాడు. 1859 లోనే ఇతడు "పీపుల్సుఫ్రెండ్" అను నొక దేశభాషపత్రికను స్థాపించుటకు తోడ్పడి సంయుక్తరాష్ట్ర ప్రభుత్వమువారు 600 ప్రతులు

తీసుకొని ప్రోత్సహించునట్లు చేసినాడు. ఆపత్రికను తర్జుమాజేసి ఇంగ్లాండులో ఇండియా కార్యదర్శికిని విక్టోరియారాజ్ఞికిని పంపుట కేర్పాటుచేసెను. నేరములనుచేయు బాలురను సంస్కరించుటకును వృత్తికళలనేర్పి సత్ప్రవర్తనము నలవరచు రిఫార్మేటరీ లను స్థాపించుటకును 1863 లోనే ఇతడు దొరతనమును ప్రోత్సహించెను.

రాజపుత్రస్థానములోనుండి చౌకబారు ఉప్పు వచ్చి దొరతనమువారి ఉప్పు యిజారాకు నష్టము కలిగించకుండా ఆరోజులలో సింధునదిదగ్గఱ అట్టాకునుండి బంగాళాఖాతముదగ్గఱ కటకమువరకును 2500 మైళ్ల పొడవునను "సుంకముల సరిహద్దుగీత" యను నొకముళ్లతీగె బందోబస్తును చాలా సొమ్ముఖర్చుపెట్టి దొరతనమువారు చేయుచుండిరి. ఇది చాలా అసహ్యమైన కార్యమని తలచి ఇతడు పశ్చిమోత్తర (ఆగ్రా) రాష్ట్రములో కస్టమ్సు కలెక్టరుగానుండగా దానిని తీసివేయించుటకు కృషిచేసినాడు. 1870 మొదలు 1879 వరకు ఇతడు గవర్నరుజనరలు కేంద్రప్రభుత్వమున కార్యదర్శిగా నుండెను. ఇతని స్వతంత్రబుద్ధి, తెలివి తేటలు, అచ్చటి దొరలకు గిట్టకపోగా అతనిని బదలాయించిరి. ఇతడు 1879 లో నొక వ్యవసాయసంస్కరణ ప్రణాళికను తయారుచేసెను. రాజప్రతినిధి మేయో సానుభూతి కనబరచెనుగాని తెల్లదొరలు ఇది జరుగనీయలేదు. గ్రామములందలి రైతులు షావుకారుల చేతిలో బానిసలై పడియుండుటకు మూలకారణములు అమిత వ్యయకారణములై దూరప్రదేశముల

జరుగు కోర్టువ్యాజ్యములనియు, గ్రామ ఋణములకు సంబంధించిన వ్యాజ్యములనెల్ల, గ్రామస్థుల కష్టసుఖము లెఱిగిన భారతీయ న్యాయాధిపతులే శీఘ్రముగను ఖర్చులేకుండగను, ఆయాగ్రామములలోనే పరిష్కరించ వలెననియు, ఆగ్రామములోనే విచారించినచో నిజము బయల్పడి తీరుననియు అబద్ధము లాడుటకు జంకుదురనియు ఇతడు సలహానిచ్చెను. నేటి శాంతి రామమూర్తి సత్యనాథనులగార్ల అభిప్రాయములవలెనే ఇతని యభిప్రాయములును ఉదారములై యుండెను, గాని లాభము లేకపోయెను. అతడు తయారుచేసిన ప్రణాళికను బొంబాయి గవర్నమెంటువారు రములులో పెట్టలేదు. ఇతనికి లెఫ్టినెంటు గవర్నరుపదవి నిచ్చుటకు గవర్నరుజనరలైన లిట్టను శిఫారసు చేయగా హ్యూముగారే తన కది వలదనిరి. హోం మెంబరుగా నియమింపుడనగా ఇంగ్లాండునుండి దిగుమతియగు బట్టలపైన గలపన్నును తీసివేయుటకు హ్యూముగా రిష్టపడరని శాలిస్‌బరీ ప్రభువు దానికి అడ్డుపడెను.

హ్యూముగారు 1882లో పింఛను పుచ్చుకొని భారత జాతీయ చైతన్యమును కలిగించుటకు పాటుపడసాగిరి. హ్యూముగారి కీ దేశమున నింగ్లాండులోను గొప్పపలుకుబడి యుండెను. అందువలననే ఆయన భారతదేశ ప్రజల అభిప్రాయమును ప్రభుత్వమునకు తెలుపగలందుల కొకజాతీయ ప్రతినిధుల సభ స్థాపింపబడుట యావసరమని ప్రచారము చేయగా ఆంగ్లేయ భారతీయ ప్రముఖులే గాక నాటి రాజప్రతినిధి డఫ్రిన్, పాతరాజ ప్రతినిధులగు లిట్టన్ డల్‌హౌసీలు, ఇతర

ఉద్యోగులుగూడ దీనికి సహాయముచేయుట తటస్థించెను. హ్యూ్యముగారికి స్నేహితుడగు బ్రైట్ గారు ఇంగ్లాండులో నాయన చాలపనిచేసిరి. భారత దేశపక్షమున నింగ్లాండులో పార్లమెంటులో పనిచేయుట కచ్చట పార్లమెంటు సభ్యులను గొందరిని ఒప్పించి ఒక పార్లిమెంటరీ ఉపసంఘమును స్థాపించిరి. భారత దేశమున వివిధ ప్రాంతములందలి రాజకీయ సంస్థల యొక్క ప్రతినిధులను, కొందరు రాజకీయ ప్రముఖులను, 1885 డిసెంబరు నెలలో పూనాలో నొక మహాసభయందు సమావేశము కావలసినదని హ్యూ్యముగారు మార్చి నెలలోనే ఆహ్వానము లంపిరి. ఈ మహాసభకు పూనా నగరమున నొక ఆహ్వానసంఘ మేర్పరచిరి. అయితే పూనాలో కలరా వచ్చుటవలన సభను బొంబాయిలో జరుపవలసివచ్చెను. అచ్చట నాహ్వానసంఘమునకు కాశీనాథ త్ర్యంబక నాథ తెలాంగు గారు అధ్యక్షులైరి. ఆ ప్రకారము డిశెంబరు 28 వ తేదీన బొంబాయిలో జరిగిన జాతీయ ప్రతినిధుల సభయే నేటి కాంగ్రెస్ మహాసభయొక్క ప్రథమ సమావేశము. ఇట్లు కాంగ్రెస్ మహాసభకు హ్యూ్యముగారే మూల పురుషుడైనాడు.

IV

భారత దేశ భాగ్యభోగ్యములు బ్రిటిష్ రాజ్య తంత్రజ్ఞుల నాకర్షించినట్లే ఈ దేశముయొక్క పూర్వనాగరకత, ఆర్య విజ్ఞానము, మత ధర్మములు పాశ్చాత్య పండితుల నాకర్షించెను. అనేక సంస్కృతగ్రంథములు ఇంగ్లీషులోనికిని జర్మనీ

భాషలోనికిని చాలకాలము క్రిందటనే అనువదింపబడెను. భారత దేశముపై ననేక పాశ్చాత్యవిద్వాంసుల కభిమానము కలిగిగెను. వారిరచనల ద్వారా భారత దేశ విజ్ఞానవికాసము క్రమక్రమముగా వృద్ధిగాంచి జాతీయచైతన్యము కలిగించెను.

ప్రపంచములోని వివిధమతములయొక్క మూల సూత్రములను పరిశోధించి సర్వమానవ సౌభ్రాతృత్వము స్థాపించు నుద్దేశముతో రష్యాదేశపుస్త్రీయగు బ్లావెట్‌స్కీగారును అమెరికా దేశీయుడగు కర్నల్ ఆల్కాటుగారును 1875 లో అమెరికాలో థియసాఫికల్ సొసైటీ అనుపేరుతో నొక దివ్యజ్ఞానసమాజమును స్థాపించిరి. వీరు భారత దేశ విజ్ఞానమును గూర్చి తమ గ్రంథములందు పత్రికలందు వ్రాయుచుండిరి. ఆకాలమున నాంగ్లవిద్యాధికులగు భారతీయు లనేకులీగ్రంథములను పత్రికలను జదువుచు నీ సమాజమున సభ్యులైరి. అట్టివారిలో సర్. టి. మాధవరావు, తల్లాప్రగడ సుబ్బారావుగార్లు మున్నగు ప్రముఖు లుండిరి. ఈ సుబ్బారావుగారు చాలా దూరదృష్టితో దివ్యజ్ఞాన సమాజము యొక్క స్థాపకులను మద్రాసు కాహ్వానించి వారి ప్రధానకార్యస్థానమును అడయారులో స్థాపించుటకు ప్రోత్సహించిరి. ఇది భారత దేశమునకు మహోపకారమయ్యెను. ఆసమాజమున ననేకులు విద్యాధికులు, రాజ్యతంత్రజ్ఞులు, సంఘసంస్కర్తలు సభ్యులై భారత దేశోద్ధరణకు బద్ధకంకణులై పనిచేయసాగిరి. నాడు దివ్యజ్ఞానసమాజమున సభ్యులైనవారిలో ఏ. ఓ. హ్యూముగరును ఏ. పి. సిన్నెటుగారును ముఖ్యముగా పేర్కొన

దగినవారు. వీరిరువురు 1931 లో సమాజసభ్యులై సిమ్లాలో నొకశాఖను స్థాపించిరి. సిన్నెటుగారు పయోనీరుపత్రికకు సంపాదకులు. వీరు భారతదేశీయుల పక్షమున వ్యాసములు వ్రాయుట చూచి పత్రిక యజమానులగు ఆంగ్లేయులకు కోపమువచ్చి ఈయనను పనినుండి తొలగించిరి. హ్యూము గారును సిన్నెటుగారును భారతదేశముపట్ల నత్యంతాభిమానము కలిగియుండుటకు దివ్యజ్ఞానసమాజమే కారణమనియు వీరు తల్లాప్రగడ సుబ్బారావుగారికి శిష్యులుగ నుండిరనియు సమాజ పుస్తకములందు వ్రాయబడినది. (బ్లావెట్‌స్కీ లేఖలు)

దివ్యజ్ఞానసమాజము భారతదేశమునకు చేసినసేవ నిరుపమానమైనది. భారత దేశోద్ధరణకు తన జీవితమెల్ల ధారవోసిన అనిబిసెంటుగారు నీ సమాజసభ్యురాలైన తరువాతనే భారతదేశముపట్ల గాఢమైన అభిమానము కలిగియుండెను. ఈమె ఇంగ్లండులో నుండగా 1878 లో 'భారతదేశము-అఫ్గనిస్థానము-బ్రిటిష్‌ప్రభుత్వము,' అనునొక ఉద్గ్రంథమును వ్రాసి భారతదేశ వ్యవహారములను తీవ్రముగా విమర్శించియుండెను. తరువాత నామె యీదేశమునకు వచ్చి ఈ దేశము పట్ల నెంతో భక్తి కలిగి ఎన్నో గ్రంథములను రచించి ప్రబోధము కలిగించెను. 1916-18 మధ్య హోంరూలు ఉద్యమమును నడిపి భారతదేశ స్వాతంత్ర్యము కొరకు విశేష కృషిచేసెను. ఈ దేశముకొరకీమె యెన్నో బాధలనుభవించెను. ఈమె కాంగ్రెస్‌కు అధ్యక్షురాలై సమర్థతతో నడిపెను.

ఏది యెట్లున్నను 1882 వ సంవత్సరము భారత దేశ జాతీయచైతన్య చరిత్రలో చాల ప్రాముఖ్యత జెందిన వత్సర మనక తప్పదు. భారత దేశ సందేశమును పాశ్చాత్యుల కంద జేసిన వివేకానందస్వామి యీ సంవత్సరముననే శ్రీరామ కృష్ణపరమహంసయొక్క శిష్యుడయ్యెను. భారత దేశములోని ప్రతిభాశాలురను విద్వాంసులను రాజ్యనీతిజ్ఞులను సంస్కర్తలను ఒక్క ముఖమునకు తెచ్చిన సంస్థలలో ప్రధానమైనదగు దివ్యజ్ఞానసమాజ కార్యస్థానము అడయారులో స్థాపించుటకు నిశ్చయింపబడినదియు ఆ సంవత్సరముననే. నాడు మొదలు భారత దేశోద్ధరణకు తోడ్పడిన శక్తులెల్ల కేంద్రీకృతము కాజొచ్చెను. అట కలకత్తాలోను బొంబాయి సిమ్లాలలోను మద్రాసులోను జాతీయభావములు పెంపొందెను.

భారత దేశ జాతీయోద్యమమును గూర్చి అనీబిసెంటు గారు వ్రాసిన పుస్తకము వలన నొక విశేషము తెలియు చున్నది. 1884 లో దివ్యజ్ఞాన సమాజ 'కన్వెన్షను' వార్షికోత్స వమునకు దేశములో నలుప్రక్కలనుండి మద్రాసుకు వచ్చిన ప్రముఖులలో 17 మంది ప్రత్యేకముగా సమావేశమై అఖిల భారతజాతీయ ప్రతినిధుల సభ నొకదానిని స్థాపింప నిశ్చయించి రనియు నిదియే కాంగ్రెస్ మహాసభ స్థాపనకు కారణమయ్యె ననియు ఆమె వ్రాసినది.*

* How India wrought for Freedom.—Annie Besant.

రెండవ ప్రకరణము

వందేమాతరం

I

కాంగ్రెసు మహాసభ మొదటి సమావేశము జరిగిన 1885 మొదలు ప్రతియేటను సమావేశమై రాజకీయ సాంఘిక సంస్కరణములను గూర్చిన తీర్మానములు చేయుచుండెను. ప్రభుత్వ శాసనసభలకు భారతీయ ప్రజాప్రతినిధులు ఎన్నుకొనబడవలెననియు, ప్రభుత్వవ్యవహారములందు భారతీయులు పాల్గొనుటకు అవకాశము లుండవలెననియు, ఉన్నత ప్రభుత్వోద్యోగములందు భారతీయులు హెచ్చుగా నియమింపబడ వలెననియు ఇంగ్లాండులోను ఇండియాలోను ఐ. సి. ఎస్. పరీక్షలు జరుపవలెననియు ఇంక నెన్నో తీర్మానములు గావించి ఆందోళన ప్రారంభించెను. "ఇండియా" అను పేరుతో ఇంగ్లాండులో నొక వార్తాపత్రికను స్థాపించి ప్రచారముచేసెను. ఆనాటి రాజప్రతినిధియగు డఫ్రిన్ ప్రభువు స్థానిక శాసనసభలయందైనను భారత దేశ ప్రజాప్రతినిధులను నియమింపవలెనని సలహానిచ్చెను. 1890లో కాంగ్రెసువా రింగ్లాండుకొక ప్రాతినిధ్యమంపిరి. కాంగ్రెసు మహాసభవారి కోరికపైననే ఛార్లెస్ బ్రాడ్లా అను స్వాతంత్ర్య ప్రియుడు భారత దేశమునకు స్వపరిపాలనమివ్వవలెనని ఆంగ్లపార్లమెంటులో నొక చిత్తుచట్టమును ప్రవేశపెట్టెను. ఇట్లు రాజకీయాందోళనము తీవ్రతరము కాగా, విడదీసి పాలించు పద్ధతిని హిందూదేశప్రభుత్వమువారు ప్రారంభించిరి. 1890

లో హిందువులకును మహమ్మదీయులకును తగవులు ప్రారంభ మయ్యెను.

దేశభాషాపత్రికల శాసనము 1882 లో రద్దుచేయ బడినది మొదలు దేశభాషలందు జాతీయ పత్రికలు వృద్ధియై దేశములో తీవ్రమైన రాజకీయాభిప్రాయములను వెదజల్ల సాగెను. 1891 లో పీనలుకోడు సవరణచేయబడి బాలికల తోడి సంపర్కనేరములలో అంగీకారమున కేర్పరుపబడిన వయస్సు పరిమితి హెచ్చు చేయుటకు ఒక శాసనము (Age of consent Bill) చేయబడెను. దీనిని గూర్చి పూర్వాచార పరాయణులు తీవ్రముగా ఆందోళనము చేయసాగిరి. ఈ సందర్భములో "బంగబాసీ" యను వంగపత్రిక సంపాదకుని పైన ముద్రాపకునిపైన రాజద్రోహనేరమును మోపి శిక్షించిరి.

ఈ ఆందోళన ఫలితముగా 1892 సం॥ లో భారతదేశ రాజ్యాంగవిధానములో శాసనసభలను సంస్కరించుచు పార్లమెంటు వారొక చట్టమును గావించిరి. దీనివలన గవర్నరు జనరలుయొక్క శాసనసభలోని అదనపు సభ్యుల సంఖ్య 16 మందికి హెచ్చింపబడెను. ఈ సభ్యులలో కొందరిని గవర్నరుల శాసనసభలవారు ఎన్నుకొనునట్లు అప్రత్యక్ష ఎన్నిక (ఇండైరెక్టు ఎలెక్షన్) పద్ధతి నిర్ణయించి నియోజకవర్గముల నేర్పాటుచేయగలందుల కొక రెగ్యులేషను శాసించుటకీ శాసనసభకే అధికార మొసగబడెను.

దాదాభాయి నౌరోజి 1892 లో పార్లమెంటు సభ్యుడై భారతదేశ వ్యవహారములను గూర్చి విచారణ చేయవలసినదని

గట్టిగా కోరసాగెను. 1895 లో భారత దేశములోనికి దిగుమతి యగు ఇంగ్లీషు బట్టలపైన సుంకములు విధింపబడగా పార్లమెంటులో ల్యాంకషైరు సభ్యు లతితీవ్రముగా ఆక్షేపించిరి. భారత దేశముయొక్క వ్యవహారములు ప్రభుత్వ వ్యయ విధానమునుగూర్చి విచారించుటకును ఒక కమిటీ యేర్పడెను. విశ్వవిద్యాలయములందు చదువుకొనిన విద్యార్థికులు రాజకీయార్థిక వ్యవహారములందెల్ల భారత దేశమునకు జరుగుచున్న అన్యాయములను గమనించి చర్చింపసాగిరి. అందువల్ల రాజకీయ పరిజ్ఞానము దేశములో క్రమక్రమముగా వృద్ధియగుచు దేశ పరిపాలనమునుగూర్చిన ఆలోచనలు ప్రజలలో వృద్ధియగుటయు ప్రభుత్వచర్యలు తీవ్రముగా విమర్శించుటయు ప్రారంభమయ్యెను.

1893 లో బొంబాయిలో హిందూ మునల్మానుల కొట్లాట మఱల జరిగెను. అంతట మహారాష్ట్రమునందు హిందువులలో గొప్ప మతాభిమానము కలిగి భజనలతోను, కీర్తనలతోను గణపతి యుత్సవములు ప్రారంభించి ఉద్రేకము పొందసాగిరి. ఈ ఉత్సవములే దేశభక్తిని బోధించు సాధనములుగా జాతీయనాయకులవలన ఉపయోగింపబడెను. దేశములోని యువకులలో వ్యాయామక్రీడలు పురికొల్పబడెను. "చాపేకారులను చిత్పావనబ్రాహ్మణులు పూనాలో యువకులకు సైనికశిక్షణము నిచ్చి తర్ఫీదుచేయుట కొక సంఘము స్థాపించి శివాజీ యుత్సవములు ప్రారంభించిరి. పురాణకథలు దేశభక్తి పూరితములగు ఉపన్యాసములుగా చేయబడసాగెను. దేశ

భాషాపత్రికలు దేశాభిమానమును ప్రోత్సాహించి ప్రజలయందు గాఢమగు దేశాభిమానమును వ్యాపింపజేయుచుండెను. ఇంతలో కఱవులు వచ్చి ప్రజలు బాధపడుచుండిరి. 1896 లో కఱవుకు తోడుగ మహామ్మారి వ్యాపించెను. దీనినిగూర్చి ప్రభుత్వోద్యోగు లవలంబించినచర్యలు, బలవంతపు సంసర్గనిషేధపు పద్ధతులు. ప్రజలయందు అశాంతిని ప్రబలించెను. అప్పుడు లోకమాన్య తిలకు మహాశయుడుగూడ జాతీయ ప్రబోధము గావించుచుండెను. యువకుల నెల్లరను బలశాలులై తేజముగల్గి దేశోద్ధరణ చేయుడని ప్రోత్సహించుచు శివాజీ గణపతి యుత్సవములకు ప్రోద్బల మొసగెను. ఈయన శాసనసభయందుగూడ అప్పుడు సభ్యుడుగా నుండెను. కఱవునుగూర్చియు ప్లేగు నిబంధనలను గూర్చిన ప్రభుత్వ చర్యలను తీవ్రముగా విమర్శింపసాగెను. దేశములో అశాంతి కితడే కారణమని ప్రభుత్వమున కీయనపైన కోపముగా నుండెను.

దేశ మిట్లు దారిద్ర్యమున కఱవులో మునిగి ప్లేగు వలని బాధలలో నుండగా ఆ తరుణమున 1897 జూన్ 22 వ తేదీన ఇండియాప్రభుత్వము వారు విక్టోరియారాణి షష్టిపూర్తి యుత్సవము చేయ తలపెట్టిరి. ఉత్సవమునాడు చాపేకారుసోదరులు ఇరువురు ఇంగ్లీషుప్రభుత్వోద్యోగులను హత్య జేసిరి. వారిలో నొకడు ప్లేగుచర్యలు జరిగించిన "రాండ్" అను ఆంగ్లేయోద్యోగి. ఈ కాలమున కేసరిపత్రికలో, లోకమాన్యుడు వ్రాసిన వ్రాతలు తీవ్రరాజద్రోహమును ప్రోత్సహించినవనియు, ఈ హత్యలకు కారణమైనవనియు, రాజద్రోహ

నేరము నారోపించి లోకమాన్యుని పట్టుకొని 1½ సంవత్సరములు కఠినశిక్ష విధించిరి. 1818 సంవత్సరపు రిగ్యులేషనుక్రింద మహారాష్ట్ర సర్దారులగు 'నాతూ' సోదరులను ప్రవాసమంపిరి. తిలకుగారి పాండిత్యమువలన మాక్సుమూలరుగారాయనకు స్నేహితులై తిలకుగారి పక్షమున పనిచేయగా ఒక సంవత్సరము తరువాత తిలకుగారిశిక్ష రద్దుచేయబడెను.

II

ఆరోజులలో భారత దేశ రాజకీయరంగమునందు గోఖలేగారి పేరు మారుమోగుచుండెను. భారతదేశములో సుప్రసిద్ధహైకోర్టుజడ్జియై గొప్పదేశభక్తుడై మహారాష్ట్ర చరిత్రను రచియించి దేశోద్ధరణకు తోడ్పడు అన్ని కార్యములందును తానుగూడ పాటుపడుచుండిన శ్రీ మహాదేవ గోవింద రానడేగారికి గోఖలేగారుశిష్యులై 1887లో ఆంగ్లమహారాష్ట్ర భాషలందు పత్రికలను నిర్వహింపసాగిరి. భారత దేశ ఆర్థికస్థితిగతులందు ప్రభుత్వాదాయ వ్యయపద్ధతులందు గోఖలేగారు తనగురువగు రానడేగారి వలెనే గొప్ప ప్రజ్ఞావంతుడయ్యెను. ఆనాడు బ్రిటిషు పరిపాలనావిధానములను సమర్థింప జూచువారికి వీరిరువురు ప్రక్కలో బల్లెములవలె నుండిరి. గోఖలేగారు ఆకాలముననే నాలుగు సంవత్సరములు బొంబాయిరాష్ట్రీయ మహాసభకు కార్యదర్శియై తరువాత 1895 లో కాంగ్రెసు మహాసభకును కార్యదర్శియైరి. భారత దేశ రాజకీయములకు పితామహుడని ప్రఖ్యాతివడసిన దాదాభాయి నౌరోజీగారు భారతదేశోద్ధరణకు చేయుచున్న కార్యములందెల్ల గోఖలేగారు వారికి కుడిభుజముగ

నుండిరి. 1897లో గోఖలేగారు ఇంగ్లాండుకు వెళ్లి భారత దేశ ఆదాయ వ్యయములను గూర్చి "వెల్బీకమీషను" ఎదుట సాక్ష్యమిచ్చుచు బ్రిటిషు వారీ దేశమునకు గావించిన అన్యాయము లెల్ల నుగ్గడించిరి.

ఆకాలములోనే భారత దేశమున ప్లేగు నివారణచేయు నెపమున చేయబడిన అక్రమములనుగూర్చి ఈయనకు తంతులు రాగా నీయన దానినిగూర్చివిశేషప్రచారముచేసిరి. ఈయన1901 లోను 1902 లోను బొంబాయిశాసనసభలో సభ్యులై 1902లో కేంద్ర ఇంపీరియల్ శాసనసభలో సభ్యులై తమకుగల గొప్ప ఆర్థిక విజ్ఞానమునెల్ల గనబరచుచు కర్జను ప్రభువుయొక్క నిరంకుశ చర్యలను అన్యాయములను తీవ్రముగ విమర్శింపసాగిరి.

కర్జను ప్రభువు భారత దేశమునకు 1898 లో రాజప్రతినిధిగావచ్చెను. ఇతడు చాల చిన్నవాడు; తెలివైనవాడు; అయితే నిరంకుశుడు. కర్జనుకు బ్రిటిష్ రాజ్యమునకెల్ల తానధిపతినను గర్వముండెను. ఇతడు సంస్థానాధీశులను విద్యార్థులను తృణీకరించుచుండెను. ఇతడు మొదటి నాల్గువత్సరములలో చేసిన చర్యలు, ఆడినమాటలు దేశములోని విద్యార్థులకు వ్యవసాయకులకు సంస్థానాధీశులకుగూడ చాలా అసంతృప్తిని కలిగించి కల్లోలము కల్గించెను.

1900 సంవత్సరమున మఱల కఱవువచ్చి ప్రజలు మలమల మాడుచుండిరి. దాని నివారణకొరకు చేయబడినపని యతిస్వల్పము. ఇట్టిస్థితిలో 1903 లో ఢిల్లీచక్రవర్తుల నాటి డాబుదర్పములతో కర్జను ఢిల్లీలో నొకగొప్ప దర్బారు గావించి

అందులో రాజాధిరాజులచేత మెప్పించుకొన్నాడు. ఈతడు గావించిన ఉపన్యాసములందు భారతీయులను గూర్చిన అవమానపు మాటలు అత్యధికముగా నుండెను. అంతేకాదు. తన చర్యలందుగూడ భారతీయప్రజాభిప్రాయమును తృణీకరించెను. ఇతని విశ్వవిద్యాలయచట్టము, మునిసిపాలిటీల చట్టము చాల అసంతృప్తిని కలిగించెను. అన్నిటికిని తోడు తూర్పు వంగరాష్ట్రభాగములను విడదీసి అస్సాములోని కొన్ని జల్లాలతో కలిపి ఒకభాగముగను, తక్కినజిల్లాలొక భాగముగను, ఇరువురు లెఫ్టినెంటు గవర్నర్లక్రింద నుంచునట్లు కర్జను నిశ్చయించి దేశప్రజ లెల్లరు వలదని మొత్తుకొన్నను వినక 1905 సెప్టెంబరులో నా ప్రకార మొకచట్టమును జేయించెను. దీనికే బంగాళావిభజనమని పేరువచ్చెను. ఇది 1905 అక్టోబరు 16వ తేదీన అమలులోనికి వచ్చెను. అదివరకు వంగరాష్ట్రమునందలి శాసనసభలు, ప్రజలు, ప్రభుత్వచర్య లెల్ల తీవ్రముగా ఖండించుచుండుటకు ప్రతిక్రియగా ఈరాష్ట్రములోని హిందువులను మహమ్మదీయులను విడదీసి పాలించు కుటిలరాజ్యతంత్రప్రయోగమే ఈ విభజనకు కారణమని ప్రజలు తలచిరి. అంతట దీనినిగూర్చి ప్రజలలో తీవ్రమైన విషాదాందోళనములు కలిగెను. ఈ విభజనను రద్దుచేయుటకు బయలుదేరిన ఆందోళనము గొప్పజాతీయోద్యమముగా పరిణమించెను. స్వధర్మము, స్వదేశము, స్వరాజ్యము అను మాటలెల్ల "వందేమాతరం" అను పదములో మిళితమై దేశ మెల్లయెడల ప్రతిధ్వను లిచ్చెను. ఈ విభజనక్రింద నిరువురు లెఫ్టినెంటు గవర్నరులు జారీచేసిన

ఉత్తరువులు ప్రకటనలు తాఖీదులు బహిరంగముగా త్రృణీకరింపబడసాగెను. స్వదేశీయుద్యమము బయలుదేరి విదేశవస్తు బహిష్కరణము చేయుటకు ప్రమాణములతో సాత్వికనిరోధము నారంభించు సన్నాహములుగూడ జరిగెను.

1905 లో భారతదేశపక్షమున గోఖలేగారును, లాలా లజపతిరాయిగారును ఇంగ్లాండులో గొప్ప ప్రచారము గావించిరి. గోఖలేగారు 50 రోజులలో 45 మహోపన్యాసములు గావించిరట ! గోఖలేగారు వంగరాష్ట్రవిభజన విషయమున ప్రజాపక్షమునే యవలంబించి పనిచేయసాగిరి. ఇంగ్లాండు నుండి రాగానే గోఖలేగారు కాంగ్రెసు మహాసభకు అధ్యక్షత వహించి జగద్విఖ్యాతమైన ఉపన్యాసము నొకదానిని గావించిరి. కర్జనుప్రభువుయొక్క నిరంకుశ పరిపాలనమును ఔరంగజేబు పరిపాలనముతో పోల్చిచూపి బ్రిటిషు పరిపాలనలోని లోతుపాతులను గుట్టుమట్టులను వెల్లడించిరి. వంగరాష్ట్ర విభజనను ముగ ఖండించిరి. స్వదేశీ బహిష్కారోద్యమములను సమర్థించిరి.

స్వదేశీయుద్యమము వంగరాష్ట్రమునుండి బొంబాయి పంజాబు రాష్ట్రములలోనికి వ్యాపించి ఆందోళనము అతి తీవ్రమయ్యెను. బాలగంగాధరతిలకు, లజపత్‌రాయి, బిపినచంద్రపాలు లీయుద్యమమునందు గొప్ప ప్రచారము గావించిరి. "వందేమాతరం" "బాల్ లాల్ పాల్" అనుమాటలు నాటి రోజులలో ప్రతి స్త్రీపురుషునినోటను ప్రతిధ్వనులిచ్చుచుండెను. వందేమాతర మని యొకరనగా, మనదే రాజ్యమని

ఇంకొక రనుట దేశభక్తిసూచకమగు జోహారుగనుండెను. దేశములోనివిద్యార్థులందు గొప్ప సంచలనము కలిగెను. వందేమాతరం చిహ్నములతో కాలేజీలకు, పాఠశాలలకు బోవుట, వందేమాతరమని యఱచుట, అందులకు అధికారులు కోపించి విద్యార్థులను వెళ్లగొట్టుటయు గూడజరిగినది. ఆసియాఖండవాసులగు జపానీయులు ఐరోపావాసులగు రష్యావారి నోడించగా జపాను పారతంత్ర్యమున బడనందువలననే ఆ దేశమిట్లు అభివృద్ధి జెందిన దను తలంపు మనవారికి కలిగెను.

1906 లో జరిగిన కాంగ్రెసు మహాసభలో దాదాభాయి నౌరోజీ యధ్యక్షత వహించెను. భారత దేశమునకు "స్వారాజ్యము" కావలెనను తీర్మానము చేయబడెను. దేశప్రజలు పరవశులై దేశభక్తిపూరితులై ప్రవర్తింపసాగిరి. నాటినుండి "స్వరాజ్య" మను పదము వాడుకలోనికి వచ్చినది.

III

గోఖలేగారు 1907-08 లో నింపీరియల్ శాసన సభలో ప్రభుత్వమువారి ఆదాయ వ్యయవిధానములను నిర్బంధకరములైన రాజకీయ చర్యలను అతి తీవ్రముగా విమర్శించి సంచలనము కలిగించుచుండగా నొకవంక ఈయన విమర్శనలను నింకొకవంక దేశములోని తీవ్రరాజకీయాందోళనమును జూచి మింటోప్రభువు, గోఖలేగారి విమర్శనలను అపనయించుట కేవో కొన్ని సంస్కరణములను జేయుట యవసరమని తోచి సీమకు వ్రాసెను. గోఖలేగారికి అధికారులన్నను, ప్రభుత్వమన్నను భయముగాని మోమోటమిగాని లేదు.

ఈయన ఎన్నడును పదవుల నాశింపలేదు. ప్రభుత్వ మీాయనకు బిరుదుల నొసగదలపగా నీయన స్వీకరింపలేదు. ఇట్టి నిష్కళంకమైన దేశభక్తుడు, త్యాగధనుడు, నేటికిని, మితవాదులలో నింకొకడులేడు. మితవాదియని పేరేగానే నేటి మితవాదులవలె ప్రభుత్వము నెన్నడు నాశ్రయించినవాడు కాడు. ఇతడు నిజముగా గాఢమైన దేశాభిమానముగల రాజకీయ నాయకుడేగాని ప్రభుత్వముతో విరోధము పెట్టుకొనుటకు ఇష్టపడడు. మతీయ రాజకీయములందు తీవ్రపద్ధతులను సహింపకుండెను. ఆరోజులలో కాంగ్రెసులో కలిగిన చీలికల కిదియే కారణముగాని వేరుకాదు. ఏదియెట్లున్నను ఈ మహానుభావుని గౌరవించు విషయములో మాత్రము నాటికినేటికి మితవాదులు అతివాదులు నను భేదభావము నెవ్వరును కనుబరుపలేదు. గాంధీమహాత్ముడుకూడ రాజకీయములందు గోఖలేగారే తనకు గురువని చెప్పుచుండుట వలననే ఈ మహామహుని గొప్పదనము వెల్లడియగుచున్నది. సాత్వికనిరోధ పద్ధతులయందు గాంధీమహాత్ముడెంత ప్రజ్ఞావంతుడో, పార్లమెంటరీశాసనసభ కార్యక్రమములయందు గోఖలేగారంత ప్రతిభాశాలి. మహాత్ముడు సత్యాగ్రహమునకు మూలపురుషుడైనట్లే గోఖలేగారు భారతదేశ పార్లమెంటరీ రాజ్యతంత్ర పద్ధతులకు మూలపురుషుడు. ఎట్టి యధికారములులేని బొమ్మకొలువులందుకూడ తన అనర్గళ వాగ్ధోరణిచే తీవ్ర విమర్శనలచే గోఖలేగా రానాడు కొన్ని రాజ్యాంగ మర్యాదలు స్థాపించినారు.

వందేమాతర జాతీయోద్యమమిట్లు తీవ్రముగా పెరుగు చుండగా దీనిని అణచుటకు ప్రభుత్వము తీవ్రనిర్బంధవిధాన మును ప్రయోగింపసాగెను. పత్రికలపైనను వ్యక్తులపైనను సభల పైనను నిషేధములు ప్రయోగించిరి. ఇట్లు ప్రజల అభిప్రాయ ప్రకటనయు సమావేశస్వాతంత్ర్యము నణచివేయబడెను. అనేక సంస్థలను అశాస్త్రీయ సంఘములుగా అణచివేయు శాసనము కూడ గావింపబడెను. 1907 లో బారిసాలులో జరిగిన రాజ కీయసభను అక్రమసంఘముగా ప్రకటించి అచ్చటి సభవారిని పోలీసువారు లాటీలతో తీవ్రముగా కొట్టి చెదరకొట్టిరి. అనేకులకు చావుదెబ్బలు తగిలెను. ఇదియే మన దేశములో జరిగిన మొదటి లాటీచార్జి. స్వరాజ్యము కోరినందుకు సురేం ద్రనాథ బెనర్జీగారిపైన రాజద్రోహనేరమును మోపిరి. గాని కల కత్తా హైకోర్టులో శారదాచరణమిత్రయను భారతీయ న్యాయాధిపతి స్వరాజ్యము కావలెననుట రాజద్రోహము కాదని ఆ కేసును కొట్టివేసెను.

1907 లో కాంగ్రెసు నాగపూరులో జరుగవలసి యుండెను. గోఖలే సర్ ఫిరోజిషా మెహతాలు నాటి కాం గ్రెసులో ప్రముఖులు. వీరెల్లరు ప్రభుత్వముపట్ల వినయ విధేయతలతో మెలగవలెనను అభిప్రాయముగల మితవాదులు. వీరు కాంగ్రెసుకు రసవిహారీఘోషు నధ్యక్షత వహింప జేయదలచిరి. ఇది తీవ్రజాతీయవాదులకును యువకులకును ఇష్టములేదు. ప్రవాసమంపబడిన లజపతిరాయిగారినే అధ్యక్షు నిగా చేయగోరిరి. మితవాదులు నాగపురములో మానివేసి సూర

తులో కాంగ్రెసుసభను జరిపిరి. బారిసాలులో జరిగిన అత్యాచార ములు స్వయముగా అనుభవించివచ్చినవారికి సూరతు కాంగ్రెసు పరిస్థితులు రోషము కలిగించెను. సూరతుకాంగ్రెసు సభలో తీవ్రవాదులకును మితవాదులకును గొప్పవాగ్వాదమును పోరా టమును జరిగెను. మితవాదుల కోరికపైన పోలీసులు వచ్చిరి. సభలో చెప్పు లెగిరి సభభగ్నమయ్యెను. నాటితో కాంగ్రెసు రెండు చీలికలై నది. తీవ్రజాతీయవాదులు వేరుపడిరి. అప్పటి నుండి 1916 వరకును మితవాదులే కాంగ్రెసులో బలము గల్గి యుండిరి. 1916 లో శ్రీమతి అనీబిసెంటుయొక్క "హోం రూలు" ఉద్యమముతో లోకమాన్యుడు మరల కాంగ్రెసులో ప్రవేశింపగలిగెను. అంతట ఆనాటినుండి నేటివరకు కాంగ్రెసు తీవ్ర జాతీయభావములతో స్వాతంత్ర్యముకొరకు పనిచేయు చున్నది.

IV

వందేమాతరోద్యమములోనే మన ఆంధ్రదేశమున జాతీ యోద్యమము తీవ్రముగా విజృంభించినది. కాంగ్రెసు స్థాప నకు తోడ్పడిన దివ్యజ్ఞాన సమాజసభ్యులలో ఆంధ్రనాయకు లగు తల్లాప్రగడ సుబ్బారావుపంతులుగారును, ప్రథమసమా వేశమునకు పోయివచ్చిన కేశవపిళ్ల, రంగయ్యానాయుడు, శింగ రాజు సుబ్బారాయడు, న్యాపతిసుబ్బారావు గార్లును ఆంధ్రదేశ జాతీయ చైతన్యమున కాదిపురుషులని చెప్పవచ్చును. న్యాపతి సుబ్బారావుపంతులుగారు కాంగ్రెసు కార్యదర్శిగా చాల కాలము పనిచేసిరి. కాని వందేమాతరోద్యమమువరకు దేశ

మున పెద్ద కదలిక పుట్టలేదు. నేడు ముట్నూరికృష్ణారావు పంతులుగారి సంపాదకత్వమున ఆంధ్ర దేశమున కఖండ సేవ చేయుచున్న కృష్ణాపత్రిక 1902 లో స్థాపించబడెను. దానికి కొండ వెంకటప్పయ్య పంతులుగారు మొదటి సంపాదకులుగ నుండిరి. ఆనాడు ఆంధ్రదేశమున వీరేశలింగము పంతులుగారి ఉద్గ్రంథములు, సంఘసంస్కార కార్యక్రమము, బ్రహ్మసమాజ బోధలు, రామకృష్ణ వివేకానంద విజ్ఞానము, గ్రంథాలయ ములద్వారా ఉపన్యాసములద్వారా దేశభక్తిపూరితములగు నాటకములద్వారా నలుగడల వ్యాపించెను. భారతదేశములో నాడు కిరీటములేని రాజుగానుండిన తిలకుమహారాజుయొక్క దేశభక్తిపూరితములగు వ్యాసములు వ్యాసంగములు ప్రతి రాష్ట్రమునందును ప్రజాహృదయమునందు దేశాభిమానము పురికొల్పినట్లే మన రాష్ట్రమునకూడ పురికొల్పుచుండెను. ఇట్టి తరుణమున వంగరాష్ట్రమునుండి బిపినచంద్రపాలు వందేమాతర సందేశమును గొనివచ్చి ఆంధ్రదేశమునందు గొప్ప యుప న్యాసములనిచ్చుచు పర్యటనము చేయసాగెను. అతనిమాటలు వినిన వారెల్లరు పరవశులై తత్క్షణమే విదేశవస్తు బహిష్కార దీక్షను గైకొనసాగిరి. నాడుప్రజలు ధరించు చుండిన మల్లుబట్టలను విసర్జించి స్వదేశమిల్లుబట్టలను ధరింప సాగిరి. వందేమాతరమను మాట దేశములో ప్రతిధ్వను లిచ్చుచుండెను. ఎచ్చటచూచినను దేశభక్తిపూరితములగు పాటలు భజనలు ఉపన్యాసములు ఎచ్చటచూచినను లోకమా న్యుని తిలకధారణము, ఎచ్చట చూచినను వ్యాయామ క్రీడలు,

స్త్రీపురుషులెల్లరుకూడ నీదేశభక్తియందు లీనమై పోవుచుండిరి. చిన్న పిల్లలును తుదకు గోరువంకలును కూడ "వందేమాతరం మనదే రాజ్యం" అని పలుకుట సర్వసామాన్యమై పోయినది.

ఈ వందేమాతరమనుమాట దొరలకు కర్ణకఠోరముగ నుండినందున వారు దౌర్జన్యములు చేయుచుండిరి. 31-5-1907 తేదీన సాయంత్రం షుమారు 5 గంటలవేళ కాకినాడలో మెడికల్ ఉద్యోగి కెంపుదొర పోవుచుండగా కోపల్లె కృష్ణారావు అను బాలుడు 'వందేమాతరం' అని అరవగా ఆదొర కుర్రవానిని బూటుకాళ్లతో తొక్కి, వాడు స్పృహ తప్పిపడిపోగా క్లబ్బుకు వెళ్ళిపోయెను. అంతట ప్రజలు రోషావేశులై రాత్రి పదిగంటలకు క్లబ్బును ముట్టడించి గలభా చేయుచుండగా పోలీసులు తుపాకులతో కాల్చెదమని బెదిరించుటయు కొందరు సోడాబుడ్లను విసరుటయు జరుగగా దౌర్జన్యనేరమునకు కొందరిపైన కేసులుపెట్టి శిక్షించిరి. ఇరువురు కాకినాడ కాలేజి విద్యార్థుల నరెస్టు చేసిరి. దీనికి శాస్తిగా ఊరిలో శిక్షార్థపు (ప్యూనిటీవు) పోలీసు నగరవాసుల ఖర్చుపైన నిలిపిరి. ఈపోలీసు పోల్జరులు వీధులవెంట తిరుగుచు ప్రజలను బెదరించుచుండిరి.

ఆనాడు మన రాష్ట్రమందు ఆంధ్రపౌరుషము తేజరిల్లి వంగరాష్ట్రముతో వియ్యమందసాగెను. నాడు విద్యార్థులలో సంచలనము కలిగి తిలకమును ధరించి వందేమాతర చిహ్నములను ధరించి పాఠశాలలకు పోయి వందేమాతరమని పలుమరు స్మరించుచుండిరి. ఆనాడు రాజమహేంద్రవర కళాశాలలో బి.ఏ. క్లాసు చదువుచుండిన గాడిచెర్ల హరిసర్వో

త్తమరావుగారు, కీర్తిశేషులైన గజవల్లి రామచంద్రరావుగారు మొదలగు నిరువదమంది యట్లు చేసినందుకు ఆకళాశాల ప్రిన్సిపాలు మార్కు హంటరు దొరగారు వారిని కళాశాలనుండి వెళ్లగొట్టి రెండేండ్లదాకా ఎచ్చటను చేర్చుకొనరాదని ఆంక్ష వేసిరి. వీరికి ప్రభుత్వోద్యోగముల నీయరాదని గెజటులో ప్రకటింప బడెను. తరువాత వీ రిరువురును యమ్. ఏ. పరీక్షయందుత్తీర్ణులైరి. హరిసర్వోత్తమరావుగారు 1907 లో బెజవాడలో స్వరాజ్యపత్రిక అను జాతీయపత్రికను నిర్వహించుచు వందేమాతరోద్యమమునకు తోడ్పడిరి. ఆరోజులలో పోలీసు సోదాలు, నిఘాలు, దౌర్జన్యములు ప్రబలెను. సర్వోత్తమరావుగారిని, ముద్రాపకులగు బోడి నారాయణరావుగారిని రాజద్రోహముక్రింద 1908 లో పట్టుకొనిరి. నాటికింకను గాంధిమహాత్ముని సత్యాగ్రహసమరపద్ధతులుగాని ఒకరివెంట నొకరు ఉత్సాహముతో ఇష్టపడి చెరసాలకేగి ప్రభుత్వముతో సాత్వికనిరోధము చేయుట అనునదిగాని ప్రజ లెరుగరు. పోలీసువాని ఎర్రతలపాగను చెరసాలయొక్క ఇనుపకమ్ములను చూచినంతనే జనసామాన్యముయొక్క ప్రాణములు పైకి పోవుచుండెను. ప్రజల నింకను భయపెట్టి దేశాభిమానము నణచివేయవలెనని రాజద్రోహమున కరెస్టు చేసిన వారికి సంకెళ్ళువేసి వీధులవెంట ద్రిప్పుటయు చెరసాలలందు తలలు గొరిగించి మల్లచిప్పలయందు పురుగుల అంబలిని పోయించి బాధించుటయు నాటికిని నేటికిని ఒకేతీరుగానున్నది. శాసనసభ్యుడును బి.యల్. పరీక్షనిచ్చినవాడును శ్రీమంతుడును

లోకమాన్యుడును అగు తిలకుమహారాజునే సంకెళ్లువేసి కోర్టుకు తెచ్చి నిలువబెట్టగా ఇక సర్వోత్తమరావుగారి మాట చెప్పనేల? అరెస్టులో నుండగా నీయనకు తిండిపెట్టువారు లేరైరి. నీవాయని పలుకరించువారు లేరైరి. ఆనాడు ఒకరిద్దరు న్యాయవాదులు జాతీయవాదులుగా నున్నారను నెపమున ఇళ్లు సోదాలు చేసి భయపెట్టిరి. ఈరాజద్రోహనేరమునకు ముద్దాయిల తరఫున పనిచేయుటకు ప్లీడర్లకు కూడా ధైర్యము లేకపోయినది. అంతట నీమండలమున తరువాత సుప్రసిద్ధ న్యాయవాదిగా పేరుపొందిన క్రైస్తవవకీలు జె. డీ. శామ్యూలుగారు ముద్దాయిల తరఫున ధైర్యముచేసి పనిచేసిరిగాని శిక్ష తప్పలేదు. ఈరాజద్రోహ కేసులో ప్రభుత్వము తరఫున పనిచేసినందు కొక ప్లీడరుగారికి జిల్లామునసబు ఉద్యోగము నిచ్చి గౌరవించిరి. ఆహా! ప్రభుత్వపరిపాలనలోని నిరంకుశసంప్రదాయములును దేశభక్తుల బాధలును నాటికిని నేటికిని ఒకేరీతిగా నున్నవి గదా!

పదుగురతో చావు పెండ్లితోసమానమను మాట నిజము. కాంగ్రెసుయొక్క బలము, మహాత్మునియొక్క సారథ్యము పత్రికలయొక్క విమర్శలు ప్రపంచప్రజాభిప్రాయమును చేయూతగాగలిగి శాంతిసమరమును చేయుచున్న ఈరోజులలో సామాన్యునికిగూడ ప్రభుత్వముతో సాత్వికనిరోధముచేసి చెరకేగు ధైర్యము కలుగుటలో నాశ్చర్యములేదు. ఇట్టిబలము సానుభూతియు సారథ్యము లేనినాడు దేశములో నంచలనము లేనినాడు నీవా యని పలుకరించువారు లేనినాడు ఒంటరియై

ప్రభుత్వక్రోధాగ్నికి ఆహుతియై చెరయందుబడి ఆరోగ్యమును చెడగొట్టుకొని బయటకు వచ్చినపిదప జీవనాధారము కూడ లేక అల్లాడుటకు సంసిద్ధుడై తన జీవితమునెల్ల ధారవోసిన ప్రథమ ఆంధ్రసత్యాగ్రహియగు నీ సర్వోత్తమరావు గారి పేరు మనము కృతజ్ఞతతో స్మరింపవలెను. ఆదేశసేవా ఫలితముగానే ఇతడీనాటికికూడ దారిద్ర్యదుఃఖము ననుభవించుచున్నాడు. ఇట్టివా రెందరో అజ్ఞాతవీరులు కలరు. వీరి త్యాగ ఫలమే కాంగ్రెసుమహాసభకు మహత్తరమైన శక్తిని కలిగించి కాంగ్రెసు ప్రభుత్వోదయమునకు దారిచూపినది.

నాడు ఆంధ్రదేశమున ప్రజ్వలించిన దేశాభిమానము కేవలము మాటలతో చల్లారలేదు. నేటి కాంగ్రెసునిర్మాణ కార్యక్రమమువలెనే నాడును దేశాభివృద్ధికి తోడ్పడు పెక్కుపనులు జరిగెను. నాటి జాతీయభావము దేశాభిమానము ముట్నూరి కృష్ణారావుగారిచేత కృష్ణాపత్రికను జాతీయాభ్యుదయము కొరకు నడిపించినది. కోపల్లె హనుమంతరావుగారిచేత ప్లీడరు పట్టాను బందరుకాలవలో చింపి పారవేయించి ఆంధ్రజాతీయ కళాశాలను స్థాపింపజేసి యావజ్జీవ దేశసేవకునిగ జేసినది. డాక్టర్ పట్టాభిగారిని ఉద్యోగాభిలాషను విడనాడజేసి కాంగ్రెసునాయకునిగ జేసివైచినది. నాటి విజ్ఞాన వికాసములే తిరుపతి వెంకటేశ్వరులవంటి సాహిత్య సరస్వతులను, పోలవరం రాజాగారివంటి రాజ్యనీతిజ్ఞులను, ఆంధ్రదేశ బంకించంద్ర చటర్జీ యనదగిన శ్రీ చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహముగారిని, కోడి రామమూర్తినాయుడుగారివంటి దేశభక్తుడగు ఆంధ్రభీముని,

కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావు, కొండా వెంకటప్పయ్యగార్లవంటి దేశనాయకులను, ఇంకను జాతీయకళ్యాణముకొరకు సర్వస్వము త్యజించి దేశముకొరకు కావాలితియై ధన్యులైన అసంఖ్యాకులగు అజ్ఞాతవీరులను, ఆంధ్రదేశమునకు ప్రసాదించి గాంధిమహాత్ముని స్వాతంత్ర్యయజ్ఞమునకు స్నాతకులుగ జేసినది. నాడు దేశములో నెల్లయెడల జాతీయవిద్యయు స్వదేశపరిశ్రమలు దేశాభిమానమును ప్రజ్వరిల్లెను.

V

దారుణవాదము ('టెర్రరిజం'.)

దేశములో ప్రభుత్వమువారు ప్రజాస్వాతంత్ర్యముల నణగద్రొక్కివేయుచు తీవ్రనిర్బంధవిధానము నవలంబించుచున్నకొలది, ప్రజలలో నందుముఖ్యముగా యువకులందు రోషము హెచ్చుట సహజము. ఈ కారణమువలన దేశాభిమానము రహస్యమార్గములబట్టి పోవుచు వక్రగతిని నడువసాగెను. వంగరాష్ట్రమున కొందఱు యువకులు ఈ పరాయి ప్రభుత్వము నేవిధముగానైనను తిరుగదోడవలెనని నిశ్చయించుకొని అందుకొఱకు రహస్యసంఘములు స్థాపించి దేశముకొఱకు ప్రాణము లర్పించుటకు కాళికాశక్తి యెదుట ప్రమాణములు జేసి కార్యదీక్షతో పనిచేసిరి. ఐరోపాలో పరాసుదేశమునను, అమెరికాలోను, జరిగిన స్వాతంత్ర్యయుద్ధములను రష్యాలోను ఇతరచోట్లను అచ్చటి నిరంకుశ ప్రభుత్వములను తిరుగదోడుట

కచ్చటి రహస్య రాజకీయ సంఘములవారు గావించు 'టెర్రి రిజం'. భయంకర విప్లవమార్గములను వీరు ఉదాహరణముగా గొని ప్రభుత్వోద్యోగులను బాంబులువేసి వధించుటకు, తుపాకులతో కాల్చుటకు, రహస్యప్రయత్నములు చేయుట దానికి వలసిన సరంజాము సమకూర్చుకొనుట, బందిపోటుదోపిడిచేసి ధనము సేకరించుట మున్నగు దారుణపద్ధతు లవలంబింపసాగిరి. ఈ 'టెర్రరిజం' లేక దారుణవాదము 1907 మొదలు 1908 వరకు చాలతీవ్రముగా విజృంభించెను. యువకులు బాంబులు ప్రయోగించియు, తుపాకులతో కాల్చియు ఇతరవిధములగు దారుణకృత్యములు జరుపసాగిరి. జిల్లా మేస్ట్రేటుపైన తుపాకీ పేల్చిరి. లెఫ్టినెంటు గవర్నరును చంపప్రయత్నించిరి. కింగ్సు ఫోర్డును బాంబువేసి చంపుటకు ప్రయత్నింపగా నది ముజఫర్ పూరులోని ఇర్వురు ఆంగ్లేయ స్త్రీలకు తగిలి వారు మరణించిరి.

ప్రభుత్వమువారును దారుణవాదమునకు ప్రతిక్రియగా తీవ్రమైన అత్యాచారములు చేయుచు, సోదాలు, నిషేధాజ్ఞలు, నిర్బంధములు కూ్రరకృత్యములు చేయసాగిరి. ఆకాలమున శ్రీ అరవిందఘోషు వంగదేశములోను, లోకమాన్య తిలకు మహారాష్ట్రములోను పత్రికలను నడుపుచు ప్రజలలో చాలా పలుకుబడిని కలిగియుండిరి. తిలకుమహాశయుని కేసరి పత్రిక ఆనాడు 20,000 ప్రతు లమ్ముడు పోవుచుండెను. ఆనాటి జాతీయ పత్రికలలో ప్రధానములైన ఈ కేసరి మొదలుగా గల పత్రికలు దారుణవాదుల చర్యలను ఖండించుచుండెను. గాని ఆయువకుల దేశభక్తిని మెచ్చుకొని క్రూరములగు

ప్రభుత్వచర్యలను నిరసించుచుండెను. ముజఫర్‌పూరు హత్య అనుగూర్చి తిలకుగారు వ్రాసినవ్రాతలకు ప్రభుత్వమువారు ఆయనను పట్టుకొని రాజద్రోహమునకు శిక్షించి ఆరుసంవత్సరములు ప్రవాసమంపిరి.

పంజాబులోకూడా విప్లవోద్యమము 1907 నాటికే వర్ధిల్లెను. వలసకేగిన భారతీయులపట్ల ఆంగ్ల ప్రభుత్వము ద్రోహముచేసినదను ప్రచారము జరిగెను. పోలీసువారిని సైనికులను తిరుగుబాటు గావింపుడని అచ్చటి నాయకులు కొందరు ప్రోత్సహింపసాగిరి. ఈ ఉద్యమము నరికట్టుటకు ఈ ప్రభుత్వమువా రచ్చటగూడ తీవ్ర నిర్బంధశాసన ప్రయోగము జేసిరి. లాలాలజపతిరాయిగారిని, అజితసింగును 1818 రెగ్యులేషనుక్రింద పట్టుకొని విచారణలేకుండా చెరపట్టి ప్రవాసమంపిరి. ఆరోజులలో ఈ తీవ్రజాతీయవాదము విప్లవవాదము దారుణవాదమును ఇంగ్లాండులోని భారతీయులలోగూడా వర్ధిల్లెను. అచ్చట శ్యాంజీ కృష్ణవర్మ స్థాపించిన ఇండియా హౌసులో విప్లవోపదేశములు జరిగెను. 'భారతదేశస్వాతంత్ర్యయుద్ధగ్రంథ' కర్తయగు సవర్కారుప్రభృతులు దానిలో సభ్యులు. ఇంగ్లాండులోకూడా 1909 లో ఇరువురు తెల్లవారు హత్యగావింపబడిరి.

ఈ సమయమున ప్రభుత్వమువారు వంగరాష్ట్ర యువకుల నెల్లరను పట్టివేయవలయునని ప్రయత్నించుచుండగా కలకత్తాలో "మణిక్తలా"తోటలో బాంబులుచేయు ఫ్యాక్టరీ బయలుపడెను. అంతట చాలామంది యువకులను పట్టుకొని చక్రవర్తిపైన యుద్ధముచేయ ప్రయత్నించిరనియు కుట్రచేసి

రనియు వారిలో 34 మందిపైన నేరమును మోపి విచారించిరి. వారిలో 15 మంది యువకులు శిక్షింపబడిరి. ఈఆలీపూరు కుట్ర కేసులో శిక్షింపబడినవారిలో శ్రీ అరవింద ఘోషుగారి సోదరుడగు బరీంద్ర కుమార ఘోషుకూడ ఒకడు. అరవిందునిపైన గూడా నేరములు మోపిరి. ఆయన తరఫున చిత్తరంజన దాసుగారు వకీలు. అరవింద ఘోషు విడుదల అయిన తరువాత ఆయన ఫ్రెంచి రాజ్యములోనికిపోయి పాండుచెరీలో తపమాచరింపసాగెను. విప్లవోద్యమముల నణచుటకు ప్రయత్నించు నెపమున ప్రభుత్వము విపరీత నిర్బంధములెల్ల ప్రయోగించి ప్రజల స్వాతంత్ర్యములెల్ల అణగద్రొక్క వేయుచుండెను. తమ కెదురాడువారు లేకుండ ప్రజాభిప్రాయము నణగద్రొక్క వేయుదలచి ప్రభుత్వమందుకు వలసిన క్రొత్త శాసనములనుగూడ చేసెను. 1908 లో నేరముల ప్రోత్సాహ చట్టమును ప్రయోగించి ముద్రణాలయములను పత్రికలను బెదిరించెను. ప్రేలుడుపదార్థములచట్టము శాసించెను. ప్రచారముచేయు జాతీయసంస్థల నణగద్రొక్కుటకు 'క్రిమినలు లా అమెండుమెంటు' శాసనమును జేసెను. సైనికశాసనము నందువలె తీవ్ర నిర్బంధ విధానములందు ప జల స్వేచ్ఛా స్వాతంత్ర్యములను నాశనము జేసి ప్రజాభిప్రాయము నణగద్రొక్క వైచిరి. ఈ నిర్బంధములను, క్రూరవిధానమును చూచి దేశములోని మితవాదులు ప్రభుత్వము నేమనలేక హాహాకారములు మాత్రము చేయసాగిరి. వీరీ హాహాకారములుకూడా చేయకుండ వీరిని బుజ్జగించి వీరిని చేరదీసి తమ

నిర్బంధ విధానమునకు తోడ్పడజేయవలయు నన్నచో ఏవో కొన్ని స్వల్పపు రాజకీయ సంస్కరణములు జేసి వీరికి కొన్ని గౌరవబిరుదులును గౌరవోద్యోగములను ఒసగి తృప్తిపరచుట యావశ్యకమని నాటి రాజప్రతినిధియగు మింటో ప్రభువును ఇంగ్లాండు రాజ్యాంగమంత్రి మార్లే ప్రభువును నిశ్చయించిరి. తమ గులాములగు నీ జమీందారులకును ఈ మితవాదులకును ప్రాతినిధ్యము నొసగగల శాసనసభలను నిర్మించినచో, వీరి సలహాతోనే తమ నిరంకుశ పరిపాలనమును జరిగింప వచ్చునసియు తలచి ఒక రాజ్యాంగసంస్కరణము జేయదలచిరి.

మూడవ ప్రకరణము

హోంరూలు - స్వరాజ్యోద్యమము

తానొకటి తలచిన దైవమొకటి తలచునను సామెత నిజమైనది. మింటోమార్లే సంస్కరణములు ప్రసాదించిన రాజ్యాంగము నిరుపయోగమే యైనను, దేశములో రాజకీయ విజ్ఞానము కలిగించుట కిది ప్రజల కుపయోగపడెను. దీనిలో చేయబడిన తీర్మానములు, జరిగిన చర్చలు, బ్రిటీషు రాజ్యతంత్రియొక్క ఆర్థికలాభవిధానమునుగూర్చియు పరిపాలనా పద్ధతినిగూర్చియు గోఖలేగారు చేసిన తీవ్రవిమర్శనములు ప్రజలలో గొప్పసంచలనము కలిగించెను. శాసనసభలందు వేయబడిన ప్రశ్నలవలన అనేకసంగతులు, ప్రభుత్వ రహస్యములు, బయల్పడి ప్రజల రాజకీయ పరిజ్ఞానము వర్ధిల్లెను. 1917 నాటికి గవర్నరు జనరలు సభలో 168 తీర్మానములు చేయబడెను.

73 తీర్మానములలోని సూచనలనుబట్టి ప్రభుత్వము కొన్ని చర్యలు గైకొనుటయు తటస్థించినది. రాష్ట్రములందుకూడ ఇట్లే శాసనసభలవలన స్వపరిపాలనలోని రుచి, ప్రజాప్రతినిధులకును రాజకీయ నాయకులకు ను తెలిసినది. ఈ రాజ్యాంగము వలన ప్రజలందు స్వపరిపాలనాభిలాషయు స్వరాజ్యకాంక్షయు నధికమైనవి.

బ్రిటీషు సామ్రాజ్య పరిస్థితులుగూడ భారతీయుల స్వరాజ్యకాంక్షకు దోహద మొసగెను. దక్షిణాఫ్రికాలో బ్రిటీషు బోయరు యుద్ధము తరువాత జరిగిన రాజ్యాంగ సంస్కరణముల వలన నా దేశములోని తెల్లవారికి బాధ్యతాయుతస్వపరిపాలనము కలుగజేయబడి అది భారతీయులదృష్టి నాకర్షించెను. ఇంతేకాదు; తమ దేశము బ్రిటీషువారి బానిసరాజ్యముగా నుండుటవలన తమజన్మభూమియగు భారత దేశములోనే తాము దరిద్రులుగా నుండుటయేగాక బ్రిటీషు సామ్రాజ్యములో చేరిన తక్కిన రాజ్యములందును దక్షిణాఫ్రికాలోను గూడా భారతీయులు దరిద్రులై హక్కులు లేక కష్టపడుటయు, దక్షిణాఫ్రికాలో అనేక అన్యాయములు జరుగుచుండుటయు, వానిని మాన్పుట కెవ్వరు నేమియు చేయలేక పోవుటయు, చూడగా స్వపరిపాలనము లేనిది భారతీయుల కష్టములు గట్టెక్కవని గ్రహించిరి.

దక్షిణాఫ్రికాలో భారతీయుల హక్కులకొరకు గాంధీ మహాత్ముడు స్వయంసాహాయ్యపద్ధతితో పోరాడి సాత్వికనిరోధము చేయగా 'గాంధీస్మట్సు' రాజీనామా జరిగి భారతీయులకు కొన్ని హక్కులు కలిగెను. ఇట్లు స్వయంసహాయ పద్ధతులతో

స్వరాజ్యప్రయత్నముచేయుటయే భారత దేశీయులకును సరియైన మార్గమనియు తెలిసివచ్చినది. ఐర్లాండులోని స్వతంత్రవాదులగు సీన్ ఫీన్ పక్షమువారు దేశస్వాతంత్ర్యముకొరకు చేయుచుండిన కృషియు లేవదీసిన విప్లవమును భారతీయులకొక గుణపాఠముగా నుండెను.

ఇట్టిస్థితిలో భారత దేశములోని దివ్యజ్ఞానసమాజాధ్యక్షురాలును భారతనాగరకతయందు అత్యంతప్రేమగలిగిన విదుషీమణియునగు అనీబిసెంటుగారు ప్రజాభిప్రాయమును గ్రహించి భారత దేశమునకు స్వపరిపాలనమును సంపాదించుటకు సేవచేయదలచి ఆఉద్దేశముతో 'హోంరూలులీగు' అనబడు సంస్థను, దేశములో దానికి శాఖోపశాఖలుగా హోంరూలు సమితులను "న్యూయిండియా" పత్రికను స్థాపించి తీవ్రమైన రాజకీయాందోళనమును శాస్త్రీయపద్ధతులపైన నడుపసాగెను. అందువలన దేశములో గొప్ప రాజకీయప్రబోధము కలిగెను. బర్మాలో మండలేనుండి 1914 జూనునెలలో విడుదలయై వచ్చిన లోకమాన్య డా మెకు సాయమొనర్చెను.

ఆ సమయమున జరుగుచున్న ఐరోపామహాసంగ్రామ సందర్భమున దేశమున శాంతిభద్రతలను స్థాపించుట కని బ్రిటిషుసామ్రాజ్యమువారు "డిఫెన్సు ఆఫ్ ఇండియా" చట్టమును శాసించి దానిక్రింద దేశములోని రాజకీయ నాయకులను చెరలోనుంచి తీవ్రనిర్బంధ విధానమును ప్రయోగించిరి. పత్రికాశాసనమును ప్రయోగించి పత్రికల ధరావతులను రద్దుచేసియు ముద్రణాలయములను స్వాధీనపరచుకొనియు

స్వాతంత్ర్యోద్యమమును అణచుటకును పరిజాలిపారియము నణగద్రొక్కుటకును ఎన్నో నిషేధాజ్ఞలను నిర్బంధములను ప్రయోగించిరి. అనీబిసెంటును ఆమె అనుచరులను నిర్బంధించిరి. అంతట సర్ సుబ్రహ్మణ్యఅయ్యరుగారు తమ అసమ్మతినిదెలుపుటకు 'సర్'బిరుదును వదలుకొనిరి. ప్రభుత్వము వారు 143పత్రికలను బెదరించగా నవి భయపడిపోయెను. ఈ సందర్భమున 3 పత్రికలును 13 ప్రెస్సులును తమ ధరావతులను కోల్పోయెను.

ఐరోపా మహాసంగ్రామముయొక్క ఉద్దేశము లోకము నందలి చిన్నజాతులయొక్క స్వాతంత్ర్యము కాపాడుటయని ప్రకటింపబడుటయు అన్నిజాతులు తమ యిష్టానుసారము స్వాతంత్ర్యముగా నుండవలెనను స్వయంనిర్ణయ సూత్రమును, విశేష ప్రచారములోనికిరాగా భారతదేశీయులకు గూడ కొంతఆశ కలిగెను. ఐరోపామహాసంగ్రామములో భారతీయయోధులును సైనికులును చూపిన ధైర్యసాహసములు ప్రజలలో జాతీయభావమును వర్ధిల్లజేసెను. రష్యాఓడిపోయి విప్లవమున మునిగియుండగా జర్మనీవారు ముందుకు వచ్చుచుండగా ఆవిపత్సమయములో ఐరోపామహాసంగ్రామమున ధనము సైన్యము అమితముగా కావలసి వచ్చెను. ఆసందర్భములో బ్రిటిషుప్రభువులు తమ జాతీయ గర్వమును విడచి భారతదేశప్రజలతోను సంస్థానాధీశులతోను ఆలోచనలుసలిపి వారిసహాయమును గోరిరి. సంగ్రామ సమాలోచనలందును 1917-18 లలోజరిగిన సామ్రాజ్య కార్యాలోచన సభలందును మంత్రిమండలి సభలందును కూడ భారతదేశమునకు ఒకస్థాన మొసగబడి భారతదేశప్రభుత్వ ప్రతినిధులను సంస్థా

నాధీశులను అందుపాల్గొనుట కవకాశమిచ్చిరి. తరువాత జరిగిన సంధిసమయమందు కూడ భారతదేశము పాల్గొనుటయు సంధి పత్రముపైన భారతదేశపు ప్రతినిధులు సంతకము చేయుటయు జరిగినందున అప్రియత్నముగ నిట్లు భారతదేశమునకు అంత ర్జాతీయ వ్యక్తిత్వమొకటి యేర్పడెను. ఈ సందర్భములలో బ్రిటిషుసామ్రాజ్యమువారు భారతదేశరాజకీయ వాతావరణ మందు కొంతశాంతినికలిగించి భారతదేశమున కాసగొలిపి వారి వలన సహాయముపొంది తమయాపద గడవబెట్టుకొనుట యుక్త మనితోచి భారతీయులకు క్రమక్రమముగాబాధ్యతాయుతస్వపరి పాలనమునందు అనుభవము కలిగించి వారికట్టి స్వపరిపాలనము నిచ్చుటయే తమయుద్దేశమనియు సామ్రాజ్య పరిస్థితులలో కొంత శాంతి యేర్పడగానే అందు కనుగుణములగు ఏర్పాటులు గావింపబడుననియు తమరాజ్యాంగ మంత్రియగు మాంటేగ్యూ చేత 1917 ఆగష్టు 20వ తేదీన బ్రిటిష్‌వారొక ప్రకటనజేసిరి. దీనివలన భారత దేశములో గొప్ప యుత్సాహము కలిగెను. అనీబిసెంటుగారిని విడుదలచేయగా దేశములో ఆమె కెంతో గౌరవము కలిగెను. ఆమె కలకత్తా కాంగ్రెసుకు అధ్యక్షత వహించెను.

ఐరోపాసంగ్రామమున బ్రిటీషుసామ్రాజ్యము యొక్క మిత్రమండలికే జయము కలిగినది. తరువాతజరిగిన సంధి యే ర్పాటులందును బ్రిటిషుసామ్రాజ్యమువారియొక్క రాజ్యతంత్ర మునకే జయముకలిగి వారికే విశేషలాభములు చేకూరెను. అంతట భారతదేశమునకు తాముచేసిన వాగ్దానములను చెల్లిం

చుటలో బ్రిటిషువారొక గొప్పతంత్రమును పన్నిరి. దేశము నకు నిజముగా బాధ్యతాయుత స్వపరిపాలనము నిచ్చినచో తమ క్షేమలాభములకు భంగము కలిగితీరునని వారికి భయము కలిగెను. అందువలన తాము భారతదేశమున పొందుచున్న లాభముల కెట్టి భంగమును కలుగకుండునట్లు తగు బందోబస్తు లెల్ల జేసికొనవలెను. పైకి కొంత భారతీయులకు మేలుచేసినట్లు కనపడవలెను. అందువలన ఈ ఉద్దేశములను లోపలపెట్టుకొని రాజ్యాంగ సంస్కరణములను గూర్చిన విచారణయను నొక నాటకమును జరిపిరి. 1918 లోనే మాంటేగ్యూ - చెమ్సుఫోర్డు నివేదికను ప్రకటించిరి. ఇదియంతయు నాటకమనియు వారు చేయదలచుకొన్న సంస్కరణల ప్రణాళిక అదివరకే నిర్ణయింప బడియుండెననియు ఇటీవల బయల్పడెను. మాంటేగ్యూ యిక్కడకు వచ్చినప్పుడు స్వరాజ్యము గోరుచు చేయబడిన లక్షలకొలది సంతకములుగల మహాజరులతని కర్పింపబడెను. అయినను మాంటేగ్యూ చెమ్సుఫోర్డు రాజ్యాంగ సంస్కరణ ములలో మందునకైన స్వరాజ్యము గానరాదయ్యెను. ఇది భారతీయుల కెల్లరకును ఆశాభంగము కలిగించెను. "ఈసంస్కర ణములు బ్రిటిషువారు ప్రసాదించుటకుగాని భారతీయులు స్వీక రించుటకుగాని యోగ్యమైనవి కావని అనీబిసెంటు వ్రాసెను.

దేశములోని కాంగ్రెసువాదులలో చాలమంది మాంటే గూసంస్కరణములను నిరాకరింపవలెననిరి. కాని లోకమాన్య తిలకును గాంధిమహాత్ముడును ఈ రాజ్యాంగమును స్వీకరించి వీనిని ఉపయోగించుకొని క్రొత్తవాని కొరకు ప్రయత్నింత

మనిరి. అప్పటికింకను గాంధిమహాత్మునికి బ్రిటీషు న్యాయమునం దును ధర్మమునందును విశ్వాసము పోలేదు. గాంధిమహాత్ముడు బోయరు సంగ్రామమునకు సైనికులనుగూడ ప్రోవుచేసి బ్రిటీషు ప్రభుత్వముపట్ల తనకుగల భక్తి విశ్వాసముల ప్రకటించి యుండెను. తాను దక్షిణాఫ్రికాలో చేసిన సత్యాగ్రహసందర్భ మున, భారతదేశ రాజప్రతినిధియగు హార్డింజి ప్రభువును, ఇంగ్లీషు రాజనీతిజ్ఞులును, చాలా సానుభూతి చూపియుండినందున వారెల్లరు సద్ధర్ములే యనియు భారతీయులకెన్నటికైన నిజమైన న్యాపరిపాలనము నొసగుదురనియు ఆయన విశ్వాసము. అందువలననే మాంటెగ్యూ సంస్కరణ రాజ్యాంగ మెంత ఆశాభంగకరముగా నున్నను దానిని స్వీకరింపవలెనని ఆనా డట్లాయన ప్రబోధముచేసెను.

నాలుగవ ప్రకరణము

ఖిలాఫీ బాగ్

I
రౌలటు బిల్లులు

ప్రభుత్వమువా రెన్ని విధములుగా ప్రయత్నించి ఎన్ని క్రూర నిర్బంధ శాసనములు చేసినను దేశములో బయలుదేరిన అరాజక విప్లవోద్యమ మనబడు దారుణవాదము రూపుమాయలేదు. దేశములో నలుమూలలను రహస్య విప్లవ సంఘములు పాతుకొని పనిచేయుచునే యుండెను. బాంబు ప్రయోగములు, హత్యలు, బందిపోటులు సాగుచునే యుం

డెను. ప్రభుత్వమువారు విచ్చలవిడిగా నిర్బంధవిధానమును ప్రయోగించి అనేకులపైన కుట్రకేసులుపెట్టి ఉరిదీసి చెఱకంపి అనేక విధములుగా వారిని హింసించినను పూర్తిరహస్యము బయల్పడలేదు. దేశములోనిది వేర్లుపారి, పాదుకొనినదని ప్రభుత్వమువారు గ్రహించిరి. ఢిల్లీదర్బారు సమయముననే రాజప్రతినిధియగు హార్డింజిపైన బాంబుప్రయోగము జరిగెను.

దేశములో తీవ్రవాదాన్యాయము పురికొల్పు రాజద్రోహాకరము లైన కరపత్రములు, పత్రికలు, ప్రచారము, జరుగుచునే యుం డెను. ఈయుద్యమమున తమప్రాణము లర్పించి దేశమునకేదో సేవజేసి ధన్యులమగుదుమని స్వరాజ్యము స్థాపింపగలమని ఈ యువకులయూహ. ఇండియా డిఫెన్సుచట్టముక్రిందను 1918 సంవత్సరపు శాసనముక్రిందను నిర్బంధింపబడినవారు నాటికి 800 మంది యుండిరి. ఇట్లు పెరుగుచున్న ఈ రాజద్రోహ ఉద్య మము యొక్క శాఖోపశాఖలెల్ల పరిశీలించి దీనిని సమూ లముగా పెరికివేయు మార్గములను సూచింపవలసినదని కోరి ఆంగ్లన్యాయాధిపతియగు "రౌలటు"గారి అధ్యక్షతక్రింద నొక విచారణసంఘమును నియమించిరి. సభ్యులలో మదాసుహైకో ర్టున్యాయాధిపతియగు కుమారస్వామిశాస్త్రిగారు నొకరు. ఈకమిటీ నివేదిక 1918లో ప్రకటింపబడెను. వీరు దేశము లోని స్వాతంత్ర్యోద్యమము స్వదేశీయుద్యమము స్వరాజ్యోద్య మము మొదలగుతీవ్రరాజకీయాందోళనములకును ఈవిప్లవోద్య మమునకును సంబంధమును గల్పించిరి. లోకమాన్యుడు అరవింద ఘోషు మున్నగునాయకు లెల్లరు ఈ రాజద్రోహాకరోద్యమ

మునకు విప్లవోద్యమమునకు కారణభూతులని చిత్రచిత్ర కథ లెల్ల ఈ నివేదికలో వ్రాయబడెను. ఈ నివేదికలో ఈవిప్లవోద్యమమును కూకటివేళ్ళతో నిర్మూలించి దీనితో పాటు రాజద్రోహ మనునది లేకుండా చేయుటకు మాత్రమే గాక ప్రభుత్వము పట్ల ద్వేషభావము విరోధభావము వర్ధిల్ల చేయు అభిప్రాయములతో పాటు సామాన్య రాజకీయాభిప్రాయములు కూడా నిర్మూలనము చేయగల తీవ్రనిర్బంధ శాసనములను జేయవలెనని ఈ కమిటీవారు సలహానిచ్చిరి. అంతట కనివిని యెరుగని దారుణ నిర్బంధ ప్రయోగములు తీవ్రనిషేధములు నిరోధములు కఠినశిక్షలతోను తరువాత 1932 లో చేయబడిన ఆర్డినెన్సులలోవలెనే చిత్రవిచిత్రములుగా సృజింపబడిన నిబంధనలతోను రెండుచట్టములు చేయబడెను. దేశప్రజల ప్రాథమికహక్కులను నిర్మూలనము జేసి దేశములో ప్రజాభిప్రాయముగాని రాజకీయ సంస్కరణోద్యమముగాని లేకుండచేయగల ఈ ఘోరచట్టములు రద్దుజేయవలసినదని ప్రజలు రాజకీయనాయకులు ఎంత మొరపెట్టినను ప్రభుత్వము వారు వినిపించుకొనలేదు.

II

ఖిలాఫత్ బాగ్

దక్షిణాఫ్రికా సత్యాగ్రహ నాయకుడు సబర్మతీ సత్యాగ్రహ ఆశ్రమస్థాపకుడు నగు గాంధిమహాత్మునకు ఈ అన్యాయపు బిల్లులనుగూర్చి గొప్ప ప్రచారముచేసి వీనిని నిరోధించుటకును రద్దుపరచుటకును పూనుకొని నడుముగట్టి

అవసరమైనచో నందుకొరకు సాత్వికనిరోధముకూడ చేయ దలచెను. ఈ సందర్భమున దేశములో నెన్నో సభలు చేయబడు చుండెను. రౌలటుశాసనముపట్ల తీవ్రమైన అసమ్మతిని దెల్పుచు 1919 ఏప్రియులు 6 వ తేదీన దేశములో శాంతియుతముగా సభలు, హర్తాళములు చేయబడెను. కొన్నిచోట్ల హర్తాళములు చేయుటకు బలవంతములు జరిగినను పోలీసువారికిని ప్రజలకును కొన్నిచోట్ల స్వల్పపు పోరాటములు జరిగినను మొత్తముమీద దేశనాయకులు శాంతిని స్థాపింపగలిగిరి. పంజాబులో అమృతసర్‌లో జాతీయనాయకులగు సత్యపాలు కిచ్లూగార్లను ఏప్రిలు 10వ తేదీన అధికారులు ఆకస్మికముగాపట్టుకొని ప్రవాసమంపిరి. అంతట దీనికి ప్రజలు తమ అసమ్మతిని తెలుపసాగిరి. ఈప్రజలు శాంతియుతముగనే యున్నను పోలీసువారు వీరిని పోనీయక ఆటంకపరచిరి. ఈ గుంపు పోలీసులను వెనుకకు నెట్టిన దనునెపమున వీరిపైన పోలీసువారు తుపాకులు కాల్చగా చాలమంది గాయపడిరి; కొందఱు చచ్చిరి. అంతట నీ ప్రజలలో కొంత కల్లోలము కలిగెను. వీరిలో కొందరు దౌర్జన్యము జరిపినమాట వాస్తవమేగాని ఇంతలోనే కమీషనరు శాంతిభద్రతలను స్థాపించుటకు మిలిటరీ అధికారియగు డయ్యరును సహాయము కోరవలసిన ఆవశ్యకత యెంతమాత్రమును లేదు.

13 వ తేదీన 20 వేల మంది అమృతసరమున జలియన్ వాలాబాగ్‌లో శాంతియుతముగా సమావేశమై 10 వ తేదీన జరిగిన కాల్పులనుగూర్చి అసమ్మతిసభను జరుపుచుండగా డయ్యరు అచ్చటికి ప్రత్యక్షమై వారిని తొలగిపోవుడని మూం

దుగా 'వార్నింగు' నైన నివ్వక తుపాకులతో కాల్పించి చచ్చిన వారిని, గాయపడిన వారిని అచ్చటనే వదలివెళ్లెను. వారి కెట్టి సహాయమును చేయలేదు. ప్రభుత్వలెక్క ప్రకారమే 400 మంది చచ్చిరి. రెండు వేలమంది వరకును గాయపడిరి. అప్పటి కింకను సైనిక శాసనము (మార్షల్ లా) ప్రయోగింపబడలేదు. కాని సాక్షాత్తుగా మార్షల్ లా అమలు జరుపబడుచునే యుం డెనని డయ్యరు సాక్ష్యమిచ్చినాడు. 13 వ తేదీన ఎట్టి సభలు జరుపరాదని తాను నిషేధించుటను గూర్చి ముఖ్యమైన అన్ని చోట్లను సాటించితి నన్నాడు. కాని అది అబద్ధమని తేలినది. చాలాచోట్ల యీ నిషేధము ప్రకటింపబడనే లేదు. సభలోని వారిని తొలగిపొమ్మని తాను చెప్పలేదని డయ్యరు అంగీక రించినాడు. పైనచెప్పబడిన అక్రమముల వలన జలియన్ వాలాబాగ్ కు "ఖూనీబాగ్" అని పేరువచ్చినదని మోతీలాల్ నెహ్రూగారు అసెంబ్లీలోనే చెప్పినారు.

III

మార్షల్ లా

అమృతసరములోని ఘోరకృత్యముల తరువాత లాహోరు, గుజ్రాన్‌వాలా, కాన్పూరులలో గూడ దౌర్జన్యములు జరిగెను. అంతట పంజాబులో మార్షల్‌లా సైనికశాసనము ప్రకటింప బడెను. డయ్యరుసేనానికి మద్దత్తు చేయుటకు, మార్షలులా అవసరమని ఆనాటి పంజాబు గవర్నరు మైకేల్ ఒడ్వాయరు చెప్పిన మాటలను నమ్మి లైసాయి చెమ్సుఫర్డు సైనికశాసనమును ప్రయోగించి

నాడేగాని దాని అవసరమున్నైన విచారించి తెలుసుకొనలేదు. ఈసైనిక పరిపాలనలో అత్యాచారములు జరుగకుండా ఎట్టి జాగ్రత్తలను తీసికొనలేదు. శాంతిభద్రతల పేరున జరిగిన ఘోరాన్యాయములను గూర్చి కాంగ్రెసు విచారణసంఘము వారును హార్నిమనుగారును నిష్పక్షపాతముగా వర్ణించి యున్నారు. గాని ప్రభుత్వమువారేర్పచిన హంటరుకమిటీవారానాటి యన్యాయములకు వెల్లవేసి కప్పిపుచ్చినారు.

పంజాబులోజరిగిన ప్రతివిషయమును గూర్చియు జాగ్రత్తగా విచారించి తెలిసికొంటి ననియు ఇది చాలా సిగ్గుచేటుగను సమర్థింప వీలులేనిదిగను, క్షమింప వీలులేనట్టిదిగ నున్నదని సి. యఫ్. ఆండ్రూస్ గారు చెప్పియున్నారు. సర్ శంకరు నాయరుగారీయక్రమములను జూచి తమ లామెంబరు పదవికి రాజీనామా నిచ్చిరి. రవీంద్రనాథఠాకూరుగారీయన్యాయములకు తమ దుఃఖమును తెలిపి అసమ్మతి సూచకముగా తమ సర్ బిరుదమును త్యజించిరి.

మార్షల్ లా అమలులోనున్న రోజులలో భారతీయ స్త్రీపురుషులు అవమానింపబడి హింసింపబడిరి. ఒకవీధిలో పోవువారెల్లరును పురుగులవలె నేలపైన ప్రాకిపోవలెనని యాజ్ఞాపింపబడిరి. అట్లు పోవనివారిని చావగొట్టిరి. ఎంతటి మర్యాదస్థులనైనను బహిరంగముగా కొరడాలతో గొట్టుట, సలాములు చేయుడని నిర్బంధించుట, సాష్టాంగప్రణామముచేయుమని నిర్బంధించుట, వస్త్రవిహీనులుగజేసి అగౌరవించుట, తన్నుట, సర్వసామాన్యముగా జరిగినది. ఇద్దరు నేటివులు కలసి

తిరుగరాదు. తిరిగినచో దొరలకు కోపమువచ్చి శాంతికిభంగము చేయుదురట! (ఈసంగతిని కర్నల్ జాన్సను తనసాక్ష్యములో చెప్పినాడు.) గుజ్రాన్ వాలాలో పైనుండి ప్రజలపైన బాంబులు కురిపించిరి. చదువుకొను పిల్లల బోర్డింగుహౌసుపైన బాంబులు వేసిరి. భారత దేశప్రభుత్వమువారు డయ్యరు సేనాని పొరబాటు చేసెనని చెప్పి అతనిని మన్నించి యతని పింఛనుకు లోపము లేకుండ జేసిరి. ఆంగ్లేయు లతనికి బహుమతులిచ్చి గౌరవించిరి.

ఆకాలములో పంజాబురాష్ట్రమునకు గవర్నరుగానుండిన సర్ మైకేల్ ఒడ్వాయరు చేసిన ఘోరముల నెల్ల లాలా లజపత్ రాయిగారు తమకాంగ్రెసు అధ్యక్షోపన్యాసములో పూసగుచ్చినట్లు వర్ణించి అతడుచేసిన నేరములకు విచారించి శిక్షింపవలెననికోరిరి. గాని అట్లు జరుగలేదు సరికదా ఈతని నాంగ్లేయులు బహూకరించి గౌరవించిరి. ఇత డింగ్లాండునకువెళ్ళిన పిదప గూడా భారత దేశక్షేమమునకు వ్యతిరేకముగా పాటుపడ జొచ్చెను. ఆనాడు ఒడ్వాయరుచేసిన అన్యాయములను లజపత్ రాయిగా రిట్లు వర్ణించియున్నారు:

1. "హిందువులను మహమ్మదీయులను విడదీసి పాలించుట కితడీ రెండు తరగతులకును సిక్కులకునుగూడ మిత్రభేదములు కల్పించినాడు.

2. శౌర్యముగలవారని, విద్యావంతులని, గ్రామస్థులని, పట్టణవాసులని, ప్రజలలో అనేక భేదములు కల్పించి పాలించినాడు.

3. ఐరోపా సంగ్రామముకొరకు, సైనికులను జేర్చుటకును యుద్ధవిరాళముల నిధులను యుద్ధఋణమును సేకరించుటకును తన అధికారము నుపయోగించినాడు. తన క్రింది యధికారు లిందుకొఱకు గావించిన అన్యాయములనెల్ల కప్పిపుచ్చినాడు.

4. తనకు లొంగనివారిని, ఏమాత్రమైన రాజకీయాభివృద్ధికావలెనని కోరినవారిని, స్వాతంత్ర్యబుద్ధి గలవారిని, అణచివేయుటకు శాసనధర్మముల నుపయోగించినాడు.

5. పంజాబులో 'మార్షల్‌లా' అవసరమని కేంద్ర ప్రభుత్వమునకు అబద్ధములు జెప్పి మోసగించినాడు.

సామాన్య రాజద్రోహ నేరములనుగూడ సైనిక శాసనధర్మముక్రింద నిరంకుశముగా విచారణలు చేయించినాడు. తన యభిప్రాయములతో 'జనరల్ ఆఫీసర్ కమాండింగ్' ఏకీభవించుచున్నాడని అబద్ధములాడి కేంద్రప్రభుత్వమును మోసగించినాడు.

6. పంజాబులో నెట్టి తిరుగుబాటును లేకున్నను, ఎట్టి అశాంతియు మఱల కలుగునను నమ్మకము లేకపోయినను, కేవలము కక్ష సాధించి కసితీర్చికొని శిక్షార్థముగా శాస్తి చేయుటకు వీలుగానుండుట కొఱకు (మార్షల్‌లా) సైనికశాసనముయొక్క ప్రయోగమును అనవసరముగా పొడిగింపజేసినాడు.

7. ప్రత్యక్షముగాను పరోక్షముగాను స్వయముగా ప్రోత్సహించియు, హర్షించియు, పంజాబులో నానాలయున

జారీచేయబడిన అన్యాయములైన ఉత్తర్వులకును అక్రమ శిక్షలకును అవమానములకును కారకుడైనాడు.

8. జలియనువాలాబాగు వధలు జరిగిన పిమ్మట తన చర్యలవలన దానికి సహాయభూతుడైనాడు. మఱియు తాను నిర్ణయించిన పద్ధతుల ప్రకారము జరుపబడిన అత్యాచారములకెల్ల బాధ్యుడైనాడు.

9. ఇతడు పంజాబు ప్రజలపైన కక్షగట్టి శిక్షార్థపు పన్నులను, జుల్మానాలను, విధింపజేసి వానిని క్రూరముగా వసూలు చేయించినాడు.

10. అమృతసరమున ఇంత అశాంతి, ఇన్ని దౌర్జన్యములు, అత్యాచారములు జరిగినను, ఇతడచ్చటికి పోయి ఏమి జరిగినదనియైన విచారింపలేదు.

11. తానీ దేశము వదలిపోవునప్పుడు, తన అధికారమును, ప్రాపకమును వినియోగించి, తనపట్ల ప్రజలకు భక్తి విశ్వాసములు గలవని చూపుటకు తనకు వీడ్కోలువులు సమ్మానములు, వినతిపత్రములు నిచ్చునట్లు బలవంతము చేసినాడు. అందొక దానిలో కొన్ని సంగతులను దిద్ది ఇంగ్లాండులో తనను సమర్థించుకొనుట కుపయోగించుకొన్నాడు.

IV

సహాయ నిరాకరణము.

పైన చెప్పబడిన ఘోరమైన అన్యాయములు విచారించి దుర్మార్గులను శిక్షింపకపోవుటయేగాక డయ్యరు చేసిన అకృత్యములను పొగడి వానిని గౌరవించుట చూడగా గాంధి మహా

త్మునికి మనస్తాపమును విషాదమును కలిగి బ్రిటీషుధర్మమునందు నమ్మకము పోయి ఆయన సహాయనిరాకరణము చేయనిశ్చయించెను. 1920 సెప్టెంబరులో కలకత్తాలో జరిగిన కాంగ్రెసులో నీపరిస్థితులెల్ల చర్చింపబడి నూతన రాజ్యాంగము తిరస్కరింపబడి రౌలటు చట్టమును రద్దు పరచుటకు ఖిలాఫతు విషయమున జరిగిన అన్యాయము మాన్పుటకును స్వరాజ్యము సంపాదించుటకును సత్యాగ్రహమే శరణ్యమని గ్రహింపబడి సహాయనిరాకరణ తీర్మాన మామోదింపబడెను. సమ్మెలు, హరతాళములు, నిరసన సభలు, దేశమెల్లయెడలను జరిగెను. క్రొత్తశాసనసభలకు 1920 అక్టోబరులో జరిగిన ఎన్నికలు బహిష్కరింపబడెను. జాతీయాందోళనము తీవ్రమయ్యెను. 1921 లో జరిగిన కాంగ్రెసులో సహాయనిరాకరణోద్యమ విషయమున మహాత్మునికి సర్వాధికారము లివ్వబడెను. తాను ప్రారంభింపబోవు త్రివిధబహిష్కారము (కోర్టులు, శాసనసభలు, పాఠశాలలు - బహిష్కరించుట) సహాయనిరాకరణము లను గూర్చి మహాత్ముడు రాజప్రతినిధియగు రీడింగు ప్రభునికి 1922 లో అంత్యసందేశము పంపెను. త్వరలోనే మహాత్ముడు బార్డోలీలో పన్నుల నిరాకరణము, శాసనోల్లంఘనము, నారంభింపదలచెనుగాని చౌరిచౌరాలో జనసామాన్యములోని కొందరు చేసిన దుండగములును ప్రాణిహింసయు జూచి దేశమింకను సిద్ధముగా లేదని తన యుద్యమము నాపివైచెను. ప్రభుత్వమువారు తత్క్షణమే మహాత్ముని పట్టుకొని రాజద్రోహమునకు 6 సంవత్సరముల శిక్ష వేసిరి. దేశములో తీవ్రనిర్బంధవిధాన

మును సాగించిరి. ఇరువదినాల్గువేలమందిని పైగా చెరకంపిరి. దేశములో గొప్పసంచలనము కలిగెను. అప్పుడు బొంబాయి గవర్నరుగానుండిన సర్ జార్జిలాయిడ్ 'కొద్దిలోతప్పిపోయినదిగాని మహాత్ముని యుద్యమము సఫలతగాంచి యుండెడిదే'యని తరువాత అంగీకరించినాడు. మహాత్ముని యుద్యమమందు శ్రీమంతులు,బీదవారు, స్త్రీలు,పురుషులు,త్యాగముజేసి చెరకేగి బాధలనుభవించిరి. చిత్తరంజనుదాసు, నెహ్రూ, మోతీలాలు,ప్రకాశం, రాజగోపాలచారిగార్ల వంటి గొప్ప న్యాయవాదులు ఆనాడే తమ వృత్తిని త్యజించి జైలుకేగిరి. కొందరుద్యోగములుమానిరి. శాసనసభలు బహిష్కరించిరి. బిరుదులు త్యజించిరి. విద్యార్థులు పాఠశాలలు వదలిరి. మాంటేగూ సంస్కరణల శాసనసభలకు జరిగినఎన్నికలు బహిష్కరింపబడెను. 3 వ వంతు మందికూడ ఓటుచేయ లేదు. అహింసాపద్ధతులతో శాంతిసమరముచేయుపద్ధతి భారతదేశమునకు క్రొత్తది. మహాత్ముని యుద్యమ మిట్లు జరుగుచుండగా మలబారులో మాప్లా తిరుగుబాటును ఆంధ్రదేశపు రంప ప్రదేశములందు అల్లూరి సీతా రామరాజుగారి విప్లవోద్యమమును - స్వాతంత్ర్యముకొరకు చేయబడిన ప్రయత్నములు - తలయెత్తి ప్రభుత్వము వారిచే ఘోరముగా అణచివేయబడెను.

ఈలోపుగా మాంటేగూ చెమ్సుఫర్డు సంస్కరణల రాజ్యాంగము అమలులో పెట్టబడెను. చిత్తరంజనదాసు మోతీలాల్ నెహ్రూ ప్రభృతులు జైళ్ళనుంచి వచ్చినపిదప తీవ్రముగా ఆలోచించి కాంగ్రెసులో స్వరాజ్యపక్షమును స్థాపించి

శాసనసభలందు ప్రవేశించి నూతన రాజ్యాంగ ప్రభుత్వ విధానమును భగ్నము చేయదలచిరి. శాసనసభలో వీరికి బలము చేకూరెను. మాంటేగూ రాజ్యాంగవిధాన మెంత బూటకమైనదో వెల్లడింపసాగిరి.

ఐ ద వ ప్ర క ర ణ ము.

మాంటేగూ సంస్కరణల నాటకము

I

మాంటేగూ రాజ్యాంగసంస్కరణలయొక్క పరిపాలనా విధానములోని లోపములను మననాయకులు, ఉద్యోగులును కూడ చాలమారులు నిరూపించియున్నారు. ఎన్ని లోపములున్నను రాజ్యాంగధర్మనిర్వాహణమున పరిపాలకవర్గ ముదారబుద్ధితో మెలగునెడల ప్రజలకు, కొంతగాకపోయిన గొంతవరకైన, లాభకారిగ నుండియుండునుగాని మన కట్టి భాగ్యము కలుగలేదు..

రాజ్యాంగ విధానమునందు ప్రజాభిప్రాయమును వృథ సేయగల అనియంత్రిణ నిర్నిరోధ నిరంకుశాధికారములు గవర్నరు జనరలుకుండెను. ఈశక్తుల నాత డుపయోగించినను, ఉపయోగింపక పోయినను సాధారణ పరిపాలనమునందు గూడ ప్రజాప్రతినిధుల శాసనసభవారి యభిమతమును ద్రోసిపుచ్చి ప్రభుత్వవర్గము తమ యిచ్చవచ్చినట్లు పరిపాలింప గల సందర్భములు నా పరిపాలనావిధానమునం దుండెను.

కార్యనిర్వాహకవర్గము అసెంబ్లీసభకు బాధ్యత వహింపని నిరంకుశ పరిపాలకవర్గముగ నుండెను. మఱియు నీపరి

పాలకవర్గము నసెంబ్లీ సభవారు తీసివేయజాలరు. అందు వలన వారికి ప్రజాభిప్రాయమువలన భయములేదు. నూటనలుబదిమందిగల అసెంబ్లీ సభయందు నలుబది మంది పరిపాలకవర్గమువారి ఉద్యోగులు, నియామకులునై యుండిరి. ఈ తాబేదారుల సమ్మతులుగాక, పరిపాలక వర్గము తన యధికారమువలన, ప్రాపకమువలన ప్రజాప్రతి నిధులలో నుండి తన వైపునకు ద్రిప్పుకొనగలవారి సమ్మతు లును గలసినచో పరిపాలకవర్గము తన యిచ్చవచ్చిన విషయ ములెల్ల అసెంబ్లీ సభవారిచేత తీర్మానింప జేయగలుగుటకు వీలగుచుండెను. అట్లే ప్రజల కత్యంతావశ్యములగు సంస్క రణములు, సహాయములను నిరాకరింపజేయ గలుగుచుండెను. అసెంబ్లీసభయందు తనకుగల బలమువలన పూర్వము బ్రిటీ షువారి లాభము కొరకే పరిపాలకవర్గ మెన్నివిధములుగ తోడ్పడుచుండెనో ఈనాడు నన్నివిధములుగ తోడ్పడ గలుగు చుండెను. కొన్ని విషయములందు పూర్వముకన్న నధికముగ తోడ్పడ గలుగుచుండెను. రాజప్రతినిధికిగూడ కొన్ని నిరం కుశాధికారము లివ్వబడెను. ఇట్లు 1923లో ఉప్పుపన్ను వల దని అసెంబ్లీవారు త్రోసివేయగా రాజప్రతినిధి దానిని సర్టి ఫికేషనుచేసి పన్ను విధించినాడు. పరిపాలకవర్గమువారు ప్రజల కపకారము చేసినప్పుడుగూడ శాసనసభలోని ప్రజాప్రతినిధు లేమియు చేయలేక పోవుచుండిరి.

ఈసంస్కరణ రాజ్యాంగము వచ్చినపిదప గూడ పరిపా లకవర్గమువారు చేయు సివిలుపరిపాలన వ్యయము సైనిక

వ్యయము నత్యధికముగనే యుండెను. ఐరోపాసంగ్రామ సమయమున తాత్కాలికముగ విధింపబడిన హెచ్చు పన్నులు చాలవరకు తగ్గింపబడక యట్లే యుంచబడినవి. అంతటితో పోవక క్రొత్తపన్నులు విధింపబడసాగెను. 1930 లో 5½ కోట్ల రూపాయలక్రొత్తపన్నులు విధింపబడెను. పూర్వముకన్న భారతీయులకు ఉద్యోగము లధికముగ నొసగబడుచున్నను నేటికిగూడ గొప్పగొప్ప వేతనములుగల యుద్యోగములెల్ల బ్రిటీషువారివే. వేతనములు తగ్గింపుడనిఎన్నివిధములుగ మొఱపెట్టినను తగ్గింపబడలేదు. మారకమును తమ యిచ్చవచ్చినట్లు నిర్ణయించి నందువలన 1900 మొదలు 1929 వరకును భారత దేశమునకు 140 కోట్లరూపాయిలు నష్టము వచ్చినది. చివరకు రూపాయికి 16 పెన్నీలుగ నుండిన మారకమును 18 పెన్నీలకు పరిపాలకవర్గమువారు హెచ్చింపదలపగ శాసనసభలోని ప్రజాప్రతినిధులు పోరాడిరి గాని పరిపాలకవర్గము బలవంతముగ నా తీర్మానమును ముగ్గురి సమ్మతులతో గెలుపొందింప జేసిరి. దీనివలన నష్టము కలుగుచున్నదని ఎందరు మొఱపెట్టినను పరిపాలకవర్గము పెడచెవిని బెట్టిరి. తుదకు పరిపాలకవర్గమువారి నిరంకుశబలము 1930 సంవత్సరపు ఆర్థికచట్టమున మఱియు విదిత మయ్యెను. సామ్రాజ్య లాభవిధానము ననుసరించి విదేశ వస్త్రములపై నధిక సుంకమును, బ్రిటీషు సామ్రాజ్య వస్తువులపైన తక్కువ సుంకములను విధించు ప్రణాళికను తయారుచేసి అసెంబ్లీ సభలో ప్రవేశపెట్టిరి. ప్రజా ప్రతినిధులు స్వదేశ పరిశ్రమల నంర

త్షణ విధానము ననుసరించి అన్ని దిగుమతులపైన నొకేవిధ మగు హెచ్చుపన్ను విధింపదలచిరి. అంతట పరిపాలక వర్గము వారు,తమప్రణాళికయం దేమార్పును చేసినను తామంగీకరింప మని ముందుగనే స్పష్టముగ జెప్పివై చిరి! భారత దేశఅసెంబ్లీసభ కార్థిక స్వాతంత్ర్యము లేకపోయినను సామ్రాజ్య లాభవిధాన మనుగూర్చిన పద్ధతులు శాసనసభల యంగీకారము లేకుండగ చేయబడరాదను ఆర్థిక స్వాతంత్ర్యధర్మ మర్యాద (Fiscal autonomy convention) భారత దేశమునకుగూడ వర్తించు నని బ్రిటీషుమంత్రి పలికియుండియు నేడాధర్మము నిట్లు తృణీక రించిరి. అంతట నిట్టి యన్యాయములు జరుగు రాజ్యాంగ విధానమున తాము పాల్గొనమని మాళవ్యా పండితుడు మున్నగు జాతీయ నాయకు లెల్లరు సభనుండి వెడలిపోయిరి.

ప్రజలకును, పరిపాలకవర్గమునకును ప్రతి విషయము నను వైరుధ్యభావమే కలుగుచుండుట కేంద్రశాసనసభవారికిని పరిపాలక వర్గమునకును జరిగిన రాజ్యాంగ వివాదములందు స్పష్టముగా విదితమయ్యెను. నిరంకుశ పరిపాలకవర్గము తన యభిమతమును నెరవేర్చుకొనుట కవలంబించు వివిధ పద్ధతుల విషయమున నిష్పక్షపాతబుద్ధితో న్యాయ మొనరింపవలసిన అసెంబ్లీసభాధ్యక్షుడు సైతము ప్రతివిషయమునను తమపక్షాభి మానిగ ప్రవర్తింపవలయుననియే పరిపాలక వర్గమువారు కోరుచుండుటయు, అట్లు చేయని యధ్యక్షునికిగల బాధలను శ్రీయుత విఠలుభాయి పటేలుగారు తమపదవికి రాజీనామా నిచ్చునప్పుడు బయల్పరచి యున్నారు.

అవసరము వచ్చినప్పుడెల్ల గవర్నరు జనరలు తన పరిపాలకవర్గమునకే సాహాయ్యము చేయుచు, తన విశేషాధి కారములు, అవసర శాసన నిర్మాణాధికారములు ప్రయోగిం చుచు ప్రజా ప్రతినిధుల యభిప్రాయములను తృణీకరించు చుండును.

II

రాష్ట్రీయ పరిపాలకవర్గము

ఈ మాంటేగూ రాజ్యాంగమున రాష్ట్రీయ పరిపా లనమందు గవర్నరు యొక్కయు, పరిపాలకవర్గముయొక్కయు అధికారములు కేంద్రపరిపాలనము నందలి గవర్నరు జనరలు పరిపాలకర్గమువారి యధికారములవలెనే యున్నందున నిచ్చ టను ప్రజాప్రతినిధుల యభిప్రాయములు తృణీకరింపబడి, శాసనసభలు నిరుపయోగములై అధికారవర్గము నిరంకుశ ముగనుండెను. పోలీసు చర్యలు మున్నగు కొన్ని విషయము లందు శాసనసభవారు చేసిన అసమ్మతి తీర్మానము లెంత నిరుపయోగములైనవో సత్యాగ్రహోద్యమ చరిత్ర నెఱిగిన వారెల్లరకు దెలియును. ఏవిషయమునను మన రాష్ట్రీయ శాసనసభలు ప్రజల కుపకరింపజాలకుండెను. తుదకుభూమిశిస్తు హెచ్చించు విషయమున గూడ వీరి తీర్మానము తృణీకరింప బడినది.

కొన్ని విషయములు మంత్రులవశము చేయబడి వాని పరిపాలనకు సంబంధించినంతవరకు వారు శాసనసభలకే బాధ్యులుగ నుండురను నిబంధనలు రాజ్యాంగశాసనమున

నుండెను కాని ఆచరణమున నీమంత్రులు గవర్నరుకును,ఆయన పరిపాలకవర్గమునకును లోబడవలసినవారై ప్రజాప్రతినిధుల యభిమతానుసారముగ ప్రవర్తింపలేకుండిరి. వలన మంత్రుల వశము చేయబడిన శాఖలకు వలసిన ధనసంచయమెల్ల గవర్నరు పరిపాలనమునందే యుంచబడినది. ఆదాయవ్యయ ప్రణాళికయు నాయనచేతిలోనే యుండెను. ఆయన కార్యనిర్వాహక వర్గమువారు మంత్రుల యభిప్రాయములను వృధ సేయగలుగుచుండిరి.

మంత్రులవశము చేయబడిన శాఖలందు సైతము ప్రాణాధారభాగములెల్ల గవర్నరు, పరిపాలకవర్గమువారి వశముననే యుంచబడినవి. అభివృద్ధిశాఖామంత్రికి అడవులపైన నధికారములేదు. పరిశ్రమల శాఖామంత్రికి కర్మాగారములపైనగాని, విద్యుచ్ఛక్తిపైనగాని, యంత్రములపైగాని, కార్మికులకు సంబంధించిన ఇతర విషయములందుగాని ఆవంతయు పలుకుబడిలేదు! వ్యవసాయమంత్రికి సాగుబడి, నీటిపారుదలపైన నధికారములేదు. ఇట్టి అధికారశూన్యులగు మంత్రులను నెలకొల్పుటలో బ్రిటీషువారి యుద్దేశ్యము గూఢముగ నున్నది. ఈమంత్రుల యశక్తతనుగూర్చి కొన్నాళ్లు చెన్నపురిమంత్రిగనుండిన శ్రీ కూర్మా వెంకటరెడ్డినాయుడుగారు 1923 లో ఒక ఉపన్యాసమున వెల్లడించియున్నారు. మనమంత్రుల యవస్థ ఇంతటితో తీరలేదు. వీరిక్రింద కార్యదర్శులుగ ఆంగ్ల ఐ. సి. ఎస్. ఉద్యోగులు నియమింపబడి, వారు గవర్నరు పరిపాలకవర్గమువారి వశముననే యుండిరి. ఇట్టితరి మంత్రులకేమి

స్వతంత్ర శక్తులుండును? గవర్నరుతోను పరిపాలకవర్గముతోను కలిసి మెలసి మెలగవలసిన మంత్రులాయన నాశ్రయింతురేగాని శాసనసభలలోని ప్రజాప్రతినిధుల యభిప్రాయము నేల మన్నింతురు? ఇట్టివిధానము ప్రజల కేయుపకారము చేయలేకపోవుటలో నాశ్చర్యము లేదు.

ధర్మపరిపాలనావిధానము జూచినచో నిరంకుశ పరిపాలకవర్గమువారు ప్రజలహక్కుల నణచివైచుచు జేసిన వివిధ శాసనము లింక నమలులోనే యుండెను. వీనిని పురస్కరించుకొని న్యాయాధిపతియు ప్రభుత్వతాబేదారునగు మేజస్ట్రేటు ప్రజలను గడగడలాడించును. దేశమున అమలులో నుండిన రాజ్యాంగధర్మములను, శాసనములను బట్టి ఉన్నతన్యాయస్థానములు ప్రజలను రక్షించి ధర్మము పరిపాలింప జాలవను సంగతి గూడ రాజకీయ కేసులలో వెల్లడియయ్యెను. భారతదేశమునకు నిజమైన స్వపరిపాలనము నొసగుట బ్రిటీషువారికి నష్టకరము గనుక అట్టిది యొసగుటకు వారిష్టపడక మాంటేగూ రాజ్యాంగమును నిర్మించి యుండి ఒక కపటనాటకము నాడుచుండిరని వారి చర్యలవల్లనే స్పష్టపడినది.

III

కాంగ్రెసుస్వరాజ్యపక్షమువారు శాసనసభయందు అత్యద్భుతముగా పనిచేసి దేశములో గొప్ప సంచలనము కలిగించి జాతీయోద్యమమునకు తోడ్పడిరి. 1919 రాజ్యాంగము రాష్ట్రములో నిర్మించిన ద్వంద్వపరిపాలనము సక్రమముగా నడుచుట లేదు గనుక వెంటనే అధినివేశస్వరాజ్యము స్థాపించుటకు

రాజ్యాంగచట్టమును సవరించవలెనను రాజకీయాభిప్రాయము దేశములో వర్ధిల్లెను. అంతట కేంద్రశాసనసభలో దానిని గూర్చిన తీర్మానము ప్రవేశపెట్టబడెను. అప్పుడుశాసనసభలోని కాంగ్రెసు స్వరాజ్యపార్టీవారు భారతదేశమునకు ఒకచిత్తు రాజ్యాంగపుబిల్లును తయారుచేయుట కొరకు రౌండుటేబిలు కాన్ఫరెన్సును సమావేశపరుపవలెనను సవరణను ప్రతిపాదించి గెల్చిరి. అంతట ప్రభుత్వమువారు ఏదోయొకటి చేయవలసివచ్చి రాజ్యాంగచట్టములో ఏవైన మార్పులుచేయుట అవసరమా యని విచారించుటకు మడ్డిమన్‌గారి అధ్యక్షతక్రింద ఒక కమిటీని నియమించగా 1925 లో నీ కమిటీవారు నివేదికను ప్రకటించిరి. 1919 సంవత్సరపు రాజ్యాంగచట్టములోని కొన్ని నిబంధనలను గూర్చిన సవరణలుచేయుట అవసరమని వారు సూచించిరి. ఈ కమిటీలో మెజారిటీవారు పెద్ద సంస్కరణము లెవ్వియు చేయవలెనని సలహా నివ్వలేదు. బాధ్యతాయుతపరిపాలనములో ఇంకను హెచ్చు అధికారము లివ్వవలసినదని గూడ సలహా నివ్వలేదు. రాష్ట్రములందు అడవులు రాష్ట్రీయ గవర్నమెంటు రిపోర్టులు, ముద్రాక్షరశాలలు మంత్రుల వశము చేయవలసినదని మాత్రము సలహానిచ్చిరి. ఇంకను కొన్ని స్వల్పపు మార్పులు సూచించిరి. మైనారిటీలో నున్న జిన్నాగారు ఒక్క పోలీసు శాంతి భద్రతలు తప్ప తక్కిన అన్ని ప్రభుత్వాధికారములును మంత్రులవశము చేయబడవలెననిరి. శివస్వామిఅయ్యర్, సప్రూ మొదలగు మితవాద ప్రముఖులు గూడ ప్రభుత్వపక్షమున చేరక మైనారిటీవారి రిపోర్టులోనే

సంతకము చేసిరి. ఈ కమిటీవలన నెట్టి ప్రయోజనము కలుగ లేదు గాని, దేశములోని జాతీయవాదులకు మితవాదులకు గూడ సత్వర స్వరాజ్య కాంక్షయున్నట్లు మాత్రము వెల్ల డింపబడెను. మఱియు ఏ రాజకీయ సమస్యనైనను పరిష్క రించుట కని చెప్పి ఒక బూటకవిచారణ సంఘమును నియ మించి కాలయాపన జేయు బ్రిటిషుప్రభుత్వ రాజ్యతంత్రపద్ధతి మఱియొకమారు వెల్లడియయ్యెను.

ఆ ర వ ప్ర క ర ణ ము

గాంధీసత్యాగ్రహము - ఇర్విన్‌సంధి

I

అ ధి ని వే శ స్వ రా జ్య ము

బ్రిటిషుప్రభుత్వమువా రెంత తీవ్రమైన నిర్బంధ విధాన మును ప్రయోగించినను భారత దేశప్రజలందు స్వరాజ్యకాంక్ష నానాటికి ప్రజ్వరిల్లసాగెను. దేశములో కాంగ్రెసు చేయు చుండిన రాజకీయ ప్రబోధమేగాక ప్రపంచ పరిస్థితులుకూడ ప్రజలకు స్వాతంత్ర్యాభిలాషకు ప్రోద్బలము కలిగించు చుండెను. బ్రిటీషు సామ్రాజ్యమునందు ఇంగ్లాండుకు అధినివేశ రాజ్యములకుగల పరస్పర సంబంధములుగూడ భారతీయుల రాజకీయ ఆశయములకు దోహద మొసగసాగినవి. ఐరోపా సంగ్రామము మొదలు సామ్రాజ్యసభలందు సామ్రాజ్యము లోని కెనడా మొదలగు స్వతంత్రభాగముల ప్రతినిధులతో పాటు అస్వతంత్రదేశమగు భారత దేశ ప్రభుత్వ ప్రతినిధులు గూడ పాల్గొనుపద్ధతియు అంతర్జాతీయ మహాసభయగు

నాటి ఐరోపాసంగ్రామశాంతిని గూర్చిన సంధిసభలోగూడ భారత దేశప్రతినిధులు పాల్గొని సంధిపత్రముపైన సంతకము చేయుటయు 1919-21-23-1926 సంవత్సరములందు జరిగిన సామ్రాజ్యసభలందు పాల్గొనుటయు జరిగినందున భారత దేశమున కొక విధమగు అంతర్జాతీయ వ్యక్తిత్వమును గౌరవమును కలుగుట తటస్థించినది. బ్రిటీషు సామ్రాజ్యములో నింగ్లాండుకును, తక్కిన అధినివేశ రాజ్యములకును గల సంబంధములు సామ్రాజ్యసభలందు చర్చింపబడు చుండెను. ఆ సందర్భమున సామ్రాజ్యమునందలి కెనడా, ఆస్ట్రేలియా, దక్షిణాఫ్రికా, ఐరిషుఫ్రీస్టేటు మొదలగు తక్కిన అధినివేశ రాజ్యములు బాధ్యతాయుత స్వపరిపాలనమును ప్రజాప్రభుత్వ పద్ధతులను కలిగియుండుటయు వానికిగల గౌరవమును వెల్లడి యగు చుండెను. ఇట్టి స్థితిలో 1926 వ సంవత్సరమున జరిగిన సామ్రాజ్యసభలో నింగ్లాండుకు తక్కిన అధినివేశ రాజ్యములకుగల పరస్పరసంబంధముల విషయమున నొక తీర్మానము చేయబడి "అధినివేశ రాజ్యములు తమ ఆంతరంగిక వ్యవహారములందుగాని విదేశవ్యవహారములందుగాని ఒకదాని కింకొకటి లోబడక సామ్రాజ్యమున బ్రిటీషుదీవులతోపాటు సరిసమానములగు స్వతంత్రజనసమూహములే" యనుసూత్ర మంగీకరింపబడెను. ఇందువలన భారతీయులకుగూడ కొంత యాశగలిగెను.

1919 సంవత్సరములో పార్లమెంటువారు శాసించిన ఇండియా రాజ్యాంగ చట్టపీఠికలో భారత దేశ రాజ్యాంగ పరిణామముగా వారు చెప్పియున్న సంగతులను బట్టియే భారత

దేశమునకు గూడ ఎప్పటికైనను డొమినియను స్టేటసు ఒసగ బడునని రాజకీయ నాయకులు చాలామంది తలంచుచుండిరి. "భరతఖండము సామ్రాజ్యాంతర్భాగముగ బాధ్యతాయుత స్వపరిపాలనము పొందుటకొరకు స్వపరిపాలన సంస్థలను క్రమ క్రమముగ నెలకొల్పి యభివృద్ధిజేయుటయు భారతీయ ప్రభుత్వముయొక్క అన్ని శాఖలలోను భారతీయులు పాల్గొనుట కవకాశమిచ్చుటయు పార్లిమెంటువారి యుద్దేశమైనందునను, వృద్ధిక్రమానుగుణములగు మజలీలప్రకారమే ఈయుద్దేశమును నెరవేర్చుట యుక్తమైనందునను, అందుకొరకు కొన్ని ఏర్పాటు లిప్పుడు గావింపవలయును. ఎప్పు డెప్పు డేయే విధముగ అభి వృద్ధి గావింపవలయునో పార్లమెంటువారే నిర్ణయింతురు. ఏలన, భారతవర్ష ప్రజలయొక్క క్షేమాభివృద్ధిభారము పార్లి మెంటుపైనే గలదు. ఈక్రొత్త యవకాశము లెవరికి కలుగ జేయబడుచున్నవో ఆ ప్రజల సహకారమును బట్టియు బాధ్యత లను నిర్వహించుటయందు వారికిగల శక్తిని బట్టియు పైన చెప్పబడిన విషయములను పార్లిమెంటువారు నిర్ణయింతురు.

భరతఖండమునందలి పరగణాలలో స్వపరిపాలనా సంస్థలు వృద్ధిచేయబడిన కొలదియు కేంద్రప్రభుత్వముయొక్క ప్రభుత్వకర్తవ్యములకు భంగకరములు కాకుండగ సాధ్యమైనంత హెచ్చు స్వాతంత్ర్యములు పరగణాల కీయబడును" అని 1919 సంవత్సరములో పార్లమెంటువారు చేసిన ఇండియా రాజ్యాంగ చట్టమునందే వివరింపబడి యున్నది. ఆరాజ్యాంగచట్టమును బట్టి బ్రిటీషు సార్వభౌముడు భరతఖండ వైస్రాయికంపిన రాజ

నిర్దేశ పత్రములో "మా యధినివేశరాజ్యములందు భరత ఖండము తన యర్హస్థానమును పొందుటకుగాను సామ్రాజ్యాంత ర్భాగమగు రాజ్యముగ వృద్ధిక్రమానుగుణమైన బాధ్యతాయుత స్వపరిపాలన సిద్ధికొరకు పార్లమెంటువారు సూచించిన విధాన ములు పరిపూర్ణత్వము నందుటయే మా యభిమతము" అనియు ఉదాహరింపబడినది.

అందువల్ల భారత దేశమున కెన్నటికైనను అధినివేశస్వరా జ్యము డొమినియన్ స్టేటసు సిద్ధింపగలదని భారత దేశ రాజకీయ నాయకులలో మితవాదులూరట లూరుచుండిరిగాని వీరియాశలు నిరాశలగునట్లు బ్రిటీషుసామ్రాజ్య రాజనీతిజ్ఞులలో చాలమంది భారత దేశ రాజ్యాంగ పరమావధి డొమినియన్ స్టేటసు కాద నియు ఇంకేదోయొకవిధమగు బాధ్యతాయుత స్వపరిపాలనము లేక రెస్పాన్సిబిల్ గవర్నమెంటు మాత్రమేయనియు వెల్లడింప సాగిరి!

II

సైమన్ కమిటీ భాగవతము.

భారత దేశము రాజ్యాంగచక్రము ఎట్లు తిరుగు చున్నదో పది సంవత్సరములైనపిదప విచారించి తరువాత తా మింకనేమైనను సంస్కరణములు ప్రసాదింప దలచినదియు లేనిదియు నిర్ణయింతుమని 1919 చట్టము చేసినప్పుడే బ్రిటీషు పార్లమెంటువారు ప్రకటించి యుండిరి. ఎట్టకేలకు ఆతరుణము వచ్చినది. భారత దేశ రాజకీయములనుగూర్చి విచారించి తమకు నివేదించుటకు "సైమనువిచారణసంఘము"ను నియమించిరి.

ఇందొక్క భారతీయునైనను నియమింపకపోవుటవలననే వారి యుద్దేశములపట్ల భారతజాతీయ వాదుల కనుమానము కలిగెను.

కేవలము సోపానములుగ, కొంచెముకొంచెముగ సంస్కరణములు చేసిన లాభములేదనియు సరియైన స్వపరిపాలనమును ప్రసాదించు రాజ్యాంగప్రణాళిక తయారుచేయబడవలెననియు జాతీయవాదులు కోరుచుండిరి. భారతదేశ రాజకీయపక్షము లన్నిటిని చేరదీసి అందరకును సమ్మతమగు నొక స్వరాజ్య రాజ్యాంగమును తయారుచేయుటకు 1927 లోనే కాంగ్రెసు నిశ్చయించెను. ఆ ప్రకారము సమావేశమైన సర్వపక్ష సభ వారు నియమించిన నెహ్రూ కమిటీవారు "డొమినియన్ స్టేటసు" వంటి అధినివేశ స్వరాజ్య ప్రణాళిక నొకదానిని తయారుచేసియుండిరి. అఖిలభారత దేశ ప్రజలయొక్క కోరిక ననుసరించి ఒక సంవత్సరములో డొమినియన్ స్టేటసు నొసగనిచో సామ్రాజ్యముతో సంబంధములేకుండ సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యమునే స్థాపించుటకు ప్రయత్నింతుమని 1928లో కాంగ్రెసు మహాసభ తీర్మానించెను.

సైమను కమిటీలో భారతీయులు లేనందున దానిని భారతీయులు బహిష్కరింపవలెనని 1927 లోనే కాంగ్రెసు వారు తీర్మానించియుండిరి. అంతట 1928 ఫిబ్రవరిలో 'సైమను కమీషను' వారు ఓడదిగినది మొదలు దేశములో నెచ్చటికి పోయినను తిరస్కారమే ఎచ్చటికిపోయినను నల్లజెండాల సన్మానమే జరుగసాగెను. వారు వెళ్లినచోటులందు హరతాళములు జరుగగా నిషేధములు, లాటీచార్జీలు ప్రయోగింపబడసాగెను.

ఇట్టి లాటీచార్జీలలో జవహర్లాలుగారికి దెబ్బలు తగులుటయు, లాలాలజపతిరాయిగారికి తీవ్రమైన దెబ్బలుతగిలి మంచముపట్టి చనిపోవుటయు అందరెఱిగినదే. దేశములో సైమనుకమిటీపట్ల తీవ్రవిరోధాభిప్రాయము కలుగగా రాజప్రతినిధియగు ఇర్విన్ ప్రభువు ఇంగ్లాండుకు వెళ్ళి దేశములోని ప్రజాభిప్రాయమును గూర్చి తెల్పి దేశములో కొంత శాంతి కలిగించి కొందరు రాజకీయనాయకులనైనను సంతృప్తిపరుపవలెనన్నచో బ్రిటిషు వారి ఉద్దేశములనుగూర్చిన అపోహలను పోగొట్టుట అవసర మని చెప్పి వారి సమ్మతితో 1929 అక్టోబరు 31వ తేదీన నొక ప్రకటనగావించి దానిలో "1917 వ సంవత్సరమున చేయబడిన ప్రకటననుబట్టి భరతఖండ రాజ్యాంగాభివృద్ధియొక్క సహజపరి ణామము అధినివేశరాజ్యాంగ పద్ధతియేయని బ్రిటీషు సామ్రాజ్య ప్రభుత్వము వారి యభిప్రాయము" అని ప్రకటించెను. "ఈ ఉద్దేశము పరిపూర్ణముగ నెరవేరుటకు భరత ఖండము లోని సంస్థానములకుగూడ రాజ్యాంగమున స్థానమొసగి ఒక విధమగు అఖిలభారత - ఐక్యతను కోరువారి యాశకు భంగము లేకుండా ప్రస్తుతపు రాజ్యాంగవిధానమునందలి వ్యవహార ములు జరుగవలయుననియు, ఇందుకొఱకు సైమను సంఘము వారు రాజ్యాంగ సంస్కరణములను గూర్చిన తమ నివేదికను ప్రకటించిన పిదప పైన చెప్పబడిన సంగతులు చర్చించి యాలో చించుటకును బ్రిటిషు - భారత రాజ్యాంగ సమస్యయు, అఖిల భారత రాజ్యాంగసమస్యయు చర్చించుటకు బ్రిటీషురాజ్యమునం దలి ప్రతినిధులును సంస్థాన రాజ్యమునందలి ప్రతినిధులును రౌండుటేబిలుసభ కాహ్వానింపబడుదురనియు ఈ మార్గమున

చర్చింపబడిన సమస్యలలో నా సభవారి ఆలోచనలయందు అధిక సంఖ్యాకులసమ్మతినిబడసిన విషయములు శాసనము చేయగలందులకు పార్లమెంటువారికి నివేదింపబడును." అనియు రాజప్రతినిధి ప్రకటించెను.

III

పూర్ణస్వరాజ్య ప్రకటన; ఉప్పు - సత్యాగ్రహము

వైస్రాయిచేసిన ప్రకటనలు తృప్తికరముగా లేకపోయెను. మఱియు, మొదటినుండియు భారతదేశీయుల స్వరాజ్యాందోళనముపట్ల సానుభూతి గలిగియుండిన లేబరుపక్షమువారు ఇంగ్లాండులో ప్రభుత్వము వహించినందున వారు వెంటనే భారతదేశమునకు "డొమినియనుస్టేటసు" నొసగకపోవరని ఆశపడినవా రందరకును ఇది ఆశాభంగము కలిగించెను. డొమినియనుస్టేటసు ఒసగబడునను వాగ్దానములేదు సరికదా సైమను కమిటీవారి విచారణ యనునది బాధ్యతాయుత స్వపరిపాలన రాజ్యాంగప్రణాళికను తయారుచేయుటకే యని యైనను ప్రకటింపబడకపోవుటవలన భారతీయులకు పూర్తిగా ఆశాభంగము కలిగెను. కాంగ్రెసువారు నిర్ణయించిన సంవత్సరము గడువు డిశంబరుతో పూర్తియగును. అంతట పూర్ణస్వరాజ్య ప్రకటన జేయవలసి యుండెను. ఈ లోపుగా ఏదైన సమాధానము కుదిర్చిన బాగుండునని కొందరు ప్రయత్నించి చూచిరికాని లాభము లేకపోయెను. నాడు కేంద్రశాసన సభలో కాంగ్రెసు ప్రముఖులుగా నుండిన నెహ్రూప్రభృతులను ఇర్విన్‌ప్రభువు మర్యాదచేయుటతప్ప వారికెట్టివాగ్దానమును

చేయలేకపోయెను. అంతట 1929 వ డిశంబరు 31 వ తేదీ రాత్రి, కాంగ్రెసు మహాసభ బ్రిటిషువారితో సంబంధము లేకుండా పూర్ణస్వరాజ్యము లేక సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యము సంపాదింపవలెనని తీర్మానమునుచేసెను. దానిని సంపాదించుటకు అహింసాత్మక సాత్విక నిరోధముతోడి సత్యాగ్రహామే సాధన మని కాంగ్రెసు నిర్ణయించి అందుకు వలసిన సన్నాహాము లను చేసి శాంతిసమరము నడుపుటకు గాంధిమహాత్మునికి సర్వాధికార మిచ్చెను.

1930 జనేవరు 26 వ తేదీన ప్రథమస్వాతంత్ర్య దినో త్సవము దేశములో నెల్లయెడలను జయప్రదముగా జరుప బడెను. భారత దేశదారిద్ర్యమునకును దాస్యమునకు బ్రిటిషు ప్రభుత్వమే కారణమని తీర్మానింపబడి దానినుండి విడిపోయి పూర్ణస్వాతంత్ర్యమును స్థాపించుటకు త్రికరణశుద్ధిగా ప్రయ త్నింప గలందులకు ప్రతిజ్ఞచేయు పూర్ణస్వాతంత్ర్య ప్రమాణము సభాముఖమున దేశ మెల్లయెడలను చేయబడెను.

అంతట గాంధీమహాత్ముడు, భారత దేశప్రజలకు నిజమైన రాజకీయ - హక్కులొసగదలచినచో దేశ దారిద్ర్యముమాన్ప టకు కొన్నిసంస్కరణములనైన ముందుగా చేయువలసినదనియు అవి చెల్లించనిచో బ్రిటిషువారిని విశ్వసింపజాలమనియు భారత దేశదారిద్ర్యవిమోచన కొరకును పూర్ణస్వాతంత్ర్యము స్థాపిం చుటకొరకును తాను ఉప్పుసత్యాగ్రహమును ప్రారంభింప దలచితిననియు రాజప్రతినిధికి మహాత్ముడు ముందుగా నొక లేఖను వ్రాసెను. అందులో మహాత్ముడుకోరిన సంస్కరణ

ములు కాంగ్రెసు పుట్టినదాది కోరబడుచున్న సంస్కరణములే. అవి యెవ్వియన:

1. తాగుడు పూర్తిగా నిషేధించుట.

2. రూపాయికి ఒకషిల్లింగు నాలుగు పెన్నీలుగ మారకపు విలువను తగ్గించుట.

3. భూమిపన్నులో నూటికియేబదివంతులు తగ్గించుట. పన్నులను వృద్ధిచేయు నధికారమును శాసనసభల కిచ్చుట.

4. ఉప్పుపైన పన్ను తీసివేయుట.

5. సైన్యము కొరకు చేయుచున్న దుర్వ్యయములో సగము వెంటనే తగ్గించుట.

6. ప్రభుత్వోద్యోగుల వేతనములు సగమునకు కాని, దేశాదాయమునకు తగినట్లుగ ఇంకను తక్కువకుగాని తగ్గించుట.

7. విదేశవస్త్రముల పైన పన్ను విధించుట.

8. భరతఖండతీరములందలి నౌకావ్యాపారమును గూర్చి ప్రజాప్రతినిధులు చేయగోరినచట్టము నంగీకరించుట.

9. హత్యచేసినట్లుగాని చేయ ప్రయత్నించినట్లుగాని కోర్టువారు తీర్మానించినవారిని తప్ప తక్కిన రాజకీయనిర్బంధితుల నెల్లరను విడుదలచేసి, ద్వీపాంతరవాసము చేయువారిని భరతఖండమునకు రానిచ్చుట.

10. రహస్యరక్షక (సి.ఐ.డి) శాఖవారిని రద్దుచేయుట లేక ప్రజాప్రతినిధులకు లోబరచుట.

11. స్వసంరక్షణకొరకు ఆయుధము లుంచుకొనుటకు అనుమతి పత్రములిచ్చుట.

ఈ ముఖ్య సంస్కరణములు గావింపుడని మహాత్ముడు బ్రిటిషుప్రభుత్వము వారిని కోరి విఫలుడై తన సత్యాగ్రహ మహాస్త్రమును ప్రయోగించి శాంతిసమర మారంభించెను. 1930 సం॥ మార్చి 12 వ తేదీన మహాత్ముడు 'ఉప్పు - సత్యాగ్రహము' చేయ బయలు దేరి ఏప్రియల్ 6వ తేదిన దండి గ్రామమున ఉప్పు-చట్ట తిరస్కారము జేసి శాసనోల్లంఘనము ప్రారంభించెను. మన దేశమునం దమితోత్సాహము కలిగెను. ఈ సత్యాగ్రహమున వేనకువేలు ప్రజలు పాల్గొనిరి. ప్రభుత్వము వారు తీవ్రనిర్బంధవిధానమును ప్రారంభించిరి. దేశముకొరకు బాధలందు నవీనపద్ధతితో శాంతిసమరము జరిగెను. 60 వేల మంది చెర కేగిరి. అగర్భశ్రీమంతులు ఘోషాస్త్రీలు కూడ ఉద్యమమందు పాల్గొని కష్టము లనుభవించిరి. కేంద్రశాసన సభాధ్యక్షుడగు విఠల్ భాయిపటేలుగారుగూడ రాజీనామా నిచ్చి చెర కేగిరి. బ్రిటిషు వస్త్రబహిష్కారము జయప్రదముగా జరిగి బ్రిటిషువారి వర్తకము పడిపోయెను. ఈ సంగతి సత్యమని 1935 లో టారిఫ్ బోర్డుయెదుట సాక్ష్యమిచ్చిన లంకాషైరు వర్తకప్రతినిధులు ఒప్పుకొనిరి.

IV

మొదటి రౌండు టేబిలు సభ.

కాంగ్రెసువారు జైళ్ళలో మగ్గుచుండగా బ్రిటిషు ప్రభుత్వము వారు రాజ్యాంగ సంస్కరణములనుగూర్చి ఆలో

చనలుచేయుట కని చెప్పి లండనులో నొక 'రౌండు టేబిలు'సభ నేర్పాటుగావించిప్రభుభక్తిపరాయణులగు భారతీయులనుకొందరనాహ్వానించి వేనకువేలుఖర్చుపెట్టి తాము నియమించినవారిని ఓడలలో తీసికొనివెళ్ళిరి. కాంగ్రెసువారు లేనిదే యీరౌండు టేబిలు సభచేయు తీర్మానముల కెట్టి విలువయు నుండదని బ్రిటిషుప్రభుత్వమువా రెరుగుదురు. కాని పట్టుదలకొరకు అది జరిపితిమని యనిపించుకొందలచిరి. ఆ సభయందు జరిగిన కార్యకలాపములు, చర్చలు, అందలి కార్యక్రమములు అన్నియు బ్రిటిషురాజనీతిజ్ఞు లాడించినట్లే జరిగినవి. ఎట్టకేలకు బ్రిటిషు ప్రధానామాత్యుని ఆశీస్సులతో నాసభ ముగిసెను. రౌండుటేబిలు సభవారు భరతవర్షమునకు, కొన్ని మినహాయింపులతోను రక్షణలతోను బాధ్యతాయుత స్వపరిపాలనా రాజ్యాంగ మేర్పాటు చేయవలయుననియు, రాజ్యాంగము స్వరూపమున ఫెడరల్ విధానమునకు జెందినదిగా నుండవలయుననియు అట్టి ప్రకటనను బ్రిటిషుప్రభుత్వమువారు గావింపవలయుననియు తీర్మానించిరి. "మార్పుదల కాలమున పూచీ పడవలసిన కొన్ని సందర్భములకు వలసినట్టియు కొన్ని ముఖ్యపరిస్థితుల కావశ్యకములైనట్టియు ఏర్పాటులతోను మరియు అల్పసంఖ్యాకజనముల రాజకీయ స్వాతంత్ర్యములను గాపాడుటకు వలసిన పూచీలతోను భారతదేశప్రభుత్వముయొక్క బాధ్యతను ఆదేశ కేంద్రరాష్ట్రీయ శాసన సభలయందు నెలకొల్పుట యుక్తమని బ్రిటిషు సామ్రాజ్య ప్రభుత్వమువారి యభిప్రాయము."

"మార్పుదలకాలమునకావశ్యకములగు రక్షణలను శాసనములందు నెలకొల్పునప్పుడు అట్లు మినహాయింపు చేయ బడు (reserved) అధికారములు క్రొత్తరాజ్యాంగముద్వారా తన ప్రభుత్వమునకు భరతఖండమే సంపూర్ణబాధ్యతనువహించు రాజ్యాంగాభివృద్ధి కెంతమాత్రమును భంగకరములు గాకుండు నట్లు నిర్ణయింపబడి అట్లే చలాయింపబడునట్లును చూచుట బ్రిటీషు సామ్రాజ్యప్రభుత్వమువారి ముఖ్యకర్తవ్యముగ నుండును." అని ప్రకటించుచు, రామ్సేమెక్డానల్డు ప్రధానా మాత్యుడు "బ్రిటిషుప్రభుత్వమువారీ ప్రకటనమందు సూచిం చిన రాజ్యాంగము నాచరణలో పెట్టుటకు వలసిన కొన్ని ముఖ్య విషయములు నిశ్చయముగ సిద్ధాంతీకరింపబడి యుండలేదని ప్రభుత్వమువారెఱుగుదురు. అయితే ఈ రౌండుటేబిలు సభలో జరిగిన పనివలన ఆవిషయములన్నియు నొకమార్గమునకు తేబడినవి. ఇందువలన నీప్రకటన యనంతరము జరుగుకార్యాలో చనములు సఫలత గాంచునను ఆశకలుగుచున్నది." అని సభలో పలికెను. పైనచెప్పబడిన సూత్రములకు లోబడి రౌండుటేబిలు సభవారు సూచించిన రాజ్యాంగ సంస్కరణములు బ్రిటీష్ ప్రభుత్వమున కిష్టమే యనియు ఆరాజ్యాంగప్రణాళిక నింకను బాగుగ యోజించుటకు రౌండుటేబిలుసభ మఱల సమావేశ మగుననియు అందులో కాంగ్రెసుపక్షము వారుకూడ పాల్గొని సహకారముచేయుట కిష్టపడినచో బాగుండుననియు అందు కొరకు తగిన ప్రయత్నములు గావింపబడుననియు గూడ అతడు ప్రకటించెను. అంతట గాంధిమహాత్ముడును కాంగ్రెసు నాయ కులును విడుదల గావింపబడిరి.

V

గాంధీ - ఇర్విన్ సంధి

గాంధీమహాత్మునకును ఇర్వినుప్రభువునకును జరిగిన సంభాషణలవలన 1931 మార్చి 5 వ తేదీన ఒకసత్యాగ్రహ విరామసంధి జరిగెను. కాంగ్రెసు సత్యాగ్రహము విరమించు నట్లును బ్రిటీషు సామ్రాజ్యప్రభుత్వమువారి యనుమతితో కేంద్ర రాష్ట్రీయప్రభుత్వములు కొన్ని రాజీచర్యలు జరిగించు నట్లును నిశ్చయింపబడెను. ఐరిష్‌ఫ్రీస్టేటువలెనే ఇచ్చటి ప్రభుత్వమునకును ప్రజలకును మధ్య నిట్టి సంధిజరుగుట ఒకగొప్ప సంగతిగనుండెను. ఆ సంధిపత్రమున నే రాజ్యాంగవిషయమును గూర్చి ఇట్లు వివరింపబడెను: "రాజ్యాంగ సమస్యల విషయమున రౌండుటేబిలుసభలో ముందుజరుగబోవు చర్యలయొక్క ఉద్దేశము ఇదివరకు చర్చింపబడిన రాజ్యాంగప్రణాళికను మరింత చక్కగా యోజించుటకే యైయుండును. ఆ ప్రణాళికలో ఫెడరలు విధాన మొక ప్రధానభాగము. అట్లే భారతీయ ప్రజాప్రతినిధుల బాధ్యతయు నొక ప్రధానాంశము. మఱియు దేశరక్షణ (సైన్యము), విదేశవ్యవహారములు, అల్పసంఖ్యాక జనుల హక్కులు, భరతఖండము యొక్క ఆర్థిక - పరపతియొక్క బాధ్యతలను సరిగా నిర్వర్తించుట, మున్నగు విషయములందు భరతఖండముయొక్క క్షేమలాభములకొరకు వలసిన మినహాయింపులును రక్షణలునుగూడ ప్రధానాంశములే. ఈ స్టేట్‌మెంటు సామ్రాజ్యప్రభుత్వమువారి యనుమతితో చేయబడుచున్నది."

ప్రధానమంత్రి జనేవరు 19 వ తేదిన ప్రకటించిన ప్రకారము "ఇకముందు జరుగు రాజ్యాంగసంస్కరణప్రణాళిక చర్చలందు కాంగ్రెసుపక్షమువారి ప్రతినిధులు పాల్గొనునట్లు చేయుటకు తగుచర్య తీసికొనబడు"నని ప్రభుత్వమువారును ప్రకటించిరి. తరువాత రెండవ రౌండుటేబిలుసభ జరిగినది. దానిలో కాంగ్రెసు తరఫున ఏకైకప్రతినిధిగా వెళ్ళిన గాంధిమహాత్ముడు భారతీయుల కోరికలను స్పష్టముగా వెల్లడించినాడు.

ఏడవ ప్రకరణము

కాంగ్రెసు - అజ్ఞాతవాసము

రెండవ రౌండుటేబిలుసభ లండనులో జరుగుచుండగానే ఇంగ్లాండు దేశమునందలి రాజకీయార్థికపరిస్థితులందు కొన్నిచిక్కులు కలిగెను. ఇంగ్లాండు దేశమున బంగారపుకరవు వచ్చెను. వర్తకము పడిపోయెను. వారి బంగారునాణెమగు నవరసువిలువ తగ్గిపోయెను. ఆ దేశపు ప్రజలకు చాలభయము కలిగెను. అంతట నీ ఆర్థికవిపత్తునుండి బయలుపడుటెట్లాయని అందరు నాలోచింపసాగిరి. అట్టిస్థితిలో జరిగిన ఎన్నికలలో లేబరుపక్షము ఓడిపోయి నిరంకుశసామ్రాజ్య వాదులును భారత దేశ స్వాతంత్ర్యవిరోధులు నగు 'కన్సర్వేటివ్' పక్షమువారు పార్లమెంటులోనికి బహుసంఖ్యాకులుగా వచ్చిరి. అంతట కేవలము ఇంగ్లాండు క్షేమలాభముకొరకు పాటుపడుటకే కంకణము కట్టుకొన్న నేషనల్ గవర్నమెంటు రాజ్యమునకు వచ్చెను.

లేబరుప్రభుత్వములో ప్రధానామాత్యుడుగా నుండిన రామ్సే మేక్డానాల్డు పేరునకు ప్రధానామాత్యుడుగా నిలువబడెను. గాని అతడు కన్సర్వేటివ్ నాయకులకు దాసుడయ్యెను.

గాంధీమహాత్ముడు ఇంగ్లాండునకు పోవుటకు ముందుగానే భారత దేశములో ఇర్విను ప్రభువుకు బదులుగా విల్లింగ్డన్ ప్రభువు వైస్రాయిగా నియమింపబడెను. ఇతడు నిరంకుశ సామ్రాజ్య తత్వవాది. గాంధీ - ఇర్విను రాజీనామా బ్రిటిషు వారి పరువుప్రతిష్ఠలకు భంగకరమని నమ్మువారిలో నితడొక్కడు. అందువలన ఆ రాజీనామాషరతులప్రకారము ప్రభుత్వోద్యోగులు పనులు జరుపుటలేదని కాంగ్రెసు మహాసభవారు చేసిన ఫిర్యాదుల నితడు పెడచెవిని బెట్టి నిరంకుశముగా వర్తించుచుండెను. ఇతని తాబేదారులు నీతనియభిమతానుసారముగా నిరంకుశులై ప్రవర్తించుచుండిరి. ఇందువలన గాంధిమహాత్ముడు తుదివరకు ఇంగ్లాండుకు పోవునను నమ్మకమే లేదు. ఆయన ఇంగ్లాండులో అఖండగౌరవము లందుచుండగా గాంధీమహాత్మునికిని కాంగ్రెసునకును ఇంత పలుకుబడి, పరువుప్రతిష్ఠలు గలుగుట, భారత దేశములోని ఆంగ్లేయోద్యోగులకు బ్రిటీషు వర్తకులకు సహింపరానిదిగా నుండెను. అంతట యూరపియన్ సంఘమువారు కాంగ్రెసు కిట్లు ప్రభుత్వము లొంగిపోవుట బాగుగ లేదనియు, కాంగ్రెసు గర్వము మితిమీరుచున్నదనియు, ఇక ముందు సందు దొరికినప్పుడు కాంగ్రెసుయొక్క బలమును పూర్తిగా అణగద్రొక్కి లేవలేనట్లు చేయవలెననియు ప్రబోధము చేయుచు, ప్రభు

త్వము వారవలంబింపవలసిన తీవ్రనిర్బంధనవిధానమునుగూర్చిన వివరములుగల ప్రణాళిక నొకదానిని ప్రకటించిరి.

బ్రిటీషుప్రభుత్వము వారు తమ అభిప్రాయములను స్పష్టీకరింపక అప్పటి కా రెవండ రౌండు టేబిల్ సభను ముగించిరి. 1931 డిశెంబరులో గాంధిమహాత్ముడు వెనుకకు తిరిగి వచ్చెను. ఈలోపునఇంగ్లాండు దేశమున కన్సర్వేటివ్ ప్రభుత్వము రాజ్యములోనికి రాగానే, విల్లింగ్డన్ ప్రభువు యూరపియను సంఘము వారి సలహాప్రకారము కాంగ్రెసు నణచివేసి శాశ్వత కీర్తినిగడింపదలచెను. అందువలన మహాత్ము డింకను స్వదేశము నకుమరలిరాకమునుపే ఈవిల్లింగ్డన్ నిర్బంధవిధానములనుప్రయోగించుట మొదలిడెను. సంయుక్త రాష్ట్రములయందు జవహర్లాలు నాయకత్వమునపనిచేయుచుండిన కిసానులును, పశ్చిమోత్తర పరగణాలందు ఖాన్ అబ్దుల్ గఫూరుఖాను నాయకత్వమున పని చేయుచుండిన ఖుదాయి కిద్మత్ గార్లును, కాంగ్రెస్ కు మూలబలములై యుండుట చూచి ముందుగా వీరిపైన నితడు తన నిషేధపు టుత్తరవులు జారీచేయసాగెను. అంతటితో తృప్తి జెందక ఆ రెండురాష్ట్రములలోను తీవ్రనిర్బంధవిధానములతో ఆర్డినెన్సులను శాసించెను. వంగరాష్ట్రమున దారుణవాదుల నణచుటకను నెపమున తీవ్రమైన నిర్బంధవిధానములతో నింకొక ఆర్డినెన్సును శాసించెను. మహాత్ముడు దేశములో అడుగు పెట్టునప్పటికి జవహర్లాలును, ఖాన్ అబ్దుల్ గఫూర్ ఖానును అరెస్టు చేయుబడిరి. విల్లింగ్డన్ ప్రభుత్వము నిర్హేతుకముగా కాంగ్రెసుపైన దాడివెడల దలచెనని స్పష్టమయ్యెను. గాంధీమహాత్ముడు

బొంబాయిలో ఓడదిగగానే అచ్చట ఆయన కివ్వబడిన స్వాగతము ఏరాజప్రతినిధికిని, ఏచక్రవర్తికిని ఈయబడి యుండలేదు.

సంయుక్తరాష్ట్ర పశ్చిమోత్తర - పరగణాలలోని రాజకీయ విషయములనుగూర్చి మహాత్ముడు వైస్రాయితో మాటలాడదలచెను గాని దానినిగూర్చి మాటలాడుటకు విల్లింగ్డన్ ఈయనకు దర్శనమీయ నిరాకరించెను. ఇంతకన్న కాంగ్రెసు గౌరవమున కప్రతిష్ఠ వేరొకటిలేదు. ఇక శాంతిసమరము చేయక తప్పనిసరి యయ్యెను. కాంగ్రెసుమహాసభ సత్యాగ్రహ మారంభించెను. దీని నారువారములలోనే యణచివేసెద నని విల్లింగ్డను పలికెను. జనేవరు 1932 లోనే ముఖ్యమైన కాంగ్రెసునాయకుల నందరను చెర కంపెను. ఇక కాంగ్రెసు వారెట్టి ఆందోళనము గావింపకుండుటకు లాటీఛార్జీలు, తుపాకికాల్పులు ప్రారంభింపబడెను. పోలీసువారు కావించిన క్రూరకృత్యములకు, అత్యాచారములకు, న్యాయాధిపతులును, ఉద్యోగులును చేసిన అన్యాయములకును లెక్కలేదు. ఈ శాంతిసమరములో ఒక లక్షమంది చెరసాల కేగిరి. లాటీదెబ్బలుతిని కళ్లు, కాళ్లు పోగొట్టు కొన్నవారు, మరణించినవారు, సర్వస్వము పోగొట్టుకొన్నవారు, అసంఖ్యాకులుగా నుండిరి. కాంగ్రెసు సంస్థ లెల్ల అశాస్త్రీయములుగా చేయబడెను. దేశమునందు కాంగ్రెసువాది అనువాడు మసలుటకుకూడ వీలులేనట్లు నిర్బంధములు నిషేధములు చేయుటయేగాక కాంగ్రెసువారికి సహాయముచేయుట వారిపట్ల సానుభూతిచూపుటకూడ శిక్షార్హమగు నేరముగా చేయబడెను.

ఏ సైనిక శాసనమునగూడ ఇన్ని నిర్బంధములులేవు. దేశములో నెవ్వరును మాటలాడుటకుగూడ సాహసింపలేనంతటి తీవ్రమైన కఠినచర్యలను తీసికొనిరి. ఇట్లు దేశములో ప్రజాభిప్రాయమును అణచివేసి ప్రజలప్రాతిపదిక - హక్కులను గూడ నాశనముజేసిరి. ఇంకొక అన్యాయ మేమనగా కాంగ్రెసువారు జైళ్ళలో క్రుంగ్గుచుండగా శాసనసభలందు ప్రవేశించియున్న బ్రిటిషుప్రభుభక్తి పరులు, విల్లింగ్డన్ ప్రభువు చెప్పిన ఆర్డినెన్సుల నెల్ల శాసనములుగా జేసిరి. ఇట్లు తీవ్ర నిర్బంధవిధానముచేత దేశప్రజలను అణచియుంచి దేశములోని రాజకీయరంగము నొక మహాశ్మశానముగాజేసి దీనికి శాంతి యని విల్లింగ్డను ప్రభువు పేరిడెను. కాంగ్రెసు మరల లేవలేకుండ అణచివేసితిననియు, ఇక నీదేశమున బ్రిటిషుపరిపాలనమున కెదురుదిరుగ సాహసించువారెవ్వరు నుండరనియు, బ్రిటిషు సామ్రాజ్య ప్రభుత్వమువారికి నచ్చజెప్పెను. ఇట్లొకవంక ప్రజల స్వాతంత్ర్య స్వత్వము లెల్ల హరించి ఇంకొకవంక దేశప్రభుత్వమున రాజ్యాంగసంస్కరణములను గూర్చిన విచారణల నింకను జరిపెదమని చెప్పి మరల మూడవమారు ఇంకొక రౌండుటేబిలుసభను జేసి బ్రిటీషు ప్రభుభక్తిపరులను గొందరను మరల దాని కాహ్వానించిరి. ఈచర్చలకును ఆలోచనలకును అంతము కనబడుటలేదు. ఇందువలన గలుగు ఫలితమును గనబడుటలేదు. ఎట్టకేలకు 1933 సంవత్సరము మార్చిలో తాము చేయదలచిన రాజ్యాంగసంస్కరణములను గూర్చిన చిత్తుచట్టమును పార్లమెంటులో ప్రవేశపెట్టగలందులకు ముందు గాబ్రిటిషుప్రభుత్వమువారొక

"వైట్ పేపర్" అనబడు రాజ్యాంగ సంస్కరణముల ప్రణాళి కను ప్రకటించిరి. ఈ ప్రణాళికలో సూచింపబడిన రాజ్యాంగ విధాన మందరకును ఆశాభంగము కలిగించెను. దీనిని చర్చించి ఒక నివేదికను తయారుచేయుటకు పార్లమెంటువారొక జాయంటు పార్లమెంటరీకమిటీని నియమించిరి. దానికి లిన్ లిత్గో ప్రభువు అధ్యక్షుడు. ఈ కమిటీవారు మరల భారతీయ ప్రముఖుల కొందర నాహ్వానించి విచారించి రాజ్యాంగ సంస్కరణములను గూర్చి చర్చలుజేసి వైట్ పేపరు నింకను వడపోసి అధికారములు తగ్గించి తుదకొక నివేదికను ప్రక టించిరి. దానిప్రకార మొక చిత్తుచట్టము తయారు చేయబడి పార్లమెంటులో ప్రవేశ పెట్టబడగా నది 1935 డిశంబరులో నేటి నూతన ఇండియా రాజ్యాంగముగా చేయబడినది.

ఎనిమిదవ ప్రకరణము

కాంగ్రెస్ ప్రభుత్వోదయము

I

ఏబది యేండ్లనుండి భారత దేశ దారిద్ర్యవిమోచనము కొఱకును స్వాతంత్ర్యముకొరకును పాటుపడుచు బ్రిటిషుప్రభుత్వ ముతో ధైర్యముగ పోరాడి బాధలందిన జాతీయరాజకీయసంస్థ కాంగ్రెసు మహాసభ- సంస్థ యొక్కటే. తక్కినరాజకీయపక్ష ములు కేవలము బ్రిటిషుప్రభుత్వముతో మంచిచేసికొని వారి నాశ్రయించి బ్రతుకునట్టివో లేదా కేవలము మతాభిమాన మును కులాభిమానమును పురస్కరించుకొని స్వార్థము నపే

క్షించు సంస్థలోకాబట్టి యవి జాతీయసంస్థలు కావు. ప్రజలలో నీ సంస్థలకును ఈరాజకీయ పక్షములకును ఎట్టిపలుకుబడియు లేదు. వీనికి వాక్శూరత్వముతప్ప కార్యశూరత్వము లేనేలేదు. దాన ప్రజలలో జాతీయోద్యమమును మేలుకొలిపి తీవ్రముగా పోరాడు కాంగ్రెసుసంస్థను అణచివేసినచో ప్రజలుఅసహాయులై బ్రిటిష్వారికి విధేయులై యుందురు. దాన బ్రిటిష్ రాజ్యతంత్రజ్ఞులు తమకిచ్చవచ్చినట్లు శాశ్వతముగా దేశము నేలవచ్చును. తమ కిచ్చవచ్చిన రాజ్యాంగవిధానమును స్థాపింపవచ్చును. ఇదియే బ్రిటిషు సామ్రాజ్యవాదుల యూహ. అందువలననే 1932 లో విల్లింగ్డను ప్రభువు కాంగ్రెసును ఆరువారములలో అణచివేసెదననగా సంతసించి అందుకొరకతడు అవలంబించిన క్రూరపద్ధతులను అత్యాచారములను బ్రిటిషు సామ్రాజ్యము వారామోదించిరి. విల్లింగ్డన్ ప్రయోగించిన తీవ్రనిర్బంధ విధానమువలన కాంగ్రెసువారు జైళ్లలో మ్రగ్గుచుండగా దేశములో 1933 సం॥ అంతమునాటికి, ప్రజాభిప్రాయ ప్రకటనము చచ్చిపోయినదని చెప్పవచ్చును. ప్రభుత్వముచేయుచుండిన అక్రమములను అన్యాయములను విమర్శించుటకుగూడ ఇతర రాజకీయపక్షములకు ధైర్యము లేకపోయెను. కాంగ్రెసు - ఉద్యమము బహిరంగపద్ధతులను విడనాడి రహస్యకార్యక్రమమును ప్రారంభించెను. అక్రమసమావేశములు, సభలు, కరపత్రములు, ఇతర ప్రచారములు తీవ్రముగానే జరుగుచుండెనుగాని బహిరంగ ప్రచారము తక్కువగా నుండెను. అందువలన విల్లింగ్డను ప్రభువు కాంగ్రెసు బలము నశించినదనియు దానిని లేవకుండ అణచివేసితిననియు

బ్రిటిషు పార్లమెంటువారికి చెప్పివేసెను. ఇది నిజమని పార్ల మెంటు రాజనీతిజ్ఞులు విశ్వసించిరి. అతడు కాంగ్రెసు సంస్థలనెల్ల అక్రమసంఘములుగా ప్రకటించి ప్రజాభిప్రాయ ప్రకటనముల నణచివేసి ఆర్డినెన్సులమూలమున పాలింపసాగెను. ఇంతటితో తృప్తిజెందక తీవ్రనిర్బంధశాసనములనెల్ల శాసనసభలో ప్రవేశపెట్టి బలవంతముగా చట్టములుగా జేయించెను. అందు వలన దేశమెల్ల ఒకవిధమగు సైనిక శాసనముక్రింద నుండెనని చెప్పవచ్చును. ఇన్నినిర్బంధములు చేసియుంచి కాంగ్రెసులోని సామాన్యులను కారాగారములనుండి వదలినను ఇక భయము లేదని గ్రహించి అట్లుచేసి 'చూడు నా మహిమ' అని యనసా గెను. ప్రజలు లోలోపల బాధపడుచుండిరి. ఈదుస్థితినిచూడగా కాంగ్రెసువారికే చాల కష్టముగానుండెను. దేశపరిస్థితులను బట్టి కాంగ్రెసు బహిరంగ సత్యాగ్రహమును వదిలి రహస్య మార్గములను అవలంబించవలసివచ్చెనను సంగతి గాంధీమహా త్మునకు తెలిసెను. ఈ రహస్యపద్ధతులకు మహాత్ముడంగీ కరింపక సత్యాగ్రహము సత్యవ్రతమైనందున రహస్యమార్గ ములు పనికిరావనియు అట్లు బహిరంగముగా జరుపుటకు వీలు లేనిచో దాని నాపవలెననియు సలహానిచ్చెను. 1934 ఏప్రియు లులో సత్యాగ్రహము తాత్కాలికముగా విరమింపబడెను.

II

1934 సంవత్సరం జనేవరి 15 వ తేదీన బీహారులో గొప్ప భూకంపముకలిగి చాలమంది మరణించిరి. ఆస్తిని గోల్పో యిరి. ఈ విపత్సమయమున రాజేంద్రప్రసాదుగారి నాయకత్వ

మున కాంగ్రెసువారు చేసిన సేవ యప్రతిమానముగా నుండెను. రాజేంద్రప్రసాదుగారు అనారోగ్యముగానుండికూడ నడుము కట్టి చాలశ్రమపడెను. ఆయన ప్రారంభించిన భూకంప నష్ట నివారణనిధికి ప్రభుత్వమువారినిధికివలె సంస్థానాధీశులు ధన వంతులుమాత్రమేకాక జనసామాన్యముగూడ విరాళము లొసగసాగెను. దీనివలన కాంగ్రెసు పట్ల ప్రజలకుగల భక్తి విశ్వాసములు వెల్లడియయ్యెను. నాటికింకను కాంగ్రెసు ప్రభుత్వముతో పోరాడుచున్నను, ఈవిపత్సమయమున ప్రభుత్వ ముతో కలసి పనిచేయుటవలన కాంగ్రెసుకు దేశప్రజల క్షేమము తప్ప ప్రభుత్వముతోడి విరోధము ప్రధానము కాదని వెల్లడి యయ్యెను. గాంధిమహాత్ము డారంభించిన హరిజనోద్యమము నందుగూడ కాంగ్రెసుసేవకు లత్యంతోత్సాహముతో పని చేసిరి. దేశమెల్ల యెడల అస్పృశ్యతా నివారణ ప్రయత్న ములు జరుగసాగెను. మహాత్ముని పర్యటనము ప్రజలలో నూతనోత్సాహము కలిగించెను. ఈ ఉత్సాహమును పలుకు బడిని చూచి ప్రభుత్వమువారు వెరగందిరి.

ఇంతలో కేంద్రశాసనసభలకు ఎన్నికలు వచ్చెను. ఈ సమయమునందు కాంగ్రెసు ప్రాతిపద్ధతులను మార్చి శాసన సభలో ప్రవేసింపవలెనను అభిప్రాయము దేశములో వ్యాపించెను. వలన కాంగ్రెసువారు జైళ్ళలో నుండగా శాసన సభలో చేరిన ఆసాములు గవర్నమెంటు చేయుచుండిన స్వాతంత్ర్యనిరోధక - ఆర్డినెన్సులను అత్యాచారములను ఖండించి విమర్శింపక పోవుటయేగాక ఆ క్రూరనిబంధనలెల్ల శాస

సము లగుటకు తాము తోడుపడి దేశమునకు తీరని అన్యా యము చేసియుండిరి. ఇదిగాక భారత దేశ ప్రజలకు నష్టకరము లును బ్రిటిషుసామ్రాజ్యలాభ విధానమునకు తోడ్పడు నవియు నగు ఆర్థిక విధానములను కూడ ఆమోదించియుండిరి. ఇట్లు స్వాతంత్ర్యోద్యమమునకును దేశక్షేమమునకును అడ్డుపడు నట్టివారు శాసనసభలయం దుండుట దేశమునకు శ్రేయము కాదనియు కాంగ్రెసువారు ఈఅన్యాయపు నిర్బంధశాసనము లను రద్దుచేయుటకు ప్రయత్నించుటకును, వీలైనచో స్వాతంత్ర్య మునకు తోడ్పడగల శాసనములు తీర్మానములు చేయుటకును, క్రొత్తరాజ్యాంగమున కడ్డుపడుటకును, నిర్మాణకార్యక్రమము నకు తోడ్పడుటకును, శాసనసభలలో ప్రవేశింపవలయునని తీర్మానించిరి. కావున కాంగ్రెసు అసెంబ్లీ ఎన్నికలలో పోటీచేయ నిశ్చయించెను. ఈ ఎన్నికలకొఱకు దేశములో గొప్ప ప్రచా రము జరిగెను. అసెంబ్లీలో నిదివరకుండిన బ్రిటిషుసామ్రాజ్య ప్రభు త్వాభిమానులు, ధనవంతులు, బిరుదులుగలవారు తమ అధికార బలమును ధనబలము నుపయోగించి పనిచేసిరి. అసెంబ్లీసభకు అధ్యక్షుడుగా నుండి సామ్రాజ్యాభిమానియగు సర్ షణ్ముఖం చెట్టిగారి అభ్యర్థిత్వమునకు ప్రభుత్వాధికారులనేకులు సాయము చేయజొచ్చిరి. విల్లింగ్డన్ ప్రభువు కాంగ్రెసు నశించెనో లేదో తెల్పుటకును కాంగ్రెసుకు పలుకుబడియున్నదో లేదో తెలుపుటకును ఇది యదనుగా నుండెను. షణ్ముఖంచెట్టిగా రోడిపోయిరి. ఇటులు చాలమంది ప్రభుత్వాభిమానుల ఊరుపేరు

లూడ్చి పెట్టుకొనిపోయెను. కాంగ్రెసుకు అఖండజయము చేకూరెను. కాంగ్రెసు ఎన్నికలందు జయముగాంచి శాసన సభలో ప్రవేశించి రాజ్యాంగధర్మబద్ధమగు పోరాటము చేయ సాగెను. ప్రభుత్వమువా రనేకవిషయములందు ఓడిపోవసాగిరి. అనేక అడ్జర న్‌మెంటు తీర్మానములు చేసి ప్రభుత్వముపైన తమకు విశ్వాసములేదని శాసనసభ వారు ప్రకటింపసాగిరి. ఆర్థికవిషయములందు బ్రిటిషుప్రభుత్వము గావించుచున్న అన్యాయములు "ఒటావా" ఏర్పాటు నిరసింపబడుటలో బయల్పడెను. కాంగ్రెసును అణచివేసితి నని విల్లింగ్డన్ పలికిన పలుకులు ప్రగల్భము లని తేలెను.

1935 వ సంవత్సరము భారత దేశ చరిత్రలో శాశ్వత ముగా స్మరింపదగినది. నాటికి కాంగ్రెసు పుట్టి 50 వత్సరములు. కాంగ్రెసు దేశమునకు చేసినసేవకు దేశీయులెల్లరు కృతజ్ఞులై భక్తి విశ్వాసములతో సువర్ణోత్సవము జరుప నిశ్చయించిరి. 1935 డిశంబరు 28 వ తేదీన అఖండ వైభవముతో నీయుత్స వము జరిగెను. భారత దేశములోను ప్రపంచములోను కాం గ్రెసుకుగల గౌరవమును పలుకుబడియు ఈ యుత్సవమువల్ల వెల్లడియయ్యెను. నలుముఖములనుండి అభినందనములు వచ్చెను. ఈ సువర్ణోత్సవసందర్భమున కాంగ్రెసుసభవారే ప్రకటించిన కాంగ్రెసు - చరిత్రను రచించు భాగ్యము ఆంధ్రుడగు డాక్టరు శ్రీ భోగరాజు పట్టాభి సీతారామయ్య గారికి కలిగెను. ఈసువర్ణోత్సవమువలన దేశము గొప్ప ప్రబోధమందెను. ప్రభుత్వమువారికి చాల ఆశాభంగము

కలిగెను. చచ్చిపోయిన దనుకున్న కాంగ్రెసు మరల జీవించు టయెగాక ద్విగుణీ కృతమైన బలముతో తేజముతో పనిచేయ సాగెను.

III

ఇట్టిస్థితిలో భారత దేశదాస్యమును శాశ్వతముగా నొనర్చు నూతన ఇండియా రాజ్యాంగచట్టము 1935 డిశంబరులో శాసన ముకాగా దేశములోని రాజకీయపక్షములన్నియు ఈ క్రొత్త రాజ్యాంగమును తిరస్కరించుటలో కాంగ్రెసుతో నేకీభవించెను. కాంగ్రెసు కేవలము తిరస్కార-తీర్మానములతో తృప్తి చెందక ఈ అన్యాయపు చట్టమును భగ్నము చేయుటకు దీక్షవహించి అందుకొరకు పనిచేయసాగెను. బ్రిటీషు సామ్రాజ్యము వా రీ నూతన రాజ్యాంగమును 1937 ఏప్రియల్ 1 వ తేదీనుండి రాష్ట్రములందు అమలులో పెట్టదలచి దానికి వలసిన సన్నాహములు చేయసాగిరి. సాధారణముగా కాంగ్రెసువారు ఎన్నికలలో పాల్గొనరనియు, పాల్గొనినను తాము నెలకొల్పిన ప్రత్యేక నిరోగాజకవర్గములవల్ల జాతీయవాదులుగాక ఒండొరులతో వైరము కలిగియుండు జాతిమతవర్ణములవారియభిమానులే శాసన సభలలోనికి వచ్చి ఒండొరులతో కలహించి తమ్మాశ్రయించి యుందురనియు తమపరిపాలనావిధానమునకు అడ్డు కలిగింప జాలకుందురనియు వారి యాశ.

రాజకీయదాస్యమును, ఆర్థిక దారిద్ర్యమును చిరస్థాయిగా చేయగల ఈరాక్షస రాజ్యాంగము నెదుర్కొనుటకును భగ్నము చేయుటకును కాంగ్రెసు తీవ్రముగా ఆలోచించి రాష్ట్రీయ

శాసనసభలను వశము చేసికొని రాజ్యాంగధర్మపద్ధతుల ప్రకారము పోరాడుచు పూర్ణస్వరాజ్యస్థాపనకొరకును, స్వాతంత్ర్య సమరమునందు ప్రజాశక్తికి హెచ్చు బలము కలిగించుటకును, ఆయధికార బలము నుపయోగించుటకును నిశ్చయించెను. ఆ ప్రకారము శాసనసభలందు ప్రవేశించి తాను చేయదలచిన కార్యములనుగూర్చి ఒక ఎన్నికల ప్రచారప్రణాళికను తయారుచేసెను. ప్రజా స్వాతంత్ర్య నిరోధక శాసనములను రద్దుచేయుట, రాజకీయ నిర్బంధితులను విడుదలచేయుట, ప్రజాస్వాతంత్ర్యములు, (సివిల్ లిబర్టీస్) కరాచీ కాంగ్రెసు తీర్మానించిన ప్రాథి పదిక - హక్కులు స్థాపించుట; ఆర్థికదుస్థితిని మాన్పి దేశ దారిద్ర్యమును బాపుట; భూస్వామిత్వ పద్ధతులు శిస్తులవిధానములు సంస్కరించుట, ఋణభారమును తగ్గించుట, కార్మికులకు కర్షకులకు జీవనాధారములు కలిగించుట, వారికి క్షేమము కలుగు సదుపాయములు చేయుట; మద్యపాన నిషేధముచేయుట; హరిజనోద్ధరణమునకు తోడ్పడుట; ఖద్దరుకు గ్రామకుటీర పరిశ్రమలకు సహాయము చేయుట; కులములవారీగా నియోజనపద్ధతి (కమ్యూనల్ అవార్డు) రద్దు పరిపించుట, మొదలగు దేశక్షేమకరములగు సత్కార్యములు ఈప్రణాళికలో గలవు. ప్రజలు కాంగ్రెసుకు వోటునిచ్చినచో ఈకార్యక్రమమునకు వోటునిచ్చినట్లే. అనగా బ్రిటిషుసామ్రాజ్య తత్త్వము నాశ్రయించియుండు ధనవంతులకును జమీందారులకును బిరుదులుగలవారికిని ప్రజలు వ్యతిరిక్తులై యుండి కాంగ్రెసుకు తోడ్పడినట్లే. అందువలన నిజ

ముగా నీ ఎన్నిక దేశ స్వాతంత్ర్యపక్షమునకును బ్రిటిషు సామ్రాజ్య పక్షమునకును జరిగిన రాజకీయ సమరమని చెప్ప వచ్చును. అందువలననే కాంగ్రెసుకు వ్యతిరేకముగా బ్రిటిషు సామ్రాజ్య ప్రభుత్వము వారును, వారి నాశ్రయించుకొని యున్న పైన చెప్పబడిన వివిధవర్గములవారును కలిసి, ఏకమై అతి తీవ్రముగా పనిచేయసాగిరి. దేశములో గొప్ప సంచల నము కలిగెను. 3½ కోట్ల నియోజకులకు ఎన్నికహక్కు కలు గుట యొక్కటే ఈ క్రొత్తరాజ్యాంగమునందలి మంచి లక్షణము. ఈ ఎన్నికహక్కులను ప్రజలెట్లు వినియోగింతురో తెలిసికొనవలసి యుండెను.

1937 ఫిబ్రవరిలో ఎన్నికలు జరిగెను. దేశములోని అధికారబలమును, ధనబలము, పశుబలము, కలిసిన సామ్రాజ్య తత్వమునకు అపుడు గొప్పపరాజయము కలిగెను. పదునొకండు రాష్ట్రములలో ఏడు రాష్ట్రములందు కాంగ్రెసు అధిక సంఖ్యాకులగు సభ్యులను శాసనసభల కంపకలిగెను. విజయము గాంచిన కాంగ్రెసు-అభ్యర్థులకు వారి ప్రత్యర్థులకన్న వేలకు వేలు హెచ్చువోట్లు వచ్చెను.

IV

ఇటులు శాసనసభలు కాంగ్రెసుకు వశమాయెను. అపుడు 'మంత్రిత్వము స్వీకరింపవచ్చునా స్వీకరింపరాదా ?' అని కాంగ్రెసువారికి ఆలోచన కలిగెను. ఏలనగా రాజ్యాంగ చట్టమువలన గవర్నరుజనరలుకును గవర్నరులకును నిరంకుశము లైన విశేషాధికారములు కలవు. వారు వాని నుపయోగించి

మంత్రులను బొమ్మలవలె కూర్చుండబెట్టవచ్చును. ఇంగ్లాండు మొదలగు స్వతంత్ర ప్రజాప్రభుత్వములందువలె ఈ దేశము యొక్క పరిపాలనమంతయు ప్రజాప్రతినిధులకు బాధ్యులగు మంత్రులవలన జరుగునట్టి రాజ్యాంగ మర్యాద యిచట లేదు. తుదకు సామాన్యపరిపాలనమైనను గవర్నరుజనరల్ గవర్నరుల యాటంకములు లేకుండా మన మంత్రులు జరుపగలుగు అవకాశములుకూడ లేవు. కావున నీ దేశముయొక్క సామాన్య పరిపాలనమైనను మంత్రుల యిష్టానుసారముగా జరుగునని బ్రిటిష్ ప్రభుత్వమువారు వాగ్దానము జేయువరకును లేదా అట్టి నమ్మకము కలుగజేయువరకును మంత్రిపదవులు స్వీకరింప వీలులేదని 1937 మార్చిలో తీర్మానింపబడెను.

బ్రిటిషుప్రభుత్వమువారు మొదట బెట్టుచేసి కొన్ని కీలుబొమ్మలను మంత్రులనుగా నియమించి తమ యేలుబడిని సాగించిరికాని ఈ విపరీతపు ప్రభుత్వ పద్ధతినిగూర్చి యీ దేశములోను ఇంగ్లాండులోనుకూడ గొప్ప అలజడికలిగి గాంధి మహాత్ముడును కాంగ్రెసువారును కోరునది న్యాయమేయను భావము ప్రజలలోను రాజ్యనీతిజ్ఞులలోను వర్ధిల్లగా కాంగ్రెస్‌వారి అపోహలను తొలగించునట్లుగా నే గవర్నరులు ప్రవర్తింపగలరని బ్రిటిష్ ప్రభుత్వమువారు ప్రకటించిరి. అంతట 1937 జులైలో కాంగ్రెసు మంత్రిత్వము స్వీకరించెను. ఏడు రాష్ట్రములందు కాంగ్రెస్ మంత్రులధికారము వహించుటతో భారతదేశమున నొక నూతనయుగము ప్రారంభమైనదని చెప్పవచ్చును.

సంవత్సరములవారీ చరిత్ర

1556 భారతదేశమున అక్బరు మొగలుసామ్రాజ్య చక్రవర్తియగుట.

1571 లెపాంటో యుద్ధమున స్పెయిను రాజ్యము తురుష్క నౌకాదళము నోడింపగా ఐరోపావర్తకులకు తురుష్కులవలని బాధలుపోయి తూర్పుదేశములతో వ్యాపారాభివృద్ధికి మార్గము లేర్పడుట.

1579 ఆంగ్ల నావికుడగు సర్ ఫ్రాన్సిస్ డ్రేక్ ప్రపంచముచుట్టు సముద్రయానము జేసిరాగా సముద్ర మార్గముల వ్యాపారము విజృంభించుట. ఇంగ్లాండులో తురుష్క వర్తకకంపెనీ స్థాపింపబడుట.

1580 సముద్రములందంతవరకు బలవంతమైయుండిన పోర్చుగల్లు రాజ్యము స్పెయినురాజ్యమునకు లోబడి బలహీనమగుట.

1583 ఇంగ్లీషు తురుష్క వర్తకకంపెనీవారు హిందూదేశముతో వర్తకము జేయుటకు 'టైగర్' అను ఓడను పంపుట.

1588 శ్పానిష్ఆర్మడా వినాశనము. సముద్రమార్గములను చేజిక్కించుకొన్న స్పెయినురాజ్య నౌకాదళములను ఇంగ్లాండు విచ్ఛిన్నముచేయుట.

1599 తూర్పుఇండియా వర్తక కంపెనీ ఇంగ్లాండులో స్థాపింపబడుట.

1600 ఇంగ్లీషురాణియగు ఎలిజబెత్తు, తూర్పు ఇండియాకంపెనీవారికి భారత దేశమున వర్తకముచేసికొనుటకు పట్టా నొసగుట.

1603 ఇంగ్లాండు రాణియగు ఎలిజబెత్తు మరణము.

1605 అక్బరు చక్రవర్తి నిర్యాణము-జహాంగీరు భారతదేశ చక్రవర్తియగుట.

1612 తూర్పుఇండియా కంపెనీ వాటాదారుల సంఘముగా చేయబడుట. ఇంగ్లీషు కెప్టెన్ బెస్టు, స్వాలీదగ్గరను ఇండియా పశ్చిమతీరమునను పోర్చుగీసువారిని ఓడించుట. సూరతులో నింగ్లీషు వర్తకస్థానము (ఫ్యాక్టరీ) స్థాపింపబడుట.

1615 సర్ తామస్‌రో ఇంగ్లాండురాజ్య రాయబారిగా మొగలు చక్రవర్తి దర్బారుకు వచ్చుట. (1615 మొదలు 1618 వరకు నితడు మొగలు దర్బారులో రాయబారిగ నుండెను.)

1620 ఇంగ్లీషు తూర్పుఇండియా కంపెనీవారు పోర్చుగీసువారి నోడించుట.
1628 షాజిహాను భారతదేశ చక్రవర్తియగుట.
1630 ఇండియాలో పెద్ద కఱవు స్వాలీదగ్గర పోర్చుగీసువారు ఓడుట.
1632 గోల్కొండనవాబు ఇంగ్లీషు వర్తక కంపెనీకి బందరులో సువర్ణ ఫర్మానా అనబడు వ్యాపారపట్టా నిచ్చుట.
1635 ఇంగ్లీషుకంపెనీకి పోర్చుగీసువారికి యుద్ధవిరామ సంధి జరుగుట.
1639 చంద్రగిరిరాజు ఇంగ్లీషుకంపెనీకి చెన్నపురిలో స్థలమిచ్చుట.
1641 మద్రాసులో ఫోర్టుసెంట్ జార్జికోట స్థాపింపబడుట.
1642 ఇంగ్లీషు తూర్పు ఇండియాకంపెనీవారికిని పోర్చుగీసువారికిని స్థిరమైన సంధి; ఇంగ్లాండులో అంతఃకలహములు, సివిలుయుద్ధము.
1649 ఇంగ్లాండురాజగు మొదటి చార్లెసు వధింపబడుట.
1652-54 మొదటి డచ్చియుద్ధము.
1652-58 మద్రాసు ఒకరాజధానిగా చేయబడుట.
1657 ఇంగ్లీషు ప్రభుత్వ సర్వాధికారియగు క్రాంవెల్ తూర్పుఇండియా కంపెనీకి వ్యాపారపట్టా నొసగుట.
1658 ఔరంగజేబు భారతదేశ చక్రవర్తియగుట.
1662 బొంబాయిని పోర్చుగీసువారు ఇంగ్లీషురాజగు రెండవఛార్లెసుకిచ్చుట.
1668 బొంబాయిని చార్లెసురాజు ఇంగ్లీషుతూర్పుఇండియా కంపెనీ కిచ్చుట. ఫ్రెంచి తూర్పుఇండియా వర్తక కంపెనీ స్థాపింపబడుట.
1674 శ్రీ ఛత్రపతి శివాజీ స్వతంత్ర రాజుగా పట్టాభిషిక్తుడగుట.
1680 శ్రీ ఛత్రపతి శివాజీ నిర్యాణము.
1686 ఇంగ్లీషు తూర్పు ఇండియాకంపెనీ మొగలుసామ్రాజ్యముతో పోరుట. వంగరాష్ట్రమున కంపెనీ వర్తకస్థానములు నాశనమగుట.
1687 మద్రాసు ఒక 'మేయరు' క్రింద మునిసిపాలిటీగా స్థాపింపబడుట. ఇంగ్లీషు వర్తకకంపెనీవారు తమ ముఖ్యస్థానమును సూరతునుండి బొంబాయికి మార్చుట.
1690 కలకతా స్థాపింపబడుట.
1698 తూర్పుఇండియా కంపెనీకి పోటీ కంపెనీస్థాపింప బడుట.

1700 కలకత్తా ఒక రాజధానిగా చేయబడుట.
1702 ఇంగ్లీషు పోటీకంపెనీలు రెండును రాజీపడి ఏకమగుట.
1707 ఔరంగజేబు నిర్యాణము-బహదూర్ సా చక్రవర్తియగుట.
1712 ఫరుక్ షయ్యారు చక్రవర్తియగుట.
1713 బర్కు మహాశయుని జననము. (జనేవరు 1)
1714 మొగలాయి దర్బారును సర్మన్ రాయబారము.
1726 అన్ని రాజధాని నగరములందును 'మేయరుకోర్టు'లు స్థాపింపబడుట.
1727 పీష్వా మహారాష్ట్ర రాజ్యాధిపత్యమును వహించుట.
1739 మహారాష్ట్రులు మాళవమును జయించుట. పెర్షియా దేశమునుండి నాదిర్ షా దండెత్తివచ్చి ఢిల్లీని కొల్లగొనుట.
1742 ఫ్రెంచి రాజనీతిజ్ఞుడగు డూప్లే పాండుచేరికి గవర్నరగుట.
1744 ఆస్ట్రియా రాజ్య వారసత్వయుద్ధము.
1746 ఇంగ్లీషువారికి ఫ్రెంచివారికి హిందూదేశ తూర్పుతీరమున నౌకా యుద్ధము జరుగుట. ఫ్రెంచివారు మద్రాసును పట్టుకొనుట.
1748 ఇంగ్లీషువారు పాండుచేరిదగ్గర అపజయముగాంచుట. నైజాం ఉల్ ముల్కు మరణము; శివాజీ మనుమడగు షాహూ మరణించుట.
1749 'ఎయిక్సులాఛాపెల్' సంధివలన ఇంగ్లీషువారికి ఫ్రెంచివారికి రాజీజరుగుట. మద్రాసు ఇంగ్లీషువారికి వశమగుట. తంజావూరు రాజ్య వారసత్వ తగవులో ఇంగ్లీషువారు కలుగజేసికొనుట. కర్నాటకనవాబు మరణము. డూప్లే రాజ్యనీతి సఫలమగుట.
1750 దక్షిణ హిందూస్థానమున నైజాముయొక్కయు, కర్నాటక నవాబు యొక్కయు వారసత్వము విషయమున యుద్ధములు ప్రారంభమగుట. డూప్లే కర్నాటక పరిపాలకుడగుట.
1751 క్లైవు ఆర్కాటును సంరక్షించుట.
1752 ఫ్రెంచివారు తిరుచునాపల్లి ముట్టడిని మానుట. చందా సాహెబు ఉరిదీయబడుట.
1754 డూప్లేను ఫ్రెంచివారు వెనుకకు రమ్మనుట. ఫ్రెంచివారికిని ఇంగ్లీషు వారికిని దక్షిణ హిందూస్థానమున శాంతికలుగుట.

1756 ఏడేండ్లయుద్ధము ఐరోపాలో ప్రారంభమగుట. వంగరాష్ట్రనవాబు సురాజుద్దౌలా కలకత్తాను పట్టుకొనుట.

1757 ఇంగ్లీషువారు చంద్రనగరమును పట్టుకొనుట. ప్లాసీయుద్ధము. మీర్జాఫరు వంగరాష్ట్రనవాబుగ చేయబడుట.

1758 బొబ్బిలియుద్ధము. ఫ్రెంచిసేనానియగు లాలీ మద్రాసు పట్టుకొనలేక పోవుట. ఫోర్డు ఉత్తర సర్కారులపైబడుట.

1759 ఫోర్డు బిదెర్రా దగ్గర డచ్చివారి నోడించుట. షాఆలం చక్రవర్తియగుట.

1760 వాన్సిటార్టు వంగరాష్ట్ర గవర్నరగుట. దక్షిణ హిందూస్థానమున వందవాశి దగ్గర ఫ్రెంచివారు కడపటిసారి ఓడింపబడుట. మీర్జాఫరు బదులు వంగరాష్ట్రమున మీర్ఖాసీము నవాబుగ చేయబడుట.

1761 మూడవ పానిపట్టు యుద్ధమున మహారాష్ట్రుల ఆఫ్గనులనోడించుట. పాండుచేరీపడుట హైదరాలీ మైసూరు పరిపాలకుడగుట.

1763 ప్యారిసుసంధి. ఏడేండ్లయుద్ధ మంతమగుట, మీర్ఖాసీము పాట్నాలో ఐరోపావారిని వధించుట. మీర్జాఫరు మఱల నవాబుగచేయబడుట.

1764 మీర్ఖాసీము బక్సారుదగ్గర ఓడింపబడుట.

1765 మీర్జాఫరు మరణము. క్లైవు వంగరాష్ట్ర గవర్నరగుట. కంపెనీవారు మొగల్ చక్రవర్తివల్ల వంగరాష్ట్ర బీహారు ఒరిస్సాల "దివానీగిరీ"ని సంపాదించుట.

7767 హైదరాలీతో యుద్ధము. క్లైవు సీమకుపోవుట. వెరల్స్టు వంగరాష్ట్ర గవర్నరగుట.

1769 కార్టియరు వంగరాష్ట్ర గవర్నరగుట, మద్రాసు సంధివలన హైదరాలీతోడి యుద్ధ మంతమగుట.

1770 వంగరాష్ట్రమున ఘోరమైన కఱవు.

1772 వారన్ హేస్టింగ్సు వంగరాష్ట్ర గవర్నరగుట.

1773 రెగ్యులేటింగు అక్టు.

1774 రోహిలాయుద్ధము.

1774 వారన్ హేస్టింగ్సు మొదటిగవర్నరు జనరలగుట; కలకత్తాలో సుప్రీము కోర్టు స్థాపింపబడుట

1775 మొదటి మహారాష్ట్రయుద్ధము; నందకుమారుడు ఉరిదీయబడుట.
1776 అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రముల స్వాతంత్ర్య ప్రకటన (జూలై 7).
1778 ఫ్రాన్సుతో యుద్ధము, ఫ్రెంచివారి పట్టణములు పట్టుకొనబడుట.
1779 వార్గాను (Wargaon) కన్వెన్షను; మైసూరుతో యుద్ధము.
1780 పోపాము గ్వాలియరును పట్టుకొనుట. హైదరాలీ కర్నాటకముపైకి దండెత్తివచ్చుట. బెయిలీసైన్యము నాశనము చేయబడుట.
1781 పోర్టోనోవో యుద్ధమున సర్ ఐర్ కూటు జయించుట. వారన్ హేస్టింగ్సు, కాశీరాజగు చెత్ సింగుపట్ల జరిపిన తంత్రము.
1782 వారన్ హేస్టింగ్సు, అయోధ్యబేగములను హింసించుట. మద్రాసుదగ్గర ఫ్రెంచివారి నౌకాదళములు విజృంభించుట. హైదరాలీమరణించుట.
1783 వెర్సెయిల్సు సంధి. ఫ్రెంచివారికి ఇంగ్లీషువారికి రాజీ.
1784 మంగుళూరు సంధి. టిప్పుసుల్తానుతో సంధి. పిట్టుచట్టము అనబడు ఇండియా రాజ్యాంగచట్టము శాసింపబడుట.
1785 వారన్ హేస్టింగ్సు గవర్నరుజనరలు పనిని మానుకొనుట. సర్ జాన్ మెక్ఫర్ సన్ ఆక్టింగు గవర్నరుజనరలగుట.
1786 కారన్ వాలిస్ ప్రభువు గవర్నరుజనరలగుట.
1787 మహాదాజీ సింధియాకును మహారాష్ట్రులకును అపజయములు కలుగుట.
1788 వారన్ హేస్టింగ్సుపైన నేరారోపణ; విచారణ.
1789 ఫ్రెంచిదేశములో విప్లవ ప్రారంభము.
1790 మూడవ మైసూరుయుద్ధము.
1792 శ్రీరంగపట్నము సంధి.
1793 వంగరాష్ట్రమున పర్మనెంటు సెటిల్మెంటు (శాశ్వతఫైసలా). ఈస్టిండియా కంపెనీవారి వ్యాపారపట్టా మరల ఒసగబడుట.
1794 మహాదాజీసింధియా మరణము.
1795 సర్ జాన్ షోరు గవర్నరుజనరలగుట. వారన్ హేస్టింగ్సు నిర్దోషియని తీర్పు. రాణీ అహల్యాబాయి మరణము. బెనారసులో పర్మనెంటు సెటిల్మెంటు. మహారాష్ట్రులు నైజామును కార్డ్లాదగ్గర నోడించుట.

1798 లార్డు (మార్నింగ్టన్) వెలస్లీ గవర్నరుజనరలగుట.

1799 నాలుగవ మైసూరుయుద్ధము. శ్రీరంగపట్నము నింగ్లీషువారు పట్టుకొనుట, టిప్పుసుల్తాను మరణము; సీరంపూరులో బాప్టిస్టు మిషనరీయగు క్యారీ క్రైస్తవ (ప్రచారసంఘము) మిషను స్థాపించుట.

1800 నానాఫర్నవీసు మరణము.

1802 పూనాయుద్ధము. మహారాష్ట్రుల వ్యవహారములందు కంపెనీవారు కలుగజేసికొనుట. బెస్సీను సంధి. మద్రాసులో పర్మనెంటు సెటిల్మెంటు.

1803 రెండవ మహారాష్ట్రయుద్ధము, ఢిల్లీ, అస్సాము, లాస్వారి, అర్గాముల యుద్ధములు.

1804 హోల్కారుతో యుద్ధము. మాన్సన్ ఓడిపోవుట. డిగ్గు పట్టువడుట. నెపోలియను ఫ్రెంచి సామ్రాజ్యమునకు చక్రవర్తియగుట.

1805 భరతపురము ముట్టడి వ్యర్థమగుట. వెలస్లీని కంపెనీవారు వెనుకకు రమ్మనుట.

1805 అగస్టు, సెప్టెంబరులలో కారన్వాలిసు ప్రభువు గవర్నరుజనరలగుట. అక్టోబరులో సర్ జార్జి బార్లో ఆక్టింగు గవర్నరుజనరలగుట.

1806 వెల్లూరులో సిపాయిల పితూరీ.

1807 మింటోప్రభువు గవర్నరుజనరలగుట.

1808 మాల్కంలం పెర్షియాకు, ఎల్ఫిన్స్టన్ కాబూలుకు, రాయబారులుగ పంపబడుట. తిరువాంకూరులో గొప్ప తిరుగుబాటు.

1809 రంజితసింగు దగ్గరకు మెట్కాఫ్ రాయబారిగ పంపబడుట. అమృతసరు సంధిజరుగుట. మద్రాసు కంపెనీయుద్యోగుల పితూరీ.

1810 మొల్యుక్కాస్ పట్టుబడుట.

1811 జావాద్వీపము జయింపబడుట.

1813 లార్డు హేస్టింగ్సు గవర్నరుజనరలగుట. తూర్పుఇండియా కంపెనీవారికి క్రొత్త అధికారములతో పట్టా ఇవ్వబడుట.

1814-16 నేపాళయుద్ధము.

1817-19 పిండారీయుద్ధము. మహారాష్ట్రయుద్ధము.

1817 కర్కీ, సీతాబాల్డీ నాగపూరు, మహిద్పూరు, యుద్ధములు.

1817 డేవిడ్ హేర్, రామమోహనరాయిగార్లు కలకత్తాలో హిందూ కాలేజి స్థాపించుట. రామమోహనరాయల సంఘసంస్కరణ ప్రయత్నములు.

1818 కోరిగాం, అష్టియుద్ధములు. వంగభాషలో మొదటి వార్తాపత్రిక. వంగరాష్ట్ర ప్రవాసముల 'III వ రిగ్యులేషను' శాసింపబడుట.

1819 మధ్యరాష్ట్రములందు శాంతి నెలకొల్పబడుట. సింగపూరు స్థాపనము. అయోధ్యనవాబు అయోధ్యరాజుగ ప్రకటింపబడుట.

1820 సర్ తామస్ మన్రో మద్రాసు గవర్నరగుట.

1821 నెపోలియన్ మరణము. మద్రాసులో రైత్వారీపద్ధతి పూర్తియగుట.

1823 (జనేవరు-జూలై మధ్య) జాన్ ఆడం, ఆక్టింగు గవర్నరుజనరలగుట.

1823 ఆగష్టులో అమ్హెర్స్టు ప్రభువు గవర్నరుజనర లగుట

1824 బర్మా యుద్ధము. బ్యారక్‌పూర్ పితూరీ. హరిశ్చంద్ర ముఖర్జీ జననం.

1825 శ్రీ దయానందసరస్వతి - దాదాభాయి నౌరోజీల జననము.

1826 భరతపురమును కొల్లగొనుట. యండబూసంధి; బర్మాయుద్ధ సమాప్తి.

1827 సర్ తామస్ మన్రో మరణము. తెలుగున తొలిగ్రంథముద్రణము.

1828 విలియం బెంటింకు ప్రభువు గవర్నరుజనరలగుట. రామమోహనరాయలు కలకత్తాలో బ్రహ్మసమాజ ప్రార్థన మందిరమును స్థాపించుట.

1829 వంగరాష్ట్రమున సహగమన నిషేధము. ఠగుల నేరములు శిక్షార్హమగుట. ఏ. ఓ. హ్యూముగారి జననము. గ్రీసుదేశ స్వాతంత్ర్యము.

1830 మద్రాసు బొంబాయిలలో సహగమనము నిషేధింపబడుట. ఢిల్లీచక్రవర్తి తరఫున ఇంగ్లాండునకు రాజా రామమోహనరాయల రాయబారము. ఇంగ్లాండులో నాలవ విలియం రాజు పట్టాభిషేకము.

1831 మైసూరు రాజును పదచ్యుతునిగజేసి ఆంగ్లేయులు మైసూరును ట్రస్టీలుగా వశముచేసికొనుట. గవర్నరుజనరలు రంజిత్‌సింగుల సమావేశము.

1833 రాజా రామమోహనరాయల నిర్యాణము (సెప్టెంబరు 27). తూర్పు ఇండియా కంపెనీకి రాజ్యాధికారపట్టా మరల నివ్వబడుట.

1834 శ్రీ రామకృష్ణపరమహంస జననము (ఫిబ్రవరి 20)

1835 సర్ చార్లెస్ మెట్కాఫ్ ఆక్టింగు గవర్నరుజనరల్-పత్రికలకు స్వాతంత్ర్యము. దోసుమహమ్మదు అఫ్గనిస్థానమునకు అమీరగుట.

1836 ఆక్లండు ప్రభువు గవర్నరుజనరలగుట

1837 విక్టోరియా ఇంగ్లాండు రాణియగుట. అయోధ్యలో విప్లవము రాకుండ కర్నల్ 'లోవ్' కాపాడుట. హిందూస్థానమున కఱవు.

1838 ఆఫ్గను రాజ్యము నాళించిన షా షుజాకును, రంజితసింగుకును తూర్పు ఇండియా కంపెనీకిని ఒడంబడిక. కేశవచంద్రసేను, క్రిస్టోదాస్ పాల్, బంకించంద్ర చటర్జీల జననము.

1839 సింధు అమీరులపైన నొక క్రొత్తసంధి బలవంతముగా విధించుట. రంజిత్ సింగు మరణము. ఆఫ్గనిస్థానములోనికి దండయాత్ర. ఘజినీని కాబూలును పట్టుకొనుట. సతారా రాజును పదచ్యుతుని జేయుట.

1840 దోస్తుమహమ్మదు లోబడుట. ఇంగ్లాండులో 'పెన్ని' తపాల ఆరంభము.

1841 బరన్సు, మెక్నాటన్లు హత్యచేయబడుట.

1842 ఎలెన్బరో గవర్నరుజనరలగుట. ఆఫ్గన్ యుద్ధము - సంధి.

1843 సింధుదేశ ఆక్రమణము. మహారాజపురము పన్నియారుల దగ్గర గ్వాలియరు సేనల నోడించుట—బానిసత్వము నిషేధింపబడుట.

1844 సర్ హెన్రీ హార్డింజి గవర్నరుజనరలగుట.

1845 సిక్కుల సైన్యము సట్లెజినదిని దాటుట. మొదటి సిక్కుయుద్ధము.

1846 గాజుల లక్ష్మనర్సు సెట్టిగారు, చెన్నపట్టణ స్వదేశసంఘమును - క్రిసెంట్ పత్రికను స్థాపించుట.

1847 శ్రీ అనిబిసెంటు జననము (1వ అక్టోబరు.)

1848 డాల్హౌసీ గవర్నరుజనరలగుట. రెండవ సిక్కుయుద్ధము.

1848 వీరేశలింగంగారి జననము. (ఏప్రిలు 16). సురేంద్రనాథ బెనర్జీ జననం.

1849 పంజాబును ఇంగ్లీషురాజ్యమున కలుపుకొనుట. మాప్లాల పితూరీ. సతారారాజ్యమును డల్హౌసీ కలుపుకొనుట.

1850 స్టేట్ ప్రిజనర్సు ఆక్టు.

1851 కలకత్తా బ్రిటిష్ ఇండియన్ సంఘము స్థాపింపబడుట.

1852 రెండవ బర్మాయుద్ధము. గోదావరి ఆనకట్ట పూర్తియగుట.

1853 సర్ జాన్ లారెన్సు పంజాబు చీఫ్ కమీషనరగుట. బొంబాయి-ఠాణా రైల్వే తెరువబడుట. నాగపురమును కలుపుకొనుట. కంపెనీకి రాజ్యాధికారపట్టా మరల నివ్వబడుట.

1854 భారతదేశమున తంతివార్త ప్రారంభము. క్రిమియన్ యుద్ధము

1855 సంతాలుల తిరుగుబాటు. మద్రాసు టార్చర్ (హింసల) కమిషను.

1856 అయోధ్యను కలుపుకొనుట.

1856 క్యానింగు ప్రభువు గవర్నరుజనరలగుట. పెర్షియాతో యుద్ధము. శ్రీ లోకమాన్యతిలక జననము (జూలై 23)

1857 ఆఫ్గనిస్థాన అమీరుతో సంధి. మీరతు పట్టణమున సిపాయి విప్లవము ప్రారంభమగుట (మేనెల). ఢిల్లీమరల పట్టుబడుట (సెప్టెంబరు). హ్యావలక్ లక్నో చేరుట (సెప్టెంబరు). సర్ సి. కాంబెల్ లక్నోను రక్షించుట (నవంబరు). స్టేట్ ఆఫెన్సెస్ ఆక్టు. కలకత్తా బొంబాయి మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయములు స్థాపింపబడుట.

1858 ఝాన్సీముట్టడి (మార్చి) అయోధ్యను జయించుట. శాంతి ప్రకటన (జూలై). ఇండియా గవర్నమెంటు ఇంగ్లీషు రాజ్యమకుటమున చేర్పబడుట. విక్టోరియారాజ్ఞి ప్రకటన (నవంబరు 1.)

1859 క్యానింగు వైస్రాయిగ నియమింపబడుట. జేమ్సువిల్సను ద్రవ్యమంత్రిగ నియమింపబడుట. మద్రాసు ప్రవాసముల II వ రెగ్యులేషను-జిల్లా (ప్యూనిటివు) పోలీసు చట్టము

1860 పశ్చిమోత్తర పరగణాలలో కఱవు. ఇండియా శాసనసభల నిర్మాణ చట్టము. పీనలుకోడు శాసనమగుట.

1861 అమెరికాలో సివిలుయుద్ధము. రవీంద్రనాథ ఠాకూరు జననము (మే). రష్యారైతుల దాస్యవిమోచనము. శ్రీ మదన్ మోహన మాళవియ జననము.

1862 ఎల్గిను ప్రభువు వైస్రాయియగుట. హైకోర్టులు స్థాపింపబడుట. శ్రీ వివేకానందస్వామి జననము (జనేవరి 9). అమెరికాలో బానిసత్వమును మాన్పుట.

1863 దోస్తుమహమ్మదు మరణము.

1864 లారెన్సు వైస్రాయియగుట. భూటానుతో యుద్ధము. బందరు ఉప్పెన.

1865 అమెరికా సివిలుయుద్ధ మంతమగుట. శ్రీ లాలా లజపతిరాయి జననము.

1866 ఒరిస్సారాష్ట్రమున కఱవు. శ్రీ గోపాలకృష్ణగోఖలే జననము.

1867 ఇంగ్లాండులో ఎన్నికలసంస్కరణము. (రిఫారంఆక్టు). భారతదేశమున ప్రెస్ అండ్ బుక్సు రిజిస్ట్రేషను చట్టము.

1868 పంజాబు భూస్వామ్య (టెనెన్సీ) చట్టము. శ్రీ గాజుల లక్ష్మీనరసుసెట్టి గారి నిర్యాణము. అంబాలనుండి ఢిల్లీవరకు రైలుదారి తెరువబడుట. షెర్ అలీ ఆఫ్ఘనిస్థాన అమీరగుట.

1869 మేయోప్రభువు వైస్రాయియగుట. షెర్ అలీతో అంబాలా కాన్ఫరెన్సు. మహాత్మాగాంధి జననము (అక్టోబరు 2). సూయజు కాలువ తెరువబడుట. హరిశ్చంద్రముఖర్జీ నిర్యాణము.

1870 ఫార్ స్టర్ దొర విద్యాచట్టము. ఫ్రెంచి ప్రజాస్వామిక ప్రకటన.

1872 అండమానులలో మెయో హత్యచేయబడుట. నార్తుబ్రూకు ప్రభువు వైస్రాయియగుట. సీయిస్థాన్ సరిహద్దు తగాదా. శ్రీ అరవింద ఘోషు జననము (ఆగస్టు 15)

1873 రష్యావారు ఖైవు (Khive) ను పట్టుకొనుట.

1874 బీహారులో కఱవు. ఇంగ్లాండులో డిస్రేలీ ప్రధానామాత్యుడగుట.

1875 బరోడా గెయిక్వారు కేసు ఏడవ ఎడ్వర్డు ప్రిన్సుఆఫ్ వేల్సుగ ఇండియాకువచ్చుట. అమెరికాలో దివ్యజ్ఞానసమాజ స్థాపన. దయానంద సరస్వతిగారి ఆర్యసమాజము బొంబాయిలో స్థాపింపబడుట.

1876 ఇంగ్లాండురాజులకు ఇండియాచక్రవర్తి బిరుదమిచ్చు పార్లమెంటు చట్టము. లిట్టన్ ప్రభువు వైస్రాయియగుట. ఖెలట్ సంధి; కఱవు.

1877 ఢిల్లీదర్బారు. ఇంగ్లాండురాణీ విక్టోరియా భారతదేశ మహారాజ్ఞిగా ప్రకటింపబడుట. భారతదేశమున కఱవు వ్యాపించుట.

1878 దేశభాషల వార్తాపత్రికల చట్టము. (Vernacular Press Act) భారతీయ పటాలములు మాల్టా కంపబడుట బెర్లిన్ సంధి - రెండవ ఆఫ్గను యుద్ధము, బర్మారాజగు మిండన్ మిన్ మరణము. ఆయుధముల చట్టము. (ఆరమ్సు ఆక్టు). హిందూపత్రిక మద్రాసులో వారపత్రికగ స్థాపింపబడుట.

1879 గండమాక్ సంధి. బర్మారాజకుమారి హత్య. కాబూలులో కావగ్నరీ హత్యచేయబడుట. కాబూలును మరల నాక్రమించుట.

1880 రిప్పన్ ప్రభువు వైస్రాయియగుట. మెయివాండ్ యుద్ధము. దక్షిణాఫ్రికాలో బోయరు యుద్ధము ప్రారంభమగుట. కాందహారునకు దండయాత్ర అబ్దుల్ రహమానును అమీరుగా అంగీకరించుట. గ్లాడ్ స్టన్ మరల ఇంగ్లాండు ప్రధానామాత్యుడగుట.

1881 ఫ్యాక్టరీల చట్టము. మైసూరును మరల ప్రాతరాజున కిచ్చుట. ఈజిప్టులో అరబీపే పితూరీ.

1882 వివేకానందస్వామి శ్రీరామకృష్ణపరమహంసకు శిష్యులగుట. దివ్యజ్ఞానసమాజ కార్యాలయము అడయారులో స్థాపింపబడుట.

1883 ఇల్బర్టు బిల్లు. శ్రీ దయానంద సరస్వతి నిర్యాణము.

1884 రష్యావారు మెర్వ్ (Merv) ఆక్రమించుట రష్యా ఆఫ్గన్ కమీషను. రిప్పన్ ప్రభువు పనిమానుకొనుట. డఫ్రిన్ వైస్రాయియగుట. బ్రహ్మసమాజ ప్రధానాచార్యుడగు కేశవచంద్రసేను నిర్యాణము.

1885 మూడవ బర్మాయుద్ధము. అఖిలభారత కాంగ్రెస్ మహాసభ ప్రథమ సమావేశము. శాలిస్బరీ ఆంగ్ల ప్రధానామాత్యుడగుట.

1886 అప్పర్ బర్మాను కలుపుకొనుట. ఢిల్లీలో హిందూమహమ్మదీయ కలహము. శ్రీ రామకృష్ణపరమహంస నిర్యాణము. (ఆగష్టు 16)

1888 హజారా దండయాత్ర. లాన్సుడౌను ప్రభువు వైస్రాయియగుట.

1889 కాశ్మీరమహారాజు రాజ్యత్యాగముజేయుట. పండిత జవహర్లాల్ నెహ్రూగారి జననము. (నవంబరు 14)

1891 ఫ్యాక్టరీలచట్టము; యుక్తవయస్సుచట్టము. (Age of Consent Bill) మణిపుర పితూరీ.

1892 ఇండియన్ (శాసనసభల) కౌన్సిళ్ళ చట్టము. గ్లాడ్స్టన్ నాలుగవ మారు ఇంగ్లాండు ప్రధానామాత్యుడగుట.

1893 డ్యూరాండు కాబూలునకు రాయబారిగ పోవుట.

1894 ఎల్జిన్ ప్రభువు వైస్రాయి యగుట. నల్లమందు విచారణసంఘము. (కమీషను). బంకించంద్రచటర్జి నిర్యాణము (ఏప్రిలు 8)

1895 శాలిస్బరీ ఇంగ్లాండు ప్రధానామాత్యుడగుట చిత్రాలు దండయాత్ర.

1896 భారతదేశమున కఱవు. 'ఎక్స్ రే' కనిపెట్టబడుట.

1897 బొంబాయిలో ప్లేగు (మహామారి). ర్యాండు, అయిర్స్టులు పూనాలో హత్యచేయబడుట. హిందూదేశ సరిహద్దులో తిరుగుబాటులు.

1898 లోకమాన్య తిలకుకు రాజద్రోహనేరమునకు $1\frac{1}{2}$ సం॥ శిక్షవేయుట.

1899 కర్జను ప్రభువు వైస్రాయియగుట. దేశమున కఱవు.

1900 పశ్చిమోత్తర సరిహద్దుపరగణా నిర్మాణము.

1901 హబిబుల్లా అఫ్గన్ అమీరగుట. విక్టోరియారాణి మరణము
1902 వివేకానందస్వామి నిర్యాణము (జూలై 4). మార్కోని తీగలేనితంతి.
1903 కర్జను దర్బారు. (ఎడ్వర్డు పట్టాభిషేకము)
1904 టిబెట్టు దేశమునకు దండయాత్ర. సహకార సంఘముల చట్టము. రష్యా జపాను యుద్ధప్రారంభము.
1905 అమీరుతో సంధి. వంగరాష్ట్రవిభజనము. 'వందేమాతరం' ఉద్యమము. మింటోప్రభువు వైస్రాయియగుట. లిబరల్ పార్టీ ఇంగ్లాండులో ప్రభుత్వమువహించుట. మార్లే ఇండియారాజ్యాంగ కార్యదర్శియగుట.
1907 ఆంగ్ల రష్యను కమీషను. రాజద్రోహ మీటింగుల చట్టము. దక్షిణాఫ్రికాలో భారతీయులను ట్రాన్సువాలుకు రానీయక నిషేధించుట.
1908 మణిక్తలా కేసు విచారణ. లోకమాన్య తిలకు రాజద్రోహమునకు శిక్షింపబడుట (6 సంవత్సరములు). న్యూస్‌పేపర్ల చట్టము. ప్రేలుడు పదార్థముల చట్టము. క్రిమినలు లా సవరణచట్టము.
1909 మింటో మార్లే రాజ్యాంగసంస్కరణములు.
1910 హార్డింజి ప్రభువు వైస్రాయియగుట. ఇండియన్ ప్రెస్సు ఆక్టు.
1911 ఢిల్లీదర్బారు. భారతదేశమునకు ఢిల్లీ ప్రభుత్వ రాజధానిగా చేయబడుట. వంగరాష్ట్ర విభజనము మార్చబడుట. చైనాలో విప్లవము.
1912 బాల్కన్ యుద్ధము. చైనా ప్రజాస్వామికమగుట. హ్యూము దొర నిర్యాణము.
1913 దక్షిణాఫ్రికా భారతీయులనుగూర్చి హార్డింజి ప్రభువు సానుభూతి.
1914 ఐరోపా మహాసంగ్రామము. (ఆరంభము ఆగష్టు 4)
1915 ఇండియా డిఫెన్సుచట్టము.
1916 చెమ్సు ఫోర్డు ప్రభువు వైస్రాయియగుట. అనిబిసెంట్ గారు హోంరూలులీగు స్థాపించుట. లక్నో ఒడంబడిక (హిందూముసల్మానుల రాజీ ప్రణాళిక). కాశీ హిందూవిశ్వవిద్యాలయ స్థాపన.
1917 మెసపొటేమియా కమిషను రిపోర్టు. మాంటేగూ ఇండియారాజ్యాంగ కార్యదర్శియగుట. రాజ్యాంగసంస్కరణముల వాగ్దానప్రకటన. భారతదేశమునకు మాంటేగూ వచ్చుట. అనిబిసెంటు ఇంటరన్ మెంటు. దాదాభాయి నౌరోజీ నిర్యాణము (జూను 30). రష్యావిప్లవము.

1918 మాంటేగూ-చెమ్సుఫోర్డు రిపోర్టు. రౌలటుకమిటీరిపోర్టు (రాజద్రోహ విచారణ). ఐరోపా యుద్ధవిరామసంధి. (నవంబరు 11)

1919 రౌలటుబిల్లులు శాసనమగుట. హబిబుల్లా హత్యచేయబడుట. పంజాబులో జాలియన్‌వాలా బాగువధలు (ఏప్రిలు 13) మార్షల్‌లా. మూడవ ఆఫ్గనుయుద్ధము (మే). మహ్సూదులపై దాడి. మాంటేగూ రాజ్యాంగసంస్కరణచట్టమును గూర్చి ఆంగ్లచక్రవర్తి ప్రకటన. (డిశంబరు). వీరేశలింగంపంతులుగారి నిర్యాణము.

1920 హంటరుకమిషను రిపోర్టు. క్రొత్త శాసనసభలకు ఎన్నికలు. ఎషర్ కమిటీ (మిలిటరీ సంస్కరణలు) రిపోర్టు. శ్రీలోకమాన్యతిలకు నిర్యాణము. (జూలై 31). గాంధీగారి సహాయ నిరాకరణ ప్రారంభము.

1921 కన్నాటు ప్రభువు క్రొత్తశాసనసభలు ప్రారంభించుట. రీడింగు వైస్రాయియగుట. మాప్లా తిరుగుబాటు. ప్రిన్సు ఆఫ్ వేల్సు (ఎనిమిదవ ఎడ్వర్డు) ఇండియాకు వచ్చుట.

1922 చౌరీ చౌరా ఘోరములు; బార్డోలీ నిర్ణయములు. గాంధిమహాత్మునికి రాజద్రోహమునకు 6 సం|| శిక్ష. రంపపితూరీ. గురుఖాబాగ్ సంఘటనలు. ఐరిషుఫ్రీస్టేటుస్థాపన. ఇటలీలో ముసోలినీ నియంతృత్వము.

1923 ఉప్పు పన్ను సర్టిఫై చేయబడుట. తురుష్క ప్రజాస్వామిక స్థాపన

1924 వంగరాష్ట్ర ఆర్డినెన్సు. స్వరాజ్య పార్టీ శాసనసభలందు ప్రవేశించుట. సోవియట్‌రష్యా స్థాపకుడగు లెనిన్ నిర్యాణము (జనేవరు 21)

1925 మడ్డిమను రాజ్యాంగసంస్కరణల విచారణసంఘ నివేదిక. చిత్తరంజనదాసు నిర్యాణము. శ్రీ అల్లూరి సీతారామరాజుగారి వధ.

1926 వ్యవసాయమునుగూర్చిన రాయల్‌కమీషను రిపోర్టు. కలకత్తాలో హిందూ మహమ్మదీయుల కొట్లాట. ఇర్విన్ ప్రభువు వైస్రాయియగుట.

1927 రూపాయి విలువ స్థిరపరచుచట్టము. సైమనుకమిషను నియమింపబడుట. పబ్లికు సర్వీసులనుగూర్చిన కమీషను.

1928 ఆఫ్గన్ అమీరగు అమానుల్లా పదచ్యుతి. భారతదేశమున సర్వపక్ష మహాసభ. సైమన్‌కమిషను బహిష్కరణము-లాఠీచార్జి-లజపతిరాయి నిర్యాణము. సోవియట్‌రష్యా పంచవర్షప్రణాళిక ప్రారంభము.

1929 ఇంగ్లాండులో లేబరు పార్టీ ప్రభుత్వము – వెడ్జివుడ్ బెన్ ఇండియా రాజ్యాంగ కార్యదర్శియగుట. అక్టోబరు 31వ తేదీన ఇర్విన్ ప్రభువు భారతదేశ రాజ్యాంగ పరిణామము అధినివేశ స్వరాజ్యమేయని ప్రకటించుట. లాహోరు కాంగ్రెస్ పూర్ణస్వాతంత్ర్య తీర్మానము.

1930 గాంధిమహాత్ముని ఉప్పు సత్యాగ్రహము; ఆర్డినెన్సుల పరిపాలనము. సైమను కమిషను రిపోర్టు. బర్మా పితూరీ. రౌండుటేబిలు కాన్ఫరెన్సు.

1931 మోతీలాల్ నెహ్రూ మరణము (ఫిబ్రవరి 6). గాంధీ ఇర్విన్ ఒడంబడిక (మార్చి 5). విల్లింగ్డన్ వైస్రాయియగుట. రెండవ రౌండు టేబిలుసభసమావేశము. ఇంగ్లాండులో లేబరు ప్రభుత్వముపోయి కన్సర్వేటివుల ప్రభుత్వము వచ్చుట. ఇంగ్లాండులో ఆర్థికక్షోభ కలుగుట.

1932 కాంగ్రెసు అణచివేయబడుట. మహాత్మా గాంధి చెరకంపబడుట. ఆర్డినెన్సుల పరిపాలన. మూడవ రౌండు టేబిలుసభ సమావేశము. గాంధి మహాత్ముని ప్రాయోపవేశము. పూనా ఒడంబడిక (సెప్టెంబరు 26). క్రిమినలు లా సవరణ (ఆర్డినెన్సుల) చట్టము.

1933 వైట్ పేపర్ ప్రకటన. జాయింటు పార్లిమెంటరీ కమిటీ విచారణ. జర్మనీలో నాజీపక్ష నాయకుడగు హిట్లరు సర్వాధికారియగుట. అనిబీసెంటు నిర్యాణము (సెప్టెంబరు 30)

1934 బీహారు భూకంపము (జనేవరు 15). రిజర్వుబ్యాంకు చట్టము.

1935 క్వెట్టా భూకంపము (మే). ఇంగ్లాండు ఇండియాల వ్యాపార ఒడంబడిక. నూతన ఇండియా రాజ్యాంగచట్టము (డిశంబరు).

1936 ఐదవచార్జి తదనంతరము ఎనిమిదవ ఎడ్వర్డు రాజగుట (జనేవరి 20) ఒరిస్సా సింధు రాష్ట్రముల ప్రారంభము. లిన్‌లిత్‌గో ప్రభువు వైస్రాయియగుట (ఏప్రిలు 18). ఎనిమిదవ ఎడ్వర్డు రాజ్యపరిత్యాగము (డిశంబరు 10). ఇటలీ అబిసీనియాను ఆక్రమించుట – హిట్లరు ఆస్ట్రియాను జేజిక్కించుకొనుట. స్పెయినులో యుద్ధము.

1937 రాష్ట్రీయ శాసనసభలకు ఎన్నికలు (ఫిబ్రవరి). ఇంటరిం మంత్రులు. కాంగ్రెసు మంత్రిత్వములు స్వీకరించుట (జూలై). ఫెడరల్ కోర్టు ప్రారంభము (డిశంబరు). చీనా జపానుయుద్ధము (జూలై).

1938 బీహారు సంయుక్తరాష్ట్రముల మంత్రుల రాజీనామా. (ఫిబ్రవరు 15.) 'రాజ్యాంగమర్యాద' ఏర్పడుట. హరిపుర కాంగ్రెసు (ఫిబ్రవరు 19)

తప్పులు - ఒప్పులు

పుట	పంక్తి	తప్పు	ఒప్పు
	17	జగత్ప్రసిద్ధకట్టడములు	జగత్ప్రసిద్ధ - కట్టడములు (సంస్కృత మిశ్రసమాసము లీరీతిగా దిద్దికొనవలెను.)
2	22	ఔన్నత్యస్థితి	ఉన్నత స్థితి
5	20	అంతర్జాతీయ	అంతర్జాతీయపు
10	5	నేరారోపణములు	దోషారోపణములు
20	19	వణిజసంఘము	వణిక్సంఘము
	18-19	డల్వహౌసీకి	డల్హౌసీ
	20	కనబడి	ఎంచి
,,	21	కృతజ్ఞత	కృతజ్ఞతా
30	9	బ్రిటిషు	ఇవి బ్రిటిషు
,,	12	దుస్థికి	దుఃస్థితికి
34	20	Moore	Moor
36	5	మర్యాదచ్చట	మర్యాద అచ్చట
37	1	(అంచగాం)డాలై	(అంచగాం)దులై
–	5	పట్టు పరిస్థితిలో	పట్టుట, ఈస్థితిలో
41	10	పశ్చిమ కనుమలు	పడమటి కనుమలు
42	3	బాలాజీరావుకుగూడ	బాలాజీరావుగూడ
,,	14	నిర్ణయములు	నిర్దయములు
43	10	రాష్ట్రములో	రాష్ట్రము
	11	నగరములు	నగరములతో
,,	12	వ్యాపారము	వ్యాపారముతో
44	14	అనేక కోటలు	పెక్కు కోటలు
48	3	విశేషసామ్మ్ర	ఎక్కువసామ్మ్ర
50	13	వారదేశమున	వారిదేశమున
,,	16	తన	తమ
56	19	1905	1805
58	21-22	స్వదేశ స్వాతంత్ర్యమును	స్వదేశరాజుల స్వాతంత్ర్యమును

పుట	పంక్తి	తప్పు	ఒప్పు
60	3	దౌర్జన్యము చేసినారు	తిరస్కరించిరి
	4	జ్ఞాపకములు	స్మృతిచిహ్నములు
	18	అనేకమారులు	అనేక పర్యాయములు
61	15	స్వంత	సొంత
	18	చేయును	చేయుదురు
	,,	తాను	తాము
	20	చూపించును	చూపింతురు
63	15	ఉదహరించిరి	ఉదాహరించిరి
64	7, 8	యివ్వబడుట	ఇచ్చుట
65	13, 14	అత్యధికపన్నులు	ఎక్కువపన్నులు
69	14	జాతీయైక్యతను	జాతీయైక్యమును
	19	వానిని	వారిని
72	3	తత్వము	తత్త్వము
73	18	వశింప	వసింప
74	22	దేశమున	దేశమును
	23	పరిపాలన	పరిపాలనము
75	15	గరముతో	గర్వముతో
76	6	దానికి	వానికి
,,	11	కనిష్టముగా	కనాకష్టముగా
,,	,,	హైన్య	హీన
78	8	సహాయదివాను	సహాయమంత్రి
79	11	అగుటను	లని
81	21	నేటివులకు	నేటివులు
84	11	స్వతంత్రమును	స్వాతంత్ర్యమును
89	21	ఈ బాధ్యత	ఈ మరమ్మతు బాధ్యత
92	12	బంగారు	బంగారు. అనగా
,,	16	కల్తీ చేయుచుండిరి	కల్తీ చేయబడుచుండెను
[illegible]	0	వచ్చు	[illegible]

పుట	పంక్తి	తప్పు	ఒప్పు
93	22	Plan	Plans
94	7	యంత్రములు	యంత్రములు, వీనిని
96	4	రాజులు	రాజులవలన
,,	8-9	అంచములు గాక	అంచములు. ఇవిగాక
,,	9	సామ్రా	ఇంకను సామ్రా
102	8	ఊడ్చేపనికత్తె	ఊడ్చుపనికత్తె
,,	12	పాల్గొనకనే	పాల్గొనకయే
106	2	విచక్షణయు	విచక్షణకయు
,,	10	తెల్పిరి	తెల్పెను
110	3-4	వృత్తివంతుల	వృత్తిమంతుల
,,	17	కలిగించెనుగూడ	కలిగించెను
111	18	శాఖందు	శాఖలందు
112	13	నిగ్రహించలేని	చేయలేని
113	2	వారినైను	వారినైనను
114	22	పెండ్లిండ్ల	పెండ్లిండ్లను
116	2	ప్రాముఖ్యత	ప్రాముఖ్యము
117	19	సామ్రాజ్యతత్వమే	సామ్రాజ్యనీతియే
120	19	మహమ్మదీయులు	మహమ్మదీయుల
121	4	మనోప్రవృత్తి	మనఃప్రవృత్తి
130	19	రాజనగరు	రాచనగరు
141	4	నిర్వహించుకొనుటకు	నిర్వహించుకొనుటక
144	23	1689 లో	పిట్టు 1689 లో
146	2	సైన్యమునల	సైన్యముల
,,	20	ప్రతిపక్షములు	ఎదిరిపక్షము
149	12	అలభ్యయోగముగా	విచిత్రముగా
155	20	మహాత్కార్యము	మహాకార్యము
,,	22	గమ్మరు	సమ్మరు
159	10	నిర్ణీతగడువు	నిర్ణీతసమయము
161	17	ఈ	మరియు ఈ
167	10-11	సైనను	పట్టను

పుట	పంక్తి	తప్పు	ఒప్పు
173	14	ఆదాలత్ అను	ఆదాలత్ కోర్టను అను.
,,	23	రాహుతులు	సురాహుతులు
175	21	రాజుల	రాణుల
176	15	పుచ్చుకుని	పుచ్చుకొని
177	8	ధనవంతులని	ధనవతులని
180	11	వినినవారి	వినినవారికి
89	11-13	ఆసంవత్సరమున సామె ఒక అర్జీ యిచ్చుకొన్నది గాని ఆ తనబాకీ యిప్పించ వలసినదని కంపెనీ డైరెక్టర్ల కోర్టువారికి అర్జీని వారు త్రోసివేసిరి.	తనబాకీని యిప్పించ వలసినదని కంపెనీ డైరెక్టర్ల కోర్టువారి కామె ఆసంవత్సరమున నొకఅర్జీ యిచ్చుకున్నది గాని వారు దానిని త్రోసివేసిరి.
200	24	Prinse	Prinsep
202	21	వృద్ధిక్షీణములు	వృద్ధిక్షీణతలు
203	23	ఔదార్యబుద్ధి	ఉదారత
206	6	కలెక్టర్లును	కలెక్టర్లను
208	4	అజ్ఞానులగు	అజ్ఞానమైయున్న
,,	6	ఈద్దేశ	ఉద్దేశ
211	6	కలిసి	కలిపి
,,	23	వ్యతిరేకుడగు	వ్యతిరిక్తుడగు
212	9	హంతకులు	ఘాతకులు
214	15	చేయబడెను	చేయించెను
,,	16	నెలకొల్పబడెను	పెట్టించెను
,,	17	ఆలోచించిరి	ఆలోచించెను
215	4	పత్రికనిర్వహణము	పత్రికానిర్వహణము
231	5	కంపెనీవారికి	కంపెనీవారు తమకు
233	7	అధికారము	ఈ అధికారము
236	16	ప్రారంభించిరి	ప్రారంభమాయెను
245	2	అమ్ముడుచే	అమ్ముకొను
	7	జమీల	కొన్ని జమీల

పుట	పంక్తి	తప్పు	ఒప్పు
249	19–20	నిర్ణయించుటకును	నిర్ణయింపవలసినదనియు
253	14	చంపలు	చెంపలు
254	7	పూచీవహించి	పూచీదారులై
258	8	ఊసరక్షేత్రము	ఊషరక్షేత్రము
272	4	నేరగాండ్రనుగూడ	నేరగాండ్రను
,,	16	నిర్మింపడుటయు	నిర్మింపబడుటయు
275	7	రాష్ట	రాష్ట్ర
277	20	వారిని	వారి
278	17	ద్వభాషీలై	ద్విభాషులై
279	5	మన్స్నగారు	విల్సన్ గారు
282	6	ప్రజోపయోగముల	ప్రజోపయుక్తముల
286	13	ఉప్పుకల్లు	ఉప్పుగల్లు
287	6	దృష్టాంతరముగా	దృష్టాంతముగ
291	4	పరోపకారము	మహోపకారము
292	13	ఆంగ్లరాణి	ఆంగ్లరాజు
292	6	1831	1838
297	5	సేవజేసి	సేవజేసెను
300	12	యవసర	అవసర
,,	14	క్రైసవ	క్రైస్తవ
302	19	కలిగి	కలిగెను.
,,	20	ఆయనకు	వారాయనకు
303	8	యడుగుటయువారు	యడుగుటయు
,,	12	అజలు	అర్జీలు
304	18	తక్షణమే	తత్‌క్షణమే
312	8	అహుతియగుదునను	అహుతియైపోవు
315	24	యధ్వర్యమున	అధ్వర్యవమున
318	20	ఏకోన్ముఖమునకు	ఏకోన్ముఖము గా
326	24	ధైరము	ధైర్యము
334	15	చేయుదు	చేయుదుము
335	22	అందరందు	అందలి

పుట	పంక్తి	తప్పు	ఒప్పు
336	6	మా కొనగూర్చును	ఒనగూర్చును
337	10	వేయబడిన	వేయబడి
347	6	రి ఫెర్మేటరీ	రిఫర్మేటరీ
349	4	నాయన చాల	నాయనతో కలిసి చాల
350	5	కలిగిగెను	కలిగెను
,,	24	హ్యూముగరును	హ్యూముగారును
351	2	1931	1881
356	6	బలవంతపుసంసర్గనిషేధపు	'క్వారంటైను'
,,	14	చర్యలను	చర్యలను గూర్చియు
356	22	ప్లేగుచర్యలు	ప్లేగునివారణ చర్యలు
360	12	ఉపన్యాపము	ఉపన్యాసము
362	5	పేరేగానే	పేరేగాని
,,	10	సహింపవుండెను	సహింపడు
363	5	ప్రయోగించిరి	ప్రయోగించెను
366	21	విద్యార్థులలో	విద్యార్థులు,
367	5	రాదనిఅంతు	రాదని వీరికొంతు
73	21	వైచిరి	వైచెను
377	24	ఒసగబడి	ఒసగి
378	15	చేసిరి	చేయించిరి
386	12	నేరములవు	నేరములను
391	4	మాంటేగూ	వీరు మాంటేగూ
394	10	పలికియుండియు,	పలికియుండినను
,,	15	వైరుధ్యభావమే	ప్రతికూలభావమే
400	13	వానికి	అద్దాన వానికి
411	13	చర్య	చర్చ
414	5	రెవండ	రెండవ
429	6	1713	1729

(బర్కు మహాశయుని జననము 1729 నిర్యాణము 1797)

దిగవల్లి వేంకట శివరావు విరచితములగు

ఇతర గ్రంథములు

ఇంగ్లీషు తెనుగు పారిభాషిక నిఘంటువు. "వ్యవహార కోశము, శాస్త్ర పరిభాష" కలిసిన సంపుటము. అనేక పత్రికలవలనను విద్యాధికులవలనను ప్రస్తుతిబొందినది. పాఠ్య గ్రంథ నిర్ణయ సభవారివలన గ్రంథాలయములందుంచుట కామోదింపబడినది. (చూ. 10-5-38 ఫోర్టుసెంటు జార్జి గెజెట్ సప్లిమెంటు పుట 253) శాస్త్రవిషయములు తెలుగున బోధించుటకు తజ్ఞులకు అత్యవసరము. 530 పుటలు. రు 2-8-0

దక్షిణాఫ్రికా చరిత్ర. దేశచరిత్ర; వలసకేగిన భారతీయుల చరిత్ర. గాంధీమహాత్ముని సత్యాగ్రహ చరిత్ర - అనేక చిత్రపటములు. 472పుటలు. క్యాలికో బైండు. విజ్ఞానచంద్రిక లోని 36వ కుసుమము. 2-0-0

సహకార వస్తునిలయోద్యమము : రాక్డేలుపయోనీర్ల చరిత్ర-భారతదేశోద్ధరణకు సహకార మెట్లుపయోగింపగలదో వర్ణింపబడినది. భారతదేశ ఆర్థికస్థితిగతి లెక్కలు కలవు. గ్రంథాలయములందుంచుటకు పాఠ్యగ్రంథనిర్ణయ సభవారామోదించినారు. (చూ. 10-5-38 ఫోర్టుసెంటు జార్జి గెజెట్ సప్లిమెంటు పుట 178)260 పుటలు. క్యాలికో బైండు రు 1-4-0

సాదా రు 1-0-0

అధినివేశ స్వరాజ్యము. కెనడా, ఆస్ట్రేలియా, ఐరిష్ ఫ్రీస్టేటు మున్నగు అధినివేశముల రాజ్యాంగపరిణామము. ఆంగ్లరాజ్యాంగము, స్వరాజ్యసమస్యలు చర్చించు గ్రంథము. హిందూ ఆంధ్రపత్రికల ప్రశంసబొందినది.

250 పుటలు. రు 0-12-0

పుట	పంక్తి	తప్పు	ఒప్పు
336	6	మాకొసగూర్చును	ఒసగూర్చును
337	10	వేయబడిన	వేయబడి
347	6	రిఫెర్మెటరీ	రిఫర్మెటరీ
349	4	నాయన చాల	నాయనతో కలిసి చాల
350	5	కలిగిగెను	కలిగెను
,,	24	పాల్యాముగరును	పాల్యాముగారును
351	2	1931	1881
356	6	బలవంతపుసంసర్గనిషేధపు	'క్వారంటైను'
,,	14	చర్యలను	చర్యలను గూర్చియు
356	22	ప్లేగుచర్యలు	ప్లేగునివారణ చర్యలు
360	12	ఉపన్యాపము	ఉపన్యాసము
362	5	పేరేగానే	పేరేగాని
,,	10	సహింపమండెను	సహింపడు
363	5	ప్రయోగించిరి	ప్రయోగించెను
366	21	విద్యార్థులలో	విద్యార్థులు,
367	5	రాదనిఅంతు	రాదని వీరికాంతు
73	21	వ్రైచిరి	వ్రైచెను
377	24	ఒసగబడి	ఒసగి
378	15	చేసిరి	చేయించిరి
386	12	నేరమూలవు	నేరములను
391	4	మాంటేగూ	వీరు మాంటేగూ
394	10	పలికియుండియు,	పలికియుండినను
,,	15	వైరుధ్యభావమే	ప్రతికూలభావమే
400	13	వానికి	అద్దావ వానికి
411	13	చర్య	చర్చ
414	5	రెవండ	రెండవ
429	6	1713	1729

(బర్కు మహాశయుని జననము 1729 నిర్యాణము 1797)

పుట	పంక్తి	తప్పు	ఒప్పు
336	6	మా కొసగూర్చును	ఒసగూర్చును
337	10	వేయుబడిన	వేయబడి
347	6	రిఫొర్మేటరీ	రిఫర్మేటరీ
349	4	నాయన చాల	నాయనతో కలిసి చాల
350	5	కలిగిగెను	కలిగెను
,,	24	భాగ్యాముగరును	భాగ్యముగారును
351	2	1931	1881
	6	బలవంతపుసంసర్గనిషేధపు	'క్వారంటైను'
,,	14	చర్యలను	చర్యలను గూర్చియు
356	22	ప్లేగుచర్యలు	ప్లేగునివారణ చర్యలు
	12	ఉపన్యాపము	ఉపన్యాసము
362	5	పేరేగానే	పేరేగాని
,,	10	సహింపపుండెను	సహింపడు
363	5	ప్రయోగించిరి	ప్రయోగించెను
366	21	విద్యార్థులలో	విద్యార్థులు,
367	5	రాదనిఅంతు	రాదని వీరికొంతు
73	21	వైచిరి	వైచెను
377	24	ఒసగబడి	ఒసగి
378	15	చేసిరి	చేయించిరి
386	12	నేరమాలవు	నేరములను
391	4	మాంటేగూ	వీరు మాంటేగూ
394	10	పలికియుండియు,	పలికియుండినను
,,	15	వైరుధ్యభావమే	ప్రతికూలభావమే
400	13	వానికి	అద్దాన వానికి
411	13	చర్య	చర్చ
414	5	రెవండ	రెండవ
429	6	1713	1729

(బర్కు మహాశయుని జననము 1729 నిర్యాణము 1797)

దిగవల్లి వేంకట శివరావు విరచితములగు
ఇతర గ్రంథములు

ఇంగ్లీషు తెనుగు పారిభాషిక నిఘంటువు. "వ్యవహార కోశము, శాస్త్ర పరిభాష" కలిసిన సంపుటము. అనేక పత్రికలవలనను విద్యాధికులవలనను ప్రశంసలందినది. ప్రాచ్య గ్రంథ నిర్ణయ సభవారివలన గ్రంథాలయములం దుంచుట కామోదింప బడినది. (చూ. 10-5-38 ఫోర్టుసెంటు జార్జి గజెట్ సప్లిమెంటు పుట 253) శాస్త్రవిషయములు తెలుగున బోధించుటకు తర్జుమాలకు అత్యవసరము. 530 పుటలు. రు 2-8-0

దక్షిణాఫ్రికా చరిత్ర. దేశచరిత్ర; వలసకేగిన భారతీయుల చరిత్ర. గాంధీమహాత్ముని సత్యాగ్రహచరిత్ర - అనేక చిత్రపటములు. 472పుటలు. క్యాలికో బైండు. విజ్ఞానచంద్రిక లోని 36వ కుసుమము. 2-0-0

సహకార వస్తునిలయోద్యమము : రాక్డేలుపయోనీర్ల చరిత్ర-భారతదేశోద్ధరణకు సహకార మెట్లుపయోగింపగలదో వర్ణింపబడినది. భారతదేశ ఆర్థికస్థితిగతి లెక్కలు కలవు. గ్రంథాలయములం దుంచుటకు ప్రాచ్యగ్రంథనిర్ణయ సభవా రామోదించినారు. (చూ. 10-5-38 ఫోర్టుసెంటు జార్జి గజెట్ సప్లిమెంటు పుట 178)260 పుటలు. క్యాలికో బైండు రు 1-4-0.
సాదా రు 1-0-0

అధినివేశ స్వరాజ్యము. కెనడా, ఆస్ట్రేలియా, ఐరిష్ ఫ్రీస్టేటు మున్నగు అధినివేశముల రాజ్యాంగపరిణామము. ఆంగ్లరాజ్యాంగము, స్వరాజ్యసమస్యలు జర్చించు గ్రంథము. హిందూ ఆంధ్రపత్రికల ప్రశంసలందినది.

250 పుటలు. రు 0-12-0

భారతదేశమున బ్రిటిష్ రాజ్యతంత్రము: కాంగ్రెస్ ప్రభుత్వోదయము; బ్రిటిష్ రాజ్యతంత్రముయొక్క రాజకీయ పరిణామము; బ్రిటిష్ రాజ్యతంత్రముయొక్క ఆర్థిక ఫలితములు; బ్రిటిష్ ప్రభుత్వయంత్రము, దానిపుట్టు పూర్వోత్తరములు; బ్రిటిష్ రాజ్యతంత్రమున భారతదేశ 'అభివృద్ధి'; నూతనఇండియా ఫెడరల్ రాజ్యాంగము; రాజ్యాంగములోని కట్టుదిట్టములు; రాష్ట్రీయస్వపరిపాలనము; బ్రిటిష్ విద్యావిధానము - శైజ్ఞానిక పారతంత్ర్యము; ఉద్యోగులజీతములు, వానిచరిత్ర, మింటో-మార్లే; మాంటేగూ రాజ్యాంగములను గూర్చిన ప్రకరణములు; భారతదేశ స్థితిగతులకొక్క లపట్టికలు గల గ్రంథము. ఆంధ్రపత్రిక; గృహలక్ష్మి; ప్రజామిత్ర; ప్రతిభ; మొదలగు పత్రికలు ప్రశంసించినవి. 350 పుటలు. 'బ్రిటిష్ఇండియాచరిత్ర'కు జతగా చదువవలసిన గ్రంథము.

కాలికోబైండు. రు. 1—4—0 సాదాబైండు రు 1-0-0

బ్రిటిష్ ఇండియాచరిత్రతో కలిపిన బైండు 2-8-0

రాష్ట్రీయ స్వపరిపాలనము	0-3-0
నవీన రష్యా ఆర్థికనీతి	0-2-0
భారతదేశ స్థితిగతులు	0-2-0
అంకుల్‌టాముకథ (నీగ్రో బానిసల సమస్య)	0-2-(
ఆంగ్ల రాజ్యాంగము	0-1-(

వలయువారు:—

దిగవల్లి వేంకటశివరావు, బి. ఏ., బి, యల్., బెజవాడ

భారతదేశమున

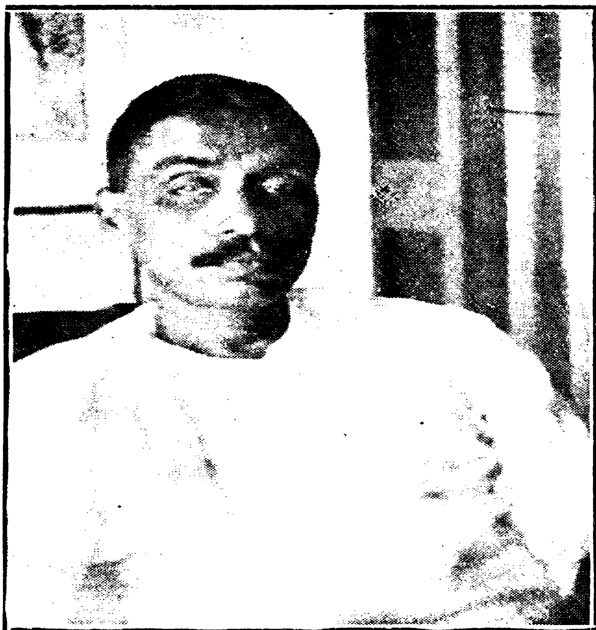
బ్రిటిష్ రాజ్యతంత్రము

దిగవల్లి వేంకటశివరావు

బెజవాడ

ప్రథమ ముద్రణము 1938.

బెజవాడ: ఆంధ్రగ్రంథాలయ
ముద్రణాలయమందు ముద్రితము.

డాక్టర్, బ్రహ్మజోస్యుల సుబ్రహ్మణ్యంగారు.

అంకితము

సత్యాగ్రహ మహారథులును
యశఃకాయులును
అగు నామిత్రులు
డాక్టరు బ్రహ్మజోశ్యుల
సుబ్రహ్మణ్యంగారికి

మిత్రస్మృతి

"అకుంఠితకార్యదీక్షాపరుడై పదునారేండ్లు అవిచ్ఛిన్నముగ సర్వాంగశోభితమగు శ్రీగౌతమీ సత్యాగ్రహాశ్రమమును నడుపుచు, ప్రాణికోటుల బాధానివృత్తి కంటె పరమపురుషార్థ మింకొకటిలేదను నుత్తమాదర్శాకృష్టుడై సీతానగర ప్రాంతీయులకేగాక నానాదూర గ్రామాదులనుండియు నేతెంచు వివిధరోగపీడితులగు నార్తులకు ననేకవిధములగు చికిత్సలనొనరించి నీరోగుల గావింపుచు, స్వరాజ్యసంపాదనాసక్తచిత్తులగు యువకుల కుత్సాహజనకుడయి దేశనాయకులచే నియుక్తములగు మార్గములలో ననుచరులను నడుపుచు, దేశదారిద్ర్యనిర్మూలనోపాయముగ గన్పెట్టబడిన ఖద్దరును విరివిగబుట్టించి, సంగ్రహించి, ప్రపంచించి, దీనులకు సాయపడుచు, మహాత్మాగాంధిగారి యాదేశములనే తన జీవితసూత్రములనుగ జేసికొని, పత్నీపుత్రభ్రాతృబంధుమిత్రాదులయందు సంగమువీడి, నిష్కపట చిత్తవృత్తితో, నిరాడంబరజీవనుడై, తానుచేసిన దేశసేవకు నెట్టిఫలముల నాశింపక, కేవల కర్మయోగియై, దేశసేవయే శ్రీహరిసేవయని నిశ్చితుడయి, నిరుడీనాడు (మార్గశిరశుద్ధ ఏకాదశి) రాత్రిపండ్రెండు గంటలవేళ ప్రశాంతంబుగ ప్రాణములవిడచి, మనమిత్రుడు శ్రీయుత బ్రహ్మజోస్యుల సుబ్రహ్మణ్యము దివికేగెగాదె? ఆతని నేడొకపరి స్మరింతము" —(13-12-37 ఆంధ్రపత్రిక)

డాక్టరు సుబ్రహ్మణ్యంగారు 1891 వ సంవత్సరము అక్టోబరు 12 వ తేదిన గుంటూరుజిల్లాలో కొండవీడులో జన్మించిరి. వీరితండ్రిగారు రామయ్యగారు; వీరాంధ్ర తెలగాణ్యబ్రాహ్మణులు. గౌతమసగోత్రులు, ఆపస్తంభ సూత్రులు. వీరు బెజవాడలో స్కూలుఫైనలు పరీక్ష యందు తీర్ణులై కలకత్తాలో మల్లికుగారి నేషనల్ మెడికల్ కాలేజీలో ఎల్.సి.పి. యస్.పరీక్షలో తేరి·1916 లో రాజమహేంద్రవరమున (ఆంగ్ల) వైద్యవృత్తిలో ప్రవేశించి అచిరకాలములోనే సుప్రసిద్ధులైరి. వీరికి బెజవాడ గ్రామకాపురస్తులు బ్రహ్మశ్రీ చెరుకుపల్లి బుచ్చిరామయ్యగారి కొమార్తెయగు కామేశ్వరమ్మగారినిచ్చి 1912 వ సంవత్సరములో వివాహముజేసిరి. ఈ దంపతులకు ఇద్దరు కొమారులును ఇద్దరు కొమార్తెలును గలిగిరి.

డాక్టరుగారు గాంధిమహాత్ముని యాదేశానుసారముగ దేశసేవానిరతులై 1920 లో వైద్యవృత్తివదలి కాంగ్రెసు ఉద్యమమున బ్రవేశించి 1921 లో రాష్ట్రీయ కాంగ్రెసుకమిటీకి కార్యదర్శియై ఒక సంవత్సరము కారాగారవాసశిక్షను పొందిరి. 1924 లో నీయన సీతానగర సత్యాగ్రహాశ్రమమును స్థాపించి ప్రజాసేవచేయసాగిరి. ఈ యాశ్రమమున జేరిన యువకులీ మహనీయుని నాయకత్వమున దేశమున కఖండ సేవజేసి ప్రఖ్యాతిగాంచి ప్రజానాయకులైనారు. గాంధి

మహాత్ముడు 1929 లో ఆంధ్రదేశ పర్యటనము సలిపి నప్పు డీ యాశ్రమము నచ్చటి ప్రజాసేవయు జూచి సంతసించి తన యంగ్ ఇండియాపత్రికలో 16-5-29 తేదిన నిట్లు ప్రశంసించెను.

"నే నీ విశాల దేశమున గావించిన పర్యటనమునం దెచ్చటనుగూడ ఈ ఫిర్కాలో జూచినంత ఉత్సాహ మును జీవకళను జూచియుండలేదు. ఆశ్రమవాసులు సామాన్యజీవయాత్రను గడపుచున్నను వారు గ్రామ స్థులలో నైక్యమై వారిపై నఖండమైన పలుకుబడిని సంపాదించినారు. ఈ పేదగ్రామములో ఐదు వేలరూపా యిలు వసూలయ్యెను. ఇంత పెద్ద మొత్తము మరేఇతర స్థలమందును లభించియుండలేదు" గాంధిమహాత్ముని కత్యంత ప్రియతమమగు నిర్మాణకార్యక్రమమునందును ముఖ్యముగా ఖద్దరుద్యమమునందును రాజకీయోద్య మమునందును ఎన్నికష్టములు వచ్చినను చలింపక స్థైర్యముతో పనిచేసిన వీరులలో ఆంధ్రదేశమునందు డాక్టరుగారికే అగ్రస్థానమియ్యవలెను.

డాక్టరుగారు 1930-1932 లో జరిగిన సత్యాగ్ర హోద్యమములందు మఱల కారాగారమున బ్రవే శించినారు. గోదావరిజిల్లాలో కాంగ్రెసు ఉద్యమము విజృంభించుటకు మూలకారణముగానున్న ఈ డాక్టరు గారిని వీరియాశ్రమమును అణగ ద్రొక్కవలెనని రాజమహేంద్రవరడిప్యూటీ పోలీసు సూపరెంటెండెంటు

ముస్తాఫాలీఖాను నిశ్చయించుకొని 1932 జనవరి 18 వ తేదీన ఆశ్రమవాసులను లాటీచార్జిచేసి అరెస్టుచేసి ఆశ్రమమును వశము చేసికొని దానిధ్వజస్తంభమును ఇతర ఆస్తిని నాశనముజేసి అంతటితో కసితీరక ఆశ్రమవాసులకు 4, 5, సంవత్సరముల దీర్ఘశిక్షలు వేయించి ఆశ్రమమును పాడుపెట్టించెను.

ఆశ్రమవాసులపైన కేసువిచారణ జరుగుచుండగా జనవరి 26 తేది స్వాతంత్ర్య దినోత్సవమునాడు స్త్రీలు సత్యాగ్రహము చేసిరి. అంతట వీరినిబంపినది డాక్టరు సుబ్రహ్మణ్యముగారేయని ముస్తాఫాలీఖానునిశ్చయించి ఉగ్రుడై సుబ్రహ్మణ్యముగారు నాళము చినభీమరాజు గారింట నుండగా ముస్తఫాలీఖాను పోలీసు సిబ్బందితో వచ్చి ఆయనను భీమరాజుగారిని ఇంక నిరువురిని గలిపి అక్రమసమావేశమని ప్రకటించి పోలసులను చెదరగొట్టుడని యాజ్ఞాపించెను. భీమరాజుగారును సుబ్రహ్మణ్యంగారును తొలగిపోమనియు తమ్ము అరెస్టుచేయుడనియు నిశ్చలులై నిలిచిరి. అంతట నాపోలీసు అధికారి ఆగ్రహము పట్టలేక డాక్టరుగారిని చావమోదించెను. పది ఎముకలు విరుగగా ఆయన స్మృతితప్పి పడిపోయిరి. మూడునెలలు మంచముపట్టిరి. అక్రమసభచేసిరని తన యధికారమును తిరస్కరించిరని ముస్తఫాలీ వీరిపైన నొక అబద్ధపుకేసు బనాయించెను. ఈముస్తఫాలీఖాను తన తాబేదారులచేత నబద్ధపుసాక్ష్య మిప్పించుటయేగాక

ముస్తఫాలీకూడా అబద్ధపు సాక్ష్యమిచ్చెనని ఆ కేసు విచారించిన సబుకలెక్టరు బాలకృష్ణయ్యరు ఐ. సి. ఎస్. గారు వ్రాసి డాక్టరుగారిని విడుదలచేసినారు. తరువాత నీ అబద్ధపు కేసుపెట్టినందుకు ముస్తఫాలీచేత జిల్లాకోర్టు వారు డాక్టరుగారికి నష్టపరిహారమిప్పించిరి. హైకోర్టులో కూడా ముస్తఫాలీ యబద్ధము స్థిరపరచిరి. అమలాపుర ములో నింకొక కేసును డాక్టరుగారిమీద దాఖలు చేయించి 6 నెలలు శిక్ష విధించిరి. చెరసాలనుండి ఈయన బయటకు వచ్చినపిదప మహాత్ముని హరి జనోద్యమము సందర్భమున 1933 లో సీతానగర ములో నీయన ఒక హరిజనాశ్రమము స్థాపించిరి. తరు వాత తమ సత్యాగ్రహాశ్రమము వశముకాగా పోలీసు వారుచేసిన భీభత్సమునెల్ల చక్కజేయుట కెంతోసొమ్ము కావలసివచ్చెను. ఆర్థికమాంద్యము కలిగినది. అయి నను రాత్రింబవళ్లు కష్టపడి ఆశ్రమమును పునరుద్ధ రించిరి. ఇట్టిస్థితిలో గాంధిమహాత్ముడు మఱల నొక మారువచ్చి ఆశ్రమమునుజూచి నిట్టూర్పునూర్చినారు. ఇట్టి నిరంతరసేవవలన తీవ్రమైన లాటీదెబ్బల వలన ఆరోగ్యము చెడి క్షయవ్యాధిపీడితులై డాక్టరుగారు 23-12-1936 వ తేదీన స్వర్గస్థులైనారు.

సుబ్రహ్మణ్యముగారి మరణమునుగూర్చి తెలియ గానే ఆసమయమున జరుగుచుండిన కాంగ్రెసు నగర

మున నుండిన గాంధిమహాత్ముడీక్రింది సందేశమును తంతివార్తద్వారా పంపెను :

కాంగ్రెస్ క్యాంపు,
24-12-1936.

"సుబ్రహ్మణ్యము (యొక్క) మరణము (దేశమునకు) మహత్తరమైన ఇక్కట్టు. ఆతని వినయము, స్థైర్యము, త్యాగము అద్వితీయములైనవి. ఆతని కుటుంబమునకు ఆతని (గౌతమీసత్యాగ్రహ) ఆశ్రమమునకు నాసానుభూతిని తెలుపుచున్నాను."

గాంధి.

Congress Camp
24-12-1936

"Subrahmanyam's death great blow. His humility, sacrifice and steadfastness were all his own. My sympathy with his family members and his Ashram.

Gandhi."

భారతదేశమున బ్రిటిష్ రాజ్యతంత్రము

విషయవిభాగ సూచిక

ప్రథమభాగము - సింహావలోకనము

స్థితిగతి లెక్కల సూచిక

(Statistics)

భారతదేశమున

బ్రిటిష్ రాజ్యతంత్రము

1600—1937

ప్రథమభాగము: సింహావలోకనము.

మొదటి పరిచ్ఛేదము: కాంగ్రెసు ప్రభుత్వోదయము.

I

కాంగ్రెస్ రాజ్యనీతి సాధనవిధానములు.

1937 వ సంవత్సరము జూలై నెలలో కాంగ్రెసు (జాతీయమహాసభ) భారతదేశమునందు ఆరురాష్ట్రములలో మంత్రిత్వము స్వీకరించినది. తరువాత పశ్చిమోత్తర సరిహద్దు పరగణాలలోకూడా కాంగ్రెసు ప్రతినిధులే మంత్రులుకాగా నాటినుండి ఏడురాష్ట్రములందు ప్రభుత్వము చేయుచున్నది. ఈ మహాసంస్థ భారతదేశ దాస్యవిమోచనకొరకును దారిద్ర్యవిమోచనకొరకును సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్యముతప్ప వేరు మార్గములేదని నిశ్చయించి అందుకొరకు ఏబ్రిటీషు సామ్రాజ్య ప్రభుత్వముతో తీవ్రముగా పోరాడుచు శాసనసభలను ఇతర ప్రభుత్వసంస్థలను బహిష్కరించి, సహాయ నిరాకరణమునుజేసి, శాసనోల్లంఘనమును గావించి, అష్టకష్టములకోర్చి, అజ్ఞాతవాసమును గూడ జేసెనో ఆ ప్రభుత్వముయొక్క దుర్గములలోనే నేడు

ప్రవేశించి వానిని స్వాధీనము జేసికొని తానే ప్రభుత్వము వహించినది.

ఈ రాజకీయ పరివర్తనము చాల విచిత్రమైనది. ప్రభుత్వముతో ఎట్టి సంపర్కమును కలిగియుండుటకుగాని శాసన సభలందు ప్రవేశించుటకుగాని కాంగ్రెసు చాలకాలమువరకు ఇష్టపడలేదు. దీనికి కారణము ప్రభుత్వము తోడి సంబంధము విషతుల్యమనియు అందదుగిడినవారెల్లరు బ్రిటీష్ రాజ్యతంత్రమునందు చిక్కి వారికి వశమై వ్యక్తిత్వమును గోల్పోయి వారి చెప్పుచేతలలో నేయుండి స్వదేశమునకు స్వధర్మమునకు ద్రోహమొనరించుచుండుటయు, కొన్నాళ్లు దేశభక్తులని పేరుపొందిన మహానుభావులుకూడ ప్రభుత్వపువలలో చిక్కియుండుటయు కాంగ్రెసువారిలోగూడ కొందరు స్వార్థపరులై ప్రభుత్వపక్షమున జేరుటయు కాంగ్రెసు కన్నులార గాంచియుండెను. కాంగ్రెసు నాయకుడుగానుండి సింహగర్జనల జేసిన సురేంద్రనాథ్ బెనర్జీ శాసనసభలలో ప్రవేశించి ప్రభుత్వమువారి వలలో జిక్కి వారి వ్యామోహమునబడి మితవాది యైపోవుటయు, కాంగ్రెస్ సభాధ్యక్షత వహించినవారిలో ననేకులను ప్రభుత్వము చేరదీసి బిరుదులిచ్చి అధికారములిచ్చి నోరుగట్టుచుండుటయు, కాంగ్రెసు వేదికపై కెక్కినవారిలో ప్రముఖులను గూడ అట్లే సత్కరించుచుండుటయు, అందువలన రెడ్డినాయుడు గారివంటి కుశాగ్రబుద్ధిగలవారు కూడ ఆవలలో చిక్కి గాంధీ మహాత్ముని గోచీపాతరాయస్వరాజ్య మన సాహసించుటయు, ప్రభుత్వమును తీవ్రముగా విమర్శించియుండిన బయ్యా నరసిం

హేశ్వరశర్మగారు కాంగ్రెసును విడనాడి కార్యనిర్వాహక సభ్యుడై కాంగ్రెసుకు విరోధియగుటయు, ఇంకనూ ఆశ్చర్యకరముగా నీ మహానుభావుడే మరియొకమారు ప్రభుత్వము చేసిన ఘోరాన్యాయములకు అసమ్మతిగా తన పదవికి రాజీనామానిచ్చి మరల ప్రభుత్వమువా రీతనిని బుజ్జగించి లోబరచుకొనగా తన రాజీనామా నుపసంహరించుకొనుటయు, శాసన సభ్యుడుగా నుండినప్పుడు తీవ్రజాతీయవాదిగా ప్రవర్తించుచు ప్రభుత్వమునకు వ్యతిరేకముగా కాంగ్రెసుకు సహాయుడుగా నుండిన షణ్ముఖం చెట్టిగారు, ప్రభుత్వపు రాజ్యతంత్రమునబడి సర్ బిరుదమునొంది భారత దేశ పారతంత్ర్యమునకు "ఒటావా" ఆర్థిక దాస్యమునకు కారకుడగుటయు ప్రత్యక్షముగా జూచిరి. ఎందరో మహానుభావు లిట్లు ప్రభుత్వమువారికి దాసాను దాసులై ప్రవర్తించుచుండుటయు తుదకు ప్రజలపక్షమున ప్రజాప్రతినిధులుగా ఎన్నుకొనబడిన శాసనసభ్యులలో గూడ కొందరు ప్రభుత్వము వారి బిరుదులకు ప్రాపకమునకు ప్రాకులాడి వారివలన మెప్పుపొందుటకు బ్రిటీషు సామ్రాజ్యతత్వమునకు అనుకూలముగను భారత దేశ ప్రజల క్షేమమునకు వ్యతిరేకముగను అనేక విషయములందు వోటుచేయుచుండుటయు, (బ్రిటీషు) రాజప్రతినిధియు ఆయన భార్యయు వారి తాబేదారులును జరుపు విందులకుపోయి మర్యాదలందుటయు ఆ మోమోటమిచే గూడ ప్రభుత్వము పక్షమున వోటుచేయుటయు, ఇట్లు సామదానభేదదండోపాయములచేత శాసనసభలను కూడ ప్రభుత్వము వశపరచుకొని భారత దేశ ఆర్థిక క్షేమము

నకు విరుద్ధముగా బ్రిటీషు వర్తకులకు లాభకరముగ నుండు పెక్కుచట్టములు, తీర్మానములు, గావించుచుండుటయు సుంక ములు పన్నులు విధించుటయు కాంగ్రెసు నాయకులు చూచి ఈ పద్మవ్యూహమున ప్రవేశించుట కిష్టపడలేదు.

బ్రిటీషు ప్రభుత్వమువారు శాసనసభల నిర్మాణములో గూడ తమ పక్షీయులే ఎన్నుకొనబడునట్లును, తమకువ్యతి రేకులగు జాతీయవాదులు ప్రవేశింప లేకుండునట్లు చేయుటకును జాతి, మత, కుల వివక్షతలను, భేదములను శాశ్వతముగా నెలకొల్పి ఆయాపక్షీయులుబండారులతో పోరాడుకొనిబ్రిటీషు ప్రభుత్వమునే ఆశ్రయించియుండునట్లు చేయగల ప్రత్యేక నియోజకవర్గముల నేర్పాటుచేసి శాసనసభలు మొదలు గ్రామ పంచాయితులువరకు నన్నిసంస్థలును,ఈకులతత్వ వాదులతోను మతాభిమానులతోను స్వార్థపరులతోను నింపి, ఈ కీలుబొమ్మల యొక్క సహాయముతో నిరంకుశముగా పరిపాలింపసాగిరి. స్థానికస్వపరిపాలనా సంస్థలందు రాజకీయ పద్ధతులపైనగాక కులతత్వ పద్ధతులపైననే వివిధపక్షము లేర్పడుటవలన కక్షలు కలహములు వర్ధిల్లినవి. కార్యాలోచనను పరిపాలనా నిర్వహ ణమును విడదీయకపోవుటవలన అనర్థములు వృద్ధియైనవి. మునిసిపాలిటీలు, జిల్లాబోర్డులు, పంచాయితీలు స్వార్థపరుల చేతులలోపడి కంట్రాక్టులందు ఇతర పనులందు లంచగొండె తన మభివృద్ధియైనది. ఈ సంస్థలందు జేరినవా రెల్లరు ధనబలము అధికారబలము నుపయోగించుకొని ప్రభుత్వప్రాపకముతో శాశ్వతముగా ప్రజాపీడన చేయుచుండిరి. ఇట్లు దేశ పరిపాలన

మెల్ల కేవలము బ్రిటీషు ప్రభుత్వమువారి దయాధర్మముల పైనను అధికారప్రాబల్యముల పైనను ఆధారపడియుండినందున దేశములో స్వార్థపరుల సంఖ్య హెచ్చసాగెను. శాసనసభలలో దేశక్షేమముకొరకు జాతీయశ్రేయముకొరకు రాజకీయ [illegible]ముకొరకు పాటుపడు నిష్కల్మష హృదయులును జాతీయ రాజకీయ పక్షములును వర్ధిల్లుటకు వీలులేకుండునట్లు చేయబడెను. కేవలము కులకక్షలనే ప్రధానముగాగల జస్టిసు పార్టీ నిర్మాణమునకు ప్రభుత్వమువారుచేసిన దోహదము జగత్ప్రసిద్ధము. ఇట్టి కులతత్వపక్షములు ఇతర రాష్ట్రములందు గూడ ఏర్పడుటకు అవకాశములు కల్పింపబడెను. ఇట్టివారెల్లరు ప్రభుత్వమువారి రాజ్యతంత్రమునకు వశులై వారి నిరంకుశ పరిపాలనకే సహాయపడసాగిరి. ఇట్లు దేశముయొక్క రాజకీయశక్తులన్నియు ప్రభుత్వము చేతిలోని కీలుబొమ్మలైనవి. అందువల్లనే ఈ కళ్మలమునందు పడుటకు కాంగ్రెసు అంగీకరింపలేదు

ప్రభుత్వయంత్రము:—బ్రిటీషుప్రభుత్వము కేవలము అమానుషమును నిర్జీవమును అగు ఒకయంత్రమే యని భారత జాతీయనాయకులును, చరిత్రకారులును, రాజనీతిజ్ఞులగు విదేశీయులును గూడ అంగీకరించియున్నారు. ఈ ప్రభుత్వ మొక ఇనుప చట్రము. దీనిలోని ఐ.సి.ఎస్. ఉద్యోగులు దేశ ప్రజల యొక్క సేవకులుగాగాక కేవలము విదేశ "సర్కారు"యొక్క నౌకరులుగా మాత్రమే ప్రవర్తించుచు వారి యాజ్ఞాను వర్తులై ప్రజలకు వ్యతిరేకముగకూడ వర్తించుచుందురు.

ప్రభుత్వనివేదికలు మాత్రము చక్కగా సాలియానా ప్రక టింపబడుచుండును. విద్యాభివృద్ధి, వైద్యసహాయము, దేశము యొక్క ఆర్థికాభివృద్ధి చక్కగ జరుగుచున్నటులే ఆనివేదికల యందు చూపబడును. పైయధికారికి దాసానుదాసుడై వర్తిం చుచు ఎల్లప్పుడును వానిని మెప్పింపజూచుటయు, క్రింది ఉద్యోగి పైన స్వారిచేసి హింసించి నీచముగ జూచి తృణీకరించుటయు నీ ప్రభుత్వములో ఉద్యోగలక్షణములుగా నున్నవి. ఈఉద్యో గులకు ప్రజల కష్టసుఖములు తెలియవు. వానిని గూర్చి ఆలో చింపనైన ఆలోచింపరు. జమాబందీలయందును పర్యటనము లందును మహావిభవముతో పరివారముతో పోయి గ్రామస్థు లను పీడించి సప్లయిలు పొందుదురు. కొందరు ధర్మాత్ము లున్నను చాలమంది యుద్యోగులకిది యలవాటు. ప్రజలతో కలసి మెలసి వారి కష్టసుఖములు తెలిసికొనవలసిన ఉద్యోగ శాఖ లగు డి. పి. డబ్లియు., వ్యవసాయ, పారిశ్రామిక, సహకారశాఖ లందు గూడ ఈ పద్ధతులే అమలు జరుగుచున్నవి. ప్రజలతో నీ గొప్పయుద్యోగులు తెనుగున మాటలాడుట గూడ లేదు! భారతీయులుగూడ ఇంగ్లీషు మాటాడవలసినదే!! దొరలనిపించు కోవలసినదే. అధికారములను చలాయించుటయే గాని ఆలన పాలనలు లేవు. వీరు గ్రామములకు చేయు మేలు లేదు. అధికారులు వచ్చునప్పుడెల్ల గ్రామస్థులు చాల కష్టపడుదురు. వీరు వచ్చినందుకు సంతోషపడువారులేరు. ప్రతిపెద్ద యుద్యో గియు ఇంకొకచోటికి బదలాయింపు చేయబడినప్పుడు అల్పా హారవిందులు పూలదండలు ఫొటోగ్రాపులుతో బహూకరింప

బడుటయు నొక ఆచారమైనది. ఇందుకు చందాలు వసూలు చేయబడుటయు బీద గుమాస్తాలు, గ్రామోద్యోగులు, బీద జనులు గూడ చందా లిచ్చుకొనవలసి వచ్చి బాధపడుచుండుటయు జరుగుచున్నది. ఇక మంత్రులుగాని పెద్ద యధికారులుగాని వచ్చునప్పుడు జరుగుఉత్సవములకు చేయబడు ఖర్చులకు ప్రజలు పడు బాధలకు మితిలేదు. అన్ని శాఖలలోను లంచగొండితనము అధికమై ప్రజలు పీడింపబడుచున్నారనుటలో అతిశయోక్తి లేదు.

భారతదేశములోని పోలీసుశాఖ ఒక విచిత్రమైన సంస్థ. ఇతర దేశములందువలె వీరు ప్రజాసేవకులుగా నుండి పౌరులకు సహాయముచేయుట కేర్పడినవారుగారు. కేవలము బ్రిటీషు సామ్రాజ్యప్రభుత్వము వారి తాబేదారులై ప్రభుత్వముయొక్క పరువు ప్రతిష్ఠలను కాపాడుచు నిరంకుశ ప్రభుత్వము నమలు జరుపుట కేర్పడిన అధికారులై యున్నారు. సామాన్యవ్యవహారములందు గూడ వీరు చేయు జులుమునకు అత్యాచారములకు మితిలేదు. దేశప్రజలను వీరు మనుష్యులవలె చూడక పశువులవలె జూచుచుందురు. వీరికి నేరములను కనిపెట్టు శక్తి తక్కువ. దౌర్జన్యముచేసి ఎవరినో యొకరిచేత ఒప్పించి కేసులు బనాయించుట మాత్రము తెలియును. ఈ పోలీసుశాఖలో లంచగొండితన మత్యధికముగా నున్నదనియు వీరనేక అన్యాయములను జేయుచున్నారనియు దీనిని వెంటనే సంస్కరింపవలసినదనియు అనేక హైకోర్టు జడ్జీలు హెచ్చరించియున్నారు. ఇక రాజకీయములందు పోలీసువారుచేయు దారుణచర్యలమాట

చెప్పనక్కరలేదు. లాటీప్రయోగములు, తుపాకీకాల్పులు, స్త్రీల నవమానించుట, శాంతిసైనికులను స్మృతి తప్పువరకు కొట్టుట, అనేక అత్యాచారములు చేయుట, జైళ్ళలో ఖైదీలను లాటీలతో కొట్టుట, సత్యాగ్రహమహోద్యమమున పరిపాటి యైనది. నాటి పోలీసు రాజ్యమును గూర్చిన కథలందరికిని దెలి యును. పోలీసు సూపరెంటెండెంటు స్వయముగా కూడ దగ్గర నుండి డాక్టరు సుబ్రహ్మణ్యంగారిని, వెన్నేటి సత్యనారాయణ గారిని, అనేక మర్యాదస్థులను ఎముకలు విరుగకొట్టించిన సంగతి అనేక కేసులలో బయల్పడినది. ఒక ఆంగ్లేయ డాక్టరు గూడ ఇట్లు కొట్టబడెను. ఇతని పేరు పేటర్. ఒక ప్లీడరుగారిని వస్త్రవిహీనునిజేసి కొట్టినసంగతి గూడా పార్లమెంటులో చర్చింపబడినది. దొంగతనము జరిగినదని పిర్యాదుచేయుగా 'మీ గాంధితో చెప్పుకో'మని పోలీసువారు ఈసడించిరి! ఈ పోలీసుశాఖకు మేజస్ట్రీటులకు అవినాభావసంబంధము కలదు. నాడు జిల్లా మేజస్ట్రేటుకన్న పోలీసు సూపరెంటెండెంటు కే ప్రభు త్వములో హెచ్చు పలుకుబడి యుండెను. పోలీసువారికి కావల సిన సహాయమెల్ల చేయవలసినదని మేజస్ట్రేటులకు తాఖీదులంప బడెను. బెజవాడలోనే ఒక కేసు విచారణ జరుగుచుండగా డిప్యూటి సూపరెంటెండెంటు న్యాయస్థాన వేదికపై సబుకలెక్ట రుతో కలిసి కూర్చొనియుండుటను ఈ గ్రంథకర్త స్వయముగా చూచియున్నాడు. సబుకలెక్టరుప్రయివేటు రూములోనికిపోయి రాజకీయ నాయకుల కివ్వవలసిన తరగతినిగూర్చి పోలీసువారే నిర్ణయింపచేసి యుండుట సర్వసామాన్యముగా జరుగుచుండెను.

శాశ్వతముగా నొక్క-చోటనే పరివేష్టించి కేసులు విచారించ వలసిన స్టేషనరీ మేజస్ట్రేటు గుడివాడ తాలూకాలో పోలీసు డిప్యూటి సూపరెంటెండెంటు ఆజ్ఞకుబద్ధుడై ఊరూరదిరిగి లాటీ ప్రయోగముల కనుజ్ఞనిచ్చుటయేగాక తన కోర్టుకు చాల దూరమున నింకొక గ్రామములో కేసు విచారణచేసినాడు. ప్లీడర్లను రానీయలేదు. అంతట హైకోర్టువా రీతనిని తీవ్రముగా మందలించినారు. నాడు పీనలు కోడ్డులో చెప్పబడిన పూర్ణ శిక్షను విధించుటయు పూర్తిజరిమానాను విధించుటయు సామాన్యమైనది. జమ్నాలాల్ బజాజి, డాక్టరు పట్టాభి సీతా రామయ్యగార్ల వంటివారిని "సి"క్లాసులో నుంచుచుండిరి. భూలాభాయి దేశాయిగారికి 10 వేలు జరిమానాయు షోలా పూరులో నొకరికి 30 వేలు జరిమానాయు విధింపబడెను. నాడు మేజస్ట్రేటు కోర్టులందు కాంగ్రెస్ శాంతిసైనికులను నాయకు లనుఆ అధికారులు తీవ్రముగా శిక్షించుటేగాక దుర్భాష లాడుట ఇతరవిధముగా అవమానించుటయుకూడ జరిగినది. నాయకు లోర్పుకొనిరిగాని కొందరు సామాన్యులుఎదురు జవా బులుచెప్పిరి. కొన్ని ఉదాహరణములు నాకు జ్ఞాపకమున్నవి: మంచివాడును దివ్యజ్ఞానియనియు పేరుపొంది వృద్ధిలోనికి వచ్చు చున్న ఒక బ్రాహ్మణ డిప్యూటీకలెక్టరు గారొక శాంతి సైనికుని భీమవరంలో విచారించుచు నీ తండ్రిపేరేమని యడి గిరి. ఆయువకుడు "మహాత్మాగాంధి" యని జవాబుచెప్పెను. అంతట నీ సద్ధర్ముడగుకలెక్టరుగారు 'గాంధీ నీ యమ్మ మొగుడా?' యని అడిగిరి. ఆ యువకుడు రోషావేశముతో

గోడపై వ్రేలాడుచుండిన జార్జి రాజు బొమ్మ చూపి "మొన్న రాజభక్తి సభ జరిపితివే, జార్జిచక్రవర్తి నీ యమ్మ మొగుడా?" అని కలెక్టరుగారిని అడిగెను. ఈ డిప్టీకలెక్టరు చాలా లాఠీ చార్జీలు చేయించి భీమవరంలో బ్రిటిష్‌సామ్రాజ్యము కాపాడి నందు కీతనికి తరువాత పెద్ద యుద్యోగములోనికి ప్రమోషను ఒసగబడినది.

బెజవాడ సబుకలెక్టరునెదుట ఒక గొప్ప కుటుంబము లోని కమ్మయువకుని కాంగ్రెస్ ఉద్యమమున పట్టి తెచ్చిరి. ఆ భారతీయోద్యోగి ఈయువకుని నీవృత్తియేమని యడిగెను. ఇతడు దేశసేవయనెను. అంతట నా కలెక్టరు రికార్డులో "దేశ దిప్పకాయ" (వేగబాండు) అని నమోదుచేసెను! ఈ దేశ దిమ్మరి యిప్పు డొక శాసనసభ్యుడుగా ఎన్నుకొనబడినాడు! ఐ. సి. ఎస్. లోని భారతీయుడు ఒంగోలు సబు కలెక్టరుగానుం డగాన త్యాగ్రహోద్యమ సందర్భమున దేశభక్త కొండా వెంకట ప్పయ్యపంతులుగారిని విచారించి శిక్షించుచు "నీ కిన్ని యేండ్లు వచ్చినను బ్రిటిష్‌ప్రభుత్వమునకు వ్యతిరేకముగా పనిచేసి నందుకు నీవు ఇదివర కొకమారు శిక్షింపబడియున్నను నీకు బుద్ధిరాలేదు" అని అందరు వినుచుండగా ననెను! ఈ గొప్ప యుద్యోగి నేడు పెద్దకలెక్టరుగానున్నాడు. కాని ఇతని బానిస గుణము కాంగ్రెసు ప్రభుత్వమునకు రాగానే ఇంకను ప్రక టింపబడినది. నేడితడు కాంగ్రెసుమంత్రులను, కార్యదర్శు లను ఆశ్రయించుట, వారికి స్వాగతమునిచ్చుట, విందు లొస

గుట ప్రారంభించినాడు. పంతులుగారికింకను బుద్ధిరాలేదుగాని ఇతనికిమాత్రము బుద్ధివచ్చినది. మంగళసూత్రమును జరిమానా క్రిందజప్తుచేసిన ఆంగ్లేయ నబుకలెక్టరుచేసినపని పైనచెప్పబడిన భారతీయులు చేసినదానికన్న అన్యాయమైనది కాదు. ఏలనన అతడు తక్కినవారివలె బానిసనౌఖరీలోను మెహర్బానీకొరకట్లు చేసినవాడుగాడు. అదితప్పని తెలియగానే పశ్చాత్తాపము దెల్పినాడు. ఈ నల్లదొరలకుమాత్ర మేకోశమునను బశ్చాత్తాపములేదు.

కాలమహిమవలన ఏ కాంగ్రెసువారి నీ యుద్యోగులెల్లరు బాధించి అవమానించియుండిరో ఆ కాంగ్రెసు చేతిక్రిందనే నేడు పనిచేయవలసినగతి వీరికిపట్టినది. ఈ మహానుభావులు నాడు తాముచేసిన ఘోరాన్యాయములనెల్ల మఱపించుటకో యన నేడుఇతరులందరికన్నను కాంగ్రెసు మంత్రులకు ఎక్కుడుగా స్వాగతము లిచ్చి విందుల కాహ్వానించుటయు కాంగ్రెసువారిని పొగడుటయుజరుగుచున్నది. "మేమేమిచేతుము? రావణునకైన స్వస్తిజెప్పవలె రామునకైనస్వస్తిజెప్పవలె" ననివీరనుచుందురు. గాని నిజముగా వీరు ఆనాడుచేసిన అత్యాచారములెల్లఆనాటి ప్రభుత్వము వారుచెప్పినందువల్లనే చేసిరా? కేవలము మెహర్బానీకొరకు ఒకరికన్న ఇంకొకరు గొప్పవార మనిపించుకొందమని, విరిగిన కాంగ్రెసు ఎముకలపైన, చిందిన కాంగ్రెసు రక్తముపైన, తమ స్వార్థ సౌధములను నిర్మించుకొందమనికదా వీరా కూరకృత్యములెల్లచేసిరి! ఇది కేవలము సామాన్య సేవకవృత్తిలోని హైన్యస్వభావ ఫలితమే కాదు. ఏండ్లతరుబడి

పారతంత్ర్యమున బడియుండిన బానిసల యజమానుల తొత్తుల క్రిందితొత్తులై కూలీమేస్త్రీలుగానుండు నౌఖరీపద్ధతి ఫలితమే యిది. వీరి ననవలసిన పనిలేదు. నేడు వీరుచేయు మహార్యాభీపనులు కట్టిపెట్టి తమ ప్రీతనిరంకుశ పద్ధతులనెల్ల మాని, వీరు కాంగ్రెసు చెప్పినట్లు ప్రజాసేవచేసి పూర్వము చేసిన పాపములకు పరిహారము గావించుకొని ధన్యులగుదురు గాక !

ఉద్యోగములందు మాత్రమే గాక, బ్రిటిషు రాజ్యతంత్రము నిర్మించియుంచిన ఏ సంస్థయందు ప్రవేశించినను గూడ క్రమక్రమముగా ధనవ్యామోహముననో అధికారవ్యామోహముననో ఇంకొక వ్యామోహముననోబడి మత్తుమందు జల్లి వశపరుపబడిన వారివలె భారతీయులు స్వదేశమును స్వధర్మమును గూడ మరచి ప్రవర్తించుట జరుగుచున్నది. ఇదిచూచియే మన కాంగ్రెసు, ఈ శాసనసభలను కోర్టులను పాఠశాలలను, ఉద్యోగములను గూడ బహిష్కరించవలెనని నిర్ణయించినది. బిరుదులనుత్యజించవలెననియు ప్రభుత్వోద్యోగులను గౌరవించుట కేర్పడిన సమ్మానములందు కాంగ్రెసు పాల్గొనకూడదనియుఇంకనుఎన్నోకట్టుబాటులుచేసికొనినది. కాంగ్రెసు తనయొక్కపరిశుద్ధజాతీయతనుసంరక్షించుకొని దేశభక్తి పూరితమై దేశముకొరకు ప్రజలకొరకు ఎన్నికష్టములకైన నోర్చి దేశదారిద్ర్యమును మాన్పుటకు సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యమును సంపాదించుటకు శాంతిసమరమున పాల్గొని సర్వస్వమును త్యజించిఆహుతికాగల త్యాగధైర్యశాంతిసత్య సాహసౌదార్య

ములు గల స్వాతంత్ర్యయోధులను సత్యాగ్రహమహారథు లను తయారు చేయగలిగినది. ఈమహా సైన్యములను నిర్మించుటలో యమనియమములవంటి ధర్మానుష్ఠాన పద్ధతులు గల క్రమశిక్షణము గావించినది. అందువలననే బ్రిటీష్ రాజ్యతంత్రములకును ఆశలకును లోబడక కాంగ్రెసు సైనికులు పని చేయ గలుగుచున్నారు. పురుషోత్తము డగు గాంధిమహాత్ముడు నాయకత్వము వహించినందుననే ఇట్టి పవిత్రమైన పరిస్థితి ఏర్పడినదని ప్రత్యర్థులు కూడ అంగీకరించియున్నారు. కాంగ్రెసు మహాతేజముతో శాంతిసమరమును జరిపి పరిశుద్ధమైన మనస్సుతో నేడు తన కార్యదీక్షను శాసన ధర్మబద్ధములైన మార్గముల ద్వారా సాధింపదలచినది. ఏప్రభుత్వము ప్రజల శాశ్వత దాస్యముకొరకు రాజ్యాంగ శృంఖలములను నిర్మించియున్నదో ఆప్రభుత్వముయొక్క సంస్థలందే ప్రవేశించి క్రమశిక్షణతో కట్టుబాటులతో పనిచేసి ఆ రాజ్యాంగ శృంఖలమును భగ్నముచేసి సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్యమును స్థాపించుటకు ఈ సంస్థల నుపయోగించి కృతార్థత గాంచదలచినది. అందువల్లనే శాసనోల్లంఘన, సాత్త్వికనిరోధ, సహాయనిరాకరణ, సత్యాగ్రహ పద్ధతిని మార్చి రాజ్యాంగ ధర్మపద్ధతుల ద్వారా శాసనసభలందు ప్రవేశించి మంత్రిత్వాధికార స్వీకరణము జేసి నేడు రాష్ట్రీయప్రభుత్వములను నడుపుచున్నది. ఇందుకొరకు కెన్నో కట్టుబాటులు చేసికొన్నది.

II

అధికార స్వీకారము—నిర్వహణము.

పదునాల్గేడుల యరణ్యావాసము ఏబదేండ్ల స్వతంత్ర పోరాటము జరిగినపిదప, స్వార్థపరుల రాజకీయపక్షములు, కీలుబొమ్మల ప్రభుత్వములు పోయి స్వతంత్రవీరుల కాంగ్రెసు ప్రభుత్వము రాగానే సేతుశీతాచలపర్యంతముగల భారత దేశము ఒక్కనిట్టూర్పు విడిచినది. సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యము లభింపకపోయినను, అధినివేశస్వరాజ్యము రాకపోయినను. నిజమైన రాష్ట్రీయ స్వపరిపాలనము లభింపకపోయినను బాధ్యతాయుత స్వపరిపాలనాపద్ధతిలో సామాన్యవిషయములందైన గవర్నరుల అడ్డంకిలేకుండా స్వదేశమంత్రుల ప్రభుత్వము జరుగునుగదాయనియు, తరతరములనుండి దారిద్ర్యదుఃఖము ననుభవించుచున్న భారత దేశ రైతుబిడ్డలు కూలివారునుగల పాటకజనము, కొంతవరకైన ప్రభుత్వసాహాయ్యము పొంది బ్రతుకుదెరువు కలిగి కాలక్షేపము చేయవచ్చుననియు, వారికిగల బాధలలో కొన్నిటినైన నీ ప్రజాప్రభుత్వము తీర్చగలదనియు, కాంగ్రెసు కరాచీలో చేసిన ప్రజల ప్రాతిపదిక హక్కులును ఈ ఏబదేండ్లలో చేసియున్న తీర్మానములలోను ఈఎన్నికలందు పాల్గొనినప్పుడు చేసిన సంస్కరణల ప్రణాళికలో చేసిన వాగ్దానములలోను కొన్ని పనులనైనను చేసి దీనజనులకు మేలు కలిగించగలదనియు ప్రజలెల్లరు చకోరపక్షులవలె వేచియున్నారు.

ఎన్నికలప్పుడు చేసిన వాగ్దానములను చెల్లించుట యనునది ప్రపంచములో నెక్కడను కని విని ఎరుగనిసంగతి. ఆపద మ్రొక్కులవలె అదను గడచినపిదప, ఎన్నుకొనబడిన ప్రజాప్రతినిధులు తమ వాగ్దానములు మరచి ప్రమత్తులై ప్రవర్తించుచుండుట జగద్విఖ్యాతము. కాని దేశసేవకు నడుము గట్టిన కాంగ్రెసు తన వాగ్దానములను మరువలేదు. ఎన్నికల ప్రణాళికలో చెప్పిన ప్రతిసంగతి "తూ చ" తప్పకుండా చెల్లించుటకు నడుముకట్టినది. బ్రిటీషు రాజ్యతంత్రమునందు పార్లిమెంటుమంత్రి గవర్నరు జనరలు, గవర్నరులను ఎట్లు నడిపించుచున్నారో కాంగ్రెసు రాజకీయములందు కాంగ్రెసు ప్రెసిడెంటు వర్కింగుకమిటీవారు కాంగ్రెసుమంత్రుల నట్లు నడుపసాగిరి. ఈ కాంగ్రెసు ప్రభుత్వము చేయుచున్న ఏడు రాష్ట్రములును ఏకోన్ముఖమునకు తీసికొనిరాబడి కేవలము ప్రజల యొక్క క్షేమలాభములకొరకే పరిపాలన జరుపబడునట్లు విధింపబడినది. చేయునది కాంగ్రెసు ప్రభుత్వము; చేయించునది కాంగ్రెసే! ఇక చేయబడు పరిపాలనము ప్రజాపాలనమై ప్రజలచే, ప్రజలకొరకు నిర్వహింపబడుచుండుటలో నాశ్చర్యమేమి? ప్రభుత్వము వహించినవారు త్యాగశీలురు. అందువలన నీప్రభుత్వముయొక్క విధానమంతయుగూడ త్యాగధర్మములతో నిండిపోయినది. కాంగ్రెసుమంత్రులు ముందుగా తమ జీతములను పూర్వమంత్రుల జీతములలో 10 వ వంతుకు తగ్గించుకొనిరి. తరువాత కాంగ్రెసు ఉద్దేశ్యముల నొక్కటొక్కటిగా నమలులోపెట్టసాగిరి. నిర్బంధ శాసనములను రద్దుచేయు

టకు, రాజకీయఖైదీలను విడుదలచేయుటకు, మద్యపాన నిషేధ మును చేయుటకు, గ్రామ పునరుద్ధరణము చేయుటకు, చేతి పరిశ్రమలను ఖద్దరును సంరక్షించి అభివృద్ధి చేయుటకు, వ్యవ సాయదారుల ఋణభారమును తగ్గించుటకు, భూమిపన్ను తగ్గిం చుటకు భూస్వామ్య పద్ధతులను ధర్మబద్ధములుగ జేయుటకు, కర్షక కార్మిక శ్రేయమును కలిగించుటకు వెంటనే ప్రారం భించిరి. కాంగ్రెసు ప్రభుత్వ వ్యయపద్ధతి ఎట్లున్నదో చూపు టకు సంయుక్తరాష్ట్రమునందు పండిత గోవిందవల్లభ పంతు గారు అధికారమునకు రాగానే శాసనసభలో ప్రవేశపెట్టిన వ్యయపట్టికను ఉదాహరణముగ గైకొనవచ్చును.

పూర్వము 1935-36 సం॥ ఆదాయవ్యయ పట్టికలో 30 లక్షల రూపాయిలు, 1936-37 సం॥ బడ్జెటులో 63 లక్షల రూపాయిలు, రాబడికిమించిన వ్యయము చూపించబడెను. ఈసంవత్సరము మొదట ప్రాతమంత్రులచే తయారుచేయబడిన బడ్జెటులో జమకంటెఖర్చు41లక్షరూపాయిలు ఎక్కువఉన్నది. కాంగ్రెసువారు అధికారమునకువచ్చుసరికి కొంతరాబడి అధిక ముకాగా ఆలోటు 30 లక్షలవరకు వచ్చినది. పరిపాలనా వ్యయము తగ్గింపబడెను. ముఖ్యముగా ప్రయాణపు అలవెన్సులు 6 లక్షలు తగ్గింపబడినది. ఇన్నికారణములవలన లోటులేకపోగా 4½ లక్షలు నిలువ ఉండునట్లు ఆదాయవ్యయపట్టిక తయారు కాబడెను.

గవర్నమెంటువారు 17½ లక్షలరూపాయిలు క్రొత్త స్కీములకు శాంక్షనుచేసిరి. సాధారణపరిపాలన క్రింద 12 లక్షలరూపాయిల వ్యయము తగ్గింపదలచిరి.

జాతీయాభివృద్ధిని కలుగచేయు శాఖలకు గతసంవత్సరముకంటె ఈ సంవత్సరము 23 లక్షలు ఎక్కువఖర్చు పెట్టదలచిరి. ప్రజాక్షేమమును పెంపొందించు పనులకు 26½ లక్షలు ఏర్పాటు చేయబడెను.

ఈ క్రింది విధముగా ధనవ్యయము తలపెట్టబడినది:—

గ్రామముల అభివృద్ధికి	రూ 10,00,000
గ్రామములలో గ్రంథాలయములకు	20,000
పెద్దపట్టణములలో కలితీలేని పాలు సప్లయికి	20,000
కలితీలేని నేతిని తయారుచేసి అమ్ముటకు	12,500
పల్లెలలో నాణ్యమైన విత్తులుసప్లయి చేయుటకు	3,00,000
ఫెర్టిలైజర్లను సప్లయి చేయుటకు	2,00,000
పశుజాతిని అభివృద్ధి పరచుటకు	37,500
ఫలములను ఎక్కువగా నుత్పత్తి చేయుటకు	2,000
బంగాళాదుంపలను పరిశోధించుటకు	5,000
వ్యవసాయమునకు గొట్టపునూతులకు	31,000
ఖాదీపరిశోధన సల్పుటకు	10,000
చేనేత పరిశ్రమల అభివృద్ధికొరకు	1,24,000
లేబరు వెల్ఫేరుపనికి (కార్మికక్షేమమునకు)	10,000
బెల్లమును తయారుచేయు విధముల అభివృద్ధికి	38,000

ఇండస్ట్రియల్ క్రెడిటు కంపెనీకి	1,25,000
మార్కెటింగు కంపెనీకి	25,000
మలేరియా వ్యాధిని తొలగించుటకు	80,000
గ్రామములలో వైద్యసహాయమునకు	1,50,000
పారిశ్రామిక పనులకుగాను యువకులకు	1,00,000

ప్రాతగవర్నమెంటువారు ఇదివరకే కల్లుపాటలను పాడించి యుండినందున, ప్రస్తుత గవర్నమెంటువారు ఏ విధమగు మార్పులను చేయజాలకపోయిరి. వచ్చే సంవత్సరమునుండి మద్యపాన నిషేధము అమలునం దుంచబడునని ప్రధానామాత్యుడు చెప్పెను. గవర్నమెంటు ఉద్యోగస్థులలోనున్న అవినీతిని తొలగించుటకుగాను ఒక స్పెషలుఆఫీసరును నియమింతురు. ఇందుకుగాను రు 10000 లు ప్రత్యేకింపబడెను.

గ్రామాభివృద్ధికై పాటుపడినవారిని గౌరవమేజిస్ట్రేట్లుగాను జుడిషియల్ ఆఫీసర్లుగాను నియమించుటకు అవకాశము కలదు. వీరిని గవర్నమెంటు సర్వీసులలోనికికూడ తీసుకొందురు.

ఈ సాలుకు (1938-39) తయారుచేయబడిన కాంగ్రెసు మంత్రుల బడ్జెటులు చక్కగానే యున్నవి.

సంయుక్తరాష్ట్రములందు: ప్రజారోగ్యముకొరకు ఒక కోటి పదిలక్షలరూపాయిలు ఖర్చుపెట్టుట; ఇందులో 97 లక్షలు కేవలము గ్రామస్థుల క్షేమలాభములకొరకే వినియోగించుట; వేసవికాలములో ప్రభుత్వకార్యాలయములు చల్లని కొండలపైకి పోవు దురాచారమును మానుట; మణిపురి, ఏటా జిల్లాలలో

మద్యపాననిషేధమును ప్రారంభించుట; నిమ్నజాతుల విద్యాభి వృద్ధికొరకు 50 వేల రూపాయిలు ఖర్చుపెట్టుట; విద్యార్థుల దేహదార్ఢ్యమును వృద్ధిచేయుటకు సైనికశిక్షణము నిచ్చుటకు 50 వేలు వెచ్చించుట; దేశవాళీబెల్లము పరిశ్రమల అభివృద్ధికి క్రిందటిసాలున చేసినఖర్చు 37 వేలను ఈసాలున ఒక లక్ష రూపాయిలకు హెచ్చించుట; చేతిమగ్గముల పరిశ్రమను సంరక్షించుటకు క్రిందటిసాలున చేసినఖర్చు ఒకలక్షముప్పదినాలుగు వేలనుండి ఈసాలున ఒకలక్ష అరువదినాలుగువేలకు హెచ్చించుట; ఖాదీపరిశ్రమకు 10 వేలకు బదులు 20 వేలు ఖర్చుపెట్టుట; నూతనపారిశ్రామిక వృత్తివిద్యలందు ఇతరకళలందు విద్యార్థులను తయారు చేయుటకొరకు ఒక లక్ష రూపాయిలను విరాళముల (గ్రాంటులు) క్రింద ఖర్చుచేయుట; నేరములుజేయు జాతులుగా నిర్ణయింపబడిన అనాగరికుల నుద్ధరించుటకొరకు అదనముగా 25 వేల రూపాయిలు ఖర్చుచేయుట; పోలీసుశాఖకు వెచ్చించు సొమ్ములో నింకొక లక్షరూపాయిలు తగ్గించుట; రాష్ట్రములో ఖనిజసంపదను శోధించుటకొరకు 6 వేలు; అయిదారుగురు వైమానికులను తయారుచేయుటకు 5 వేలు; కార్మిక శ్రేయముకొరకు క్రిందటిసాలున ఇచ్చిన పదివేలను ఈ సాలున 25 వేలకు హెచ్చించుటయు ఈసాలు ఆదాయ వ్యయపట్టిక లోని ప్రధానవిశేషములు.

మద్రాసు రాజధానిలో: క్రిందటి సాలువలెనే ఈ సాలున గూడా 75 లక్షల భూమిసిస్తుల తగ్గింపు; గ్రామములకుమంచి నీటి సదుపాయములను గలుగజేయు ప్రణాళికను నెరవేర్చుటకు

నిశ్చయించి ముందుగా నీయేడు 15 లక్షల రూపాయలు ఖర్చు చేయదలచుట; ఈ సాలున చిన్న రైతులకు వారి ఋణములను పరిష్కరించుకొొన గలందులకు వారికి సహాయము చేయుకొొరకు 50 లక్షల రూపాయలను ప్రత్యేకించి యుంచుట; పశువుల మేపు కొనుటకు విధింపబడు పుల్లరి రుసుములలో నూటి కేబది వంతుల తగ్గింపు; క్రిందటి సాలున సేలములో ప్రారంభించిన మద్యపాన నిషేధమును చిత్తూరు కడప జిల్లాలకు వ్యాపింపజేయుట; క్రిందటి సాలుకన్న ఈసాలున విద్యకొొరకు 5¼ లక్షలుఎక్కువ ఖర్చుచేయ దలచుట; అల్లో వైద్యము కొొరకు ప్రజారోోగ్యము నీటి సరఫరాల కొొరకు 20 లక్షలును, వ్యవసాయము పశుసంరక్షణకు సహకారపరపతికి 4 లక్షలు, పరిశ్రమల యభివృద్ధికి 4¼ లక్షలుఎక్కువగా ఖర్చుపెట్ట దలచుటయు ఈ సాలున నిర్ణయింపబడిన ఆదాయవ్యయ పద్ధతిగా మద్రాసు ప్రధానామాత్యుడు 1938 మార్చి 1 వ తేదీన శాసనసభలో ప్రకటించినాడు.

కాంగ్రెసు ప్రభుత్వమునకు రాగానే భారత దేశ దాస్యమును చిరస్థాయిగా చేయదలచిన ఈబానిసరాజ్యాంగమును తిరస్కరించుచు భారతజాతీయప్రతినిధులమహాసభ (Constituent Assembly) వారిచే తయారుచేయబడురాజ్యాంగ స్థాపనమును గోరుచు నొకతీర్మానము అన్ని శాసనసభలందును గావింపబడెను. బ్రిటిష్‌వారు భారత దేశ కేంద్రమున ప్రవేశ పెట్టదలచిన ఫెడరలు రాజ్యాంగవిధానము భారత దేశప్రజలకు అనిష్టకరమనియు అంగీకారముకాదనియు దానిని వెంటనే రద్దుపరచి కేంద్రప్రభుత్వమునకు తగు ఏర్పాటు గావింప

వలసినదని బ్రిటీషుప్రభుత్వమునకు తెలుపుచుకూడ తీర్మానములు గావింపబడెను. ఇట్లు భారత దేశజాతీయతత్వము బ్రిటీషుసామ్రాజ్యతత్వముతో బ్రిటీషు రాజ్యాంగధర్మపద్ధతులతో నే పోరాడు నవీనయుగము ప్రారంభమైనది. బ్రిటీషు రాజ్యతంత్రమును ఎదుర్కొనిన శక్తులలో కాంగ్రెసుశక్తి మహాశక్తి యనియు ఇక నీబ్రిటీషు రాజ్యతంత్రముయొక్క ఆటలు సాగవనియు వెల్లడి యైనవి. బ్రిటీషుప్రభుభక్తిపరాయణులయొక్కయు, స్వార్థపరులగు జాతిమతకుల పక్షములవారియొక్కయు రోజులు దగ్గరించినవని భారత దేశజాతీయవికాసము నిక నెవ్వరు నాపలేరని కాంగ్రెసుప్రభుత్వము ప్రపంచమునకు వెల్లడించినది. నేడు కాంగ్రెసుయొక్క తేజము అప్రతిమానమై మహాత్ముని సారథ్యమున నిస్సందేహముగా నీస్వాతంత్ర్యమహాయుద్ధమున సంపూర్ణ విజయము గాంచగలదని స్థిరపడినది. బ్రిటిషు సామ్రాజ్యము వారు కాంగ్రెసు శక్తికి వెరగందినారు. రాజప్రతినిధియు గవర్నరులును కాంగ్రెస్ తేజమును చూచి ఆశ్చర్యపడినారు. భారత దేశమునందు ఐరోపావాసులును ఆంగ్లేయ సంఘములవారును వీరి పత్రికరాజములను ఈ కాంగ్రెసు మంత్రులయొక్క ప్రభుమంత్రోత్సాహ శక్తులను జూచి మెచ్చుకొన్నారు. పూర్వపు స్వార్థపరుల ప్రభుత్వమునకును నేటి స్వార్థత్యాగుల ప్రభుత్వమునకును గల తారతమ్యమును చూపి బాగుబాగనినారు. ఇట్లు శాసన సభా ప్రవేశము అధికారస్వీకరణము కాంగ్రెసు బలమును తేజమును ఇనుమడింప జేసినవి. కాంగ్రెసు పరువు ప్రతిష్ఠలు

పెంపొందినవి. నిర్మాణ కార్యక్రమము నెరవేరుచున్నది. కాంగ్రెసు ఉద్దేశ్యములు సఫలీకృతములగుచున్నవి. దేశములో జాతీయ భావము ద్విగుణీకృతమై కాంగ్రెసు అధికారమున లేని తక్కిన రాష్ట్రములందు కూడ ఈ భావములు ఈ సంస్కరణములు వ్యాపించి కాంగ్రెసు యొక్క అఖిలభారత జాతీయతను సార్థకమొనరించుచున్నది. నేడు గవర్నరులు గవర్నరుజనరలు బ్రిటిష్ పార్లమెంటువారు కూడ కాంగ్రెసును జూచి గడగడ వణకుచున్నారు. కాంగ్రెసుకొరకు సర్వస్వము త్యజించి కాంగ్రెసు పోరాటములో బాధలనంది తుదకు దేశముకొరకు ప్రాణములర్పించిన ధన్యులగు లోకమాన్య తిలకు, లజపతిరాయి, దాసు, నెహ్రూ, అన్సారీ, ఆంధ్రరత్న గోపాలకృష్ణయ్య డాక్టరు వెలిదండ్ల హనుమంతరావు డాక్టరు సుబ్రహ్మణ్యంగారు మొదలగు మహారథులయొక్కయు అతిరథుల యొక్కయు ఇంకనేక సేనానుల యొక్కయు, బ్రిటిష్ వస్త్రబహిష్కారమున ప్రాణముబాసిన బాబుగనూలవంటి శాంతిసైనికుల యొక్కయు, పేరులేకుండగనే పనిచేసి దేశమున కాహుతియైన అసంఖ్యాకులగు అజ్ఞాతవీరుల యొక్కయు తపము నేటికి పుష్పించినది. త్వరలోనే ఫలింపగలదనుటకు సందియములేదు. ఈ కాంగ్రెసుపితృదేవతల యాత్మలు కొంత వరకైన శాంతి జెందుచున్నవనుటలో సందియములేదు.

III

రాజ్యాంగధర్మ మర్యాద

రాజకీయములందు కాంగ్రెసుయొక్క బలము ప్రదర్శింపబడిన తరుణము త్వరలోనే తటస్థించినది. సంయుక్త రాష్ట్రమునను బీహారులోను మన మంత్రులు దారుణవిప్లవ వాదుల నెల్లరిని వదలివేయుచు ఉత్తరువుచేయగా గవర్నరులు దాని కడ్డుపడి గవర్నరుజనరలుచేత రద్దుచేయించిరి.

ఈ దారుణవాదుల సమస్య భారత దేశములో చాల కాలమునుండియున్న సమస్య. 1897 లో నిది ఆరంభమై 1908-09 లో అతి తీవ్రమై 1912 వరకు దీని నణచుటకు ప్రభుత్వమువారు ప్రయోగించిన కఠిన శాసన నియమములు, విధించిన ఉరిశిక్షలు, కఠిన వరకములు, పెట్టిన కుట్రకేసులు, చేసిన సోదాలు భీభత్సములవలన ముఖ్యులు జైళ్ళలోని కంపబడుట వలన లోకమాన్యుడాదిగాగల రాజకీయనాయకులనుగూడ నిర్బంధములందుంచి సామాన్యప్రజాభిప్రాయమును, ప్రజల ప్రాతిపదిక స్వాతంత్ర్యములనుగూడ అణచివేసి భీభత్సము చేయుటవలన, కొన్నాళ్ళు ఈదారుణవాదుల కృత్యములందు విరామముకలిగెను.

రౌలటుకమిటీవారి నివేదికవలన దేశములో సీయుద్యమమెంతలోతుగా వేళ్ళుపారి పాదుకొనినదీ వెల్లడియయ్యెను. 1918 నాటికి 800 మంది నిర్బంధితులుండిరి. నాటినుండి నేటి వరకు దారుణకృత్యము లప్పుడప్పుడు జరుగుచునేయుండెను.

ఇట్టి స్థితిలో మహాత్ముడు స్వరాజ్యము సంపాదించుటకు అహింసాపద్ధతులతో శాంతి సమరముచేసి సహాయ నిరాకరణ శాసనోల్లంఘనోద్యమములను ప్రారంభించెను. ఈ అహింసా మార్గముతో సాత్వికనిరోధముచేయుటలో తాము బాధపడుట తప్ప ప్రతిపక్షులను బాధపెట్టగూడదు. ఈ వింతపద్ధతివలన దేశములోకలిగిన సంచలనమున కాశ్చర్యపడి నిజముగాదీనివలన కొంతలాభము కలుగునేమోయని తోచినదిగానిమహాత్ముని అహింసాపద్ధతి శాంతి సమరము నణచుటకు ప్రభుత్వము ప్రయోగించిన హింసాపద్ధతులు, కూ్రరశిక్షలు, లాఠీఛార్జిలు, కాల్పులుచూచి ఈఅహింసాపద్ధతులతోడ సాత్వికనిరోధము చేయుటవలన లాభములేదని దారుణవాదులకెల్లరకు తోచినది. అంతట వారుచెలరేగి దారుణకృత్యములు చేయసాగిరి. 1924 లో రీడింగు ప్రభువుక్రిమినలు లా అమెండ్మెంటు సవరణ ఆర్డినెన్సు జారీచేసి తీవ్రనిర్బంధవిధానమును ప్రయోగించెను. 1924 అక్టోబరు, నవంబరులలో 63 మంది అరెస్టు చేయుబడిరి. వీరిలో 18 మంది 1818 సం॥ రిగ్యులేషనుక్రింద నిర్బంధింపబడి తరువాత ఆర్డినెన్సుక్రింద శిక్షింపబడిరి. కలకత్తా కార్పొరేషను ఎగ్జిక్యూటివ్ ఆఫీసరగు సుభాస్ చంద్రబోసును, ఇంకొకశాసన సభ్యుడునుకూడా అరెస్టుచేయబడిన వారిలోనుండిరి. ఈయువకులనెల్ల దేశములో వివిధజైళ్లలో పడవేసిరి.

1930 లో మహాత్ముడు సత్యాగ్రహము ప్రారంభించుటకు ముందు తన అహింసాపద్ధతుల ప్రకారము శాంతిసమరము జరుపుకాలమున దారుణవాదులు దారుణకృత్యములుచేసి

శాంతికి భంగముకలిగింపకుండ నుండవలసినదని కోరెను. ఆయన కోరికప్రకారముకొన్నాళ్లూరకొనిరిగాని శాసనోల్లంఘనమును అణచుటకు ప్రభుత్వమువా రవలంబించిన క్రూరపద్ధతులు, లాటీచార్జీలు, కాల్పులు చూచినపిదప దారుణవాదులు చెల రేగి ప్రభుత్వముపై దిరుగబడిరి. భగవత్ సింగు తన అసమ్మతి సూచించుటకు అసెంబ్లీసభలో బాంబుపడవేసెను. అంతట ప్రభుత్వముగూడ తీవ్రమైన చర్యగైకొని కుట్రకేసులుపెట్టి చాలమందిని శిక్షించిరి. భగవత్ సింగు నురిదీసిరి. విల్లింగ్డన్ ప్రభువు వచ్చినపిదప ఇంకను తీవ్రపద్ధతి ప్రారంభించెను. ఈదారుణ వాదులను అణచుటకు కొలటు శాసనముకన్న తీవ్రతర నిర్బంధములుగల ఆర్డినెన్సులజేసెను. ఎట్టి విచారణలేకనె వందలకొలది మందిని నిర్బంధింపసాగిరి. దేశములో పటాలములు నడుపబడుచుండెడివి. వారికి విద్యార్థులెల్లరు సలాములు చేయవలసియుండెను. దారుణవాదుల బంధువులు స్వేచ్ఛగా తిరుగుటకు వీలులేదు. అందరును అనుజ్ఞాపత్రములను పొందవలెను. పాఠశాలల పిల్లలుగూడ నిర్బంధించబడిరి. సర్ జాన్ ఆండర్సన్ వంగరాష్ట్రమునకు గవర్నరుగా నియమింపబడెను. ఐర్లాండులో సిన్‌ఫిన్ విప్లవమున అనుభవముగలవాడై నందుననే నియమింపబడెనని ప్రతీతి. ఈ సందర్భమున మూడువేలమంది యువకులు చెరలందుంచబడిరి. ఈ దారుణ వాదుల దారుణకృత్యములకు ప్రభుత్వమువారి దారుణవిధానము తీసి కట్టుగా లేకుండెను. ఈ యువకులను సన్మార్గమునకు త్రిప్పవలెనని వీరి నహింసావాదులుగా చేయవలెనని మహాత్ముని

సంకల్పము గానిప్రభుత్వము మహాత్ముని కా యవకాశమును కలిగింపలేదు. ఈ దారుణవాదులుకూడా స్వతంత్రముకొరకే ప్రయత్నించు దేశభక్తులైనందున, దేశమునకు స్వపరిపాలన మొసగినచో వీరు తమ దారుణ వాదమును వదలివేయుదు రని మహాత్ముడు చెప్పినను ప్రభుత్వము నమ్మలేదు. రాష్ట్రీయ స్వపరిపాలనము వచ్చినచో వెంటనే వీరిని విడుదలచేయవలెనని రౌండు టేబిలు సభలోకూడా ఈయన చెప్పియున్నాడు. తుదకు మహాత్ముని జోస్యమే నిజమైనది.

ఈ దారుణవాదు లుంచబడిన సామాన్య జైళ్ళలోని పరిస్థితులును అండమాను దీవులలోని అనారోగ్యస్థితులును కూరపద్ధతులును భరింపలేక జైలుపద్ధతులందు సంస్కరణ ములగోరుటకు ఈ దారుణవాదులు నిరశనవ్రతము చేయ సాగిరి. ఇందుకొరకే జతిన్‌దాసు ప్రాయోపవేశము చేసియుం డెను. దీనివలన సామాన్య రాజకీయఖైదీలకు కొంత సౌక ర్యము కలిగింపబడెను గాని అండమానుదీవులవారి బాధ లట్లేయుండెను. ఇది భూతలస్వర్గమని ప్రభుత్వపక్షపాతు లనగా చూచివచ్చిన ప్రజాప్రతినిధు లిదిభూలోక నరకమనిరి. దీనినిగూర్చి శాసన సభలలో తీవ్రచర్చలు జరిగెను. గాని లాభము లేకపోయినది. ఇట్టి స్థితిలో నూతన రాజ్యాంగ సంస్కరణల చట్టము అమలులోనికి వచ్చినది. అండమాను ఖైదీలు 200 మంది తమ బాధలు భరించలేక ప్రాయోప వేశము చేయ నిశ్చయించిరి. అందువలన దేశములో గొప్ప సంచలనము కలిగినది. మహాత్ముడు తాను వారితరఫున పని

చేసెదననియు వారిని నిరశనవ్రతము మానవలసినదనియు కోరి వంగరాష్ట్రప్రభుత్వమువారితో మాటలాడగా తుదకా ఖైదీల నందరిని అండమానునుండి మన దేశమునకు తెచ్చిరి. విచారణలులేకయే నిర్బంధమునందుంచబడిన 'డిటెన్యూ' దారుణవాదులను మెల్లిగా విడచి వారిచర్యలు కనిపెట్టిచూచు పద్ధతిని ఆండర్సన్ ప్రారంభించియుండెను. ఆ పద్ధతిని ఇంక నెక్కువజేసి నిర్బంధితులను చాలవరకు విడుదలజేసిరి. ఇక కొద్దిమంది అండమాను ఖైదీలు మిగిలిరి. వీరిలో చాలమంది వంగరాష్ట్ర ప్రభుత్వములోనివారు. 23 మంది బీహారువారు, 15 మంది సంయుక్త రాష్ట్రములవారు. వీరిని విడుదలచేయుట న్యాయమని కాంగ్రెసు అభిప్రాయము. ఆ ప్రకారము వీరిని విడుదలచేయుటకు మంత్రిమండలి సభలో ఆలోచించగా గవర్నరులు ఏదో మిషపైన జాగుచేయసాగిరి. వీరు రాజకీయ ఖైదీలు గారనియు దారుణనేరములకొరకు శిక్షింపబడ్డ నేరగాండ్రనియు గవర్నరు యొక్క వాదము. అందువలన వీరిని విడువరాదనిరి. వీరు దేశస్వాతంత్ర్యము కొరకే దారుణ పద్ధతులు ప్రయోగించుచు విప్లవమార్గముల నడచిన రాజకీయవాదులనియు వీరుకూడ రాజకీయ ఖైదీలేయనియు మరియు నేటి రాజకీయ పరిస్థితులలో పూర్వమువలె హింసాపద్ధతు లనవసరమని గ్రహించి వీరు అహింసామార్గముల పోరాట పద్ధతులకు త్రికరణ శుద్ధిగా అంగీకరించుచూ మహాత్మునికి మాటనిచ్చినారనియు వీరిని విడుదలచేసి తీరవలెననియు మంత్రులు వాదించిరి.

పదియొల్లున్నను ఖైదీల విడుదల మంత్రుల యధికారము క్రింద జేరిన సామాన్య పరిపాలనకు సంబంధించిన విషయము. అందువలన కాంగ్రెసు మంత్రులు ఈ కొద్దిమంది ఖైదీలను విడుదలచేయుచు జారీ చేసిన ఉత్తరువులను గవర్నరుజనరలు తనయొక్క శాంతిభద్రతల కేర్పడిన విశేషాధికారము నుపయోగించి రద్దుచేయుట రాజ్యాంగధర్మవిరుద్ధమని రాష్ట్రియ స్వపరిపాలనకును లోగడ చేయబడిన వాగ్దానములకును భంగకరమనియు మంత్రుల యాత్మగౌరవమునకును భంగకర మనియు నిశ్చయించి సంయుక్తరాష్ట్ర బీహారుల లోని కాంగ్రెసు మంత్రులు ఫిబ్రవరు 15 తేదీన రాజీనామా నిచ్చిరి. ఈ విషయము దేశములోను ఇంగ్లాండులోను గూడ తీవ్రముగా చర్చింపబడి మనమంత్రులదే న్యాయపక్షమని నిర్ణయింపబడినది. హరిపురకాంగ్రెసు ఫిబ్రేవరు 20 వ తేదీన జరిగెను. గాంధిమహాత్ముని ప్రభావమువలన ఈవిషయమునుగూర్చి అతినిపుణమైన తీర్మానము చేయబడెను. అంతట రాజప్రతినిధియు గవర్నరులుగూడ తమపొరబాటు సవరణ జేసికొని మనమంత్రులతో సఖ్యతచేసికొనిరి. ఇట్లు సామాన్య పరిపాలన మందు మంత్రుల పరిపాలన కాటంకము చేయరాదను రాజ్యాంగమర్యాద యొకటి యేర్పడినది.

IV

ప్రభుత్వనిర్వహణమునందలి కష్టసుఖములు.

పరిపాలనయంత్రము:—దేశపరిపాలనము ప్రభుత్వనిర్వహణము సామాన్యకార్యములుకావు. అందు ముఖ్యముగా దేశము పారతంత్ర్యమున బడియుండి దేశప్రజ లజ్ఞానులై నోరులేనివారైనప్పుడు దేశసేవయు ప్రజాసేవయు చేయుట మరింతకష్టతరము. మరియు మన భారతదేశ రాజకీయములందు మనజాతీయ ప్రభుత్వమునకు ఇంకను కష్టతమమైన పరిస్థితులేర్పరుపబడియున్నవి. రాజ్యతంత్రముగ్గుపాలుగా నభ్యసించిన ఆంగ్లేయరాజ్యనీతిజ్ఞులు దేశములో జాతీయతను విచ్ఛిన్నము చేయుటకు నీ రాజ్యాంగమున అనేకభేదోపాయములను కల్పించియున్నారు. పార్లమెంటుయొక్క సర్వాధికారము, వారితాబేదారులగు రాజప్రతినిధియొక్కయు గవర్నర్లయొక్కయు విశేషాధికారములు నీరాజ్యాంగములను శత్రులబోనుగా జేసినవి. ప్రజల కేయుపకారము చేయవలయునన్నను ఎదోయొక వాడికత్తిపై అడుగుపడితీరును. మంత్రులయాజ్ఞలెల్ల నిర్వహించవలసినవారిలో ముఖ్యులు ఐ. సి. యస్. ఉద్యోగులు. ప్రాతనిరంకుశ ప్రభుత్వయంత్రమునెల్ల నడిపినది వీరే. ప్రాతప్రభుత్వస్వరూపమున కొన్నిమార్పులు జరిగినను ఈ ఐ. సి. యస్. ఇనుపచట్రములో నెట్టిమార్పును చేయబడలేదు. ఇందువలన ప్రజలకు బాధ్యులగు మంత్రులక్రింద మంత్రులకు బాధ్యతవహింపని ఐ. సి. యస్. వారు నెలకొల్పబడుటవలన నీప్రభుత్వ యంత్రమును నడుపుట ఎంత

కష్టమో అనుభవించిన తెలియునేగాని యూహింపనలవిగాదు. ఇప్పుడుగాకపోయిన ముందైనను ఈచిక్కులెల్ల క్రమక్రమముగా దలలెత్తగలవు. మనమంత్రులను జీకాకుపర్చుచున్న పరిస్థితు లిప్పటికే గలవు.

బ్రిటీషు పార్లిమెంటువారు, గవర్నరుజనరలు గవర్నరుల ద్వారా తమ సర్వాధికారములను చలాయించి మన మంత్రుల పరిపాలనకు వెంటనే అడ్డుతగులకపోయినను ఎన్నటికైనను తగవులురాకతప్పదు. మన ప్రజలకుక్షేమలాభములు కలిగింపవలెనన్నచో బ్రిటీషువారికి నష్టములుగలుగకతప్పదు. తత్క్షణమే లోపల నణగియున్న విశేషాధికారములు త్రాచుకోరలవలె ప్రయోగింపబడితీరును. బ్రిటీషువారి పలుకుబడి యింకను మిగిలియున్నది. ప్రాపకము, గౌరవపట్ట ప్రదానము, పదవులు, బిరుదులు ఒసగబడుచు ప్రజలలో కొందరికి వ్యామోహము కలిగించుచునేయున్నవి. ఎంత విధేయత కనబరచుచున్నను బ్రిటీషు రాజ్యతంత్రమునకు మూలకంబములగు సీ ఐ. సి. ఎస్. ఉద్యోగులు లోలోపల ప్రాతనిరంకుశ పద్ధతులతో వ్యవహరించుచునేయున్నారు. డెక్కుబంగాళా, మోటారుకారు, జమాబందీ పద్ధతులు జరుగుచునేయున్నవి. అనుశృతమైన జరీతలపాగలు, నల్లకోటులు, మల్లుపంచలు ధరింపనక్కరలేదని మన కాంగ్రెసుమంత్రు లుత్తరువు లిచ్చియున్నను నిరంకుశ పూర్వాచార పరాయణులు ఈ బ్రిటీషు డవాలీలను తీసివేయనీయలేదు. నేటికిని ప్రభుత్వ కార్యాలయములందు బుట్టతలపాగలు కనబడుచునేయున్నవి. పై యధికారులు ప్రాతదుస్తులనే తాము

ధరించుచు క్రిందివారిని ధరింపజేయుచునేయున్నారు. ప్రభుత్వోద్యోగులు ఖద్దరును స్వేచ్ఛగా ధరింపవచ్చునని మంత్రుల వలన తాఖీదు సాదరుచేయబడినను అమలులో నదృశ్యమై యున్నది. జాతీయజెండా నెగురవేయుటకు ప్రజలు ఉత్సాహపడుచుండగా, ప్రభుత్వ మామోదించుచుండగా, మంత్రులు దానిని శిరసావహించుచుండగా, కొందరు బ్రిటీషుప్రభు భక్తిపారాయణు లింకను 'యూనియన్ జాక్'ను నెలకొల్పుచునే యున్నారు. బీహారుసెక్రిటరీ యగు నొక ఐ. సి. ఎస్. ఉద్యోగి తన తాబేదారులకు జారీ చేసిన తాఖీదు కాంగ్రెసుమంత్రుల అధికారమునకు భంగము కలిగించుచున్నదని తరువాత రద్దుచేయబడినదిగాని అసలు సంగతి తెలిసినది. జాతీయ భావములుగల భారతీయ ఐ. సి. ఎస్. ఉద్యోగియగు కామత్ గారిని ఆయనక్రింద నుండవలసిన తెల్లపోలీసు యుద్యోగిచేసిన అగౌరవమువలన ఆయన తన పదవికి రాజీనామానిచ్చుటలోనే ప్రభుత్వోద్యోగములందు కూడ నేటికిని యెంత తారతమ్యమున్నదీ వెల్లడియగుచున్నది. భారతీయులను తెల్లవారింకను అవమానించుచునేయున్నారు. ఈమధ్య మన విద్యార్థులు తెల్ల సోల్జరులవలన అవమానింపబడిరి. తెల్లసోల్జరులు చేయుచున్న అత్యాచారము లనేకములు బయల్పడినవి. మేజస్ట్రీటులు, పోలీసువారు ఇతర ప్రభుత్వ శాఖోద్యోగులు తమ ప్రాతపద్ధతులను ఇంకను మార్చుకొనలేదు. ఏ కొలదిమంది ఉద్యోగులో తప్ప చాలమంది ఇంకను ప్రజలను ఈగలు దోమలువలె చూచుచున్నారు. ప్రజలే

పాలకు లను సంగతి గమనించి ఈ ప్రభుత్వోద్యోగులు వీరి తాబేదారులు ప్రజలను గౌరవించుటలేదు సరికదా వారితో కలిసిమెలసి మాటలాడుటయైనలేదు. డి. పి. డబ్లియు. శాఖలో నింకను లంచములు చెలరేగుచునేయున్నవి. సహకారసంఘములు జిల్లాబోర్డులు మునిసిపాలిటీలు కులతత్వకక్షలకు తావలములై స్వార్థపరులతో నిండి ప్రజల కుపకరింపకున్నవి. చిన్నచిన్న ప్రభుత్వోద్యోగులు దఫేదారులు పోలీసుజవానులు రాజకీయమునందు వచ్చినమార్పును అర్థము చేసికొనలేకుండ నున్నారు. జనసామాన్యము తమ హక్కులను అర్థము చేసుకొనలేకున్నది. ఈపరిస్థితులను మాన్పుటకు మనమంత్రులు వెంటనే తగుచర్య దీసికొనినతప్ప దేశప్రజలు ఈప్రభుత్వము వలన పొందతగిన లాభములను పూర్తిగా పొందజాలరు.

కాంగ్రెసుయొక్క గృహచ్ఛిద్రములు :—ఇక కాంగ్రెసులో కూడా కొన్నిలోపములు కనబడుచున్నవి. కాంగ్రెసులోనే వివిధభావములవారు వివిధభాషలవారు వివిధజీవితవిధానముల కలవాటుపడినవారు గలరు. కొందరు తమపవిత్రతను వీడి పతితులై దుర్మార్గము లొనరించుచున్నారు.

కాంగ్రెసు సంస్థలకు ప్రభుత్వములో గొప్పపలుకుబడి యున్నందున వీనిలో ప్రవేశించి వీనిని వశపరచుకొనుటకు ఇతర పక్షీయులు స్వార్థపరులు, పూర్వపు మల్లుతానుల ప్రభుభక్తి పరాయణులు, మహాప్రయత్నములు చేయుచు కాంగ్రెస్ఎన్నికలలో అనేక అన్యాయములు జరుపుచున్నారు.

ధనము విచ్చలవిడిగా వెదజల్లబడుచున్నది. క్రమశిక్షణము లేక, విధేయత లేక, పెద్దపిన్న తారతమ్యములేక ఎవరికివారు నాయకులై కాంగ్రెసులో అపకీర్తికరములైన పనులు చేయుచుండుట చూచుచున్నాము. 'చోటా' కాంగ్రెసు నాయకులు బయలుదేరి కాంగ్రెసులో చీలికలు కలిగించుచున్నారు. సోషలిష్టులను వారు జవహర్‌లాలు నెహ్రూ ప్రభృతుల పరిశుద్ధ సామ్యవాద సిద్ధాంతములను శిరసావహింపక ఎవరికితోచిన సిద్ధాంతములను వారు వెదజల్లుచు శాంతిభద్రతలకు కూడ భంగము కలిగించి తమ కాంగ్రెసుసోదరులగు మంత్రులకు చాలకష్టములు తెచ్చిపెట్టుచున్నారు. ఇక మంత్రులలో కూడ లోపములు లేకపోలేదు. వీరిలో కొందరు కాంగ్రెసు సాము గరడీలలో ఆరితేరివృద్ధులైన మహాయోధులు, కొందరు నూనూగు మీసాలవారు, కొందరు తాత్కాలికముగా కాంగ్రెసు ప్రమాణములనుగైకొని వచ్చినవారు. ఇన్నిరకములవారిని కూడకట్టుకొని పరిపాలింపవలసివచ్చి శాసనసభలలోను ప్రభుత్వములోను మన ప్రధానమంత్రి కఠిన నియమములు కట్టుబాటులు చేసినాడు. ఇట్లు చేసియుండనిచో మనప్రభుత్వము కప్పలతక్కెడవలె యుండునేమో! రాష్ట్రీయ కాంగ్రెసుసభలలో మన కాంగ్రెసువారి వైఖరి చూచినచో కట్టుబాటులుండుట మంచిదే యైనదని స్థిరపడినది.

కాంగ్రెసే ప్రజలు, ప్రజలే కాంగ్రెసు, గనుకను కాంగ్రెసు మంత్రులు ప్రజాసేవకులే గనుకను పూర్వపు నిరంకుశ మంత్రులకు చేసినట్లు ప్రజలు కష్టపడి ఖర్చుపడి స్వాగతము లిచ్చి ఫోటోగ్రాఫులు దీసి విందులుచేసి తుదకు తమకు

గావలసిన సంస్కరణములనుగూర్చి మొఱబెట్టుకొనుచు వినతి పత్రములు సమర్పించు పద్ధతి మానవలెననియు, కాంగ్రెసు మంత్రులకు నిర్భయముగా తమ కష్టసుఖములను తెలుపవలసినదనియు, అవసరమని తోచినచో కావలసిన సంస్కరణములు సూచించు నొక ప్రజ్ఞాపనపత్రికను ఒసగవచ్చుననియు కాంగ్రెసులో బాధ్యత గలవారును, మహాత్ముడును, మన ప్రధానామాత్యుడును గూడ మొట్టమొదటనే చెప్పియున్నారు. కాని ప్రాత సంప్రదాయములో మునిగి తేలుచుండి ప్రాతపద్ధతు లొక్కమారుగా మానలేని కొందరు ప్రజలు మన మంత్రులకు గూడ విందులు వినతిపత్రములు సమర్పించిరి. అంతట నీ వ్యామోహము వృద్ధియైనది. ఒకరినిచూచి ఒకరు ఇట్లుచేయుటయు వీనిని స్వీకరించుటయు జరుగుచున్నది. ఈ పదుగురుమంత్రులు పదిమంది కార్యదర్శులు వచ్చునప్పుడు పోవునప్పుడుగూడ ఏదో యొక సందర్భము కల్పింపబడుచు, విందులు, వినతిపత్రములు, పూలదండలు సమర్పింపబడుచున్నవి. పొగడ్తలు ఫోటోగ్రాఫులు వృద్ధియైనవి. స్వార్థపరులు ధనము విచ్చలవిడిగా ఖర్చుపెట్టి మంత్రులను కార్యదర్శులను ఏదోమిషపైన రప్పించి మహార్యాదలు చేయుచున్నారు. త్యాగశీలురును స్వతంత్రయోధులునగు నీమంత్రులును కార్యదర్శులును తమ కాంగ్రెసు ధర్మములకు దీనివలన భంగము కలుగుచున్నదని కొంచమైన ఆలోచించుటలేదు. ఈ అధికార వ్యామోహమున దిగ్భ్రమ జెంది కర్తవ్యతా మూఢతచేత బాధ పడుచున్నారో లేక

ప్రభుత్వోద్యోగుల కరస్పర్శనములు, సరససల్లాపములు, మెప్పులు చూచి మురియుచున్నారో గాని మహాత్ముని ధర్మబోధలను కాంగ్రెసు నియమములను కూడ మరచి ప్రవర్తించుచున్నట్లు అనుమానము కలుగుచున్నది. తమ పరిపాలన చక్కగా జరుగుచున్నదో లేదో కనిపెట్టి చూచుటకును, ప్రజల కష్టసుఖము లరయుటకునుగదా, యీ మంత్రులు కార్యదర్శులు దేశములో పర్యటనముచేయుట! ఇట్టికరి, యీ విందులలో, సన్మానములలో, ఊపిరితిరుగక యున్నందున, వీరు తమతో కష్టము లనుభవించిన కాంగ్రెసు సేవకులతోగాని జనసామాన్యముతోగాని దేశక్షేమలాభములను గూర్చి మాటలాడుటకు కూడ వీలుకలుగుటలేదని వీ రేల గమనింపరు? మంత్రు లీ వ్యామోహామును వీడవలెను. ఈ విందులు గోవిందులు నిరాకరింపవలెను. ఈ వినతిపత్రములు తిరస్కరింపవలెను. తాముక లెక్టరులయింటఅధికారులయింటబస చేయుట మానవలెను. ఉద్యోగులకు సందర్శనములిచ్చి బహిరంగముగా కరస్పర్శనముచేయుట మానవలెను. ప్రాతఖైదీలతోను, దీనజనులతోను, దరిద్రులతోను ఎక్కువగా కలిసి మెలసి వర్తింపవలెను. లేనిచో ప్రాతపరిపాలనా పద్ధతులును, నిరంకుశప్రభుత్వమును పోయి, ప్రజాపరిపాలన మేర్పడినదని జనసామాన్యము గ్రహింపనేరదు. ప్రాతమంత్రులకు క్రొత్త మంత్రులకు గల తారతమ్యము వెల్లడికానేరదు. ప్రజాప్రభుత్వమనగా, ప్రజలందరికిని బాధ్యతగల ప్రభుత్వమనియు కేవలము ధనవంతులకే గాక, దరిద్రులకు, రైతులకు, కూలి

వారికి గూడ వోటుహక్కు కలుగుట అనగా తమ యభి ప్రాయానుసారముగా ప్రవర్తించి తమక్షేమలాభములకొరకు ప్రభుత్వము నడుపగల ప్రతినిధుల నెన్నుకుని వారిచే పరిపాలన జేయించుటయే యనియు ప్రజలెల్లరు గ్రహించునట్లు చేయ వలెను.

ఈప్రభుత్వము తమదేయనియు, పూర్వము తమపై స్వారిచేయుచుండిన నిరంకుశాధికారులు, కలెక్టరులు, తహిసీలు దారులు, మేజస్ట్రీటులు, పోలీసువారు, ఇప్పటినుండి తమకు సేవకులై మెలగవలసియున్నదనియు ఇందుకు వ్యతిరేకముగా ప్రవర్తించినచో వారిని తాము దండింపవచ్చుననియు, ప్రజలు తెలిసికొనునట్లు చేయవలెను. దేశముయొక్క భాగ్యభోగ్యము లెల్ల జనసామాన్యము అనుభవించుటకు హక్కుకలదనియు, విద్యావైద్యసహాయములుచేయుడని, అజ్ఞానము బాపుడని, దారి ద్ర్యము మాన్పుడని ప్రభుత్వవర్గమును కోరుటకు తమకధికార ముకలదను సంగతి నీ ప్రభుత్వమంత్రులు ప్రజలకు స్పష్టముగా చెప్పవలెను. దేశము నావరించియున్న ఈగాఢమైనఅవిద్యాం ధకారము ప్రజల నావరించియున్న అధికారులను జూచిన భయము పోయినగాని ప్రజలకు కలిగిన స్వల్ప అధికారములు ఈవోటు హక్కులు వారు తమలాభముకొరకు వినియోగించు కొని బాగుపడజాలరు. అవియున్నియు ధనికులకే లాభము కలిగించునుగాని బీదలకు లాభింపవు. కూలివాడు ఎప్పటికిని కూలివాడుగానే యుండును గాని ప్రభుత్వమును నడుపగల రాజకీయ హక్కుగల పౌరుడుగా అభివృద్ధిగాంచజాలడు. అందు

వలన నేటిమంత్రు లిప్పటికైనను తమధర్మమునుగుర్తెరిగి దేశ సమస్యలెల్ల పరిశీలించి ప్రజల క్షేమలాభములకు వలసిన సంస్కరణ లెల్ల చేయుటయేగాక అవి అమలుజరుగుచున్నదీ, లేనిదీ కనిపెట్టి చూడవలెను. ఇట్లు తల్లి శిశువును సంరక్షించు నట్లు మంత్రులు ప్రజలను కాపాడి పరిపాలించవలెను. లేనిచో నీ నోరులేనిప్రజలు మఱల అజ్ఞానమున, భయమున మునిగి పైకిరాలేక అగాధములో పడిపోవుదురు.

V

కాంగ్రెసుమంత్రుల కర్తవ్యములు

కాంగ్రెసుప్రభుత్వము చేయవలసిన మొదటిపని, యీ ప్రజల అవిద్యాంధకారమును తొలగించుటకు తన సర్వ శక్తుల నుపయోగించుట. తమకు కొన్నిహక్కులు కలవను జ్ఞానము ప్రజలకు కలిగింపవలెను. ఇది చేయనిచో నీప్రభుత్వము వలని లాభము ప్రజలు పూర్తిగా పొందజాలరు. జిల్లాలోని వివిధశాఖల అధికారులెల్లరు వేలకువేల రూపాయిలు జీత బత్తెములుగా పుచ్చుకొని, ప్రజలపైన నిరంకుశాధికారము చలాయించుచు, దర్బారులలోని నవాబులవలె ప్రవర్తించు చున్నారు. ఉద్యోగ హోదాలోనుండు భారతీయులుగూడా “దొర”గారని పిలిపించుకొనుచు, పాటకపుజనముయొక్క కష్ట సుఖములు తెలిసికొని వారి బాధలు నివారణచేయకపోవుట యట్లుండ వారితో మాటలాడక వారిని తమ బంగాళాదగ్గరకు

కూడ రానీయక, వారి బిళ్ళబంట్రోతులను కాపలాయుంచి మౌనవ్రతులై, అధికార రోగపీడిత బధిరాంధక శవములవలె నుండు పద్ధతి యింకను జరుగుచునేయున్నది. వీరినిజూచి ప్రజలు భయపడుచునేయున్నారు. ప్రజలకు క్షేమముకలుగ వలెనన్నచో నీ దుష్టవిధానము పోవలెను. ఈయుద్యోగులెల్లరు తమ పర్యటనములందు తమ తమ కార్యాలయములు చేయు పనియు, అందువలన ప్రజలు పొందతగిన సహాయమునుగూర్చి తెనుగున ప్రతిగ్రామములోకూడా ఉపన్యసింపవలెననియు ప్రజ లడుగు ప్రశ్నలన్నిటికిని వీరు తెనుగున సమాధానము జెప్పవలెననియు, ఇందుకొరకు కొక దినచర్యపుస్తకముంచవలె ననియు దానిని పై యధికారులు తనిఖీ చేయుచుండవలయు ననియు, జీతవృద్ధులందు ప్రమోషనులందు నీ దినచర్యల పుస్తక ములను బట్టి వీరుచేసినట్లు కనబడు ప్రజాసేవయే వీరి యర్హ తకు సాక్ష్యముగా గైకొనబడునట్లు ఉద్యోగ నిబంధనలను మార్చవలెను. అట్లుచేసినగాని నిరంకుశ సంప్రదాయమునందు మెలగిన ఈ " దొరలు" ప్రజలకు నిజముగా సేవజేయరు. నేటి వార్షికనివేదికలవలె కేవలము బూటకపు కార్యక్రమముల వివరణగాకుండా నిజముగా వీరు సరిగా పనిచేసి ప్రజాసేవ చేయుచున్నారోలేదో కనిపెట్టి చర్య గైకొనుటకు మంత్రులువీరి పనిని తనిఖీచేయుటకు ప్రత్యేకముగా కొందరుద్యోగులను నియ మించవలెను. అంతటితో తృప్తిజెందక దేశ ప్రజలయొక్క క్షేమలాభముల కొఱకు పనిచేయు రాష్ట్రీయ కాంగ్రెసు కమిటీలకుగూడ ప్రభుత్వశాఖలందలి అన్ని వ్యవహారములను

తనిఖీ చేయుటకు సంస్కరణములను గూర్చి సూచించుటకు తగు అవకాశ మివ్వవలెను. అట్లు చేయబడిన సూచనలను మన్నించి ఆసంస్కరణములు చేయవలెను. ఇట్లు చేసినచో మంత్రులు నిర్ణయించు ప్రజాసేవ చక్కగా నెరవేరగలదు.

కాంగ్రెసు సంఘములు గూడ చాల జాగ్రత్తగా ప్రవర్తింపవలెను, గాని తొందరపడరాదు. నేటి జిల్లా కాంగ్రెసు సంఘములు గూడ సంస్కరింప బడవలెను. ఏలననగా దీనిలో స్వార్థపరులు చేరగా పార్టీలుబయలుదేరి పూర్వపు జస్టిస్ పార్టీలను తలదన్నుచున్నవి.

నేడుమన కాంగ్రెసు ప్రభుత్వమువారు హెచ్చుగా శాసన నిర్మాణములో నిమగ్నులైనారు. ఇదిచక్కగానే యున్నది. కాని వెంటనే తీరికచేసుకుని తక్కినరాష్ట్రము లందువలెనే పరిపాలనశాఖ లన్నియు వెంటనే సంస్కరించి పరిపాలించుట యావశ్యకము. మరియు ఇతర సంస్కరణలను గూడ తక్షణము చేయవలెను.

నేటి ప్రాథమిక పాఠశాలలందు పనిచేయు ఉపాధ్యాయులు విద్యాగంధములేక, నీతి నియమములులేక వేరే మార్గమున బ్రదుకలేనిచో బడిపంతులు ఉద్యోగము చేయుటకు వచ్చి ఇనస్పెక్టర్లకు పిండివంటభోజనములిడి లంచమిచ్చి బ్రదుకువారుగా నున్నారు. చాలమంది పంతులమ్మలకు వర్ణక్రమము రాదు. ఇటీవల విద్యాధికారి "స్టేతం" గారు ప్రకటించిన నివేదికలో చెప్పబడిన ప్రాథమిక పాఠశాలలందలి ఘోరాన్యాయములం దావంతయైన నతిశయోక్తి లేదు. ఆ లోపముల

వలన మన ప్రాథమిక విద్యావిధానము పుచ్చిపోయి మన విద్యార్థులు పాడగుచున్నారు. దానిని వెంటనే సంస్కరించుట మన మంత్రుల కర్తవ్యము. నేటి పంతుళ్ళ యొక్కయు పంతులమ్మల యొక్కయు శక్తిసామర్థ్యములను వెంటనే పరీక్ష జరిపి చూచి తగనివారిని తీసివేసి మంచివారిని నియమించుట అత్యంతావశ్యకము. భారతదేశ ప్రభుత్వమును చేయవలసిన పౌరులను తయారుచేయవలసిన విద్యావిధానమును వెంటనే నిర్ణయించి అమలులో పెట్టవలయును. ఎన్ని శాసనములు చేసినను సంస్కరణములుగావించినను ఇదిచేయనిదీ మనము బాగుపడము.

ప్రభుత్వ వైద్యాలయములందు బీదజనులకు మందుల పేరు చెప్పి ఏదో రంగునీళ్ళనిచ్చి పంపుటయు, వీరికొంటకుకొన్న పాలు అధికారులు త్రాగుటయు, వీరికేర్పడిన వైద్యసహాయము ధనికులకిడుటయు, లంచములపద్ధతియు, వెంటనే నిర్మూలింపవలెను. సహకారశాఖలోను, వ్యవసాయ పారిశ్రామిక శాఖలందును ప్రజాసేవపేరున జరుపబడుచున్న కపటనాటకమునంత మొందించి, ఆ శాఖోద్యోగులు ప్రజలకు నిజమైన సేవ చేయునట్లు చూడనలెను.

అనేకతరములనుండి నిరంకుశపరిపాలనమున బాధలనంది దారిద్ర్యమున అవిద్యాంధకారమున మునిగియుండిన రష్యాదేశమున ఐరోపాయుద్ధానంతరము జరిగిన ప్రజావిప్లవము వలన సోవియటుసామ్యవాదుల ప్రజాపరిపాలన ఏర్పడినది. ఈనూతనప్రభుత్వము స్థాపింపబడిన పదేండ్లలో ప్రజలెల్లరు విజ్ఞానవికాసమును బొందిరి. కర్షకులు, కార్మికులు, పాటకపు

జనముగూడ తమ దేశపరిపాలనమున పాల్గొని తమక్షేమలాభ ముల కొరకు దానిని నిలుపుకొనగలుగు శక్తిసామర్థ్యము లేర్ప డినవి. ఈపరివర్తన అచ్చటి ప్రజాప్రతినిధులగు మంత్రులు చేసిన సంస్కరణలవలననే జరిగినది. ఈ సంస్కరణలలో కొన్నిటినైన మనము పరిశీలించి వానిని స్వీకరించి అమలు జరుపవచ్చును.

సోవియటు రాజ్యములోని వ్యవహారములు మార్పు వీలు లేనట్లు స్థిరముగా నినుపచట్రములలో బిగియింపబడవు. ఏ శాఖలోనైన నేదైన లోపము కనబడినచో నది వెంటనే సవ రింపబడును. ప్రతి ప్రభుత్వకార్యాలయములోను లోటుపాటులు వ్రాయగలందులకు ఫిర్యాదులు వ్రాయగలందులకు ఒక బోర్డు బల్ల యుంచబడును. దానిపైన నెవరేమివ్రాసినను జాగ్రత్తగా విచారింపబడి నిజమున్నచో తగుచర్య గైకొనబడును. సోవి యటు పాఠశాలోపాధ్యాయులు సైతము అప్పుడప్పుడు పరీ క్షింపబడి వారి శక్తియందు లోపములు కనబడినచో వారు తీసివేయబడుదురు.

సోవియటురాజ్యములోని విద్య యనేక మార్గముల నభివృద్ధిని గాంచుచున్నది. సినీమాద్వారమున ప్రజల సాంఘి కాచార జీవనములు, దుస్తులు, పండుగలు, శరీరశాస్త్రము, ఖగోళశాస్త్రము, మున్నగు ప్రకృతి శాస్త్ర విషయములు, శిశుసంరక్షణము, ప్రసవవైద్యము జన్మనిరోధము, ప్రజారో గ్యము మున్నగు విషయములెల్ల చక్కగా ప్రజలకు బోధింప బడును. ఉపాధ్యాయులు, ఉపన్యాసకులు నూరూరదిరిగి తమ

తమ శాస్త్రజ్ఞానమును ప్రజలకు బోధించుచుందురు. అనేక వస్తుప్రదర్శనములు, పారిశ్రామిక ప్రదర్శనములు జరుపబడు చుండును. చిత్రవస్తు ప్రదర్శనాలయములు, గ్రంథాలయములు విరివిగా స్థాపింపబడినవి. రేడియో దూరశ్రవణ యంత్రములద్వారా విద్యాప్రచారము గావింపబడుచున్నది. యుద్ధపూర్వము నూటికి తొంబదిబంది నిరక్షరులుగానున్న రష్యాలో నిప్పుడు నూటి కెనుబదిమంది విద్యావంతులుగా నున్నారు.

ఇంకొక విశేషమేమన ప్రతిపట్టణములోను, ఒకధర్మపు క్లబ్బు, పఠనమందిరము నెలకొల్పబడినవి. వానినంటి యొక విచారణమందిరముండును. అచ్చట బాలురు, వృద్ధులు, రైతులు, కార్మికులు, వీరువారను తారతమ్యము లేకుండ, ఎల్లరును తమకు గావలసిన సమస్త విషయములనుగూర్చి యడిగి తెలిసికొనవచ్చును. టైము ఎంత? రైలు ఎన్నిగంటలకు బయలు దేరు ననుప్రశ్నలు మొదలు ప్రపంచవార్తలు, శాస్త్రవిషయములు సైతము అడిగినవారికి చెప్పవలసినదే!

పైన చెప్పబడిన విషయములందెల్ల పురుషులతోపాటు స్త్రీలును. సమానాధికారము, అవకాశములుకలిగి అభివృద్ధి గాంచుచున్నారు.

దాసవృత్తియందుపడి, ధనికులలాభముకొరకు కష్టించు రోజులుపోయి రష్యాదేశపురైతులు సోవియటు సార్వజనిక ప్రభుత్వాధికారులైనారు. ప్రభుత్వోద్యోగుల నెన్నుకొను టలో రైతులకు పలుకుబడి, వోటుకూడ కలదు. గ్రామము

లందు, పట్టణములందు నున్న పారిశ్రామికుల క్షేమ లాభముల కొరకే అన్ని పనులు నిర్వహింపబడుచున్నవి. పొరబాటు లప్పు డప్పుడుజరుగుచున్నను మొత్తముమీద జనసామాన్యముయొక్క సమష్టి క్షేమలాభములకొరకే సర్వకార్యములు నిర్వహింపబడు చున్నవి. చిరకాలమునుండి జనులుపడియున్న అధోగతినుండి, వారిని పైకిదీసి ఉద్ధరించుకొరకు, ఆధునిక జ్ఞానమునందు వారినిగూడ భాగస్వాములుగా జేయుటకు ప్రయత్నములు జరిగినవనుటకు సందియములేదు. పుస్తకములు, కరపత్రములు, వార్తాపత్రికలు వారికొరకు ఏటేటను లెక్కలేనన్ని ప్రకటింప బడి పంచిపెట్టబడుచున్నవి. వారిపిల్లలకు చదువుచెప్పుటకు పాఠశాలలును, యువకులకు సాంకేతికవిద్య, వృత్తివిద్య నేర్పు పాఠశాలలును, నెలకొల్పబడినవి. దేశమందంతటను ఉపన్యా సము లొనగబడుచున్నవి. విజ్ఞానము నలుగడల వ్యాపించు చున్నది. అవిద్య తొలగిపోవుచున్నది. పైతరమువారుకూడా విద్యావంతు లగుటకొరకు వయోజనవిద్య స్థాపింపబడినది. స్త్రీలుకూడ పురుషులతోపాటు తుల్యులుగా నెంచబడుచు దేశనాగరకతయందు సభ్యత కలిగియున్నారు. దేశములోని అన్ని పరిపాలనశాఖలయందును స్త్రీలు నియమింపబడి, దేశ ముయొక్క రాజకీయసాంఘికఆర్థికపురోభివృద్ధికి తోడ్పడు చున్నారు.

సోవియటు ప్రభుత్వము పశుజాతిని కోళ్లువగైరా పక్షి జాతిని ప్రశస్తతరముగా జేసినది. శాస్త్రపరిశోధనలను ప్రయో గములను జనసామాన్యమునకు తెలియజెప్పుటకు లెక్కలేనంత

ద్రవ్యము కర్చుపెట్టుచున్నందున పన్ను లొకభారముగా లేవు. ప్రజారోగ్యమును కాపాడుటకు ఆసుపత్రులును విరివిగా స్థాపించ బడినవి.

1918 వ సంవత్సరపు విప్లవమువలన అంతకు పూర్వము ధనికులవశమున నుండిన 15 కోట్ల యెకరముల భూమి రైతులకొరకు సాగుచేయబడుచున్నది. దేశములో సంఘ స్వామ్యపద్ధతి స్థాపింపబడి, వివిధ కుటుంబములు కలిసి చేయుసమష్టి కృషి, ట్రాక్టరు యంత్రకృషిపద్ధతియు స్థాపింప బడినవి. ఇతర దేశములందు వాణిజ్యవ్యవసాయ పారిశ్రామిక వృత్తులం దుపయోగింపబడు సహాకారపద్ధతులెల్ల పరిపూర్ణ ముగా సంస్కరింపబడి రాజకీయార్థికవిషయములు సమన్వ యము చేయబడిన సర్వసమానకర్మకర సహాకార సంఘస్వా మ్యము స్థాపింపబడినది. పై పద్ధతులనెల్ల మన దేశమునగూడ నెలకొల్పవచ్చును.

మనకాంగ్రెసు మంత్రులు దేశదారిద్ర్యము మాన్పు టకు చేయవలసిన ప్రథమచికిత్స గాఢముగా దేశము నావ రించియున్న అవిద్యాంధకారమును తొలగించుటయే. అట్లు చేసిననే ప్రజలు కన్నులు తెరచి తమ దుస్థితిని, ప్రపంచము లోని అభివృద్ధిని, గాంచి బాగుపడుటకు ప్రయత్నింపగలరు. పాఠశాలలు, గ్రంథాలయములు ఉపన్యాసములు, సినీమా, రేడియో ప్రదర్శనములు మొదలగు సమస్త నూతన సాధ నములచేతను విద్యావ్యాప్తి గావింపవలెను. ప్రభుత్వోద్యోగు లెల్లరు ప్రజల కీవిషయములను బోధింపవలెను. ప్రజలకు శౌచ

పద్ధతులు, పౌరస్వాత్వపద్ధతులు ఈమార్గములద్వారా వెంటనే బోధించవలెను.

దేశసంపద నభివృద్ధిచేయుటకును ప్రజల ఆదాయమును హెచ్చు చేయుటకును ప్రయత్నించవలెను. వ్యవసాయము నందు నూతనపద్ధతు లవలంబించవలెను. సాగు చేయువల సిన భూమినంతయు సాగుచేయువలెను. పల్లపు సాగుకొరకు నీటిపారుదలను వృద్ధిచేయవలెను. మంచి ఎరువులు పరికరము లుపయోగించవలెను. లాభకరములగు క్రొత్త పంటలను వేయుట మొదలిడవలెను. పంటలను నిలువజేసి లాభసాటి ధరలకు విక్రయించుట కవకాశము కలిగింపవలెను. వ్యవసా యపుపనులకు వలసిన ధనమును చౌకవడ్డీలకు సులభసాధ్యము చేయవలెను. రైతులు కోర్టులలో దిగి పాడుకాకుండమాధ్యస్థ తీర్మానపద్ధతి ప్రారంభింపవలెను. సంవత్సరము పొడుగున పని లేనికాలమును వ్యర్థపరచు రైతులకు వారి కుటుంబములకు తీరిక వేళలందు పనికలిపించి వారి యాదాయమును వృద్ధిపరుపగల పాడిపంటలకు సంబంధించిన పరిశ్రమలు, అనుగతగృహ పరి శ్రమలు, చేతిపనులు నెలకొల్పవలెను.

దేశములోని ముడిపదార్థములను ఖనిజజంతువృక్ష సం బంధపుటుత్పత్తులను పాడిపంటలను పుట్టినవి పుట్టినట్లు విదేశ ములకు ఎగుమతిచేసి అధిక వెలలకు వానినే తయారువస్తు వులుగా దిగుమతి చేసికొను పద్ధతిమాని నిర్మాణ కౌశలము చేతను, మానవ పరిశ్రమ వలనను, యంత్ర సాహాయ్యమునను సరకులనెల్ల కొంచముగనో గొప్పగనో నిర్మాణ వస్తువులుగ

మార్చి ఎగుమతిచేయుచు మనము సులభముగా చేసికొనలేని వస్తువులను మాత్రమే దిగుమతి చేయవలెను. ఇందులకువలసిన కార్ఖానాలు యంత్రాలయములు స్థాపించి నడుపవలెను.

అర్థోత్పత్తియందు వాణిజ్య వ్యవసాయ పరిశ్రమలందు సమష్టికృషి సమష్టిప్రయత్నము సమష్టి లాభమునుగల సహకార పద్ధతులను ప్రజలయందు వ్యాపింప జేయవలయును.

దేశప్రజల జవసత్వముల నభివృద్ధిగావించి జీవనాధార సౌఖ్యములు, ఆరోగ్యము కలిగింపవలెను. ఇతర దేశములందు వలెనే ఆరోగ్యసూత్రములను రోగనివారణోపాయములను బోధింపవలెను. రోగచికిత్స కుచితవైద్యసహాయము గావింపవలెను. జబ్బుపడిలేచినవారికి విశ్రాంతిగృహములను ఉచిత జీవనోపాధియు కలిగింపవలెను. అనాథలకు, అశక్తులకు, వృద్ధులకు, దరిద్రులకు, బాలబాలికలకు, ప్రసూతిస్త్రీలకు, వ్యాధిగ్రస్తులకు దారిద్ర్యమున మరణింపకుండుటకు వలసినజీవన భృతి,ఉపకార వేతనములు,ఇతరసాహాయ్యమును గావింపవలెను.

ఈసంస్కరణల నెల్ల చేయుటలో మనమంత్రులు తమ క్రిందియధికారులు తాము నిర్ణయించిన విధానముల నెల్ల చక్కగా నెరవేర్చుచున్నారో లేదో అందలి లాభములు జన సామాన్యములు పొందగలుగుచున్నారో లేదో కూడా కని పెట్టుచుండవలెను.

ఇట్లు భారతదేశప్రజల క్షేమ లాభములకొరకు నేడు కాంగ్రెసుమంత్రులు చేయవలసిన పనులు లెక్కకు మీరి

యున్నవి. ఈ కార్యములెల్ల జయప్రదముగా నెరవేర్పవలె నన్నచో నీ మంత్రులు, ఈ కార్యదర్శులు, నీ శాసనసభ్యులు కాంగ్రెసుసంఘముల సామాన్యకాంగ్రెసు సభ్యులుకూడ కలసి కష్టపడి పనిచేయవలెను. అంతేకాని ఒకరిసాయము మనకేల యనిగాని, వారికి మనమేల సాయము చేయవలెననిగాని యుపేక్షింపరాదు. కాంగ్రెసు పతాకముక్రింద పనిచేయువా రెల్లరు, మంత్రులైనను, కార్యదర్శులైనను, శాసనసభ్యులైనను, కాంగ్రెసుసంఘముల పాలకవర్గమువారైననుఊరు పేరు లేని కాంగ్రెసు వాదియైనను, సత్యాగ్రహమువలెనే ఈ ప్రభుత్వ నిర్వహణముకూడ భారతదేశప్రజల దారిద్ర్యనివారణకొఱకు, పూర్ణస్వాతంత్ర్య స్థాపనకొఱకు గాంధీమహాత్ముని నాయకత్వమున జరుపబడుచున్న మహాయజ్ఞమేయనియు దీనిని జయప్రదముగా నిర్వహించి దేశఋణము తీర్చుకొనవలయు ననియు గ్రహించి త్రికరణశుద్ధిగా నందుకొరకు దీక్షవహించి ఈ కాంగ్రెసు పతాకముయొక్క అంతరార్థగుణములగు త్యాగధైర్యశాంతి సత్యసాహసౌదార్య ధర్మములతో స్నాతకులై తరలవలెను. ఈ స్నాతకులకెల్లరకు తైత్తిరీయోపనిషత్తులోని వాక్యమును జ్ఞాపకముచేయ సాహసించుచున్నాను. "సత్యముతప్పకుడు; ధర్మమువీడకుడు; క్షేమకరములగుమార్గములనే చరింపుడు." వందేమాతరం!

రెండవ పరిచ్ఛేదము : బ్రిటిష్ రాజ్యతంత్రపరిణామము

I

"తూర్పుఇండియా వర్తకసంఘమువారు భరతఖండమున వర్తకముచేయుకొరకు కట్టుకొనిన గిడ్డంగులు కోటలయ్యెను. కోటలు సైనికనివహముల కాలవాలమగు దుర్గములయ్యెను. సైనికనిచయములు సామ్రాజ్యసంపాదనకు సాధనములయ్యెను. ఈయారోహణము మెల్లగా, సహజముగా అనివార్యముగా జరిగిన రాజ్యతంత్రముయొక్క పరిణామము" అని తూర్పుఇండియావర్తకసంఘమువారి కొలువులోనే పనిచేసిన ఉద్యోగియగు ఫిలిప్ ఫ్రాన్సిస్ 1787 లో వ్రాసియున్నాడు. భారతదేశమునందు బ్రిటీష్‌రాజ్యతంత్రముయొక్క చరిత్రను క్లుప్తముగా ఒక్కవాక్యములో చెప్పవలెనన్నచో పైనచెప్పినదానికన్న చక్కగా నెవ్వరును చెప్పజాలరు. 1858 వ సంవత్సరమువరకును ఇంగ్లీషువారీదేశములో పన్నినతంత్రములు చేసినచర్యలు అన్నియుగూడ ఈదేశమున రాజకీయార్థిక ఆధిపత్యమును చేజిక్కించుకొనుటకొరకే చేసిరి. ఈబ్రిటీష్ రాజ్యతంత్రప్రభావమువలన భారతదేశభూభాగములో మూడింట రెండువంతులు బ్రిటిష్‌ఇండియా యైనది. తక్కిన మూడవవంతునందలి రాజులు బ్రిటీషువారికి లోబడి స్వదేశసంస్థానములైనవి. అంతట దేశపరిస్థితులు తారుమారైనవి. వర్తకముకొరకువచ్చి మనరాజుల నాశ్రయించినవారే మన రాజులకు రారాజులైరి. ఇట్లు దేశమునెల్ల ఆక్రమణచేసి రాజ్యాధిపత్యమును సంపాదించి రాజకీయార్థికసామ్రాజ్యమును

స్థాపించిన పిదప నీరాజకీయాధికారముల నెల్ల తమ ఆర్థిక లాభముకొరకుపయోగించుకొను పద్ధతిని ప్రారంభించగా ఈదేశ భాగ్యభోగ్యము లెల్ల వారి వశమై మనము నానాటికి దరిద్రుల మగుట జరిగినది. మన పూర్వపరిశ్రమలు ఎగుమతి వ్యాపారము నశించి బ్రిటిషు వస్తువులు కొనుట ప్రారంభమై మనకు ధనము వచ్చుటకు బదులుగా మన దేశమునుండి సాలియానా కోట్ల కొలది ధనము సీమకు తరలింపబడసాగినది. ఇంగ్లీషువారీ దేశమున అడుగిడినది మొదలు భారత దేశములోని భూభాగముల నెల్ల ఆక్రమించుటకు రాజులనెల్ల లోబరచుకొనుటకు ఎన్నో తంత్రములు పన్ని రాజకీయాధిపత్యమును సంపాదించినది ఇందుకొరకే. నాటి రాజ్యతంత్రమెల్ల ఈ యుద్దేశ్యముతోనే జరుపబడెను. తరువాత 1858 మొదలు నేటివరకు తాము సంపాదించిన రాజకీయ సామ్రాజ్యములోని ఆధిపత్యమును దీనివలన పొందు ఆర్థిక లాభములను నయముననో భయముననో ఉపాయము వలననో నిలుపుకొను నుద్దేశ్యముతోనే ఈ బ్రిటిష్‌రాజ్యతంత్రము ప్రయోగింపబడుచున్నది.

భారత దేశమున రాజ్యస్థాపనము చేయబడుచుండిన మొదటి దినములలో బ్రిటిషు రాజ్య తంత్రము దేశాక్రమణ కొరకు దేశములో తమప్రభుత్వమును సుస్థిరముగా స్థాపించుటకు వర్తకలాభము పొందుటకు నిర్భయముగా ఉపయోగింపబడెను. నాటి కీదేశప్రజలు నోరులేనివారు. ఎట్టి జంకును లేకనే దేశముయొక్క భాగ్యభోగ్యముల నీకంపెనీవారు

స్వేచ్ఛగా సీమకు తరలించుచుండిరి. తరువాత దేశములో నీపారతంత్ర్యముపైన విరోధభావముకలిగి సిపాయివిప్లవము జరిగినది మొదలు దేశములో రాజకీయ పరిజ్ఞానము క్రమ క్రమముగా వర్ధిల్లి తుదకు ప్రజాభిప్రాయమును నిర్భయముగా ప్రకటించు ప్రజాసంస్థ యొకటి 1885 లో కాంగ్రెసు రూప ముగా వెలసి బ్రిటిషు పరిపాలనావిధానమును విమర్శించుచు దేశప్రజలకు హక్కులుకోరుటయు ప్రారంభముకాగా నాడు మొదలు బ్రిటీషువారు ఒకవంక నీ తీవ్రరాజకీయ ప్రజాభి ప్రాయమును రాజద్రోహమని అణచుటకును, ఇంకొకవంక ఏవో కొన్ని కల్లబొల్లి కబురులుచెప్పి స్వల్పపురాజకీయ సంస్క రణములు గావించినట్లు నటించి భారత దేశ ప్రజలలో కొంద రిని చేరదీసి బుజ్జగించి బ్రిటీషు పరిపాలనవలని లాభములను గూర్చి ప్రచారముగావించునట్లు చేయుచు బ్రిటీషు రాజ్య తంత్రములో కీలుబొమ్మలగా నుపయోగించి ఒక కపటనాట కము నాడసాగిరి. ఈకపటరాజ్య తంత్రనాటకమున ప్రథ మాంకములోనే కొన్ని దేశీయపత్రికలఅధిపతులు రాజద్రోహ నేరమున కాహుతులైరి. లోకమాన్యతిలకునిగూడ చెరకంపిరి. ఈ నాటకసందర్భమున నే, బొమ్మలకొలువు లనదగు శాసన నిర్మాణసభలు 1893 లో స్థాపింపబడెను.

అంతట నాటకములో రెండవయంకము ప్రారంభ మైనది. రాజప్రతినిధిగా కర్జనుప్రభువు రంగస్థలమున బ్రవే శించగా నతని నిరంకుశపరిపాలనా ఫలితముగా దేశములో స్వదేశీయుద్యమము, రాజకీయాందోళనము వందేమాతరం

ప్రబోధము ప్రారంభమైనది. కర్జను నిష్క్రమించగా మార్లే ప్రభువు రాజ్యాంగమంత్రిగా మింటోప్రభువు రాజప్రతినిధిగా రంగమున ప్రవేశించిరి. తీవ్రజాతీయవాదులను రాజద్రోహమునకు చెరలకంపి జాతీయభావము నణగద్రొక్కివేసి తరువాత శాసనసభల సంస్కరణల ప్రణాళిక నాటకమునాడి మితవాదులను జేరదీసి తమ నిరంకుశ పరిపాలనమును వారి సహాయముతో సాగించిరి.

బ్రిటీషు రాజ్యతంత్ర నాటకమున మూడవయంకమున అనీ బిసెంటుకు లోకమాన్యుడు తోడై దేశములో స్వరాజ్యాందోళన ప్రారంభముకాగా ప్రభుత్వమువారు నిర్బంధ విధానముతో ప్రజాభిప్రాయము నణగద్రొక్కిరి. అయితే ఐరోపాసంగ్రామమున మనసహాయము గావలసివచ్చి భారతదేశమునకు బాధ్యతాయుత పరిపాలనము నిచ్చెదమని మాంటేగుచేత ఆపద మొ్రక్కులు మొ్రక్కించి ఆపదగడువ బెట్టుకొని ఘోరరౌలటుశాసనమును ప్రయోగించి స్వాతంత్ర్యమువారించి పంజాబువధల భీభత్సముజరిపి కొన్నిరంగములు ప్రదర్శించి, ఎట్టకేలకు మసిబూసి మారేడుకాయజేసి 1919 లో సారవిహీనమైన రాజ్యాంగ సంస్కరణముచేసి ద్వంద్వ పరిపాలనను స్థాపించగా నీరాజ్యాంగనాటకమున నాలుగవయంకము ప్రారంభమైనది.

II

మాంటేగూసంస్కరణములను కాంగ్రెసు తిరస్కరించెను. గాంధిమహాత్ముడు పంజాబువధల యవమానము భారతదేశస్వరాజ్యము వలనగాని తీరదనితలంచి దానిని సంపాదింప దీక్షవహించి సహాయనిరాకరణోద్యమము ప్రారంభించెను. ఆ మహోద్యమమున భారతదేశము తన దీర్ఘనిద్రనుండి మేల్కాంచినది. శాంతిసమరపద్ధతి యారంభమై ప్రజలు సాత్విక నిరోధము శాసనోల్లంఘనమునకు సిద్ధపడిరి. కాని చౌరీచౌరాలో దౌర్జన్యము జరిగినందున మహాత్ముడు ఉద్యమము నాపివేసెను. అంతట ప్రభుత్వము విజృంభించి తీవ్రనిర్బంధ విధానమును సాగించి మహాత్ముని చెరకంపెను. తరువాత శాసనసభలో కాంగ్రెసు ప్రవేశించి పోరాడసాగెను. అధినివేశస్వరాజ్యమిత్తు రాజ్యాంగము తయారు చేయుట కొక రౌండుటేబిలుసమావేశము నాహ్వానించవలసినదని కేంద్రశాసనసభవారు 1924లో తీర్మానించిరి. మాంటేగూసంస్కరణల రాజ్యాంగము లోపభూయిష్ఠమని అందలిమంత్రులధికారవిహీనులుగా నున్నారని ఆరాజ్యాంగము నడిపిన మితవాదులు జస్టిస్‌పార్టీనాయకులు కూడ వెల్లడించిరి. అంతట అధినివేశస్వరాజ్యము వెంటనే ఇవ్వబడవలెనని సర్వపక్షసభవారు తీర్మానించగా నెహ్రూ కమిటీవారొక రాజ్యాంగము తయారుచేసిరి. ఒక్కసంవత్సరములో నిది యొసగనిచో పూర్ణస్వాతంత్ర్యము ప్రకటింతుమని కాంగ్రెసు తీర్మానించెను. రాజ్యాంగసంస్కరణలకొరకు దేశములో రాజకీయాందోళనము ప్రబలుచుండెను. భారత

దేశమున క్రమక్రమముగా బాధ్యతాయుత పరిపాలనము స్థాపించెదమని బ్రిటీషువారు పొరబాటున 1919 సంవత్సరపు రాజ్యాంగచట్టఉద్దేశ్యములోనే వివరించి యుండిరి. మఱియు పదేండ్లలో రాజ్యాంగసంస్కరణలనుగూర్చి విచారింతుమనియు అందు నిర్ణయించియుండిరి. 1928 నాటికి ఆగడువుకాలము దగ్గరించినది. అందువలన రాజ్యాంగసంస్కరణలనుగూర్చి ఏదోవిచారణను కొంతచేసితీరవలెను. అయితే ఈవిచారణ ఫలితముగా ఏమైన రాజ్యాంగసంస్కరణ చేయునది లేనిది బ్రిటీషువారి యిష్టములో నుండును. బ్రిటీషువారికి నిజముగా మనకు స్వరాజ్య మివ్వవలెనని లేదు. అందువల్లనే తాము 1919 లో చెప్పిన బాధ్యతాయుతపరిపాలన మనగా అధినివేశ స్వరాజ్యము కాదని బ్రిటీషురాజనీతిజ్ఞు లప్పుడే వాదింపసాగిరి. అంతట దేశమున తీవ్రఅసమ్మతి కలుగగా బ్రిటీష్ వారు నీలఅపోహాలు రాజప్రతినిధిద్వారా మఱల తొలగించిరి. రాజ్యాంగ వ్యవహారములనుగూర్చి విచారణచేయుటకు పార్లమెంటువారు సైమను కమిటీని నియమించిరి. దీనితో బ్రిటీష్ రాజ్యతంత్రి నాటకములో రాజ్యాంగ సమాలోచనఘట్టమును అంతర్నాటకములును ప్రారంభమయ్యెను. దేశములో ఈ తెల్ల కమిటీపట్ల తీవ్రఅసమ్మతి కలిగెను. అందువలన సైమనుగారు ఇంగ్లీషు సభ్యులతోపాటు కొందరు భారతీయ కీలుబొమ్మల ఉపసంఘములు ఏర్పాటుచేసి వారితో కూడా రంగమున ప్రవేశించిరి. వారికివ్వబడిన నల్లజెండాల తిరస్కార స్వాగత హార్తాళములను 144 వ శెక్షనులతోను, లాటీచార్జీలతోను

ఎదుర్కొనిరి. ఈ జాతరనుజరపి ఈ కమిటీవారిని పోలేరమ్మను సాగనంపినట్లు పంపిరి.

1929 సంవత్సరము డిసెంబరు 31 తేదీన కాంగ్రెసు వారు పూర్ణస్వాతంత్ర్య తీర్మానమును గావించిరి. భారత దేశదారిద్ర్యము మాన్పుటకు కొన్ని సంస్కరణములనైన ముందుగా చేయుడని మహాత్ముడుకోరినను బ్రిటీష్ వారు వినలేదు. అంతట పూర్ణస్వరాజ్యముకొరకు 1930 లో శాసనోల్లంఘనము ప్రారంభింపబడగా 60 వేలమంది చెరకేగుటతో, లాటీప్రయోగముతో, కాల్పులతో సైనికశాసనము వంటి తీవ్రనిర్బంధవిధానము ప్రయోగించిరి. ఇట్లు కాంగ్రెసు నణచియుంచి తమకు తోచిన రాజ్యాంగసంస్కరణాల జేయుటకు ఆలోచించుటకని బ్రిటీష్ప్రభుత్వమువారు ఒక రౌండు టేబిలు సభను ఏర్పాటుచేసి తమకు దాసానుదాసులగువారిని ఆ రౌండుటేబిలు బొమ్మలకొలువులో గూర్చుండబెట్టి చర్చలు జరిపి మినహాయింపులు రక్షణలుగల బాధ్యతాయుత పరిపాలనమును భారత దేశమునకివ్వవలెనని తీర్మానముచేయించి ఒక రాజ్యాంగప్రణాళిక తయారుచేసిరి. ఆనాడు ఇంగ్లాండు ప్రభుత్వము నిర్వహించుచుండిన లేబరుపక్షమువారు కాంగ్రెసు లేనిది భారత దేశ సమస్య పరిష్కరించలేమని తుదకుగ్రహించి ఆనాటి రాజప్రతినిధి ఇర్విన్ ప్రభువుద్వారా కాంగ్రెసుతో "గాంధి ఇర్విన్' రాజీజేసికొని రెండవరౌండుటేబిలుసభ సమావేశపరిచి దానికి కాంగ్రెసు నాహ్వానించిరి.

ఇంతటితో నింకొకరంగము ప్రారంభమైనది. 1932 లో గాంధిమహాత్ముడు కాంగ్రెసుప్రతినిధిగా నింగ్లాండుకు వెళ్లెను. అచ్చట ఆయనకు అఖండమైన స్వాగత మివ్వబడెను. ప్రపంచములోని గొప్పవారెల్లరు నాయనను గౌరవించిరి. అంతట నాయన రౌండుటేబిల్లు సభలో కాంగ్రెసు యొక్క ఉద్దేశ్యములను భారత దేశప్రజల కోర్కెలను నిర్భయముగా వివరింపసాగెను.

ఇంతలో నింగ్లాండులో లేబరుప్రభుత్వము పోయి భారత దేశస్వాతంత్ర్యనిరోధులగు కన్సర్వేటీవులు ప్రభుత్వము నకువచ్చి కుటిలనీతిని, మిత్రభేదమును ప్రయోగించి రెండవరౌండుటేబిలు కాన్ఫరెన్సును విఫలముజేసి భారత దేశమును శాశ్వతదాస్యమున నుంచుటకు బద్ధకంకణులై ఒక అంతర్నాటకమును ప్రయోగింప సమకట్టిరి. భారత దేశమునకు స్వరాజ్యార్హత లేదని వాదించు నింగ్లాండులోని కన్సర్వేటివు ప్రతినిధులను రంగములో ప్రవేశపెట్టి వారి చేత గొప్పఆందోళన చేయించిరి. భారతీయులలో కాంగ్రెసు గాక తక్కినపక్షములవారితరఫున ఆహ్వానింపబడిన కీలుబొమ్మలలో కొందరు స్వార్థపరులనుచీలదీసి విడదీసిపాలించుచాణక్య నీతిని ప్రయోగించి వారిజాతిమతకులాభిమానములను ప్రజ్వలింపజేసి ఆస్వార్థపరులచేత రౌండుటేబిలుసభాస్థలిలోనే బహిరంగముగా కాంగ్రెసునెడలను తుదకు గాంధిమహాత్మునియెడలనుగూడ తమకు విశ్వాసములేదనియు, జాతీయవాదులతో తమకు సంబంధములేదనియు, తామల్పసంఖ్యాకులనియు,తమకు

రాజ్యాంగమున అనేకరక్షణలు కావలెననియు, ప్రత్యేకనియో జకవర్గములు గావలెననియు, పలికించి భారత దేశ పారతంత్ర్య మును శాశ్వముగా నుంచగల వరము లనేకములు గోరించిరి. ఈవరములను పాలించుటకు బ్రిటీషుప్రభుత్వము నే మధ్యస్థులుగా నుండుడని కూడ ఈకీలుబొమ్మలు కోరి బ్రిటిష్ వారి మెప్పునందిరి. భారత దేశ రాజకీయములందు మొదటినుండియు విడదీసి పాలించు బ్రిటిషువారి కుటిలనీతి ఇట్లు సఫలత గాంచినది. ఏక క్రియా ద్వ్యర్థకరీ యనునట్లు భారత దేశములో కాంగ్రెసుకు జాతీయ వాములకు పలుకుబడిలేదని ప్రకటించుట, భారత దేశమునకు బ్రిటిషువారు శాశ్వతముగా అధికారులై యుండి తీరవలెనని భారతీయుల నోటనే సభాముఖమున ప్రపంచము నకు జాటచేయుట ఒక్కసారిగనే చేయగలిగిన ఈ బ్రిటీషు వారి రాజ్యతంత్రము చాణక్య నీతిని గూడా తలదన్నెను. బ్రిటీషు రాజ్యతంత్రము సఫలతగాంచినది. ఇట్టి స్థితిలో కాం గ్రెసును అణచివేయుటకు నాటి రాజప్రతినిధియగు విల్లింగ్డన్ ప్రభువు తీవ్రనిర్బంధ ప్రయోగము గావించి కాంగ్రెసు వారిని జైళ్లలో పెట్టి ఆర్డినెన్సులవల్ల పరిపాలన సాగించుచూ మరల కొందరు కీలుబొమ్మలను రంగస్థలమునకు రప్పించి మూడవ రౌండు టేబుల్ నాటకము నాడుటయు, తరువాత ప్రత్యేక నియోజక వర్గములు, అన్ని అధికారములు మినహా యింపబడిన బాధ్యతలేని పరిపాలన పద్ధతియుగల వైటుపేపరు ప్రణాళిక ప్రకటించుటతో 1933 నాటికి రాజ్యాంగనాటక ములో నాలుగవ యంకము పూర్తియై కీలుబొమ్మలు నిష్క్రి

మించెను. ఇప్పటి కీనాటకము ఆరంభమై 6 సంవత్సరములు గడచినవిగాని ఇదిపూర్తి కాలేదు.

ఐదవ యంకము ప్రారంభ మయ్యెను. ఈ వైటుపేపరు ప్రణాళికను వడపోసి సారవిహీనముచేయుట కొక జాయింటు పార్లమెంటరీకమిటీ నియమింపబడెను. నుఅల కొందరు భారతీయులు రంగస్థలముపై కెక్కింపబడి మరల దీర్ఘవిచారణలు, చర్చలు ప్రారంభింపబడి, రాజ్యాంగమింకను సారవిహీనము చేయబడి, జూలై 1934 లో నొక నివేదిక ప్రకటింపబడినది. తరువాత పార్లమెంటులో కనివిని యెరుగని యొకవిపరీతపు రాజ్యాంగమును నిర్మించుచు డిశంబరు 1935 లో చట్టము చేయుటతో పంచమాంకము పూర్తియైనది.

III

ఇట్టి నాటకమున అనేక అంతర్నాటకములు, ప్రవేశములు, నిష్క్రమణములు, అపవారితపు సంభాషణలు, ఏకాంత సంభాషణలు, స్వగతములు, విష్కంభములు జరుగగా ఈ నాటక ఫలితముగా నీమాయశిశువు జన్మించెను. చూడగా చూడగా నీమాయ రాజ్యాంగము కేవలము సైమనుగారి శిశువుగానే కనబడుచున్నది. నేడు మన రాజకీయకులము పాలిటికి ముసలమైన సంస్థానములును రాష్ట్రములును కలిసిన రాజ్యాంగసమాఖ్య (ఫెడరేషను) ఊహను గర్భాధారణముచేసినవాడా సైమను పొంబడే. అతడు తన నివేదికలో సూచించిన రాష్ట్రీయపరి

పాలనమే నేడు మరికొన్ని మినహాయింపులతోను అడ్డంకులతోను ఇంకను సారవిహీనముగ చేయబడి మనకీరూపమున ప్రసాదింపబడినది. అతడు సూచించినట్లు సర్వాధికారములెల్ల పార్లమెంటులోను వారితాబేదారులగు గవర్నరుజనరలు యొక్కయు గవర్నరులయొక్కయు చేతులలోను ఉంచబడి ప్రజాప్రతినిధులగు మంత్రుల ప్రభుత్వమనునది కేవలము నిర్గంధకుసుమముగా మాత్రమేగాక దుర్గంధకుసుమముగా గూడ చేయబడినది. అట్లైనచో నీమాత్రపు రాజ్యాంగ సంస్కరణ ఆ సైమనుకమిటీ నివేదిక ప్రకటింపబడిన మరునాడే చేయవచ్చునే! ఏల నిన్ని సమాలోచనములు; ఇన్ని ఈ భారతీయ బొమ్మలకొలువు సభలు, అందలిచర్చలు; ఇంత ధనవ్యయము ? దీని కంతకును కారణము లేకపోలేదు. దీని కెల్ల బలవత్తరమైన మూలకారణము బ్రిటీష్ రాజ్యతంత్రమే. 1919 సంవత్సరపు రాజ్యాంగచట్టములో ప్రకటించిన ఉద్దేశ్యానుసారముగాను తరువాత బ్రిటీషు ప్రభుత్వము చేసిన ప్రకటనలవల్లను ఈ రాజ్యాంగమునం దేదో కొంత మార్పు, ఏదో కొంత సంస్కరణము, చేయక తప్పదయ్యెను. అయితే ఈ మార్పువలన ఈ సంస్కరణములవలన బ్రిటీషు సామ్రాజ్యము బ్రిటీషు వర్తకులు వృత్తివంతులు ఈ భారతదేశము వలన పొందుచున్న అమిత లాభములయం దావంతయైన కొరతకలుగరాదు. ఇప్పుడేకాదు; ఇకముందెన్నటికిని గూడ బ్రిటీషువారి కీ దేశమువలన కలుగుచున్న విశేషలాభముల కెట్టి భంగము కలుగరాదు. అందుకు వలసినబందోబస్తులు

చేసికొని తీరవలెను. బ్రిటీషువారికి నష్టకరమైన ఎట్టిశాసనములుగాని చేయుటకు భారతీయుల కొంతమైన అవకాశము అధికారము నుండరాదు. ఈయుద్దేశ్యము నెరవేరవలెనన్నచో నిజమైన అధికారములు భారతదేశపు ప్రజాప్రతినిధులకిచ్చుటకును వీలులేదు. తాముచేసిన వాగ్దానము చేయకుండ పోయిరను అపవాదు రాకుండా ఏవోకొన్ని సంస్కరణములు జేసినట్లునుండవలెను; నిజముగా తమ వాగ్దానము చెల్లింపను రాదు. భారతదేశమునకు బాధ్యతాయుత ప్రజాప్రతినిధ్య పరిపాలనము కొంతప్రసాదించినట్లు కనబడవలె; నిజమైన ప్రజాప్రభుత్వపద్ధతులు, అధికారములును ఆప్రభుత్వమునకు నుండరాదు. ఇట్టి పరస్పరవిరుద్ధములైన ఉద్దేశ్యములను లోపల పెట్టుకొని రాజ్యాంగమును నిర్మించు టెంతకష్టము! ఇదియెల్ల కేవలము నిరంకుశముగా చేసినట్లు ప్రపంచము గ్రహింపకుండ భారతీయులలో కొందరిని చేరదీసి వారితో ఆలోచించినట్లు నటించి వారియిష్టముతోనే యీ రాజ్యాంగమును తాము నిర్మించితిమని ప్రపంచమునకు చాటుటకునుగూడ ఈతంత్రమెల్ల పన్నబడినది.

కేవలము స్వలాభముకొరకు పర రాజ్యాక్రమణము చేయదలచిన ఐరోపాజాతివారగు ఇటలీవారుగూడ తామాక్రమింపదలచిన అబిసీనియా దేశములోని వారి అనాగరికతను తొలగించి వారినుద్ధరించుటకే వారి రాజ్యమును తాము వశపరచుకొనుచున్నామని ఇటీవల ప్రకటించుట జగత్ప్రసిద్ధము. అట్లే బ్రిటీషువారుకూడా తమకు బానిసగానున్న ఈపాలిత

రాజ్యమెంతో యనాగరక రాజ్యమనియు, అందలి ప్రజలజ్ఞాను లనియు, అనాగరికులనియు, వీరికి స్వరాజ్యార్హత లేదనియు తాము లేకున్నచో జాతి మతభేదములవలన ఒండొరుల గొంతు కలు కోసికొన సిద్ధపడుదురనియు, అందువలనగూడ వారుస్వపరి పాలనమునకనర్హులనియు ప్రపంచమునకు వెల్లడించి, తామెంతో దయార్ద్రహృదయులును, ధర్మబుద్ధిగల ఉదారస్వభావులు నైనందుననే ఇంతకష్టపడి భారతదేశము నింత న్యాయముగా పరిపాలించుచున్నామనియు, కేవలము పరమార్థచింతతోనే ఈరాజ్యాంగసంస్కరణ చేయుచున్నామనియు ప్రపంచమునకు చూపుటకుగూడ కొన్ని సారవిహీనములగు అధికారముల నొసగుచు నీరాజ్యాంగమును తయారుచేసినారు. భారతదేశ భాగ్యభోగ్యములనెల్ల తాము స్వప్రయోజనార్థము వినియో గించుకొనుచున్న సంగతి కప్పిపుచ్చి తమయౌదార్యగుణమును చాటుకొనుటకు గూడ బ్రిటీషుప్రభుత్వము వారితంత్రములెల్ల చేసి ఈబూమ్మకొలువుసభలు, వీనిలోని సమాలోచనలు నడిపి తుదకీ వింత రాజ్యాంగమును చేసినారు. ఈ సమాలోచనము లందు బ్రిటీషువారెంత తెలివితేటలతో తమ రాజ్యతంత్ర మును ప్రయోగించిరో రెండవ రౌండుటేబిలు సభయందు తెరవెనుక మహమ్మదీయులతోను ఇతర అల్పసంఖ్యాక జన సంఘముల ప్రతినిధులతోను ఇంగ్లాండు దేశ కన్సర్వేటివు నాయకులు జరిపిన కుటిలనీతి కుట్రలలోనే బయల్పడినది. దాని ఫలితముగా స్వార్థత్యాగియు ప్రపంచమునందెల్ల గౌరవ్యుడు నగుమహాత్ముని సలహాలుకూడా వారు తృణీకరించి భార

తీయప్రజలెల్ల రేకగ్రీవముగా కోరుచున్న స్వరాజ్యమును గూడమఱచి, బ్రిటీషు ప్రధానామాత్యుని మధ్యస్థుని గా నేర్పరచుకొని ప్రత్యేక నియోజకవర్గముల నేర్పరచుకొనుటయు రౌండుటేబిలుసభ రసాభాసముకాగా మహాత్ముడింటికి మరలుటయు నిక్కడ కాంగ్రెసు నణగద్రొక్కుటయు జరిగినది. బ్రిటీషువారు కుటిలరాజ్యతంత్రము ప్రయోగించి సఫలమనోరథులై రెండవ రౌండుటేబిలు సభలోని స్వార్థపరులమాటలు చర్యలు ప్రకటించుటకు చాటె, "చూచితిరా మేమెంత ధర్మాత్ములమో! గాంధిమహాత్ముని మాటకూడ వినక పోరాడుకొను వివిధపక్షములు భారతదేశములోకలవు గనుక వారిని మేముతప్ప భారతజాతీయ ప్రజాప్రభుత్వములు రక్షింపలేవుగనుకను అంగీకుతగిన బందోబస్తులెల్ల మేము చేసి వానిని పరిపాలించుటకే మేమచ్చట శాశ్వతముగా ప్రభుత్వము చేయుదలచినా"మని ప్రకటించి ధైర్యముతో నీ చట్టములోని విపరీతపుటన్యాయ నిబంధనలు శాసించిరి.

బ్రిటీషువారీ నాటకమునెల్ల ఎందుకాడవలసివచ్చినది? అనుదానికి కొక కారణముకూడకలదు. గాంధిమహాత్మునికి ప్రపంచములో చాలా గౌరవమును, పలుకుబడియు కలవు. ఆయన నాయకత్వమున కాంగ్రెసు చాలా బలవంతమైన రాజకీయసంస్థయై, నూతనపద్ధతులతో స్వాతంత్ర్యముకొరకు శాంతిసమరము చేయుచున్నది. ఈ విచిత్ర స్వతంత్ర పోరాటమును ప్రపంచజాతులెల్ల ఆశ్చర్యముతో చూచుచు, "నిజముగా యుద్ధములులేకుండా హింసలేకుండా అహింస

తోను సత్యవ్రతముతోను ప్రపంచసమస్యలెల్ల పరిష్కరింప వీలుకలదా" యని దిగ్భ్రమజెందుచు భారత దేశ రాజకీయము లెల్ల ఈ పాశ్చాత్యజాతుల దృష్టిలో మెలగుచున్నందున బ్రిటీషువారి అంతర్జాతీయ ప్రపంచరంగమున భారత దేశ ములో తమ రాజ్యతంత్రమును సమర్థించుకొనుట యవసర మయ్యెను. అందువలనగూడా ఈ కపటనాటకము నాడవలసి వచ్చెను. భారత దేశమున నీ మహాత్ముడు నీ కాంగ్రెసు నీ శాంతి సమరము నుండియుండనిచో సైమను నివేదికనాడే వీనికి మసి బూసి మూ రేడు కాయయునియుందురు. ఇప్పుడు కేవలము మసిమాత్రమే గాక బ్రిటీషువారు అతినిపుణతతో తయారు చేసిన చక్కని కృత్రిమపు రంగులుగూడ పూయవలసివచ్చెను. అందుకే ఈ రాజ్యాంగచట్టము నిర్మించుట కిన్నేండ్లు పట్టినది.

మూడవ పరిచ్ఛేదము:

బ్రిటిషు రాజ్యతంత్రముయొక్క ఆర్థిక ఫలితములు

I

ఇంగ్లీషువారీదేశములో అడుగు పెట్టినది లాభము సంపాదించుట కొరకు; వారీదేశము నాక్రమించినది లాభము నార్జించుటకు; వారీ దేశమును పరిపాలించునదియుగూడ అందుకే. ఈ సంగతి గడచిన 175 సంవత్సరముల బ్రిటీషు రాజ్యతంత్ర చరిత్రవలన జగద్విఖ్యాతమైనది. 1935 లో నూతన రాజ్యాంగ చట్టము వలన నీసంగతి యిక దాచనవసరములేని రాజనీతిగా సూత్రీకరింపబడినది. ఈ అన్యాయపు రాజనీతిని తిరస్కరించి

విమర్శించువారెల్లరు రాజద్రోహులు; దీనికొరకు కార్యశూరులై ప్రవర్తించువారెల్లరు అరాజకులు; దీనికొరకు సంఘబలమును చేకూర్చుకొన దలచువారెల్లరు విప్లవకారులు.

భారతదేశమున వర్తకము చేయవచ్చి ఈ దేశములోని రాజులలో మిత్రభేదముల గల్పించి రాజ్యమునాక్రమించి తామే పరిపాలకులైన ఆంగ్లేయ తూర్పు ఇండియావర్తక సంఘము భారతదేశమున సంపాదించిన పలుకుబడియు రాజకీయాధిపత్యమును అధికార బలమును భారత దేశ భాగ్యభోగ్యములు ఇంగ్లాండు లాభముకొరకు వినియోగించుటకొరకే ఉపయోగింపబడు బ్రిటిష్ రాజ్యతంత్రపద్ధతి యానాడే ఆరంభమయ్యెను. ఈ దేశమును పరిపాలించుటకు కంపెనీవారు నియోగించిన గవర్నరు గవర్నరుజనరలులయొక్కయు వారి చేతిక్రిందపనిచేయు తాబేదారీ ఉద్యోగులయొక్కయు దుశ్చర్యలను బర్కు మున్నగు ధర్మవాదులు ఇంగ్లాండు పార్లమెంటులో వారన్‌హేస్టింగ్సు విచారణసందర్భమున తెలియపరచియున్నారు. ఈ దేశమునుండి సంతతధారగా కోట్లకొలది ధనకనకవస్తు వాహనములను సీమకంపుటయే నాటి ప్రభుత్వవర్గమువారి ప్రధానకర్తవ్యముగ నుండెను. ఈదుష్పరిపాలనములోని అన్యాయములే 1857 నాటి విప్లవమునకు గారణమయ్యెను.

ఈ దేశములోనికి అడుగిడిన నాటనుండియు తూర్పు ఇండియావర్తకసంఘమువారి ప్రధానలక్ష్యము ధనార్జనము. వర్తకమువల్ల అమితలాభములార్జించుటకు వలసినప్రయత్నము

కొల్ల వారుచేయుచుండిరి. తమబలము, పలుకుబడి తుదకు రాజ్యాధికారముగూడ ఇందుకే ఉపయోగించిరి. ఎగుమతివ్యాపారములోనేగాక దేశములోని వర్తకములో ఉప్పు, పోకచెక్కలు, నల్లమందు మొదలగువస్తువులను ప్రత్యేకముగా తామొక్కరే వ్యాపారము చేయుహక్కును సంపాదించి దానివలన విశేషధనము ఆర్జించుచుండిరి. దేశములో తమకుగల రాజ్యాధికారము పలుకుబడి నుపయోగించి తమకు కావలసిన సరకులను తాముకోరిన ధరలకు విక్రయించవలసినదని దేశీయవర్తకులను పరిశ్రామికులను నిర్బంధించి క్రూరకృత్యములనుకూడ చేయుచుండిరి. దేశములోని కంపెనీనౌకర్లు క్రిందివాని మొదలు గవర్నర్లవరకుగూడా స్వంతవ్యాపారములు చేసికొనుచు విశేషలాభములు పొందుచుండిరి. అందువలన లంచగొండెతనము దుష్పరిపాలనము హెచ్చెను. దేశప్రభువులు వీరికీలుబొమ్మలైనందున ఈదౌర్జన్యములకు అన్యాయములకు ఆలనపాలన లేదు. ప్రజల మొఱ లాలించువారులేరు. దేశములో వర్తకము ఆంగ్లేయులహస్తగతమాయెను. ఇతరులెవ్వరైన పోటీకి వచ్చినచో కంపెనీవారు దౌర్జన్యముగా వారిని హింసించి వారిసరకులను కాజేయుచుండిరి. కంపెనీప్రభుత్వమునందు విచ్చలవిడిగా దోపిడిజరిగినదనుట అతిశయోక్తి లేదు. ఇంగ్లాండులోని డైరక్టర్లు ఎల్లప్పుడును సొమ్ము పంపమనికోరుచుండిరి. అందువలన సొమ్ము సేకరించుటకు కంపెనీవారెన్నెన్నో దుర్మార్గములు చేయుచు ఎవరికిదొరికినది వారు కాజేయుచుండిరి. ఇంగ్లీషు డైరక్టర్లకుగావలసినది లాభముతప్ప వేరొకటిలేదు. దేశములోనెంత

దుష్పరి పాలన జరుగుచున్నదీ వీరుగమనింపరు. గమనించినను చర్య గైకొనరు. భారత దేశము తమ స్వంత జమీందారీ లేక జాగీరు అనియు అందలి వర్తకము వల్లనేగాక పరిపాలనవల్ల కూడా తమకు సరియైన లాభము రావలెననియు కంపెనీవారి యూహ. ధన సంపాదన కొరకు ఆనాడు ఎన్నో అన్యాయములు ఘోరములు మన దేశములో జరిగెను. క్లైవు, వారన్ హేస్టింగ్సులు దేశీయ నవాబులకు రాజులకు గావించిన అన్యాయములు, చేసిన ప్రజాపీడనము బయల్పడినప్పుడు గూడ ఎట్టిచర్యయు గైకొనబడలేదు. భారత దేశములో నీమహానుభావులిరువురు చేయని నేరము లేదని ఒకచరిత్రకారుడు వ్రాసియున్నాడు. తమఅన్యాయములు కప్పిపుచ్చుకొనుటయేగాక తమ కుతంత్రములు సమర్థించు కొనుటకు ఎన్నో దుస్తంత్రములు పన్ని తామెంతో ధర్మస్వరూపులమనియు ఈ దేశపు నవాబులెంతో దుర్మార్గులనియు ఇంగ్లాండువారికి అబద్ధములు గల్పించి చెప్పుచుండిరి. ఉదాహరణమునకు సురాజుద్దౌలాపట్ల వీరన్యాయము గావించి సురాజుద్దౌలా దుర్మార్గుడనియు అతడుచాల మంది ఇంగ్లీషు వారిని హింసించి చీకటి కొట్టులో పెట్టి తలుపు వేయుగా ఆ వేసవిలో ఊపిరి తిరుగక నోరెండి చాల మంది దుర్మరణమునొందిరని కంపెనీవారు ప్రకటించిన కలకత్తా చీకటికొట్టు కథకూడా ఇటువంటిదే యని ఇటీవల చరిత్రపరిశోధకులు బయల్పరచియున్నారు, కంపెనీ డైరెక్టర్లకు పార్లిమెంటులో గొప్పపలుకుబడి యున్నందున భారతదేశములో తమ తాబేదారులు కంపెనీ లాభముకొరకు చేసిన ఘోరా

న్యాయములెల్ల కప్పిపుచ్చి వారిని సమాధాన పరచుచుండిరి. 1765 సం॥ రం నాటికి కంపెనీవారికి దేశములోని రాజకీయములందుగూడ గొప్ప పలుకుబడి కలిగినది. అంతట వీరు మొగలుచక్రవర్తిని వంగరాష్ట్ర నవాబును జేబులో వేసికొని వంగరాష్ట్రమున 'దివానీగిరి' అనగా దేశాదాయము వసూలుచేయు హక్కును సంపాదించిరి. ప్రజలనుండి 132 లక్షలు వసూలుచేసి 26 లక్షలుమాత్రము దర్బారుకిచ్చి తక్కినది వీరు జేబులో వేసికొను హక్కు పొందిరి. 1768 మొదలు 1770 వరకు దేశములో ఘోరక్షామమువచ్చి ఒక కోటిమంది చనిపోయినప్పుడుగూడ ఈ పన్నుల వసూలులో ఆవంతయైన తగ్గింపుచేయలేదు. కంపెనీవారును వారి ఇజారాదారులును అతిక్రూర విధానములచే అణా పైసలుతో వసూలుజేసిరి.

II

భారతదేశమునుండి సీమకు ధనము ప్రవహించుట

ప్లాసీయుద్ధముతో భారతదేశమున నాంగ్లేయులరాజ్యాధిపత్యము స్థిరపడినది. ఈరాజ్యాధికారముల నుపయోగించి వారు మనదేశభాగ్యభోగ్యములను సీమకు గొనిపోవుట ప్రారంభించినారు. ఈవిధానము నాటికి నేటికి నొక్కతీరుగా జరుగుచున్నది. ఇందువలన వారు నానాటికిధనికులై సుఖపడుటయు, మనము దరిద్రులమై బాధపడుటయు సంప్రాప్తించినది.

ఈధనప్రవాహము మొదట నింగ్లీషు కంపెనీవారును వారి యుద్యోగులును మనదేశనవాబులవల్ల రాజులవల్ల బహు

మతులరూపమున లంచములు పుచ్చుకొనుటతో ప్రారంభమైనది. 1757 మొదలు 1766 వరకు అట్లు పుచ్చుకొన్న బహుమతుల మొత్తము 60 లక్షల పౌనులనిఅంచనా వేయబడినది. ప్రాతమారకపు రేటు ప్రకారము నవరసు 15 రూపాయిల చొప్పున నిది 9 కోట్లరూపాయిలని మనమూహించవచ్చును. నాటికంపెనీయుద్యోగులలో క్లైవు ఒక్కడే వంగరాష్ట్రనవాబువల్ల పుచ్చుకొనిన బహుమతులు కొన్ని వేల నవరసులుండె ననగా తక్కిన అసంఖ్యాకులగు నుద్యోగులు వసూలుచేసి సీమకంపిన సొమ్మెంతయుండునో ఊహించవచ్చును.

కంపెనీవారీదేశమునుండి సీమకు తీసికొనిపోవుట కవలంబించిన రెండవమార్గము ఈదేశమున తాము ఆక్రమించిన రాజ్యములందలి పన్నులవలన వచ్చిన దేశాదాయములో సామాన్య సివిలుపరిపాలనకు గావలసిన ఖర్చులుపోగా మిగిలిన నికరాదాయమెల్ల సీమకుపంపి కంపెనీ వాటాదారులు లాభముల క్రింద పంచుకొనుట. ఈ దేశాదాయములో కొంతభాగమైనను ఈదేశప్రజలసౌకర్యములకొరకుగాకపోయినను తామువసూలు చేయుచుండిన అత్యధిక భూమిశిస్తు కాధారభూతమైన పల్లపు సాగు కవసరమైన నీటి వసరులకైనను ఖర్చుచేయక పన్నుల వసూలకొరకు తా మేర్పరచిన ఉద్యోగుల జీతములు స్వల్ప వ్యయములుపోను తక్కినసొమ్మంతయు సీమకు తరలింపసాగిరి.

ఈ భూమిశిస్తు లేక పన్నుల వసూలుకొరకు రెండు పద్ధతు లవలంబించిరి. వంగరాష్ట్రములోను, బీహారు సంయుక్త రాష్ట్రములలోను మదాసులో కొన్నిచోట్లను భూముల

హక్కులను రైతులనుండి తీసివేసి ఆ భూములపైన తమకు సాలున కింతయని శాశ్వతశిస్తు లేక పేష్కష్ఇచ్చు పద్ధతిని తమ క్రింద నదివరకు పన్నులువసూలు యిజారాలు పొందియున్న దళారీలకు ఆ జమీలనొసగి జమీందారీపద్ధతి నెలకొల్పి దీనికే పర్మనెంటు సెటిల్మెంటనిరి. మదరాసురాజధానిలోని తక్కిన చోట్ల నీ శాశ్వత పైసలాగాక తామేభూమిహక్కులువహించి తమ కలెక్టరుద్వారా రైతులకు పట్టాలిప్పించి ఏసాలుకాసాలు భూమిశిస్తు వసూలుచేయు రైత్వారీపద్ధతి స్థాపించిరి. ఈరెండు పద్ధతులందును భూమిశిస్తు అత్యధికముగానేయుండి దానిని వసూలుచేయుటకు క్రూరపద్ధతు లవలంబింపబడెను.

కంపెనీ వంగరాష్ట్రమున పన్నుల వసూలుహక్కుపొందునాటికి

1764—65 మధ్య భూమిసిస్తు 818000 పౌనులుండెను.

1765—66 కంపెనీపరిపాలనయొక్క మొదటిసాలున 1470000

1790—91 నాటికి 2680000 పౌనులయ్యెను.

1812—13 లో 40 లక్షల 90 వేల పౌనులనుండి

1822—23 నాటికి ఒక కోటికి 36 లక్షలపౌనులయ్యెను.

1857—58 నాటికి ఒకకోటి 57 లక్షలయ్యెను.

కంపెనీవారును భూస్వాములును కలిసి రైతుల నిట్లు పీడించుటవలన కరవు లధికమయ్యెను. వంగరాష్ట్రమున 1770 లో వచ్చిన కఱవులో ఒక కోటిమంది మరణించిరి. ఆ రాష్ట్రములో మూడవవంతు మంది మరణించి నందువలన వ్యవసాయభూమి క్షీణించినను గూడా 1771 లో వసూలుచేయు

బడిన నికరాదాయము 1768 నాటికి మించినదని వారన్ హేస్టింగ్స్ సీమలోని కంపెనీ డైరెక్టర్లకు వ్రాసెను.

III

ప్రత్యేక వ్యాపార హక్కులు ఇజారాలవల్ల రాజకీయములందలి లంచగొండితనము వల్ల భరింప రాని భూమిసిస్తులవల్ల కంపెనీవారు భారతదేశములోనుండి సాలియానా ఎంతో ధనమును నికర లాభముగా సీమకు పట్టుకొని పోవుచుండిరి. ఈ ప్రకారముసీమకునిరంతరధనప్రవాహముప్రారంభమైనది. 18 వ శతాబ్ద ప్రారంభమున అనగా 1772 మొదలు 1835 వరకు ఈ ధనప్రవాహము సాలుకు 30 లక్షల పౌనులుగా నుండెనని అంచనా వేయబడినది. ప్రైవేటుగా పంపబడు సొమ్ముతో కలిసి సాలుకు 50 లక్షల పౌనులుండెనని అంచనా వేయబడినది. ఈప్రవాహము నానాటికి వృద్ధియైనది. 1835—1839 మధ్య దామాషాగా సాలు 1 కి 5,347,000 పౌనులు పోవుచుండెను 1855—1859 కి మధ్య ప్రతిసాలున 7,730,000 పౌనుల చొప్పున పోవుచుండెను.

ఇట్లు సీమకు పోవుచుండిన నిరంతర ధన ప్రవాహముల వలనఆంగ్లేయ పరిపాలనక్రింద మన దేశము నానాటికి దరిద్రమై పోవుచున్నదనియు పూర్వపురాజుల నిరంకుశపరిపాలనలో ప్రజలెట్టి బాధలు పడుచున్నను దేశముమాత్రముసుభిక్షముగ నుండెడిదనియు సర్. ఆర్. గ్రాంటుగారిది చూచి 1836 లో వ్రాసియున్నారు. ఈ దేశాదాయమునెల్ల నీదేశములోనే కర్చు పెట్టిన చో ప్రజలకు క్షేమ లాభములు గలిగి

యుండును. అట్లుచేయక దానిని సీమకు గొనిపోయి కంపెనీ వాటాదారులకు లాభముక్రింద పంచిపెట్టబడుచునందున నీదేశము నానాటికి దరిద్రమైపోయి ప్రజలకు సౌకర్యములు లేక దుర్దశవచ్చినది. 1790 లో గవర్నరుజనరలుగ నుండిన కారన్ వాలిస్ "పై విధముగా నీదేశమునుండి సీమ కిట్లు సొమ్ము పంపబడుచున్నందువల్లను ప్రైవేటుగా పంపబడుచున్నవి శేష ధనమువల్లను, భారతదేశజవసత్వములెల్ల హరించిపోవుచున్నవి అందువల్ల నీ దేశముయొక్క పాడిపంటలు, కృషిసంపద, వాణిజ్యము క్షీణించుచున్నవి" అని కంపెనీవారికి మినిట్సులో వ్రాసినాడు. 1787 లో 'సర్ జాన్ షోరు' "ఈకంపెనీవారీదేశములో వర్తకులేగాక ప్రభువులుగా నున్నారు. వర్తకులుగా దీని వ్యాపారమెల్ల కొల్లగొనుచున్నారు; పరిపాలకులుగా దీని ఆదాయమెల్ల మ్రింగుచున్నారు. ఈదేశముయొక్క నికరాదాయము సీమకంపుటలో రొక్కముగాగాక దానివిలువకు సరిపడిన ముడివస్తువులు సీమకంపబడుటవలన నిజముగా నీదేశ సంపదయే సీమకు తరలిపోవుచున్నది. కంపెనీవారి పరిపాలనము వలని లాభముకన్న పరాయివారిట్లు దేశముయొక్క భాగ్యభోగ్యములు తరలించుకొని పోవుటలోని నష్టములే అధికముగా కనబడుచున్నవి" అని వ్రాసినాడు.

వంగరాష్ట్రములో 1807—1814 కు మధ్య సర్వేలు జరిగినవి. వీనిని గూర్చి విమర్శించుచు మాంట్గొమరీమార్టిను 1835లో నిట్లు వ్రాసినాడు "ఈసర్వేనుబట్టిచూడగా ఈదేశము సకలసంపదలకు నిలయమే గాని ఇందలి ప్రజలతిదరిద్రులుగా

కనబడుచున్నారు. సాలియానా బ్రిటిషు ఇండియాలోనుండి సీమకు 30 లక్షల పౌనుల చొప్పున పోవుచున్న ధనము ఈముప్ప దేండ్లకు మామూలు వడ్డీరేటుతో 723,900,000 పౌనులు అయియున్నది.

ఇంగ్లాండునుండి ఇంతధనము వెలుపలికి ప్రవహించిపోయి నచో ఆదేశముమాత్రము దారిద్ర్యమున మునుగకమానునా? ఇట్టితరి రోజుకు రెండుమూడు పెన్నీలు (అణాలు) కన్న కూలి డబ్బులుగిట్టక అవస్థపడు భారతీయునిపై నిదియెంత భారముగా నుండును?"

మిల్లువ్రాసిన హిందూదేశచరిత్రలోగూడ నీ ధన ప్రవాహ మతికఠినముగా విమర్శింపబడినది.

IV

భూమిశిస్తు ఇతరపన్నులలో పరిపాలన ఖర్చులుపోను ప్రతిసాలున మిగిలిన నికరదేశాదాయము నిట్లు ప్రతిసాలున కంపెనీ వాటాదారుల లాభము క్రింద పంచిపెట్టుటకు సీమకు పంపబడుచున్నను వారికి చాలలేదు. అందువల్ల దాని క్రింద కొంతసొమ్ము కావలసివచ్చినదనియు- తాముచేసిన యుద్ధములకు కొంతసొమ్ము కావలసి వచ్చినదనియు చెప్పి మొదట కొంత ఋణము తెచ్చి ఆ ఋణమును దానిపై నివ్వ వలసిన వడ్డీనిగూడా మన దేశముపైన బడవేసినారు. ఇదియే మన ప్రభుత్వఋణముయొక్క పుట్టుకచరిత్ర. అనేకరూపము లుగాఅది వృద్ధియై తుదకు నేడు 1300కోట్ల రూపాయిలై సాలు

1 కి 16 కోట్ల రూపాయిలు దానిపైన వడ్డీక్రిందనే చెల్లించు చున్నాము. ఆఋణముపై నింతవరకు చెల్లించిన వడ్డీ అసలు ఋణముకుమించినది. దీనిలో 729 కోట్ల 40 లక్షలు కేవలము ఆంగ్లేయులలాభముకొరకే వినియోగింపబడియుండెను. మిగతా 400 కోట్లు మన దేశములో దుబారాఖర్చుతో నిర్మింపబడిన రైళ్ళువగైరా పనులకొరకు ఖర్చుఅయినది.

సంవత్సరము	ఋణస్వభావము	మొత్తము
1792 లో	పైనచెప్పినట్లు కంపెనీచేసినది 70 లక్షల పౌనులు.	
1799 లో నది	100 లక్షలుగా పెరిగినది.	
1805 లో నిది	210 లక్షలు	
1807 లో నిది	270 లక్షలు	
1829 లో నిది	300 లక్షలకు పెరిగినది.	
1857 నాటికి	59½ కోట్లరూపాయిలుగా పెరిగెను.	

ఇందులో 1857 కు పూర్వముకంపెనీవారి దేశాక్రమణ యుద్ధములకొరకైన వ్యయము 35 కోట్లు రూ

1833 మొ॥ 57 వరకు కంపెనీ వారికి వాటాలపైనవడ్డీ క్రింద నిచ్చినది 15 కోట్ల 12 లక్షలు

50 కోట్ల 12 లక్షలు

1857 లో సిపాయివిప్లవమణచి నందుకని చెప్పి 40 కోట్లు రూ.

1857-74 వరకు కంపెనీ వాటాలపైన
వడ్డీక్రింద 10 కోట్ల 8 లక్షలు
కంపెనీవాటాలను భారత దేశప్రభు
త్వముక్రింద కొనివేసినందుకు 12 కోట్లు

22 కోట్ల 8 లక్షలు

1857-1900 వరకు రాజ్యాక్రమణయుద్ధముల
కొరకు చేసినవ్యయము 37 కోట్ల 50 లక్షలు
1914-1920వరకు ఐరోపాసంగ్రామమున
భారతదేశమిచ్చిన విరాళము 189 కోట్లు
ఆయుద్ధముక్రింద చేయబడిన వ్యయము 170 కోట్ల 70 లక్షలు

397 కోట్ల 20 లక్షలు

1857-1931 బర్మాకొరకుగావింపబడిన
చిల్లరఖర్చులు 20 కోట్లు
డిటో 82 కోట్ల

102 కోట్లు

1916-1921 ఇంగ్లాండుప్రభుత్వమువారి
ద్రవ్యపద్ధతివలన రివర్స్
కౌన్సిలులోని నష్టము. } 35 కోట్లు
రైల్వేకంపెనీలనుండి రైళ్లుకొనుటకు 50 కోట్లు
సైన్యములకుగావలసిన రైళ్లనిర్మాణము 33 కోట్లు

7,29,40,00,000

V

తూర్పు ఇండియాకంపెనీవా రీ దేశమునకు వర్తకము జేయువచ్చిన మొదటిరోజులలో నింగ్లాండులో పరిశ్రమలు లేవు. అందువలన ఈ దేశపు డక్కామజిలినులు, రవసెల్లాలు, శాలికోలు, సుగంధద్రవ్యములు, పంచదార, గాజు సామానులు ఇంకను అతిసున్నితమగు వస్తుజాలము పారిశ్రామిక సరకులు ఇంగ్లాండుకు ఐరోపాకు నెగుమతి చేయుచుండిరి. ఇంతలో ఇంగ్లాండులో పారిశ్రామిక విప్లవము కలిగెను. ఆవిరియంత్ర సహాయమున వస్తునిర్మాణమునకు మార్గము లేర్పడెను. దేశపరిశ్రమ లభివృద్ధిగాంచవలెనన్నచో ఇతరులపోటీ నరికట్టవలెను. అంతట కంపెనీవారు భారత దేశపరిశ్రమలవలన తయారగు వస్తువుల నింగ్లాండులోనికి పంపుటమాని ఈ దేశపరిశ్రమల నొక్కటొక్కటిగా నాశనముజేసి ఇంగ్లాండు యంత్రమగ్గముల పైన నేయబడిన నూలుసరకులు ఇతరవస్తువులు ఈ దేశములోనికి దిగుమతిచేసి ప్రజలు కొనునట్లు చేయసాగిరి. దేశములోని ఎగుమతిదిగుమతులపై సుంకములు విధించుట దేశములోని వ్యాపారములనుగూర్చిన కట్టుబాటులు ఈదృష్టితోనే గావింపసాగిరి. ముడివస్తువు లింగ్లాండు కెగుమతిచేయుటలో తక్కువ పన్ను, తయారుసరకులపైన హెచ్చుపన్ను, ఇట్లే ఇంగ్లాండులోనుండి దిగుమతిచేయు తయారుసరులకుపైన తక్కువపన్ను విధింపబడసాగెను. ఇట్లు తమ రాజకీయబలమును అధికారమును తమ దేశ ఆర్థికలాభముకొరకు వినియోగింపసాగిరి. ఈ విధానము ప్రయోగించుటవలన త్వరలోనే భారత దేశమునుండి

తయారుసరుకు లెగుమతి చేయబడుట తగ్గిపోయెను. దేశము లోని పురాతన పరిశ్రమలు క్షీణించి పోయెను. క్రొత్తవిసెల క్రొల్ప వీలులేకుండ బందోబస్తులు నిషేధములుచేయబడెను.

ఇంగ్లాండులోనుండి ఇండియాకుపంపబడు నూలుసరకుల పైన నూటికి 3½ వంతున పన్ను. ఇండియానుండి ఇంగ్లాండు కెగుమతి చేయబడువానిపైన నూటికి 10 వంతుల చొప్పున పన్ను. ఇంగ్లాండుకు ఎగుమతిచేయు పంచదార ముడివస్తువు గాన తక్కువపన్ను. దీనినుండి తయారుకాబడు "రమ్ము" అన బడు సారాపైన అత్యధికపన్ను. ఇండియానుండి ఇంగ్లాండుకు పంపు యినుముపైన అత్యధికపన్ను. ఇంగ్లాండునుండి దిగుమతి చేయు యినుముపైన పన్నేలేదు! ఈ విధానమువలన 1814 నుండి 1835 సంవత్సరముల మధ్యకాలములో నిండియానుండి ఇంగ్లాండుకు పంపబడు నూలుసరకులు నాలుగవవంతుకు పడి పోయెను. ఆకాలములోనే ఇంగ్లాండునుండి దిగుమతిచేయబడు నూలుబట్టలు ఆరురెట్లకు పెరిగెను. 1815 లో ఇండియానుండి 1300000 పౌనుల ప్రత్తి ఎగుమతి చేయబడగా నది 1832 లో 100 000 పౌనుల విలువకు పడిపోయెను. ఇంగ్లాండులో నుండి 1815లో 26, 300 పౌనులు నూలుసరకులు ఇండియాకు దిగు మతిచేయబడిన స్థితిపోయి 1832 నాటికి సాలుకు 400,0 0,000 పౌనులు (60 కోట్లరూపాయల) విలువగల నూలుసర కులు దిగుమతి చేయబడుట గలిగెను. ఇట్లే పట్టుసరుకులు 1828లో 920000 పౌనుల విలువగలవి ఎగుమతి కాగా 1831-32 లో 540000 పౌనులకు క్షీణించెను. 1857 నుండి అది

మఱియు పూర్తిగా పోయెను. 1828—38 మధ్య ఇండియా నుండి ఇంగ్లాండుకు సాలుకు 28000 పౌనుల విలువ ఉన్ని సరకులు ఎగుమతి చేయబడెను. ఆకాలపు స్థితిపోయి 1857 నాటికి ఇంగ్లాండునుండి ఇండియాలో ఉన్ని దిగుమతి విలువ 300000 పౌనులనుండి 800000 పౌనులకు పెరిగెను.

ఇట్లే పంచదార ఎగుమతితగ్గిపోయి 15 కోట్ల విలువ దిగుమతిచేయు స్థితివచ్చెను. మఱియు గాజు సరకుల పరిశ్రమ క్షీణించెను. తుదకు ఓడల నిర్మాణపరిశ్రమకూడా హిందూ దేశములో పూర్తిగా నాశనముచేయబడెను. 1857 నాటికుండిన భారతీయనౌకలసంఖ్య 34286;1898 నాటికి 2302 క్రిందికి తగ్గిపోయెను. తుదకు సాలుకు 132 నౌకలు తిరుగుస్థితికివచ్చెను. కోస్తావర్తకముగూడ బ్రిటీషువర్తకుల వశమయ్యెను. భారత దేశ పరిపాలనమంతయు బ్రిటీషువర్తకులకు ఇంగ్లీషువారికి లాభకరముగా నుండునట్లు చేయుబడుచున్నదని చెప్పుటకు ఉప్పు పన్ను చరిత్ర నుదాహరణముగా చూపవచ్చును. ఇంగ్లీషువారి యోడలలో బరువుచాలక ఉప్పు వేసుకొనివచ్చుచుండగా దానిని బజారులో అమ్ముటకు దేశవాళీ ఉప్పుపైన పన్నువిధించినగాని ఉప్పుధర హెచ్చి అది చెలామణికాదుగనుక బ్రిటీషుప్రభువులు ఉప్పుపన్ను విధించిరి. ఈ ఉప్పుపన్నుయొక్క రహస్యమిదియే. బ్రిటీషువారి ఆర్థిక లాభవిధానములో నీ పన్ను ఒక ప్రధాన స్తంభముగనుకనే భారతీయు లెంత మొరపెట్టుకొన్నను నాటికి నేటికి నిది తీసివేయబడలేదు. బ్రిటీషువారు మొదటినుండియే

ప్రారంభించిన ఈ ఆర్థికలాభవిధానముకూడ నాటికిని నేటికిని మారలేదు.

VI

స్వతంత్రభారతము "బ్రిటిష్ ఇండియా"గా చేయబడిన పిదప భారత దేశప్రభుత్వస్వరూపమునం దెన్నిమార్పులు జరిగినను భారత దేశభాగ్యభోగ్యముల నింగ్లాండువారి లాభము కొరకు బ్రిటీషుసామ్రాజ్యస్వప్రయోజనముకొరకు వినియోగించుకొని ఈ దేశప్రజల నధోగతిలోనికి దింపు రాజకీయార్థిక దాస్య పద్ధతిలో మార్పుకలుగలేదు. బ్రిటీషుపరిపాలనావిధానమువలన భారతీయుల పూర్వపరిశ్రమలు నశించినవి. అందు ముఖ్యముగ నౌన్నత్యము జెందిన వస్త్రపరిశ్రమ నౌకాజీవనము ఇతరపరిశ్రమలు రూపుమాసినవి. ఇప్పటికి నుద్ధరింప వీలుగల గ్రామపరిశ్రమలనైనను ప్రభుత్వమువా రుద్ధరింపరైరి. క్రొత్త వానిని నెలకొల్పక యుపేక్షించుచున్నారు. అందువలన భారతీయు లార్థికాభివృద్ధిలేక సహజనంపదను గోల్పోవుచు ఏటేట కోట్లకొలది రూప్యముల విలువగల విదేశవస్త్రములు, ఇతర వస్తువులు గొనుచు నానాటికి బీదలగుచున్నారు.

భారతీయుల కార్థికస్వాతంత్ర్యములేదు. భారతీయార్థిక పరిపాలనము బ్రిటీషువారి వ్యాపారశ్రేయమునే ముఖ్యలక్ష్యముగ జూచుకొనుచు బ్రిటీషుమంత్రి హస్తగతమైయున్నది. అందువలన భారతీయులకు నష్టకరములును బ్రిటీషువారికి లాభకరములునగు విధానములు దాపురించుచున్నవి. పన్నులు

లేకుండగ దిగుమతులుచేయు "స్వేచ్ఛావ్యాపార" పద్ధతియు, బ్రిటీషు సామ్రాజ్యమువారికి సౌకర్యముల నిచ్చు "ఇంపీరియల్ ప్రిఫరెన్సు" పద్ధతియుగూడ ఇంగ్లాండు దేశమునకే లాభకరములుగనున్నవిగాని భరతఖండమునకు నష్టకరములే యైనవి. మనరూపాయయొక్క బంగారు విలువను తమ కనుకూలమగు మారకపు పద్ధతి కనుగుణముగ నేర్పరచి లాభము పొందుచున్నారు. ఇంగ్లాండు దేశమునుండి మన దేశమున రైలుదారులనువేయుటకు వ్యాపారము చేయుటకును వచ్చిన వర్తకులు మనకు వ్యతిరేకముగ ప్రవర్తించుటయు వింత కాదు.

భారతీయుల ఆర్థిక పారిశ్రామిక విద్యాభివృద్ధికి భంగకరముగ అమితవ్యయమును దెచ్చిపెట్టిన బ్రిటిషుపరిపాలనావిధానము బీదలగు భారతీయుల కెంతమాత్రము తగదు. దీనియనర్థములు జగద్విదితములుగ ఉన్నవి. ప్రతిసాలున మన ఆదాయమునందు చాలభాగము సైన్యమే మ్రింగివైచుచున్నది. మన పరిపాలకోద్యోగుల వేతనము లత్యధికములుగ నున్నవి. ప్రపంచమున నే దేశమున నింత యమితముగ లేవు. ఈ దుర్వ్యయమునకు సొమ్ము చాలనందున జనసామాన్యము పైన మిక్కుటములగు పన్నులు విధించి పీడించుచున్నారు. ప్రపంచమునందలి నాగరక దేశములలో ధనికులను బాధించు ఆదాయపుపన్ను వారసత్వపుపన్ను అధికముగ విధింపబడి బీదలను బాధించు భూమిపన్ను సుంకములు తక్కువగ విధింపబడుచుండగ మన దేశమున మొదటిరకము తక్కువగను, రెండవరకము హెచ్చుగ నున్నది. భూమిపన్ను కర్షకుల నికరాదాయమున

వగముపైగా మిగులుచున్నది. ఇదిగాక ప్రపంచవిరుద్ధమగు ఉప్పుపన్ను విధించి బీదలను పీడించుట చిత్రము. సారాయము విక్రయముచేసి ప్రభుత్వము ధనము గడించుట యధర్మముగ నున్నది. ఇట్టి పన్నులపద్ధతి స్వాతంత్ర్యముగల దేశములందు ప్రజ లంగీకరింపరు.

భరతఖండమున కానక్కరములేని యుద్ధములకొరకు భరతఖండపు ఆదాయము దుర్వ్యయము గావింపబడినది. సామ్రాజ్యమును వృద్ధిజేసుకొనుటకును, ఇనుప దారులువేసి సైన్యముల రాకపోకలను సులభము చేయుటకును తమ సౌకర్యముల కొరకును ఇంగ్లాండులో ఋణములను దెచ్చిరట. నేడు 1200 కోట్లరూపాయల ఋణము భారతీయులు భరింపవలెనట. దీనికయి ప్రతివత్సరము నింగ్లాండుకు వడ్డీని చెల్లించుటకు మన యాదాయమున చాల వ్యయమగుచున్నది.

ఇంగ్లాండునకు బోవున దీ ధనము మాత్రమే కాదు; మనకు దిగుమతులకన్న ఎగుమతులధికముగ నున్నందునను ఇంగ్లాండునకే చాలవరకు మన ముడిసరుకులు పోవుచున్నందునను వారికి చెల్లించుటకు సుంకముల క్రిందను వారికివచ్చు లాభముల క్రిందనుపోవు ధనము, ఇంగ్లీషు ఉద్యోగుల వేతనముల క్రిందను సంపాదనల క్రిందను పోవుధనమును మనకు గావలసిన వస్తువుల నింగ్లాండులో కొనుటవలన పంపుధనమును గలసి నిరంతరాయముగ పోవుచున్న ధన ప్రవాహము మనల బీదల జేసి వారిని ధనికుల జేయుచున్నది. ఇట్లు పోవుచున్న

ధనప్రవాహము సాలుకు అన్ని రూపములుగానుకలసి 304 కోట్ల రూపాయిలుఅని అంచనా వేయబడినది.

వ్యాపార సంబంధమైనట్టియు, వృత్తిసంబంధమైనట్టియు విజ్ఞానప్రద మైనట్టియు విద్యనభివృద్ధిచేయుటకు ప్రభుత్వమువా రుపేక్షించినందువలన ప్రజ లజ్ఞానమున మునుగుటయు, ఆర్థి కాభివృద్ధి కలుగకపోవుటయు, క్రొత్తపరిశ్రమలు వృద్ధిగాక పోవుటయు తటస్థించి ఆర్థికక్షయముకలుగుచున్నది. మఱియు నింగ్లాండులోని జనులకు దినమున కొకనికి 4 రూప్యముల దామాషా ఆదాయము వచ్చుచుండగ మనదేశమున నొకని కొకదినమునకు ఒకఅణా తొమ్మిదిపైసలే దామాషా ఆదా యముగ నున్నది! ఇంతియె కాదు. అజ్ఞానమువలనను, నివా రింపబడనందువలన పెరుగుచున్న అనారోగ్యమువలనను, ప్రజల దామాషా ఆయుర్దాయము కూడ క్షీణించి మరణ సంఖ్యయు వృద్ధియగుచున్నది. ఇతర దేశములందు దామాషా ఆయుర్దాయము 40 సంవత్సరములై యుండగ మనదేశమున 23 సంవత్సరములు మాత్రమే!

భరతఖండమునకు ఆర్థికస్వాతంత్ర్యముగల సంపూర్ణ స్వరాజ్యము కలిగినగాని ఈ ఘోరాన్యాయములు తొలగవని దాదాభాయి నౌరోజీ నాటినుండి లజపత్‌రాయిగారి నాటి వరకు భారతీయ నాయకులెల్ల రుద్ఘోషించినను బ్రిటీషువారు పెడచెవిని బెట్టిరి.

భారతదేశ దారిద్ర్యమును బాపుటయే కాంగ్రెసు యొక్క ప్రధానోద్దేశ్యము అందుకొరకే కాంగ్రెసు ఈ 50

సంవత్సరములనుండి పాటుపడుచున్నది. భారత దేశ ప్రజల ఘోర దారిద్ర్యమును నివారించుటకు వెంటనే కొన్ని ఆర్థిక సంస్కరణములనైన జేయవలసినదని బ్రిటీషువారిని మహాత్ముడు కోరియున్నాడు. వారు అట్లు చేయనందున ఇక నీ సామ్రాజ్య తత్వముతో సంబంధమున్నన్నినాళ్లు ఈ దారిద్ర్యము తప్పదని గ్రహించి పూర్ణస్వరాజ్యముకొరకు సత్యాగ్రహ మారంభించెను.

ఇట్లు కంపెనీవారి కాలమున ప్రారంభమైనకొల్ల నేటికిని జరుగుచునేయున్నది. మనదిగుమతులకన్న ఎగుమతులధికము గానుండి ఈ ఎగుమతులెల్ల ప్రకృతిసంపదకు జెందిన ముడి పదార్థములే యైనందున ఈ తేడాయంతయు మనకు నష్టము వారికి లాభకరము. కంపెనీకాలములోవలెనేడు దేశముయొక్క నికరాదాయమే ఇంగ్లాండుకు బహిరంగముగా పంపబడకున్నను ఉద్యోగులజీతములక్రింద సైన్యముక్రింద ప్రచ్ఛన్నముగానది పంపబడుచునేయున్నది. ఆంగ్లేయులకు ప్రత్యేకముగా వ్యాపార యిజారాలేకపోయినను నేటి ఆర్థికపరిపాలనలోని బ్రిటీష్ సామ్రాజ్యలాభవిధానమువలన నాఫలితమే సిద్ధించినది. ఇట్లు ఉద్యోగులజీతములు, పింఛనులు, విదేశవ్యాపారము, ఓడల కిరాయి, ఇన్సురెన్సు బ్యాంకింగు కమీషనులు, మారకము రైలుదారులు, రూపముగా నేటికిని ధనము సీమకుప్రవహించి పోవుచునేయున్నది. ఇట్లు ధనము నిరంతరముగా పోవుచున్న సంగతి భారతీయమితవాదులు, అర్థశాస్త్రజ్ఞులు, తుదకింగ్లీషు వారుసైతము అంగీకరించుచున్నారు గాని ఎంతమొత్తము

పోవుచున్నదను విషయమున కొంత యభిప్రాయభేదము కలదు. సాలుకు కొన్ని వందలకోట్లరూపాయిలు పోవుచున్నవని మాత్రము అందరు నంగీకరించుచున్నారు.

1906 లో హైండ్‌మన్‌గారు సాలు 1కి 400 లక్షలు పౌనులని అంచనావేసినారు. విల్సన్‌గారు 350 లక్షలనిరి. సర్ థియోడర్ మారిసన్‌గారు 210 లక్షలని అంచనావేసినారు.

ఈధనప్రవాహము మొత్తము సాలు 1కి 161 కోట్ల రూపాయలని ఒకఅంచనావేయబడి దానిని సర్ విశ్వేశ్వరయ్య గారు తమగ్రంథములో నుదాహరించినారు.

	కోట్ల రూ॥ లు
బ్రిటీషు లేక ఇతరవిదేశీ ఓడల కేవులు నుంచి	35
బ్రిటీషు లేక ఇతరవిదేశీ బ్యాంకుల కమీషనులు	21
బ్రిటీషుజాతివారు వ్యాపారమువల్ల, జీతముల వల్ల, పరిశ్రమలవల్ల పొందులాభము	40
బ్రిటీషువారీ దేశములో పెట్టినపెట్టుబళ్లపైన సాలుకు నూటికి 5 చొ॥ వడ్డీ	65
వెరసి.	161

మన దేశమునుండి ప్రతిసాలున ప్రవహించిపోవు ధన ప్రవాహము 219 కోట్ల 86 లక్షలరూపాయలని ఇంకొక అంచనావేయబడినది. ఇది ప్రొఫెసర్ షాగారు తమ ఆర్థిక శాస్త్రములోవేసిన లెక్క.

1. 1921-22 లో ఇంగ్లీషు ప్రభుత్వము ప్రభుత్వరీత్యా మనవలన వసూలుచేసుకున్న మొత్తము

(Home charges) 50 కోట్ల రూ॥లు

2. విదేశీయులు భారతదేశములో స్థాపించిన కంపెనీల పెట్టుబళ్ళపైన వడ్డీలు 60 ,,

3. విదేశీయ కంపెనీలకు సరకు కొరకు ప్రయాణీకులకొరకు మనము చెల్లించిన ఓడకేవు 41 కోట్ల 63 లక్షలు

4. మనము చెల్లించిన బ్యాంకింగు కమీషను 15 కోట్లు

5. విదేశీయ ఉద్యోగులు వ్యాపారులు మనదేశములో సంపాదించిన లాభము 53 కోట్ల 23 లక్షలు

వెరసి 219 కోట్ల 86 లక్షలు

ఇటీవల ఇంగ్లాండు దేశమునకు మన దేశమునుండి సాలియానా పోవుచున్న ఈ ధనప్రవాహము 303 కోట్ల 90 లక్షల రూపాయలని అమెరికావారు 1931 లో అంచనా వేసియున్నారు.

ఉద్యోగుల జీతములు	62 కోట్ల 10 లక్షల రూ
విదేశ వ్యాపారము	61 కోట్ల 20 లక్షల ,,
నౌకా లాభములు	42 కోట్లు
(ఇన్స్యూరెన్సు) భీమావ్యాపారము	10 కోట్ల 50 లక్షలు ,,
బ్యాంకింగు కమీషను, మారకము	7 కోట్ల 50 లక్షలు ,,
రైలురోడ్లు	12 కోట్ల 60 లక్షల ,,

వెరసి 303 కోట్ల 90 లక్షల రూ.

ఈ సొమ్ము వారికిట్లు చెందుచున్నదని నిర్ధారణచేసినారు.

వ్యాపారలాభము	6780	లక్షలు రూపాయిలు
పబ్లికుఋణములలో పెట్టుబడి	7500	,,
లాభముల తిరుగుపెట్టుబడి	7500	,,
ఇంగ్లాండుకు పంపబడు రెమిటెన్సులు మొదలగు పైకము	6000	
ప్రభుత్వపంపుళ్లు	1500	,,
వివిధములు	1110	..

వెరసి 303,90 లక్షలు రూపాయిలు

భారత దేశప్రజల దామాషా ఆదాయ మతిహీనముగా నుండుటకు గల మూలకారణములలో నిదియొకటి.

భారతదేశ ప్రజల దామాషా ఆదాయము.

వి వి ధ అం చ నా లు.*

ఎవరిఅంచనా?	ఏసంవత్సరము?	దామాషాఆదాయము. మనిషి 1 కి సాలుకు ఎన్నిరూపాయలు.
దాదాభాయి నౌరోజీ	1870	రు 20—0—0
బారింగు బార్బరు	1882	27—0—0
డిగ్బి	1898-99	18—0—0
కర్జను ప్రభువు	1900	30—0—0
డిగ్బి	1900	17—4—0
అట్కిన్సన్	1875	25—0—0
,,	1895	34—0—0
,,	1911	50—0—0 80—0—0
వాడియా జోషీగార్లు	1913-14	44—5—6
షా ఖంబటాగార్లు	1921	67—0—6
ఫీండ్లే షిరాస్	1921	107—0—0
,,	1922	116—0—0
సర్ విశ్వేశ్వరయ్యగారు	1931	80—0—0

* విశ్వేశ్వరయ్యగారివిగాక తక్కిన అంకెలు Indian Economics by G. B. Jathar and S. G. Beri, అను గ్రంథము నుండి.

ఈ అంకెలవిషయములో గమనింపవలసిన ముఖ్యవిషయములు.

1. ధరల తేడాలు: 1913 - 14 లో 45 రూపాయల ఆదాయము 1921 - 22 లో 81 రూపాయలతో సమానము.
2. షా ఖంబటాగార్లు బ్రిటీషురాజ్యము సంస్థానములుకలిపి అంచనా వేసిరి. బ్రిటీషురాజ్యము కొంచె మధిక భాగ్యవంతము గనుక తక్కిన అంచనాల దామాషా తగ్గును.
3. ఫిండ్లేషిరాగ్జ్ గారి అంచనాలో వేలకువేలు సంపాదించు వృత్తివంతులు ఉద్యోగుల ఆదాయము చేరినది.
4. వివిధ దేశముల ఆదాయములతో నిది పోల్చిచూచునప్పుడు ఆయాదేశీయుల ఆహారవ్యవహారములుకూడ గమనింపవలసి యుండును. అందరికి నొకే జీవనాధారపద్ధతు లుండవు.
5. ఇటీవల 1931 లో బ్యాంకింగు విచారణ సంఘమువారు భారత దేశములోని కర్షకుల దామాషా ఆదాయము ఎంత హెచ్చు మదింపువేసినను సాలుకు తల 1కి 42—0—0 రూపాయలకన్న లేదని నిర్ణయించినారు. అందువలన మన దేశములో తల 1 కి దామాషా ఆదాయము రోజు 1 కి రు 0—1—7 లు.

వివిధ దేశములలో సాలుకు మనుష్యునికి వచ్చు దామాషా ఆదాయము కొన్ని అంచనాలు (రూపాయలు)

దేశము	1900	సంగ్రామ పూర్వము.	1914	1919	1924
అమెరికా	585	750	1080	1850	3328
బ్రిటిషుదీవులు	...	600	750	1250	1456

దేశము	1900	సంగ్రామ పూర్వము	1914	1919	1924
జర్మనీ	330	705	450	520	570
ఫ్రాన్సు	405	495	570	...	603
కెనడా	390	435	600	1420	1511
ఆస్ట్రేలియా	600	480	830	1431	1431
జపాను	...	345	345	198	205
భరతఖండము	17-4-0	30	45	74	80

ఇట్టి బీదజనులపైన పన్నులభార మెట్లు వృద్ధియగు చున్నదో చూతము:—

(పురుషోత్తమదాస్ ఠాకూర్దాస్ గారి అంచనా)

		రు. అ. పై.
1871	లో తల 1 కి సాలుకు పన్ను	1-13- 9
1881	,,	2- 2- 3
1901	,,	2- 6- 6
1911	,,	2-11- 3
1913	,,	2-14- 5
1922	,,	6- 1- 8
1921-22	,, (ప్రభుత్వ అంచనా)	5- 1- 1
1925-26	,,	5-10- 9
1927-28	,,	5-10-10
1929-30	,,	5- 5- 6
1932-33	,,	5- 0- 6

ఇతరదేశములతో పోల్చినచో నిది తక్కువగా కనబడి నను దామాషా ఆదాయమునుబట్టి యత్యధికమే. తక్కిన దేశ ములలోవలె గాక మన దేశములో ధనికులకన్న బీదవారే నూటికి నలుబదివంతు లధికపన్ను భరించుచున్నట్లు ప్రొఫె సర్ షా ఖంబటాగార్లు తెల్పినారు. దీనికి కారణము బీదలను బాధించు భూమిపన్ను, ఉప్పుపన్ను అధికముగా నుండుట. ఇతరదేశములలో ఆదాయపుపన్ను, సుంకములు, అధికములు.

పన్నుల పద్ధతి.

1928-29 లో మన దేశమునందలి పన్నులను,ఇంగ్లాండు జపానులలో విధించబడిన పన్నులను జూచినచో ఆయా విధాన ములలోని తారతమ్యము కనబడును. ఆ దేశములలో ధనికుల పైనబడు పన్ను ఎక్కువయు బీదవారిపైన బడునది తక్కువగ నుండగా మన దేశములో నందుకు విరుద్ధముగా నున్నది.

	భరతఖండము	ఇంగ్లాండు	జపాను
1 ఆదాయపుపన్ను (ఇన్ కంటాక్సు)	12.5	43.77	32.9
2 వారసత్వముల పై పన్ను మరణములపన్ను	(లేదు)	14.9	(లేదు)
3 భూమిపన్ను	25.3	.13	(8.1)
4 సుంకములు	41.0	20.7	16.9
5 ఆబ్కారి	13.9	20.5	42.1
6 నల్లమందు	2.4	(లేదు)	(లేదు)
7 ఉప్పు	4.9	(లేదు)	(లేదు)
పన్నుల విధానపు మొత్తము.	100	100	100

* పన్నులభారము

(1923—24 లెక్క)

ప్రభుత్వపు ఆదాయము పద్దు:	ధనికులపైన	బీదలపైన
	(కోట్లరూపాయలు)	
సుంకములు	20	21
భూమిపన్ను, నీటితీరువ	20½	21½
ఆదాయముపన్ను	20	...
ఆబ్కారీపన్ను	...	20
ఉప్పుపన్ను	1¼	7½
అడవులు, రిజిస్ట్రేషను	2	5
స్టాంపులు	6½	6½
రైళ్లు	33	60
తపాలా ఆఫీసు	5	5½
మునిసిపలు పన్నులు	3	10
జిల్లాబోర్డు ,,	...	10
వెరసి కోట్ల రూ॥ లు.	111¼	167

ఇట్లు ధనికులకన్న బీదలు 56¾ కోట్ల రూపాయలు అధికపు పన్ను భరించుచున్నారు.

ఇట్టి విపరీతపుపన్నుల విధానముచే గ్రహించిన పన్ను నెట్లుపయోగించుచున్నారు ? ఋణతీర్మానము క్రింద నూటికి

* Sixty Years of Indian Finance [2nd Edition]

15.2 వంతులు; సైనికవ్యయముక్రింద 39.5 వంతులు; సివిలు పరిపాలన జీతములకొరకు 39.2 వంతులు; ఖర్చుచేయుచున్నారు. అందువలన దేశాభివృద్ధి కత్యంతావశ్యకములగు విద్య, ప్రజల ఆరోగ్యము, పరిశ్రమలు, వ్యవసాయముల కొరకు భారత దేశ రాష్ట్రీయప్రభుత్వములు చేయువ్యయ మతిహీనముగానున్నది.

1928—1929 లెక్కలు. *

రాష్ట్రము	మొత్తముఖర్చు (రూపాయలు)	తల 1కి ఎంత? (రూపాయలు)
మద్రాసు	4 కోట్ల 25 లక్షలు	1
బొంబాయి	3 కోట్ల 7 లక్షలు	1 $\frac{59}{100}$ రూపాయలో వంతులు
వంగరాష్ట్రము	2 కోట్ల 73 లక్షలు	29/50 ,,
సంయుక్తపరగణాలు	2 కోట్ల 98 లక్షలు	13/20 ,,
పంజాబు	2 కోట్ల 90 లక్షలు	1 $\frac{2}{5}$,,
బీహారు & ఒరిస్సా	1 కోటి 47 లక్షలు	21/50 ,,
మధ్యరాష్ట్రము	1 కోటి 8 లక్షలు	77/100 ,,
అస్సాము	58 లక్షలు	19/25 ,,

దేశప్రజలు నానాటికి దరిద్రులై పోవుచున్నారు.♦ రైతులదుస్థితి వర్ణనాతీతము. వారుపన్నులిచ్చుకోలేక ఋణమున

* Life and Experiences of a Bengali Chemist. Sir P. C. Ray. ఇది సర్ ప్రఫుల్ల చంద్రరాయిగారి లెక్క.

♦ అనుబంధములో దేశస్థితిగతి లెక్కలపట్టికలను చూడుడు

మునిగినారు. 1891-92 లో మద్రాసు ప్రభుత్వమువారు ప్రక టించిన '40సంవత్సరముల అభివృద్ధి'యను నివేదికలోనే ఆనాటికి రైతులఋణభారము 29 కోట్లుండెనని ఒకకాకుల లెక్క వేసినారు. తరువాత సెంట్రల్ బ్యాంకింగు విచారణసంఘము వారిది 1931 నాటికి 150కోట్లనిఅంచనా వేసినారు. దీనికొరకు నియమింపబడిన సత్యనాధన్ ఐ.సి.ఎస్.గారిది 200కోట్లనినారు. నేడు యావద్భారతదేశ రైతులపైన వేయికోట్లు పైగా ఋణ భారము పడినది. దీనివడ్డీలు చెల్లించుకోలేక బాధపడచున్నారు.

నాలుగవ పరిచ్ఛేదము :

బ్రి టీ షు ప్ర భు త్వ యం త్ర ము.

I

బ్రిటిష్ పార్లిమెంటు సర్వాధికారము

భారతదేశము ఆంగ్లేయవర్తక కంపెనీవారికి చేజిక్కక పూర్వము 1600 వ సంవత్సరమునుండి మద్రాసు, సూరతు, బొంబాయి మొదలగు రేవు పట్టణములలో వారు స్థాపించిన (ఫ్యాక్టరీ) వర్తకస్థానములందు పనిచేయుచుండిన గుమాస్తాలు ఏజంట్లు మొదలగు ఉద్యోగులును, ఆవర్తకస్థానముల వ్యవహారములను నిర్వహించుటకు ఏర్పరుపబడిన ప్రెసిడెంట్లు లేక గవర్నరులును, వారికి సలహానిచ్చుటకు కంపెనీలోని అనుభవజ్ఞులగు ఉద్యోగులతో నిర్మింపబడిన కార్యాలోచన సంఘములు (కౌన్సిళ్లు)ను, నేటి బ్రిటిషుప్రభుత్వములోని ఐ. సి. యస్.

ఉద్యోగులకు, గవర్నరు, గవర్నరు జనరలులకు, కార్యాలోచన సభల (ఎగ్జిక్యూటివు కవున్సిళ్ళ)కు ప్రాతిపదికలని చెప్ప వచ్చును

కంపెనీవారు దేశాక్రమణచేయగనే, ఒక్కసారిగనే, నేటి ప్రభుత్వయంత్రమును స్థాపించలేదు. ప్రాత మొగలాయి ప్రభుత్వయంత్రమును, దానిలోని ప్రభుత్వోద్యోగులను వశము చేసికొని వారివలననే దేశముయొక్క రెవెన్యూ, (ఆదాయము) వసూలు, సివిలుపరిపాలన, పోలీసుపని, న్యాయవిచారణయు జరుపుచుండిరి. ఆనాటి (భారతీయ) "నేటివు" తహాశీలుదారులు గ్రామోద్యోగులు నేటికిని నిలుపబడినారు. మొగలాయి కాలమునాటి "అమల్ గుజారు" లే నేటి జిల్లాకలెక్టరులయి నారు. కొంతకాలమువరకు ఆనాటి ప్రాతభారతీయ యుద్యోగులపైన నీ కంపెనీవారి ఆంగ్లేయోద్యోగులు నౌఖరులు, పైతనిఖీచేయుచు, కొన్నాళ్లు జరిపిరి. తరువాత తామేస్వయముగా అధికారము వహించిరి. మద్రాసు మొదలగువానికి పైనచెప్పబడిన ప్రెసిడెంట్లు వలననే "ప్రెసిడెన్సీ" (రాజధాని) లనుపేరు వచ్చినది. నాటికి బొంబాయి, మద్రాస్, కలకత్తా రాజధానులలో కదానితో మరియొకదానికిని వాని పరిపాలక వర్గములకును పరస్పరసంబంధములేదు. వర్తకము చేయుటకు వచ్చిన ఈకంపెనీవారిట్లు పరిపాలన చేయసాగినందున ఇంగ్లాండు దేశములో నీకంపెనీవారి ప్రభువులగు "బ్రిటీష్ పార్లమెంటు వారు" 1773 లో నీదేశపు పరిపాలనా విధానమునుగూర్చి "రెగ్యులేటింగు ఆక్టు" అను నొక చట్టమునుచేసి కొన్ని కట్టు

ఖాటులతో నీదేశపరిభుత్వమునకు అనగా నాటిరాజధానులు, కార్యాలోచన సంఘములు వాని గవర్నరులు గల వివిధ పరిపాలక వర్గములకు పైన కలకత్తా గవర్నరునే అధిపతిగా జేసి "గవర్నరుజనరల్" అను బిరుదమునిచ్చిరి. 1773 లో వారన్ హేస్టింగ్సు మొదటి గవర్నరుజనరల్ అయ్యెను. ఈతడు దేశముయొక్క ఆంతరంగిక పరిపాలనము నందు కొన్నికట్టు దిట్టములను చేసెను. అదివరకుండిన కలగలపు పద్ధతులను రద్దుచేసి ప్రతిజిల్లాకు నొక "కలెక్టరు"ను నియమించి ఆతనికే రెవిన్యూ, పోలీసు, న్యాయవిచారణాధికారముల నిచ్చెను. ఇదియే నేటి బ్రిటిషుప్రభుత్వ యంత్రముయొక్క పునాది.

ఇట్లు పార్లమెంటువారీదేశ ప్రభుత్వమును గూర్చి శాసనములు చేయుచున్నను, నిజముగా నీ దేశపరిపాలన మంతయు ఇంగ్లాండులోని తూర్పు ఇండియావర్తక కంపెనీ వాటాదారులయొక్క కార్యనిర్వాహక సంఘమగు "డైరెక్టరుల కోర్టు" వారి యధికారముక్రిందనే జరుగుచుండెను. ఇచ్చటి గవర్నరుజనరలు మొదలు క్రింది యుద్యోగు లెల్లరుకూడ నీకంపెనీ డైరెక్టరుల తాఖీదులను శిరసావహించవలసియుండెను. కంపెనీవారీదేశమును తమస్వంత జమీందారీగా వ్యవహరించుచు, నీదేశపరిపాలనమును తమ స్వలాభముకొరకే జరుపసాగిరి. అన్యాయములు మితిమీరగా నీకంపెనీ పరిపాలనపైన కొంత పైతనిఖీ చేయుటకు కంపెనీ డైరెక్టరులతోపాటు పార్లమెంటు మంత్రులుగల "బోర్డుఆఫ్ కంట్రోలు" అను

నొక తనిఖీసభను ఏర్పరచి కంపెనీ వ్యాపారమునకు, పరిపాలనమునకు వేరు వేరు లెక్కలనుంచునట్లు నింక కొన్ని యేర్పాట్లు చేసి 1784 లో పార్లమెంటువారింకొక శాసనమును చేసిరి. కాని ఈ దేశమునకు గవర్నరు జనరలు మొదలు చిన్న యుద్యోగివరకు అధికారులను నియమించు హక్కు, దేశాదాయ వ్యయపద్ధతిని పరిపాలనా విధానమును నిర్ణయించు అధికారమును కంపెనీకే యుండెను. దేశముయొక్క నికరాదాయములనెల్ల కంపెనీ వాటాదారులు లాభములక్రింద పంచుకొనుచుండిరి. ప్రభుత్వస్వరూపమున తరువాత నెన్ని మార్పులు జరిగినను కంపెనీపరిపాలన 1858 లో రద్దుచేయబడు వరకుకూడ నీయన్యాయపు విధానమే అమలు జరుగుచుండెను.

అందువలన నీ దేశమునుండి అమితలాభమును సంపాదించుకొరకు అనేక దుర్మార్గపు పద్ధతులు అవలంబింపబడెను. పన్నులు వసూలుచేయుటకు, కలెక్టరులును, వారికింది యుద్యోగులగుతహశ్శీలుదారు మొదలగు వారునుతమపోలీసుఅధికారములనుపయోగించి రైతులను పీడించుటయేగాక అతిక్రూరములయిన హింసాపద్ధతులు అవలంబింపసాగిరి. క్రైస్తవమతబోధకులు దేశప్రజలను తమ మతము లో కలుపుకొనుటకు కంపెనీ యుద్యోగులతో కుట్రలుచేయసాగిరి. కంపెనీవారి దుష్పరిపాలనము మితిమీరినది. దేశీయరాజులు నవాబులు సింహాసనభ్రష్టులుగ జేయబడిరి. దేశభాగ్యభోగ్యములు కొల్లగొనబడుచుండెను. ఈ అన్యాయములవలన 1845 మొదలు 10 సంవత్సరములు దేశములో తీవ్రమయిన ఆందోళన బయలు దేరినది.

మద్రాసులో గాజుల లక్ష్మీనరుసు సెట్టిగారును ఇతర రాష్ట్రము లందు నితరభారతీయ ప్రముఖులును స్వదేశ సంఘములను స్థాపించి స్వధర్మరక్షణకొరకును, దేశప్రజలబాధలు బాపుట కును దేశపరిస్థితులను దెలుపుచు కంపెనీ డైరెక్టరులకు, పార్ల మెంటువారికిని అనేక మహాజరులంపిరి. ఆనాటి ఆంగ్లేయులలో కూడ జాన్ బ్రూస్ నార్టన్, డేవిడ్ హేర్ మొదలగు కొందరు మహానుభావులు భారతదేశోద్ధరణకు పాటుబడసాగిరి, గాని లాభము కలుగలేదు. పార్లమెంటువారు వీరి మొరలను చెవినిపెట్టక 1853 లో కంపెనీవారికి మరల రాజ్యాధికార పట్టా నిచ్చిరి. ఇట్టి దుర్భరమైన స్థితిగతులలో దేశములో విప్లవాగ్ని బయలుదేరి 1857 లో స్వదేశరాజులు, నవాబులు, హిందూ మహమ్మదీయ ప్రజలు, భారతీయ సిపాయిలు, నేకమై ఈ విదేశీయ పరిపాలన నంతమొందించుటకు స్వాతంత్ర్యసమరము జరిపిరి. గొప్పరక్తపాత మయినపిదప, ఇంగ్లాండు పార్లమెంటు వారు కన్నుతెరచి కంపెనీ ప్రభుత్వమును రద్దుచేసిరి.

నేటి భారతదేశ పరిపాలనా విధానమునకు పునాది 'సిపాయి విప్లవా' నంతరము 1858 సంవత్సరమున ఇం గ్లాండుదేశపు పార్లిమెంటువారు చేసిన ఇండియా రాజ్యాంగ చట్టమే. స్వరూపమున తరువాత కొన్ని మార్పులుజరిగినను దీని స్వభావము మాత్రము మారలేదు. దాని ప్రకారము భారత దేశమున నదివరకు జరుగుచుండిన తూర్పు ఇండియా కంపెనీ యొక్క ప్రభుత్వము రద్దుచేయబడి ఆంగ్లరాజమకుటముక్రింద బ్రిటీషుసామ్రాజ్య పార్లిమెంటు ప్రభుత్వము ప్రారంభ

మైనది. ఆచట్టమునుబట్టి భారత దేశప్రభుత్వ వ్యవహారముల నిర్వహణమునకు పార్లమెంటుకు బాధ్యతవహించి ఇంగ్లాండు మంత్రి మండలిలో సభ్యుడుగానుండు ఒక రాజ్యాంగమంత్రి (సెక్రెటరీ ఆఫ్ స్టేటు) నియమింపబడెను. ఇతని యధికారమునకు లోబడి ఆంగ్లరాజు పేరున భారత దేశపు గవర్నరు జనరలు రాజప్రతినిధిగా నీ దేశమును పరిపాలించునట్లు నిర్ణయింపబడినది. ఆప్రకారము నాటి ఇంగ్లాండు ఏలికయగు విక్టోరియా రాణి 1858 లో భారత దేశమున తన పరిపాలనను ప్రకటించుచు నాటి గవర్నరు జనరలగు క్యానింగును రాజప్రతినిధిగా చేసెను. పార్లమెంటువారి సలహాతో విక్టోరియా "ఇండియా మహారాజ్ఞి" అను బిరుదును 1876 లో శాస్త్రోక్తముగా ధరించగా 1877 జనేవరు 1 వ తేదిన ఢిల్లీ దర్బారులో నీసంగతి ప్రకటింపబడెను.

ఇట్లు ఆనాటికుండిన 23 కోట్ల భారతీయ ప్రజలు గల భారత దేశభాగము "బ్రిటీషు ఇండియా"గా చేయబడి ఇంకను ఆనాటికిగల 6 కోట్ల జనసంఖ్యగలిగి స్వదేశసంస్థానాధీశులుక్రింద నుండిన భాగముతో కలిపి "బ్రిటీషుసామ్రాజ్యము"లో చేర్చబడి, ఇంగ్లాండురాజు లేక రాణి, కామన్సుసభ ప్రభువుల సభ కలిసిన 'పార్లమెంటు' అనబడు బ్రిటీషు ప్రజాప్రభుత్వసంస్థయొక్క తాబేదారీపాలిత రాజ్యముగా చేయబడినది. 1858 చట్టముక్రింద ఇంగ్లాండు పార్లమెంటుకు బాధ్యత వహించు ఇండియా మంత్రికి, పూర్వము కంపెనీ కాలమున బోర్డుఆఫ్ కంట్రోలువారికిని కంపెనీ డైరెక్టర్లకును రహస్య

కమిటీకి నుండిన అధికారము లన్నియు సంక్రమించినవి. భారత దేశములోని గవర్నరు జనరలు మొదలు క్రిందనున్న చిన్నయధికారులవరకు అందరు నీతని ఆజ్ఞలను శిరసావహించవలెను. ఈమంత్రి కొన్ని అధికారములను స్వయముగానే చలాయించును. కొన్నిటిని తనసహాయము కొరకేర్పడిన కార్యాలోచన సభతో కలసి చలాయించును. కొన్ని రాజకీయ రహస్య విషయములు ఇతరముఖ్య వ్యవహారములు తప్ప తక్కిన వ్యవహారములన్నియు కార్యాలోచనసభ యెదుట పెట్టబడును. పూర్వము రహస్యకమిటీవారి ద్వారా బోర్డుఆఫ్ కంట్రోలు వారు పంపు రహస్యపు తాఖీదులు స్వదేశ సంస్థాన వ్యవహారములు పైన చెప్పబడిన తరగతిలోచేరిన రాజకీయ రహస్య విషయములు. ఈకార్యాలోచనసభలో 15మంది సభ్యులుండిరి. అన్నివిషయములు మెజారిటీ తీర్మానము ప్రకారము జరుగుచుండెను. వ్యవహార బాహుళ్యమువలన అన్ని సంగతులు కార్యాలోచనసభ వారందరునుకలసి ఆలోచించుట కష్టము గనుక ఫైనాన్సు(ద్రవ్య) రాజకీయ, మిలిటరీ, రివిన్యూ, స్థితిగతి లెక్కలు, న్యాయవిచారణ, పబ్లికుశాఖ, పబ్లికు వర్కులు, స్టోర్సు అనబడు కమిటీలుగా విభజింపబడి ఈసభవారు పనిచేయుచుండిరి. పూర్వము బోర్డు ఆఫ్ కంట్రోలు కార్యాలయముక్రింద నుండినసిబ్బంది యావత్తు ఇండియామంత్రి కార్యాలయమునకు మార్చబడెను. క్రొత్తఉద్యోగములుకూడ నిర్మింపబడి వాని కర్తవ్యములు, జీతములు, పింఛనులు సభాయుతుడగు రాజునాజ్ఞవలన నిర్ణయింపబడెను.

ఇండియామంత్రికి భారత దేశపరిపాలనపైన సర్వాధి కారముకలదు. ఇది యెట్టిదనగా నీదేశాదాయములో నొక దమ్మిడీయైనను ఖర్చుపెట్టవలెనన్నను ఈతనిఅనుజ్ఞను గవర్నరు జనరలు పొందవలెను. అయితే ఆచరణలో నెలకు 250 రూపాయిలకు లోబడిన జీతములు ఉద్యోగములును సాలుకు 25 వేల రూపాయిలకు హెచ్చుఖర్చుగాని ఉద్యోగవర్గపు ఏర్పాటులు మాత్రము ఇండియాగవర్నమెంటుకు వదలబడెను.

1858 సంవత్సరపు చట్టమువలననే భారత దేశముపైన బ్రిటీషుపార్లమెంటుకుగల సర్వాధికారము స్పష్టీకరింపబడినది. రాచరికపు హక్కులనుబట్టి ఆంగ్లరాజులకుగల అధికారములు, మొగలాయిసామ్రాజ్యచక్రవర్తులనుండి బ్రిటీషువారికి సంక్రమించిన సర్వాధికారములు, భారత దేశములోను ఇంగ్లండులోను రాజ్యాంగవ్యవస్థకుగల నీ యధికారములు పార్లమెంటుచట్టము ద్వారా స్థిరీకరింపబడినవి. గవర్నరుజనరలుకు అతని కార్యాలోచనసభకు గల సంబంధములు, కర్తవ్యములు, రాజధాని ప్రభుత్వములపైన ఆతనికిగల అధికారములు, (స్థానిక) రాష్ట్రీయ శాసనసభల యొక్కయు హైకోర్టుల యొక్కయు ఇండియా మంత్రియొక్కయు అధికారములు కూడ చట్టబద్ధములు చేయబడినవి. భారత దేశమునకు పార్లిమెంటు వారెట్టి చట్టమైన చేయవచ్చును. భారత దేశమునకు ఋణములు చేయుటకు ఇండియా మంత్రి కధికారమివ్వబడినది. సరిహద్దు సంరక్షణకొరకు తప్ప సైన్యముక్రింద వ్యయముచేయుటలో ఇండియాశాసనసభ యిష్టములేనిది పార్లి

మెంటువా రీదేశాదాయము ఖర్చుపెట్టరాదను నొకనియమము చేయబడెను. సీమలో కావలసిన ఖర్చులన్నియు సీదేశాదాయము నుండియే వ్యయము చేయబడును. ఇండియామంత్రి జీతము కార్యాలయ ఖర్చు, తక్కిన రాజ్యాంగ మంత్రులవలె కామన్సుసభలో వోటుకు పెట్టబడవు. భారత దేశ ఆదాయ వ్యయ లెక్కలు ప్రజల నైతిక ఐహికాభివృద్ధిని గూర్చిన నివేదికయు ప్రతియేటను పార్లిమెంటు ఎదుటపెట్టబడవలె నని నిర్ణయింపబడెను.

II

స్వదేశసంస్థానములు*

1858 వ సంవత్సరపు రాజ్యాంగచట్టమునుబట్టి స్వదేశ సంస్థానధీశులందరు ఇంగ్లాండురాణీయెడలను ఆమెసంతతివారి యెడలను విధేయులై వారి సర్వాధికారమునకు లోబడియుండునట్లు రాజ్యాంగధర్మమునుబట్టి స్థిరపడినది. ఆనాటి గవర్నరు జనరలగు కాన్నింగు మొదటి వైస్రాయిగా ప్రకటింపబడెను. సంస్థా

* బ్రిటిషువారు మనదేశము నాక్రమించిన కాలములో కొందరురాజులు వారికి సహాయము చేసియు వారినాశ్రయించియు వారితో సంధియొడంబడికలు చేసికొనియు తమరాజ్యములు కొన్ని షరతులకులోబడి నిలుపుకొనిరి. ఈ రాజ్యములే నేటి స్వదేశ సంస్థానములు. ఇవి స్వతంత్రరాజ్యములుకావు. ఇవి బ్రిటిషు సార్వభౌమ ప్రభుత్వముయొక్క అదుపుఆజ్ఞలకు లోబడి బ్రిటీషు సామ్రాజ్యములో చేరిన శాబేదారీ పాలిత రాజ్యములు. ఈ సంస్థానాధీశులకును బ్రిటిషు ప్రభుత్వమునకును మధ్య అమలులోనున్న ఒడంబడికలనుబట్టి వీని అధికారములు గౌరవములు యేర్పడియున్నవి. ఎప్పటిక

నాధీశుల రాజ్యములుకూడా ఇంగ్లాండు రాణీవైనందున ఇక నేభాగమును మరలకలుపుకొనుట యనునది జరుగదు; కాని తగుకారణమున్నచో నొకసంస్థానాధీశుని తొలగించి ఇంకొకరిని సింహాసనమున నిలుపవచ్చును. ఈసిద్ధాంతము మేయోప్రభువు రాజప్రతినిధిగానుండినప్పుడు రాజపుత్రస్థానములో ఆల్వారురాజు విషయమున తీసుకొనిన చర్యలో స్థిరపడెను. తరువాత నీయధికారమును పురస్కరించుకొనియే బరోడా రాజు రెసిడెంటుకు విషప్రయోగము జేసెనని అతనిని పదభ్రష్టుని జేసిరి. ఇటీవల బావ్లా హత్యకేసువలన ఇందూరు

ప్పుడు ఇంగ్లండునుండి ఇండియా రాజ్యాంగ కార్యదర్శి జారీచేయు తాఖీదుల ననుసరించి భారత దేశములోని ఆంగ్లరాజ ప్రతినిధియగు వైస్రాయి ఈ సంస్థానములపైన అధికారములు చలాయించుచుండును. బ్రిటిషు ప్రభుత్వము తరపున 'రెసిడెంటు'ను పేర నీ సంస్థానములందొక బ్రిటీషు అధికారి యెల్లప్పుడు నిలిపియుంచబడును. అతడు వైస్రాయికి బాధ్యుడై యుండును. సంస్థానాధిపతులు తను రాజ్యములను ఈ రెసిడెంట్లయొక్క సలహాను పొందియే పరిపాలించుచుందురు. రెసిడెంట్లను మంచిచేసికొనినచో సంస్థానముల ఆంతరంగిక పరిపాలనములో సంస్థానాధిపతు లెంత నిరంకుశముగా ఎంత అన్యాయముగా ప్రవర్తించినను దిక్కుఉండదు. చాలమంది సంస్థానాధిపతులు తమరాజ్యములను తమస్వంతఆస్తిగా అనుభవించుచు ప్రజలపైన పన్నులు విధించి వసూలుచేసి తమయిచ్చవచ్చినట్లు ఖర్చుపెట్టుచుందురు.

సంస్థాన పరిపాలనమునందు ప్రజల కెట్టిఅధికారములును లేవు. ఇటీవల మైసూరు తిరువాన్కూరు కొచ్చిను మొదలగు సంస్థానములందు ప్రజాప్రతినిధి సంస్థలునెలకొల్పి పరిపాలనలో ప్రజలకు కొంచెము ప్రవేశము గలిగించుట జరుగుచున్నను మొత్తముమీద నీ సంస్థానముల పరిపాలనా విధానము నిరంకుశ రాజరికముగనే యున్నది.

రాజును తొలగించి కొమారుని నిల్పిరి. రాజకీయకారణముల వల్ల నాభారాజును, దేవాస్ రాజును, ఆల్వారు రాజును పదచ్యుతులుగ జేసిరి. బొమ్మమారినప్పుడెల్ల బ్రిటీషువారి సర్వాధికారమును పలుకుబడియు హెచ్చుచుండును.

III

కేంద్రపరిపాలన : ఇండియా గవర్నమెంటు

1858 మొదలు క్రొత్తరాజ్యాంగమున భారతదేశ ఆంతరంగికపరిపాలనమున హెచ్చుమార్పులు జరుగలేదు. దేశపాలనమునకు పూర్వమువలెనే గవర్నరుజనరలే అధిపతి. శాసనధర్మములందు వైస్రాయియను పేరు లేదుగాని సామాన్యముగా అతడాపేరుతోనే వ్యవహరింప బడసాగెను.

ఈ సంస్థానాధిపతు లాండొరులతోగాని విదేశములతోగాని రాజ్యాంగవ్యవహారములు జరుపుటకువీలులేదు. అయధికారము సార్వభౌమ ప్రభుత్వము వారికి మాత్రమేకలదు. సంస్థానముల అంతరంగిక వ్యవహారములందు శాంతికి భంగము కలిగినచో మాత్రము బ్రిటీషుప్రభుత్వము వారు జోక్యము కలిగించుకొందురు. సంస్థానముల్లో దుష్పరిపాలనము ప్రబలినట్లుగాని, సంస్థానాధీశుడు పరిపాలించుట కశక్తుడైనట్లుగాని సంస్థానము బ్రిటీషుప్రభుత్వముపట్ల రాజద్రోహము చేయుచున్నట్లుగాని బ్రిటీషు సార్వభౌమ ప్రభుత్వమువారికి రూఢియైనచో తగుచర్య గైకొందురు. ఇటిసంస్థానములలో సాధారణముగా అన్యాయములు జరుగుచునేయుండునుగాని బయటకురావు. ఇట్టి సంస్థానములు పెద్దవి చిన్నవి కలిసి రమారమి 600 కలవు. కొన్ని సంస్థానములు పేరునకే సంస్థానములుకాని నిజమునకు చిన్న జమీందారీలేయని చెప్పవచ్చును.

ఆంగ్లరాణి లేక రాజు యొక్క ఫర్మానాక్రింద నితడు నియమింపబడి 5 సంవత్సరములు పరిపాలించును. ఇతనికి ఖర్చులుగాక సాలుకు 2 లక్షల 50 వేల రూపాయిలు జీతము. దేశ పరిపాలనకంతకు నితడు బాధ్యుడైయుండును. స్వదేశసంస్థానముల వ్యవహారములపైనగూడా అదుపుఆజ్ఞలు కలిగియుండును. సాక్షాత్తుగా ప్రభుత్వము చలాయించుటలో నీప్రభుత్వాధికారములు కేంద్రరాష్ట్రీయప్రభుత్వముల మధ్యవిభజింపబడినవి. కార్యాలోచనసభాయుతుడగు గవర్నరుజనరలుకే 'ఇండియా(ప్రభుత్వము)గవర్నమెంటు' అనిపేరు. ఈకేంద్రఇండియా గవర్నమెంటువారికే విదేశవ్యవహారములు, దేశరక్షణము, పన్నులవిధింపు, చెలామణి, ఋణము, నిరకునామా (టారిఫ్)లు తపాలా, తంతి, రైళ్లు, పైన అధికారమునుంచుకొని తక్కిన అంతరంగిక పరిపాలన పన్నులు (రివిన్యూ) దేశాదాయము వసూలు, విద్య, వైద్యము, ఆరోగ్యము, పల్లంసాగునీటిపారుదల, బిల్డింగులు, రోడ్లు రాష్ట్రీయప్రభుత్వములకు వదలబడినవి. అయినను ఈరాష్ట్రీయపరిపాలనలపైన కేంద్రప్రభుత్వము పెత్తనము చేయుచుండును. సామాన్యపరిపాలనా విధానమునెల్ల ఈకేంద్రప్రభుత్వమే నిర్ణయించి అవి సరిగా జరుగుచున్నవో లేవో యని ప్రభుత్వనివేదికలనుబట్టి తనిఖీచేయుచుండును.

తాను వ్యవహరించు రైళ్లు, తపాల, తంతి మొదలగు ప్రభుత్వశాఖల ముఖ్యాధికారులనుగాక రాష్ట్రీయప్రభుత్వములకు వదలిన వ్యవసాయము, సాగు, అడవులు, విద్య,

వైద్యము మొదలగు శాఖలపైన తనిఖీకొరకు కొందఱు ఉద్యోగులనుకూడా కేంద్రప్రభుత్వము నియమించును. రాష్ట్రీయ ప్రభుత్వముల ఆదాయవ్యయ ప్రణాళికలు కేంద్ర ప్రభుత్వమునకు పండబడగా వానిని అవసరమైనచో సవరణ చేయును. రాష్ట్రీయ ప్రభుత్వము నియమించు ఉద్యోగి వర్గములు అదనపుసంఖ్య ఉద్యోగుల నియామకమునకు కేంద్ర ప్రభుత్వమువారు అనుమతించవలెను. అందువలన కేంద్రప్రభుత్వము అంగీకరింపనిది రాష్ట్రీయ ప్రభుత్వములు పరిపాలనకు సంబంధించిన ఏక్రొత్తకార్యము చేయవీలులేదు. రాష్ట్రీయ ప్రభుత్వములోని ఉద్యోగులకు ఇతర ప్రజలకు ఆ ప్రభుత్వముల ఉత్తర్వులపైన కేంద్ర ప్రభుత్వమునకు అప్పీలుచేసికొను అధికార మివ్వబడినది. మద్రాసు బొంబాయి రాష్ట్రములుగాక తక్కిన రాష్ట్రములందు ముఖ్యమైన ప్రభుత్వోద్యోగుల నియామకమునందెల్ల కేంద్రప్రభుత్వమువారి అనుమతి పొందవలెనను నిబంధన మేర్పరుపబడినది. పెద్ద రాష్ట్రములకు వేరువేరు ఆదాయవ్యయపట్టికలుండును. రాష్ట్రములో వసూలు చేసిన ఆదాయములో భాగమును పొందును. వీనిలో ముఖ్యముగా భూమిసిస్తు, సెస్సులు, ఎక్సైజు, స్టాంపులు అడవులు, ఆదాయపుపన్ను రాష్ట్రముల కొసగబడినవి. మొదటి రోజులలో ఇంత కాలము ఇట్లు వసూలుచేసికొని ఉపయోగించుకో వచ్చునని కొంత కాలపరిమితివరకు నిర్ణయింపబడుచుండెను. 1906 తరువాత నిదిస్థిరముగా నిర్ణయింపబడెను. ముఖ్యమైన రాష్ట్రములకు శాసన సభలుండెను. కాని కేవలము రాష్ట్రీయ వ్యవహా-

రములను గూర్చి మాత్రమే శాసించుటకు వీలుండెను. ఆ శాసన సభ(లెజిస్లేటివు కౌన్సిలు)లు చేయు శాసనముల న్నియు గవర్నరుజనరలుఆమోదము పొందవలెను. ముఖ్యమైన స్వదేశసంస్థానము లన్నిటి పైన గవర్నరు జనరలే అధికారము కలిగియుండును. తిరువాంకూరు, కొల్హాపూరు, పాటియాల సంస్థానములపైన మాత్రము ఆయా రాష్ట్రీయ ప్రభుత్వముల కధికార మీయబడెను. ఇది చారిత్రిక పరిణామము.

గవర్నరుజనరలు కార్యాలోచన సభలో పూర్వము సామాన్యసభ్యులు నలుగు రేయుండిరి. 1861 లో 5వ సభ్యుని నియమించుట యవసరమని అట్లుచేసిరి. 1874 లో పబ్లికు వర్కులకు అవసరమైనచో 6వ సభ్యుని జేర్చుకొనవచ్చునని శాసించిరి. సర్వసేనాని ఎప్పుడును అసాధారణ సభ్యుడుగా నుండును. ఈకార్యాలోచన సభలో మెజారిటీ అభిప్రాయ ప్రకారమే వ్యవహారములు తీర్మానింపబడును; గాని గవర్నరు జనరలు అత్యావసర సమయములందు భిన్నముగా వర్తింపవచ్చును. ఈసభకు గవర్నరుజనరలే అధ్యక్షత వహించును. అతడు హాజరులేనిచో సీనియర్‌సభ్యుడు అట్లుచేయును. ఈ కార్యాలోచనసభ పూర్వము అన్ని వ్యవహారములు కలిసి ఆలోచించుచుండెను. లా మెంబరు, ఫైనాన్సు మెంబర్లు మాత్రం వేరుగానుండిరి. అయితే క్యానింగు హయాములో 1858 లో వ్యవహార బాహుళ్యము వలన ఒక్కొకసభ్యుని కొక్కొకశాఖ విభజించి యివ్వబడెను. చాలాముఖ్యమైన వ్యవహారములు మాత్రము గవర్నరుజనరలో లేక అందరుకలిసిన సభయో

పరిష్కరించుచుండును. క్యానింగుకాలములో ప్రభుత్వశాఖల పరిపాలనము ఐరోపాలోని రాజ్యముల మంత్రిమండలి (క్యాబినెట్టు) పద్ధతి ప్రకారముగా అచ్చటిమంత్రుల కేయే అధికారములుండునో ఈసభ్యులకు నాయాఅధికారము లుండునట్లు పరిపాలనశాఖలు విభజింపబడెను. ఈ సభ్యులపైన గవర్నరు జనరలు అదుపుఆజ్ఞలుపై పెత్తనము వహించియుండెను. ఈ ప్రభుత్వశాఖలు విదేశ, స్వదేశ, రివిన్యూ, వ్యవసాయ, శాసననిర్మాణ, ఫైనాన్సు, పబ్లికువర్క్సు, వాణిజ్యపరిశ్రమిక, సైనిక, మిలిటరీ శాఖలుగా విభజింపబడినవి. విదేశ వ్యవహారములు గవర్నరుజనరలే చూచుచుండెను. దీనిలోస్వదేశసంస్థాన వ్యవహారములు చేరియుండును.

IV

రాష్ట్రీయ పరిపాలన

బ్రిటిష్ ఇండియాలో 8 పెద్దరాష్ట్రము లుండెను. మదాసు బొంబాయి రాజధానులొక్కొక గవర్నరు క్రిందను బెంగాలు, సంయుక్తరాష్ట్రము,(ఆగ్రా, అయోధ్య) పంజాబు, బర్మా, తూర్పు వంగరాష్ట్రము, అస్సాములు ఒక్కొక లెఫ్టినెంటు గవర్నరు క్రిందను తక్కిన చిన్నభాగములగు పశ్చిమోత్తర పరగణాలు, బెలూచిస్థానము,కూర్గు, అజ్మీరు, మేర్వారు, అండమానులు కమీషనర్ల క్రింద నుండెను. ఈ ప్రభుత్వము లన్నియు గవర్నరు జనరలు చెప్పినట్లు నడువవలెను.

మద్రాసు రాజధాని పరిపాలనముయొక్క వివరములను చూచినచో రాష్ట్రీయవిధానము తెలియును. ముగ్గురు సభ్యులుగల కార్యాలోచన సభాయుతుడగు గవర్నరునందు రాజధాని ప్రభుత్వము నెలకొల్పబడియుండెను. ఆసభలో నొకడు తత్కాలమునాటి సర్వసేనాని. గవర్నరులేనిచో "సీనియర్ మెంబ"రధ్యక్షుడు. ఈమెంబర్లను రాణీ నియమించును. శాసన నిర్మాణముకొఱకు చేర్చుకొనబడు సభ్యులను గవర్నరు నియమించును. చీఫు శెక్రిటరీ, రివిన్యూ శెక్రిటరీ, పబ్లికు వర్క్సు శెక్రిటరీ, నీటిపాఱుదల జాయింటు శెక్రిటరీలు, క్రింద నలుగురు అండరు శెక్రిటరీ లుండిరి. న్యాయవిచారణశాఖ, శాసన నిర్మాణశాఖకు ఒక అసిస్టెంటు శెక్రిటరీకూడ యుండును. చీఫ్ శెక్రటరీక్రింద ఫైనాన్సు (ద్రవ్యశాఖ) న్యాయవిచారణ, విద్య, రాజకీయము, మతము, నావిక, శాసన నిర్మాణ పిటీషన్లు, శాఖలుండెను. రివిన్యూ శెక్రిటరీక్రింద, రివిన్యూ పింఛనుశాఖలు, పబ్లికువర్క్సు సెక్రిటరీ, నీటిపారుదల జాయింటు సెక్రిటరీక్రింద పబ్లికువర్క్సు, పబ్లికువర్క్సు సెక్రిటరీక్రింద రైల్వేలు, మిలటరీ సెక్రిటరీక్రింద సైనికశాఖ యుండెను.

VI

ఐ. సి. ఎస్. ఉద్యోగివర్గము

భారతదేశప్రభుత్వయంత్రమును నడుపునది అనగా నీకోట్లకొలదిప్రజలను సాక్షాత్తుగా పరిపాలించునది సంస్థానాధీశులతో సాక్షాత్తుగా వ్యవహరించునది రమారమి 1200

సంఖ్యగల సివిలు మిలిటరీశాఖల ఆంగ్లేయోద్యోగులై యున్నారు. బ్రిటీషు ఇండియాలో 250 జిల్లాలపైగానుండెను. జిల్లా 1 కి 4430 చతురపు మైళ్లు. 9 లక్షల 31 వేల జనసంఖ్య దామాషాగానుండెను. ఈజిల్లాల పరిపాలనను ప్రభుత్వశాఖల లోని వివిధవ్యవహారములను నిర్వహించునది ఈఉద్యోగవర్గమే. వీరికి "కవనెంటెడ్ సివిలుసర్వీసు" అని పేరు. వీరుద్యోగమున చేరకపూర్వము ఇంగ్లండులో ఇండియామంత్రితో తమ ఉద్యోగ షరతులను గూర్చియు హక్కుబాధ్యతలు జీతభత్యములు పింఛనులు మొదలగు వానినిగూర్చియు ఒక "కవనెంటు"లేక ఒడంబడికను చేసికొనుట అనాదినుండిజరుగుచున్నందున ఈఉద్యోగ వర్గమున కాపేరువచ్చెను. నాటి ఆంగ్లేయ సివిలుసర్వీసు ఉద్యోగులెల్లరు తూర్పుఇండియాకంపెనీనాటి ఫ్యాక్టరీల గుమాస్తాలు, ఏజెంట్లు, వర్తకులయొక్క సంతతియని చెప్పవచ్చును. కంపెనీకాలములో నీ ఉద్యోగులు నిర్వహించవలసిన పరిపాలన వ్యవహారములకు తగిన శిక్షణముగాని తగు జీతములుగాని వారికి లేకుండెను. అందువలన లంచగొండెతనము స్వంతవ్యాపారము మున్నగు దురాచారములు ప్రబలియుండెను. క్లైవు వారన్ హేస్టింగ్సులు ఈ ఉద్యోగుల లోని అన్యాయములను కొంత సంస్కరించిరిగాని దీనినినిజముగా చక్కజేసినది సద్ధర్ముడగు కారన్ వాలిస్ ప్రభువు. వారిజీతములను హెచ్చించి వారిలో కొంతనీతి నియమమును స్థాపించెను.

ఈ కవనెంటెడు సివిలు సర్వీసులకు కంపెనీ డైరెక్టరులే ఉద్యోగులను నియమించుచుండిరి. 1793 లో కంపెనీ కివ్వబ

డిన సన్నదు పట్టము ప్రకారము భారతదేశములోని కవున్సిలు మెంబరుకన్న తక్కువ హోదాగలఉద్యోగము లీసివిలు సర్వీసుకు ప్రత్యేక హక్కుగా పార్లిమెంటువారివలన చేయబడినవి. నాటినుండియే దీనికి కవనెంటెడు సివిలు సర్వీసు అనిపేరువచ్చినది. ఈ తరగతిలో చేరనివారికి అన్‌కవనెంటెడ్ సివిలు సర్వీసు అని పేరువచ్చినది. ఈ ఉద్యోగులను రెండుసంవత్సరములు తరిబీదు చేయుటకు ప్రత్యేక కాలేజీ 1805 లో ఇంగ్లండులో ఏర్పాటు చేయబడెను. ఈ ఉద్యోగములు కేవలము డైరెక్టర్ల ఆశ్రియింపుపైన ప్రాపకముపైన 1853 వరకు ఆధారపడియుండెను. ఆ సంవత్సరములో వీనిని పోటీ పరీక్షలలో తేరినివారికిచ్చు పద్ధతి నిర్ణయింపబడెను. మొదటిపరీక్ష 1855 లో జరిగెను. డైరక్టర్లు ఏర్పరచిన కాలేజీ 1858 లో మూయబడెను. వీరుఉద్యోగములో చేరవలసినవయస్సు 21-23 గా నిర్ణయింపబడి ఒకసంవత్సరము ఇంగ్లండులో నొక విశ్వవిద్యాలయమున తరిబీదుపొందునట్లు ఏర్పాటు చేయబడెను. ఇది తరువాత 19 కి తగ్గింపబడెను.

ఈ సివిలియన్ ఉద్యోగులు యువకులుగా క్రొత్తగా ఈ దేశమునకువచ్చి ఈ దేశధర్మములు భాషలు, రివిన్యూ వ్యవహారము, నేర్చుకొనగలందులకు మొదటజిల్లా ముఖ్యపట్టణములో చిన్నమేజస్ట్రీటుగా నియమింపబడి అవి నేర్చుకొని చిన్నపరీక్షలిచ్చిన తరువాత పెద్దహోదాకు మొదటితరగతి మేజస్ట్రీటుగాను ఇంక పై అధికారములకును అర్హుడగును.

1793 చట్టము పెద్దరాష్ట్రములకే వర్తింపబడెను గాని చిన్నపరగణాలకు వర్తింపబడనందునను పెద్దరాష్ట్రములలో గూడ కొన్ని సందర్భములలో ఈ సివిలుసర్వీసు ఉద్యోగులు గాక ఇతరులుకూడ సివిలు ఉద్యోగులుగూడ నియమింపబడ వలసివచ్చినందునను అట్టి ఉద్యోగవర్గమునకు హక్కు-బాధ్యతలు చట్టమునుబట్టి అంతవరకు విధింపబడి యుండనందునను 1861 లో ఇండియన్ సివిల్‌సర్వీసెస్ ఆక్టు అనబడు నొక చట్టము చేయబడి కవనెంటెడు సివిలుసర్వీసువారికి ప్రత్యేక హక్కుగా నుంచబడిన ఉద్యోగముల జాపితాను నిర్ణయించి ఇతర ఉద్యోగుల నియామకమును శాస్త్రసమ్మతము చేసెను.

మదాసులో నీకవనెంటెడ్ సివిలుసర్వీసువారి కీదిగువ ఉద్యోగములు ప్రత్యేకింపబడి యున్నవి :—

2 కౌన్సిల్ మెంబర్లు; 2 హైకోర్టు జడ్జీలు; 2 జిల్లా జడ్జీలు; 21మంది బోర్డుఆఫ్‌రెవిన్యూసభ్యులు; 3 గవర్నమెంటు సెక్రెటరీలు; 21 కలెక్టరులు; 19మంది రివిన్యూబోర్డుసెక్రటరీలు 1 మదాసు కష్టమ్సుకలెక్టరు; సబ్‌కలెక్టరులు, ప్రిన్సిపాల్సు, అసిస్టెంటులుకలసి 17మంది; గవర్నమెంటు అండరుసెక్రటరీలు ఇద్దరు; హెడ్డుఅసిస్టెంటులు, సీనియరు అసిస్టెంటులు కలసి 19మంది; ఒకస్పెషలు అసిస్టెంటు. ఈ ఉద్యోగములు లా ప్రకారము ప్రత్యేకింపబడినవి. వీరిలో 30మంది నెల 1కి రు 2500 లు మొదలు 6500 వరకు జీతములున్న వారు. మిగతా వారికి 600 మొదలు 2500 వరకు జీతములుండును. 1855 కు పూర్వము ఈ ఉద్యోగములు కేవలము కంపెనీ డైరెక్టర్ల

అధీనముననుండెను. ఆసంవత్సరమున పోటీపరీక్షలు నెలకొల్పబడెనని చెప్పియుంటిమి. 1890 లో పార్లమెంటు శాసనము క్రింద కొన్ని నిబంధనల ప్రకారము ఇండియా గవర్నమెంటువారికి ఇష్టమున్నచో ఏయుద్యోగమునకైనను భారతీయులను నియమింపవచ్చునని శాసింపబడినదిగాని ఈనిబంధనలు అమలులోనికి 9 సంవత్సరములకుగాని రాలేదు. అప్పుడుగూడ ఈ అధికారమునుబట్టి నియమింపబడిన భారతీయులసంఖ్య అతిస్వల్పము. 1886-87 లో నౌకపబ్లిక్కు సర్వీసుకమీషను చేసిన సూచనల ప్రకారము ఇంగ్లాండులో నియమింపబడు ఐ. సి. ఎస్. ఉద్యోగులు రాష్ట్రీయ సివిలుసర్వీసు, (తాబేదారి) సబార్డినేట్ సర్వీస్ అనబడుతరగతులుగ చేయబడెను. ఎట్టిశాసనము నిబంధనము లేకపోయినను ఆచారమునుబట్టి ఈక్రింది యుద్యోగములు కేవలము ఇంగ్లాండులో నియమింపబడిన ఐ. సి. ఎస్. వారికిమాత్రమే హక్కుకలిగియున్నవి. తిరువాంకూరు రెసిడెంటు; హైకోర్టు రిజిస్ట్రారు; నీలగిరికమీషనరు; రివిన్యూసెటిల్మెంటు డైరక్టరు; రివిన్యూసెటిల్మెంటు డిప్యూటీకలెక్టరులలో కొన్ని జిల్లా స్మాల్ కాజుకోర్టు జడ్జీపదవులుకూడా ఐ. సి. యస్. వారే పొంది యుండిరి.

క్రొత్తగావచ్చిన జూనియరు సివిలియనులు ముందుగా పనినేర్చుకొనుటకు జిల్లా ముఖ్యపట్టణమున అసిస్టెంట్లుగానుండి పైనచెప్పబడిన ఉద్యోగములలో నాల్గుసంవత్సరములలో ప్రవేశింపగల్గుదురు. సెలవుమీదనున్నవారు పోగా ఇట్టివి నూరు ఉద్యోగములుండును. దామాషాగా సాలుకు 7 మంది

ఇట్లు నియమింపబడుచుందురు. వీరికి జీతములు, సెలవుబత్తె ములు ఫింఛను మున్నగువానిలో ప్రత్యేక సౌకర్యములు కలిగింపబడి వానికి ప్రత్యేకనిబంధనలు గావింపబడినవి. వీరిజీతములో నూటికి 4 చొప్పున పింఛనుకొఱకు మినహాయించి సీమకంపుదురు. వీరు చనిపోయినచో భార్యలకు అనాథలగు పిల్లలకు ప్రావిడెంటుఫండు గవర్నమెంటువలననే ఏర్పాటు గావింపబడినది.

"స్టాఫ్‌కోర్" అనబడు సైనికోద్యోగవర్గమొకటిగలదు. దీనిలో 559 ఆఫీసర్లుందురు. వీరు మిలిటరీసివిల్ కార్యనిర్వాహణము కొఱకు కలిపి నియమింపబడిరి. దీనిలో 149 మంది ప్రత్యేకము సివిల్ పనులకు అనగా పొలిటికల్, పబ్లికువర్కులు, పోలీసు, సర్వే, ఫారెష్టుశాఖలు, 410 మంది సైనికోద్యోగులుగా నుందురు. భారతదేశమంతలో నీతరగతి ఉద్యోగులు వారు 1200 మంది యుండిరి. ఒక్క మదాృసురాజధానిలోనే కవనెంటెడ్ సివిలు సర్వీసు "స్టాఫ్‌కోరు" కలసి 300 మంది యుండిరి. ఈఉద్యోగులకు వేరే సెలవురూల్సు, పింఛనురూల్సు ఏర్పాటు చేయబడినవి.

VII

జిల్లాకలెక్టరు పరిపాలన

జిల్లాకలెక్టరు ప్రభుత్వముయొక్క ప్రతినిధిగానుండి ప్రజలదృష్టిలో నతడే సర్కారుగా పనిచేయును. వారి బాధలు తీర్చుటకు వారికి క్షేమము కలిగించుటకు నాతడే దిక్కు.

ఇతడే ప్రధాన రివిన్యూ ఉద్యోగియు న్యాయవిచారణ చేయు మేజస్ట్రీటును. ప్రథమములో నీరెండు హోదాలు విడివిడిగా నుండెను. గాని తరువాత నీ రెండు నొకే అధికారివలన చలాయింపబడుచుండెను. జిల్లా మేజిస్ట్రీటు సివిలుజడ్జి వంగరాష్ట్రమున ప్రారంభములో నొకేయధికారిగానుండెను. జైలువిడుదల సర్టిఫ్యేటు కోర్టువలన చేయుబడుచుండును. కారన్ వాలిసు తరువాత కొన్నినాళ్ళకు జడ్జీ యధికారమునుండి మేజస్ట్రీటు అధికారము విడదీయుబడెను. వంగరాష్ట్రము బీహారు ఒరిస్సాలు దివానీగా పొందిన కంపెనీ పరిపాలన స్థాపించినపిదప 1772 లో వారన్ హేస్టింగ్సు కాలములో వంగరాష్ట్రములో కలెక్టరు ఉద్యోగము నిర్ణయింపబడినది. సంయుక్తరాష్ట్ర మదరాసు బొంబాయి రాష్ట్రములలో మేజస్ట్రీటు న్యాయవిచారణాధికారము(రివిన్యూ) భూమిసిస్తుల అధికారమును ఒకే కలెక్టరు చలాయించు పద్ధతి స్థాపింపబడి అదియేతక్కిన రాష్ట్రములలో కూడఅనుకరింపబడినది.

కలెక్టరు రివిన్యూఅధికారము ఆ రాష్ట్రములలోనున్న భూస్వామ్యపద్ధతిపై నాధారపడి యుండెను. వంగరాష్ట్రమున పర్మనెంటు సెటిల్మెంటులోని శాశ్వత సిస్తు వసూలు పద్ధతివలన నీతనిపని చాలా తేలిక. మదరాసులో రైత్వారీ పద్ధతివలన వేలకొలది వ్యవసాయకులవలన వసూలుచేయవలసిన పని కష్టతరము. అందువలన అసంఖ్యాకులగు గ్రామసిబ్బంది పైన నితడు అధికారమును కలిగియుండును. కలెక్టరుకు గ్రామస్థుల స్థితిగతులు భూమిపంటలు ధరలు గూర్చిన

లెక్కలు తయారుచేయుట, జమీందారురైతుమధ్య శిస్తువ్యాజ్యములు, గవర్నమెంటువారు వ్యవసాయదారులకిచ్చు ఋణములు ఎక్సైజు, ఆదాయవ్యయము, స్టాంపుడ్యూటీ, యితర రివిన్యూ ఆధారములను పరిపాలించుట జిల్లా బొక్కసము (ట్రెజరీ) మేనేజిమెంటు ఇతని ముఖ్యకర్తవ్యములు. ఇతడు రెండుసంవత్సరముల శిక్షను వెయ్యిరూపాయీలజరిమానాయు విధించవచ్చును. జిల్లాయొక్క శాంతిని కాపాడుట ఈతని కర్తవ్యము. నేరములను అణచుట ఈతని విధి. పోలీసువ్యవహారములపైన ఈతనికి పెత్తనముకలదు. జిల్లాజైలు ఈతని యధికారముక్రింద నుండును. దీనికితోడు పబ్లికువర్క్సు, అడవులు, జైళ్లు, ఆరోగ్యశాఖలు, విద్యాశాఖ మునిసిపలు జిల్లాబోర్డులశాఖలు క్రొత్తగా నిర్మింపబడినందునను ఆయా శాఖల వ్యవహారములపైనగూడ నీతనికి పైతనిఖీచేయువలసినవిధి కలిగినది. సాధారణముగానితడు జిల్లాబోర్డుకు ప్రెసిడెంటుగా నుండెను. ప్రతిజిల్లా వ్యవహారముల విషయమున ప్రభుత్వమునకు ప్రజలకు మధ్యనుండు నధికారి యితడే. ఈతని సలహానుబట్టియే జిల్లాపరిపాలనమెల్ల నడచుచుండెను. హిందూమహమ్మదీయుల కొట్లాట, దౌర్జన్యముల నివారణ, కలవుల నివారణ మున్నగు కార్యములనెల్ల నీతడు నిర్వహించవలెను. అనేక అర్జీలు మనవులు నీతడు చిత్తగించవలెను. దరఖాస్తులు మంజూరుచేయవలెను.

కలెక్టర్లకు 1804 సం॥రపు రెగ్యులేషనువలన మైనర్లపైన అధికారమును, 1816 రిగ్యులేషనువలన సరిహద్దు తగాదాల పరిష్కారము, 1822 లో గవర్నమెంటు ఆస్తిహారింపు స్వామి

ద్రోహానేరవిచారణలు, 1831 లో గ్రామోద్యోగ పారోదాల దావాల విచారణలు, 1836 లో భూస్వాములకు రైతులకు మధ్య శిస్తువ్యాజ్యముల విచారణలు, 1871 లో మ్యునిసిపలు వ్యవహారములు, 1871 లో రివిన్యూబోర్డుకు ఏజెంటుగా ధర్మాదాయముల వ్యవహారముల అధికారము, కలిగినది. 1817 లో సముద్రతీరప్రదేశములందు సుంకముల, వ్యవహారములు వీరి యధికారము క్రింద జేర్చబడెను.

జిల్లాకు పోలీసుసూపరెంటెండెంటు (ఆంగ్లేయోద్యోగి) జిల్లాకలెక్టరు అధికారముక్రిందనే యుండెను. సివిలుసర్జను కలెక్టరుకు ఆరోగ్యవిషయమునందు సలహాదారుడు. లోకలు ఫండు లేక జిల్లా ఇంజనీరు కూడా ఇంకొక జిల్లాయుద్యోగి.

ఈ కలెక్టరుక్రింద ఆంగ్లేయ అసిస్టెంట్లు జిల్లాభాగముల కధికారులగు సబుకలెక్టర్లు నుందురు. జిల్లా సబుడివిజనులుగా చేయబడి జూనియరు సివిలుసర్వీసు ఆఫీసర్లక్రిందను, రాష్ట్రీయసర్వీసు ఉద్యోగులగు భారతీయ డిప్యూటీకలెక్టర్లక్రిందను నుండెను. కలెక్టరు క్రింద శాఖలు 1. నేటీవు కరస్పాండెన్సు నిర్వాహణ (కొరకొరక శిరస్తాదారు.) 2. ఇంగ్లీషు కరెస్పాండెన్సు జనరల్ అక్కవుంటు శాఖ. 3. ట్రెజరీస్టాంపుల శాఖ. 4. ప్రెస్ శాఖ. 5. ఇతర కార్యాలయనౌకరులు.

ట్రెజరీపైన అధికారమును 2. 3. శాఖలకు మేనేజిమెంటును ఒక నేటివు డిప్యూటికలెక్టరుక్రింద నుండెను. ఈకలెక్టరుల పైనను వీరిక్రింది యధికారు లందరిపైనను రివిన్యూబోర్డు అధికారము కలిగియుండును. మదరాసుజిల్లాలలో 4-5 సబుడివిజను

లుండెను. సబుడివిజనులలో తాలూకాలు, వానికి తహసీలు దార్లు నుండిరి. తాలూకా రమారమి 400 మొదలుకొని 600 చదరపుమైళ్లు వైశాల్యము. తహసీల్దారు రివిన్యూపని చేయుగా, స్టేషనరీ సబు మేజస్ట్రేటులు అనబడు వారు న్యాయ విచారణకు నియోగింపబడిన పద్ధతికూడ నెలకొల్పబడెను. గాని తాశిల్దారుకుగూడా క్రిమినలు అధికారములున్నందున పూర్వమునుండి రివిన్యూపరిపాలనలోని జులుము జరుగుచునే యున్నది. గ్రామోద్యోగులగు మునసబు కరణములు, రివిన్యూ ఇనస్పెక్టర్లు ఇతర సిబ్బందియు కలెక్టరు క్రిందవారే.

VIII

న్యాయవిచారణ కోర్టులు.

మొగలాయిరాజ్య కాలమున న్యాయవిచారణలో ఆనాటి 'నవాబునాజీం' ముఖ్య నేరములను, 'నాయబునాజీం' తక్కిన కేసులను, 'ఫౌజుదారుముహాతవాళ్లు కొత్వాలు' అనబడువారు చిల్లర కేసులను జిల్లా ముఖ్యస్థానములో విచారించుచుండిరి. దేశము లోపల జమీందారులే విచారణాధికారము కలిగియుండిరి.

ఇంగ్లీషుకంపెనీకి 1683 లో న్యాయ విచారణాధికారము ఇవ్వబడి ఒకన్యాయవాది యిద్దరు ఆంగ్లవర్తకులుగల కోర్టులు నిర్ణయింపబడెను. 1726 లో న్యాయవిచారణాధికారము క్రమ పరచుటయవసరమై డైరెక్టర్లు ఆంగ్లరాజు అధికారముపొంది కల కత్తా మద్రాసు బొంబాయిలలో మేయరుకోర్టులు, 9మంది ఆల్డరు మన్లు మేయరు కలిసినవి, స్థాపించి, ఐరోపావారి వ్యాజ్యములు

పరిష్కరించిరి. నాలుగువేల రూపాయిల లోపు వానికి ప్రెసిడెన్సీ రాజధాని గవర్నమెంట్లకు అప్పీలుండెను. నాలుగు వేల రూపాయలు పైబడినవానికి ప్రివీ కౌన్సిలుకు రెండవ అప్పీలుకూడనుండెను. 1753లో నాంగ్లరాజునలన కోర్టుఆఫ్ రిక్వెస్టులు అనబడునవి స్థాపింపబడి 20 రూపాయలకు మించని కేసులు డైరెక్టర్ల అధికారము క్రింద విచారించుచుండెను. దేశము లోపల ప్రాత మొగలాయి కోర్టులు కొన్నాళ్లు జరిగినవి.

1772 లో వారన్ హేస్టింగ్సు 'దివానీ అదాలత్తులు' అనబడు సివిల్ కోర్టులను జిల్లాలలో ఐరోపా జడ్జీలతో స్థాపించెను. వీరికి హిందూమహమ్మదీయ న్యాయాధికారులు సహాయముచేయుచుండిరి. అల్పపు కేసులు విచారించుటకు "నేటివులు" (భారతీయులు) సదరమీనులుగను, మునసబులుగను నియమింపబడుచుండిరి. వీనిపైన ప్రావిన్షియలు సివిలుకోర్టులు నలుగురు జడ్జీలుగల రాష్ట్రీయ సివిలుకోర్టులు నిర్మింపబడి వానికి అప్పీలు అధికారము నివ్వబడెను. ఈ అన్నికోర్టుల పైన 'సదరు దివానీ అదాలత్తు' లేక ప్రధానసివిలు అప్పీలు కోర్టు సభాయుతుడగు గవర్నరు అయిదుగురు నేటీవు అధికారులు కలిసినది స్థాపింపబడెను. నేరవిచారణలకు మొగలు కోర్టులు తీసివేయబడి రాష్ట్రీయ క్రిమినలుకోర్టులు లేక 'నైజామత్ అదాలత్తు'లు నిర్మింపబడెను. వీనిలో మహమ్మదీయ న్యాయాధిపతులే పరివేష్టించుచుండిరి గాని కంపెనీయధికారులు పైతనిఖీచేయుచుండిరి. పైన చెప్పబడిన రాష్ట్రీయ సివిలు అప్పీలు కోర్టుజడ్జీలు సహాఖ్యాటుగా వచ్చి ఈకోర్టుల

పైన క్రిమినలు అప్పీళ్లను విచారించుచు, తాబేదారీ కోర్టుల పైనను మేజస్ట్రీటులపైనను అధికారము కలిగియుండి 'సదరు నైజామత్ అదాలత్' అనగా ప్రధాన క్రిమినలు అప్పీలు కోర్టుగా వ్యవహరింపబడెను.

1773 లో కలకత్తా సుప్రీముకోర్టు, ఒక ప్రధాన న్యాయమూర్తి యితర న్యాయాధిపతులు గలట్టిది స్థాపింపబడి మేయరు కోర్టులు రద్దుచేయబడెను గాని రిక్వెస్టుకోర్టులు జరుగుచునే యుండెను. 4 వేలరూపాయలు పైబడిన కేసులలో ప్రీవీకవున్సిలుకు అప్పీలు అధికారము లివ్వబడెను. సుప్రీము కోర్టులో అమలుజరిగిన సివిలు క్రిమినలు శాస్త్రధర్మము ఆంగ్లేయులదే. వ్యవహార విధులు కూడ ఇంగ్లీషువారివే. అదాలత్ కోర్టులకు ఆంగ్లధర్మము తెలియదు. వారికి తోచిన మంచిపద్ధతుల న్యాయము ధర్మము ప్రకారము, హిందూ మహామ్మదీయ ధర్మముప్రకారము, రెగ్యులేషనుల ప్రకారము, న్యాయవిచారణ జరుపవలెనని విధింపబడెను. ఇట్లు పరస్పరవిరుద్ధముగా నుండిన కోర్టులు చిక్కులకు కారణమయ్యెను. సుప్రీముకోర్టు విచారణాధికారము కౌన్సిలుమెంబర్లకు వర్తించదని 1781 లో శాసింపబడెను. కంపెనీవారి మామూలు కోర్టులు శాస్త్రసమ్మతము చేయబడినవి. మరియు గవర్నమెంటు రివిన్యూ రెగ్యులేషనులపైన సుప్రీముకోర్టుకు అధికారము లేకుండ చేయబడెను. మదరాసు బొంబాయిలలోకూడ 1801, 1823 నాటికి మేయరు కోర్టులుతీసివేయబడి రికార్డరుకోర్టులు స్థాపింపబడెను. 1861 లో పాతసదరుకోర్టుల పద్ధతి తీసివేయబడి

నేటి హైకోర్టులు స్థాపింపబడినవి. నేడు మేజస్ట్రేటులకు, సెషన్సు కోర్టులకు క్రిమినలు ప్రొసీజరు పీనలుకోడ్లు ధర్మప్రమాణములు. సివిలువ్యవహారములుకూడ శాస్త్రబద్ధములు చేయబడి జిల్లా జడ్జి, సబుజడ్జి, మునసబుకోర్టులు స్థాపింపబడినవి.

IX

'నేటివ్' సివిల్ సర్వీస్ (ఉద్యోగవర్గము)

ఇంగ్లాండులో నియమింపబడు కవనెంటెడ్ సివిల్ సర్వీస్ వారుగాక అట్టి ఒడంబడికలులేని (అన్ కవనెంటెడ్ సివిల్ సర్వీస్ 1886-1887 తరువాత దీనికే రాష్ట్రీయసివిల్ సర్వీస్ అనిరి.) సామాన్య సివిల్ శాఖలోని ఉద్యోగులలో నెల 1 కి రూ 10 లు మొదలు అంతకు పైబడిన జీతములవారు కలరు. పార్లమెంటువారు 1793 లో చేసిన శాసనము ప్రకారము పైనచెప్పబడిన ఒడంబడికల ఉద్యోగవర్గము తప్ప యితరు లెవ్వరు కంపెనీ క్రింద ఉద్యోగులుగా నియమింపబడ రాదని శాసింపబడి యున్నందున ప్రభుత్వమువా రప్పుడప్పుడు నియమించుచువచ్చిన ఈ తరగతి ఉద్యోగములు అశాస్త్రీయ ములుగను అస్థిరములుగను నుండెను. మద్రాసులో 1859 లో డిప్యూటీకలెక్టర్లనబడు నొక హోదా నిర్మింపబడెను. అప్పుడే జాను మేజస్ట్రేటు పదవులు, స్మాలుకాజు జడ్జీ పదవులు భారతీ యులకు ప్రవేశమివ్వబడెను. 1861 సంవత్సరపు సివిల్ సర్వీ సెస్ ఆక్టువలననే ఈ యుద్యోగములకు స్థిరత్వమేర్పడెను. 1876 నాటికి ఛీఫ సెక్రటరీ, రివిన్యూసెక్రటరీ, మిలిటరీ సెక్ర

టరీ, పబ్లికువర్క్సు సెక్రిటరీల నలుగురకు నలుగురు అసిస్టెంటుల పదవులు గెజిటెడ్ ఉద్యోగములుగా చేయబడినవి. అనగా నీపదవులలో సామాన్య ఉద్యోగులు నియమింప వీలుకలదు. 1871నాటి కిట్టిసామాన్య ఉద్యోగవర్గమునందు 16 వేలు ఉద్యోగులుండిరి. ఇంతకన్నను చిన్నతరగతి ఉద్యోగులు 80 వేలమందియుండిరి.

ఒడంబడికలులేని ఈసామాన్యఉద్యోగవర్గములో న్యాయ విచారణ రివిన్యూ శాఖలందలి ప్రధానపదవులు డిప్యూటీకలెక్టరు, తహీస్సలుదారు, డిప్యూటీ తహీస్సలుదారు, సబ్ జడ్జీ, జిల్లా మునసబులు. ఈ ఉద్యోగవర్గము అన్కవనెంటెడ్ సర్వీస్‌లో నాంగ్లేయులు చేరుట కిష్టపడరు. ఇది 'నేటివ్ సర్వీసు' అని కూడ వ్యవహరింపబడెను. దీనిలో నెల 1 కి 250 మొదలు 600 వరకు జీతములుగల డిప్యూటీ కలెక్టరులు 68 మంది; నెల 1 కి 150 మొదలు రూ 250 వరకు జీతముగల తహస్సీలు దారులు 156; నెల 1 కి రు 50 లు మొదలు రూ 150 వరకు జీతము గల డిప్యూటీ తహస్సీలుదారులు 178; నెల 1కి రూ 500లు చొప్పునజీతము గల సబ్ జడ్జీలు 14; నెల 1కి రూ 200 మొదలు 300 వరకు జీతముగల జల్లామునసబులు 110.

ఇతరఉద్యోగములు:

ఇక ఇతరశాఖలలో అక్కవుంటుశాఖ, విద్యాశాఖ, రిజస్ట్రేషను, స్టాంపులు, వైద్యము, పోలీసు, జైళ్లు, పబ్లికు వర్క్సు, రైల్లుశాఖ ఒడంబడకలులేని సెక్రెటేరియటులు లో

కొన్ని హెచ్చుజీతములుగల ఉద్యోగములుకూడ నుండెను. రూ 1500 లు కూడా జీతముకల ఉద్యోగములున్నవి. దీనిలో మద్రాసులో 1877-78 లో 1980 మంది యుండిరి.

తాబేదారీనౌఖరులు:

ఈసామాన్య అన్కవనెంటెడ్ సర్వీస్క్రింద కొద్దిజీత గాండ్రు చిన్నఉద్యోగులు నౌకర్లుకలసి మద్రాసు రాజధానిలో ఒకలక్షమంది యుందురు. వీరిలో గ్రామోద్యోగులు నౌకరులు ఇతరులు నుందురు.

X

పెద్ద ఉద్యోగములు, వాని జీతములు.

"1892 లో పార్లమెంటువారు తయారు చేయించిన లెక్కప్రకారము భారత దేశములోని ఐరోపాజాతి యుద్యోగులజీతములక్రింద మన దేశప్రభుత్వ మిచ్చినసొమ్ము:

(1) సర్వీసులోనున్న ఆఫీసర్లకుజీతములు	పౌనులు	8771443
(2) సెలవుపైనున్న ఆఫీసర్లకు		463631
(3) ఇండియాలోని ఆఫీసర్లకు పింఛనులు		232888
(4) రైల్వేసర్వీసులోని ఆఫీసర్లకు		806284
వెరసి	పౌనులు	10274246

గమనిక— i. ఈలెక్క పౌను 1 కిరూ10లచొప్పున లెక్కగట్టిచూచినారుగాని 1900నాటికి పౌనువిలువ రూ15 లకి పెరిగినందున ఇంకా50లక్షలు దీనికిచేరవలెను.

ii ఈ లెక్కలో సాలు 1 కి 100 పౌనులు అనగా రూ 1500 లు పై బడినజీతములు మాత్రమే చేరినవి.

iii. ఐరోపావారి జీతముమాత్రమే చేరినది. ఇంగ్లాండులో పింఛను పుచ్చుకొన్న ఐరోపావారి కిచ్చు అలవెన్సులు చేరలేదు.

iv. సాలు 1 కి 100 పౌనులుకు తక్కువ జీతములుగల సోల్జరులు జీతములు చేరలేదు.

v. మఱియు ఇటీవల ఐరోపావారి సంఖ్య హెచ్చినది.

vi రూపాయివిలువ తగ్గినందున వారికి కంపెన్సేషన్ అలవెన్సులుకూడ ఇవ్వబడుచున్నది"

అని శ్రీ రమేశచంద్రదత్తుగారు తమ భారతదేశ ఆర్థిక చరిత్రలో వ్రాసియున్నారు. *1893 నాటికే ఐ. సి. యస్. వగైరా ఆంగ్లేయులకు ఇజారా హక్కుగలఉద్యోగములందు 950 మంది తెల్లవారు 20 మంది భారతీయులు నుండిరి.

పెద్దజీతములుగల గొప్ప యుద్యోగములందు భారతీయులకు ప్రవేశము కలిగింపుడని భారతీయులు చాలాకాలమునుండి ఆందోళనము చేయగా చేయగా 1917లో లోకవిచారణసంఘము నేర్పరచిరి. వారు ఐ. సి. యస్. పోలీసు మొదలగు 24 రకముల ఉద్యోగవర్గములను గూర్చి తమ అభిప్రాయముల సూచించిరి. పర్యవసానమేమనగా భారతదేశ పరిపాలన బాధ్యతను చక్కగా నిర్వర్తించుట కొఱకు ఐ. సి. యస్. పోలీసుశాఖ

* ఇంకను వివరములకు 83-84 పుటలు చూడుడు.

లలో భారతీయుల నంతగానియమించుట మంచిదిగాదనియు, ఇకకొన్ని శాఖలలో కొంత ఎక్కువసంఖ్య భారతీయులను నియమింపనచ్చుననియు తీర్మానించిరి. ఇట్లు తెల్లవారి జీతములు తగ్గలేదు; భారతీయుల సంఖ్యయైనను హెచ్చలేదు.

వీరుపరిశీలించిన 24 ఉద్యోగవర్గములందును కలిసి 9949 మంది ఉద్యోగులుండిరి. దీనిలో 4140 మంది అనగా నూటికి 42 వంతులు ఇంగ్లాండులోనే నియమింపబడుచుండువారు. ఈశాఖలలో నెల 1కి రూ 200 రూపాయిలకు తక్కువగాని జీతములవారు 11064. దీనిలో నూటికి 42 వంతులు మాత్రమే భారయులు నెల 1కి 500 లకు జీతము తక్కువగాని యుద్యోగములసంఖ్య 4984. వీనిలో నూటికి 19 మంది మాత్రమే భారతీయులు. నెల1కి రు 800 లకు తక్కువగానిసంఖ్య 2501. వీరిలో నూటికి 10 మందిమాత్రమే భారతీయులు. సర్ అబ్దుర్ రహీము గారు ఈ విచారణసంఘములో నొక సభ్యులు. పాపము, వారు తమ అసమ్మతిని సూచించిరి. ఇండియన్ సివిలుసర్వీసులో 1350 మంది తెల్లవారును, 61 మంది మాత్రమే భారతీయులు నుండుటనుగూర్చి విచారించి ఇంగ్లాండులోను భారత దేశములోను ఐ. సి. యస్. పరీక్ష యొక్కసారిగా జరుపుట యవసరమనిరి.

భారత దేశ ప్రభుత్వ వ్యయము మితిమీరి, 1922-23 నాటికి సాలు 1 కి 32 కోట్లు రూపాయిలులోటు కలుగుచుండెను. ఆ సాలున 29 కోట్లు పన్ను విధించినను 3 కోట్లు లోటు కలిగినది. ఐదుసంవత్సరములలో 100 కోట్ల లోటు కలిగినది.

రెండు శాసనసభలును ప్రభుత్వ వ్యయమున పొదుపు చేయ వలెనని సలహానిచ్చెను. అంతట ఇంచ్కేపు కమిటీ నియమింప బడెను. సైనికవ్యయము తగ్గింపుమనిరి. రైల్వేవ్యయము తగ్గింపు మనిరి. సామాన్య పరిపాలనములో కూడతగ్గింపులు సూచిం చిరి, కాని దీనిప్రకారము జరుగలేదు.

మాంటేగ్యూ సంస్కరణచట్టము ప్రకారము ప్రభుత్వోద్యోగములందు భారతీయుల నధికముగా నియమించు టయే ఉద్దేశ్యమని చేసిన ప్రకటనను అమలులో పెట్టుటను గూర్చి విచారించి సలహానిచ్చుటకు "లీ కమీషన్" అను విచారణసంఘము వారు నియమింపబడిరి. వారు 1923లో తమ నివేదికను ప్రకటించిరి. అఖిల భారత ప్రభుత్వోద్యోగ పరీక్షలు చేసి అభ్యర్థులను నియమించుట కొరకు పబ్లిక్ సర్వీసు కమీషను ఏర్పాటు గావింపవలెననిరి. ఐ. సి. యస్. లో పోలీసుశాఖలోను ఇంగ్లీషు ఉద్యోగులతో సమానసంఖ్యగల భారతీయులు నియమింపబడవలెననిరి. అయితే వీరుచెప్పిన మార్గముద్వారా ఆ స్థితి వచ్చునప్పటికి ఐ. సి. యస్. లో 15 సంవత్సరములును, పోలీసు శాఖలో 25 సంవత్సరములును పట్టును. ఈ కమీషనువారు ఫారెస్టు సర్వీసులో నూటికి 75 మంది భారతీయులు, ఇంజనీరు శాఖలో 60 మంది ఉండవలె ననిరిగాని రాజకీయశాఖలో మాత్రము నూటికి 25 మంది మాత్రమే ఉండునట్లునిర్ణయించిరి. దీనికి కారణము బ్రిటిష్ సామ్రాజ్య తత్వమున కిది ఆయువుపట్టుగా నుండుటయే.

ఇట్లు భారత దేశ ఉద్యోగములందు భారతీయుల సంఖ్య

కొంత క్రమక్రమముగా వృద్ధిచేయబడునట్లు ఏర్పాటుగావింప బడెనుగాని ఎట్టి సంస్కరణమును జరుగలేదు. ఈ ఉద్యోగుల కివ్వబడు నత్యధిక జీతములు వేతనములు అలవెన్సులు దేశమునకు చాలా భారముగానున్నవి. ఉద్యోగులు సర్కారు నౌకరులుగానే ప్రవర్తించుచున్నారు గాని ప్రజాసేవకులుగా ప్రవర్తించుటలేదు. మన దేశములో నున్నంత హెచ్చు జీతములు ప్రపంచములో నెచ్చటను లేవు*. మాంటేగ్యూ సంస్కరణములు వచ్చినపిదప జీతములు తగ్గించుటకు బదులు హెచ్చిపోయెను. క్రొత్తయుద్యోగములు నిర్మింపబడెను. భారతీయ ఉద్యోగుల జీతములు హెచ్చుచేయబడెను. దీనికి కారణము లేకపోలేదు. రాజకీయాందోళనము నానాటికి ప్రబలుచున్నందున నీయుద్యోగులు ప్రభుభక్తి గలిగి యుండులాగునను ప్రభుత్వోద్యోగము తక్కిన అన్నివృత్తులకన్నను లాభకరముగా నుండులాగునను చేయదలంచిరి. దీనివలన ప్రభుత్వవ్యయము మితిమీరినది. పన్నులభారము వృద్ధియైనది. ఋణమధికమైనది. తరువాత జరిగిన రాజ్యాంగ సంస్కరణముల వలన ఈరాజ్యాంగ స్వరూపమున గొంత మార్పు చేయబడినదేగాని స్వభావమున నెట్టి మార్పులు జేయబడలేదు.

1931-32 లో నాటి ఇండియాప్రభుత్వ ఫైనాన్సు మెంబరు సర్ జార్జి షష్టరుగారు బడ్జెటు ఉపన్యాసములో రైళ్ళశాఖ తప్ప మిగతా అన్ని సివిలు శాఖలందుకలిపి గుమాస్తాలనుండి ఐ. సి. ఎస్. ఉద్యోగులదాకా చిన్న పెద్ద ఉద్యోగులందరి

* వివిధదేశముల ఉద్యోగుల జీతముల పట్టిక అనుబంధమున గలదు

జీతములక్రింద భారత దేశ కేంద్రరాష్ట్రీయ ప్రభుత్వములవారు సాలుకు 57 కోట్ల రూపాయలు ఖర్చుపెట్టుచున్నారనియు, దీనిలో ఇండియాప్రభుత్వము 16కోట్లు జీతములక్రింద వ్యయము చేయుచున్నదనియు, దీనిలో బ్రిటిష్ ఇండియను ఆఫీసర్ల జీతములు అలవెన్సులు కలిపి 16 కోట్ల రూపాయలనియు ఈ మొత్తములో 6 కోట్ల రూపాయలు కేవలము బ్రిటిష్ (ఆంగ్లేయ) ఆఫీసర్లకు చెల్లించబడుచున్నదనియు చెప్పినారు. మిలిటరీ రైళ్ళ శాఖలతో కలిపి సాలియానా జీతముల క్రింద 120 కోట్లు ఖర్చు చేయబడుచున్నది. పింఛను లింకొక 10,15 కోట్ల రూపాయలుండును. ఇక లెక్కలోనికి రాని వేతనములు బత్తెములు కలిపినచో సాలుకు 200 కోట్ల రూపాయలు ఖర్చుఅగుచున్నట్లు ఎంచవచ్చునని సుప్రసిద్ధ అర్థశాస్త్రజ్ఞుడగు ప్రొఫెసర్ కె. టి. షాగారు, అంచనా వేసినారు. ఇతర దేశములతో పోల్చి చూచినచో నీజీతము లత్యధికముగా నున్నవి. మన ప్రజలా దరిద్రులు. సాలు 1కి తలకు రు 80 రూపాయల దామాషా ఆదాయముగలిగి ఎంత ఎక్కువ మదింపు వేసిచూచినను సాలుకు వేయికోట్ల జాతియాదాయముగల మన దేశమున కీ జీతముల ఖర్చు దుర్భరముగా నున్నదనియు ఆయన విమర్శించియున్నారు.

XI

శాసన నిర్మాణాధికారము

భారత దేశ ప్రభుత్వముయొక్క శాసన నిర్మాణాధికారచరిత్ర చాలాచిత్రమైనది. 1833 కి పూర్వము భారత దేశ

ప్రభుత్వమునకు స్వతంత్రశాసన నిర్మాణాధికారము లేదు. పూర్వము "రెగ్యులేషను" లనబడునవి చేయబడుచుండెను. అంతట భారతదేశములోని శాసనాధికారములు కార్యనిర్వాహకసభాయుతుడగు గవర్నరు జనరల్ వల్లనే చలాయింపబడునట్లు 1833 లో తూర్పు ఇండియా కంపెనీవారికి రాజ్యాధికార సన్నదు లిచ్చుచూ పార్లమెంటువారు చేసిన రాజ్యాంగ చట్టమువలన శాసింపబడెను. తరువాత 1853 లో మరల కంపెనీవారికి రాజ్యాధికార సన్నదు నిచ్చునప్పుడు చేసిన రాజ్యాంగ చట్టమువలన శాసన నిర్మాణమున సలహానిచ్చు వ్యవహారమును కార్యాలోచన సభనుండి వేరుపరచి క్రొత్తగా నిర్మింపబడిన యింకొకసభకిచ్చిరి. ఈసభలో గవర్నరుజనరలు, సర్వసేనానియు, కార్యాలోచన సభలోని నలుగురు సభ్యులతో పాటు మద్రాసు, బొంబాయి, వంగరాష్ట్ర రాజధానుల నుండియు, తక్కిన లెఫ్టినెంటు గవర్నరుల పరగణాలనుండియు పంపబడు అనుభవజ్ఞులగు ఉద్యోగులును, కలకత్తా ప్రధాన న్యాయమూర్తియు, ఇంకొక సుప్రీమ్ కోర్టుజడ్జియు కలిసి పరివేష్టింతురు. ఈ శాసన నిర్మాణసభ నిర్మింపబడినప్పుడు దేశములో హిందూమహమ్మదీయ పెద్దమనుష్యులనుకూడ చేర్చుడని కొందరు ఆంగ్ల రాజనీతిజ్ఞులును కొందరు విద్యాధికులగు భారతీయులును కోరినను పార్లమెంటువారంగీకరింపలేదు. ఈ క్రొత్తశాసనసభ బహిరంగముగా సమావేశమగుచుండినందున ప్రజలుకూడావచ్చి ఇందలి చర్చలు వినుచుండిరి. ఈ క్రొత్తశాసనసభ కార్యనిర్వాహక వర్గము వారిచర్యలను

గూర్చి కూడా విమర్శింపసాగెను. 1853 లోని చట్టమువలన మదాసు బొంబాయి గవర్నరు కార్యాలోచనసభల ప్రత్యేక శాసనాధికారము తీసివేయబడెను.

'సిపాయిల' విప్లవానంతరము 1861 లో శాసననిర్మాణమునందు భారతీయులను తీర్చుకుచేయు సదుద్దేశ్యముతో మూడు క్రొత్తశాసనసభలు నిర్మించుచున్నామని చెప్పి ఒక చట్టము చేసిరి. గవర్నరు జనరలు శాసనసభ (సుప్రీంలెజిస్లేటివు కవున్సిలు) లో 6 మొదలు 12 మందివరకు అదనపు సభ్యులను నియమించు అధికారము వైస్రాయి కివ్వబడెను. ఆసంఖ్యలో సగముమందియైన నుద్యోగేతరులై యుండవలెననిరి. వారు ఆంగ్లేయులు కావచ్చును, భారతీయులు కావచ్చును. ఆయన కిష్టమైనవారిని నియమించి బహూకరించుచుండెను. అందువలన నీ సభ్యత్వము ఆశ్రయింపుమీాదనే ఆధారపడియుండెను. ఈ సభలైనను కేవలము సలహానిచ్చుట కేర్పడిన కమిటీలేగాని స్వతంత్రముగా శాసన నిర్మాణము చేయునవిగావు. నిజమున కానాడు చేయబడు శాసన నిర్మాణమనునది ప్రభుత్వమువారుచేయు ఒకవిధమగు ఉత్తరువులే యనిచెప్పవచ్చును.

1853లో మద్రాసుబొంబాయి రాష్ట్రములకు తీసివేయబడిన శాసననిర్మాణాధికారము 1861 లో మఱలనివ్వబడెను. ఈరెండు రాష్ట్రముల గవర్నరులు శాసననిర్మాణమునుగూర్చి ఆలోచించు నప్పుడు తమకార్యాలోచన సభలలో ఆరాష్ట్రములోని అడ్వకేటు జనరలును ఇంకను నలుగురు మొదలు ఎనిమిది మందివరకు అదనపు సభ్యులను (దీనిలో గూడ సగము మంది

యైన నుద్యోగేతరులను) నియమించి వేరుగా నింకొక ప్రత్యేక సభలో శాసనములు చేయునట్లు ఏర్పాటుచేసిరి. ఈ రాష్ట్రముల శాసనము లీ రాష్ట్రములకే వర్తించునట్లు శాసింపబడెను. భూముల సుంకము, ఇతరపన్నులకు సంబంధించిన శాసనములకు, కరెన్సీ, తపాల తంతి, పీనలు కోడ్డు, మతము, మిలిటరీ, పేటెంటు, కాపీరైటు, సంస్థానములనుగూర్చిన శాసనములకు వైస్రాయి అనుమతి ముందుగా గైకొనవలెను. ఈ రాష్ట్రీయసభలు కేంద్రశాసనములకు, పార్లమెంటు శాసనములకు విరుద్ధములగు శాసనములు చేయరాదు. ఇట్లు 1861 లో చేయబడిన సంస్కరణముల వలనగూడ మనకెట్టి ప్రజాప్రతినిధ్య పద్ధతులులేవు, సరికదా శాసనసభలకు నిజమైన శాసననిర్మాణాధికారముగూడా కలుగలేదు. కేవలము సలహాసంఘముగనే యుండెను. తరువాత నిబ్లీవంగరాష్ట్రమునను సంయుక్త రాష్ట్రములలోను శాసనసభలు నిర్మింపబడెను.

1892 లో నింకొక చట్టమువలన నీసుప్రీము శాసనసభలోని అదనపు సభ్యులసంఖ్య 10 మందికి తక్కువకాకుండా 16 మందికి మించకుండా పెంపుచేయుటకు వీలు కలిగింపబడెను. మఱియు నీసభ్యుల నియామకమును గూర్చి నిబంధనలు చేయుటకు గవర్నరు జనరలు కధికార మొసగబడెను. ఈసభ్యులలో 5 మందిని బొంబాయి మదాసు వంగరాష్ట్ర శాసనసభలలోని ఉద్యోగేతర సభ్యులే ఎన్నుకొనునట్లు తరువాత ఏర్పాటు జరిగినది. గవర్నరు జనరలు శాసనసభవారికి (బడ్జెటు) ఆదాయవ్యయపట్టికను చర్చించుట కవకాశ మొసగబడెను.

ప్రశ్నలువేసి ప్రభుత్వ వ్యవహారములు బహిరంగపరచుట-కవకాశము కలిగింపబడెను. నిజమైన శాసననిర్మాణాధికారము లేకపోయినను ప్రజాప్రతినిధులు దాని కెన్నుకొనబడక పోయినను భారతీయ ప్రతినిధు లనువారె నను, ఆశాసనసభయందుండుటకు మాత్రము అవకాశము కలిగెను. ఇట్లే రాష్ట్రీయ శాసనసభలుకూడా పెద్దవిచేయబడెను. బొంబాయి మదాసులలో అదనపుసభ్యుల సంఖ్య ఎనిమిదిమందికి పైగా ఇరువది మందివరకు పెంపు చేయవచ్చును. వంగరాష్ట్రమున 20 మందికిని, పశ్చిమోత్తర (నేటి ఆగ్రా అయోధ్య) పరగణాలలో 15 మందికిని పెంచవచ్చును. ఈ సభలకు సభ్యులను పేర్కొను అధికారము వర్తకసంఘములకు, విశ్వవిద్యాలయములకు, సెనేటు సభలకు, ఇంకను జిల్లాబోర్డులకు, మునిసిపలు సంఘములకు, పెద్ద జమీందారులకును ఇవ్వబడెను. మఱియు రాజధాని నగరములనుండి కూడ ఒక్కొక సభ్యుని నియమించుట కేర్పాటు చేయబడెను. ఇట్లు ప్రజానాయకులను శాసనసభలకు ప్రతినిధులుగా నియమించు పద్ధతివచ్చినను సరియైన ప్రాతినిధ్యపద్ధతులు స్థాపింపబడలేదు.

1909 లో మింటోమార్లే సంస్కరణలవలన శాసనసభలింకను పెద్దవిచేసి అందలి ఉద్యోగేతరులసంఖ్య హెచ్చు చేసి, కొంత సంకుచితములైన ప్రజాప్రాతినిధ్య పద్ధతులు స్థాపింపబడినను ఇంతవరకు నీసభలు కేవలము ప్రభుత్వమును విమర్శించుటకు చర్చించుటకు వీలుగల డిబేటింగు సొసైటీలు గానే యుండెనుగాని అధికారము లావంతయు వీని కివ్వబడ-

లేదు. ఇక 1919 లో చేయబడిన సంస్కరణములవలన శాసన సభలందు ప్రజాప్రతినిధుల సంఖ్యయు శాసన నిర్మాణాధికారమును హెచ్చుచేయబడినను కోశాధికారము ఒసగబడలేదు. గవర్నరుజనరలు సర్వాధికారియై సర్టిఫికేషను అధికారము ప్రయోగించుచుండెను. ఇట్లు 1919 వరకుగూడ ప్రజాప్రతినిధులకు నిజమైన శాసన నిర్మాణాధికారములు కలుగలేదు. *

ఐదవ పరిచ్ఛేదము :

బ్రిటీషు రాజ్యతంత్రమున భారతదేశ 'అభివృద్ధి'

I

భారత దేశమునకు ప్రకృతిసంపద పుష్కలముగానున్నను ఆర్థికముగ మనప్రజ లధోగతిలో నున్నారనియు దారిద్ర్యమున మునిగియున్నారనియు దీనిని మాన్పుటకు వలసినప్రయత్నము లెల్ల చేయవలెననియు భారతజాతీయ నాయకులెల్లరును కోరుచుండగా, భారత దేశక్షేమలాభముల నాలోచించియే తామీ దేశమును పరిపాలించుచున్నామనియు దేశము క్రమ క్రమముగా నభివృద్ధిగాంచుచునే యున్నదనియు బ్రిటీషుసామ్రాజ్య తత్త్వవాదులు ప్రత్యుత్తరమిచ్చుచుందురు. తమ పరిపాలనా పద్ధతిని ఆదాయవ్యయపద్ధతినిసమర్థించుకొనుటకు కొందరుద్యోగులచేత కొన్ని నివేదికలను స్థితిగతిలెక్కలను తయారుచేయించి తమ ప్రభుత్వమునం దీ భారత దేశము. దినదినాభివృద్ధి

* 1909,1919 సంవత్సరముల సంస్కరణములకు అనుబంధము చూడుడు.

గాంచుచున్నదని గొప్పప్రచారము చేయుచున్నారు. 1858 మొదలు నేటివరకు కిట్టి నివేదికలు స్థితిగతిలెక్కలు అనేకములు తయారుచేయబడినవి. పూర్వపరిపాలనకన్న బ్రిటిష్‌పరిపాలన బాగున్నదని ప్రజ లభివృద్ధిగాంచుచున్నారని బ్రిటిష్ ప్రభుత్వాదాయ వ్యయాపద్ధతులు, పన్నులవిధానము న్యాయమైనవే యనిచూపుటయే వీరియుద్దేశము. అందుకనుగుణముగా ప్రాంత పరిస్థితులలోను, ఇతర దేశపరిస్థితులలోను, తమకనుకూలమైన అంకెలనుమాత్రమే వీరుగ్రహింతురు. వీరి లెక్కలలోని అంత రార్థము అనుభవజ్ఞులగు అర్థశాస్త్రజ్ఞులు తప్ప ఇతరులు కని పెట్టజాలనన్ని తికమకలు కల్పింపబడును.

ఈ కాలములో దేశమభివృద్ధి గాంచుచున్నదని తెలుపుటకును తమ పరిపాలనా పద్ధతిని సమర్థించుటకును ఇండియా గవర్నమెంటు రాష్ట్రీయ ప్రభుత్వములుగూడా వార్షిక లెక్కలనేగాక అప్పుడప్పుడు 'అభివృద్ధి' నివేదికలను స్థితిగతి లెక్కలను పార్లమెంటుకు సమర్పించుచుండిరి. కంపెనీపరిపాలనము రద్దుచేసిన పిదప 1858 మొదలు బ్రిటీషుసామ్రాజ్యపార్లమెంటు ప్రభుత్వముక్రింద అత్యంతాభివృద్ధి గాంచినట్లు లోకమునకు ప్రకటించుటకు ఇట్టి నివేదిక స్థితిగతులను తెలివి తేటలతో తయారుచేసిన ఉద్యోగులలో కొందరికి దివానుబహద్దరు, సి. ఐ. ఇ., సర్ బిరుదములుకూడ ఒసగబడియున్నవి. ఇది కూడ బ్రిటీషు రాజ్యతంత్రములో నొకభాగము.

1865 మొదలు భారత దేశ జనసంఖ్యనుగూర్చియు చారిత్రిక, ఆర్థిక, స్థితిగతులను గూర్చియు సమాచారములను

సేకరించుటకు సర్ విలియమ్ హాంటరుగారిని నియమింపగా 1880 నాటికి ఆయన ఇంపీరియల్ గెజటీరు అను గొప్ప సంపుటములను చాలా తయారుచేసిరి. తరువాత నివి అచ్చై అనేక సంస్కరణములు పొందినవి. 1871లో జనాభాలెక్క తయారు చేయబడినది. 1876 లోను 1893 లోను మదాసు ప్రభుత్వము వారును ఇతర ప్రభుత్వములవారును నివేదికలు ప్రకటించిరి. 1909 అక్టోబరులో ఇండియా గవర్నమెంటువారు పార్లిమెంటు వారికొక నివేదికను సమర్పించి దీనిలో భారతదేశ ప్రజలస్థితిని గూర్చి వర్ణించి గడచిన ఏబదేండ్లలోజరిగిన "అభివృద్ధి" ని వివరించిరి.

ఈ ప్రభుత్వములు భారతదేశ స్థితిగతులనుగూర్చి
ప్రకటించిన కొన్ని ముఖ్యాంశములు:—

i 1858లో తూర్పు ఇండియా కంపెనీ పరిపాలన రద్దు చేయబడి ఇంగ్లాండు పార్లమెంటువారి ప్రభుత్వము స్థాపింపబడిన పిదప రాజ్య విస్తీర్ణములో పెద్ద మార్పులేవియు జరుగలేదు.

ii 1858 నాటికి భారతదేశ జనసంఖ్య కేవలము ఊహాలపైననే ఆధారపడియుండెను. 1871 లో మొదటి జనాభా లెక్కలను తయారుచేసిరి. అప్పటికి తేలిన జనసంఖ్య 20,61,62,360. 1881లో రెండవ జనాభాలో సరియైన లెక్క 25,38,96,330. ఇది 1901 లో 29 కోట్లకు పెరిగినది.

iii 1856-1857 నాటికి భారతదేశ ప్రభుత్వము యొక్క మొత్తము ఆదాయము 3140 లక్షల రూపాయిలు; 1906-07 నాటికిది 10,840 లక్షలైనది. అనగా మూడురెట్లకు పెరిగినది. ఈ ఆదాయములో పన్నులవల్ల వసూలైన మొత్తము 1856-57 లో ఆనాటి 29 కోట్లరూపాయలును 1906-07 లో 64 కోట్ల 94 లక్షలకు అనగా రెట్టింపునకు పెరిగినది.

iv ప్రభుత్వముయొక్క మొత్తము వ్యయము 1856-57 లో 3,180 లక్షల రూపాయలు1906-07 లో 10,730 లక్షల రూపాయిలకు అనగా మూడురెట్లకు పెరిగినది. కేవలము భూమిశిస్తు ఈ కాలములో నూటికి 60 వంతులచొప్పున పెంచబడినది. ఎక్సైజు రివిన్యూ ఈమధ్యకాలములో 7 రెట్లకు పెరిగినది.

v. దేశముయొక్క విద్యాభివృద్ధి విషయములో 1833 కు 1853 మధ్య ఎట్టి కాలేజీలును లేవు. జాన్‌బ్రూస్ నార్టన్ గారి లెక్కప్రకారము 1853 నాటికున్న పాఠశాలలు:

	ఇంగ్లీషు (వర్నాక్యులరు) దేశభాషల బడులు.	కేవలము దేశభాషలవి.
వంగరాష్ట్రము	37	104
ఆగ్రా (నేటి సంయుక్త రాష్ట్రము)	7	—
మద్రాసు	1	—
బొంబాయి	14	288

మొత్తము విద్యార్థులసంఖ్య 26000. ప్రభుత్వము చేసిన మొత్తము ఖర్చు 990 వేల రూపాయిలు.

1856-57 లో విద్యకొరకు ప్రభుత్వము చేసిన ఖర్చు రు 3940000 లు. విద్యకొరకైన మొత్తము ఎన్నిరూపాయిలుగా లెక్కలలో జూపినను, దానిలో 4వ వంతు విద్యార్థుల స్కూలు జీతములవల్లను 5 వ వంతు ప్రజల ధర్మములవల్లను వచ్చిన సొమ్ము గాన చాలా తక్కువసొమ్ము మాత్రమే అసలు ఖర్చు. 1856-57 నాటికి 13 కాలేజీలుండెను. అన్ని పాఠశాలలందు చదువువిద్యార్థులసంఖ్య 4 లక్షలు. 1906-07 లో 179 కాలేజీలు అన్నివిధములైన పాఠశాలలందు కలిసి 57 లక్షల విద్యార్థులు నుండిరి. 1871 నాటిజనాభా లెక్క ప్రకారము దేశములో చదువువచ్చిన వారిసంఖ్య నూటికి 5 మంది. 1906-07 లో 5.3 మంది.

vi 1871 వరకు ఇంగ్లాండు పౌను నవరసుకు 10 రూపాయిలు విలువ; తరువాత 15 రూపాయిలు విలువ; అనగా మన మా దేశమునుండికొనిన వస్తువు ఖరీదులక్రింద ఆ దేశపుఉద్యోగుల జీతముక్రిందను ఋణములపైనవడ్డీలక్రిందను మనమిచ్చుకొనవలసియుండిన పౌనుల (నవరసు) ఒక్కొక్కదానికి పూర్వముకన్న 5 రూపాయిలు అధికముగా నిచ్చుకొనునట్లు నిర్ణయింపబడెను.

vii 1857 లో 300 మైళ్ళ రైల్వే. 1909లో 30983 మైళ్లు. ఇది నిర్మించినందుకైనఖర్చు 450 కోట్ల రూపాయిలు అయి తేవీని పైన ప్రతిసాలునవచ్చిన నష్టము ఈ క్రిందివిధముగానుండెను.

సం॥ మొదలు		వరకు	దామాషాగా నష్టము
1876-77	,,	1880-81	రూ. 120 లక్షలు లు.
1881-82	,,	1885-86	74 ,,
1886-87	,,	1890-91	162 ,,
1891-92	,,	1895-96	153 ,,
1896-97	,,	1898-99	168 ,,
1899-1900	,,	1904-05	111 ,,

viii ఈ కాలములోనే పల్లంసాగు నీటి పారుదలకు కాలువలు త్రవ్వుటకు పీనిమరమ్మతుకు చెరువులమరమ్మతుకు 45 కోట్ల రూపాయిలు ఖర్చు చేయబడెను.

రోడ్లు బిల్డింగులకు 1896-97—1901 మధ్య 4 కోట్లు 1901-04 మధ్య 5 కోట్ల రూపాయిలు ఖర్చు చేయబడెను.

1858 నాటికి పల్లంసాగు 1500000 యకరములు

1906-07 .... 222 25000 "

దీనిపైనవచ్చు ఆదాయమువలన ఆ నిర్మాణముల ఖర్చు మళ్లినది. దీనివలన పండుపంటలో సాలుకు 60 కోట్ల రూపాయిల విలువగలపంట ప్రభుత్వమునకు చేరుచున్నది.

1871 లోని లెక్కలనుబట్టి ఇండియా రాజ్యాంగసహాయకార్యదర్శి సర్ లూయీమాలెట్ గారు 1875 లో తయారు చేసిన లెక్కలవలన చతురపుమైలుకు చూచినను తల 1కి మనిషి పైనచూచినను భూమిశిస్తు అతిభారముగ నుండినట్లు తేలుచున్నది. నికరపంటలో నూటికి 50-60 వంతులుండెను.

భూమిపన్ను రాష్ట్రము	సాలు 1కి చతురపుమైలు పౌ.షి.పె	సాలు 1కి తల 1కి పౌ.షి.పె
వంగరాష్ట్రము, అస్సాము	17- 14-3	0-1-1¼
బొంబాయి, సింధు రాష్ట్రములు	22- 0-11	0-3-4¼
మదాసు రాష్ట్రము	29- 0-9	0-2-6¾
పశ్చిమోత్తర(ఆగ్రా)పరగణా	45- 4-9	0-2-4¾
పంజాబు రాష్ట్రము	17- 6-4	0-2-0

ix 1858 లో ఈ దేశమునుండి ఎగుమతియైన సరకులవిలువ 255 లక్షల పౌనులు; దిగుమతుల విలువ 145 లక్షలపౌనులు. 1907-08 లో 1155 లక్షల ఎగుమతులు; 865 లక్షల దిగుమతులు. దిగుమతులకన్న మనము ఎక్కువగాచేసిన ఎగుమతులన్నియు ముడిపదార్థములలో పంపుచున్నాము. ఈ తేడావిలువ మనకు నష్టము, వారికి లాభము.

సుంకముల విధానము ఇంగ్లాండు కనుకూలముగా చేయబడినను కొంచెము పెరిగినది. ఆదాయపుపన్ను స్టాంపులు అడవులు పోస్టుతపాలా తక్కిన ఆదాయములుకూడ చాలా రెట్లు పెరిగినవి.

x ఇక వ్యయములలో సైనిక వ్యయము అత్యధికముగా పెరిగినది. 1861-1874 మధ్య దామాషాగా సాలు 1కి 16 కోట్ల రూపాయలనుండి 1899-1913 నాటికి 27 కోట్ల 40 లక్షలకు పెరిగినది.

సివిలు పరిపాలనవ్యయము 1861-1874 మధ్య సాలు1కి

దామాషా 10.28 కోట్లరూపాయల నుండి 1899-1913 నాటికి సాలు 1 కి దామాషాగా 24 కోట్ల రూపాయిలయినది.

ఉద్యోగుల జీతములు పింఛనులు మూడురెట్లకు పెరిగి పోయినవి (అనుబంధమునందలి అంకెల పట్టికలు చూడుడు.)

1861-74 మధ్య సాలు 1 కి దామాషా సీమఖర్చులు 10.47 కోట్లనుండి 28.35 కోట్ల రూపాయలకు పెరిగినది.

ప్రభుత్వఋణము 1871 లో 155 కోట్ల రూపాయలనుండి 1911 నాటికి 350 కోట్లకు పెరిగినది.

విద్యావిషయము చూచినచో 1854 కు పూర్వము మదార్సులో నొకే ఇంగ్లీషుపాఠశాల! దేశములో 1870 నాటికి నూటికి 5 మంది మాత్రమే చదువను వ్రాయనువచ్చి నట్లు లెక్కింపబడిన అక్షరాస్యులుగానుండగా 1909 నాటికి నూటికి 5.3 మంది యుండిరి. ఇక ప్రభుత్వముచేయు వ్యయము వివిధ దేశములతో పోల్చినచో 1908 నాటి కిట్లుండెనని గోఖలేగారు చెప్పినారు:—

	తల 1 కి దేశాదాయము	తల 1 కి విద్యకొరకువ్యయము షిల్లింగులు పెన్నీలు
ఫ్రాన్సు	25.7	5—4
జర్మనీ	18.7	4—0
ఇటలీ	12.	1—8
ఆస్ట్రియా	16.3	2—4
నెదర్లాండ్సు	26.0	4—3
భారతదేశము	2	0—1½ పెన్నీలు

II

ఈ దేశాదాయము ఈ వ్యయము నిజముగా భారత దేశ ప్రజల క్షేమలాభములు దలంచియే బ్రిటీషువారు చేసిరా? నిజముగా మన దేశము అభివృద్ధి గాంచినదా? అను ప్రశ్నకు జవాబు రాజకీయములందు మితవాదిగనేయుండి గొప్ప దేశభక్తుడై ప్రభుత్వమువారి గౌరవమునకు పాత్రుడైన శ్రీ. శ్రీ. గోపాల కృష్ణ గోఖలేగారు 1908 లో శాసనసభయందు చెప్పిన సంగతులే ఇచ్చట నుదాహరించెదను.

వివిధదేశముల ప్రజల దామాషా ఆదాయము తల 1 కి పాలకు		దేశములో భూములపైన వచ్చు మొత్తము ఆదాయములో భూమిపన్ను నూటికెన్నివంతులు?	పాలు1కి తల1కి విధింపబడు ఉప్పు పన్ను ఎన్నిరోజుల ఆదాయమునకు సరిపడినది?
ఇంగ్లాండు	42.0	8.3	—
ఫ్రాన్సు	25.7	4.8	½ రోజు
జర్మనీ	18.7	3.0	1 రోజు
ఇటలీ	12.0	7.0	4 రోజులు
ఆస్ట్రియా	16.3	4.9	1½ రోజులు
నెదర్లాండ్సు	26.0	—	½ రోజు
ఇండియా	2.0	15 లేక 20	2 రోజులు

"1902 మొదలు 1907 వరకు 5 సంవత్సరములకు అన్నిరాష్ట్రములందు కలిసి పల్లపుసాగు నీటివసతులు మురుగు

సౌకర్యముల కొరకు రు.17,68635 లు మాత్రము కర్చుపెట్టిరి. అనగా సాలుకు రు 3½ లక్షలు! ఆరోగ్యముకొరకు గూడ 17½ లక్షలే ఖర్చుపెట్టబడెను. అయితే 1901-02 సంవత్సరము కన్న హెచ్చుగా 27 కోట్ల రూపాయిలు సైన్యముక్రింద వ్యయము చేయబడెను!! 60 కోట్లు రైళ్ళకొరకు ఖర్చుపెట్టబడి దానిలో 19 కోట్ల రూపాయలు దేశాదాయములోనుండియే వ్యయము చేయబడినవి. ప్రజల వ్యవసాయాభివృద్ధి కుపయోగించు కాలువలు మున్నగు వానికన్న విదేశీయులకు లాభముకలిగించు ఈ రైళ్ళనిర్మాణమునకే ప్రాముఖ్య మియ్యబడినది."

గోఖలేగారే లండనులో 1905 నవంబరు 15 వ తేదిన నేషనల్‌లిబరల్ ఫెడరేషనులో నుపన్యసించుచు నీ దేశము యొక్క దారిద్ర్యము హెచ్చగుచుండుటయు ఇతర దేశములందు వేయిమందిలో మరణించువారిసంఖ్య క్రమక్రమముగా తగ్గుచుండగా నీ దేశములో విపరీతముగా పెరిగిపోవుచుండుటయు చెప్పి యీదిగువ అంకెల నుల్లేఖించిరి. ఈయన 1908 లో గవర్నరు జనరల్ శాసనసభలో గూడ నీ సంగతులనే మఱలచెప్పిరి. 1881-1886 మధ్య ప్రారంభములో నీ దేశములో 1000 మందికి మరణములు 24 మందిమాత్రమే. తరువాత నీసంఖ్య 25 మందికి పెరిగెను.

1886-1888	మధ్య ఈసంఖ్య	28 కి పెరిగెను.
1890-1895	మధ్య	30 కి పెరిగెను
1896-1900	మధ్య	32.5 కి పెరిగెను.
1900-1905	మధ్య	36.14 కి పెరిగెను.

ఈ కాలములోనే ఇంగ్లాండుప్రజల మరణములు వేయి మందికి 20 నుండి క్రమక్రమముగా 16 కుతగ్గెను. దీనిభావమేమి?

1905 నాటికి ఇంగ్లాండుప్రజల ఆదాయము తల 1 కి 42పౌనులు; మన దేశప్రజల ఆదాయము ప్రభుత్వము అంచనా ప్రకారమే 2 పౌనులు; ఉద్యోగేతరుల అంచనా ప్రకారము 1 పౌను మాత్రమే! ఇంగ్లాండు దిగుమతులు తల 1 కి 13 పౌనులుండగా భారత దేశ దిగుమతులుతల 1కి 5షిల్లింగులు మాత్రమేయుండెను. ఆ దేశముతో వారికి 1480 లక్షలపౌనులు సేవింగ్సుబాంకీ నిలువలుండగా వారికన్న ఏడురెట్ల జనసంఖ్య గల మన దేశములో 70 లక్షలు మాత్రమేనిల్వ యున్నవి. వారి జాయింటుస్టాకు కంపెనీలపెట్టుబళ్లు 19000 లక్షల పౌనులుండగా మన వారికి 200లక్షలేయుండెను. ఈ దేశప్రజలలో 4/5 వంతులకు వ్యవసాయము పైన జీవనాధారము. ఈ వృత్తి నానాటికి క్షీణించి లాభము లేకున్నది. ఇంగ్లాండులో యకరమునకు పండుదానిలో నాలుగవవంతు మాత్రమే ఇచ్చట పండుచున్నది. గత 8 సంవత్సరములలోను కఱవుల వలన 20 కోట్ల పౌనుల విలువగలపశువులు పంటలు నాశనమైనవని కఱవుల విచారణసంఘమువారు నిర్ణయించినారు. ఇంపీరియల్ గెజిటీరు సంపాదకుడగు సర్ విలియమ్ హంటరు గారు ఈ దేశములో 4 కోట్ల ప్రజలకు రోజుకు 1 పూట మాత్రమే తిండితినుటకు శక్తి కలిగియున్నారని వ్రాసినారు. సర్ చార్లెస్ ఇలియట్ గారు 7 కోట్ల మంది ఎల్లప్పుడును అర్ధాకలితోనే మాడుచుందురని వ్రాసియున్నారు.

ఈదారిద్ర్యమునకు ముఖ్యకారణము ఇచ్చటి బ్రిటీషు పరిపాలనయొక్క స్వభావమే. భారత దేశమునకువచ్చిన ఇంగ్లీషు వారు లాభముపొంది ధనవంతులగుటకొరకే దేశ భాగ్యభోగ్యములు నిరంతరప్రవాహముగా తరలించుటయే కారణము.

1865-1905 మధ్య నలుబది ఏండ్లలో భారత దేశదిగుమతులకన్న హెచ్చుగా పంపిన ఎగుమతులయొక్క విలువ 10000 లక్షల పౌనులు, లేక 1500 కోట్ల రూపాయలుండెననియు ఈ దేశప్రభుత్వవిధానమున నికరాదాయములో సగము సైన్యమునకు మూడవవంతు సివిలు పరిపాలనోద్యోగుల కొరకు సీమ కంపబడుచున్నదనియు జీతముల మొత్తము పెరిగిపోయినదనియు వ్యవసాయ క్షేమమున కెట్టి పనులుచేయక ఆంగ్లేయ వర్తకుల లాభముకొరకు రైళ్ళు నిర్మించబడినవనియు దేశ ప్రజలకు విద్యలేదనియు ఈ దేశములోని ఏడు లక్షల గ్రామములలో ఐదింట నాలుగు గ్రామములకు ఒక పాఠశాల కూడా లేదనియు 8 మందిలో 7 మంది బాలురు నిరక్షరకుక్షులుగా జీవించుచున్నారనియు నీ ప్రభుత్వ యంత్రచలన విధానము తక్షణమే మార్పనిచో నింకను ఘోరాన్యాయమైన స్థితి వచ్చుననియు గోఖలేగారు స్పష్టముగా 15-11-1905 లో లండన్ నేషనల్ లిబరల్ క్లబ్బులో నుపన్యసించుచు చెప్పియున్నారు.

పరిభుత్వవ్యయములో *

సంవత్సరము	మిలటరీ/సైనిక నికర వ్యయము		సివిలుపరిపాలన నికర వ్యయము		ఋణతీర్మాన నికరవ్యయము	
1921-22	69.81	కోట్లు	8.64	కోట్లు	14.89	కోట్లు
1922-23	65.27	,,	9.50	,,	15.00	,,
1923-24	56.23	,,	8.65	,,	14.17	,,
1924-25	55.63	,,	9.39	,,	15.27	,,
1926-27	55.97	,,	10.28	,,	12.06	,,
1927-28	54.79	,,	10.28	,,	12.66	,,
1928-29	55.10	,,	10.43	,,	12.82	,,
1929-30	55.10	,,	11.56	,,	12.19	,,
1930-31(బడ్జెటు)	54.35	,,	12.20	,,	14.36	,,

1922-23 లో విద్యకొరకు వైద్యము కొరకు రాష్ట్రములు ఖర్చుపెట్టిన దానికన్న 1929-30 లో కొంత హెచ్చు ఖర్చు పెట్టినట్లు సైమనుకమిటీవారినివేదికలో నొక లెక్క తయారు చేసినారుగాని ఈ లెక్కలపద్ధతి చాలాచిత్రమైనది. పూర్వము రెండు రూపాయిలు మొత్తము ఖర్చుచేయుచు నిప్పుడు నాలుగురూపాయిలు చేసినను అది రెట్టింపువృద్ధి యన వచ్చును కదా! జనసంఖ్య 318 కోట్లనుండి 353 కోట్లకు హెచ్చిన స్థితిలో దానివలన ప్రజలుపొందు లాభము కడు స్వల్పముగ నున్నది.

* అంకెలు సైమను కమిటీ నివేదికలోనివి.

1922 నాటినుండి 1929 నాటికి విద్యకొరకు వైద్యము కొరకు చేయబడిన ఖర్చులో అభివృద్ధి నూటికెన్నివంతులు? *

రాష్ట్రము	విద్య	వైద్యము
మద్రాసు	82	115
పంజాబు	78	94
సంయుక్తరాష్ట్రము	47	67
బొంబాయి	23	43
వంగరాష్ట్రము	21	24

వివిధ దేశప్రజల ఆదాయములో తల 1 కి వ్యవసాయము వలనను పరిశ్రమలవలనను వచ్చునది ఎంత? ♦

	వ్యవసాయము వలన	పరిశ్రమల వలన
భారతదేశము	59 రూ	12 రూ
జపాను	57	158
స్వీడెను	129	384
ఇంగ్లాండు	62	412
కెనడా	213	470
అమెరికాసంయుక్తరాష్ట్రము	175	721

* అంకెలు సైమను కమిటీ నివేదికలోనివి.

♦ అంకెలు సర్ విశ్వేశ్వరయ్యగారివి.

ఈవ్యవసాయము ఫలప్రదముగా లేదు. ఈపరిశ్రమ లధోగతిలో నున్నవి. నేడు మనప్రజలలో ధనికులతో పాటు బీదలపైన కేంద్రరాష్ట్రీయ స్థానిక ప్రభుత్వములన్నియు విధించు అన్ని బాపతులపన్నులభారము తల 1 కి సాలుకు రు 10-0-0 లుగనున్నదని అంచనా వేయబడినది. భారదేశము యొక్క ఆర్థికస్థితిగతులు జనులవిద్య ప్రభుత్వముయొక్క ఆదాయవ్యయములపద్ధతి ఋణము మొదలగువాని నితర దేశములవానితో పోల్చి చూచినచో మన ప్రజల దారిద్ర్యమును దేశముయొక్క దుస్థితియు ప్రతిమనుష్యునకును వెల్లడియగును.

IV

సైనిక శాఖ బ్రిటిష్ రాజ్యతంత్రముయొక్క పునాది. ఐరోపాసంగ్రామము నాటివరకు 'భారత దేశ' సైన్యములో స్వల్పజీతములుగల భారతీయ సైనికులేగాని భారతీయ ఉద్యోగులు (ఆఫీసర్లు) లేరు! తరువాత భారతీయాందోళన ఫలితముగా కొందరి కుద్యోగము లిచ్చెదమని ప్రభుత్వము వారనిరి గాని నేటివరకు జరిగిన 'అభివృద్ధి' హాస్యాస్పదముగా నున్నది. 1929 వరకు కెప్టెనులకన్న హెచ్చుహోదా ఉద్యోగులులేరు. ఆసంవత్సరములో కెప్టెనుల సంఖ్య 39. 1936 లో సైన్యములో భారతీయ ఉద్యోగులు 233. నౌకాదళము లో 9 మంది. విమానదళములో 9 మంది. మొత్తము 251 మంది

మాత్రమే భారతీయులు! మన భారతీయ ఆఫీసర్లకన్న బ్రిటీషు ఆఫీసర్లకు 6-7 రెట్లు అధికవ్యయము. సైనికదళముల మొత్తము సంఖ్య సాలులో దామాషాగా 204000 లో స్వల్పజీతముల భారతీయులు మూడింట రెండువంతులుగా నున్నారు. మిగతా మూడవవంతువారు వీరికన్న మూడునాలుగురెట్లు అధికవ్యయమునకు కారణమైన బ్రిటీషు సోల్జరులు. *

సైన్యము, సివిలు పరిపాలన శాఖలలో
ఆంగ్లేయోద్యోగులు, భారతీయులు.

	బ్రిటిషు సైనికులు	"నేటివులు" (భారతీయులు)	మొత్తం రూ	దామాషాఖర్చు కోట్లరూ.
1837-38 మొదలు 1856-57వరకు 20సం॥	43,826	2,22,915	2,66,741	10.85
1861-62మొ॥1873-74 వరకు 13 సం॥లు	62,458	1,23,881	1,86,340	15.68
1874-75మొ॥ 880-81 వరకు 7 సం॥లు	61,884	1,22,556	1,84,441	16.17
1881-82మొ॥1884-85 వరకు 4 సం॥లు	57,975	1,19,939	1,77,714	16.55
1885-86మొ॥1894-95 వరకు 10సం॥లు	70 704	1,40,682	2,11.387	18.25
1894-95	74,040	1,45,738	2,19,778	20.1
1931	59.773	1,68,660	2,28,433	55

* వీరి జీతములు అలవెన్సులకు అనుబంధము చూడుడు.

1892 మే నెలలో పార్లమెంటు లెక్కల ప్రకారము సాలు 1కి 10 వేలరూపాయల జీతముగల సివిలు మిలిటరీ శాఖలందలి 2388 ఆఫీసర్లలో 60 మంది మాత్రమే భారతీయులు.

	సంఖ్య.			జీతములు వేల రూ. లు		
	నేటివులు	యూరేషియన్లు	ఆంగ్లేయులు	నేటివుల జీతముల మొత్తం	యూరేషియనుల జీతములు	ఆంగ్లేయుల జీతములు
సివిలుశాఖ	55	10	1,211	947	151	25,274
మిలిటరీశాఖ	1	1	854	12	11	13,268
పబ్లికువర్క్సు	3	4	239	33	45	3,415
ఇన్కార్పొరేటెడ్ లోకల్ ఫండ్సు	1	—	9	10	—	113
	60	15	2313	2313	1002	42070

జాయింటు పార్లమెంటరీ కమిటీవారి నివేదిక ప్రకారము 1934 నాటికి భారతదేశములో ఐరోపా వారి

జనసంఖ్య	135000
దీనిలో బ్రిటిషు సైనికులు	60000
ఉన్నతోద్యోగులందలి బ్రిటీషువారు	3150
దీనిలో ఐ. సి. యస్. లో	800
పోలీసులో	500.

సైమన్‌కమిటీవారు జనేవరి 1929 నాటికి వేసిన లెక్క

	ఆంగ్లేయులు	భారతీయులు
ఐ. సి. ఎస్	894	367
ఇండియన్ పోలీసువారు	564	128
ఇంజినీర్సు సర్వీసు రిజర్వుడు శాఖ	255	240
ఫారెస్టుసర్వీసు	134	76

1933 జనేవరినాటికి పెద్దజీతముల ఉద్యోగులందు బ్రిటీషు వారిసంఖ్య భారతీయుల సంఖ్య (జాయింటు పార్లిమెంటరీ కమిటీవారి లెక్క)

	ఐరోపావారు	భారతీయులు	మొత్తము
ఇండియన్ సివిలు సర్వీసు	819	478	1297
,, పోలీసు	505	152	665
,, ఫారెస్టు సర్వీస్	203	96	299
,, సర్వీస్ ఆఫ్ ఇంజనీర్సు	394	232	596
,, మెడికల్‌సర్వీస్(సివిలు)	200	98	298
,, విద్యాశాఖ	96		
,, అగ్రికల్చరల్	46	30	76
,, వెటర్నరీ	20	2	22
	2193	1227	3428

ఈ ఉద్యోగులలో భారతీయులకన్న "ఐరోపా" వారిలో చేరిన ఆంగ్లేయోద్యోగులకు గల ప్రత్యేక సౌకర్యములు

'స్పెషల్'అలవెన్సులు లెక్కలేనన్ని గలవు మిలిటరిశాఖజీతములు అలవెన్సులుకలిసి 1913-14 నాటికి 1,34,554 వేల రూపాయిలు. 1922-23 నాటికి 2,69,972 వేలరూపాయిలకు పెరిగినది. సివిలుశాఖ జీతములు అలవెన్సులు కలిసి 1913-14 లో 67,512 వేలరూపాయిల నుండి 1922-23 నాటికి 1,37,523 వేలకు పెరిగినది. 1923లో లీ కమీషనువారు సివిలుశాఖోద్యోగుల అలవెన్సులను ఇంకొక కోటిరూపాయిలకు పెంచిరి.

V

భారతదేశమునందలి జాతీయనాయకులందరు మనదేశ దారిద్ర్యమునుగూర్చి వగచి దీనిని మాన్పుడని బ్రిటిష్‌ప్రభుత్వమును చిరకాలమునుండి కోరుచున్నను వారట్లుగావింపలేదు సరికదా తమ యుద్యోగులచేతను ఇంకను కొందరు ధనాపేక్షాపరులగుఅర్థశాస్త్రజ్ఞులచేతను తమపక్షమున ప్రచారముచేయించి తమ ఆర్థికవిధానమును వ్యయపద్ధతులను సమర్థించుకొనజూచుచున్నారు. ఈ ప్రచారములో వీరనేక విపరీతహేతువాదములు చేయుచుందురు. బ్రిటీషుప్రభుత్వమునకు పూర్వము మొగలాయి చక్రవర్తులకాలమున బ్రిటీషుసామ్రాజ్యముకన్న తక్కువవైశాల్యముగల రాజ్యభాగములనుండియే ఆచక్రవర్తులు ఇంతకంటె హెచ్చు భూమిశిస్తును వసూలు చేయుచుండిరనియు బ్రిటీషువారు వసూలుచేయుచున్న భూమిశిస్తు అత్యధికముగాదనియు వీరనుచుందురు; కాని మొగలాయిచక్రవర్తుల కాలమున పల్లపుసాగు నీటివసరుల కవసరమైన కాలువలు తటాకములు నూతులు ఎన్నో నిర్మింపబడి ఎప్పటికప్పుడు ఎంతోసొమ్ము

వెచ్చించి మరమ్మతు చేయబడుచుండెను. బ్రిటీషుప్రభుత్వము స్థాపించబడినపిదప ఆనిర్మాణములన్నియు శికస్తులోపడిపోయి క్రొత్తవి నిర్మింపబడక వ్యవసాయాభివృద్ధిలేకపోగా రైతుల దారిద్ర్యము హెచ్చసాగినది. 1769 లగాయతు 1902 వరకును రమారమి 32 పెద్దకఱవులువచ్చి దేశములో అమితమైన జననష్టము కలిగినది. విశేషధనము సీమ కంపబడినందునను ప్రజాసౌకర్యములు చేయబడక పోయినందునను దేశము యొక్క సంపద క్షీణించిపోయి నిరంతరక్షామస్థితి యేర్పడినది. 1870 నాటికి సాలుకు తల 1 కి యిరువది రూపాయిలు మాత్రమే మనప్రజల దామాషాఆదాయము. నాడు విధింపబడినపన్ను తల1కి రు1-13-9 లు. నేటికి రు80-0-0 దామాషా ఆదాయము రు6-1-8లు పన్ను. నాడు 50 కోట్లుగానుండిన భారతదేశప్రభుత్వాదాయము నేటికి 226 కోట్లకు పెంచబడినది. నాడు 15 కోట్ల సైనికవ్యయము నేడు 55 కోట్లయినది. నాటి 12 కోట్ల సివిలు పరిపాలనా వ్యయము నేడు 45 కోట్లయినది. నాడు 100 కోట్లుగ నుండిన ప్రభుత్వఋణము నేటికి 1200 కోట్లకుపెంచబడినది. ప్రజలుతలకు మించిన ఋణభారమువలన పన్నులభారమువలన కృంగిపోవుచున్నారు. రైతులు దరిద్రులయి నారు. నాడుదేశములోని రైతులందరికిని కలిపి 200 కోట్ల ఋణముండగా నేడది వెయ్యికోట్లు దాటినది. ఇట్టిస్థితిలో ప్రభుత్వము ప్రజలకు చేసిన మేలేమి? 1870 నాటికి అక్షరాస్యులు అనగా చదువను వ్రాయను నేర్చినట్లు లెక్కలోనికి వచ్చినవారు నూటికి అయిదుమంది యుండిరని ప్రభుత్వ

నివేదికలందే ప్రకటింపబడియున్నది. నేడు నూటికి 8 మంది మాత్రమే అక్షరాస్యులు. ఇది మన విద్యావిధానము లోని యభివృద్ధి! దీనిని సమర్థించుకొనుటకు ఒక సర్ బిరుదాంకితుడు మనదేశజనసంఖ్య 1870 లో 20 కోట్లనుండి ఇప్పుడు 35 కోట్ల యినదని ప్రత్యుత్తరము చెప్పుచున్నాడు. ఇది నాగరకతగల ప్రభుత్వము చెప్పవలసిన సమాధానమేనా!

1881-1891	మధ్యజనసంఖ్యనూటికి	9.6	చొప్పునవృద్ధియైనది.
1891-1901	మధ్య నూటికి	1.4	,,
1901-1911	మధ్య నూటికి	6.4	,,
1911-1921	మధ్య నూటికి	1.2	,,
1921-31	మధ్య నూటికి	10.6	,,

ఇట్టికాలమున నూటికి పదివంతులచొప్పున వృద్ధియగుట యొక హెచ్చులోనిది కాదని అర్థశాస్త్రజ్ఞుల యభిప్రాయము. ఆనాటికి మనకన్న వెనుకపడియున్న రష్యా దేశము, అమెరికా దేశములందు కూడ నేడు నూటికి 98 మంది విద్యావంతులుగ నున్నారు. ఇట్టి స్థితిలో మన దేశమునందు సాలుకు విద్యకొరకు చేయుబడు 8 కోట్ల రూపాయిల వ్యయ మేమూలకు సరిపోవును? అత్యంతవిద్యావంతులుగ నున్న ఆ దేశములలో నిప్పటికిని సాలుకు 40కోట్లు మొదలుకొని 80 కోట్లవరకు విద్యకు వ్యయము చేయుచున్నారు.

ఇక మన దేశప్రజల దామాషా ఆయుర్దాయము చూచి నచో 1870 నాటికిని నేటికిని విశేష తారతమ్యముకనబడుటలేదు.

ఇంగ్లాండు దేశములో 57సంవత్సరములునుజపానులో 44నుసగటు ఆయుర్దాయమయి యుండగా మన దేశమున దాహూహా ఆయుర్దాయము 23 మాత్రమె అయియున్నది. మన దేశములో వెయ్యిమందిలో 26 మందికి మరణములు తటస్థించుచుండగా ఇంగ్లండులో 12మంది, జపానులో 18మంది, మాత్రమె మరణించుచున్నారు. దీనికి జవాబుగా ప్రభుత్వని వేదికలందు మనజనసంఖ్య హెచ్చుగుచున్నదనియు జనసంఖ్య యొత్తిడి చతురపు మైలునకు మన దేశమున అధికముగనున్న దనియు చెప్పజూతురు. కాని 1881లో ఇంగ్లాండులో చతురపుమైలుకు 446 మంది ప్రజలును వేయింటికి 35 జననములును ఉండగా వేయింటికి 21 మరణములుమాత్రము తటస్థించుచున్నట్లును మన దేశములోఆనాటికి చతురపు మైలుకు 221 మంది జనులును వేయిమందికి 50 మంది జననములు నుండగా 44 మంది మరణములు నుండెనని, '40 సంవత్సరముల అభివృద్ధి'యను మదరాసు. నివేదికలోనే వివరింపబడినది. నేడు ఇంగ్లాండు దేశములో జనసాంద్రత చతురపు మైలుకు 490, వేయింటికి 16 జననములు, 12 మరణములు, నుండగా మన దేశములో చతురపుమైలుకు 195 మంది జనులు వేయింటికి 32 జననములు 24 మరణములు కనబడుచున్నవి. ఇట్లు చూచినను వారివాదన ఎంత అసందర్భముగనున్నదో కనపడగలదు.

ఇంకొక చిత్రమేమన ప్రజల విద్య, ఆరోగ్యము, ఆర్థిక క్షేమలాభములకు వలసిన ఖర్చులు ఎంతో హీనముగనున్నవని ప్రభుత్వ ఆదాయవ్యయవిధానమును జాగ్రత్తగా పరిశీ

లించినచో తెలియగలదు* సైన్యమునకు పెట్టు ఖర్చు, మొత్తము ఆదాయములో నూటికి 39.5 వంతులు. ఋణ తీర్మానము నిమిత్తము 15.2; విద్యకొరకు 7.6; వైద్యముకొరకు 2.28; ఆరోగ్యముకు 1.28; వ్యవసాయముకు 1.24 వంతులు చొప్పున ఖర్చుచేయబడు చున్నది.

నాగరకతాగ్రగణ్యులమని చెప్పుకొను నీ బ్రిటీషువారి వివిధరాష్ట్రీయ ప్రభుత్వములందున్న స్థితిగతులకన్న అనాగరకులును నిరంకుశులుననబడు భారతీయసంస్థానాధిపతుల రాజ్యములందే హెచ్చుమంది అక్షరాస్యులును, ఎక్కువ సంఖ్య పాఠశాలలును కనబడుటయే ప్రభుత్వనివేదికలయందలి విపరీతపు వాదనలకు తగిన జవాబుగా కనబడుచున్నది. బ్రిటీషు ఇండియాలో జనసంఖ్య పెరిగినట్లే సంస్థానములలోను పెరిగినది. అయితే సంస్థానాధీశులు ప్రజలక్షేమముకొఱకు కొంచెముగనో గొప్పగనో హెచ్చుసొమ్ము ఖర్చుపెట్టిరి. మనప్రభుత్వము అట్లు చేయలేదు.

VI

భారతదేశ ఆర్థిక స్థితిగతులనుగూర్చియు బ్రిటీషు పరిపాలనములో నీదేశమున జరిగిన దనబడు "అభివృద్ధిని" గూర్చియు సర్ విశ్వేశ్వరయ్యగారు ఈదిగువ సంగతులనుతమ "ప్లాన్‌డ్ ఎకానమీ ఫర్ ఇండియా" అనుపుస్తకములో బహిరంగ పరచి యున్నారు.

---

* అనుబంధములోని అంకెల పట్టికలు చూడుడు.

భారతదేశము వ్యవసాయ దేశమనియు అందువలన నీదేశప్రజలు వ్యవసాయమునే నమ్ముకొనవలెననియు బ్రిటీషు అర్థశాస్త్రజ్ఞులును వారిననుకరించువారును చెప్పుమాటలు సరి కావు. వ్యవసాయమువలన నితరదేశములందువలె మనదేశ ప్రజలకు లాభము కలుగుటలేదు. సంపదను జాతీయాదాయ మును వృద్ధిచేయగల పరిశ్రమలు వాణిజ్య రవాణావృత్తులు వృద్ధిచేయ బడకపోవుట ఘోర అన్యాయము. అందువలననే యీ దేశము దారిద్ర్యమున మునిగియున్నది.

1881 లో మన దేశమున వ్యవసాయ దారులు జన సంఖ్యలో నూటికి 61 మంది యుండగా ఇప్పుడు 73 గురికి పెరుగుట వ్యవసాయములోని లాభమువలనగాక ఇతర జీవనాధా రములు లేకపోవుటచే. ఈ రైతులు జీవనము గడువక ఋణ ములలో మునిగియున్నారు.

దేశముయొక్క ఔన్నత్యము జాతీయాదాయము పైన నాధారపడి యుండును. మనదేశ ప్రజలకు తల 1 కి సాలు 1 కి రు 75-0-0 లు కన్న దామాషా ఆదాయములేదు. 1932-1933 లో ఇన్‌కంటాక్సు లెక్కలవల్ల బ్రిటీషు ఇండి యాలోని జనసంఖ్య 27 కోట్ల 20 లక్షలలో 5,64,434 మంది మాత్రమే సాలు 1కి వేయి రూపాయిల పైబడిన ఆదాయము కలిగి పన్ను విధింపబడినట్లు తేలినది. వీనిలో 2,71,171 మంది రెండువేల రూపాయలకు తక్కువ ఆదాయముగలవారు. 2,93,263 మంది రెండువేలు అంతకు పైబడిన ఆదాయముల వారు. వీరిలో 358 మంది మాత్రమే లక్షరూపాయలు ఆదా

యము గలవారుగా నున్నారు. అందువలన నీలెక్కప్రకారము నెల 1 కి రు 5-0-0కన్న మనిషికి ఆదాయము వచ్చుటలేదు.

ఇండియన్ మెడికల్‌సర్వీస్ డైక్టరు జనరలుగారైన సర్.జె. డబ్లియు.డి. మేగాగారు ఇటీవల చేసిన పరిశోధనల వలన నీక్రిందిసంగతులు బయల్పడినవి:—

(1) భారత దేశప్రజలలో నూటికి 39 మందికి మాత్రమే కడుపునిండకూడుకలదు. 41 మంది అర్ధాకలితో జీవించుచు న్నారు. 20 మంది పూర్తిగా మాడుచున్నారు.

(2) మనప్రజల సగటు ఆయుర్దాయము నిజముగా నుండవలసిన దానిలో సగముగానున్నది.

(3) కఱవులును అట్టిక్షామస్థితియు ప దేండ్లలో నైదూళ్లలో నొక యూరికి తటస్థించుచునే యున్నది.

(4) మరణసంఖ్య ఇంత హెచ్చుగానున్నను జననసంఖ్య హెచ్చుచునే యున్నది.

భారత దేశములో వేయిమందికి 24.5 మరణించు చున్నారు. కెనడాలో వేయింటికి 10.7 మంది మాత్రమే మరణించుచున్నారు.

మన దేశములోని ప్రజల దామాషా ఆయుర్దాయము 26.7. ఇంగ్లాండులోని జనుల దామాషా ఆయుర్దాయము 57.6.

ప్రపంచములోని నాగరకతగల దేశములం దన్నిటిలోను నూటికి 80 మంది చదువను వ్రాయను నేర్చియుండగా మన దేశములో నూటికి 8 మంది మాత్రమే అక్షరాస్యులు.

చాలా స్వల్పపు ఆదాయము నొసగగల వ్యవసాయము పశువుల మేత మొదలగు పనులందు కష్టించు వ్యవసాయదారులు మన దేశ జనసంఖ్యలో నూటికి 67 మంది. ఇంగ్లాండులో నిట్టివారు నూటికి 7 మంది మాత్రమే. చాలా ఎక్కువ ఆదాయము నివ్వగల పరిశ్రమలు, వ్యాపారము, రవాణా మొదలగు లాభసాటి వృత్తులవారు మన దేశములో నూటికి 17 మంది ఇంగ్లాండులో 68 మంది. వ్యవసాయమువలననే మన దేశములో సంపాదించు ఫలితము తల 1 కి రూ 59 లు; కెనడాలో నది తల 1 కి 213.

పరిశ్రమలవలన ప్రజలు సంపాదించు ఫలితము తల 1 కి 12 రూపాయీలు. అని అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రములలో 721 రూపాయిలు.

1932-33 లో మన దేశములో జరిగిన వ్యాపారము విలువ తల 1 కి 8 రూపాయలకన్న తక్కువ. ఆ సాలుననే ఇంగ్లాండులో వ్యాపారము విలువ తల 1 కి రూ. 324. భారత దేశములో బ్యాంకులలో ఉన్న నిలువసొమ్ము తల 1 కి 604. అమెరికాలో రు. 1123. లు

ఇట్లు జాతీయ అర్థసంపదలో భారతదేశము ఇతర దేశములతో పోల్ప వీలులేనంత అధోగతిలో నుండగా మన ప్రజలు 1212 కోట్లరూపాయిలు ప్రభుత్వ ఋణభారము వహించవలసి యున్నారు. దీనిలో 500 కోట్లు పరాయివారి కివ్వవలెను. వీనిపైన వడ్డీ పెరుగుచున్నది. ఇది గాక వేయి

కోట్ల రూపాయలు మన రైతులు చేసిన ఋణభారము కూడా కలదు. దీనిపైన వడ్డీలిచ్చుకోలేక కుంగిపోవుచున్నారు.

మన ప్రభుత్వాదాయవ్యయవిధానము ఈ దేశస్థితి గతుల కనుగుణముగా లేదు. అత్యధికజీతములుగల ప్రభుత్వయంత్రము; ఆర్థికాభివృద్ధి కలిగింపని పరిపాలనావిధానము; కేవలము పన్నులు వసూలుచేసి సైన్యము ఉద్యోగులను పోషించుట మాత్రమేగాక జనసంఖ్యావృద్ధితోపాటు దేశ ప్రజల విద్య ఆరోగ్యము ఆర్థికక్షేమము అభివృద్ధిచేయుటయు అవసరముగాని అది యీ నిర్భాగ్య భారతదేశమున బ్రిటిషు సామ్రాజ్య ప్రభుత్వమున జరుగుటలేదు.

ఆరవ పరిచ్ఛేదము:

నూతన ఇండియా రాజ్యాంగము

I

స్వరూప స్వభావములు

1935 సంవత్సరపు నూతన రాజ్యాంగ చట్టమువలన బర్మా విడదీయబడినది. 9 ప్రాతరాష్ట్రములుగాక సింధు ఒరిస్సాలనబడు రెండు క్రొత్తరాష్ట్రములు నిర్మింపబడినవి. ఈ బ్రిటీషు పరగణాలను 600 స్వదేశ సంస్థానములను కలిపి ఒక రాజ్యాంగసమాఖ్య (ఫెడరేషను)గా చేయుటకు క్రొత్త రాజ్యాంగచట్టము ప్రయత్నించుచున్నది. ఈ ఫెడరేషను యొక్క పరిపాలనాధికారము బ్రిటీషురాజు మకుటమునందే నెలకొల్పబడును. రాజుస్థానే భారతదేశ గవర్నరుజనరలు పరి

పాలన జరుపును. ఇత డెప్పటివలెనే ఇంగ్లాండు పార్లిమెంటు ప్రభుత్వము వారి ఇండియా రాజ్యాంగ కార్యదర్శి పెత్తనముక్రింద నుండి పార్లిమెంటుకు బాధ్యతవహించి మన దేశమును సర్వాధికారిగా పరిపాలించును. ఈ గవర్నరుజనరలుకు కొన్ని విషయములందు సలహానిచ్చుటకు సహాయము చేయుటకు ఒక మంత్రిసభ యుండును. కొన్ని షరతులకు లోబడి కొన్ని విషయములందు శాసననిర్మాణము చేయుటకు రెండు శాసనసభలుండును. ఈ శాసనసభలలో సంస్థానాధీశులు గొప్పపలుకుబడి కలిగియుండి గవర్నరు జనరలుయొక్క నిరంకుశ పరిపాలనకే ఎల్లప్పుడు తోడ్పడుచుందురు.

నూతనరాజ్యాంగము భారత దేశము యొక్క ఆర్థికపారతంత్రమును రాజకీయ దాస్యమును బానిసత్వమును చిరస్థాయిగా చేయుటకు ప్రయత్నించుచున్నది. దీనికి కారణము లేకపోలేదు.

"భారత దేశము బ్రిటీషుసామ్రాజ్యము యొక్క కొలికిపూస; ఏభాగము పోయినను మనసామ్రాజ్యమునిల్చును గాని భారత దేశము పోయినచో మన సామ్రాజ్య భానుడస్తమించవలసినదే" అని ఇండియా వైస్రాయిగానుండిన కర్జను ప్రభువు 1893 లో పలికినాడు. ఈ సంగతి బ్రిటిషు దీవుల పరిపాలనలో పలుకుబడిగల ప్రభువర్గము వారందరు నెఱుగుదురు.

బ్రిటీషుసామ్రాజ్యతత్వముయొక్క ప్రధానపురుషులలో నొకడగు బెర్కెంటుహెడ్డుప్రభువు కొన్నాళ్లక్రిందట "మనము భారత

దేశమును కత్తితోనే సంపాదించియున్నాము; దానిని మనము కత్తితోనే నిలుపుకొని తీరుదుము. మన బ్రిటీషునరకులను విడుదల చేసికొనుటకును ముఖ్యముగా లంకాషైరు బట్టలను చలామణి చేసుకొనుటకును ఉపయోగించుకొనుటకే మనము భారతదేశమును మనచేతులలో నుంచుకొన్నాము" అని స్పష్టముగా చెప్పివేసినాడు. నేటి అంతర్జాతీయ వ్యవహారముల ఒత్తిడిలో బ్రిటీషువారు తమ ముప్పు గడువబెట్టుకొనుటకు భారతదేశమును శాశ్వతముగా తమ కాధారముగా నుంచుకొనజూచుచున్నారు.

ఒకవంక ప్రపంచములోని క్లిష్టపరిస్థితులు తీవ్రరూపము దాల్చుచుండుట వలనను ఇంకొకవంక పారతంత్ర్యమును సహింపక పోరాడుచున్న భారతదేశప్రజల తిరస్కారము వర్ధిల్లుచున్నందువను, బ్రిటీషు వారు భయపడి, ఈ దేశములోని బ్రిటీషు పరిపాలనకు పునాదియగు పశుబలమును గట్టి చేసికొన జూచుచున్నారు.

అఖిలభారతకాంగ్రెస్ కమిటీవారు ప్రచురించిన పుస్తకమున డాక్టర్ అహమ్మదు గారిట్లు వ్రాసినారు:

"దేశములోని జనసామాన్యము స్వతంత్రులగుట కిష్టపడక వారిని శాశ్వతముగా అణచియుంచి స్వప్రయోజనము పొందజూచు మొగలాయి జాగీర్దారీ పద్ధతివంటి "ఫ్యూడల్" (Feudal) సంప్రదాయమునకు జెందిన నిరంకుశులగు సంస్థానాధీశులయొక్కయు జమీందారులయొక్కయు సహాయముతో సామ్రాజ్య ప్రభుత్వముయొక్క గట్టిపట్టును శాశ్వతముగా

నుంచుట కీ క్రొత్త రాజ్యాంగము ప్రయత్నించుచున్నది. అందు వల్లనే సంస్థానాధీశులకును జమీందారులకును ఈరాజ్యాంగ ప్రణాళికలో నింతప్రాముఖ్యత యొసగబడి వారికి విశేషహక్కు లివ్వబడినవి. ఈఉద్దేశముతోనే 'ఫెడరేషను' లేక సంయుక్త ప్రభుత్వములో ప్రజాసామాన్యపు ప్రతినిధులకు ప్రతిపక్షు లుగానుండుటకు సంస్థానాధీశులును వారినియామకులును నిలుప బడినారు. మఱియు ముఖ్యమైనరాష్ట్రములలో ప్రజాభిప్రాయ మును తృణీకరించుటకు మామూలు ప్రజాప్రతినిధుల శాసన సభలుగాక జమీందారులకు ధనికులకు ప్రవేశము కలిగించు టకు 'కవున్సిళ్ళు' అను పేరున అదనపు శాసనసభలు నిర్మింప బడి, వానికి ప్రజాప్రతినిధుల"అసెంబ్లి" సభలతో సమానమైన అధికారము లివ్వబడినవి. దేశముయొక్క ఆర్థికాభివృద్ధికి ఆటం కము: కలిగించుటకు మన దేశ ప్రజల సామాన్య స్వాతంత్ర్య ములు (సివిలు లిబర్టీస్) తీసివేయబడుటకు కారణమైనట్టియు బ్రిటీషు సామ్రాజ్యతత్వము వా రింతవరకు అవలంబించియున్న స్వాతంత్ర్య నిరోధక విధానముయొక్క సహజపరిణామమే యీ క్రొత్తరాజ్యాంగము.

బ్రిటీషువారి స్వప్రయోజనార్థము భారత దేశ ఆర్థి కాభివృద్ధి అరికట్టియుంచబడినది. బ్రిటీషు వస్తువులు చెల్లు బడిచేసికొనుటకును బ్రిటీషువారు మూలధనమును పెట్టుబళ్ళను పెట్టి వడ్డీని లాభమును ఆర్జించుకొరకును వారి పరిశ్రమలకు ముడివస్తువులు సరఫరా చేయుకొరకును భారత దేశము నుప యోగించుకొనుచున్నారు. గ్రామకుటీర పరిశ్రమలు చేతి

పనులు నాశనము చేయబడగా, యంత్రపరిశ్రమ లభివృద్ధి చేయబడకపోగా దేశప్రజలలో నూటికి 70 వంతులమంది జీవనార్థము చేయునదిలేక వ్యవసాయమునే నమ్ముకొనవలసి వచ్చినది. అందరును భూములపై కెగబడుటవలన ఈ పోటీలో వ్యవసాయముచేయు రైతులకు లాభము లేకపోవుచున్నది. దేశములో రైతులయొక్క ఘోరదారిద్ర్యము ఋణగ్రస్తతయు, భూస్వామిత్వములోని విపరీతపు పద్ధతులును, సాక్షాత్తుగా భూమిని దున్ని కాయకష్టము చేయు కృషీవలురును చిన్న రైతులును, పెద్దజమీందారులయొక్కయు భూస్వాములయొక్కయు అప్పులిచ్చు షావుకారులయొక్కయు చేతులలో పడియుండుటకు కారణములైనవి. దేశమునలక్షలకొలది జనులు శాశ్వతక్షుద్బాధతో బాధపడుచున్నారు. దేశములో మూడున్నరకోట్లకర్షకులకు భూములులేవు. అంతకన్న హెచ్చుమంది షావుకారుల చేతులలో శాశ్వత దాస్యము ననుభవించుచున్నారు. పట్టణవాసుల స్థితియు నింతకన్న బాగుగాలేదు. పట్టణములలోని బీదజనులు కేవలము నిరాధారులుగా నున్నారు. మన దేశములో కాయకష్టముచేయు కూలీజనమునకు వచ్చు కూలికన్న తక్కువకూలి, ప్రపంచములో నెక్కడను లేదు. మధ్యతరగతిజనులు నిర్వ్యాపారులుగా నున్నారు. వారికిగల జీవనాధారము సౌఖ్యము నానాటికి క్షీణించుచున్నవి. "ఎంత హెచ్చు అంచనా వేసిచూచినను కూడ 1929లో ఇండియాలో తల1కిసాలుకు సగటు అదాయము 8పౌనులుకన్న తక్కువగానున్నది. ఇంగ్లాండు దీవులలో ఆసాలుననే, సగటు ఆదాయము తల 1కి 95 పౌనులు. ఉభయ

దేశప్రజల జీవనావసరములోని తారతమ్యము చూచినను కూడా ఇది ఘోరముగానున్నది.* అని సైమనుకమిషనువారుకూడా వ్రాసియున్నారు. బ్రిటీషు సామ్రాజ్యతత్వము భారతీయులను నిరాధారులుగను దరిద్రులుగను మాత్రమేగాక నిరక్షరులుగను అజ్ఞానులుగనుకూడ చేసివైచినది. దేశములోని 35 కోట్ల 30 లక్షలప్రజలలో 32 కోట్ల ప్రజలకు చదువను వ్రాయను రాదు. జబ్బులవలన అంటు జాడ్యములవలన నివారింపవీలుగల రోగములవలన ప్రతిసాలున లక్షలకొలది మరణించుచున్నారు. ఈ దేశములోని శిశుమరణములు బాలెంతమరణములు ప్రపంచములోని అన్ని దేశములకన్నను అధికము.

బ్రిటీషువారు తమ సామ్రాజ్య విధానమును చిరస్థాయిగా నడుపుటకొరకు మనదేశములో మొదటినుండి ప్రజలయభిప్రాయమును లెక్కజేయక నిరంకుశముగా అధికారము చలాయించు ఉద్యోగవర్గముగల రాజకీయవ్యవస్థ నెలకొల్పినారు. గవర్నరుజనరలును, గవర్నరులును శాసనసభల తీర్మానములను త్రోసివేసి వ్యవహరించుటకు వీలుగా వారికి అమితములగు అధికారము లివ్వబడినవి. వారే శాసనమునైనను ప్రత్యాఖ్య(వీటో)-చేయవచ్చును. బ్రిటీషువారిప్రాబల్యమున కనుగుణముగా దేశాదాయ వ్యవహారములను నడుపవచ్చును. దేశాక్రమణ సైన్యమునకగు అత్యధికవ్యయమునకుగావలసిన సొమ్ముకొరకు దారిద్ర్యమున మునిగియున్న ప్రజలపైన అత్యధికమగు పన్నులభారము విధింపబడియున్నది. శాంతిభద్రతలను కాపాడుటకొరకు, అధిక వ్యయకారణమైన

పరిపాలన శాఖలను పోషించుటకొరకు విద్య మొదలగు జాతీయాభివృద్ధి కరములగు శాఖలు సొమ్ములేక మాడ్చియుంచబడుచున్నవి. దేశముయొక్క మొత్తము రివిన్యూ ఆదాయములో నూటికి 25 వంతులు సైన్యములకొరకు ఖర్చుచేయబడుచున్నది. దానితో సమాన మొత్తమే శాంతి భద్రితలకొరకని వినియోగము చేయబడుచున్నది. మొత్తము రెవిన్యూలో నూటికి 6 వంతులు మాత్రమే విద్యకొరకును 2 వంతులు మాత్రమే వైద్యము కొరకును ఖర్చు పెట్టబడుచున్నవి.

ప్రాత రాజ్యాంగములో ప్రచ్ఛన్నముగాను గోప్యముగాను నుంచబడిన ఉద్దేశములు క్రొత్త రాజ్యాంగమున ప్రత్యక్షముగా నుదాహరించబడినందున ఈ క్రొత్తరాజ్యాంగము 1919 సంవత్సరము నాటికి ప్రాత రాజ్యంగముకన్నను కఠినతరముగా నున్నదని చెప్పవచ్చును. ముఖ్యముగా వైస్రాయికిని గవర్నరులకును ఇకముందు "ప్రత్యేక బాధ్యతలు" అను పేరున అపరిమితములైన అధికారము లొసగబడినవి. శాసనములను ప్రత్యాఖ్య చేయుటకు వారికిగల 'వీటో' అధికారమునకు తోడు వారు శాసనసభలతో నిమిత్తములేకుండా స్వయముగాకూడా చట్టములు శాసింపగలుగుదురు. ఇట్టి అధికారము 1919 రాజ్యాంగములో వీరికి లేదు. ప్రాత రాజ్యాంగముక్రింద దేశ ద్రవ్య (ఫైనాన్సు) విషయములందు శాసనసభల అధికారముపైనగలహద్దులు అట్లే యుంచుటయెగాక, ఇకముందు ఏశాసన సభయుగూడ భారత దేశ వర్తక పరిశ్రమలకు సహాయముగాని ప్రోత్సాహముగాని చేయుటకు వీలులేకుండా నూతన రాజ్యాం

గమములో అనేక క్రొత్త నిరోధములు కల్పింపబడినవి. ఈదేశ ములో వర్తకముచేయు బ్రిటీషువారి విషయమున పెట్టుబళ్ళు పెట్టిన బ్రిటీషువారి విషయమున శాసనసభలు విచక్షణాయుత శాసనములు చేయకుండు నెపమున వారి కనేక ప్రత్యేక విశేషహక్కులు కలిగించబడినవి. దేశమునకు ఆర్థికముగా అనుపయోగమైన సైనిక వ్యయమును సివిలు పరిపాలన వ్యయ మును ఆవంతయైన తగ్గించుటకు క్రొత్తరాజ్యాంగమునుబట్టి వీలులేదు. జాతీయాభివృద్ధికరములగు శాఖలను వృద్ధిచేయు మార్గముల కిది దారిచూపుటలేదు. వీనియన్నిటికినితోడు సంస్థానాధీశులయొక్కయు పెద్దజమీందారీ భూస్వాములయొ క్కయు అధికారములను పలుకుబడిని గట్టిచేసి భారతదేశ రాజకీయములందు వారి కొక ప్రధానస్థానము నిచ్చుచున్నది.

ఇట్లు ఈక్రొత్తరాజ్యాంగము నేప్రక్కనుండి పరికించి నను గూడ అది భారతదేశ ప్రజలపైన నింగ్లీషు సామ్రాజ్య తత్వము తీసిన దెబ్బగానే కనబడుచున్నది. భారతదేశమును తన గుప్పిటిలో పెట్టుకొనిన బ్రిటీషు సామ్రాజ్యతత్వము యొక్క ఇనుప పిడికిలి నింకను బిగువుగాచేసి దేశమును బంధిం చుటకు క్రొత్తశృంఖలములను నిర్మించుచున్నది.

II

ఫెడరల్ రాజ్యతంత్రము

నూతన రాజ్యాంగ చట్టమునుబట్టి కొంతవరకైన బాధ్యతాయుత ప్రజాప్రభుత్వ పద్ధతులుగల బ్రిటీషు పరగణా

లును అసలే ప్రజాప్రభుత్వపద్ధతులులేని స్వదేశసంస్థానములును గలిసి ఒక ఫెడరలు రాజ్యాంగముగా చేయబడుచున్నవి. దీనివలన క్రొత్తరాజ్యాంగమునందలి కేంద్రశాసన సభల లోని ప్రజాప్రతినిధుల పలుకుబడికి భంగము వాటిల్లి తీరునను టకు సందియము లేదు. ఏలనన సామ్రాజ్యప్రభుత్వము వారికిని సంస్థానాధీశులకును సంధిసమయములు జరిగియున్నందున సంస్థా నములవారు శాసనసభలందు ప్రతి విషయమునను సామ్రాజ్య ప్రభుత్వమువారి పక్షమునే యవలంబించి తీరుదురు. పూర్వము నుండియు నున్న "నామినేటెడ్ మెంబర్లు"నబడు నియామక శాసనసభ్యులవలెనే ప్రజాప్రతినిధులకును, ప్రభుత్వ కార్య నిర్వాహక శాఖలకును, అభిప్రాయభేదము కలిగినప్పుడు సం స్థాన ప్రతినిధులు కార్యనిర్వాహక వర్గమునకు తోడ్పడి శాసనసభలలోని ప్రజా ప్రతినిధుల యభిప్రాయములను, తీర్మానములను, మన్నింపవలసిన యగత్యము లేకుండగ జేయ గలరు. బ్రిటీషు పరగణాలతోపాటు సంస్థానములును రాజ్యాంగ ధర్మబద్ధములై, ప్రజాహితైక ప్రభుత్వములై, కేంద్రశాసన సభలందలి ప్రజాప్రతినిధులకు కార్యనిర్వాహక వర్గమువారు అన్ని విషయములలోను బాధ్యత వహించిననే ఫెడరలు విధానము భారతీయులకు లాభకారి యగును గాని లేనిచో, జతకుదురని యెద్దుల వ్యవసాయమువలె నిదియు నుండును. ఫెడరలు రాజ్యాంగ విధానమున అన్ని సంస్థానములు కలిసిన సమ్మేళన మొకభాగముగను, బ్రిటీషు పరగణా లొకభాగము గను రాజ్యాంగ సమాఖ్యగా చేయబడినచో కొంతవరకునైన

పైనచెప్పబడిన చిక్కులు తొలగవచ్చును. గాని 600 స్వదేశ సంస్థానములలో ఎన్ని సంస్థానములు తమ ప్రజల మేలును తలచి, పరిపాలించగలవో చెప్పుట కష్టము. అప్పుడుకూడ తగవులు రాకమానవు. ఇండియా చట్టమునుబట్టి లెక్కలేనన్ని విశేషాధికారములు గవర్నరు జనరలున కొసగబడినవి. దేశ రక్షణపైన, దానికి సంబంధించిన ఆదాయవ్యయములపైన ఖజానాయొక్క తాళపు జెవులపైన, దేశముయొక్క అభివృద్ధికి గావలసిన సర్వ విషయములపైన, శాసనసభలకు మంత్రులకు ఆవశ్యకములగు అధికారములు లేకుండచేయుటయే గాక గవర్నరు జనరలును సర్వాంతర్యామిగ జేసిరి. నిరంకుశ పరి పాలకుడు తలచుకొన్నచో పరిపాలనమునందు శాంతిభద్రత లకు సంబంధించని విషయమేది? ఆర్థిక పరపతికి సంబంధించని శాసనమేది? ఆదాయవ్యయ ప్రణాళికయందు శాసన సభ్యు లేర్పరచిన పన్నులపద్ధతిని వ్యయ విధానమును గవర్నరు జనర లీ కారణమున విఫలము చేయవచ్చును. శాసనసభ యిష్టప డక పోయిన నేదో యొక సంస్థానమునగాని పరగణాలోగాని శాంతి భద్రతలకని అత్యధికధనము సేకరింపవచ్చును. నిజ ముగ నేడు భారతీయులు స్వరాజ్యమేల కోరుచున్నారో ఆయా ఆర్థిక సాంఘిక సంస్కరణములెల్ల పై కారణమువలననే గగన కుసుమములైపోవును.

నేడు ప్రభుత్వాదాయములో సగము మ్రింగివేయు చున్న సైనిక వ్యవస్థ, దేశరక్షణకు సంబంధించిన విషయము, గవర్నరు జనరలు వశముననుండు గోపురపుపెట్టె. దానికి సం

బంధించిన కోశముయొక్క ఆదాయ వ్యయవిధానమును శాసన సభ చేతులలో నుండదు. అట్లయిన సైనికవ్యయము తగ్గు టెట్లు? సైనికవ్యయము తగ్గనిచో తక్కిన ప్రజాక్షేమకర సౌకర్యములకు పైకమెక్కడిది? ఇట్టితరి తక్కిన శాఖలుప్రజల వశమైన లాభమేమి? భరతఖండముయొక్క ఆర్థిక పరపతిని గూర్చిన ప్రత్యేక బాధ్యతల నిర్వాహణమునకు వలసిన మినహా యింపులు రక్షణలునను పేరున భారతీయ శాసనసభల ఆర్థిక స్వాతంత్ర్యమును నిష్ప్రయోజనముగ జేసినచో, ప్రజల క్షేమ మున కావశ్యకములుగాని, వ్యయములను తగ్గించి వారి క్షేమ మున కావశ్యకమగు కార్యములకు హెచ్చుసొమ్ము వ్యయము చేయుటకు శాసనసభలకు శక్తి యెట్లు గలుగును? అట్టిశక్తి లేనిచో క్రొత్త ప్రభుత్వమువలన ప్రజలకేమి లాభము కలు గును? కోశాగారముయొక్క తాళపుజెవులు చేత నిడికొన్న నిరంకుశ ప్రభుత్వము నాశయించు పద్ధతులును అందువలని యరిష్టములును పోవునా? ఇట్లే కోశముయొక్క ముఖ్యాదాయ వ్యయములపైన నధికారములేని ఆర్థికశాఖ మంత్రియు దేశ రక్షణ వ్యవస్థపైన నావంతయు అధికారములేని స్వదేశ వ్యవ హారముల మంత్రియు, పేరునకు మంత్రులై యుందురుగాని నిజమైన అధికారములు వీరికుండవు. బాధ్యతాయుత ప్రజా ప్రభుత్వమునుబట్టి ప్రజా ప్రతినిధుల శాసనసభలకును, వారికి బాధ్యత వహించి పాలింపవలసిన మంత్రి మండలికిని ఉండ వలసిన శాసన నిర్మాణాధికారములందును పరిపాలనాధికారము లందును ముఖ్యమైన అధికారములెల్ల మినహాయింపు చేయబడి,

ఆయధికారములెల్ల రాజ్యాంగ చట్టమునందు బ్రిటీషు రాజ ప్రతినిధియగు గవర్నరుజనరలుకే యొసగబడి అతడు కేవలము సర్వాధికారిగా చేయబడినాడు. ఈ గవర్నరు జనరలు తన చర్యలకు భారత దేశీయులకు బాధ్యత వహింపక ఇంగ్లాండులోని బ్రిటిషు పార్లమెంటుయొక్క మంత్రియగు ఇండియా రాజ్యాంగ కార్యదర్శికే బాధ్యతవహించి బ్రిటీషు సామ్రాజ్యముయొక్క లాభము నిమిత్తము అతడు జారీచేయు శాఖదుల కనుగుణముగా ప్రవర్తించును. భారత దేశపు పరిపాలనలో పనిచేయు ఐ. సి. యస్. ఉద్యోగులు వారి యజమానులగు మంత్రులకన్న హెచ్చు పలుకుబడియు అధికారములు గలిగి యుందురు. వారు ఈ మంత్రులమాట వినకపోయినను అడుగువారు లేరు.

ఇట్లు అధికారవిహీనమై నామ మాత్రావశిష్టముగ నుండు మంత్రులు తాను చలాయించు స్వల్పపు అధికారములందైనను శాసనసభలందలి ప్రజాప్రతినిధులకు బాధ్యులై వారి యిష్టానుసారముగ ప్రవర్తింతురాయన్నచో, సర్వాధికారియైన గవర్నరు జనరలు కన్నుసన్నల మెలగినంతకాలము మంత్రిమండలి ప్రజాప్రతినిధులతో నిమిత్తములేకుండా వర్తించుటకే రాజ్యాంగము అవకాశము కల్పించుచున్నది.

శాసనసభలయందు జనసామాన్యముయొక్క ప్రతినిధులకన్న సంస్థానాధీశులయొక్కయు, ధనవంతులయొక్కయు ప్రతినిధులకు హెచ్చు పలుకుబడి యుండులాగున శాసనసభలు నిర్మింపబడినవి. ఈ సంస్థానాధీశులు, సీధనవంతులు గవ

ర్నరు జనరలుకు దాసానదాసులై యుండి అతని చెప్పుచేతల లోని మంత్రులకే అండమైయుండి అతని కెదురుదిరిగి ప్రజల యిష్టానుసారముగా వర్తించు మంత్రులను ప్రతిఘటింతురు.

ఈవిపరీతపు బాధ్యతాయుత ప్రజాప్రభుత్వమునందు ప్రజాప్రతినిధులకు, ప్రజలకు నిజమైన అధికారములుగాని పలుకుబడిగాని లేనందున నీరాజ్యాంగము దేశప్రజలు గాని ద్రవ్యమునుండి వెలువడి లాభము పొందుట కెట్టి యవకాశ మును కలిగింపకుండుటయేగాక దేశదాస్యబంధనములను మరింత గట్టిజేసి బ్రిటీషువారి లాభముకొరకే పాలింపబడు పద్ధతులను శాశ్వతముగా నిలిపి యుంచుచున్నది.

"నూతన యిండియా రాజ్యాంగచట్టము స్థాపింపజూచు ఫెడరేషనులో చేర్చబడనున్న బ్రిటీషు పరగణాలును స్వదేశ సంస్థానములును రాజ్యాంగస్వభావమునుబట్టి పరస్పరవిరుద్ధమైన రాజ్యభాగములు. బ్రిటిషు పరగణాలలోని ప్రజాప్రభుత్వ పద్ధతులందు బ్రిటిషు సామ్రాజ్యమునకు వ్యతిరేకములుగా పరిణమింపగల శక్తులను కొంతవరకైన సంస్థానములు ప్రతిఘ టించి ఆటంకములుల: గలిగించగలవను ఆశతోనే ఈఫెడరే షను నిర్మించుటకు బ్రిటిషువారిష్టపడియున్నారు. ఈఫెడరే షను నిర్మాణములో తమ అంతర్జాతీయ ప్రభుత్వ వ్యవహారము లందు కొంతవరకైన స్వేచ్ఛను స్వాతంత్ర్యమును సంపాదించు టకు సంస్థానాధీశులు ప్రయత్నించి తీరుదురు. బ్రిటిషు సార్వ భౌమత్వముక్రింద సామంత రాజ్యములుగా నుండుట యనగా తమ సంస్థానములో తమ పరిపాలనకు ఎదురు తిరుగువారినెల్ల

రను అణచివైచుటకు బ్రిటిషు సామ్రాజ్యము తమకు తోడ్ప డునను ధైర్యముతో నిరంకుశముగా దుష్పరిపాలనచేయుటయే యని ఈ సంస్థానాధీశుల యూహ.

భారత దేశ కేంద్రప్రభుత్వమునకు పరిపూర్ణమైన బాధ్య తాయుత ప్రజాపరిపాలనమును ప్రసాదింపక తప్పించుకొనుట కొరకే ఈ ఫెడరలురాజ్యాంగ ప్రణాళిక నిర్మింపబడినదని ఒప్పు కొనక తప్పదు. దేశరక్షణ, సైనిక వ్యవహారములు భారత దేశ ఫెడరలు రాజ్యాంగమునకు వశము చేయకపోవుట చారిత్రిక ముగా నెంతసమంజసముగా కనబడుచున్నను ఇట్లు మినహా యించుట వలన బాధ్యతాయుత ప్రజాపాలన మనునది ఎంత సారహీనమైనదిగా నున్నదో వేరే చెప్పనక్కరలేదు.

తమ సంస్థానములతో నెట్టి సంబంధమును లేక కేవలము బ్రిటీషు పరగణాలకే సంబంధించిన వ్యవహారముల చర్చలందు ఈ సంస్థానాధీశుల ప్రతినిధులు పాల్గొనుటను బ్రిటిషు పర గణాల ప్రతినిధు లెంతమాత్రము హర్షింపజాలరనుట నిశ్చ యము. ఈ సంస్థానాధీశుల ప్రతినిధు లట్లు పాల్గొనక పోయి నచో వీరిని కలుపుకొనగా మెజారిటీ పక్షముకలిగియుండు ప్రభుత్వవర్గము వీరులేనిచో మైనారిటీ పక్ష ప్రభుత్వమై పరిణ మించు విపరీతపు దృశ్యము తటస్థింపవచ్చును.

ఇట్టి విరుద్ధపు పద్ధతులపైన నిర్మింపబడిన ఫెడరేషన్ ఎంతవరకు చక్కగా నడచుననునది ఊహించుట సులభమైనపని కాదు. ఇది చక్కగా నడచినచో అది బహుశా బ్రిటిషు పర గణాలలోను సంస్థానములలోను అభివృద్ధికి వ్యతిరేకములగు

పక్షములవారి మద్దతుతో ప్రభుత్వమునందు సర్వాధికారిగా నుండు గవర్నరు జనరలు తన విశేషాధికారములను చలాయించి బందోబస్తు చేయుటవలన మామూలు బాధ్యతాయుత పరిపాలనమనునది అదృశ్యమగుటవలననే కావచ్చును.

బాధ్యతాయుత ప్రజాపరిపాలనకు ముఖ్యమైన ఆవశ్యకతలలో బలమైన రాజకీయపక్షముండుట యొకటి. ఒక్క కాంగ్రెసుతప్ప భారత దేశమందట్టి రాజకీయపక్షములేదు. ఈ కాంగ్రెసు ఈ రాజ్యాంగప్రణాళికను నడపుటకిష్టపడుటలేదు. తమలోని అధిక సంఖ్యాకపక్షీయుల పరిపాలనను హర్షించు జాతీయైక్యతగల ప్రజకూడ బాధ్యతాయుత ప్రజాపరిపాలన కత్యంతావశ్యకము జాతి మతభేదములు, కులకక్షలు నున్నప్పుడట్టి అధికసంఖ్యాకపక్ష ప్రభుత్వము (మెజారిటీ పరిపాలన) చాలా కష్టసాధ్యము. లేదా దుస్తరము కాక తప్పదు. అల్పసంఖ్యాకులను సంరక్షించుటకు చేయబడు రక్షణలు బాధ్యతాయుత ప్రజాప్రభుత్వమునకు పూర్తిగా భంగము కలిగింపకపోయినను చాలవరకు దానిలాభములను తగ్గించితీరును. రాష్ట్రీయ గవర్నరులు తమ ప్రత్యేక బాధ్యతలను, విశేషాధికారములను చలాయించినచో బాధ్యతాయుత ప్రజాపరిపాలనము వర్ధిల్లనే వర్ధిల్లదు. వారట్లు చలాయింపనిచో తమ వోటు హక్కును చక్కగా ఉపయోగించుకొనుటకు వలసినంత రాజకీయాభివృద్ధిని గాంచని జనసమూహములకు లేదా, పలుకుబడిని సంపాదించి లాభమును పొందలేని బీద ప్రజాసమూహములకును చాల అన్యాయముకలుగవచ్చును. అందువలన నిజమైన

బాధ్యతాయుత పరిపాలనమునే ఒసగియుండినగాని లేదా అట్టిది ఒసగుటకు వీలులేదని స్పష్టముగా చెప్పివైచియుండిన గాని చాలబాగుండి యుండును. ప్రత్యేక బాధ్యతలు విశేషాధికారములు గవర్నరు స్వబుద్ధి నుపయోగింపవలసిన రాజ్య వ్యవహారములుగల ఈ సంకరజాతి బాధ్యతాయుత ప్రజాపరిపాలనమును నెలకొల్పుటవలన భారతదేశమునందు కృతజ్ఞతగాని సహకారముగాని లేకపోవుటలో నాశ్చర్యము లేదు.* అని సుప్రసిద్ధ రాజ్యనీతిశాస్త్రజ్ఞుడగు బెరీడేల్ కిత్ పండితుడు తనఇండియా రాజ్యాంగచరిత్రలో వ్రాసియున్నారు.

III

బాధ్యతాయుత స్వపరిపాలనము

నూతన ఇండియా రాజ్యాంగచట్టము భారతదేశమునకు బాధ్యతాయుత స్వపరిపాలనము నొసగుచున్నదని కొంతమంది బ్రిటీషువారు వాదించుచుందురు. ఇదినిజమేనా? యనుసంగతి తెలిసికొనవలెనన్నచో బాధ్యతాయుత స్వపరిపాలన మనగా నేమో దానియందలి లక్షణములీ చట్టము నిర్మించిన కేంద్రరాష్ట్రీయ ప్రభుత్వములం దున్నవాయనియు పరిశీలింపవలెను.

బ్రిటిషు సామ్రాజ్యములోని అధినివేశ రాజ్యములగు కెనడా, ఆస్ట్రేలియా, దక్షిణాఫ్రికా రాజ్యములందున, ఇంకను మరికొన్ని రాజ్య భాగములందును బాధ్యతాయుత స్వపరిపాలనము అనబడు ప్రజాప్రభుత్వపద్ధతి అములులోనున్నది. ఆదేశముల పరిపాలనకొరకు బ్రిటీషు పార్లమెంటువారు చేసిన

రాజ్యాంగచట్టములను బట్టి ఆదేశములయొక్క ప్రభుత్వాధికారము ఇంగ్లాండు దేశరాజగు బ్రిటిషు చక్రవర్తియందే నెలకొల్పబడి, ఆయనప్రతినిధి యగుగవర్నరుజనరలు లేక గవర్నరువలన, ప్రజాప్రతినిధులగు మంత్రుల సలహాసహాయములతో చలాయింపబడునట్లు శాసింపబడినది. ఆగవర్నరు జనరలు లేక గవర్నరులు అన్ని ప్రభుత్వవ్యవహారములందును మంత్రులయొక్క సలహాసహాయములతోనే పరిపాలన చేయుదురు. ఇంగ్లాండు దేశ ప్రజాప్రభుత్వ పద్ధతులను బట్టి ఈ మంత్రిమండలివారు ప్రజలెన్నుకొనిన ప్రతినిధులుగల శాసనసభలోని అధికసంఖ్యాకుల పక్షమునకుజెంది, తమచర్యలకెల్ల ఆశాసనసభకే బాధ్యులైయుండి శాసనసభవారి విశ్వాసమునకు పాత్రులై యున్నంతకాలమే పరిపాలన చేయుదురు. దేశమునకు కావలసిన శాసనములన్నిటిని శాసనసభలే శాసించును. రాజ్యాంగధర్మమును బట్టి దేశపరిపాలనమంతయు చక్రవర్తి పేరునను అతని ప్రతినిధియగు గవర్నరు జనరలు లేక గవర్నరు పేరునను జరుగుచున్నను, సాక్షాత్తుగా ప్రభుత్వము వహించి కార్యనిర్వాహణము చేయువారు శాసన సభలకు బాధ్యులగు మంత్రులే. ఇంగ్లాండులోని రాజువలెనే ఈగవర్నరుజనరలును, గవర్నరులును, ఈ మంత్రుల సలహాను ఎన్నడు త్రోసిపుచ్చరు. వీరికార్యనిర్వాహణమునకు ఎన్నడును అడ్డుతగులరు. తామే వ్యవహారమును స్వాయముగాచేయరు. శాసనసభల యధికారమునకు ఆటంకము కలిగింపరు. పరిపాలనయెల్ల ప్రజాప్రతినిధుల యిష్టానుసారముగానే జరుగును.

ఇదియే ప్రజాప్రభుత్వపద్ధతి; బాధ్యతాయుత స్వపరిపాలనము యొక్క రాజ్యాంగమర్యాద.

నూతన ఇండియా రాజ్యాంగ చట్టము భారత దేశమునకు నిర్మించిన "ఫెడరల్" పరిపాలనా విధానమునందును రాష్ట్రము లందు స్థాపించిన రాష్ట్రీయస్వపరిపాలనా విధానములందును కెనడా మొదలగు అధినివేశ రాజ్యాంగములందలి ప్రజా ప్రభుత్వ పద్ధతులుగాని, రాజ్యాంగమర్యాదలుగాని కానరావు సరికదా ఈ రాజ్యాంగచట్టములోని కొన్ని పద్ధతులును, నిబంధ నలును ప్రజాప్రభుత్వపద్ధతులకు సిద్ధాంతములకును గూడ వ్యతిరేకములై గవర్నరుజనరలుయొక్కయు, గవర్నరుల యొక్కయు, నిరంకుశ పరిపాలననే స్థాపింపజూచుచున్నవి. ఇచ్చటి గవర్నరు జనరలును, గవర్నరులును, ఆ రాజ్యములందు వలె ప్రజాప్రతినిధుల యిష్టానుసారముగా అన్నివిషయము లందును శాసనసభలకు బాధ్యులగు మంత్రుల సలహా సహా యములతో పరిపాలింపవలసిన పనిలేదు. దేశరక్షణ అనగా సైనికవ్యవహారములు, విదేశవ్యవహారములు, గవర్నరు జనరలు స్వయముగా పరిపాలించువిషయములు. మిగిలిన ప్రభుత్వ వ్యవహారములలో అనేకములు గవర్నరు జనరలును, గవర్న రులును తమ స్వతంత్ర వివేచనను, స్వబుద్ధిని ఉపయోగించి స్వయముగా పరిపాలింపవలసినవిగా శాసింపబడి అందుకు కావలసిన విశేషాధికారములు వారికివ్వబడినవి. గవర్నరు జనరలును, గవర్నరులును తమ స్వతంత్రవివేచన నుపయో గింపవలసిన విషయములందు వారు మంత్రులతో ఆలోచింప

వలసిన పని యేలేదు. స్వబుద్ధినుపయోగించి వ్యవహరించ వలసిన విషయములందు వారు మంత్రులతో ఆలోచింతురు గాని మంత్రులసలహాప్రకారము పరిపాలింపవలెనను నియమము లేదు. అందువలన నీమంత్రులు అధినివేశ రాజ్యములందు వలె ప్రభుత్వమువహించి కార్యనిర్వహణముచేయు పరిపాలక వర్గముగా నుండరు.

ప్రజాప్రభుత్వ పద్ధతులననుసరించి మంత్రుల కుండ వలసిన పరిపాలనాధికారములు గవర్నరు జనరలు గవర్నరుల కునివ్వబడినట్లే శాసనసభల కుండవలసిన శాసననిర్మాణాధికారమునుగూడ గవర్నరు జనరలుకు గవర్నరులకు నివ్వబడినవి. రాజ్యాంగచట్టమునుబట్టి ఈశాసనసభలు కేంద్రమున గవర్నరు జనరలుయొక్కయు, రాష్ట్రములందు గవర్నరులయొక్కయు అనుజ్ఞను పొందనిది కొన్నివిషయములను గూర్చి శాసనములు చేయుటకు వీలులేదు. కొన్ని విషయములను గూర్చి శాసనములను చేయుటకసలే వీలులేదు. శాసనసభలు చేయగల చట్టములైనను గవర్నరు జనరలుయొక్క లేదా గవర్నరులయొక్క అంగీకారములేనిది అమలులోనికిరావు. గవర్నరు జనరలును గవర్నరులును తమకవసరమని తోచిన శాసనములను స్వయముగా చేయవచ్చును. వీరివిశేషాధికారములకు సంబంధించిన ఆదాయవ్యయములను గూర్చి కూడా శాసనసభలకు అధికారము లేదు.

దేశముయొక్క శాంతిభద్రతలు, ఆర్థికక్షేమము, అల్పసంఖ్యాకజనసంఘముల హక్కులు, ప్రభుత్వోద్యోగుల

హక్కులు, బ్రిటీషుసరకుల దిగుమతి, బ్రిటీషు వర్తకుల,వృత్తివంతులహక్కులు,సంస్థానములహక్కులు,గవర్నరుజనరలుక్రింద నుండు శాఖల అమలు వ్యవహారములును, గవర్నరుజనరలుకు ప్రత్యేకబాధ్యతగల అధికారమండలములుగా సృజియింపబడి అందుకు సంబంధించినంతవరకు అతడు తనస్వబుద్ధినే ఉపయోగించి చర్యతీసికొనవలెనని నిధింపబడి అందుకు గావలసిన విశేషాధికారములతని కొసగబడినవి. ఇక్లేరాష్ట్రములందలి శాంతిభద్రతలు, అల్పసంఖ్యాకజనసంఘములహక్కులు, ప్రభుత్వోద్యోగులహక్కులు, బ్రిటీషువర్తకముయొక్క హక్కులు, సంస్థానములహక్కులు, గవర్నరుజనరలు జారీచేయు ఆజ్ఞలను అమలుజరుపుట, గవర్నరుకు ప్రత్యేకబాధ్యతగల అధికారమండలములుగా చేయబడి ఆవిషయములకు సంబంధించినంతవరకు అతడు స్వబుద్ధినే వినియోగించి చర్యగైకొనవలెనని శాసింపబడి అందుకుగావలసిన విశేషాధికారము లతని కొసగబడినవి. అనగా ఈవిషయములందు వీరు మంత్రుల సలహాను తోసిరాజనవచ్చును. గవర్నరుజనరలుకును గవర్నరులకును ఇవ్వబడిన విశేషాధికారములకు సంబంధించినంతవరకు వీరు ఇంగ్లాండులోని బ్రిటీషుసామ్రాజ్యమంత్రియగు ఇండియాకార్యదర్శికి బాధ్యులై అతని యాజ్ఞలప్రకారము ప్రవర్తింతురు. అందువలన భారతదేశక్షేమముకొరకుగాక బ్రిటీషుసామ్రాజ్యక్షేమలాభములకొరకే వీరు తమ అధికారములను వినియోగింతురనుట నిశ్చయము.

ప్రభుత్వమంతయు ప్రజాప్రతినిధులయిష్టానుసారముగా మంత్రులసలహా సహాయములతో జరుగవలెనను ప్రజాప్రభుత్వ పద్ధతి, రాజ్యాంగచట్టమునుబట్టియే మనకు లేకపోగా చట్టము మినహాయింపగా మన ప్రజాప్రతినిధులకు మిగిలిన ప్రభుత్వాధికారములైనను మంత్రుల సలహాసహాయముల ప్రకారము ప్రజాప్రతినిధుల యిష్టానుసారముగా పరిపాలింపబడునా అనునది పై కారణములనుబట్టి కేవలము రాజ్యాంగకార్యదర్శి యొక్కయు అతనితాబేదారులగు గవర్నరుజనరలు, గవర్నరులయొక్కయు చిత్తములపై నాధారపడియుండును. సామాన్య పరిపాలనమునందు గూడ మంత్రులపరిపాలనయు, శాసనసభల చట్టములును తమప్రత్యేక బాధ్యతలకు భంగము కలిగించుననెపమున మంత్రులను శాసనసభలనుగూడ త్రోసిరాజని స్వబుద్ధి నుపయోగించి విశేషాధికారములను చలాయించి నిరంకుశ పరిపాలన జరుపవచ్చును. అందువలననే సామాన్య పరిపాలనమందైనను ప్రజాప్రభుత్వపద్ధతి పాటింపబడునని అనగా మంత్రులసలహా ప్రకారమే పరిపాలన జరుగుననియు చట్టముప్రకారము మంత్రులు ప్రవర్తించునంతవరకు గవర్నరులు తమవిశేషాధికారములను ప్రయోగించి నిరంకుశముగా ప్రవర్తింపరనియు, ఒక రాజ్యాంగమర్యాద ఏర్పడుట అత్యంతావశ్యకమైనది. ఇట్టి మర్యాద పాటింపబడునని బ్రిటీషు సామ్రాజ్యప్రభుత్వము తరఫున వారిరాజ్యాంగకార్యదర్శియు గవర్నరుజనరలును ప్రకటన చేయువరకును రాష్ట్రములందు కాంగ్రెసువారు మంత్రిత్వాధికారములను స్వీకరింపలేదు.

IV

బ్రిటిషు పార్లమెంటుయొక్క సర్వాధికారము

ప్రతిరాజ్యాంగములోను 'ప్రభుత' (Sovereignty) అను సర్వాధికారమే ప్రధానమగు విషయము. అన్ని స్వతంత్ర ప్రజాప్రభుత్వములందు ఈప్రభుత లేక సర్వాధికారము ప్రజలయందే యుండును. ఇది ప్రజలవలన ఎన్నుకొనబడిన ప్రజాప్రతినిధిసంస్థరూపము దాల్చును. ఈ సంస్థవలననే ప్రభుత్వశాఖ లన్నియు తమ యధికార సత్తాలను పొందును.

భారత దేశము బ్రిటీషు దీవుల అధికారమునకు లోబడిన పాలిత రాజ్యము. అందువలన 'ప్రభుత' భారత దేశ ప్రజలయందు గాక బ్రిటీషువారి పార్లమెంటులోనే నెలకొనియున్నది. కాబట్టి మన దేశముయొక్క ప్రభుత్వము ఏ రూపము కలదై యుండవలెనో నిర్ణయించునది బ్రిటీషు పార్లమెంటే * మఱియు బ్రిటీషు పార్లమెంటువారే తమ మంత్రియగు ఇండియా రాజ్యాంగ కార్యదర్శి ద్వారా భారత దేశ వ్యవహారములపైన అదుపు ఆజ్ఞలను పైతనిఖీని చెలాయించుచుందురు. భారత దేశ పరిపాలనము యొక్క అన్ని ముఖములందును గూడ జోక్యము కలిగించుకొనుటకు ఇండియా రాజ్యాంగ కార్యదర్శికి అపరిమితములగు సర్వాధికారము లొసగబడియున్నవి.

---

* బ్రిటీషు పార్లమెంటు ఇంగ్లీషు ప్రజాప్రతినిధుల సంస్థగాని మన ప్రతినిధి కాదు. అందువలన వది భారతదేశమును బ్రిటీషు ప్రజల అర్థిక క్షేమము కొరకే ఉపయోగించి తీరును.

భారత దేశ ప్రభుత్వముయొక్క అన్ని ముఖ్యవిషయములందలి పరిపాలనాపద్ధతిని అతడే నిర్ణయించి అతడే నడుపును. భారత దేశములోని బ్రిటీషు సివిలు మిలిటరీ ఉద్యోగవర్గములోని పెద్దపెద్ద ఉద్యోగులను అతడే నియమించును. వారి ఉద్యోగషరతులను గూడ అతడే నిర్ణయించును. భారత దేశముయొక్క ముఖ్య పరిపాలనాధికారి (Executive) యగు గవర్నరుజనరలు అన్ని విషయములందును ఇండియా కార్యదర్శికే బాధ్యత వహించును. బ్రిటీషు పార్లమెంటుయొక్క ప్రభుతను సర్వాధికారము నీక్రొత్త రాజ్యాంగ మావంతయైన కదల్పలేదు. రాజ్యాంగచట్టముయొక్క 2 వ సెక్షను భారత దేశమునకు సర్వాధికారి బ్రిటీషుపార్లమెంటే యను సంగతిని స్పష్టముగా సూచించుచునే యున్నది. ఈ సంగతిని 110 వ సెక్షను ఇంకను స్పష్టపరచుచున్నది.

ఈ చట్టములోని సంగతులెవ్వియు, (1) బ్రిటీషు ఇండియాకు, అనగా భారత దేశములోని బ్రిటీషుపరగణాలకుగాని అందులోని భాగములకుగాని చట్టములు చేయుటకు బ్రిటీషు పార్లమెంటువారికి గల అధికారమునకు భంగము కలిగించుచున్నట్లు ఎంచబడరాదు.

(2) ఆంగ్లరాజును గూర్చి, రాజకుటుంబమునుగూర్చి, రాజవారసత్వమునుగూర్చి భారత దేశములో ఏభాగమునందుగాని చక్రవర్తి మకుటమునకుగల అధికారమునకు ప్రభుతకు భంగము కలిగించునట్టి లేదా బ్రిటిషు జాతీయతకు సైనిక చట్టమునకు వైమానికదళ చట్టమునకు, నావికాక్రమశిక్షణా

చట్టమునకు పై్రజులా పై్రజుకోర్టులకు భంగకరమగు నట్టియు శాసనములను చేయుటకు ఫెడరలు సంయుక్తరాష్ట్రీయ శాసన సభల కధికారమున్నట్లుగా అన్వయింపబడరాదు.

రాజ్యాంగములో నెట్టి మార్పుచేయుటకును భారతదేశ శాసనసభల కధికారము లేదనుసంగతి 308 వ సెక్షను స్పష్టముగా బయల్పరచుచున్నది. ఎన్నికలలో వోటుచేయు హక్కును హెచ్చుమంది కివ్వవలసినదనిగాని ఎన్నికలపద్ధతిలో కొన్ని మార్పులు కలిగించవలసినదని గాని శాసనసభలయొక్క నిర్మాణమునందు ప్రమాణమునందు కొంతమార్పు కలిగించవలసిన దనిగాని ఈ రాజ్యాంగము స్థాపింపబడిన పదిసంవత్సరములైన తరువాత మనశాసనసభలు శిఫారసుచేయుచు కొన్నితీర్మానములను గావింపవచ్చును. అయితే అట్టి ప్రతిమార్పును బ్రిటీషు పార్లమెంటువారివలన ఆమోదింపబడవలెను.

భారతదేశ వ్యవహారములను నడుపుటకు, పైతనిఖీ చేయుటకు, అదుపులోనుంచుటకు ఇండియా రాజ్యాంగ కార్యదర్శికిగల అధికారముల ద్వారా బ్రిటిషుపార్లమెంటు తన సర్వాధికార ప్రభుతను చలాయించును. భారతదేశ వ్యవహారములకు సంబంధించినంతవరకు ఆంగ్లచక్రవర్తి మకుటమునకుగల అధికారములనెల్ల అమలు జరుపుటకు బాధ్యత వహించు ప్రతినిధి, ఇండియారాజ్యాంగ కార్యదర్శియై యుండును. గవర్నరు జనరలు అతని అదుపు ఆజ్ఞలకిందనే యుండి అతని సూచనలనెల్ల శిరసావహించవలెను. ఇందువలన భారత దేశమునకు బ్రిటీషు దీవులకు గలప్రధానరాజకీయ సంబంధము

నందీ క్రొత్త రాజ్యాంగ మెట్టి మార్పును కలిగించియుండ లేదను సంగతి స్పష్టమగుచున్నది. సామ్రాజ్యతత్వప్రాబల్యము యొక్క పునాదిరాయి ఎప్పటివలెనే స్థిరముగా నుండును. భారతదేశ మెప్పటివలెనే పారతంత్ర్యమున పాలిత రాజ్యముగానుండి విదేశసామ్రాజ్య ప్రభుత్వమువలన పరిపాలింపబడుచు కొల్లగొనబడుచుండును.

ఏడవ పరిచ్ఛేదము :

నూతన ఇండియా ఫెడరల్ రాజ్యాంగము

I

ఫెడరేషను - అఖిలభారత రాజ్యాంగసమాఖ్య.

నూతనరాజ్యాంగచట్టము బ్రిటీషు పరగణాలును స్వదేశసంస్థానములును కలిసినఒక రాజ్యాంగ సమాఖ్యగావించి అఖిల భారత సంయుక్త ప్రభుత్వము లేక "ఫెడరేషను" అను క్రొత్త రాజ్యాంగమును స్థాపించుచున్నది. "ఫెడరలు" లేక సంయుక్త శాసననిర్మాణ సంస్థలో "అసెంబ్లీ, కౌన్సిల్ ఆఫ్ స్టేట్" అన బడు రెండుశాసన సభలుండును. సంయుక్తరాజ్యముయొక్క పరిపాలనాధికారము ఆంగ్లరాజప్రతినిధియగు గవర్నరు జనరలువలన చలాయింపబడును.

7 వ సెక్షను ప్రకారము భారతదేశ పరిపాలనాధికారము (కార్యనిర్వహణము) గవర్నరు జనరలునందు నెల కొల్పబడినది. ఈ అధికారము నతడు తన 'స్వతంత్ర వివేచ

నను స్వబుద్ధిని' ఉపయోగించి చలాయించవలెనట. చట్టము నందతని కొసగబడిన అన్ని అధికారములను గూడ నతడట్లే చలాయించును. ఒక అధికారము తానట్లు చలాయించవలసినదగునా కాదా యని నిర్ణయించు నాతడుకూడ గవర్నరు జనరలే.

ఫెడరలువ్యవహారముల పరిపాలనలో గవర్నరు జనరలు ఈచట్టముక్రింద స్వతంత్రవివేచనను స్వబుద్ధిని ఉపయోగించవలసిన విషయములందు తప్ప తక్కినవానిలో అతనికి సలహా యిచ్చుటకు, సహాయము చేయుటకు, 9 వ సెక్షను ప్రకారము 10 మందికి మించని మంత్రులసభ యొకటి నెలకొల్పబడినది. ఈ మంత్రులసభ పరిపాలనముచేయు కార్యనిర్వాహక వర్గము (Executive body) కాదు. ఇది కేవలము కొన్నివిషయములందు గవర్నరుజనరలుకు సలహాసహాయము లొనరించుట కేర్పడినది.

11 వ సెక్షను ప్రకారము దేశరక్షణ, క్రైస్తవమతము, విదేశవ్యవహారములు, గవర్నరు జనరలు స్వతంత్రవివేచనను స్వబుద్ధిని ఉపయోగించు విషయములు - వీనిని గూర్చి అతడు మంత్రులతో ఆలోచింపడు. శాంతిభద్రతలు, ద్రవ్యపద్ధతియొక్క క్షేమము - అనగా అన్ని విధములయిన పన్నులవిధానము, ఫెడరలు ప్రభుత్వముయొక్క పరపతి - అనగా ఎక్కడనైనను ఎంత వడ్డీకైనను ఎప్పుడైనను ఋణము తెచ్చుట, అల్పసంఖ్యాకులయొక్క హక్కులనుకాపాడుట, ప్రభుత్వోద్యోగుల హక్కులు కాపాడుట, బ్రిటిషు

వారియొక్కయు, బర్మావారియొక్కయు వస్తువులకు బాధకరముగను విచక్షణ చూపునట్లుగను సుంకములు విధించకుండ జూచుట, భారతదేశ సంస్థానాధిపతులయొక్క హక్కులను కాపాడుట, ఇవన్నియు గవర్నరు జనరలుయొక్క ప్రత్యేక బాధ్యతలకు సంబంధించిన విషయములుగా 12 వ సెక్షను శాసించుచున్నది. ఈవిషయములందెల్ల గవర్నరు జనరలు తన స్వతంత్రవివేచననే ఉపయోగించునుగాని, మంత్రులతో ఆలోచించి పనిచేయడు. ఇట్లు ఆర్థిక నీతియావత్తు గవర్నరు జనరలు హస్తగతము చేయబడినది. ఈవిషయములపైన మంత్రులసభకు ఎట్టిఅధికారమునుండదు. ఈవిషయముల కొరకు గవర్నరు జనరలు ముగ్గురు 'కౌన్సెలర్లు' అనబడు సచివులను నియమించును. వీరిజీతములును ఉద్యోగపుషరతులును సభాయుతుడగు ఆంగ్ల నృపాలుడు నిర్ణయించునని 11 వ సెక్షనుయొక్క 2 వ ఉపనిబంధన విధించుచున్నది.

ద్రవ్యసంబంధ విషయములందు అధికారములు చలాయించుట కొరకు "ఫైనాన్షియల్ అడ్వైజరు"ను గూడ గవర్నరు జనరలు నియమించును. ఈఉద్యోగి ఫెడరలు శాసనసభలకు జవాబుదారీ వహింపడు. (15వ సెక్షను). ఈకౌన్సెలర్లును ఫైనాన్షల్ అడ్వైజరును ఇంగ్లాండులోని రాజ్యాంగకార్యదర్శి చెప్పినట్లే వ్యవహరింతురుగాని మనమంత్రులమాట వినరు (14 వ సెక్షను). మంత్రులను పేర్కొనుటలోనేగాక వారి నుద్యోగమునుండి తొలగించుటలోను, వారి జీతములు నిర్ణయించుటలోను గూడ గవర్నరు జనరలు తన స్వతంత్రవివేచన నుప

యోగించవలెనని 10 వ సెక్షను విధించుచున్నందున అతడు తన ప్రాపకము నుపయోగించి దేశములోని, రాజకీయపక్షము లందొకరితో నింకొకరికి స్పర్థలను, వైరములను కలిగింపగలుగును. ఈమంత్రులసభ ఎట్టి అధికారములుగాని లేని పనికిమాలినసంస్థయై యుండును. మన దేశముయొక్క ఘోరదారిద్ర్యమును తొలగించుటకు దీని కావంతయైన శక్తియుండదు. మన రాజ్యాంగనిర్మాణమున నీఘోరసామస్యా పరిష్కారమే ప్రాధాన్యత వహించియుండవలసినను నేడు మనకు దాపరించిన రాజ్యాంగమునుబట్టి అధికారములెల్ల భారతీయుల క్షేమమునకు విరుద్ధముగా బ్రిటీషువర్తకునికి, ఉద్యోగికి లాభము కలిగించునట్లుగనే నిర్ణయింపబడినవి. గవర్నరుజనరలు తన స్వతంత్ర వివేచనను, స్వబుద్ధిని వినియోగించునట్లు చట్టములో నిర్ణయింపబడిన సందర్భములందెల్ల ఆతడు ఇంగ్లాండులోని రాజ్యాంగ కార్యదర్శి పెత్తనముక్రింద వ్యవహారించుచు, ఆయనపంపు సూచనలకెల్ల బద్ధుడై ప్రవర్తింపవలెనని 14 వ సెక్షను విధించుటనుబట్టియే ఈ యుద్దేశము స్పష్టమగుచున్నది. కరుణార్ద్రహృదయుడగు గవర్నరుజనర లెవ్వడైన మన కుపకారము చేయదలచినను గూడ చేయజాలడు. ఇట్లు భారత దేశ రాజ్యతంత్రమెల్ల ఇంగ్లాండునుండియే నడుపబడును. రాజ్యాంగ కార్యదర్శి పెత్తనము అనునది గవర్నరు జనరలుకు పంపబడు రాజనిర్దేశ పత్రమున స్పష్టీకరింప బడిన హద్దులుకలిగి యుండునని చెప్పబడినను ఆచరణలో గవర్నరు జనరలు రాజ్యాంగ కార్యదర్శి చెప్పుచేతలలోని తాబేదారుడు కాకతప్పదు.

II

ఫెడరలు శాసన నిర్మాణసంస్థ

ఫెడరలు అసెంబ్లీలో బ్రిటీషు పరగణాలనుండి 250 మంది ప్రతినిధు లుందురు. స్వదేశసంస్థానములనుండి 125 మందికి మించని ప్రతినిధు లుందురు. స్టేటుకవున్సిలులో బ్రిటీషు పరగణాలనుండి 156 మంది ప్రతినిధులును సంస్థానములనుండి 104 మందికి మించని ప్రతినిధులు నుందురు. గొప్ప ఆస్తి హక్కులుగల ధనికులు జమీందారులు వర్తకపారిశ్రామిక శ్రేష్ఠులే స్టేటుకవున్సిలుకు ప్రతినిధుల నెన్నుకొందురు. ఫెడరలు అసెంబ్లి రాష్ట్రశాసనసభల సభ్యులవలన ఎన్నుకొనబడును. రెండుసభలందును బ్రిటీషు పరగణాలనుండి ఎన్నుకొనబడు ప్రతినిధులు హిందు ముసల్మాను సిక్కు క్రైస్తవ ఆంగ్లో ఇండియను మొదలగు జనసంఘముల ప్రత్యేకనియోజక వర్గములవలన ఎన్నుకొనబడినవారై యుందురు. కొన్ని స్థానములు మాత్రము వాణిజ్యసంస్థల, పరిశ్రమల, భూస్వాముల, కార్మికుల, స్త్రీల ప్రతినిధులకు ప్రత్యేకింపబడినవి.

ఫెడరలు అసెంబ్లీలోని కులములవారీ స్థానములకన్నిటికి రాష్ట్రశాసనసభలలోని ఆ యా వర్గములకు చెందిన వారివలన వేరువేరుగా ఎన్నుకొనబడుదురు. స్టేటుకవున్సిలులోని స్థానములు ఆయావర్గముల ప్రకారము దేశములో నలుప్రక్కల తయారు చేయబడిన ఎన్నిక పట్టికలో చేరిన ఆస్తిపరులగు వోటరులవలననే ఎన్నుకొనబడుదురు. ఉభయ సభలయందు

నుండు సంస్థానప్రతినిధులు ఆ యా సంస్థానాధీశులవలననే నియమింపబడుదురు. 600 సంస్థానములకును వాని వాని ప్రాముఖ్యత గౌరవమునుబట్టి స్థానము లొసగబడినవి. ఇందు ముఖ్యముగా గమనింపవలసిన విషయమేమనగా: దేశములోని స్వాతంత్ర్యోద్యమమునకు విముఖులగువారే ఈ శాసన సభల యందు ప్రవేశించుటకును బలవంతులగుటకును ఎక్కుడు వీలుగా నుండునట్లు ఇవి నిర్మింపబడినవి. వివిధ జనసంఘముల ప్రత్యేక నియోజకవర్గములే ప్రతినిధుల నెన్నుకొనుపద్ధతియు రాష్ట్రీయ అసెంబ్లీ సభలనుండి ఫెడరలు అసెంబ్లీ శాసనసభకు అప్రత్యక్షము (ఇండైరెక్టు)గా ఎన్నుకొను పద్ధతియు ఆస్తిగలవారు భాగ్యవంతులు స్టేటుకవున్సిలులో స్థిరముగా ప్రతిష్ఠింపబడుటయు ఉభయసభలందును సంస్థానములకు హెచ్చు స్థానము లొసగబడుటయు-ఇవియన్నియు దేశాభివృద్ధికాటంకము కలిగించువారును సామ్రాజ్యాభిమానులును శాసన నిర్మాణ సంస్థయందు ప్రాబల్యము కలిగియుండులాగున చేసితీరును. కులముల వారీ వర్గములవారీ ప్రత్యేక నియోజక వర్గములు అనునవి బ్రిటీషు పరిపాలనను చిరస్థాయిగా నొనరించుకొరకు ప్రథమమునుండియు అవలంబింపబడిన 'విడదీసి పాలించు' కుటిల రాజనీతిలో నొక భాగముగా నున్నవి. కులకక్షలకు మత భేదములకు సంబంధించిన సమస్యలు ప్రభుత్వమువలన బుద్ధిపూర్వకముగా లేవనెత్తబడి వృద్ధిచేయబడినవి. వీలున్నప్పుడెల్ల వివిధ జాతులు, జనసంఘములు, ఒకదానిపై నొకటి ప్రయోగింపబడినవి. రాజ్యాంగములో నొక భాగముగా చేయబడిన

ప్రత్యేక జనసంఘముల జాతిమతభేదములు, అనవసరముగా అమితము లగుటయేగాక మధ్య తరగతి జన సామాన్యములో నొకభాగమునందు గల జాతిమతభేదములను అతి తీవ్రముగా వర్ధిల్లునట్లు చేయబడినవి. ఇందువలన దేశములోని కుల కక్షల వ్యసనమును మరింత పెంచి కులకక్షలకు మత వైరములకు శాసన సభలను రంగస్థలములుగా చేయు పరిస్థితులు కల్పించినవి. నిజముగా వివిధమతములయందు జాతులందుగల స్వార్థపరులును దేశస్వాతంత్ర్యమునకు విరోధులును విజృంభించుటకును ఈమత వైరములను కులకక్షలను పెంచి జనసామాన్యముమీద పలుకుబడి సంపాదించుటకును ఈ ప్రత్యేక నియోజకవర్గములనుబట్టి వీలుకలుగును.

క్రింది సభయగు ఫెడరలు అసెంబ్లీ సభకు రాష్ట్రశాసన సభలందలి ఆయా కులముల సభ్యులే ప్రతినిధుల నెన్నుకొను అప్రత్యక్షపు ఎన్నికపద్ధతి, పై సభయగు స్టేటు కౌన్సిలుకు ప్రజలుతిన్నగా ఎన్నుకొను పద్ధతియు నిర్ణయింపబడుటకు నొక కారణముకలదు. సాధారణముగా రెండు శాసనసభలున్నప్పుడు జనసామాన్యము కొరకేర్పడిన మొదటిసభ ప్రజలచే తిన్నగా నెన్నుకొనబడు ప్రజాప్రతినిధుల సభగా నుండవలెననుటయు భూస్వాములు, వ్యాపారులు, ఇతర తరగతుల కొరకు ఏర్పడిన రెండవ సభకు ఆయాతరగతి జనులుగల నియోజకవర్గములో వారి ప్రతినిధులలో ఎన్నుకొనవచ్చుననుటయు లేదా ఇంగ్లాండులోవలె ఎన్నికలులేకుండానే ప్రభువుల సభయే కావచ్చుననుటయు రాజనీతిశాస్త్రములో నొక

ప్రాథమిక సూత్రము. అయితే బ్రిటీషుసామ్రాజ్య తత్వము నకు భారతదేశ ప్రజలన్న చాలాభయము. ప్రజాభిప్రాయ ముయొక్క ఒత్తిడివలన రాష్ట్రీయ అసెంబ్లీ సభలకు మాత్ర ము తిన్నని (డైరెక్టు) ఎన్నిక నొసగవలసి వచ్చినది. అయితే బ్రిటీషు సామ్రాజ్యతత్వము పోవలెనను వారి పలుకుబడి దేశ ములో నానాటికి హెచ్చుచున్నందున అందుకు ప్రతిక్రియగ కొంత జాగ్రత్త దీసికొన దలచిరి. ఇట్లు రాష్ట్రశాసనసభలకు ప్రత్యేక నియోజకవర్గములనుండి ఎన్నికలను నిర్ణయించి ఈ శాసనసభ్యులే కేంద్రఅసెంబ్లీకి ప్రతినిధుల నెన్నుకొను నియో జకులుగా నిర్ణయించుటలోని రహస్యము, ఫెడరలు అసెంబ్లీని జాతీయ కాంగ్రెసు వశపరచుకొనకుండ జేయవలెననియే! ఆసభకుకూడా ప్రజలే తిన్నగా ఎన్నుకొను నెడల ప్రజలు కాంగ్రెసువాదులనే ఎన్నుకొని తీరుదురు. ఇట్టి అప్రత్యక్షపు ఎన్నిక కల్పింపబడినచో రాష్ట్రశాసనసభలయందు కాంగ్రెసు అధిక సంఖ్య సంపాదించిన రాష్ట్రములనుండి మాత్రమే కేంద్ర అసెంబ్లీసభకు కాంగ్రెసు సభ్యులు ఎన్నుకొనబడగలు గుదురు. మఱియు ప్రజా సామాన్యముపైన కాంగ్రెసుకు హెచ్చు పలుకుబడి యున్నందున ఎన్నికలందు సులభముగా నెగ్గును. ప్రత్యేక నియోజక వర్గముల వలన శాసనసభల కెన్నుకొనబడిన శాసనసభ్యులలో వివిధరకములవా రుందురు. వివిధ జాతిమతములకు చెందినవారుందురు. వారిలో ఐకమత్య ముండదు. కొంతమంది కేవలము ప్రభుత్వమునకు జోహుకుము లుందురు. కొందరు ప్రభుత్వాధికారమునకు పలుకుబడికి

లోబడుదురు. ఇట్టి నియోజకవర్గమువలన కేంద్రఅసెంబ్లీకి హెచ్చుమంది కాంగ్రెసు సభ్యు లెన్నుకొనబడకపోవచ్చును. నిజముగా సామ్రాజ్యతత్వమునకు విరోధులెవ్వరు నీ కేంద్ర శాసనసభలో ప్రవేశించుటకు వీలులేకుండా చాలా కట్టుదిట్ట ములుచేయుబడినవి. దేశములో స్వార్థముకొరకు పాటుపడుతర గతులు స్టేటుకవున్సిలులో స్థిరముగా ప్రతిష్ఠింపబడుటయేగాక క్రింది సభతోపాటు ఈ స్టేటుకవున్సిలుకు ద్రవ్యవిషయము లందు శాసననిర్మాణమునందు సమానములగు అధికారము లివ్వబడినందున ఫెడరలు శాసనసంస్థలో వీరు అభివృద్ధికి గొప్ప ఆటంకముగా నుందురు. ధనికులయొక్కయు భూస్వా ములయొక్కయు ప్రతినిధియగు స్టేటుకవున్సిలువంటి సభకు జనసామాన్యముయొక్క ప్రతినిధుల సభయగు అసెంబ్లీ సభతో సమానమైన అధికారము లివ్వబడుటగూడా రాజనీతి శాస్త్రముయొక్క ప్రాథమిక సూత్రమునకు విరుద్ధమే. అయితే భారతదేశప్రజలను కొల్లగొను బ్రిటీషు సామ్రాజ్య తత్వము దేశీయ ప్రజా సమూహము లెల్ల తనకు వ్యతిరేక ముగా నుండుటను గ్రహించి, తమ ప్రభుత్వముమీదనే ఆధారపడి తమ్మే ఆశ్రయించి తమతోపాటు ప్రజలను కొల్ల గొను ధనికులను భూస్వాములను జేరదీసి వారికి తగు మద్దతు చేయుదలచుచున్నారు. అందువలననే బ్రిటీషు పార్లమెంటు వారు స్వదేశసంస్థానములకు ఫెడరేషనులో అత్యంత ప్రాము ఖ్యత నిచ్చినారు. ఫెడరలు అసెంబ్లీలో మొత్తము స్థానములలో నూటికి ౩౩ మందిచొప్పునను స్టేటుకవున్సిలులో నూటికి నలు

బదిమంది చో॥ సంస్థానముల ప్రతినిధులుగానున్నారు. ఈరెండు శాసనసభలు కలిసిన సంయుక్తసమావేశములో మొత్తము సంఖ్యలో 406 మంది బ్రిటీషు పరగణాల ప్రతినిధులుగను 229 మంది సంస్థాన ప్రతినిధులుగ నున్నారు. అందువలన నీకేంద్ర ఫెడరలు శాసనసంస్థ దేశప్రజల అభిప్రాయమును ప్రతిబింబించగలదనుమాట కల్ల. ఈ సంస్థలో సంస్థానాధీశులు, జమీందారి భూస్వాములు, కులతత్వాభిమానులు, ప్రాబల్యము వహించి ఒక సామ్రాజ్యాభిమానుల 'బ్లాకు'ముఠాగా, ఏకమై గవర్నరు జనరలుయొక్క అపరిమితములైన సర్వాధికారములను ప్రజలకు వ్యతిరేకముగా చలాయించుటకు వీలుకల్గింతురు

సంస్థానాధీశులు:

భారత దేశ ప్రజలకు సామ్రాజ్య తత్వముపైన గల రోతకు ప్రతిక్రియగా జాగీర్దారీ (ఫ్యూడలు) విధానముయొక్క అవశిష్టములనదగిన సంస్థానములతో సామ్రాజ్య తత్వము మచ్చిక చేసికొని దాని నుపయోగింపదలచినది.

ఈ సంస్థానములు ఫెడరేషనులో చేరుటవలన వానికిని బ్రిటీషు సామ్రాజ్య ప్రభుత్వమునకును జరిగినఒడంబడికలమరతులవలన ఏర్పడిన హక్కులకు భంగము కలుగదు. బ్రిటిషు సామ్రాజ్య ప్రభుత్వమునకు వారితో అట్టిసంధియొడంబడికలున్నందున సార్వభౌమత్వపు అధికారములును, హక్కులును ఫెడరలు ప్రభుత్వము చలాయింప వీలులేదనియు బ్రిటీషుచక్రవర్తియొక్క ప్రతినిధిహోదాలో వైస్రాయితో

ఆ యధికారములను చలాయించ వలెననియు స్పష్టీకరింపబడియే యున్నది. ఇక సంస్థానములఆంతరంగిక ప్రభుత్వాధికారములందు ఏవైన మార్పులుండునా? ఒక సంస్థానాధీశుడు ఫెడరేషనులో చేరునప్పుడు వ్రాయుబడంబడికపత్రములో ఫెడరలు ప్రభుత్వము, తనసంస్థానమునకు వర్తించు శాసనములు చేయుటకు తానంగీకరించు విషయములనెల్ల స్పష్టముగా వివరించును. అట్లు అంగీకరింపని విషయములందు ఫెడరలు ప్రభుత్వము చేసిన శాసనములకు ఆ సంస్థానము లోబడదు. మఱియు ఫెడరలు శాసనములను ఆసంస్థానములో అమలుచేయునది ఫెడరలు ప్రభుత్వోద్యోగులుగాక సంస్థానోద్యోగులే. ఇందు విపరీతమే మనగా అసెంబ్లీశాసనసభలో నూటికి 33 మంది, కవున్సిలు సభలో నూటికి 40 మంది, ప్రతినిధులు గలిగిన సంస్థానములు బ్రిటీషుపరగణాలకుచేయుబడు శాసన నిర్మాణమున పాల్గొనవచ్చును గాని ఆశాసనసభలే యీసంస్థానములకు అవి అంగీకరించిన విషయములందుతప్ప తక్కిన విషయములందు శాసనములు చేయరాదు!

అనగా ఈసంస్థానాధీశులు బ్రిటిషు పరగణాలలో చేయుబడు ప్రజాప్రభుత్వశాసనముల నోడించుట కధికారము కలిగియుందురు; మరియు, తమసంస్థానములలో నిరంకుశాధికారములును కలిగియుందురు. సంస్థానములందలి ప్రజలమాట రాజ్యాంగము తలపెట్టనే లేదు! ఇంకొకవిశేషమేమనగా ఫెడరేషనుప్రారంభములో సంస్థానములు చేరకపోయినచో శాసనసభలందుండవలసిన నిర్ణీతసంఖ్యను అప్పటికి చేరినసంస్థానములే

నింప వచ్చునని జాయింటు పార్లమెంటరీ కమిటీవారు సెల విచ్చుటలోనే వారియొక్క నిజోద్దేశములు బయల్పడుచున్నవి.

ఈసంస్థానాధీశులపైన ఇతరులు దాడివెడలకుండగను దేశములో కల్లోలము కలుగకుండగను సంరక్షించు బాధ్యతను బ్రిటిషువారు వహించియున్నారు. ఈసంస్థానాధీశులు ఎంత నిరంకుశముగ పరిపాలించినను అడుగువారు లేరు. సంస్థానాధీశునిగౌరవమునకు హక్కులకు భంగము కలుగకుండ చూచు బాధ్యత గవర్నరుజనరలుదే. ఈనూతనమైన ప్రత్యేక బాధ్యతయు దేశరక్షణ విషయములో గవర్నరు జనరలుకు గల ప్రత్యేక బాధ్యతయు కలసి ఈ 'ఫ్యూడలు' పరిపాలకవర్గము వారికి క్రొత్తబలమును, సంరక్షణయు కలిగించినవి.

IV

ఫెడరలు శాసననిర్మాణ సంస్థయొక్క అధికారములు.

శాసనసభలందు తమ వశవర్తులే అధిక సంఖ్యాకులుగా నుండునట్లు చేసికొనియుకూడ బ్రిటీషు సామ్రాజ్య తత్వజ్ఞులు ఈసంస్థకు నిజముగా ఉపయోగింపగల శాసన నిర్మాణము నందుగాని ద్రవ్యవ్యవహారములందుగాని నిజమైన అధికారము నిచ్చుటకు వెనుదీసినారు. రాజకీయముగా అత్యంతప్రధానములైన రెండుశాఖలగు దేశరక్షణ (సైన్యము) విదేశవ్యవహారములు ఫెడరలు శాసన నిర్మాణసంస్థయొక్క అధికారమునకు లోబడియుండవు. శాసనసభలకు ఈవిషయములను గూర్చి శాసనములు చేయుట కధికారము లేకపోవుటయేగాక

వీనికగు వ్యయములనుగూర్చి నిర్ణయించుటలో పార్లమెంటు కైనను అధికారములేదు. దేశరక్షణ, విదేశవ్యవహారములు క్రైస్తవ మతవ్యవహారముల పరిపాలనను గవర్నరు జనరలే స్వయముగానడుపవలెను. దాని కతడే పెత్తనమువహించవలెను. గవర్నరుజనరలు ఆమోదించనిదే ఏచిత్తుచట్టము శాసనము కాగూడదు. ఉభయశాసనసభలలోను ఈక్రింద వివరింపబడిన ముఖ్యవిషయములనుగూర్చిన చిత్తుచట్టముగాని సవరణగాని ప్రవేశపెట్టుటకు ముందుగా గవర్నరు జనరలు అనుజ్ఞను పొంది యుండవలెను.

1. బ్రిటీషు ఇండియాకు వర్తించు ఏపార్లమెంటు శాసనమునుగాని రద్దుపర్చునట్టియు లేదా మార్చునట్టియు లేక అట్టి శాసన నియమములకు విరుద్ధమగునట్టి,

2. గవర్నరు జనరలు చట్టమునుగాని ఆర్డినెన్సు శాసనమునుగాని రద్దుచేయునట్టి లేదా మార్చునట్టి లేదా అట్టిశాసన చట్టనియమములకు విరుద్ధముగా నుండునట్టి,

3. గవర్నరు జనరలు తనస్వతంత్రవివేచన నుపయోగించి చర్యతీసుకొనవలసిన విషయములకు సంబంధించినట్టి,

4. పోలీసు సిబ్బందికి సంబంధించినట్టి లేదా ఐరోపా వారికి సంబంధించిన క్రిమినలు ప్రొసీజరుకు సంబంధించినట్టి చట్టమును రద్దుచేయునట్టి లేదా మార్చునట్టి లేదా అందుకు సంబంధించినట్టి,

5. ఇండియాలో నివసించని వారిపైన దేశవాసుల పైన కన్న హెచ్చుపన్ను విధించునట్టి లేక ఇండియాలో రిజిస్టరై యుండనట్టి కంపెనీలపైన ఇండియాలోనే పూర్తిగా మేనేజిచేయ బడని కంపెనీలపైన ఇండియాలోనే రిజిస్టరై మేనేజిచేయబడు కంపెనీల కన్న హెచ్చుపన్ను విధించునట్టి,

6. ఇంగ్లాండులో పన్ను విధింపబడ తగియున్న కారణమున ఫెడరలు ఆదాయపుపన్ను భారము తొలగించుటకు సంబంధించినట్టి శాసనములు.

ఇట్లు ఫెడరలు శాసన నిర్మాణసంస్థ కేవలము అధికార విహీనమగు సంస్థగా నున్నది. దేశముయొక్క ద్రవ్యపద్ధతి యందుగాని విదేశవ్యవహారములందుగాని ఈ సంస్థకు పలుకు బడి యుండదు. గవర్నరు జనరలు అనుజ్ఞను ముందుగా పొందనిదే ఏముఖ్య విషయమును గూర్చియు శాసించుటకు వీలు లేదు. అట్టి అనుజ్ఞ అవసరములేని విషయములందు గూడ గవర్నరు జనరలు తన స్వతంత్రి వివేచన నుపయోగించి శాసన నిర్మాణ సంస్థయొక్క తీర్మానమును ప్రత్యాఖ్య (వీటో) చేసి త్రోసివేయువచ్చును. పొరబాటున ఆత డట్లుచేయక విడిచినను శాసన మైన 12 నెలలలో ఆంగ్లరాజు దానిని ప్రత్యాఖ్యచేసి త్రోసివేయువచ్చును.

ద్రవ్యవిషయములందు ఫెడరలు శాసన నిర్మాణ సంస్థ యొక్క అధికారము లింకను సారహీనములై యున్నవి. దేశముయొక్క వార్షిక వ్యయము రెండుభాగములుగా విభజింప

బడినది. (1) ఫెడరలు రివిన్యూ ఆదాయముపై నబద్ధత (చార్జి) చేయబడినట్టిది. (2) ఫెడరేషనుయొక్క రివిన్యూఆదాయములో నుండి ఖర్చు పెట్టదలచినది.

మొదటితరగతి వ్యయమునుగూర్చి ఫెడరలు శాసన నిర్మాణ సంస్థ వోటుచేయుటకు వీలులేదు. అట్టితరగతిలో ఈ క్రిందివి చేరును.

1. గవర్నరు జనరలుయొక్క జీతము, అలవెన్సులు, ఆ హోదాకు సంబంధించిన ఇతరవ్యయములు.

2. ఫెడరేషను బాధ్యత వహించు ఋణవ్యయములు, వడ్డీ, ఋణతీర్మానపుఖర్చులు, తీర్మానవ్యయములు.

3. మంత్రులయొక్కయు, కౌన్సిలర్లయొక్కయు, ఫైనాన్షియల్ అడ్వైజరుయొక్కయు, అడ్వకేటు జనరలుయొక్కయు జీతములు, అలవెన్సులు.

4. ఫెడరలుకోర్టు జడ్జీలజీతములు, అలవెన్సులు, ఇతర హైకోర్టుజడ్జీల పించనులు.

5. దేశరక్షణ, విదేశవ్యవహారములు, క్రైస్తవమత వ్యవహారములకు అగు వ్యయము.

6. స్వదేశసంస్థానములకును చక్రవర్తిమకుటమునకును గల సంబంధవ్యవహారములందు చేయబడుఖర్చులు.

7. ఫెడరలు రివిన్యూపై నబద్ధత (చార్జి) చేయబడునట్లు గవర్నరు జనరలు నిర్ణయించు ఇతరవ్యయములు.

రెండవతరగతి వ్యయములు అనగా ఫెడరేషనుయొక్క రివిన్యూలోనుండి ఖర్చుపెట్టదలచు వ్యయముల విషయమై వోటుచేయుటకు శాసనసభలకు వీలుకలదు. అయితే వారు తగ్గించినట్టి లేక తీసివేసినట్టి వ్యయములను మరలచేర్చి మంజూరు (శాంక్షను) చేయు అధికారము గవర్నరు జనరలుకు కలదు. దీనిలో గమనించవలసిన ముఖ్యవిషయ మేమనగా శాసనసభ వోటుచేయుటకు వీలులేని వ్యయము మొత్తము ఫెడరల్ వ్యయములో నూటికి ఎనుబదివంతులైనను ఉండును. మిగిలిన ఇరువదివంతులైనను ఫెడరలు శాసనసభలకుపూర్ణ అధికారముండదు. ఏలన, గవర్నరుజనరలు తన స్వ వివేచన నుపయోగించి రెండుశాసనసభలయొక్క అభిప్రాయమును త్రోసిరాజనవచ్చును.

గవర్నరు జనరలుయొక్కయు, శాసనసభలకు బాధ్యత వహింపని అతని తాబేదారులయొక్కయు జీతములు శాసనసభ వోటుకు లోబడకపోవుట బాగుగనే యున్నదిగాని శాసనసభలకు బాధ్యత వహింపవలసిన మంత్రులయొక్క జీతబత్తెములు గూడ ఆ శాసనసభవారి వోటుకు లోబడకపోవుటలోని అంతరార్థ మేమిటో! రాజ్యాంగచట్టముయొక్క 10-వ శెక్షను, ఈమంత్రులు గవర్నరు జనరలుయొక్క చిత్తము వచ్చినంతకాలము మాత్రమే ఉద్యోగమున నుందురని శాసించుటను బట్టియే దీనిభావము విదితమగుచున్నది. మంత్రులు, ప్రజాభిప్రాయము ప్రకారము నడుచుకొనుటకుగాని ప్రజాశ్రేయముకొరకు పాటుపడుటకుగాని, దేశముయొక్క ఆర్థిక

క్షేమలాభములను గూర్చిన ప్రణాళికలను శాసించుటకుగాని అమలుపరచుటకు గాని ఏల ప్రయత్నింతురు? సహజముగా వారు గవర్నరు జనరలునే ఆశ్రయించి అతనిపైననే ఆధారపడి అతని చిత్తానుసారమే ప్రవర్తింతురు. గవర్నరు జనరలన్ననో బ్రిటిషు వారి కీదేశమున వేళ్లు పారి పాతుకొని యున్న హక్కులను కాపాడుటయే తన పనిగా ప్రవర్తించును. మంత్రులు గూడ అందు కనుగుణముగా ప్రవర్తించునట్లు చేయును.

ఒక వ్యయము శాసనసభయొక్క వోటుకు పెట్టవలసిన తరగతిలోనిదా కాదా యని నిర్ణయించు నధికారి కూడ గవర్నరు జనరలే. అట్లు నిర్ణయించుటలో నతడు మంత్రులతో ఆలోచింపకయే తన స్వతంత్ర వివేచననే ఉపయోగింపవలెనని 33-వ శెక్షను విధించుచున్నది. ఈ విపరీతాధికారము నతడు యథేచ్ఛముగా చలాయించవచ్చును.

చట్టముయొక్క 34-వ శెక్షనును బట్టి అసెంబ్లీ శాసనసభ వోటుకు లోబడిన ఇతర వ్యయములుగూడ గవర్నరు జనరలే ప్రతిపాదింపవచ్చును. 35-వ సెక్షను ప్రకారము శాసనసభవారు నిరాకరించిన వ్యయము తన ప్రత్యేక బాధ్యతను నిర్వహించుటకొరకు అవసరమని చెప్పి గవర్నరు జనరలా వ్యయపు మొత్తమును కోశపట్టికలో మరల చేర్చవచ్చును. ఈ ప్రత్యేక బాధ్యత లనునవి 12 వ శెక్షనునుబట్టి అనిర్ణీతములుగా నున్నవి. గవర్నరుజనరలు చలాయించు ప్రత్యేక విషయముగాక ప్రత్యేక అధికారమండలములు సృజియింప

బడినవి. వీనిని ఇండియారబ్బరువలె గవర్నరు జనరలు తన యిచ్చవచ్చినట్లు విపరీతముగా సాగదీసి అన్వయించి, వ్యవహరించవచ్చును. (9వ శెక్షను 3వ సబుశెక్షను). 37వ శెక్షను ప్రకారము ఫెడరలు శాసనసభలు గవర్నరు జనరలుయొక్క అనుజ్ఞను ముందుగా పొందనిది ద్రవ్యసంబంధములగు శాసనాధికారములు చలాయింపవీలులేదు. ఇట్లు నిషేధింపబడిన వానిలో పన్నులు విధించుట, వ్యయములుచేయుట, అప్పులు తెచ్చుట, పూర్వపుద్రవ్య వ్యవహారములును చేరియున్నవి. కోశాధికారములేని ఇట్టి బాధ్యతాయుత ప్రభుత్వము ప్రపంచములో కని విని యెరుగనిదిగ నున్నది.

ఈవిషయములో నీక్రొత్తరాజ్యాంగము 1919 నాటి పాత రాజ్యాంగము చేసిన యేర్పాటులనే నిలిపి యుంచినది. ఇంక నితర ఆర్థిక ద్రవ్యవిషయములందు శాసనసభలను కట్టిపెట్టుటకు క్రొత్త బంధనములను నిర్మించుచున్నది. అందు ముఖ్యమైనది బ్రిటీషువర్తకులకు పెట్టుబడిదారులకు ప్రత్యక్షముగా గాని ప్రచ్ఛన్నముగాగాని ఏమాత్రమైన హాని కలిగింప గల శాసనము దేనినైనను శాసనసభలు చేయుటకు వీలులేకుండ గావింపబడిననిషేధము.

రాజ్యాంగచట్టముయొక్క 12వ శెక్షనునుబట్టి గవర్నరు జనరలుయొక్క ప్రత్యేక బాధ్యతలలో బ్రిటీషుదీవుల నుండి ఇండియాలోనికి దిగుమతి చేయువస్తువుల విషయమై విచక్షణ చూపునట్టి లేదా, కష్టనష్టములు కలిగించునట్టి చర్యలు జరుపకుండా కాపాడుట యొకటి. అట్టిప్రత్యేక బాధ్యతను నిర్వ

హించుటలో గవర్నరు జనరలు తనస్వతంత్రవివేచననే ఉప యోగించును. అందువలన దిగుమతి సుంకముల 'నిరకునామా' (టారిఫ్) విషయములో ప్రత్యక్షముగాగాని ప్రచ్ఛన్నముగా గాని ఎట్టివిచక్షణ చూపబడకుండులాగున అతడుకనిపెట్టి చర్య గైకొనును. స్వదేశపరిశ్రములను బ్రిటీషు పోటీనుండి సంర క్షించుకొరకు శాసనసభ లేమైన చట్టములు చేయుదలచినచో గవర్నరుజనరలు పై యధికారమును పురస్కరించుకొని దానిని నిషేధించి తీరును.

హిందూదేశములో బ్రిటిషుపరిపాలనమును దృఢపరచి దానిని చిరస్థాయిగాచేయుట కేర్పడిన విశ్వప్రయత్నఫలితమే ఈచట్టము. దీనికి రాజకీయ ఆర్థికస్వరూపము లనురెండుముఖ ములుగలవు. దీని రాజకీయ స్వరూపముకన్న ఆర్థిక స్వరూపమే అధికతరప్రాముఖ్యము గలయట్టిది. మహామ్మదీ యుల కులతత్వమును గూర్చియు, ఇంగ్లీషువారి సామ్రాజ్య తత్వమును గూర్చియు పత్రికలందు మనము చదువుచునే యున్నాము. ఈరెండు తత్వములు తలలెత్తుటకుగల మూల కారణము మన తెలివితక్కువయే యనుటకు సందియములేదు. రాజకీయాధికారము ఆర్థికవిషయములం దుపయోగించుపట్ల తప్ప నిజముగా రాజకీయములకు ప్రాముఖ్యత యుండవలసిన అగత్యములేదు.

అందువలన నీరాజ్యాంగమువలన ఆర్థికక్షేమలాభముల కెట్టిఫలితములు కలుగునో తెలిసికొనవలెను. ఇంగ్లీషువర్తకులు పెట్టుబడిదారులు, పారిశ్రామికులు, వస్తునిర్మాతలు, ఇంకను

ఇండియాలో చేరి లాభములార్జించు ఇతరవర్గములవారు — వీరికిగల స్వజాత్యభిమానము కన్నను వీరాశించు ఆర్థిక సర్వాధిపత్యముకన్నను ఇంగ్లీషువారి సామ్రాజ్యతత్వముగాని, ముసల్మానులకులతత్వముగాని మనకెక్కుడు భయంకరములుగావు. నూతన ఇండియారాజ్యాంగచట్ట మీఆర్థిక సర్వాధిపత్యమును బలవత్తరముగ చేయుచున్నది. భారతీయులు తమ రాజకీయాధికారములను బ్రిటీషు వారి యార్థిక లాభములకు హానికరముగా నుపయోగింతురనియే ఇంగ్లీషువారిభయము. అందువలననే, ఈక్రొత్తచట్టము 1919 సంవత్సరపు ప్రాతచట్టముకన్నను తీసికట్టుగ నున్నది.

V

గవర్నరు జనరలు అధికారములు

ఇట్లు ఫెడరలు శాసననిర్మాణసంస్థ అధికారవిహీనమగు పనికిమాలినసంస్థగా చేయబడియుండగా అన్ని అధికారములు గవర్నరు జనరలు చేతులలో కేంద్రీకరింపబడినవి. పైన చెప్పబడిన రీతిగా దేశరక్షణశాఖను విదేశ వ్యవహారములను క్రైస్తవమత వ్యవహారములను గవర్నరు జనరలుస్వయముగానే పరిపాలించును. వీని విషయములో అతడు ఇండియా రాజ్యాంగ కార్యదర్శికి బాధ్యత వహించును. దీనికితోడు గవర్నరు జనరలు క్రింది యధికారములు కలవు:

1\. శాసన సభలు తీర్మానించిన ఏచిత్తుచట్టమునకైనను అనుమతి నివ్వక నిరాకరించి అది శాసనము కాకుండచేయుట. ప్రజలయొక్క ఆర్థికస్థితిని చక్కబరచుటకు శాసనసభవా రే

దైన ప్రయత్నముచేసినచో గవర్నరు జనరలీయధికారమును బట్టి విఫలముచేయగలడు.

2. కొన్ని రకముల చిత్తుచట్టములను శాసనసభలందు ప్రవేశపెట్టుటకు అనుజ్ఞనిచ్చుట, ఇవ్వకపోవుట.

3. ఒక చిత్తుచట్టమును ఆంగ్లరాజుయొక్క అనుమతి కొరకు నిలుపుదలజేయుట.

4. శాసనసభలు ద్రవ్యవ్యవహారముల విషయమై చేసిన తీర్మానములను త్రోసిరాజనుట.

5. ఆర్డినెన్సులను జారీచేయుట.

(రాజకీయ విషయములందు ఇదివరకే ఆర్డినెన్సు శాసనాధికారమును గవర్నరు జనరలెన్నెన్ని విధములుగా నుపయోగించెనో అందరికిని తెలియును. అయితే ఆర్థికముగా నిది యెట్లు ప్రయోగింపబడినదో చాలమంది గమనింపలేదు. 1927 వ సంవత్సరపు కరెన్సీచట్టమును గవర్నరు జనరలు 1931 వ సెప్టెంబరునెలలో నిరంకుశముగా సవరణచేయుచు నొక ఆర్డినెన్సును జారీచేసినాడు. ఈ ఆర్డినెన్సే మన దేశము నుండి 300 కోట్ల రూపాయల బంగారము ఇంగ్లాండుకు తరలి పోవుటకు గారణమైనదని అర్థశాస్త్రజ్ఞులు నిర్ణయించినారు. మన రూపాయ ఇంగ్లాండు సవరనుకు ముడిపెట్టబడి సవరనుయొక్క విలువ పడిపోయిన సందర్భములో ఆ తేడా విలువ వరకు బ్రిటీషు వర్తకునికి లాభము చేకూర్చినది. రాబోవు పరిపాలనలో నిట్టి వెన్ని జరుగనున్నవో!)

6. శాసన సభలతో నిమిత్తము లేకుండా 'గవర్నరు జనరలు చట్టము' లను పేరుతో శాసనములనే చేయుట.

7. శాసనసభలను సమావేశ పరచుట, సమావేశముల నింకొక తేదీకి వాయిదావేయుట, సభలను చాలింపుచేయుట.

8. రెండు శాసనసభలను కలిపి సమావేశ పరచుట.

9. ఏచిత్తు చట్టవు చర్చనైనను శాసన సభయందు ఆపుట.

10. శాసన సభవారు వ్యతిరేకముగా తీర్మానించినను గూడ ఏచర్యనైనను జరుపుట.

11. రాజ్యాంగయంత్రము నడువని సందర్భము వచ్చినచో అందు ఏభాగమునైనగాని సర్వసంస్థలనుగాని మాపుచేసి ఆయధికారము లెల్ల తానే వహించి చలాయించుట.

ఈ అధికారము లన్నియుగాక గవర్నరు జనరలుకు కొన్ని ప్రత్యేక బాధ్యతలు ప్రసాదింపబడినవి. వీనిని నిర్వహించుటలో నతడు కేవలము నిరంకుశాధికారములను చలాయించును. అవి యేవియన:

1. యావద్భారత దేశముయొక్క లేదా అందే దైన నొక ప్రదేశముయొక్క శాంతి భద్రతలకు తీవ్రమైన అపాయము వాటిల్లకుండ కాపాడుట.

2. ఫెడరలు సంయుక్త ప్రభుత్వముయొక్క ఆర్థిక క్షేమమును పరపతిని సంరక్షించుట.

3. మైనారిటీల (అల్పసంఖ్యాక జన సంఘముల)యొక్క న్యాయమైన హక్కులను కాపాడుట.

4. సర్కారు ఉద్యోగులకీ రాజ్యాంగ చట్టమువలన నివ్వబడిన హక్కులను ఇంకను న్యాయమైన హక్కులను కాపాడుట.

5. భారతదేశములోనికి దిగుమతియగు బ్రిటీషుదీవుల సరకుల విషయమై ఎట్టి విచక్షణనుచూపి కష్టనష్టములు కలిగింపకుండ కాపాడుట.

6. బ్రిటీషు వర్తకులపట్ల పారిశ్రామికులపట్ల విచక్షణ చూపి కష్టనష్టములు కలిగింపకుండ కాపాడుట. [చట్టము యొక్క 5 వ భాగములోని 3 వ ప్రకరణమున చెప్పబడిన విషయములు.]

7. ఏ స్వదేశ సంస్థానముయొక్క హక్కులకుగాని ఏ సంస్థానాధీశునియొక్క గౌరవమునకును హక్కులకును గాని భంగము కలుగకుండ కాపాడుట.

8. గవర్నరు జనరలు అధికారము క్రిందనే యుండు పరిపాలన శాఖల కార్యములెల్ల అమలు జరుగునట్లు చూచుట.

గవర్నరు జనరలుయొక్క ప్రత్యేక బాధ్యతలకు సంబంధించినంతవరకు ఆ యధికారములను చలాయించి చర్య తీసికొనుటలో అతడు తన స్వబుద్ధినే ఉపయోగింపవలెను. అట్టి ప్రతివిషయమందును అతని నిర్ణయమునకు తిరుగులేదు. అతని నిర్ణయము లాప్రకారము చెల్లదనిగాని అతడు తన

స్వతంత్ర వివేచన నుపయోగించి యుండవలెననిగాని స్వతంత్ర వివేచననుపయోగించియుండకూడదనిగాని స్వబుద్ధి నుపయోగించి యుండవలెననిగాని ఉపయోగించియుండరాదని గాని అతనినిర్ణయముయొక్క క్రమానుగుణ్యాత విమర్శింపబడరాదు. అతనినిర్ణయము రాజ్యాంగచట్టనిబంధన ప్రకారముగా లేదనికూడత్రోసిపుచ్చింప బడరాదు. అతని ప్రత్యేక బాధ్యతలకు సంబంధించిన విషయములందెల్ల గవర్నరుజనరలు ఇండియారాజ్యాంగ కార్యదర్శి యొక్క సామాన్యపెత్తనముక్రింద నుండవలెను. ఈ ప్రత్యేక బాధ్యతలనునవి పలువిధములైనవై యున్నందునను, వాని అన్వయావకాశము రబ్బరువలె ఎంత సాగదీసిన అంతదీర్ఘముగ విస్తరింపగలట్టివియునై యున్నందునను శాసనసభల అభిప్రాయముతో నిమిత్తములేకుండా వానినొక్కదానినిగాని అన్నింటినిగాని పురస్కరించుకొని గవర్నరుజనరలు ఏకార్యమునకైనను గడంగవచ్చును. గవర్నరుజనరలునందు నెలకొల్పబడిన అనియంత్రణములగు సర్వాధికారములు ప్రాగ్దేశవుల నిరంకుశదేశాధీశులను సైతము మరపింపగలంత పరిపూర్ణములును తీవ్రములునై యున్నవి.

ఈ ప్రత్యేకబాధ్యతలయొక్క అంతరార్థమును మనము మఱువకూడదు. దేశముయొక్క శాంతిభద్రతలను కాపాడు బాధ్యత అనునది దేశస్వాతంత్ర్యముకొరకు లేవదీయబడు ఏ ఉద్యమము నైనను అణచుట కుపయోగింపబడితీరును.

శాసనధర్మము క్రమపరిపాలనము (Law and Order)

అను పేరున భారతదేశప్రజలు తలపెట్టునట్టి సామ్రాజ్యమునకు ప్రతికూలమగు ప్రతి ప్రయత్నము కూడ అణచివేయబడును.

దేశద్రవ్యపద్ధతి (ఫైనాన్సు)యొక్క స్థాయిత్వము(ఆర్థిక క్షేమము) కొరకేర్పడిన బాధ్యత అనునది మనదేశముపైన వేయబడిన భరింపశక్యముగాని ఋణభారమును చిరస్థాయిగా నుంచుటకేర్పడినది. ఈఋణభారము ప్రభుత్వమువారిదుబారా తనముువలన నీవందసంవత్సరములలో పాపము పెరిగినట్లు పెరిగినది. ముఖ్యముగా బ్రిటిషువారి లాభముకొరకును ఆర్థికముగా మనకుపయోగింపని వ్యయములక్రిందను చాలసొమ్ము అప్పు తేబడినది. 1934 నాటికి భారతదేశప్రభుత్వము చేసినఋణము 1212 కోట్లరూపాయలుగ నుండెను. ఇందు 512 కోట్లుఋణము ఇంగ్లండులోనే చేయబడినది. ఇది భారతదేశములో పన్నులు భరించువానిపైనబడిన గొప్పభారము! వడ్డీరూపముగా ప్రతిసాలున కోట్లకొలది చెల్లించవలసి వచ్చుచున్నాము. ఈఋణము లోచాలవరకు బ్రిటీషుసామ్రాజ్యము లాభనిమిత్తమే చేయబడినందున దీనిని పరిశీలించి ఎంతవరకుమనమిచ్చుకోతగినదో నిర్ణయించవలసినదని కాంగ్రెసువారు స్పష్టముగా కోరుచున్నందున క్రొత్తరాజ్యాంగములో నీ ప్రత్యేక బాధ్యత నిర్మింపబడి బ్రిటీషు పెట్టుబడిదారుని లాభముకొరకు మనవారిపైన నీభారము వేయబడుచున్నది.

బ్రిటీషు వర్తకముపట్ల పరిశ్రమలపట్ల విచక్షణచూపకుండగ చేయుబడిన ప్రత్యేకబాధ్యత, భారతదేశఆర్థికజీవనమున బ్రిటిషు పెట్టుబడిదారుల యొక్కయు వర్తకులయొక్కయు

ప్రాబల్యమును చిరస్థాయి యొనరించుటకు భారతీయ వర్తకము నకు, పరిశ్రమలకు, ఓడలకు ప్రత్యేకరక్షణ మొసగ వీలులే కుండ చేయుటకును నిర్మింపబడినది.

భారతదేశ స్వదేశ సంస్థానములకు సంస్థానాధీశులకు గల హక్కులను కాపాడుటకేర్పడిన ప్రత్యేక బాధ్యత బ్రిటిషు సామ్రాజ్య విధానమునకు పట్టుగొమ్మయగు సంస్థానాధీశుల జాగీర్దారీ 'ఫ్యూడలు' పద్ధతిని శాశ్వతముగా నిలిపియుంచుట కొరకేర్పడినదే.

అల్పసంఖ్యాక జనసంఘముల (మైనారిటీల) హక్కులను రక్షించుట కేర్పడిన ప్రత్యేక బాధ్యత యనునది, ఒక జనసంఘము నింకొక జనసంఘముపైన ప్రయోగించి జాతి మత ద్వేషములను కులకక్షలను వైరములను పెంపొందించుటకు గవర్నరు జనరలుచేతిలో నొక ప్రధానాయుధముగా నుపయోగించును.

సర్కారు ఉద్యోగుల హక్కులను కాపాడుట కొరకేర్పడిన ప్రత్యేక బాధ్యత, ప్రజలయెడల నేమాత్రము సానుభూతిలేక ప్రవర్తించుచు అత్యధిక వ్యయహేతువులైన ఐ. సి. ఎస్. మున్నగు అధికారివర్గముయొక్క ఉక్కుచట్రము నెప్పటివలెనే యుంచుట కేర్పడినది.

దేశరక్షణ విదేశవ్యవహారములకు సంబంధించినప్రత్యేక బాధ్యతయొక్క పరమరహస్యమేమన: భారతదేశ పరిపాలనకు పునాదియగు పశుబలము నెప్పటివలెనే చలాయించవలెననియు

ప్రదేశములందు బ్రిటిషు సామ్రాజ్య ప్రాబల్యమునకు ప్రాకులాటకు రంగస్థలముగా నుపయోగించుటకు దీనిని తమ చేతిలో నుంచుకొనుటయే. ప్రతిసాలున 50 కోట్ల రూపాయిలు తినుచు మనదేశము నాక్రమించియున్న బ్రిటీషు సైన్యము ఎల్లప్పుడు యుద్ధసన్నద్ధమై యుండును. దేశములో అశాంతి లేకుండ అణచుటకు బ్రిటిషువారికి విదేశములందు సహాయము చేయుటకు ఎల్లప్పుడు నిది సంసిద్ధముగా నుండును. సామాన్యముగా మనదేశముయొక్క రక్షణకు కావలసిన అవసరసైన్యముకంటె చాలా హెచ్చుసైన్యమును అపరిమిత వ్యయముతో నుంచి మన జాతీయాభివృద్ధి కావశ్యకములగు కార్యములకు గావలసినసొమ్ము లేకుండచేయుచున్నారు. ఈ సైనికవ్యయము తగ్గనంతవరకు విద్యగాని వైద్యము ప్రజారోగ్యముగాని ప్రజాక్షేమలాభములు కలిగించు ఏఇతరపనులుగాని అభివృద్ధిజెందుట కవకాశములేదు. ఏమైనను సరియే బ్రిటీషు సామ్రాజ్య తత్వము తనసైన్యము తగ్గింపదు. బ్రిటీషు సామ్రాజ్య తత్వమునకు భారత దేశమునం దుండవలసిన సైనికబలమునం దావంతయైన తగ్గకుండ తగిన బందోబస్తును అతిజాగ్రతగా చేయుటకు గవర్నరు జనరలు తన ప్రత్యేక బాధ్యత నుపయోగించితీరును.

ఎనిమిదవ పరిచ్ఛేదము:

రాజ్యాంగ చట్టములోని కట్టుదిట్టములు.

I

శాసన నిర్మాణాధికారములో మినహాయింపులు

పైన చెప్పబడిన అన్యాయపు నియమములు చాలక కాబోలు, ఫెడరలు రాష్ట్రీయ శాసనాధికారములపైన ఇంకను చాలా హద్దులేర్పరుపబడినవి. 109 వ శెక్షనులోని హద్దులు ఆర్థిక స్వాతంత్ర్యము నింకను సంకుచితపరచుచున్నవి. బ్రిటీషు ఇండియాలో కాపురముండువారిపైనకన్న కాపురముండనివారిపైన హెచ్చుపన్నులు వేయుటను గూర్చికాని బ్రిటీషు ఇండియాలోనే పూర్ణముగా నిర్వహింపబడని, లేదా నడుపబడని కంపెనీలపైన హెచ్చుపన్ను విధించుటనుగూర్చికాని గవర్నరు జనరలుయొక్క అనుమతిని ముందుగా పొందనిదీ ఫెడరలు శాసనసభలు చర్యదీసికొనరాదట. ఇందువలన మన దేశములోనికి వచ్చి కొన్నాళ్లుండి లాభము లార్జించిపోవు విదేశీయులపైనగాని మన దేశములో స్థాపించినదుపు కంపెనీలవిషయములోగాని మనశాసనసభలు మన దేశీయ వ్యాపారక్షేమములకొరకు గూడ పన్నులువేయ వీలులేదన్నమాట! ఇక మన వర్తక వ్యాపారములు బాగుపడుటెట్లు?

ఈ 108 వ శెక్షనులోని జి. 1. గురుతు ఉపపరిచ్ఛేదము ప్రపంచములోని అంతర్జాతీయ ఆచారమునకును ధర్మమునకును గూడ విరుద్ధముగానున్నది. ఇంగ్లాండు వేల్సు స్కాట్లాండులలో

పన్ను విధింపబడినట్టికాని, పన్ను విధింపతగినట్టికాని ఆదాయముల విషయములో మన ఫెడరలుపన్ను యొక్క భారమును తగ్గించుటనుగూర్చి బాధింపగల ఏశాసనముగానిసవరణగాని గవర్నరు జనరలు అనుజ్ఞను ముందుగా పొందనిది ఫెడరలు శాసన సభలు చేయుటకు వీలులేదు. సాధారణముగా ఒక దేశములో స్థాపింపబడిన సంస్థ ఇంకొక దేశములో వ్యాపారము చేయునప్పుడు, రెండుమారులు పన్నులు భరించి నష్టపడ కుండ ఒక చోట వసూలుచేయబడినపన్ను మొత్తమును రెండు దేశముల ప్రభుత్వములు పంచుకొను అంతర్జాతీయ ఏర్పాటులు చేయబడియున్నవి. ఈమర్యాద ననుసరించియే అధినివేశరాజ్యములందు అదేవిధమగు పన్నులు వసూలుచేయబడిన ఆదాయముల విషయములో ఇంగ్లాండు ప్రభుత్వము పన్నులో మినహాయింపులు చేయుచున్నది. ఇండియానుండి సొమ్ముపుచ్చుకొను (బాండు) ఋణపత్రిదారులు, పింఛనుదారులు, ఉద్యోగులు, వ్యాపారము నడుపువారు ఆయా మొత్తములను ఇంగ్లీషుసవరనులలో మనవల్ల పుచ్చుకొనుచు ఆయాదాయముల పైన ఇంగ్లాండుప్రభుత్వమునకు ఆదాయపుపన్ను చెల్లించుచున్నారు. ఇట్లు మనప్రభుత్వమునకు రావలసినపన్ను రాకుండపోవుచున్నది. ఆ పన్నులబాపతు అమిత మొత్తము మనకే యున్న చో ప్రభుత్వాదాయము కొరకు మనము భరించవలసి వచ్చుచున్న భారములో కొంతవరకైన తగ్గింప వీలుండెడిది. ఇట్టి సవరనుబాండు పత్రములపైన భారతదేశము సాలీనా4కోట్లు

చెల్లించుచున్నదని ఆర్థికశాస్త్రజ్ఞులగు ప్రొఫెసరు కె. టి. షా గారు అంచనా వేసియున్నారు.

బ్రిటిషు పింఛనుదారులయొక్కయు, వర్తకులయొక్కయు ఆదాయములరీత్యా మనకు వచ్చుచున్న నష్టము అపారము. పన్నులనునవి ప్రభుత్వముచేయు సేవ కొకవిధమగు ప్రతిఫలముగా చెల్లింపబడుచున్నవి. ఇంగ్లీషువర్తకులు మన కేవిధములైనపన్నులు చెల్లించకుండగనే మనప్రభుత్వమువలన క్షేమలాభములను పొంద జూచుచున్నారు. ఇండియాచట్ట మీయన్యాయమును శాశ్వతముగా నిలిపినది.

II

బ్రిటీషువారి శాశ్వత హక్కులు

రాజ్యాంగచట్టము యొక్క 5 వ భాగములోని 3 వ "ప్రకరణము" "విచక్షణల" కు సంబంధించిన దైనందున ఆర్థికముగా చాల ముఖ్యమైనది. 111 వ శెక్షను బ్రిటిష్ వారీ దేశములోనికి స్వేచ్ఛగా వలన వచ్చుటకు అవకాశమిచ్చుచున్నది. బ్రిటీషువా రిచ్చట ఆస్తిని సంపాదించుటకు ఆస్తిని కలిగి అనుభవించుటకును దాని నన్యాక్రాంతము చేయుటకును, ఉద్యోగములు చేయుటకు, వృత్తినిగాని, వ్యాపారమునుగాని, పనినిగాని చేసికొనుటకును బ్రిటీషువారికి సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్యము నొసగుచున్నది. ఈ శెక్షనును పురస్కరించుకొని ఉద్యోగములు హెచ్చుగా భారతీయుల వశము చేయవలెనను విధానమును సైతము వృథ చేయు

వచ్చును. ప్రతి దేశమువారును తమ దేశముయొక్క వృత్తులు, ఉద్యోగములు, వ్యాపారములు నా దేశవాసులకే ప్రత్యేకించి యుంచుచుండగా మన దేశములో నీ విపరీతపు పద్ధతి నెలకొల్పబడుచున్నది. నేడు బ్రిటీషువారి హస్తగతమై యున్న ఆర్థికవ్యవస్థను వారిచేతులలోనుండి తప్పించుటకు మనకు వీలు లేకుండ నిరోధించుచున్నది. భీమా వ్యాపారము, బ్యాంకింగు, విదేశ మారకపద్ధతి, విదేశవ్యాపారము, కోస్తా ఓడలవర్తకము, నౌకావ్యాపారము, ప్రజోపయుక్త సేవలును బ్రిటీషువారి చేతులలోని శాశ్వత యిజారాలయి యుండును. భారతీయ సంస్థలపైన బ్రిటీషువారధికారమును సంపాదించు పద్ధతియు మార్పుజెందదు. పూర్వము భారతీయుల చేతులలో నుండిన అలహాబాదు బ్యాంకును ఇంగ్లీషు ఓడల కంపెనీయగు పి. అండ్. ఓ. కంపెనీవారు కొనివేసినారు. మన దేశసంపద నెల్ల బ్రిటీషువారు తనఖా పెట్టుకొనుచున్నను గూడ మనమేమి చేయుటకును వీలులేకుండ ఈ సెక్షను మన కాలుసేతులు కట్టివైచుచున్నది. వ్యాపార రక్షణకొరకు మన మిదివరకేదైన చర్య దీసికొన్నచో విదేశీయులు వానిని తప్పించుకొనుటకు వెంటనే ఈ దేశములోనే కంపెనీలను స్థాపించుట ప్రారంభింపసాగిరి. 'పరస్పరమర్యాద' లను నొక క్రొత్త సిద్ధాంతమును మిషగా గయికొని మన మేచర్యయు దీసికొనరాదనుచున్నారు! ఉదాహరణమునకు: ఇంగ్లాండులో మన పయిన లేనిఅడ్డంకులు వారికి మనమిచట కలిగింపరాదని సెక్షను విధించుచున్నది. నిజముగా మన దేశమునుండి ఆ దేశ

మునకు పోయి అచ్చట ఆస్తిని సంపాదించినకాని, ఉద్యోగము చేసికాని, వర్తకముచేసికాని జీవించువా రరుదుగా నున్నారు. అక్కడనుండి యీ దేశమునకు వచ్చి పడువారి సంఖ్యయే లెక్కకు మీరియున్నది. ఇట్టితరి పరస్పరమర్యాదలసూత్రము ఎంతఅన్యాయమో యూహింపుడు. మరియు బహిరంగముగా మనవారిపైన ప్రత్యక్షపు నిషేధములు లేకపోయినను ఇంగ్లాండులోని ఆచారవ్యవహారములే మనవారి కచ్చటకు బోయి ధనార్జనచేయ వీలులేకుండ చేయుచున్నవి.

మనకంపెనీ "లా" (ధర్మశాస్త్రవిధులు) ఇంగ్లీషుకంపెనీలకు వాని వాటాదారులకు, ఉద్యోగులకు, ఏజెంట్లకు, వాని నౌకర్లకుగూడ వర్తించదని 113 వ శెక్షను శాసించివైచినది. మన ఫెడరలు శాసనసభలవారు వారి నిండియాలోనే కంపెనీ స్థాపించమనికాని, వారి కార్యస్థానముల నిచ్చటనే పెట్టుకొనమనికాని, వానిమూలధనము నీదేశపు రూపాయలలోనే యుంచుకొనవలసినదని గాని ఎట్టి నిరోధమునుగాని చేయుచు శాసింప రాదనియు నీశెక్షను విధించుచున్నది. ఇందువలన నీకంపెనీలతో వ్యవహారము జరుపు మనదేశీయులకు ఆ కంపెనీల లోతుపాతులుగాని, మంచిచెడ్డలుగాని తెలియుట కెట్టి యవకాశము నుండదు. ఆ కంపెనీలు దివాలా తీసినప్పుడు వాని అస్తిపయిన విదేశ ఋణదాతలకే (చార్జీ) హామీలుండును గాన మన ఋణదాతలకు మిగులున దేమియు నుండదు. ఈ విదేశపుకంపెనీలన్నియు మన దేశవర్తకమునెల్ల విదేశీయుల చేతులలోనుంచుటకే తమ అపారమగు బలము నుపయోగిం

చుచు మనకు హానికలిగించుచున్న వని సెంట్రలుబ్యాంకింగు ఎంక్వైరీ కమిటీవారి నివేదికలలో శ్రీ మనూ సుబేదారుగారు తమ ఆక్షేపణలో చెప్పియున్నారు. మర్కెంటైల్ బ్యాంక్ ఆఫ్ ఇండియాయొక్క సభాపతియగు బ్యూమాంట్ పీస్‌గారు ఈ దేశములోని మూలధనము మనదేశమునుండి బయటకు ప్రవహించుటకు బ్రిటిష్‌బ్యాంకులే కారణముగ నున్నవని చెప్పిరనియు శ్రీమనూ సుబేదారుగారు బయల్పరచినారు. ఇండియా దేశీయు లెంత విద్యా పారంగతులయినను, ఎంత తెలివికలవారయిననుగూడ వారిని త్రోసిపుచ్చి ఇంగ్లాండు బ్యాంకులలోని రెండవరకపు ఆంగ్లేయ గుమాస్తాలకే బ్రిటిషుబ్యాంకు లవకాశ మిచ్చుచుండునని ఠాకూరు గారు తమగ్రంథమున వ్రాసియున్నారు. ఈ శ్లేక్షను ప్రకారము ఫెడరలుకంపెనీ 'లా' ధర్మములో బ్రిటీషుకంపెనీలు సర్వాధికారముగల స్వతంత్రసంస్థలుగా చేయబడినట్లు తోచగలదు. రాజ్యాంగచట్టముద్వారా గవర్నరు జనరలునకీయబడిన సర్వాధికారములకన్న గూడ ఈనిరంకుశ ఆర్థికసామ్రాజ్యతత్వమే అత్యంతభయంకరముగ నున్నది. ఏలననిది మన సంపదలనెల్ల తోడివేయుటకు కారణమగుచున్నది. 11లవ శ్లేక్షను యొక్క 2 వ ఉపపరిచ్ఛేదము ప్రకారము ప్రతి బ్రిటీషుకంపెనీకిని మన కంపెనీలకువలెనే పన్నుల విషయములో అంతగాని, కొంతగాని మినహాయింపులుచేసి అధికాదరము జూపవలసిన బాధ్యత మనపైన మోపబడినది. ఈ శ్లేక్షనులోకూడ ఒక 'పరస్పర మర్యాదల' సూత్రము చేర్చబడినది. ఇదియంతయు

బాగుగనే యున్నది. కాని ఇంగ్లీషువారి కంపెనీలను ప్రోత్స హించుటకొరకు ఇండియా ప్రభుత్వపు బొక్కసమేల నష్టపడవల యునో తెలియుటలేదు. మన పరిశ్రమలను నాశనముచేయుట తప్ప ఆకంపెనీలు మనకు చేయు మేలేమి? ఇండియాలోని పారి శ్రామికుని ప్రోత్సహించుటకొరకేగదా అతనిపైన తక్కువ పన్నులే విధించి తక్కిన జనసామాన్యము హెచ్చుపన్ను భరిం చుట? బ్రిటిషుపారిశ్రామికునికొరకును కంపెనీలకొరకునుగూడ మనము హెచ్చుపన్నులనేల భరించవలె? ఇది యన్యాయమేగాని మనము నోరెత్తుటకు వీలులేదు. ఒక్క స్త్రీపురుషులయొక్క లింగభేదములోతప్ప తక్కిన అన్నిమార్పులనుకూడచేయుటకు అన్నివిషయములందు ఇంగ్లీషు పార్లమెంటుకు సర్వాధికార ములుగలవని రాజ్యాంగధర్మశాస్త్రజ్ఞు లుద్ఘోషించు మాట నిజమేకదా!

115 వ శెక్షను ప్రకారము మనకోస్తా ఓడల విషయ ములోకూడ మనమేమి చేసికొనుటకు వీలులేదు. ఓడవిషయ ములోగాని కెప్తానును గూర్చికాని ఉద్యోగులను గూర్చికాని ప్రయాణికులనుగూర్చికానిసరకువిషయములోగానిమనవారిపట్ల పక్షపాతము చూపించు శాసనము లెవ్వియుగూడ మనము చేసికొనరాదట! ఇక్కడకూడ మనకన్నులు మూయుటకొరకు పరస్పరమర్యాదలసూత్రమును వ్రాసినారు. ఇంగ్లాండువారు మనపైనవిధింపనిహద్దులను వారిపైన మనమువిధింపరాదట! మనయోడలేవైనను వారితీరములందుతిరుగుచున్నగదా, వారు మనపై నేవైన నిషేధములు ప్రయోగించినారని చెప్పుకొనుట

కైన అవకాశముండుట! నిజమునకు ఇంగ్లాండుతీరము చుట్టును ఇంగ్లీషువారు తప్ప ఇతరు లెవ్వరునుగూడ ఏఓడలు నడుపుటకును ఎట్టి అవకాశమును లేదు. ఇంగ్లాండువారే తమ నౌకావ్యాపారమును వృద్ధిచేసికొనుటలో నెన్నినావిగేషను చట్టములను చేసికొనలేదు? ఈ సంగతిని గమనించువా రెవ్వరు?

116 వ సెక్షనుప్రకారము ఇండియాలో భారతీయ కంపెనీల కేయేధనసహాయము, ధనదానములు (గ్రాంటులు, బౌంటీలు, సబ్సిడీలు) ఒసగబడునో అట్టివి ఇంగ్లీషుకంపెనీలకుగూడ ఒసగబడవలెననియు, అధికాదరణ చూపబడవలెననియు శాసింపబడినది. (సర్వాధికారులగు గవర్నరు జనరలుల మెప్పుకొరకు) మెహర్బానీకొరకు, మనవారే, ఇంగ్లీషుకంపెనీల కివి యర్పింతురనుటలో నాశ్చర్యమేమి కలదు?

దీనియర్థ మేమనగా, మనము స్వదేశ పరిశ్రమలను ప్రోత్సహించుట నైనను మానుకొనవలెను; లేదా వానిగొంతును నులిమి నశింపజేయు విదేశీపరిశ్రమలనుకూడ సత్కరించిరైన తీరవలెను! 'పరస్పర మర్యాదల' విషయములో ఇండియాగవర్నమెంటును ఇంగ్లీషు ప్రభుత్వమును ఏదైన ఒడంబడికను చేసికొన్నచో నీభాగములోనివిధులు నిలుపుదలచేయుచు సభాయుతుడగు రాజాజ్ఞ జారీచేయబడునని 118 వ సెక్షను చెప్పుచున్నది. మనకును వారికిని న్యాయముగ నుండగల ఒడంబడిక జరుగుటయనునది గగనకుసుమము. ఈఘోర నిబంధనలు నిలుపుదల యగుటయు అసంభవమే.

బ్రిటిషువారికి దేశమునగల పెట్టుబళ్ళయొక్క మొత్తము గమనించినతప్ప ఈశాసన నిబంధలయొక్క అంతరార్థము తెలియదు. బ్రిటిషువారీ దేశములో పెట్టినపెట్టుబడి యొక్క మొత్తము 1300 కోట్లరూపాయిలు. 1931-32లో ఈ దేశములో వ్యాపారము చేయుచుండిన బ్రిటీషుకంపెనీల సంఖ్య 911. చెల్లింపబడిన మొత్తము మూలధనము 1008 కోట్లరూపాయిలు. ఈకంపెనీలలో ముఖ్యమైనవి బ్యాంకులు, భీమాకంపెనీలు, రైళ్లు, ట్రాముదారులు, వ్యాపారపారిశ్రామికకంపెనీలు, జూటుమిల్లులు, గనులు, ఈపెట్టుబళ్ళపైన ప్రతిసాలున 161 కోట్ల రూపాయిలు వడ్డీరూపముగాను లాభముగాను మన దేశము నుండి పోవుచున్నవి. దేశముయొక్క ఓడవ్యాపారమంతయు బ్రిటీషు ఓడలపైననే చేయబడుచున్నది. నూటికి 2 వంతులు సముద్రవ్యాపారము 8 వంతులు కోస్తా వ్యాపారముమాత్రము మన ఓడలపైన జరుగుచున్నది.

మన దేశముయొక్క ఆర్థికోత్పత్తి మార్గములపైన ఈబ్రిటీషు వాణిజ్యవ్యాపార బాధ్యస్థులే పెత్తనము వహించి భారతీయ కంపెనీలపట్లను, వ్యాపారులపట్లను బాహాటముగా విచక్షణ చూపుచున్నారు. భారతీయ వాణిజ్యవ్యాపారములు పరిశ్రమలు అభివృద్ధికావలెనన్నచో బలవంతులగు ఈపోటీదారుల బారినుండి సంరక్షింపబడి తీరవలెను. అయితే ఇది చేయుటకు వీలు లేకుండా క్రొత్తరాజ్యాంగము అరికట్టుచున్నది. బ్రిటీషు వాణిజ్యవ్యాపారులతో నిమిత్తములేకుండ భారతీయపరిశ్రమలను వాణిజ్యమును ప్రోత్సహించునట్టి ఏశాస

నముగాని తత్క్షణమే గవర్నరు జనరలువలన తొలగింపబడుట తోసివేయ బడును. అతని తీర్పునకు తిరుగులేదు.

ఇట్లు భారతదేశమునకు తగిలింపబడిన బ్రిటీషువారి మూలధనముయొక్క ఉరితాళ్లు ఎప్పటివలెనే గట్టిగా బిగి యించి యుంచబడి దేశమును ఆర్థికముగా అభివృద్ధిలేకుండ వెనుకబడియుండులాగున జేయుచున్నవి.

119 వ సెక్షను సాంకేతికవృత్తివిద్యల ప్రావీణ్యతకు, అర్హతలకు సంబంధించినది. 120 వ సెక్షను వైద్యవృత్తికి సంబంధించినది. కంపెనీల విషయములో ఇంగ్లీషువారి శ్రేయము కొరకే యేశాసనవిధులు శాసింపబడినవో ఆవిధులే ఈవృత్తుల విషయమునగూడ ఏకరవుపెట్టబడి మనకపారనష్టమును కలిగిం చునవిగను వారికి లాభము కలిగించునవిగను నున్నవి.

III

చట్టములోని ఏడవభాగముయొక్క మొదటిప్రకరణము ద్రవ్య సంబంధమైనది. 137 వ శెక్షనునుబట్టి కొన్ని వార సత్వపు బన్నులు, "టర్మినలు" పన్నులు, కేవురుసుములు ఫెడరేషను విధించివసూలుచేసి రాష్ట్రములకు పంచియివ్వవలసి యున్నది. తన ఉపయోగనిమిత్తము నిలిపి యుంచుకొనుటకు వానిపైన "సర్చార్జీలను" కూడ ఫెడరేషను విధించవచ్చును. 168 వ సెక్షను వ్యవసాయేతర ఆదాయములపైన పన్నులను గూర్చినది. దీనిప్రకారము ఆదాయపుపన్ను ఫెడరేషనే విధించి వసూలుపరచి సభాయుతుడగు రాజు జారీచేయు కవున్సిలు ఆర్డ

రులో విధింపబడిన ప్రకారము నూటికింతయని నిర్ణయింపబడిన కొన్నివంతులు నిలువయుంచి మిగతమొత్తము ఆయారాష్ట్రముల కొసగబడును. నిలువయుంచుకొనునది క్రమక్రమముగా తగ్గించబడును. ఆదాయపుపన్నుపైన సర్చార్జీలు విధించుటకు తన ఉపయోగముకొరకు నిలువయుంచుకొనుటకు ఫెడరేషను కధికారమున్నది. (ఈపంపిణీలవిధానములో గవర్నరు జనరలు కొంతరాజ్యతంత్రము ప్రయోగింప గలుగును.)

140 వ సెక్షనుప్రకారము ఉప్పుపన్ను అబ్కారీపన్ను ఎగుమతిసుంకములు, ఫెడరేషను విధించి వసూలు చేయును. అయితే ఫెడరలు శాసనసభ నిర్ణయించిన ప్రకారము, ఈ సొమ్ము అంతయుగాని కొంతగాని రాష్ట్రములకు పంచియివ్వవచ్చును. రాష్ట్రములకు సంబంధముగల పన్నులు విధించుటను గూర్చిన శాసనములు ప్రవేశపెట్టుటకు ముందుగా గవర్నరు జనరలు అనుమతిని పొందితీరవలెనని 141 వ సెక్షనుశాసించుచున్నది. దేశములోని ఒకతరగతికి నింకొకతరగతికిని రాజకీయ హక్కుల విషయమున ఉద్యోగములవిషయమున స్పర్థ వైషమ్యము పుట్టునట్లు చాణక్యనీతిని ప్రయోగించు రీతిగనే రాజ్యతంత్ర నిపుణుడగు గవర్నరుజనరలు ఒకరాష్ట్రమునకింకొక రాష్ట్రముతో కలహములు వైషమ్యములు కలిగించి అన్ని విషయములందు తనపంతము నెరవేర్చుకొనగలుగును. మత ప్రధానమగు సాంఘిక వైషమ్యములే గాక రాష్ట్రభక్తి ప్రధానమగు సాంఘిక వైషమ్యములుగూడ ప్రజ్వరిల్లుటకీ ఫెడరలు ద్రవ్యపద్ధతి పునాదులు వేయుచున్నది.

రిజర్వు బ్యాంకు:

152 వ శెక్షనుగూడ దేశముయొక్క ఆర్థికవిధానము నకు సంబంధించినదే. దీనినిబట్టి రిజర్వు బ్యాంకియొక్క గవర్నరులను డిప్యూటీ గవర్నరులను నియమించుటకును, తొలగించుటకును సెంట్రల్ బోర్డును రద్దుపరచుటకును అందుకు సంబంధించిన ఇతరచర్యలు తీసికొనుటకును, తుద కాబ్యాంకిని విలయము చేయుటకునుగూడ గవర్నరుజనరలుకు అధికారము కలదు. 153 వ శెక్షనుప్రకారము ఫెడరేషనుయొక్క చలామణి నాణెములకు సంబంధించిన చిత్తుచట్టములు, సవరణలు, గవర్నరుజనరలుయొక్క అనుమతిని ముందుగా పొందియుండవలెను. ఈరెండు శెక్షనులు కలిపి చదివినచో మన కొనుగోలు శక్తియు, పరపతియు గవర్నరుజనరలు చిత్తముపైన నాధారపడియుండునని తెలియగలదు. కేంద్రబ్యాంకి వ్యవస్థయొక్క ఆర్థికపద్ధతులను పరిశీలించినచో దేశీయ పరిశ్రమలను ప్రోత్సహించుటకొరకుగాని, వానిని నిర్మూలనము చేయుటకొరకుగాని ఈ అధికారముల నెట్లెట్లుపయోగింప వీలుకలదో తెలియును. దేశముయొక్క సంపదను కొల్లగొనుటలో నీక్రియాధికారశక్తి యెంతబలవంతమగు ఆయుధమో అర్థశాస్త్రజ్ఞు లెరుగుదురు. బంగారును దేశమువెలుపలికి తరలించునట్లుగాని, దేశములోని కాకర్షించి రప్పించునట్లుగాని చేయగలదీ శక్తియే. 1933 వ సంవత్సరపు ఆర్థికమహాసభలో "కాలు" గారు సెలవిచ్చినట్లు మనదేశములోనుండి బంగారు ప్రవహించిపోవుటకు గల కారణము ఇండియాప్రభుత్వ మీతరుణమున చలామణిని

సంకుచితపరచుపద్ధతిని బుద్ధిపూర్వకముగా ప్రయోగించి యుండుటయే. చలామణి- మారకము, ద్రవ్యపద్ధతులపైన గవర్నరు జనరలుకు ఇవ్వబడిన సర్వాధికారము, ఇంగ్లీషు పారిశ్రామికులకు అమితముగా తోడ్పడునటుల నుపయోగింపబడుననుటకు సందియములేదు.

ప్రభుత్వ ఋణము:

రెండవప్రకరణము ఋణములు చేయుట, లెక్కల తనిఖీ (ఆడిటు) కిని సంబంధించినది. 161 వ శెక్షను ప్రకారము, భారత దేశ రివిన్యూ ఆదాయపు హామీపైన ఋణము తెచ్చుటకు ఇండియారాజ్యాంగ కార్యదర్శికిగల అధికారము ఫెడరేషను స్థాపింపబడగనే నిలిచిపోవును. భారత దేశ ఋణములలో చాలవరకు మనము భరింపనక్కరలేనివని కరాచీ కాంగ్రెసుమహాసభ చేసిన తీర్మానమునకు భయపడి యీ శెక్షను నిర్మించియుందురు. నిజమునకు ఇంగ్లీషువారి కిక్కడ శాశ్వతముగా ఘనీభవించియున్న హక్కులు పోవునేమో యనుభయము, వానిని కాపాడుకొను ఆతృతయు, ఇండియా చట్టమునందెల్లయెడల గానవచ్చుచున్నవి. ఋణముల విషయమున రాజ్యాంగకార్యదర్శి యధికారము పోయినదని పేరే గాని, 315 వ సెక్షను ప్రకారము ఫెడరేషను స్థాపింపబడువరకు అనిర్ణీతమగు నీమధ్యకాలమున రాజ్యాంగకార్యదర్శి యెంత సొమ్మైనను వెనుకటివలెనే అప్పు చేయుచుండ వచ్చునని శాసింపబడినది. 162 వ సెక్షను ప్రకారము ఫెడరలు శాసన సభ నిర్ణయించు పరిమితిలోపల, వారునిర్ణయించు హామీల

నొసగి గవర్నరుజనరలే అప్పుచేయవచ్చునని నిర్ణయింపబడినది. 163 వ సెక్షనుగూడ అట్లే రాష్ట్రముల విషయములో రాష్ట్రీయగవర్నరులును, రాష్ట్రశాసన సభలును నిర్ణయించు హద్దులలో అప్పుచేయవచ్చునని విధించుచున్నది. సొమ్ము లేనప్పుడు గవర్నరుజనరలుల యిష్టప్రకారము అప్పుచేయకుండ ఏశాసనసభ నిరోధించును? గవర్నరును గవర్నరుజనరలు నిందు తెలివితేటల నుపయోగించి పనిచేయగలరు.

ఆడిటు (లెక్కలతనిఖీ):

166 వ సెక్షనుప్రకారము భారతదేశమున కొక ఆడిటరు జనరలు ఆంగ్లరాజువలన నియమింపబడును. ఈఉద్యోగనిర్మాణము దీని పుట్టుపూర్వోత్తరములనుబట్టిఇది కేవలముఇంగ్లీషువారి కొరకేర్పడినకోటబురుజేయనియూహింపవచ్చును.. 170వసెక్షనుప్రకారముగవర్నరుజనరలు స్వతంత్రవివేచన నుపయోగించి ఇండియన్ హోంఅకౌంటుల ఆడిటరనబడునింకొక యుద్యోగిని నియమించునట! ఫెడరేషనుయొక్క రివిన్యూఆదాయముకుసంబంధించినట్టియు- రైల్వేఅథారిటీ యొక్కయు,రాష్ట్రములయొక్కయు, వ్యవహారములలో ఇంగ్లాండులో జరుపబడు వ్యవహారములనుగూర్చిన (ఆడిటు) లెక్కతనిఖీపనులు నిర్వహించును. ఈపనులన్నియు నిర్వహించతగినఆడిటరుజనరలొకడునియమింపబడుచునేయుండగా మరల నీయదనపుఉద్యోగమేల సృజియించవలెను? దీనివలన మనకు అధికధనవ్యయము తప్ప వేరు లాభము లేదు. 'రాజ్యాంగ సంస్కరణము' అనగనే అధికవ్యయము లుండును సుడీయను ఆంగ్లరాజ్యనీతివిధానమే బ్రిటిషు

వారిసౌఖ్యముకొరకేర్పడిన ఇటువంటి అనవసరపు ఉద్యోగములు నిర్మింపబడుటకు గల కారణము. మనసామ్మును వాడునప్పుడు, మన ఇంగ్లీషుప్రభువులు సామాన్యపు పొదుపును గూడ గమనింపరు. ఈదరిద్రభూమికి చౌకయగు పరిపాలనా పద్ధతులత్యంతావశ్యకములై యుండగా ఈరాజ్యాంగ చట్టము మితిమీరిన ఖర్చులను దెచ్చిపెట్టుచున్నది.

ప్రస్తుతము అమలులోనున్న ఋణములకు పూచీలు, ఇతరబాధ్యతలు, ఫెడరేషను భరించి తీరవలెనని 178 వ సెక్షను శాసించుచున్నది. 729 కోట్లరూపాయిలు ఋణము మనము భరించనక్కరలే దని కాంగ్రెసువా రుద్ఘోషించినందున బ్రిటీషువారీసెక్షనుద్వారా తగుజాగ్రత్తను దీసికొనినారు.

ఫెడరలురైల్వే అథారిటీ :

చట్టమురొయొక్క 8 వ భాగము ఫెడరల్ రైల్వే అథారిటీకి సంబంధించినది. రైల్వేలను నిర్మించుట, భరించుట, నడుపుట, కట్టుదిట్టపరచుట, ఈక్రొత్తఅధికారసంస్థక్రిందనుండును. ఫెడరలురైల్వేల విషయములో ఏకార్యభారముగానివహించుటయావసరమని వీరు తలచినచో అందుకు వలసిన సర్వాధికారములును వీరికుండును. ఆసందర్భములో ఇతరులతో ఏవైన ఏర్పాటులు చేయుట అవసరమని తోచినచో అట్టి ఏర్పాటులు చేయుటకును, వీరికధికారముండును. ఈశెక్షనులో గూఢముగా చెప్పబడిన "ఇతరులు" అనునది బ్రిటీషురైళ్లకంపెనీలవారు

ఆకంపెనీలవారును ఆకంపెనీల కంట్రాక్టరులు నని వేరుగా చెప్పవలెనా ?

182 వ శెక్షను ప్రకారము ఈ నూతన అధికార సంస్థలో 7 మందికి ముగ్గురుచొప్పున సభ్యులను, వారిసభాపతిని గూడ గవర్నరుజనరలే నియమించవచ్చును. 8 వ షెడ్యూలు యొక్క 1 వ శెక్షను ప్రకారము ప్రస్తుతము గవర్నరుజనరలు ఈరైల్వే అథారిటీలోని అందరి సభ్యులను గూడ నియమించుట కధికారమీయబడినది. ఫెడరలు శాసనసభ ఈ షెడ్యూలును పైవిధముగా మార్పుచేయవలెనన్నచో గవర్నరు జనరలు యొక్క అనుమతిని ముందుగా పొందవలెను. ఈ అథారిటీలో అన్నివిషయములు మెజారిటీవోట్ల తీర్మానము ప్రకారము పరిష్కరింపబడును. (8వ షెడ్యూలు 6వ విధి) అందువల్ల గవర్నరు జనరలుయొక్క మనుష్యులే అనగా బ్రిటిషువారిశ్రేయము గోరువారే దీనిలో హెచ్చుపలుకుబడిని కలిగియుందురు. మన రైల్వేపాలనము పరాయివారి పెత్తనముక్రింద చేయుబడుట వలన చాలా అనర్థకములు కలవు. సరకులరవాణాలో మనసరకులకు హెచ్చు రేటులను విదేశీయ సరకులకు అతిచౌక రేటులను నిర్ణయించి మన వ్యాపారమునకు ఆటంకములు కలిగించుచుండవచ్చును. ఇక ఇంజనులు, రైలుబండ్లు ఇతర యినుప సామానులు, ఉక్కుసామానులు విరివిగా ఉపయోగించునది రైళ్ళవారే. అందువలన మన ఇనుప ఉక్కుపరిశ్రమలను వృద్ధి చేయవలెనన్నచో రైళ్ళపరిపాలన మనకు అనుకూలమైనదిగా నుండవలెను. అందు బ్రిటీషుపక్షపాతులే యున్నచో సహజ

ముగా మన పరిశ్రమలకు వ్యతిరేకముగాను, వారిపరిశ్రమలకు వీలుగాను పరిపాలన జరుగుననుటలో నాశ్చర్యమేమి? రైళ్ళ సామగ్రికి కేంద్ర ప్రభుత్వమువారేటేట రమారమి 30 కోట్ల రూపాయలు ఖర్చుచేయుచున్నారు. ఈ వ్యయమింకను వృద్ధి గాగలదు. ఈ మొత్తము దేశీయపరిశ్రమలను వృద్ధిచేయుట కుపయోగించవచ్చునుకదా! అయితే 183 వ శెక్షనులోని సూచనలనుబట్టి ఆమొత్తము అట్లు వినియోగింపబడు లక్షణములు గానరావు. రైల్వే ఆథారిటీవారు వ్యవసాయము, పరిశ్రమలు, వాణిజ్యము, మఱియు ప్రజలయొక్క క్షేమము నాలోచించి, వ్యాపారధర్మములను (Business Principles) గూడ అనుసరించి తమకర్తవ్యమును నిర్వర్తించవలెనని ఆశెక్షను శాసించుచున్నది. "వ్యాపారధర్మములు" అనుమాటకు గల అంతరార్థము, "బ్రిటిషువస్తువులనే కొనుడు" అనుసూత్రము ననుసరించి బ్రిటీషువస్తువులనే ప్రజలు కొనునట్లు చేయుగల రవాణాకేవుల పద్ధతులను నిర్ణయించవలసినదనియే. కార్యాచరణ నీతివిధానములందు రైల్వే అథారిటీ ఫెడరలు ప్రభుత్వముయొక్క సలహానను సరించి నడుపవలెనని యున్నను, ఒక వ్యవహార మట్టిస్థితికి సంబంధించినదగునా కాదా యని ఉభయసంస్థలకు తగాదా వచ్చినచో దానిపైన గవర్నరు జనరలు తీర్మానమే తిరుగులేని కట్టకడపటి నిర్ణయమనియు విధింపబడినది. బ్రిటీషు శ్రేయము, భారతీయ క్షేమమునకు వ్యతిరేకముగనున్న సందర్భములో ఆతగవులు తీర్మానించుటలో గవర్నరుజనరలు సహజముగా బ్రిటీషుపక్షమునే యవ

లంబించి తీర్మానించుటలో నాశ్చర్యమేమి! ఈ సెక్షనులోని 4 వ ఉపవిధి ఈరైల్వే అధారిటీని ఫెడరలుప్రభుత్వాధికారమునకుగాక గవర్నరుజనరలుయొక్క అధికారమునకే లోబరచుచున్నది. అందుకు సంబంధించినంతవరకు అతనికి సర్వాధికారములు నొసగబడినవి. అందువలన రైల్వేఅథారిటీ అతనియాజ్ఞానువర్తియై తీరవలెను. ఈరైల్వేరాజ్యము కేవలము ఇంగ్లీషుపెట్టుబడిదారులకును వారిపనివారికిని ఇంగ్లీషు ఇనుపవ్యాపారులకును ఇజారా భూమిగా చేయుటకును, ఇంగ్లీషు సరకులను విరివిగా దేశములోనికి ప్రవేశపెట్టుటకును వీలుకలిగించవలెనను ఉద్దేశముతోనే ఈ నిబంధనలెల్ల చేయబడినవిగాని వేరుకాదు. ఇందుకొరకే రైల్వేఅథారిటీపైన మన ప్రజాప్రతినిధుల కట్టి పలుకుబడియు లేకుండచేయబడి బ్రిటిషువారి హక్కులనెల్ల చిరస్థాయిగా నుంచి కాపాడగల సర్వాధికారములు గవర్నరు జనరలునకీయబడినవి. 8 వ షెడ్యూలుయొక్క 12 వ ఉపవిధినిబట్టి కేంద్రరాష్ట్రీయ శాసన సభలందు గత 12 నెలలలోపుగా సభ్యులుగ నుండినవా రెవ్వరును ఫెడరలు రైల్వే అథారిటీలో సభ్యులుగానుండరాదని శాసింపబడుటయుకూడ నిందుకొరకే. 192 వ సెక్షనుప్రకారము గవర్నరుజనరలు శిఫారసుపైనతప్ప ఫెడరలు శాసనసభలు ఏరైలుదారిపైనను కేవులను రేట్లను మార్చుటకు వీలులేదు. ఇండియాలోని రైల్వేకంపెనీలకు డైరెక్టర్లను, డిప్యూటీడైరెక్టర్లను నియమించు అధికారము 199 వ సెక్షనునుబట్టి గవర్నరుజనరలునకే గలదు.

IV

సైనిక ఉద్యోగులు

చట్టముయొక్క 10వ భాగము, ఇండియా ప్రభుత్వోద్యోగ ములను గూర్చినది. దీనిలో ఒకటవ ప్రకరణము దేశరక్షణకు సంబంధించిన ఉద్యోగములను గూర్చినది. 232వ శెక్షనునుబట్టి సర్వసేనాని (కమాండరు ఇన్ చీఫ్) యొక్క విపరీతపుజీతము అలవెన్సులు ఎప్పటివలెనే ఇండియారివిన్యూ ఆదాయము నుండియే ఒసగబడును. నిజముగా ఈ దేశములోని సైన్యము సామ్రాజ్యసైన్యమే యని కొంతకాలముక్రిందట నింగ్లీషు ప్రధానిగానుండిన రాంశే మెక్డానల్డుగారే చెప్పియున్నారు. అయినప్పటికిని దీని సర్వసేనానిఖర్చులు మనపైననే వేయ బడినవి. 233 వ శెక్షనుప్రకారము చక్రవర్తి తన యిష్టాను సారముగ సైనికోద్యోగులను నియమింపవచ్చును. 235 వ శెక్షనుప్రకారము ఇండియా సైన్యములలో నెవ్వరికైనను చక్రవర్తి 'కమీషను' పదవులను ఇవ్వవచ్చును. ఈ సైన్య ముల కొలువునుగూర్చిన షరతులను రాజ్యాంగ కార్యదర్శియే నిర్ణయించును. 236 వ శెక్షనునుబట్టి ఈ సైన్యములోని వారి కెల్లరికిని ఇండియా గవర్నమెంటువారి ఉత్తర్వులపైన రాజ్యాంగకార్యదర్శికి అపీలు చేసుకొనుహక్కు 237 వ సెక్షను వల్ల ఇవ్వబడినది. ఈ కొలువులో నుండినవారి యొక్కయు, ఉన్నవారియొక్కయు జీతబత్తెములు అలవెన్సులు, ఫెడరేషను యొక్కయురివిన్యూపైన బద్ధతచేయబడినవి. సైన్యమునకు సం బంధించిన యేవ్యయములను గాని, రివిన్యూపైన ఆధార

పరచుటకు ఎట్టి ఆటంకములు లేవనియు శాసింపబడినది. ఈ అవకాశమును పురస్కరించుకొని ఇంగ్లాండు ప్రారంభించిన ఏ సామ్రాజ్యయుద్ధవ్యయములుగాని మనపైన రుద్దుటకు వీలుకలదు. ఈ ఉద్యోగములందు భారతీయులు నియమింపబడుటను గూర్చిన తలంపు సైతము ఈప్రకరణమున గానరాదు. భారతీయుల చేతులందుగాక పరాయివారి అధికారముక్రింద పనిచేయుచు ఇంగ్లీషువర్తకుని ధనార్జనకు మంచి రక్షణ గలుగజేయు ఈ సైన్యభారము మనపైన వేయబడినది.

ఐ. సి. ఎస్. వగైరా ఉద్యోగులు :

భారత దేశమునకు ఉక్కుచట్రముగా పనిచేసిన ఇండియన్ సివిల్ సర్వీసులోను, ఇండియను మెడికల్ సర్వీసులోను ఇండియన్ పోలీసు సర్వీసులోను, ఉద్యోగులను నియమించు అధికారము 244 వ శెక్షనుప్రకారము ఇంగ్లాండులోని రాజ్యాంగకార్యదర్శి కివ్వబడినది. ప్రజామోదమును పొందు మంత్రులు, ఈమంత్రులకే యజమానులుగా నుండు సేవకులునుగల విపరీతపువిధాన మెప్పటివలెనే యుండును. మన ఉద్యోగవర్గమునందు బ్రిటీషువారు ఇప్పుడు చలాయించుచున్న అనేకపదవులను, అత్యంతసమర్థతతోను గౌరవముతోను నిర్వహింపగల భారతీయులనేకు లున్నప్పటికిని బ్రిటిషువారినే ఉద్యోగములందు నిలుపుటకు తోడ్పడునట్టి యీపద్ధతి చాలా అన్యాయముగా నున్నది. రాజ్యాంగకార్యదర్శి సాధారణముగా ఇంగ్లీషువారినే నియమించును. ఇంగ్లీషువారితో పోటీ

చేయవలెనన్నచో భారతీయాభ్యర్థులు ఇంగ్లాండుకు పయనమై వ్యయప్రయాసలకు లోను కావలసియుండును. భారతీయ మంత్రులు తమ సేవకులగు ఐ. సి. ఎస్. ఉద్యోగులను పనిలోనుండి తొలగింపలేరు. (240వ సెక్షనులో ఆయుద్యోగులను నియమించిన హోదాగల అధికారులకుతక్కువహోదాగల అధికారులు వారిని తొలగింపవీలులేదని శాసింపబడినది.) ఒక మంత్రియొక ఐ. సి. ఎస్. ఉద్యోగిని దండించినగాని మందలించినగాని అతనిఉద్యోగషరతులనుబట్టి యతనికి గల అవకాశములకు నష్టకరముగానుండునట్లుఏనిబంధననుగాని మార్చినయెడలను, అతనికి పూర్తియగు ఉపకారవేతనము లభించు కాలపరిమితిలోపుగా అతనిపదవిని తీసివేసినను, ఈమంత్రితీర్పుపైన ఆయుద్యోగి అపీలు చేసుకొనవచ్చునని 241 వ శెక్షను శాసించుచున్నది. 247 వ శెక్షను ఈ ఐ. సి. ఎస్. ఉద్యోగులజీతమునుగూర్చియు సెలవునుగూర్చియు ఉపకారవేతనమునుగూర్చియు మఱియు వారియొక్క ఇతరహక్కులనుగూర్చియు నిబంధనలను చేయుటకు రాజ్యాంగ కార్యదర్శికే అధికారమిచ్చుచున్నది. ఈ శెక్షనుపర్యవసానమేమనగా భారతీయ ప్రజాప్రతినిధులు ఏ పదవియందైననుండి ప్రజాసేవ చేయవలెనని తలచిననుగూడ ఆయా పదవులక్రిందస్థిరసేవకులుగానిలిపియుంచబడిన ఈ ఐ. సి. ఎస్. ఉద్యోగులు, మనప్రజాప్రతినిధులకన్న బలవంతులై వారికి ఆటంకములు కలిగించుచునేయుందురు. ఒక భారతీయ మంత్రి చేయదలచిన కార్యముయొక్క రాజకీయపరిణామము భారతీయులకు క్షేమకరమును, బ్రిటీషువారికినష్టకరమునైనచో

అతనికిక్రింద పనిచేయవలసిన సివిలుఉద్యోగి ఆవనినిచేయక అవిధేయుడైననుగూడ ఆమంత్రి యాతనిని దండింపజాలడు, మందలింపలేడు, పనిలోనుండి తీసివేయలేడు. ఇక మన కీయబడిన రాష్ట్రీయస్వాతంత్ర్యమనునది యేమిటో ఊహింపుడు. 244 వ శెక్షను ప్రకారము గవర్నరు జనరలు స్వతంత్రవివేచన నుపయోగించవలసిన విషయములను నిర్వహించుటలో పనిచేయుటకు రాజ్యాంగకార్యదర్శి తగినవారిని నియమించునధికారము కలిగియున్నాడు. సహజముగా ఈ యుద్యోగములందు ఇంగ్లీషువారే నియమింపబడుదురు. ఈ క్రొత్తఉద్యోగములు, మనబంధముల నింకను బిగియించుటయే గాక మన వ్యయభారము నింకను భరింపశక్యముకానిదిగ జేయును. 272వ శెక్షను ఆర్థికరీత్యా చాలా అన్యాయమైనది. శాశ్వతముగా హిందూ దేశము వెలుపల నివసించు బ్రిటీషు పింఛనుదారులకు చెల్లించు ఉపకారవేతనములును వారవిషయములో చెల్లించవలసిన పింఛను మొత్తములును, ఇండియా దేశపు పన్నులకు లోబడవట!

ఇంగ్లాండులోని ఇండియా ఆఫీసు ఖర్చులలో కొంతభాగము 'ఇండియా దేశాదాయములోనుండి చెల్లించవలసినట్లు 280వ శెక్షను విధించుచున్నది. ఇండియాఆఫీసు, మనఫెడరేషను తరపున చేయుపనులకొరకే యట యీ వ్యయమును మనము భరించవలసినది! ఈవ్యయపు మొత్తమును బ్రిటీషు కోశశాఖవారును, గవర్నరుజనరలును కలిసి ఆలోచించి నిర్ణయింతురట. అనగా ఇంగ్లీషువారు మనరివిన్యూనుండి యీ పేరున

తమకిచ్చువచ్చినంత పైకముతీసికొందురన్న మాట. 281వ సెక్షను నేడు రాజ్యాంగ కార్యదర్శిక్రింద బనిచేయు శాశ్వత సిబ్బంది నెల్ల ఇకముందు అతని కార్యాలయశాఖక్రిందకి మార్చుచున్నది. అయితే యీ మార్పుకు ముందుగా వారి కివ్వవలసిన పింఛనులు, అదనపు అలవెన్సులు, నష్టపరిహారములు, పని చాలియుకొనునప్పుడిచ్చు రిటైరింగు అలవెన్సులు, యినాముగా నిచ్చు ఉపకార వేతనములు కలిసిన సొమ్ములో కొంతభాగము మన రివిన్యూనుండి భరించవలెను.

V
ఫె డ ర ల్ కో ర్టు

కేంద్రమున స్థాపింపబడు ఫెడరల్ ప్రభుత్వమునకును వివిధ రాష్ట్రములకును, సంస్థానములకును మధ్యవచ్చుతగవులు పరిష్కరించుటకును, రాజ్యాంగధర్మమునుగూర్చి గవర్నరుజనర లే దైనను సలహా అడిగినచో అట్టి సలహానిచ్చుటకును, రాజ్యాంగ చట్టము యొక్క 9 వ భాగము 200-218 శెక్షను ఒక ఫెడరల్ కోర్టును స్థాపించుచున్నది. ఇది 1937 వ సంవత్సరము అక్టోబరు 1 వ తేదీనుండి అమలులోనికి వచ్చినది.

ఈకోర్టుకు ఒక ప్రధానన్యాయాధిపతిని ఇరువురు సామాన్యన్యాయాధిపతులను ఆంగ్ల చక్రవర్తియే నియమించును. ఈకోర్టువారు సాధారణముగా ఢిల్లీలో సమావేశమై పరివేష్టింతురు. ఫెడరేషనుకు రాష్ట్రములకు సంస్థానములకు మధ్య ఏదైన ఒకహక్కునుగూర్చిన తగవును ఈకోర్టుపరిష్కరించును. అయితే సంస్థానముకుసంబంధించినంతవరకు ఆతగవు చట్టము

యొక్క లేక చక్రవర్తి జారీచేసిన ఆర్డర్ ఇన్ కవున్సిలు యొక్క లేదా సంస్థానము ఫెడరేషనుతో చేసికొనిన ఒడంబడిక యొక్క అర్థాన్వయమును గూర్చినదై యుండవలెను.

దేశములోని హైకోర్టు తీర్మానించిన వివాదలందు రాజ్యాంగచట్టములేదా ఆర్డర్ ఇన్ కవున్సిల్ యొక్క అర్థాన్వయమునుగూర్చిన న్యాయశాస్త్రాంశ మేదైన నున్నదని ఆహైకోర్టులు నిర్ణయించినచో వాని తీర్పులపైన ఫెడరల్ కోర్టు అప్పీళ్ళను విచారించుట కధికారముకలదు. కేంద్రశాసన సభలు చట్టము ద్వారా కొన్ని పెద్ద సివిలుదావాలలో హైకోర్టు తీర్పులపైన ఫెడరల్ కోర్టుకు అప్పీళ్ళను విచారించు అధికార మొసగ వచ్చును. అట్టి విషయములందు హైకోర్టు తీర్పులపైన ప్రీవి కవున్సిలుకు అప్పీళ్లుతీసికొనిపోవు అధికారము తీసివేయవచ్చును. సంస్థానములందలి హైకోర్టులు చేసిన తీర్పులందు చట్టమును గూర్చినట్టి లేదా ఆర్డర్ ఇన్ కవున్సిలును గూర్చినట్టి అర్థాన్వయమునందు పొరబాటున్నదను కారణమున ఫెడరలు కోర్టుకు అప్పీలు చేయవచ్చును. ఫెడరలు కోర్టుతీర్పులపైన ఇంగ్లాండు లోని ప్రీవికవున్సిలుకు అప్పీలుండును.

VI

288 వ సెక్షనుప్రకారము ఏడెను మన దేశ ప్రభుత్వము నుండి వేరుచేయబడి ఇంగ్లాండులోని కాలనీల కార్యదర్శికి వశ పరచబడును. ఇది పూర్వము బొంబాయిరాజధానిక్రింద నుండ గా దానిని వృద్ధిచేయుటకు మన సొమ్మంతో వ్యయము చేయ బడినది. అందనేక భారతీయులు వలస నెలకొని వర్తకము

చేయుచు పెట్టుబడులు పెట్టియున్నారు. వీరి క్షేమమునుగూర్చి ఇండియాచట్ట మేమియు చెప్పుటలేదు. ఇండియారాజ్యాంగము నిర్మించుటలో నిచ్చటబ్రిటీషు వారికి గలహక్కులవిషయములో శ్రద్ధవహించినట్లు ఏడెనులోని భారతీయులహక్కులనుగూర్చి ఏల శ్రద్ధవహింపరో!

సింధు రాష్ట్రము :

289 వ శ్లోకను ప్రకారము బొంబాయిరాజధానినుండి సింధురాష్ట్రము వేరుచేయబడినది. పైకి మహమ్మదీయుల పక్షమువారి కోర్కెలను దీర్చుటకే ఇట్లు విడదీయబడినట్లు కనబడును. కాని నిజముగా దీనిని విడదీయుటలో బ్రిటిషు వారి యుద్దేశము వేరు. ఈ ఆర్థిక దుస్థితిలో సింధురాష్ట్రము లోని భూఖామందులవద్ద నుండియు, రైతులవద్ద నుండియు వేలకొలది యెకరముల భూమిని అతిచౌకధరలకు బ్రిటీషు వర్తకులు పెట్టుబడిదారులు కొనివేసినారు; ఇంకను కొను చున్నారు. వారి యుద్దేశము, ఈసింధురాష్ట్రమును ఇంగ్లాండు వర్తకమునకు పట్టుకొమ్మగా జేసికొనవలెననియే. సింధు రాష్ట్రమున విరివిగా ప్రత్తిని పండించి దానిని ఇంగ్లాండునకు పంపి అచ్చటినూలుపరిశ్రమకు తోడ్పడ గలందులకు వలసిన ప్రయత్నములెల్ల బ్రిటీషువర్తకులతోపాటు మన ప్రభుత్వము వారుకూడ చేయుచున్నారు. వల్లపువరిసాగుపైన హెచ్చుపన్ను విధించుచు దానికి బదులుగా ప్రత్తిపంటను వేసినచో తక్కువ పన్ను విధించుచు ప్రత్తిపంటను ప్రోత్సహించు చున్నారు. సుక్కూరు బారేజి అనబడు ఆనకట్టనుండి నీటి సరఫరా

విషయములోకూడ ఈ విధానమునే యవలంబించినారు. ప్రత్తిపంటకు చౌకగాను పరిసాగుకు ప్రియముగాను నీటితీరువ నిర్ణయింపబడినది. సింధురాష్ట్రములో కొన్నికోట్ల రూపాయిల పెట్టుబడితో నొకబ్రిటీషు వర్తక సమ్మేళన సంస్థ స్థాపింపబడి అనేక ఫ్యాక్టరీలను లేవదీసి దేశములోని ప్రజోపయుక్త సేవల నెల్ల ఇజారాపొందు ప్రయత్నములు జరుగుచున్నట్లుకూడ వదంతులు ప్రబలినవి. నిజముగా సింధురాష్ట్రము బ్రిటీషు వర్తకుల లాభముకొరకే విడదీయబడినది.

బర్మాదేశము :

46 వ శెక్షనుప్రకారము బర్మాదేశముకూడా మన ప్రభుత్వమునుండి వేరుచేయబడినది. బర్మాలోగల ఖనిజసంపదను బ్రిటీషువారు తనరపు చేసికొనుటకు పూర్ణావకాశము లుండుటకొరకే ఇట్లు వేరుచేయబడినది. బర్మాను బ్రిటీషువారు స్వప్రయోజనముకొరకు వినియోగించుటకు వీలుండునట్లు చట్టమునం దనేక కట్టుదిట్టములు చేయబడినవి. 321 వ శెక్షను బర్మాయొక్క (పరిపాలన) కార్యనిర్వహణాధికారమెల్ల గవర్నరునందు నెలకొల్పినది. ఈచట్టమునందు చెప్పబడిన అధికారములు కర్తవ్యములు మాత్రమేగాక, ఆంగ్లరాజుయొక్క చిత్తప్రకార మొసగబడు ఇతర అధికారములుకూడ గవర్నరునకుండునట! 321 వ శెక్షనుయొక్క 2 వ ఉపవిధిప్రకారము ఈఇతరఅధికారము లనునవి చట్టములో చెప్పబడిన హద్దులకు లోబడి చలాయింపబడునవికావు. భారతీయగవర్నరుకనతలుకన్నగూడ ఈబర్మాగవర్నరుకు అధికాధికారములు

కలవు. అందరికిని విదితమైన కారణములనుబట్టి భారత దేశ రాష్ట్రముల కివ్వబడిన అల్పపు రాష్ట్రీయస్వాతంత్ర్యము సైతము బర్మా కివ్వబడలేదు. 323వ శెక్షను గవర్నరుకు సలహా నిచ్చు ఒక మంత్రిసభను నిర్మించుచున్నదిగాని ఆమంత్రులు గవర్నరుయొక్క స్వతంత్ర వివేచనకు సంబంధించినట్టి విషయములందును ప్రత్యేక బాధ్యతలకు సంబంధించినట్టి విషయములందును సలహానిచ్చుటకు వీలులేదు. మంత్రులను పేర్కొనుట, నియమించుట, తొలగించుట, వారిజీతములు నిర్ణయించుట—గవర్నరుచిత్తానుసారముగ స్వతంత్రవివేచనతో జరుగవలసినవే యని 324వ శెక్షను విధించుచున్నది. ఈమంత్రులితని చేతులలోనికీలుబొమ్మలు. 325వ సెక్షను అతనిస్వతంత్ర వివేచనకుసంబంధించినవిషయములను వివరించుచున్నది. దేశ రక్షణ, క్రైస్తవమతము, మినహాయింపబడిన ప్రదేశములు (ఇవన్నియు ముఖ్యముగా ఖనిజసంపదయున్న ప్రదేశములే) ద్రవ్యపద్ధతి, విదేశవ్యవహారములు, బర్మాకును తక్కిన అధినివేశములకునుగల సంబంధములు. గవర్నరు ఈ కార్యములకొఱకు ముగ్గురు 'కౌన్సెలర్ల'ను నియమించును. మఱియు ద్రవ్యసంబంధవిషయములకొరకు కొక అడ్వైజరునుగూడ నియమించును. వీరందరు నతనికి బాధ్యులుగ నుందురు. 326వ సెక్షను గవర్నరుయొక్కప్రత్యేకబాధ్యతలను వివరించుచున్నది. ఇవి యిండియా గవర్నరుజనరలుకున్న బాధ్యతల వంటివే. గవర్నరు తన స్వతంత్ర వివేచనకు సంబంధించిన విషయములలో రాజ్యాంగ కార్యదర్శి అధికారముక్రింద

నుండును. శాసన నిర్మాణము, విచక్షణలు, నిరోధములు, ద్రవ్యవిషయములు, అప్పులు తెచ్చుట, బర్మారైల్వేబోర్డు, బర్మా ప్రభుత్వోద్యోగముల విషయమున బర్మాగవర్నరుకు గల అధికారములన్నియు ఆయావిషయములం దిండియాలో గవర్నరుజనరలుకు గలట్టివే. బర్మా బ్రిటిషువారు తమలాభము కొరకు పయోగించుకొను ఒక వలసరాజ్యముగా చేయబడినది.

1935 సం॥ ఇండియా రాజ్యాంగ చట్టము మనలను ఏరోపా మహాసంగ్రామమునాటికి పూర్వముండిన రోజులకు తీసికొని పోవుచున్నది. 1919వ సంవత్సరపుచట్టముక్రింద నియమింపబడిన గవర్నరుజనరలుకన్న ఈక్రొత్త చట్టముక్రింద నియమింపబడిన యతనికి హెచ్చు అధికారము లుండును. 1919వ నాటి ద్వంద్వపరిపాలనము డయార్కి క్రింద గవర్నరుకుండిన అధికారముకన్న ఈక్రొత్తరాష్ట్రీయ స్వపరిపాలనములోని గవర్నరు కధికనిరంకుశాధికారములు కలవు.

తొమ్మిదవ పరిచ్ఛేదము : "రాష్ట్రీయ స్వపరిపాలనము"

I

ఇండియారాజ్యాంగచట్టముయొక్క మూడవభాగమున రాష్ట్రీయ స్వపరిపాలన మనబడు ప్రణాళిక విపరింపబడినది. చట్టములోని నిబంధనలను జూచినచో నిది రాష్ట్రీయ స్వపరిపాలనముగాక గవర్నరుకొయొక్క నిరంకుశపరిపాలనమే యని తెలుసు. 40 వ శెక్షనుప్రకారము రాష్ట్రముయొక్క (కార్య నిర్వాహక) పరిపాలనాధికారము గవర్నరునందు నెలకొల్ప

బడినది. 50వ శెక్షను అతనికి సలహానిచ్చి సహాయముచేయుట కొక మంత్రుల సభను నిర్మించుచున్నది. అయితే గవర్నరు యొక్క స్వతంత్రవివేచన నుపయోగించవలసిన వ్యవహారము లను గూర్చి వీరతనికి సలహానిచ్చుటకుగూడ వీలులేకుండ చేయ బడినది. 51వ శెక్షనునుబట్టి ఈ మంత్రులు, గవర్నరువలననే పేర్కొనబడి అతనివలననే నియమింపబడి అతనిచిత్తము వచ్చి నంత కాలమే ఉద్యోగమున నుండునట్లు శాసింపబడినది. 52వ శెక్షను గవర్నరుయొక్క ప్రత్యేక బాధ్యతగల అధికారమం డలములను వివరించుచున్నది. శాంతి, భద్రతలు, అల్పసంఖ్యా కులు, ప్రభుత్వోద్యోగులు, సంస్థానములు, బ్రిటీషువర్తకులు గవర్నరు జనరలు ఆజ్ఞలు మినహాయింపబడిన ప్రదేశములు. సింధురాష్ట్రమున సుక్కూరు బారేజి అనకట్ట మధ్యరాష్ట్రము లందు బేరారు ఈ విషయములందు గవర్నరు మంత్రులతో ఆలోచించునుగాని కార్యాచరణమున తనస్వబుద్ధినే ఉపయో గించును. అనగా మంత్రుల సలహాను త్రోసివేయవచ్చును. ప్రజాప్రభుత్వ పద్ధతుల ప్రకారము పరిపాలన జరుగునని రాజ్యాంగనాటకము నాడుట కుపయోగింపబడు రాజనిర్దేశ పత్రము * (Instrument of instructions) అనగా గవర్న

* రాజనిర్దేశపత్రము (Instrument of instructions) యొక్క 7వ పేరాలో శాసనసభలో దృఢమైన (మెజారిటీ) అధికసంఖ్యాక పక్షమును గలిగిన రాజకీయనాయకునితో సంప్రతించి శాసనసభ విశ్వాసమునకు పాత్రులగువారిని మంత్రివర్గముగ నేర్పాటుచేయవలెననియు సాధ్యమైనంతవరకు మైనారిటీలకు అనగా అల్పసంఖ్యాక జనసంఘములకు గూడ మంత్రిసభలో ప్రాతినిధ్య మొసగబడునట్లు కనిపెట్టవలెననియు గవ

రునకు ఆంగ్లచక్రవర్తి, వంపుఫర్మానా గవర్నరు ఉల్లంఘింప వీలు లేని రాజశాసనము కాదని ౬౩ వ శెక్షను చెప్పుచున్నది. అనగా గవర్న రేమిచేసినను చెల్లును.

రాష్ట్రీయ స్వాతంత్ర్యముద్వారా స్వపరిపాలన మొసగ బడినదని నూతన రాజ్యాంగమును సమర్థించువారు పలుకు చుందురు. అట్లనుటలో వారియభిప్రాయ మేమనగా ఇదివరకు కేంద్రప్రభుత్వమునకు రాష్ట్రవ్యవహారములపై ననుండిన అధి కారము కొంత సడలింపబడినదనియు ఈ పదునై దేండ్లనుండి

ర్నరుకు సూచన చేయబడినది. ౮ వ పేరాలో గవర్నరులు తమ స్వతంత్రవివే చన నుపయోగించి జరుపు వ్యవహారములలోతప్ప మిగిలినవ్యవహారములలో మంత్రులుచెప్పిన సలహాప్రకారమె జరుపవలెననియు, అయితే వారిసలహా ప్రకారము నడచుకొనినచో తనకుగల ప్రత్యేకబాధ్యతలకు భంగముకలుగు నని తోచినచో వారిసలహాను త్రోసివేయవచ్చుననియు చెప్పబడినది. మఱియు గవర్నరు తన ప్రత్యేకాధికారములను బహుజాగ్రత్తగా ఉప యోగించవలెననియు, సాధ్యమైనంతవరకు వానితో నిమిత్తము లేకుండ నుండునట్లుగా ప్రవర్తింప వలెననియు సూచింపబడినది. ఇట్టిస్థితిలో కాం గ్రెసు మంత్రిపదవులను స్వీకరింపదలపగా ఈచట్టములోనినిబంధనలు, ఈ రాజనిర్దేశపత్రములోని సూచనలు ఆచరణరూపమున జూపవలసివచ్చు నప్పటికి గవర్నరులు కాంగ్రెసునాయకులతో అంతర్యమునిచ్చి సంప్ర తింపకపోవుటయు, సామాన్య పరిపాలనమైనను మంత్రుల సలహాతోనే చేయుదుమని వాగ్దానము చేయకపోవుటయు తటస్థించినది. అంతటితో పోవక చట్టమునకు రాజనిర్దేశ పత్రమునకుగూడ విరుద్ధముగా పైనారిటీ పక్షములలోనుండి మధ్యాంతరీయ (ఇంటరిం) మంత్రులను నియమించుట గూడ జరిగినది. అందువలననే సామాన్యపరిపాలనమైనను మంత్రులసలహా ప్రకారము ప్రజా ప్రతినిధుల యిష్టానుసారము జరుగురాజ్యాంగ మర్యాద ఏర్పడుట అత్యంతావశ్యకమైనది.

యును జరిగిన ద్వంద్వపరిపాలనము మార్చబడినదనియు, రాష్ట్రీయ స్వాతంత్ర్యమనగా ఇదియే అనుకొనుట తప్పు. ఇది నిజమైన రాష్ట్రీయ స్వాతంత్ర్యమగునా కాదా యని చూచుటలో ప్రజాప్రభుత్వ పద్ధతిగల పరిపాలనము స్థాపింపబడినదా శాసననిర్మాణమందు ద్రవ్యవ్యవహారములందు ప్రజాప్రతినిధుల శాసనసభలకు సంపూర్ణాధికార మివ్వబడినదా అను విషయములనే మనము జాగ్రత్తగా గమనింపవలెను.

ఈక్రొత్తరాజ్యాంగ మిట్టిమార్పును కలుగజేసియుండలేదు. నిజమునకు క్రొత్తరాజ్యాంగము గవర్నరుల నిరంకుశాధికారములను మరింత స్పష్టముగ నిర్వచించి శాసనసభల స్థితిని మఱింత అధోగతిలోనికి తెచ్చినది. ఇదివరకుకన్న నికముందు గవర్నరులు మరింత నిరంకుశముగా పరిపాలింప గలుగుదురు. స్వతంత్రాధికారము లేమైననున్నచో నవి ప్రజాప్రతినిధులకు గాక గవర్నరులకే ఒనగబడినవి.

II

రాష్ట్రీయ శాసననిర్మాణ సంస్థలు :

ప్రతిరాష్ట్రమునందును ప్రజా ప్రతినిధుల శాసననిర్మాణసభయగు లెజిస్లేటివు అసెంబ్లీ యొకటి యుండును. అయితే ముఖ్యమైన ఆరురాష్ట్రములలో అనగా బొంబాయి, మదాసు, బెంగాలు, సంయుక్తపరగణాలు, బీహారు, అస్సాము రాష్ట్రములలో అసెంబ్లీసభతో పాటు లెజిస్లేటివు కౌన్సిలు అనబడు రెండవశాసనసభ యొకటియుండును. ఈపై సభకు

ప్రతినిధుల నెన్నుకొను హక్కు హెచ్చు ఆస్తిపరులకుమాత్రమే యుండును. అసెంబ్లీసభకు సామాన్య ఆస్తిపరులు చదువు వచ్చినవారు ప్రతినిధుల నెన్నుకొనవచ్చును.

బెంగాలు లెజిస్లేటివు కవున్సిలులో 65 మంది సభ్యు లుందురు. మద్రాసులో 56 మంది యుందురు. అన్నిటికన్న చిన్నదగు అస్సాముసభలో 25 మంది యుందురు. ఈసభలకు కొంతమంది సభ్యులను గవర్నరు నియమించవచ్చును. మద్రాసులో 8 మందిని గవర్నరు నియమించినాడు. బెంగాలులో 27 గురు సభ్యులు, బీహారులో 12 మంది సభ్యులు క్రిందిశాసనసభ వారివలన పైసభకు ఎన్నుకొనునట్లు విధింపబడినది.

లెజిస్లేటివు అసెంబ్లీసభలో బెంగాలులో 250 మంది, మద్రాసులో 215 మంది యుందురు. ఇట్లేతక్కిన పరగణా లలో నుందురు. చిన్నదగు పశ్చిమోత్తర పరగణాల శాసన సభలో 50 మంది యుందురు. ఈసభకు ప్రజలనియోజకవర్గ ములే ప్రతినిధుల నెన్నుకొనును. అయితే ఎన్నికహక్కు జాతి మతకులవివక్షతల నాధారపరచుకొని ప్రత్యేక నియోజకవర్గ ముల కివ్వబడిన శాసనసభలలో ఆయా జనసంఘముల ప్రతి నిధుల సంఖ్యకూడా నిర్ణయింపబడినది. కొన్ని స్థానములు వర్తకసంస్థలకు కార్మికులకు భూస్వాములకు స్త్రీలకునిర్ణయింప బడినవి. ఇందు ముఖ్యముగా గమనింపదగిన మొదటివిష యము: ఎన్నికలహక్కు ముఖ్యముగా ఆస్తిగలవారికి, చదువు కొన్నవారికి మాత్రమె ఒసగబడుట. అందువలన నిరాధారులు నిరక్షరులునగు అమితసంఖ్యాకులగు జనసామాన్యమునకు

వోటుహక్కు లేకుండపోయినది. దేశపు మొత్తముజనసంఖ్యలో నూటికి 14 వంతులు ప్రజలకు మాత్రమే వోటుహక్కు కలదు. రెండవవిషయము: పైసభలగు కౌన్సిళ్ళు దేశాభివృద్ధి యన్న గిట్టనిఆస్తిపరులతో నిండియుండును. జనసామాన్యముయొక్క ప్రజాప్రతినిధులసభలు ప్రజాప్రభుత్వమునకు, దేశాభివృద్ధికి ఉపయోగించు శాసనముల నేవైన చేయకుండ వానికి కొంత ఆటంకము కలిగించుకొరకు ముఖ్యమైన రాష్ట్రములందెల్ల జమీందారీ ధనికాధీనములగు కౌన్సిళ్లు నిర్మింపబడినవి. మూడవ విషయము: జాతి మత కులములవారీగా నిర్ణయింప బడిన నియోజకవర్గములవారివలన ఎన్నుకొనబడిన నభ్యులు పరస్పరము పోరాడుకొనుచు ప్రభుత్వము నెదిరింపలేకపోవుదురు.

III

శాసనసభల అధికారములు

లెజిస్లేటివు అసెంబ్లీలో ప్రవేశపెట్టబడిన ఏచిత్తుచట్టము గూడ లెజిస్లేటివు కవున్సిలువారివలన తీర్మానింపబడనిదీ శాసనముకాదు. మరియు గవర్నరు ఆమోదింపనిదీ శాసనముకాదు. ఈరెండుసభలకు ఏశాసనమువిషయమైన గాని అభిప్రాయ భేదము వచ్చినచో గవర్నరు ఉభయసభలను సమావేశపరచును. అంతట ఆ సంయుక్తసభలో నాశాసనము తీర్మానింప బడినచో ఉభయసభలు తీర్మానించినట్లే ఎంచబడును. ప్రతి చట్టమువిషయములోను తాను దానిని ఆమోదింపక అది శాసనము కాకుండ గవర్నరు దానిని అరికట్టవచ్చును. అత డంగీకరించిన శాసనముకూడ 12 నెలలలో ఆంగ్లనృపాలుడు

తోసివేయవచ్చును. చట్టముయొక్క 5 వ భాగము 3 వ ప్రకరణమున చెప్పబడినట్లు ప్రత్యక్షముగాగాని ప్రచ్ఛన్నముగాగాని బ్రిటీషు వాణిజ్యపారిశ్రామిక హక్కులపట్ల వ్యతిరేకముగా విచక్షణాపుచూపు ఏశాసనమును రాష్ట్రీయశాసననిర్మాణసంస్థ చేయవీలులేదు. ఎట్టిది విచక్షణగా పరిగణింపబడునో నిర్ణయించువాడును గవర్నరే. ద్రవ్యవిషయములందు రాష్ట్రీయశాసనసంస్థయొక్క అధికారము లింకను సంకుచితములై యుండును. రాష్ట్రీయవ్యయము రెండుతరగతులుగా విభజింపబడును. (1) రాష్ట్రముయొక్క రెవిన్యూ ఆదాయముపైన బద్ధతచేయబడినది. (2) రాష్ట్రముయొక్క రెవిన్యూ ఆదాయములోనుండి ఖర్చుపెట్టదలచినది. మొదటితరగతి వ్యయము శాసనసభల వోటుకు లోబడదు. ఆతరగతిలో ఈక్రిందివ్యయములు చేరియున్నవి:—

1. గవర్నరుయొక్కజీతము, అలవెన్సులు, ఆ ఉద్యోగహోదాకు సంబంధించిన ఇతర ఖర్చులు.

2. రాష్ట్రము బాధ్యతవహించు ఋణవ్యయములు.

3. మంత్రులయొక్కయు అడ్వకేటుజనరలుయొక్కయు జీతములు, అలవెన్సులు.

4. హైకోర్టుజడ్జీలజీతములు, అలవెన్సులు.

5. మినహాయింపబడిన ప్రదేశముల వ్యయములు.

6. చట్టమువలన రెవిన్యూపైన బద్ధతకాబడినట్లు ప్రకటింపబడిన ఇతరవ్యయములు. తక్కినబాపతుల వ్యయము శాసనసభ వోటుకులోబడునుగాని శాసనసభ వ్యతిరేకముగా

తీర్మానించినను ఏఖర్చునైనను గవర్నరు శాంక్షను చేసి బడ్జెటులో చేర్చవచ్చును. మరియు గవర్నరు శిఫారసుచేయనిది దేనికైనను సొమ్ము కావలెనని శాసనసభలో కోరుటకువీలు లేదు. ఒక క్రొత్తపన్ను విధించుటకుగాని, ఒకపన్ను హెచ్చించుటకుగాని, దేశముయొక్క ద్రవ్యసంబంధ బాధ్యతల వ్యవహారములకుగాని, ఏవ్యయమైనను శాసనసభయొక్క వోటుకు లోబడునట్లు నిర్ణయించుటకుగాని సంబంధించిన శాసనమేదియు గవర్నరు శిఫారసుపైనతప్ప శాసనసభలో ప్రవేశపెట్టబడరాదు. ప్రజాప్రతినిధులకు బాధ్యులుగా నుండవలసిన మంత్రుల జీతములుకూడ రాష్ట్రశాసనసభల వోటుకు లోబడకపోవుట విపరీతము. పై సంగతిసందర్భములవలన రాష్ట్రీయ వ్యవహారములం దెట్టి ముఖ్యమైనమార్పులను చేయుటకు వీలు లేకుండా శాసనసభలపైన రాజ్యాంగచట్టము అనేకఆటంకములు కల్పించుచున్నదని స్పష్టమగుచున్నది. శాసననిర్మాణ విషయములందు ద్రవ్య వ్యవహారములందు గవర్నరే పెత్తనము గల సర్వాధికారిగా నుండి ప్రస్తుతపుపద్ధతులనే స్థిరముగా నుంచుననియు స్పష్టమగుచున్నది.

IV

గవర్నరుయొక్క అధికారములు:

గవర్నరుజనరలు చలాయించు నట్టి నిరంకుశాధికారములనే గవర్నరును తనఅధికారమండలములో చలాయించును. ముఖ్యముగా శాసనసభవారు చేసిన ప్రతితీర్మానమునుగూడ

తొలగించివేయుటకు గవర్నరు కధికార మివ్వబడినది. మఱియు గవర్నరుజనరలుకుగల ప్రత్యేక బాధ్యతలవంటి అధికారములే గవర్నరులకును ఒసగబడినవి.

1. రాష్ట్రముయొక్క శాంతిభద్రతలకు అపాయము కలుగకుండ కాపాడుట.

2. అల్పసంఖ్యాకు లగు జనసంఘముల (మైనారిటీల) హక్కులు కాపాడుట.

3. సర్కారునౌకరుల హక్కులను కాపాడుట.

4. బ్రిటీషు వాణిజ్యముపట్ల పరిశ్రమలపట్ల విచక్షణ చూపకుండ కాపాడుట. (చట్టముయొక్క 5 వ భాగములోని 2వ ప్రకరణములోని నిబంధనలు అమలుజరుగునట్లుచూచుట.)

5. స్వదేశ సంస్థానముల హక్కులు సంరక్షించుట.

6. గవర్నరుజనరలు జారీచేయు ఆజ్ఞలను అమలు జరిగించుట.

ఈ ప్రత్యేక బాధ్యతలకు సంబంధించిన వ్యవహారములను గవర్నరు కేవలము తనస్వతంత్రవివేచనతోనే నిర్వహించును. ఈ విషయములను గూర్చి అతడు జరిగించుచర్య ఏ కారణము వలనను విమర్శింపబడరాదు. ఈ శాసనసభలతో నిమిత్తము లేకుండ ఆర్డినెన్సులను, 'గవర్నరుచట్టము' లనబడు శాశ్వతశాసనములను గూడ శాసించుటకు గవర్నరు కధికారముగలదు. ప్రత్యేక బాధ్యతలనబడు అధికారములయొక్క అంతరార్థ మిదివరకే చెప్పబడియున్నది. శాంతిభద్రతల విషయములో

భారత దేశపరిపాలనకు మూలాధారము పోలీసుబలమేగనుక దీనిని గూర్చిన అధికారమును రాజకీయ పార్టీలకు చెందిన మంత్రులచేతులలో పెట్టుటకు బ్రిటీషువారు ఇష్టపడరు. అందువలననే పోలీసుబలములను గూర్చి మంత్రులుచేసిన సూచనలను నిరాకరించుటకును, మంత్రులనుగాని శాసనసభలనుగాని ఆలోచింపకయే తనకుతోచినట్లు చేయుటకును గవర్నరుకు విపరీతాధికార మివ్వబడినది. అవసరమైనచో అతడు మంత్రులనే తీసివేయవచ్చును. శాసనసభను కూడ విలయము (డిజాల్వ్) చేయవచ్చును. శాంతిభద్రతలను గవర్నరుయొక్క ప్రత్యేక బాధ్యతకనుగుణముగా పరిపాలింపగల మంత్రులును పరిపాలకవర్గమును లభింపనిచో రాజ్యాంగమే భగ్నమైనట్లుగా ఎంచి గవర్నరు తన కవసరమని తోచిన అధికారములనెల్ల తానే వహించి ప్రభుత్వము చలాయించవచ్చును. ప్రతిరాష్ట్రములోను రహస్య పోలీసువ్యవహారములు మంత్రుల కెంతమాత్రము లోబడక గవర్నరుజనరలు అధికారముక్రింద 'సెంట్రల్ ఇంటెలిజెన్సు బ్యూరో'కు ఉపశాఖగానుండును. పై సంగతి సందర్భములవలన రాష్ట్రీయగవర్నరు లెట్టి నిరంకుశులుగ సర్వాధికారులుగ నున్నారో వెల్లడియగుచున్నది. మంత్రులును శాసనసభలును గవర్నరుల దయాధర్మములపైన ఆధారపడియుండురనుటకు సందియములేదు. అమితములగు అధికారములును బలమునుగల ఈ గవర్నరులు ప్రతిరాష్ట్రములోను సామ్రాజ్య విధానముయొక్క పునాదులను గట్టిపరతురనుటకు సందియములేదు.

54 వ సెక్షను గవర్నరు తన స్వతంత్ర వివేచనకు సంబంధించిన విషయములందు గవర్నరు, గవర్నరు జనరలుకే బాధ్యుడై ప్రవర్తింపవలెనని విధించుచున్నది. ఆర్థిక స్వాతంత్ర్య మనగా స్వపరిపాలనము కాదనియు, గవర్నరుజనరలు యొక్కయు, రాజ్యాంగ కార్యదర్శియొక్కయు అదుపు ఆజ్ఞల నుండి విడుదల మాత్రమేయనియు పూర్వము అసెంబ్లీ శాసన సభయొక్క ప్రథమ అధ్యక్షుడు చేసిన తీర్మాన ప్రకటనమునకు కూడ ఇది విరుద్ధముగానున్నది.

ఫెడరలు శాసనములతోగాని రాష్ట్రీయ శాసనములతోగాని నిమిత్తము లేకుండా మినహాయింపబడిన ప్రదేశములను గవర్నరు తన చిత్తానుసారము పరిపాలింపవచ్చునని 92-వ శెక్షను శాసించుచున్నది. రాష్ట్రీయ రాజ్యాంగ వ్యవస్థను రద్దుచేసి ఏరాష్ట్రీయ ప్రభుత్వ సంస్థయొక్క అధికారములనైనను గవర్నరే వహించి చలాయించవచ్చునని 93-వ శెక్షను చెప్పుచున్నది. 1919 నాటి ఇండియా రాజ్యాంగచట్టమును బట్టి కూడ ఇట్టి అధికారములు గవర్నరులు చలాయించి యెరుగరు. ఈ క్రొత్తరాజ్యాంగము మనకు శాసన నిర్మాణమునందుగాని ద్రవ్యమునందుగాని స్వపరిపాలనము నెంత మాత్రము ఒసగుటలేదు. అట్టి అధికారము లివ్వబడినవని చెప్పుట బూటకము.

ప్రజాప్రభుత్వ పద్ధతులకు విరుద్ధముగా ప్రజాప్రతినిధుల పరిపాలనాధికారము శాసననిర్మాణాధికారము సంకుచితపరుపబడిగవర్నరులకు గవర్నరుజనరలుకు ప్రత్యేక బాధ్యతలు

విశేషాధికారములు గల ఈ నూతనరాజ్యాంగమువలన భారతీయుల దాస్యబంధనములు మఱింత బిగియుననుట స్పష్టము. శాసననిర్మాణము ద్రవ్యపద్ధతి న్యాయపరిపాలన సైన్యము పోలీసులకు సంబంధించిన నిజమైన అధికారములన్నియు సామ్రాజ్యయంత్రముయొక్క చేతులలోనే యుండును. ఇదిగాక "దేశాభివృద్ధికి విముఖులగు 'ఫ్యూడల్' వర్గములు- సంస్థానాధిపతులు భూస్వాములు బలవంతులుగా చేయబడి ఈ సామ్రాజ్యత్వమునకు సహాయభూతులుగా చేయబడినారు. గవర్నరుల నిరంకుశపరిపాలనను విమర్శించుటకు గూడ వీలు లేకుండ శాసనసభలకు వాగ్బంధము గావింపబడినది. *

* శాసనసభలలోని వాక్స్వాతంత్ర్యము: 86వ సెక్షనునుబట్టి రాష్ట్రీయశాసనసభలలోని వాక్స్వాతంత్ర్యమునకు భంగకరములగు రెండు విధులు కలవు. (1) ఫెడరలుకోర్టు హైకోర్టు జడ్జీల ప్రవర్తననుగూర్చి శాసనసభలు చర్చింపరాదు. (2) ఒక చిత్తుచట్టమునుగూర్చిగాని దానిలో నొక పరిచ్ఛేదముయొక్క సవరణనుగూర్చిగాని శాసనసభలో చర్చించుట, రాష్ట్రముయొక్క శాంతిభద్రతలను గాపాడుటకు గవర్నరుకుగల ప్రత్యేకబాధ్యతకు భంగకరమని అతడు తనస్వతంత్ర వివేచన నుపయోగించి నిర్ణయించినచో ఆ తరువాత ఆ చిత్తుచట్టమునుగూర్చి సవరణనుగూర్చి శాసనసభలో నెట్టిగ్రంథము జరుపబడరాదని గవర్నరు నిషేధింపవచ్చును. అంతట దానినిగూర్చి ఎట్టిచర్చలు జరుగరాదు.

శాసనసభలయొక్క ఆచరణ విధులనుగూర్చి మద్రాసుగవర్నరు కొన్ని నిబంధనలను జేయుచు వాక్స్వాతంత్ర్యమునుగూర్చి చట్టములోలేని మరికొన్ని క్రొత్తనిషేధములను గల్పించినాడు. 26వ నిబంధననుబట్టి శాసనసభలో నేదైననొకప్రశ్న అడుగబడులోపుగా ఆ ప్రశ్నగాని దానిలో నొకభాగముగాని చట్టమునుబట్టి తన స్వతంత్ర వివేచనను స్వబుద్ధిని ఉపయోగించవలసిన అధికారములకు భంగముకలిగించును గనుక దానిని నిషేధించు-

చున్నావని గవర్నరు తన స్వతంత్ర వివేచన నుపయోగించి శాసనసభాధ్యక్షునికి తెలిపినచో ఆ ప్రశ్న సభాకార్యక్రమమున చేర్చబడదు. చేర్చబడియున్నచో శాసనసభాధ్యక్షుడు దానినడుగనివ్వకూడదు. 116 వ నిబంధనబట్టి గవర్నరు ఏ తీర్మానమునైనను అట్లు నిషేధింపవచ్చును. ఇంకొక నిబంధనబట్టి శాసనసభలోని సామాన్య ఉపపాదనములు అడ్జర్న్ మెంటు తీర్మానములు కూడా గవర్నరు నిషేధింపవచ్చును. ఇట్లు అసలే యధికారము లేని శాసనసభలకు వాగ్బంధనము కూడా చేయబడుచున్నది. ఈ ఉదాహరణమును బట్టియే క్రొత్తరాజ్యాంగము క్రింద రాష్ట్రీయగవర్నరు లెంత ఉదారముగా పరిపాలింతురో తేలుచున్నది.

అనుబంధముల పరిచ్ఛేదము.

మొదటి అనుబంధము

బ్రిటీషు విద్యావిధానము; వైజ్ఞానిక పారతంత్ర్యము.

భారత దేశములోని వివిధ భాగములు ఆంగ్లేయులవశమై అందు బ్రిటీషుపరిపాలన స్థాపింపబడు నాటికి దేశములోని పట్టణములేగాక పల్లెలును పాడిపంటలతోను పరిశ్రములతోను తులతూగుచుండెను. అనాదిసిద్ధములగు ప్రజాపరిపాలనా సంస్థలు, గ్రామపంచాయితీలు నుండెను. సంస్కృతవిజ్ఞానమును బోధించు గురుకులములు గాక హిందూ మహమ్మదీయ జన సామాన్యమునకు చదువను వ్రాయను నేర్పు గ్రామపాఠశాలలు విరివిగా నుండెను. ఇదియంతయు కంపెనీ పరిపాలనలో రూపుమాసినది.

పూర్వమునాటి పరిస్థితులు తూర్పు ఇండియా కంపెనీ కాగితములవలననే తెలియుచున్నవి. 1822 - 26 మధ్యజరిగిన విచారణవలన మద్రాసు రాజధానిలో నానాటికి పాఠశాలలకు పోవు ఈడుగల బాలకులలో దరిదాపుగా ఆరవవంతు మంది ఏదో యొకవిధమగు విద్య గఱచుచుండిరని అంచనా వేయబడినది. ఇట్లే 1823 - 28 మధ్య బొంబాయిలో జరిగిన విచారణలో ఎనిమిదిమంది కొక బాలుడు విద్యనేర్చుచుండె నట్లు తేలినది. ఇట్లే వంగరాష్ట్రమున "ఆడం" గారు చేసిన విచారణవలన ఒకజిల్లాలో పురుషులలో నూటికి 13.2 మంది విద్యనేర్చుచుండినట్లు తేలినది. వంగరాష్ట్రమున పురుషులలో

నైదవవంతు చదువగలవారని "విలియంవార్డు"* చెప్పినాడు 'బ్రిటీషుఇండియాలో 1854 కు పూర్వమును 1870-71 లోను విద్య' అను పేరున ఏ. పి. హూవెల్ గారు వ్రాసిన గ్రంథములో 1835 నాటికే వంగరాష్ట్రమున 100000 దేశీయ గ్రామపాఠశాల లుండెననియు 1822 నాటికి మద్రాసులో సర్ తామస్ మన్రోగారి విచారణవలన 12498 గ్రామపాఠశాలలు 188650 విద్యార్థులుండినట్లు తెలిసదనియు వ్రాసినారు.

ఇట్టి స్థితిలో నానాడు మెల్ల మెల్లగా బ్రిటీషువారి వశమగుచున్న వివిధ రాష్ట్రములందలి గ్రామపంచాయితీలును ఇతరసంస్థలతో పాటు ఈ పురాతన పాఠశాలలును కూడ క్రమక్రమముగా నాశనమై పోవుచుండెను. ఇట్లు పూర్వపు విద్యావిధానము నాశనముకాగా దేశప్రజలకు ప్రభుత్వము వలన విరివిగా విద్యనేర్పబడకపోగా అజ్ఞానము వర్ధిల్లనా గెను. ఆంగ్లేయకంపెనీ ప్రభుత్వము నందలి విద్యావిధానమున జనసామాన్యములో విద్యాభివృద్ధిచేయు మాట నటులుండనిచ్చి, దేశములో చదువను వ్రాయను మాత్రమైన నేర్పుట, అనగా అక్షరజ్ఞానము కలిగించు పద్ధతియైన, వృద్ధిజెందలేదు సరికదా పూర్వమునాటికన్న క్షీణించిపోయెను. * 1870 నాటికి దేశములో అక్షరాస్యులు నూటికైదుమంది మాత్రమే యుండిరి ! ఈ విపరీతపరిణామమునకు గారణములేకపోలేదు. ఆంగ్ల విద్యావిధానమును నెలకొల్పుటలో బ్రిటీషు

♦ (Ancient Indian Education -- Rev. F. E. Keay)

* 1858 నాటి స్థితిగతులకు 133 - 134 పుటలు చూడుడు.

రాజ్యతంత్రజ్ఞుల యొక్క నిజోద్దేశము భారతీయులకు విద్యాభివృద్ధిగావించి విజ్ఞాన వికాసము కలిగింపవలెనని కాదు. కేవలము బ్రిటీషు పరిపాలనకు అనుకూలములగు పరిస్థితులు కలిగించుటకును, బ్రిటీసువారి నాగరకత, వారిపద్ధతులును భారతీయులర్థము చేసికొని వారిపట్ల గౌరవభావము, స్నేహభావము కలిగించుటకే ఈయాంగ్ల విద్యావిధానము నెలకొల్పబడినదనికంపెనీ ప్రభుత్వమున అనేక గొప్పయుద్యోగములు చేసి మదాసు గవర్నరైన సర్ ఛార్లెస్ ట్రివెలియన్ గారు తనపుస్తకములో స్పష్టముగా చెప్పియున్నారు. పూర్వము రోమునగర సామ్రాజ్యములో సామ్రాజ్యాధీశులు జయించిన వివిధజాతుల నెట్లు వైజ్ఞానిక పారతంత్ర్యమున ముంచినారో ఆప్రకారమే నేడు భారతీయులనుకూడ తమస్వదేశవేషభాషలపైన నాగరకతపైన అభిమాన శూన్యులుగ జేసి విజాతీయ నాగరకతా వ్యామోహమున ముంచుటయె ప్రధాన కర్తవ్య మనియు బయల్పరచినారు. ఈ సంగతి వంగరాష్ట్రమున ఆంగ్లవిద్యాభివృద్ధి ప్రయత్నము జేసిన వారిలో నొకడగు రెవరెండ్ అలెగ్జాండర్ డఫ్ గారుకూడ చెప్పియున్నారు. భారత దేశమునకు సాలుకు 15 వేల పౌనుల జీతముపైన లా మెంబరుగాను లా కమీషనరుగాను వచ్చిన లార్డుమెకాలేగారీ విద్యావిధానము యొక్క పరమోద్దేశమును 1836 లో నిట్లుచెప్పినారు. "మనవిధాన మమలుజరిగినచో వంగరాష్ట్రమునముప్పదేండ్లలో నొక్కవిగ్రహారాధకుడైన మిగులడని నా విశ్వాసము." ఇట్లు మన దేశముయొక్క నాగరికతను మతమునుకూడ రూపుమాపవలెనని ఈయాంగ్లేయ

ప్రభువులయూహా! ఈమహానుభావు డింతటితో నూరకొనలేదు. 1853 లో మఱల నిట్లుచెప్పినాడు "ఇప్పుడు మనము ముఖ్యముగా చేయవలసిన కర్తవ్యము; మనము పరిపాలించు లక్షోపలక్షల జనములకును మనకును మధ్యనొకరిభావ నింకొకరికి తెలుపు 'ద్విభాషీ' లుగానుండి రక్తములోను రంగులోను భారతీయులై (అనగా జన్మవలన మాత్రమే భారతీయులుగానున్నను) రుచులలోను, అభిప్రాయములందును, నీతియందును, విజ్ఞానమందును కేవలము ఆంగ్లేయులుగనేయుండు నొకతరగతి వారిని సృజియించుటకు మన యావచ్ఛక్తిని వినియోగింపవలెను."

"నేటీవు" (భారతీయు) లందు విద్యావ్యాప్తి చేయుటకుగల ముఖ్యకారణములలో నొకటి ప్రభుత్వోద్యోగములందు వారిని నియమించు పరిస్థితి కలుగుటయని బొంబాయి గవర్నరుగనుండిన సర్ జాన్ మాల్కలంగారు 1828 లో స్పష్టముగా చెప్పి 'దీనివలన ఖర్చుతగ్గును; కొంత దేశాభివృద్ధియు కలుగును; బ్రిటీష్ పరిపాలన గట్టిపడు'ననియు చెప్పినాడు. 1854 లో కంపెనీ పరిపాలకులు విద్యావిధానమునుగూర్చి జారీచేసిన (ఎడ్యుకేషనల్ డిస్పాచి) తాఖీదులోకూడా ఈవిద్యాభివృద్ధి ప్రభుత్వమువారి నౌకరీలోనుండు ఉద్యోగులకు శక్తిసామర్థ్యములను తెలివితేటలను హెచ్చించునని వ్రాసియుండిరి. మాల్కలంగారు వ్రాసిన మినిట్సులో నేటీవులలో విద్యనేర్చినవారు తక్కువగా నున్నందుననే హెచ్చుజీతములు ఇవ్వవలసి వచ్చుచున్నదనియు విద్యాభివృద్ధిచేసినచో ఉద్యోగములకొరకు

ప్రాకులాడువారి సంఖ్య హెచ్చునని యు జీతములు తగ్గించవచ్చునని యు సెలవిచ్చిరి! ఇట్లు విశ్వాసపాత్రులగు చౌకబారు నేటీవు నౌకరులను నిర్మించుటయే ఈ విద్యావిధానము యొక్క ప్రధానోద్దేశముగ నుండెను. ఇది ఫలించి సర్కారుగులాపు వారి తరగతి యొకటి బయలుదేరినది. వీరి బానిసబుద్ధి జగత్ప్రసిద్ధము.

భారతీయులలో నిజదేశవేషభాషలపైన స్వదేశనాగరకత మతములపైన అభిమానముపోగొట్టి ఆంగ్లేయ సభ్యతపైన వేషభాషలపైన క్రైస్తవ మతముపైన నభిమానము గౌరవము కలిగించుటకూడా ఈ విద్యావిధానముయొక్క ప్రధానోద్దేశములలో నొక్కటిగనుక క్రైస్తవ మతము, బైబిలు కధలు బోధించుట భారతదేశ వేదశాస్త్రపురాణములను గూర్చిన వెక్కిరింపులు సీయాంగ్ల పాఠశాలలందు పరిపాటియయ్యెను. ప్రభుత్వోద్యోగులు క్రైస్తవమతాచార్యులకు సాయము చేయుచు పరీక్షలందు ప్రపంచజ్ఞానమునుగూర్చిన ప్రశ్నలని పేరుపెట్టి బైబిలుకధలనుగూర్చి ప్రశ్నించి అవిచెప్పలేని వారిని తప్పించుచుండిరి. పరీక్షతప్పిన వారి కుద్యోగములు లేవు. ఇట్లు విజాతీయమతప్రచారము జరుగుచుండెను. భారతదేశనాగరకతను, మతములను నిరసించి క్రైస్తవ ధర్మములను పొగడిన వారికే యుద్యోగములు వచ్చుచుండెను. ఈ యన్యాయములనుగూర్చి రాజారామమోహనరాయలనాటినుండి స్వాతంత్ర్యవిప్లవమువరకు అందోళన జరిగెను.

వైజ్ఞానిక పారతంత్ర్యభూతమింతటితో మనలను వదల

లేదు. మనపాఠశాలలందు పఠనీయపుస్తకములను వ్రాయు గ్రంథకర్తలు, చరిత్రకారులు ఆంగ్లేయులో లేక ఆంగ్లక్రైస్తవాధికారుల తాబేదారులో లేదా వారి నాశ్రయించి తిరుగువారుగనో యుండిరి. ఇక చరిత్రలు వ్రాయువారు కేవలము ఆంగ్లగ్రంథకర్తలేతప్ప ఇతరులు లేనేలేరు. అందువలన హిందూదేశచరిత్రలో దేశీయచక్రవర్తులను, రాజులను, నవాబులను, సంస్కర్తలను, దేశోద్ధారకులనుగూర్చి వ్రాయుపట్ల అగౌరవముగ వ్రాయుట; అబద్ధములు వ్రాయుట; బ్రిటీషు వారు రాజ్యాక్రమణ చేసిననాటి యన్యాయములు గప్పిపుచ్చుట; మన ప్రజలపట్ల రాజులపట్ల నెన్నో యన్యాయములుచేసి ఎన్నో దుష్కృత్యముల కొడిగట్టిన క్లైవు, వారన్ హేస్టింగ్సు మొదలగువారి చర్యలను సమర్థించువారిని పొగడి వారి యందు మనకు గౌరవముగలిగింపజూచుట; వీరి యన్యాయములకు గుఱియై నాశనమైన మన రాజులకు నవాబులకు లేనిపోని అవగుణములంటగట్టుట; మనజాతీయ చరిత్రలో ననేక యథార్థాంశములు మఱుగుపరచుట; 'కలకత్తా చీకటికొట్టు' కథలవంటి అనేక పుక్కిటిపురాణములను వ్యాప్తిపరచుట; భారత దేశ చరిత్రలో దేశాభిమాన పూరితములగు ఘట్టములెవ్వియు వర్ణింపబడకపోవుట; దేశస్వాతంత్ర్యముకొరకు, దేశోద్ధరణము కొరకు పాటుపడిన స్త్రీ పురుషులను రాజద్రోహులుగ పరిగణించి వారి చరిత్రములుకాదుకదా తుదకు నామములనైనను చరిత్రలో నుదాహరింపకపోవుట; భారతీయుల సద్గుణములను గాని, ప్రభుమంత్రోత్సాహ శక్తులనుగాని ప్రకటింపక ఈ

విశాల దేశములో నేమూలనో యొకచోట కనబడు లోపము లనుమాత్రమే పేర్కొని ఈ ప్రజలు స్వతంత్రులుగ నుండ తగరని లోకమున ప్రచారము చేయుటయు బ్రిటీష్ రాజ్య తంత్రములో నొక ముఖ్యభాగముగా నున్నది. నిష్పక్షపాతి యగు నేయాంగ్లేయుడైనను దేశభక్తుడగు నేభారతీయుడైనను భారత దేశ యథార్థచరిత్రను వ్రాసినచో నది ప్రచారములోనికి రాకుండ రాజద్రోహమని యణచివేయుటయో లేదా అది పాఠశాలలందుపయోగింపనివ్వక పోవుటయో జరుగును. ఈ విషయమున ప్రభుత్వోద్యోగులగు తెల్లదొరలకన్న 'సర్కారు నౌకరుల'మని చెప్పుకొను నల్ల యుద్యోగులు మఱియు ముందంజవై చుచుందురు.

ఇట్లు తమ పూర్వులయొక్కయు దేశముయొక్కయు యథార్థచరిత్ర తెలిసికొనుట కవకాశములేక సీ ఆంగ్లేయబానిస విద్యనేర్చిన భారతీయులలో బ్రిటీషు రాజ్యతంత్రము నిర్మించిన వైజ్ఞానిక దాస్యముననే పుట్టిపెరిగి చాలమంది తమ దేశమునందుగాని మతధర్మములందుగాని వేషభాషలందుగాని అభిమానములేక కేవలము విజాతీయ సభ్యతలో వైజ్ఞానిక పారతంత్ర్యమునమునిగి బ్రిటీషు ప్రభువులను వారి వేషభాషల ననుకరించి మెకాలే చెప్పినట్లు జన్మవలన మాత్రమే భారతీయులుగనుండి రుచులందు అభిప్రాయములందు విజ్ఞానమందు ఆంగ్లేయులుగనేయుండి తదనుగుణముగనే ప్రవర్తించు బానిస బుద్ధికలవారుగా నున్నారు.

ఈవైజ్ఞానిక పారతంత్ర్య ప్రభావమునవలన దేశజనులలో

చదువురాని అజ్ఞానులుగాక చదువ నేర్చిన ఆంగ్లవిద్యాధికులు దేశప్రజలకేవిధముగను తోడ్పడక విజాతీయప్రభువులకన్న దేశమునకు హెచ్చు అపకారము చేయుటయు తటస్థించుచున్నది. విద్యాధికులలో చాలమంది సర్కారునౌకరులుగనో సర్కారుపై నాధారపడిన వృత్తివంతులుగనో యుండి వ్యగ్రులగుచున్నారు. ఇదియుగానిచో తాము నేర్చినవిద్యవలని ప్రభావమున దేశభక్తిశూన్యులై, నిరాయుధులై అసహాయులైన కారణమున పిరికివంతులై పొట్టకూటికొరకు బ్రిటిష్‌ప్రభువులను మెప్పించుటకొరకు దేశద్రోహముకూడ చేయుటకు వెరవకున్నారు! రాజకీయార్థిక దాస్యముకన్న నీ వైజ్ఞానిక దాస్యము మనజాతికి వేరుపురుగువంటిది. ఇట్లు మెకాలే మొదలగు బ్రిటిష్ రాజ్యతంత్రజ్ఞుల మనోరథము నేటికి సిద్ధించినది. ఆంగ్లవిద్య నేర్చిన భారతీయులలో చాలమంది పైనచెప్పిన కారణములవలన అస్వతంత్రులై తేజోవిహీనులై భారతీయ విజ్ఞానమునకు స్వాతంత్ర్యమునకు విముఖులుగానుండి యీ నిరంకుశబ్రిటిష్ ప్రభుత్వయంత్రమునకు సహాయులై దేశముయొక్క శాశ్వత దాస్యమునకు దారిద్ర్యమునకు తోడ్పడుచున్నారు.

రెండవ అనుబంధము

ప్రభుత్వోద్యోగుల జీతములు:

I వివిధ దేశముల ప్రజలకు సాలు 1కి తల 1కి వచ్చు సగటు ఆదాయము-ఉద్యోగుల జీతములు

దేశము	సాలుకు జాతీయాదాయము సగటున తల 1కి ఎంత? రూ॥ లు	పనితనము కౌశలము లేని సామాన్యకూలి వానికి సాలు 1కి వచ్చుకూలి మొ॥ రూ॥లు	గుమాస్తావ సాలుకువచ్చు అల్పతమపు జీతము మొత్తము రూ॥లు	ప్రభుత్వములో పెద్దఉద్యోగికి వచ్చు సాలు జీతము రూ॥ లు	తారతమ్యము: కూలివానికి పెద్దయుద్యోగికి	తారతమ్యము: గుమాస్తావ పెద్దయుద్యోగికి
దక్షిణాఫ్రికా	—	—	1866	21333	—	1కి 11 రెట్లు
ఇంగ్లాండు...						
...స్కాట్లండు వేల్సు	1240	1333	1266	40000	1కి 30 రెట్లు	1కి [illegible]2 రెట్లు
కెనడా	1420	2620	1650	27400	1కి 10 రెట్లు	1కి 17 రెట్లు
అమెరికా-						
సంయుక్తరాష్ట్రములు	1850	2950	3125	27400	1కి 9 రెట్లు	1కి 9 రెట్లు
జర్మనీ	520	1140	1110	14960	1కి 13 రెట్లు	1కి 13 రెట్లు
జపాను	295	675	650	8800	1కి 13 రెట్లు	1కి 14 రెట్లు
ఇండియా	74	240	360	48000	1కి 200 రెట్లు	1కి 133 రెట్లు

ఈ అంకెలను ప్రొఫెసర్ డి. ఆర్. గాడ్గిల్‌గారు 1931 లో తయారుచేసినారు. భారత దేశములో 1931 తరువాత ధరలు పడిపోయినందున సగటు ఆదాయము సాలు 1 కి 35 రూపాయిలు అయినది. కూలివానికిగుమాస్తాకు పెద్దజీతగానికిగల తారతమ్య మింకను హెచ్చియుండును. మనసగటు ఆదాయము తక్కిన అన్ని దేశములకన్న హీనముగానున్నను,మన దేశములోనున్నంత అత్యధికజీతము లింక నే దేశములోను లేవు. మనకన్న అనేకమడుంగులధిక సంపన్నులుగనున్న జపాను దేశములోని ఉద్యోగుల జీతములతో మన ఉద్యోగులజీతములను పోల్చిచూచినచో మన పరిపాలనలో ఎంతసొమ్ము వృధాగా వ్యయమగుచున్నదో తెలియును.

జపాను జనసంఖ్య 64450005. ఈజనసంఖ్య మన వంగ రాష్ట్రమునకు రెట్టింపుగనుండును. జాతీయఆదాయము తల 1 కి సాలుకు రు 143-11-6 లు.

1935-36 లో జపాను దేశాదాయము.

బడ్జెటు మొత్తము—	రూపాయిలు	1722484286
ఆదాయపుపన్ను		45034664
వ్యాపారలాభములపై నపన్ను		39263744
వారసత్వములపైన		22534856

వెరసి రూపాయిలు 106833264

భారత దేశముకన్న రెండురెట్లు హెచ్చు జాతీయాదా

యముగల ఆదేశములో జీతములు ఎంత తక్కువగ నున్నవో చూడుడు.

		నెలకు	సాలుకు
ప్రధానమంత్రికి	రూపాయిలు	622- 0-0	(7552)
ఇతరమంత్రులకు	,,	440- 9-4	(5349⅓)
శెక్రిటరీలు	,,	375 12-8	(456· ⅔)
కోరియూగవర్నరుజనరలు	,,	440- 9-4	(5349⅓)
ప్రివికవున్సిలుఛాన్సిలరు	,,	427-10-0	(5192)

1934 లో అన్నిరకముల ఉద్యోగులుకలిసి 135692.

అచ్చట మూడుతరగతుల పెద్ద ఉద్యోగులు నాలుగవ తరగతి స్వల్పజీతగాండ్రునుగలరు.

మొదటితరగతి పెద్దఉద్యోగులకు నెల 1కి	సగటున	334-1-0
రెండవతరగతివారికి	నె1కి	171-12-3
మూడవతరగతివారికి	నె1కి	68-10-0

భారత దేశములో సామాన్య ఐ. సి. యస్. ఉద్యోగుల సగటు జీతము నెల 1 కి 1301 రూపాయిగానున్నది

అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రముల జాతీయాదాయము భారత దేశముసకు 22రెట్లుగానున్నది. మన ప్రభుత్వాదాయము కన్న 8 రెం.. రెవిన్యూగలదు. ఆదేశ అధ్యక్షునికి ఇంగ్లాండు చక్రవర్తితో సమానగౌరవముకలదు. ఇట్టివాని నెలజీతము 17062. రూపాయలు మనవైస్రాయి కతనికన్నను ఎక్కువ.(రు-21333) ఇక మన ఎగ్జిక్యూటివుకౌన్సిలుసభ్యులకు నెలకి6667రూపా-

యలుండగా అమెరికామంత్రిమండలిలోని సభ్యులకు నెలకు రు. 3412. దక్షిణ డకోటాగవర్నరు నెలజీతము రు 682-0-0. మన ఐ.సి.యస్. ఉద్యోగికన్న తక్కువ. అమెరికా సంయుక్త రాష్ట్రముల ప్రధానన్యాయమూర్తి జీతము నెల 1కి రు 4550. మన వంగరాష్ట్ర న్యాయమూర్తికి నెల 1 కి రు 6000-0-0

బ్రిటిషు సామ్రాజ్యముయొక్క తలమానికమగు ఇంగ్లాండువారిసగటు ఆదాయము తల 1కి 1240. మనకన్న 14 రెట్లు. ఈదేశప్రధానమంత్రికి నెల 1 కి జీతము రు 11111 మనమద్రాసు గవర్నరుకన్న కొంచెము అధికము.మనగవర్నరు జనరలు జీతముకన్న 10222 రూపాయులు తక్కువ. మనవైస్రాయికి వలె 16 లక్షలరూపాయిల అలవెన్సులేదు. ఇంగ్లాండు క్యాబినెట్టు మంత్రులకు సాలు 1 కి జీతము 5 వేల పౌనులు; అనగా నెల 1 కి 5555 రూపాయిలు. ఇంగ్లాండులోనిఉద్యోగి అత్యుత్తమతరగతికి వచ్చి పర్మనెంటు సెక్రిటరీయైనప్పుడు వచ్చు నెలజీతము రు 3333. ఇంగ్లాండులోని సివిలుఉద్యోగుల సంఖ్య 1140. వీరిలో అధికసంఖ్యాకులకు నెలకు 770 మొదలు 1000 రూపాయిలవరకే జీతము.

కెనడా జాతీయాదాయము మనకన్న 17 రెట్లు అధికము. రివిన్యూ మనకన్న 11 రెట్లు హెచ్చు. ప్రధానామాత్యునికి నెల 1కి 3375 రు. తక్కినమంత్రులకు నెలకు 2250 రూ॥ జీతము.

ఇంగ్లాండు దేశము:

ప్రభుత్వ రివిన్యూ సామాన్యఆదాయము	రు 1!306000000
ఆదాయమువన్ను	3164831093
ఎస్టేట్లడ్యూటీ, వారసత్వము	1173919307
మొత్తము	రు 4338750400
1931 లో ఇంగ్లాండు జనసంఖ్య	44937444
సాలు 1 కి తల 1 కి సగటు ఆదాయము	రు 1240-0-0
జీతములు (1) ప్రధానమంత్రికి నెల 1 కి	11111-1-9$\frac{1}{3}$
(2) ప్రెసిడెంట్ ఆఫ్ కౌన్సిలు	5555-8-10$\frac{2}{3}$
(3) లార్డ్ ఛాన్సిలర్	11111-1-9$\frac{1}{3}$
(4) స్వదేశవ్యవహారముల కార్యదర్శి, విదేశవ్యవహారములు, డొమినియన్లు, ఇండియామంత్రి (రాజ్యాంగ కార్యదర్శి) ఇతర ముఖ్యమంత్రులు 19 మందికి ఒక్కొక్కరికి	5555-8-10$\frac{2}{3}$

(ఈ ఇండియా మంత్రిక్రింది మనగవర్నరులకు 10 వేలు మనగవర్నరుజనరలుకు 21 వేలు జీతములు.)

అటర్నీ జనరల్‌కు ఫీజుగా నె 1 కి	రు 5000-0-0
లాంకాస్టర్ డచీఛాన్సిలర్	2222-12-1$\frac{1}{3}$
పోస్టుమాస్టరు జనరలు	2777-12-5$\frac{1}{3}$
పింఛనుల మంత్రికి	2222- 3-6$\frac{2}{3}$
సొలిసిటర్ జనరల్ (ఫీజుగాక)	2777-12-5$\frac{1}{3}$

లార్డుఅడ్వ కేటు 5558- 8-10⅔

స్కాట్లాండు సొలిసిటర్ జనరల్ 2222- 3- 6⅔

II నూతనఇండియా రాజ్యాంగమున బ్రిటిష్ ప్రభుత్వోద్యోగుల జీతబత్తెములు.

i గవర్నరు జనరలు, గవర్నర్లు:—

1935 సం॥ నూతన ఇండియాచట్టములోనే గవర్నరు జనరలు యొక్కయు గవర్నరుల యొక్కయు జీతములు వివరింపబడి వారికివ్వవలసిన అలవెన్సులనుగూర్చి సభాయుతుడగు ఆంగ్లరాజు ఒక (ఆర్డర్ ఇన్‌కవున్సిలు) తాఖీదు జారీచేయుటకు ఏర్పాటు చేయబడినది. అత్యధికముగానున్న ప్రాతజీతములు వేతనములు మార్చబడలేదు.

గవర్నరుజనరలుకు	సాలుకు రూ	250800	నెల 1 కి	21333-5-4
మదాసు, బొంబాయి వంగరాష్ట్రగవర్నర్లకు ఒక్కొక్కరికి	సాలుకు	120000	,,	10,000-0-0
సంయుక్తరాష్ట్ర పంజాబు బీహారుగవర్నర్లకు ఒక్కొక్కరికి		100000	,,	8333-5-4
మధ్యరాష్ట్ర బీరారు గవర్నరుకు		72000	,,	6000-0-0
సింధుఒరిస్సాల గవర్నర్లకు		66000	,,	5500-0-0

ఈగవర్నరు జనరలుకు గవర్నరులకు ఎక్విప్‌మెంటు (సన్నాహ) సరంజాముఖర్చులక్రిందను, ప్రయాణపు ఖర్చుల

క్రిందను, కొన్ని వేలరూపాయల అలవెన్సుల నిచ్చుటయేగాక ఇండియాలో వారు తమయుద్యోగ దర్జాలనుబట్టి సగౌరవము గాను సుఖముగాను అధికారము చలాయించుటకు అవసరమైన సొమ్ము యివ్వబడి తగుఏర్పాట్లు గావింపబడుననియు వారి యుద్యోగములయొక్క ఆచారము దర్జా ఇతరసౌకర్యములు వారికొసగబడుననియు అందుకు వలసిన తాఖీదులను ఆంగ్ల చక్రవర్తి జారీచేయుననియు చట్టములోనే చెప్పబడినది. చట్టము ప్రకారము ఆంగ్లరాజు ఆర్డర్సు ఇన్ కవున్సిళ్ళను జారీచేసి ఆయారాష్ట్రముల గవర్నరులకు తగు ఏర్పాటులను చేసియు న్నాడు. సీమనుంచి బయలుదేరునప్పుడు మద్రాసు బొంబాయి వంగ రాష్ట్ర గవర్నరులకు 2000 పౌనులు సంయుక్తరాష్ట్ర ముల గవర్నరుకు 1800 పౌనులు పంజాబు బీహారు గవర్నర్లకు 1500 పౌనులు మధ్యరాష్ట్రములు పశ్చిమోత్తర సరిహద్దు ఒరిస్సాల గవర్నరులకు 1200 పౌనులు అస్సాము గవర్నరుకు 1100 పౌనులు సరంజాము ఖర్చులక్రింద నివ్వబడునట్లు ఏర్పాటుచేసి, వారికి వారికుటుంబములకు ఇండియాకు వచ్చుటకగు ఖర్చు లన్నియు భారతదేశము భరింపవలెననిరి. ఇదిగాక నివాస గృహము అందలిసామానులు ఆఫీసు(కార్యాలయమందలి) ఫర్ని చరు (ఆసనములు వగైరాలు) క్రొత్తవి కొనుటకును భోజనము నువారము, మిలిటరీ సెక్రిటరీ అతని సిబ్బంది, బ్యాండు, బాడీ గార్డు(రక్షకోద్యోగము) పర్యటనములు (టూరింగు) ఖర్చుకు మోటారు కారులువగైరా చిల్లరఖర్చులకు ఆఫీసు కార్యాలయము

లలో ఖర్చుచేరు మంచిస్థితిలోనుంచుటకు అనిచెప్పి ప్రతిసాలున ఈక్రింది మొత్తము లాయాగవర్నరు కిచ్చునట్లు శాసింపబడినది.

రాష్ట్రము	మొత్తమురూపాయలు
మదాసు	575500
బొంబాయి	538400
వంగరాష్ట్రము	606100
సంయుక్తరాష్ట్రము	332330
పంజాబు	141200
బీహారు	108200
మధ్యరాష్ట్రము, బీరారు	107300
అస్సాము	142100
పశ్చిమోత్తర సరిహద్దుపరగణా	112850
సింధు	129800
ఒరిస్సా	103000

ఇట్లు ఈ గవర్నరులకు మహారాజులకువలె అన్నిఖర్చులుపోను గొప్పజీతము లివ్వబడునట్లు నిర్ణయింపబడి ఈ సొమ్మంతయు భారతదేశ ఆదాయముపైన బద్ధతచేయబడినది. అనగా మనవిద్యకు వైద్యమునకు ఇవిపోగా మిగిలిన దానినే ఖర్చుపెట్టికొనవలెను.

ఈగవర్నరులు సెలవుమీదవెళ్ళినచో మదాసు బొంబాయి వంగ సంయుక్త పంజాబు బీహారు గవర్నర్లు ఆరుమందికి నాల్గువేలచొప్పున సెలవు అలవెన్సులు, మధ్యరాష్ట్రముల గవర్నరుకు రు 3000-0-0 తక్కినవారికి నెలకురు 2750-0-0 లు

నివ్వబడును. రు 5500 వరకు హెచ్చించుటకు ఇండియా రాజ్యాంగ కార్యదర్శికధికారముకలదు. గవర్నరులస్వంత ఉపయోగము నిమిత్తము దిగుమతిచేయు ఆహారపానీయములకు దుస్తులకు ఇతరవస్తువులకు మోటారులకు పైన సుంకములుండవు. ఇట్లే గవర్నరు జనరలుకుగూడ ఏర్పాటుచేయబడినవి. అతని ఉద్యోగ ఆలవెన్సు సాలుకు 15 లక్షల రూపాయలుగా నిర్ణయింపబడినది.

ii కొన్ని పెద్దయుద్యోగములు - వానిజీతములు:—

సర్వసేనానికి నెలకి జీతము	రు 8333-0-0
ఎగ్జిక్యూటివు కౌన్సిల్ సభ్యులకు ఒక్కొక్కరికి	6666-10-8
అండమాను నికోబారుదీవుల ఛీఫ్ కమీషనరుకు	3000-0-0
బెలూచిస్థాన గవర్నరుకు	4000-0-0
కూర్గుకమీషనరుకు	4000-0-0
ఢిల్లీకమీషనరుకు	3000-0-0
వంగరాష్ట్రఛీఫ్ సెక్రిటరీకి	5333-5-4
మదాృసుచీఫ్ సెక్రిటరీకి	3750-0-0
బీహారు బొంబాయి పంజాబు సంయుక్తరాష్ట్రముల చీఫ్ సెక్రిటరీలకు	3000-0-0
మధ్యరాష్ట్ర ఛీఫ్ సెక్రిటరీకి	2200-0-0
ఒరిస్సా	2150-0-0
డివిజనల్ కమీషనర్లకు ఒక్కొకరికి	4000-0-0
జిల్లాకలెక్టర్లకు ఒక్కొకరికి	3500-0-0
ఐ. సి. ఎస్. వారిలో హీనపక్షపు జీతము	450-0-0

ii ఫెడరలు కోర్టు జడ్జీలు; హైకోర్టు జడ్జీలు:—

క్రొత్తగా స్థాపించిన ఫెడరలు కోర్టు ఛీఫ్ జస్టిసుకు నెలకు ఏడు వేలరూపాయిలజీతము. 12 సంవత్సరములైన పిదప సాలుకు 2000 పౌనులవరకు ఫించను. తక్కిన ఇద్దరు న్యాయాధిపతులకు నెలకు జీతము ఒక్కొకరికి 5000 రూపాయిలుగ నిర్ణయింపబడినది. ప్రధాన న్యాయమూర్తి సర్వీసులో నుండగా చనిపోయినచో అతని వారసులకు మూడు వేలపౌనుల విరాళము (గ్రాట్యూయిటీ) ఇవ్వబడును. (అతడు సీమనుండి బయలు దేరగానే పనిలో చేరినట్లే ఎంచబడును.) గడ్డైగైన ఒక సంవత్సరములోపుగా చనిపోయినచో గూడ అతని వారసులకు 3 వేలపౌనులలో అతనికి ముట్టినసొమ్ముపోను మిగతాసొమ్ము ఇవ్వబడును. తక్కిన జడ్జీలలో ఐ.సి.యస్. ఉద్యోగియున్నచో అతనికి ఐ. సి. యస్. నిబంధనలే వర్తించి అతనికి ప్రత్యేక సౌకర్యములుండును. అతడు సీమనుండి బయలుదేరుటకు 500 పౌనులు సరంజాము (ఎక్విప్ మెంటు) ఖర్చులును ఇదిగాక ప్రయాణపుఖర్చులు నివ్వవలెను. ఈ దేశములో గూడా ప్రయాణపు ఖర్చులివ్వబడును. ఐ. సి. యస్. వర్గమువారు గాక ఇతర రకముల జడ్జీలనుగూర్చిన నిబంధన లింకను ప్రకటింపబడలేదు.

వివిధ హైకోర్టుజడ్జీల విషయములోగూడా ఒక రాజాజ్ఞ జారీచేయబడినది. మదాసులో 15 జడ్జీలు, బొంబాయిలో 13, కలకత్తాలో 19, అలహాబాదులో 12, లాహోరులో 15, పాట్నాలో 11,నాగపూరులో 7గురుజడ్జీలుగలరు.అయోధ్యలో

ఛీఫుకోర్టున్యాయాధిపతులునుతక్కినచోట్లజ్యూడిషియల్ కమిషనర్లునుగలరు. కలకత్తాప్రధానన్యాయమూర్తికినెలకురు6000-0-0 లు జీతము. మద్రాసు, బొంబాయి, అలహాబాదు, పాట్నా, లాహోరు, నాగపూర్ హైకోర్టుల జడ్జీలలోని ప్రధానన్యాయమూర్తులకు నెల 1 కి 5000-0-0 లు నాగపురం హైకోర్టు ఛీఫ్‌జడ్జికి రు 4165-0-0 నెలజీతము, తక్కిన జడ్జీలకు నాలుగు వేలు. చిన్నరాష్ట్రములలో 3 వేలు నెల జీతములు నిర్ణయింపబడినవి. వీరికి 12 సంవత్సరములలో పూర్తిగా పింఛనుపొందు అర్హతవచ్చును. 7 సంవత్సరములలో దామాషాగా పింఛను వచ్చును. ఈజడ్జీలలో ఐ. సి. యస్. వారున్నచో వారు ఇండియామంత్రితో చేసికొనిన కవనెంటు (ఒడంబడిక)లు ప్రకారము ప్రత్యేకమరతులు వర్తించునని శాసింపబడినది. ఐ. సి. ఎస్. లో వచ్చు పింఛనుగాక వారికి 7 సంవత్సరముల సర్వీసుకు సాలుకు 100 పౌనులు మొదలు 12 సంవత్సరముల సర్వీసుకు 200 పౌనులవరకు "అదనపుపింఛను" ఒసగబడును. ఈ ఐ. సి. యస్. వారికి అకాలబలవన్మరణము కలిగినగాని అపాయమువలన అంగవైకల్యము, దేహపీడ కలిగినగాని "అసాధారణపింఛనులు, ఉపకారవేతనవిరాళములు (గ్రాట్యుయిటీలు) నివ్వబడును. ఏకారణముచేతనైనను అశక్తుడైనచో ప్రత్యేకసెలవు, ప్రయాణపుఖర్చులు మొదలగు ప్రత్యేక సౌకర్యములు పొందుటకు అర్హతలుకలవు. ఈనిబంధనలు జడ్జీలకుగూడా వర్తించునట్లు శాసింపబడినది.

ఒకజడ్జీ సర్వీసులోనుండగా చనిపోయినచో అతనివార

నులు ఇంగ్లాండు నివాసులై యున్నచో అతడు చార్జీపుచ్చుకొన్న 6 నెలలకు పైబడి చనిపోయినచో అతనికివ్వవలసిన బకాయి జీతముగాక 6 నెలల జీతము ఉచితముగా నివ్వబడును.

అరు నెలలలోనేగాని సీమనుండి ఇండియాకు ఓడనెక్కిగాని చనిపోయినచో ఒకసంవత్సరము జీతము వారసుల కివ్వవలెను. ఉద్యోగులకు వారికుటుంబములకు నిచ్చు ఉపకార విరాళములు పింఛనులు నీక్రిందివిధముగా నిర్ణయింపబడినవి:—

iv అపాయముల ఉపకార విరాళములు, పింఛనులు:—

	ఉపకార విరాళము, రూ॥	సాలుకు పింఛను పెద్ద స్కేలు.	సాలుకు పింఛను చిన్న స్కేలు.
మదాసు, కలకత్తా, బొంబాయి, అలహాబాదు, లాహోరు పాట్నా, నాగపూరు ఛీఫ్‌జస్టిస్ ప్రధానన్యాయ మూర్తికి	27000	5400	4700
సాధారణ న్యాయ మూర్తికి అక్టింగువారికి	15000	4700	4000

వారి కుటుంబములకు ఉపకార విరాళములు; పింఛనులు.

	విరాళములు	పింఛనులు
చీఫ్ జస్టిస్ ప్రధానన్యాయమూర్తి కుటుంబముకు	17000	5000
సాధారణ న్యాయమూర్తుల కుటుంబముకు	13500	4000

పిల్లలకు ఒక్కొకరికి

తల్లి కూడా లేకపోయినచో	సాలుకు పింఛను	550 రూ॥
తల్లి యున్నచో	,,	320 ,,

V. ఐ. సి. యస్. వగైరా:—

పెద్దజీతములుగల ఆల్ యిండియా (అఖిలభారత దేశ) ఉద్యోగవర్గములలో పూర్వము అన్ని తరగతుల వారిని ఇండియా రాజ్యాంగ కార్యదర్శియే నియమించుచుండెను. ఆ శాఖలలో ఐ. సి. ఎస్. పోలీసు, మెడికల్, ఇంజనీరులశాఖ విద్యాశాఖ వ్యవసాయశాఖ వెటర్నరీశాఖ మున్నగునవి కలవు. 1924 మొదలు దీనిలో ఇంజనీరింగు శాఖలో రోడ్లు బిల్డింగుల బ్రాంచి యుద్యోగులను విద్యాశాఖ వ్యవసాయశాఖ యుద్యోగులను రాజ్యాంగ కార్యదర్శి నియమించుటమాని ఇండియా ప్రభుత్వమునకే వదలినాడు; తక్కిన వారినతడే నియమించుచుండెను. ఇప్పుడీ క్రొత్తరాజ్యాంగము (1935) వలన పూర్వమువలెనే ఇక ముందుగూడ ఐ. సి. ఎస్. పోలీసు మెడికలు సర్వీసుల యుద్యోగులను కేంద్రరాష్ట్రీయ మండలములందుగూడ

రాజ్యాంగ కార్యదర్శియే నియమించును. ఇదిగాక దేశరక్షణ (సైనిక) శాఖ; విదేశవ్యవహారములు; మతవ్యవహారములు నింకను గవర్నరు జనరలు స్వతంత్రవివేచనలోని ఇతరశాఖలకు అవసరమైన ఉద్యోగవర్గములనుగూడ రాజ్యాంగ కార్యదర్శియే నియమించును. మరియు భారత దేశ ప్రభుత్వయంత్రము నందు "రిజర్వుడు" ఉద్యోగములు కొన్ని రాజ్యాంగ కార్యదర్శియె నిర్మించును. రాజ్యాంగ కార్యదర్శి నియమించు ఉద్యోగవర్గముల యొక్కయు ఉద్యోగుల యొక్కయు ఉద్యోగపరతులు, వారి జీతములు, పింఛనులు, అలవెన్సులు, ప్రమోషనులు అన్నియు అతని చేతులలోనేయుండును. మంత్రులకెట్టి అధికారముండదు. రాష్ట్రములందు సామాన్యవిషయములందు కూడా ఈ ఐ. సి. ఎస్. వగైరా ఉద్యోగులు మంత్రులమాటలు విననిచో వారు చేయునది యేమియులేదు. ఈ ఉద్యోగులకు కొన్ని శాశ్వత హక్కులు దానశాసనముగా చట్టములోనే వ్రాసి యివ్వబడినవి. వీరికింకను క్షేమలాభములు కలిగించు నిబంధనలు అర్డర్లు ప్యాసుచేయుటకు రాజ్యాంగ కార్యదర్శికి ఆంగ్లరాజుకు అధికారమివ్వబడినది.

ఈ క్రొత్త రాజ్యాంగ చట్టమువలన ఈ ఉద్యోగులకు పూర్వమునుండియున్న అత్యధిక జీతములందుగాని అలవెన్సులందును ఇతర సౌకర్యములందు గాని, ఎట్టి మార్పును చేయబడలేదు. ఈ ఉద్యోగులకు వ్యతిరేకముగా ప్రజా ప్రతినిధి శాసనసభలు మంత్రులు నెట్టి మార్పులు చేయుటకును వీలులేదు. ఐ. సి. యస్. వర్గములోని ప్రతి ఉద్యోగియొక్క-

పదవియు 450 రూపాయలతో ప్రారంభమై కళ్లుమూసికొనినను అనాయాసముగను అప్రియత్నముగను 2250 రూపాయల వరకును జీతము వృద్ధిని బడయును. అతనికిగల అలవెన్సులు ఇతర లాభములు కలుపుకొని 4 వేలరూపాయిలు ఇతనికిప్రతినెలయు చెందును. ఇండియన్ మెడికల్ మిలిటరీ సర్వీసు వారికికూడ ఇంతకన్న ఎక్కువగానే యున్నవిగాని తక్కువజీతములులేవు. ఈ జీతములసమస్య 147-150 పుటలలో కొంతచర్చింపబడినది. ఇక్కడ నిక కొన్నివిశేషములను చూతము: ప్రతి ఉద్యోగికి అనేక అలవెన్సులు సముద్రాంతర జీతములు, సెలవు కంట్రి బ్యూషను మారకము తేడా నష్టపరిహారము ఇల్లు సౌకర్య ప్రయాణపు సౌకర్యములు ఉద్యోగముమీద యితరలాభములునుండును. 25 పబ్లికు సెలవులు 20రోజుల క్యాజుయల్ లీవు, గాక పూర్తిజీతముపైన అర్ధజీతముపైన అనేకవిధములైన సెలవులు కలసి ఒక్కసారిగా 8 నెలలు తీసికొనవచ్చును. ఇట్లు 23 నెలల ఉద్యోగమునకు 5 నెలలు సెలవువచ్చుచుండును.

అనారోగ్యపుసెలవు, చదువుకొరకుసెలవు, కూడ కలవు. సెలవులో ఆదాయపు పన్నుఉండదు, మారకము ఏ రేటుగానున్నను రూపాయికి 20 పెన్నీలచొప్పున లెక్కచూచి జీతమిత్తురు. ఇన్నిలాభములున్నందునవేరే అదనపు ఖర్చులేకుండా విద్యాశాఖలోని దొరలు వేసంగి సెలవుల కింగ్లాండుకు పోవగలుగుదురు. ఇట్లు మొత్తము 30 సంవత్సరముల సర్వీసులో 23 సంవత్సరములకన్న పనిచేయుట తటస్థింపదు.

అందువలన 100 మంది నిజముగా సరిపోవు ఉద్యోగ శాఖలకు 140 మందిని నియమింపవలసి వచ్చుచున్నది.

ఇకపింఛనులువలన మన దేశమున కింకను నష్టముకలుగుచున్నది. పూర్వము ఐ. సి. యస్. ఉద్యోగుల జీతములనుండి నూటికి 4 వంతులచొప్పున పింఛను ఫండు కొరకు ప్రభుత్వము తీసికొని దానికి మఱికొంత సొమ్ముకలిపి ఏతరగతివాడైనను సాలుకు 1000 పౌనుల పింఛనిచ్చుచుండిరి. 1919 లో ఆ 4 వంతులు కంట్రిబ్యూషను తీసివేసిరి. పింఛను కూడా చాలా హెచ్చు చేయబడినది. ఇతరదేశములలో 65 సంవత్సరములకు పింఛనిచ్చుచుండగా నీ దేశములో 55 సంవత్సరములకే పింఛనిచ్చుపద్ధతి వీరికొరకే నెలకొల్పిరి. పెద్దఉద్యోగులకు సాలుకు 5 వేలు మొదలు 7 వేలువరకు నిర్ణీతమొత్తము పింఛను నొసగుదురు. ఐ. సి. ఎస్. వారికి సాలుకు 1000 మొదలు 1500 పౌనుల పింఛనునిచ్చెదరు. పెద్ద న్యాయాధికారులకు 12 సంవత్సరములకే పింఛనిచ్చెదరు. సీమలోనిచ్చు పింఛనులకు ఆదాయపుపన్ను లేదు. జబ్బుపడినచో దామాషాపింఛను నొసగుదురు. ఉద్యోగము రద్దుచేసినచో నష్టపరిహారపు అలవెన్సునిచ్చెదరు. పింఛనులను ఏకమొత్తముగా తీసికొనుపద్ధతి వీరికొరకే స్థాపింపబడినది. అన్ని ప్రభుత్వములలోని పెద్ద యుద్యోగుల జీతములుకలిపి సాలుకు 100 కోట్ల రూపాయలున్నవి. రాష్ట్రీయాదాయములో నూటికి 40 వంతులీ యుద్యోగుల జీతములక్రింద ఖర్చుఅగుచున్నదని జాయింటు పార్లిమెంటరీ కమిటీవారు 1934 లో చెప్పియున్నారు.

పైన చెప్పబడిన సాధారణ పింఛనులుగాక ఐ. సి. ఎస్. వారు మిలిటరీవారితోపాటు సర్వీసులో నుండగా ఆకస్మికముగా అంగవైకల్యము కలిగినను, దేహపీడ గలిగినను, మరణించినను వీరికిని వీరి భార్యలకును బిడ్డలకును 'గ్రాట్యూయిటీ' అనబడు ఉపకారవిరాళముక్రింద కొన్ని పెద్ద మొత్తము లిచ్చి సాలుకింత యని ఉపకారవేతనముకూడా ప్రభుత్వమువా రిచ్చెదరు. వీనిని గూర్చిన వివరములు కొంతవరకు హైకోర్టుజడ్జీలుగానున్న ఐ. సి. యస్. వారిని గూర్చి వ్రాయుపట్ల 268వ పుటలో చెప్పబడియున్నవి.

అలవెన్సులు: సీమకు పోయినఐ. సి. యస్. వారి కెల్లగకు సముద్రాంతర అలవెన్సు ఒసగబడును. ఇది నెల 1కి 30 పౌనుల వరకును నుండును. ఈ ఐరోపావారు సర్వీసులో నుండగా ఇంగ్లాండుకు పోయివచ్చుటకు రానుపోను నాలుగు ఫస్టుక్లాసు ఓడటిక్కెట్లు ఇవ్వబడును. ఇదిగాక మారకం తేడా నష్టపరిహారపు అలవెన్సుకూడా వీరికి వ్వబడును. ప్రభుత్వము వారి తప్పులకు ప్రజలు నష్టపడుచుండవలెను. ఇట్టి ఉద్యోగుల కివ్వబడు సౌకర్యములన్నియు కలిపి సాలుకు $1\frac{1}{4}$ కోట్ల రూపాయిలుండునని లీకమిషనువారు అంచనా వేసినారు. గాని ఆదాయపుపన్ను విధింపనందున మన దేశమునకు కలుగుచున్న నష్టముగాని సీమలో చెల్లింపబడు పింఛనులుగాని దీనిలో చేరలేదు. ఐరోపా ఉద్యోగులతోపాటు భారతీయోద్యోగులకు గూడా ఇండియాలో ప్రయాణపుఖర్చులు బత్తెము నిచ్చుచున్నారు. ఈ బాపతు కేంద్రగవర్నమెంటువారే సాలుకు 140 లక్షల రూపాయిలు ఖర్చుపెట్టుచున్నారని ఇంచ్కేప్ కమిటీ

వారు చెప్పియున్నారు. దీనికి రాష్ట్రీయప్రభుత్వములును రైల్వే శాఖయు తమఉద్యోగుల కిచ్చుదానితో కలిపినచో నీపద్దు మాత్రమే సాలుకు 5 కోట్ల రూపాయిలగును. ఈబత్తెములలో నిటీవల కొంతతగ్గింపు చేసినను ఆయుంకెలలో నిప్పుడుగూడ హెచ్చుతేడాయుండదు. ఈబత్తెములలో ఉద్యోగులు చాల సొమ్ము మిగుల్చుకొను చుండుట జగద్విఖ్యాతము. ఇదిగాక ఇంటిఅద్దె అలవెన్సు, హెడ్క్వార్టర్సు అలవెన్సు, లోకల్ అలవెన్సు, గ్రెయిన్ కంపెన్సేషన్ అలవెన్సు, పెండ్లి అలవెన్సు, స్పెషల్ఉద్యోగములందలి స్పెషల్ జీతములు ఇంక నెన్నో సౌకర్యములు వారికి కలవు.

vi

సివిలు మిలిటరీ ఉద్యోగుల 'కుటుంబముల పింఛనుఫండు'

ఐ. సి. ఎస్. వగైరా పెద్దజీతములుగల ఉద్యోగశాఖలకు వారికివ్వబడు పెద్దపింఛనులుగాక ఇతరఉద్యోగులకు లేని కొన్ని ప్రత్యేక సౌకర్యములు వీరికి కలవని ఇదివరకే చెప్పియున్నాము. 'సివిల్, మిలిటరీ ఉద్యోగుల 'కుటుంబ పింఛనుల ఫండు' అనబడునిధి వీరికొరకు చిరకాలముక్రిందట స్థాపింపబడినది. దానిలో నాలుగువిధములైన నిధులుకలిసియున్నవి. ఈయుద్యోగుల జీతములలోనుండి నెల కింతయని కంట్రిబ్యూషను పుచ్చుకొని దానికి మనప్రభుత్వము కొంతకలిపి యీఫండును వృద్ధి చేయుచుండును. ఇది పెరిగిపెరిగి నేను 120 లక్షల పౌనులు (సుమారు 18 కోట్లరూపాయిలు) అయినది. దీనిపైన సాలుకు నూటికైదుచొప్పున అయినవడ్డీ 90 లక్షలరూపాయిలు ప్రతి

సాలున భారత దేశప్రభుత్వ మిచ్చుచుండును. ఈఫండు యొక్క వివిధ ధర్మనిధుల నిర్వాహణమునుగూర్చి నూతన ఇండియా రాజ్యాంగ చట్టముయొక్క 273 వ సెక్షనులో కొన్ని కట్టుదిట్ట ములు చేయబడినవి. దీనినిగూర్చి ఇంకను కొన్ని బందోబస్తులు చేయుచు సభాయుతుడగు ఆంగ్లరాజు ఆర్డర్ ఇన్ కవున్సిలు జారీ చేయుట కధికారమివ్వబడినది. ఆప్రికాగ మొక ఆర్డరుకూడా ఇటీవల జారీచేయబడినది. ఈ ఫండు వడ్డీలోనుండి ఈ ఉద్యోగుల కుటుంబముల కివ్వబడు ఉపకార విరాళములు, వేతనములను గూర్చి తగు నిబంధనలుచేయబడి అమలు జరుపబడుచున్నవి.

ఈ సివిలు మిలిటరీ ఆఫీసర్ల కుటుంబముల పింఛనుఫండు యొక్క పుట్టుక చరిత్ర చాలా చిత్రమైనది. బ్రిటిష్ రాజ్యతంత్ర ప్రారంభమున మొగలాయి రాజప్రతినిధియు వంగరాష్ట్ర నవాబు నగు సురాజద్దౌలాపట్ల ద్రోహముచేసి క్లైవు అమిత ధనము లంచముగా గైకొని మీర్జాఫరును వంగరాష్ట్రనవాబుగ జేసియుండెను. క్లైవు 1765 లో మూడవసారి గవర్నరుగా వచ్చుచున్న సంగతి మీర్జాఫరు తెలిసికొని తన యవసానము సమీపించుచున్నందునను, తన కొమారునకు క్లైవు సహాయము చేయగలడను నాసతోను, క్లైవుకు 70 వేల నవరసులు చెందజేసి మీర్జాఫరు చనిపోయెను. అప్పటికే అన్యాయ విత్త సమార్జన మెంతయోజేసెనని క్లైవుపైన నింగ్లాండులో నేరము లారోపింపబడియుండెను. అందువలన నతడీ సొమ్మును స్వప్రయోజనముకొరకు కుపయోగించుకొనుటకు జంకి ఈ సొమ్మునొక ధర్మనిధిగా నేర్పరచి దానిపైన వచ్చిన

ఆదాయము కంపెనీప్రభుత్వకొలువులో పనిచేయు సివిలు మిలిటరీయుద్యోగులలో జబ్బుపడిగాని అపాయములవలన అశక్తులై గాని అసహాయులైనవారికిని వారికుటుంబములకును ఆకస్మిక మరణములందు వారియొక్క భార్యాబిడ్డలకును కొంత ద్రవ్య సహాయము చేయుటకు వినియోగింపుడని కంపెనీవారి వశము చేసెను. ఈ ధర్మనిధికి "క్లైవుఫండు" అని పేరువచ్చినది. తమ ఉద్యోగులకు తగుసహాయముచేయు బాధ్యత కంపెనీప్రభుత్వము వారికిగూడ కలదు. కాబట్టివారీసొమ్ముకునూటికెనిమిదివంతుల చొప్పున అదనముగా సొమ్ముకలిపి వృద్ధిచేసిరి. తరువాత భారత దేశ ఉన్నతోద్యోగులకు; ఐ. సి. ఎస్; మిలిటరీ; యుద్యోగులకు; వారివితంతువులకు, పిల్లలకు, వేరువేరు నిధులును కుటుంబ పింఛనుల నిధులు నేర్పరుపబడి ఉద్యోగుల జీతములనుండి ప్రతి నెలకు నీనిధులకుకొంతసొమ్ము చేర్చుచుందురు. ఇట్లు కోట్లకొలది రూపాయిలీనిధికిచేరెను. పార్లిమెంటు తన క్రింద కంపెని ప్రభుత్వమువారే ఈధర్మనిధిని చక్కగా నిర్వహించుచుండిరి. 1858 తరువాత ఇండియా ప్రభుత్వము ఈ బాధ్యత వహించెను. ఇంగ్లాండులో వడ్డీ రేటు చాలా చౌకగానున్నందున శాశ్వతముగా నీనిధిపైన సాలుకు నూటికైదు చొప్పున, మారకము రేటుతో నిమిత్తములేకుండా వడ్డీనిచ్చుబాధ్యత ఇండియా ప్రభుత్వము పైన వేయబడెను. ఈ సొమ్ము ఇంగ్లాండులోని ఉద్యోగుల కుటుంబములకు సక్రమముగా చెల్లింపబడుచున్నది. దీనిలాభములు ఐ. సి. యస్. వగైరా ఉద్యోగములలోని భారతీయులకు పూర్తిగా చెందకుండ వారికి వేరేఏర్పాటులు చేయుచు కొన్నినిబంధనలుకూడ చేయబడినవి.

III

భారతదేశ మిలిటరీ సివిలు ఉద్యోగులజీతములు అలవెన్సుల వృద్ధిచరిత్ర:

	మిలిటరీసైనికశాఖ			సివిలుసర్వీసుశాఖ		
	1913-14	1922-23	వృద్ధి	1913-14	1922-23	వృద్ధి
	(వేల రూపాయలు)					
అసలుజీతము.	రు 12,13,75	23,67,91	11,54,16	5,85,37	11,97,60	6,12,23
స్పెషల్ జీతము, లేక డ్యూటీ అలవెన్సు	84,63	1,19,29	34,66	4,22	16,25	12,03
నష్టపరిహారము లేక లోకల్ అలవెన్సు	1,44	1,40	0	13,51	29,93	16,42
ఇంటిఅద్దె	8	1,76	1,68	5,42	14,98	9,56
ప్రయాణపు అలవెన్సు	30,59	70,01	39,42	35,09	69,97	34,88
ఇతరఅలవెన్సులు	15,05	1,39,35	1,24,30	31,51	46,49	14,98
మొత్తము	13,45,54	26,99,72	13,54.18	67,512	13,75,22	7,00,10

వరా: ఇది ప్రొఫెసర్ కె.టి.షా గారిలెక్క. దీనిప్రకారము స్పెషల్ అలవెన్సులు ఎంత అభివృద్ధిచేయబడినవో చూడుడు: ఈ అభివృద్ధిగాక ఈఉద్యోగుల పింఛనులును సీమకు ప్రయాణ అలవెన్సులును చాలా అభివృద్ధి చేయబడినవి. ప్రభుత్వవ్యయము తగ్గించుటకు నియమింపబడిన ఇంచికేపుకమిటీ వారు 1922-23 లో కేంద్రప్రభుత్వాదాయము నుండి రైళ్ళ ఉద్యోగములుకు గాక తక్కినవారి కిచ్చుసొమ్ము (Staff) 1913-14 నాటికి 474966 నుండి 1922-23 లో 520762 కు అనగా నూటికి 10 వంతులచొప్పున హెచ్చుచేసిరి! ఈఅభివృద్ధి చాలకగాబోలును, లీకమీషనువారు అన్నిశాఖలయొక్క జీతములు, రెమిటెన్సు సౌకర్యములు, పింఛనులు, ఓడకేవుల అలవెన్సులు వృద్ధిచేయుటకు సిఫారసు జేసిరి!!

		జీతములు, రెమిటెన్సులు,	లక్షల రూ॥
I. C. S.		ఐ. సి ఎస్ వారికి	18.6
I. P. S		ఇండియన్ పోలీసుశాఖ వారికి	12.7
I. M. S	,,	మెడికల్ శాఖకు	7.0
I. E. S	,,	ఎడ్యుకేషనల్ విద్యాశాఖ (పురుషులు)	3.3
I. F. S	,,	ఫారెస్టు సర్వీసు	3.4
I.S.E.	,,	ఇంజనీర్లు	10.9
I. A.S	,,	ఆడిట్ (అకౌంట్లు)	.8
I.V.S	,,	వెటర్నరీ వారికి.	0.4
		మొత్తం రు	57.1
		ఓడకేవులు	25.0

ఇతరసర్వీసులకు 13 మొదలు 15 లక్షలరూ॥వరకు

ఐ. సి. ఎస్. వారి పింఛనులు 18. ల.

అన్‌కవెనంటెడ్ శాఖోద్యోగుల పింఛనులు 1.2

అభివృద్ధిమొత్తము అన్ని బాపతులు వెరసి: రూ 96.21 లక్షలు మొదలు 98.21 లక్షల రూపాయులవరకు నున్నది.

IV

జీతముల పూర్వ చరిత్ర.

గవర్నరుజనరలుకును గవర్నరులకును ఐ. సి. యస్. మిలిటరీశాఖలందలి భారతదేశముయొక్క ఆంగ్లేయోద్యోగులకును అత్యధిక జీతములు బత్తెములు నొసగబడుపద్ధతి క్రొత్తగా వచ్చినదికాదు. గవర్నరు జనరలుకు గవర్నరులకును కార్యాలోచన సభలందలి మెంబర్లకును, జడ్జీలకును ప్రథమము నుండియు నీ పెద్దజీతములేయుండెను. మిలిటరీశాఖలోను సివిలు శాఖలోను కంపెనీ పరిపాలనారంభమున సామాన్యజీతము లుండెనుగాని క్లైవు వారన్‌హేస్టింగ్సులు కొంత హెచ్చించిరి. ఉద్యోగులలో లంచగొండితనము మితిమీరగా జీతవృద్ధి చేయుట యవసరమని కారన్‌వాలిస్ ప్రభువు సిఫారసుచేయుగా వీరి జీతములింకను ఎక్కువగా వృద్ధిచేయుబడెను. 1858 లో నీ సివిలు మిలిటరీశాఖల ఉద్యోగనిబంధనలు సవరింపబడి జీత బత్తెములింకను వృద్ధిచేయుబడెను. 1914 సం॥ యుద్ధానంతరమిది మఱియు వృద్ధిచేయుబడినది. 1921 లో మాంటేగూసంస్కరణములవలన తెల్లదొరలతోపాటునల్లదొరలకుగూడజీతములు వృద్ధియయ్యెను. ఇదియే మన ఉద్యోగులజీతముల అభివృద్ధిచరిత్ర.

1833 వ సంవత్సరపు చట్టము ప్రకారము నియమింపబడిన లా మెంబరగు మెకాలేకు సాలుకు పదివేల పౌనులును 'లాకమిషనరు'గా నతనికి సాలుకింకను ఐదువేల పౌనులును జీతముగా నిర్ణయింపబడెను. ఈయదృష్టము పట్టు నాటి కీత డింగ్లాండులో సాలుకు రెండువందల పౌనులు సంపాదించుకొనుచుండెను! సుప్రీము కౌన్సిలుసభ్యునిజీతము 1853లో సాలుకు 80 వేల రూపాయిలుగా నిర్ణయించిరి. లెజిస్లేటీవ్ శాసన నిర్మాణ కార్యాలోచన సభ్యుని జీతము నెల 1 కి రు 4166-10-8 లుగ నిర్ణయించిరి. ఆ నాడు సాదరుకోర్టు చీఫ్ జడ్జికి సాలు 1 కి 48 వేల రూపాయిల జీతముండవలెనని సిఫారసుచేసియుండిరి. ఆనా డేశాఖలో చూచినను ఆంగ్లేయులే ఉద్యోగులుగా నుండినందువ ఆ యుద్యోగముల కిట్లత్యధిక జీతములు నిర్ణయింపబడుచుండెను. చిన్నజీతముల "నేటీవు" ఉద్యోగవర్గముయొక్క నియామకమునకు పార్లిమెంటువా రెట్టి ఏర్పాటును చేయలేదు. అందువలన వీరికెట్టి హక్కులులేవు. ఈ అత్యల్పపు జీతగాండ్రసంఖ్యకు లెక్కలేదు. కొంచెము పెద్దజీతగాండ్రుకూడ కొంతమంది 1835 తరువాత సియమింపబడిరి. గాని ఈ ఉద్యోగములన్నియు ఇండియాలోని ప్రభుత్వము వారి దస్తూరాధర్మ్మములపైన నాధారపడియుండెను. 1861 లో చేయబడిన సివిలుసర్వీసు చట్టము ప్రకార మప్పటికి నిర్మింపబడియున్న ఆంగ్లేయుల పెద్దయుద్యోగవర్గములతోపాటు 'నేటీవు' ఉద్యోగుల చిన్నయుద్యోగములనుకూడా ప్రభుత్వము వారు మంజూరుచేసిరి.

ఆంగ్లేయులు భారతీయులుగల ఈ పెద్ద చిన్న యుద్యోగముల యొక్క తారతమ్యము అప్పటికి నిప్పటికి నొకేతీరున నున్నది.

1913 ఏప్రిలులో కేంద్ర రాష్ట్రీయ ప్రభుత్వము యొక్క వివిధ శాఖలందలి ఉద్యోగులలో (ఆంగ్లోఇండియనులు సహా) బ్రిటిషువారును, భారతీయులును ఈ క్రింది దామాషా ప్రకారముండిరి:—

నెలకు రు 200-0-0 ల జీతముగల ఉద్యోగులసంఖ్య ఆ నాటికి 11064. దీనిలో ఆంగ్లోఇండియనులు బ్రిటిషువారు 6491 మంది అనగానూటికి 59. భారతీయులు 4573 అనగా నూటికి 41. ఇంకను కొన్ని తప్సీళ్లు ఈక్రింద నొసగబడినవి.—

నెల 1 కి జీతము రూపాయిలు	ఆఉద్యోగములలో నూటికెందరు ఇంగ్లీషువారు ?	నూటి కెందరు భారతీయులు	నూటికెందరు ఆంగ్లో ఇండియనులు
200—300	12%	64%	24%
300—400	19%	62%	19%
400—500	36%	49%	15%
500—600	58%	31%	11%
600—700	54%	36%	10%
700—800	78%	14%	8%
800—900	73%	21%	6%
900—1000	92%	4%	4%

ఇది ప్రొఫెసర్ కె. టి. షా గారి లెక్క.

(Sixty years of Indian Finance - page. 121)

V

1858 నాటి భారతదేశప్రభుత్వోద్యోగులజీతములు :

1876 నాటికి మద్రాసులో నుండిన ఉద్యోగముల స్కేలును చూచినచో ఆకాలమున తక్కినచోట్ల జీతము లెట్లుండెనో తెలియును. ప్రభుత్వోద్యోగియగు సి. డి. మెక్లీన్‌గారిచే తయారుచేయబడి మద్రాసు ప్రభుత్వమువారిచే 1879 లో ప్రచురింపబడిన మద్రాసురాజధానియొక్క పరిపాలనవివరముల గ్రంథమునకు అనుబంధముగ నీక్రింది జాబితా చేర్చబడినది.

	ఉద్యోగము	జీతము నెలకు రూ॥
1	గవర్నరు	10666-10-8
2	మద్రాసు హైకోర్టుయొక్క ప్రధాన న్యాయమూర్తి (చీఫ్‌జస్టిస్)	5000-0-0
3	బిషప్పు	2133-5-4
4	గవర్నరుయొక్క కౌన్సిలుమెంబరు	5333-5-4
5	సాధారణజడ్జీలు	3750-0-0
6	గవర్నమెంటు చీఫ్‌సెక్రిటరీ	3750-0-0
7	గవర్నమెంటు అండర్‌సెక్రిటరీ	1050-0-0
8	గవర్నమెంటురివిన్యూశాఖ సెక్రిటరీ	3125-0-0
9	గవర్నమెంటురివిన్యూ అండర్‌సెక్రిటరీ	1000-0-0
10	డి. పి. డబ్లియు. సెక్రిటరీ	2250-0-0
11	(పల్లంసాగు) ఇరిగేషన్‌జాయంటుసెక్రటరీ	1200-0-0
12	గవర్నమెంటుమిలిటరీ సెక్రిటరీ	2500-0-0

		నెలవు రూ
13	శాసననిర్మాణ న్యాయవిచారణశాఖ అసిస్టెంటు సెక్రెటరీ	800-0-0
14	గవర్నరు ప్రైవేటు సెక్రెటరీ	1500-0-0
15	అకవుంటెంటుజనరలును పేపరు కరెన్సికమీషనరును.	3000-0-0
16	డిప్యూటీ అకవుంటెంట్ జనరల్ రు 1000 మొ॥	1500-0-0 వ॥
17	డిప్యూటీఅకవుంటెంట్ జనరల్ యొక్క అసిస్టెంటు 800 మొ॥	1000-0-0 వ॥
18	అకవుంటెంటు జనరలుయొక్క అసిస్టెంటుకు రు 400 మొదలు	600-0-0 వ॥
19	డిప్యూటీ పేపర్ కరెన్సికమీషనరు యొక్క అసిస్టెంటు	100-0-0
20	అన్ కవనెంటెడ్ సివిల్ సర్వీసుపరీక్షల కమీషనరుయొక్క సెక్రెటరీ	350-0-0
21	(కలెక్టరు) అసిస్టెంటుల పరీక్షల కమిటీయొక్క సెక్రెటరీ	100-0-0
22	ఖగోళవాతావరణ శాఖసూపరింటెండెంటు	1050-0-0
23	తిరువాన్కూరు రెసిడెంటు	2800-0-0
24	తిరువాన్కూరు రెసిడెంటుయొక్క అసిస్టెంటు	600-0-0
25	రైల్వేలకన్సల్టింగు ఇంజనీరు	2000-0-0
26	రైల్వేకన్సల్టింగు డిప్యూటీ ఇంజనీరు	600-0-0

27	కన్సల్టింగు ఇంజనీరు (ఇరిగేషను కెనాల్ కంపెనీ)	నెలకు రూ 1000-0-0
28	చెపాకుగవర్నమెంటు ఏజంటు	525-0-0
29	(ట్రాన్సులేటర్లు) అరవము తెలుగు పెర్షియన్ హిందూస్తాని	300-0-0
30	(ట్రాన్సులేటర్లు) కన్నడముమళయాళము	250-0-0
31	సెంట్రల్ మ్యూజియంసూపరింటెండెంటు	[illegible]00-0-0
32	సింకోనాతోటల సూపరింటెండెంటు	500-0-0
33	డయసీస్ ఆర్చిడీకన్రీల రిజిస్ట్రారు	213-5-4
34	వివాహములరిజిస్ట్రారు మద్రాసుపట్టణము	50-0 0
35	సీనియర్ ఛాప్లిను (ప్రెసిడెన్సీలో నెల 1కి 130-0-0 యింటిఅద్దెగాక)	800-0-0
36	జూనియర్ చాప్లిను (రు 130-0-0 అద్దెగాక)	500-0-0
37	పోష్టుమాష్టరు జనరల్ రు 1,500 మొ॥	1750-0-0 వ॥
	ఇనస్పెక్టింగు పోస్టుమాష్టరు	700-0-0
39	మద్రాసు పోస్టుమాష్టరు 600 మొదలు	900-0-0 వ॥
40	డైరెక్టరు ఆఫ్ పబ్లికు ఇన్స్ట్రక్షను 2000 మొదలు	2250-0-0

41 ఇన్స్పెక్టర్సు (స్కూల్సు), కాలేజీ ప్రిన్సిపాల్సు, ప్రొఫెసర్లు:

మొదటి తరగతి	1000 మొదలు	1250-0-0
రెండవ తరగతి	800 మొదలు	1000-0-0
మూడవ తరగతి	700 మొదలు	800-0-0
నాలుగవ తరగతి	500 మొదలు	700-0-0

		నెలకు రూ.
41(ఎ)	4 వ క్లాసు స్కూళ్ళ ఇనస్పెక్టరు 600 మొ॥	700-0-0
42	ఇంగ్లీషు, లెఖ్ఖల అసిస్టెంటు ప్రొఫెసరు	350-0-0
43	రసాయనశోధకుడు కెమిస్ట్రీ ప్రొఫెసరు	1250-0-0(ఏ)
44	మద్రాసు యూనివర్ సిటి రిజష్ట్రారు	300-0-0
45	మెడికలు కాలేజి ప్రిన్సిపాలు, జనరలు ఆసుపత్రి ఫిజిషన్	1600-0-0
46	నార్మలు స్కూలు ప్రిన్సిపాలు	600-0-0
47	సివిలు ఇంజనీరింగు కాలేజి పిన్సిపాలు	600-0-0 (బి)
48	ప్రావిన్షియలుస్కూలు హెడ్‌మాష్టరు	500-0-0
49	స్కూలు ఆఫ్ ఆర్ట్సుసూపరింటెండెంటు	500-0-0
50	డిస్ట్రిక్టుయింజనీరు 600-0-0 మొ॥	700-0-0 వ॥
51	ఫస్టుఅసిస్టెంటు యింజనీరు	300-0-0
52	సెకండు అసిస్టెంటుఇంజనీరు	150-0-0
53	రిజిస్ట్రేషన ఇనస్పెక్టరుజనరల్	1500-0-0
54	మద్రాసు అస్యూరెన్సుల రిజష్ట్రారు	400-0-0
55	మద్రాసుహైకోర్టుఅప్పీలుసైడురిజిస్ట్రారు	1600-0-0
56	మద్రాసు హైకోర్టు అప్పిలెటుసైడు డిప్యూటిరిజిస్ట్రారు	700-0-0
57	అడ్వకేటు జనరలు	2187-8-0 (సి)
58	అడ్మినిస్ట్రేటర్ జనరలు	300-0-0
59	సాలిసిటరు	1225-0-0
60	గవర్నమెంటు ప్లీడరు	500-0-0

		నెలకు రూ.
61	హైకోర్టు ఒరిజనల్ సైడ్ రిజిస్ట్రారు	1500-0-0
62	హైకోర్టు ఒరిజనల్ సైడ్ డిప్యూటిరిజిస్ట్రారు	600-0-0(డి)
63	హైకోర్టుఒరిజనల్ సైడ్ లారిపోర్టర్	400-0-0
64	షెరిఫ్	898-0-0
65	క్లెర్కు-ఆఫ్ దిక్రివును మరియు క్రివును పాసిక్యూటరు	800-0-0
66	డిప్యూటి క్లార్కు ఆఫ్ దిక్రివును	175-0-0
67	జడ్జిగుమస్తా	550-0-0
68	కొరోనరు	350-0-0(ఇ)
69	మద్రాసు స్మాలుకాజుల ఫస్టుజడ్జి	రు 2000-0-0
70	మద్రాసు స్మాలుకాజుల రెండవజడ్జి	1000-0-0
71	మద్రాసు స్మాలుకాజుల జడ్జి గుమాస్తా నాల్గవజడ్జి	500-0-0
72	మద్రాసు స్మాలుకాజులజడ్జి అసిస్టెంటు గుమాస్తా; క్యాషియరు	300-0-0
73	మద్రాసు పోలీసుఇన్స్పెక్టర్ జనరలు	2500-0-0
74	మద్రాసు పోలీసుఇన్స్పెక్టర్ జనరల్ అసిస్టెంటు	900-0-0
75	మద్రాసు పోలీసుడిప్యూటీ ఇన్స్పెక్టర్ జనరల్	1200-0-0
76	పోలీస్ సూపరింటెండెంటులు 1, 2, 3 తరగతులు	700, 800, 1000-0-0

		నెలకు రూ
77	అసిస్టెంటు పోలీసుసూపరెంటెండెంట్	500-0-0
78	జైళ్ల ఇన్స్పెక్టర్ జనరలు	1833-5-4
79	సెంట్రల్ జైళ్ల సూపరెంట్లు 1, 2 క్లాసుల 550-700 మొదలు 700 -	950-0-0
80	మద్రాసు పోలీసుకమీషనరు	1500-0-0
81	మద్రాసు డిప్యూటీపోలీసు కమిషనర్	750-0-0
82	మద్రాసు డిప్యూటీపోలీసు కమిషనర్ (ఇంకొకడు)	500-0-0
83	మద్రాసుపోలీసు మేజస్ట్రీటు	800-1000-1200-0-0
84	కంటోన్మెంట్ మేజస్ట్రీటు	700-0-0
85	జిల్లాసెషన్సుజడ్జి	2333-5-4
86	సబుజడ్జి	500-0-0
87	జిల్లామునసబులు 1,2,3 క్లాసులు	200,250,300-0-0
88	రివిన్యూబోర్డు ఫస్టుమెంబరు	4000-0-0
89	రివిన్యూబోర్డు సెకండుమెంబరు	3408-5-4
90	రివిన్యూబోర్డు మూడవమెంబరు	3016-10-8
91	రివిన్యూబోర్డుసెక్రిటరీ	2000-0-0
92	రివిన్యూబోర్డు సబుసెక్రిటరీ	1500-0-0
93	సీ కస్టమ్సు డిప్యూటీకలెక్టరు	700-0-0
94	అప్రియిజర్	500-0-0
95	అసిస్టెంట్ అప్రియిజర్	300-0-0
96	డిప్యూటీకలెక్టర్లు 1, 2, 3, 4 క్లాసులు	250, 350, 500, 600-100

			నెలకు రూ.
97	శానిటరీకమీషనరు		2000-0-0
98	హెల్తుఆఫీసరు (ఎఫ్)		800-0-0
99	గవర్నమెంటుబుక్సుక్యూరేటరు, రిజిస్ట్రార్ ఆఫ్‌బుక్సు (జి)		200-0-0
100	రివిన్యూసెటిల్మెంటు డైరెక్టరు (ఐ)		2837-8-0
101	రివిన్యూసెటిల్మెంటు డిప్యూటీ డైరెక్టరు (ఐ) 700-0-0 మొ॥		1200-0-0
102	రివిన్యూసెటిల్మెంటు అసిస్టెంటు డైరెక్టరులు 1, 2 క్లాసులు రు 325 లు		425-0-0
103	సాల్టురివిన్యూ కమీషనరు (హెచ్)	రు 2000	2500-0-0
104	సాల్టు రివిన్యూడిప్యూటీ కమీషనరు	(ఐ) 1200-0-0	1400-0-0
105	సాల్టురివిన్యూకమీషనరుకు పర్సనల్ అసిస్టెంటు		500-0-0
106	రివిన్యూ సర్వేసూపరింటు	సివిలు 1500-0-0	మిలిటరీ 1800-0-0
107	ఫస్టుక్లాసు రివిన్యూ సర్వే డిప్యూటీ సూపరింటు	1100-0-0	1400-0-0
108	సెకండ్‌క్లాస్ రివిన్యూసర్వే డిప్యూటీ సూపరింటు	750-0-0	1200-0-0
109	రివిన్యూ సర్వే అసిస్టెంటు సూపరింటు 1 వ క్లాసు	650/-	900-0-0

110	రివిన్యూసర్వే అసిస్టెంటు సూపరెంటు 2 వ క్లాసు 425/-	నెలకు రూ. 600-0-0
111	స్టాంపులు, స్టేషనరీల సూపరెంటు	1000-0-0
112	ఫారెస్టు ఇన్‌స్పెక్టరు	1400-0-0
113	ఫారెస్టు డిప్యూటీ సూపరెంట్లు 1, 2, 3, 4 క్లాసులు 250, 350, 500,	700-0-0
114	ప్రొబేషనరు	200-0-0
115	గంజాం,విశాఖపట్నం కలెక్టరు ఏజెంటు	2500-0-0
116	తంజావూరు కలెక్టరు, ఏజెంటు (ఐ)	2583-5-4
117	తంజావూరు కలెక్టరు (ఐ)	2333-5-4
118	నీలగిరి కమీషనరు (ఐ)	2000-0-0
119	సబు, ప్రిన్సిపాల్ అసిస్టెంటు (ఐ)	1166-10-8
120	హెడ్‌సీనియర్, స్పెషల్ అసిస్టెంటు; అసిస్టెంటు కమీషనరు (జె)	733-5-4
121	పరీక్షలుప్యాసైన అసిస్టెంటు కలెక్టరు	525-0-0
122	మాస్టర్ అటెండెంట్ షిప్పింగు రిజిస్ట్రారు	1500-0-0
123	డిప్యూటీ మాస్టర్ అటెండెంటు, మర్కెంటైల్ మెరైన్‌ఆఫీసు సూపరెంటు, స్టోరుకీపరు, పోర్టుకన్సర్వేటరు	700-0-0
124	మాస్టర్ అటెండెంటుకు ఫస్టుఅసిస్టెంటు	650-0-0

		నెలకు రూ.
125	మాస్టర్ అటెండెంటుకు రెండవ అసిస్టెంటు, గవర్నమెంటు షిపింగు సర్వేయరు, మైగ్రేషన్ (వలస) సర్వేయరు	350-0-0
126	పీర్ మాస్టర్	225-0-0
127	డైవింగుబెల్ సూపరెంటు	150-0-0
128	ట్యూటికారిన్ పోర్టు ఆఫీసరు పెరల్సు బ్యాంకుసూపరెంటు	500-0-0
129	కొచ్చిను, కాకినాడ, కళ్ళికోట పోర్టు ఆఫీసర్లు ఒక్కొకరికి	350-0-0
130	నాగపట్నం, గోపాలపూర్ పోర్టుఆఫీసర్లకు	300-0-0
131	భీమునిపట్నం, బందరు, విశాఖపట్నం, పాంబన్, పోర్టు ఆఫీసర్లుకు	200-0-0
132	ప్రొటెక్టర్ ఆఫ్ ఇమిగ్రెంట్సు	250-0-0
133	పాండుచెరీ కాన్సులర్ ఏజెంటు	250-0-0
134	కారికల్ కాన్సులర్ ఏజెంటు	200-0-0
135	ఇమిగ్రెంట్సు మెడికల్ ఇన్‌స్పెక్టరు	200-0-0

* పైన వ్రాయబడిన యుద్యోగులలో నీక్రిందచూపబడిన రిమార్కులుగలవారికి క్రిందచెప్పబడిన సౌకర్యములు గలవు.

(ఏ) ఈయుద్యోగికి నెల 1 కి రు 125 లు ఇంటిఅద్దెకూడాయివ్వబడును.

(బి) ఈ హోదాలో ప్రస్తుతమున్నఉద్యోగికి రు 1002-4-0 లు జీతము కలదు.

(సి) ఈ ఉద్యోగికి రు 115 లు ఆఫీసు అలవెన్సుకలదు.

(డి) ఈ హోదాలో ప్రస్తుతమున్న ఉద్యోగికి పర్సనల్ అలవెన్సు రు 200 లు ఇవ్వబడుచున్నది.

(ఈ) ఈతనికి పల్లకీ అలవెన్సు క్రింద రు 80 లు కలదు.

(ఎఫ్) ఇతనికి లాకౌ అనుపత్రియుద్యోగముకూడా చేయుచున్నందుకు రు 100 లు అదనముగా ఇవ్వబడుచున్నది.

(జి) ఈహోదాలో ప్రస్తుతమున్న ఉద్యోగికి 65-0-0 ఆఫీసు అలవెన్సున్ను పుస్తకముల అమ్మకముపైన నూటికి $7\frac{1}{2}$ చొప్పున కమీషన్నుకూడా ఇవ్వబడుచున్నది.

(హెచ్)ఇతనికి నెలకు రు 250 లు ప్రయాణపుబత్తెము నిర్ణీతముగా నివ్వబడుచున్నది.

(ఐ) ఈ ఉద్యోగికి డేరాఖర్చులక్రింద నెలకు 87-8-0 లు నిర్ణయింపబడినది.

(జే) డేరాకొరకు నెలకు 42-0-0 ఇంటి అద్దె రు 35-0-0 లు

బత్తాలు:

స్మాలుకాజు జడ్జీలకు రోజు 1 కి రు 4-0-0 లున్ను, మైలు 1 కు 0-1-0 ప్రయాణము ఖర్చులును, ఇవ్వబడుచుండెను. ఫస్టు సెకండుక్లాసు డిప్యూటీ కలెక్టర్లకు రోజు 1 కి 3-0-0 లు బత్తాలును, 3, 4 తరగతుల వారికి రోజు 1 కి 2-0-0 బత్తాలును ఇవ్వబడుచుండెను. హుజూరు డిప్యూటి సెటిల్మెంటు ఉద్యోగులకు వారివారి జీతములనుబట్టి రోజుకు 0-2-0 మొదలు 1-8-0 వరకు కలదు. నౌకర్లకు 0-1-0. చొప్పున దినబత్తెము లివ్వబడు చుండెను.

మూడవ అనుబంధము

మింటోమార్లే రాజ్యాంగసంస్కరణలు

శాసనసభలకు ప్రజాప్రతినిధులను ఎన్నుకొను హక్కును కోరుచు కాంగ్రెసుమహాసభ చాల తీర్మానములను చేసియుండెను. మఱియు కార్యనిర్వాహకసభలందు భారతీయులుండవలెనని కూడా కోరియుండెను. ఈ రెండుసంస్కరణములును రాజ్యాంగ ప్రణాళికలలో చేర్చినచో మితవాదులు తృప్తిజెందుదురని నాటి రాజ్యాంగ కార్యదర్శియగు మార్లే వైస్రాయియగు మింటో ప్రభువు 1909 లో ఆప్రకారము గావించిరి. ప్రభుత్వము వారి పాచిక పారినది. ఈరాజ్యాంగ సంస్కరణలను వీని ప్రకారము ఏర్పడిన శాసనసభలను ఈ మితవాదిప్రముఖులు మహాప్రసాద మని కన్నుల కద్దుకొనిరి. ఆశాసనసభలలో ప్రవేశించి ప్రభుత్వమునకు కృతజ్ఞులై ప్రభుత్వము వారికి ప్రత్యుపకారముగా ముద్రణాలయముల చట్టమనబడు స్వాతంత్ర్యనిరోధక శాసనము నొకదానిని వెంటనే 1910 లోనే శాసించుటకు తోడ్పడిరి. దీనివలననే విడదీసి పాలించు ప్రభుత్వరాజ్యతంత్రమెట్లు సఫలతగాంచినదీ బోధపడగలదు. ఈచట్టమువలన రాజద్రోహ నేరములను గావించునట్లు ప్రభుత్వము నిర్ణయించు పత్రికల ధరావతులను ముద్రణాలయములనుగూడ ప్రభుత్వము వశము జేసికొనుమరతులుగూడ చేర్చబడెను. ఇట్లు భారతదేశ ప్రజలకు పూర్తిగా వాగ్బంధముగూడ చేయబడెను. ఈసభల సహాయముతో 1911 లో రాజద్రోహకర సభాసమావేశము గూడ చేయబడెను.

మింటోమార్లే రాజ్యాంగసంస్కరణలుచేసిన మార్పులు :

1909 వ సంవత్సరపు క్రొత్తచట్టమువలన శాసనసభల నిర్మాణమునందు ముఖ్యమైనమార్పులుచేయబడెను. గవర్నరు జనరలుసభలో పూర్వము సభ్యులసంఖ్య 16, ఇప్పుడు 60మందికి వృద్ధిచేయబడెను. ఈసభ్యులలో కొందరు గవర్నరు జనరలు నియమించినవారు; కొందరు రాష్ట్రశాసనసభలలోని ప్రజా ప్రతినిధులెన్నుకొనిన సభ్యులు నుందురు.

1912 లో మరికొన్ని సంస్కరణములు చేయబడగా ఈ 60 మందిలో గవర్నరుజనరలు కార్యాలోచన సభలోని 6 మంది సభ్యులును ఆశాసనసభ సమావేశమగు రాష్ట్ర ప్రభుత్వాధ్యక్షుడును సర్వసేనానియుగాక ఇంకా 33 మంది నియామకసభ్యులు నుందురు. వీరిలో 28 మంది ఉద్యోగులు 5 గురు ఇతరులు కలరు. రాష్ట్రశాసనసభ్యులలోని ప్రజాప్రతినిధులెన్నుకొన్నవారు 6 మంది, మహామ్మదీయు లెన్నుకొన్న వారు 5, మహామ్మదీయ జమీందారుల ప్రతినిధి యొకడు, వర్తకసంఘము (చేంబర్సు ఆఫ్ కామర్సు) ఎన్నుకొన్న వారు 2—ఇట్లు ఈ సభలో ప్రజాప్రతినిధులకన్న నియామకులగు ఉద్యోగసభ్యులే హెచ్చుమందిగా నుండిరి. మఱియు ప్రత్యేక నియోజకవర్గముల వలన ఎన్నుకొనబడినవారు పరస్పర విరోధులుగనుందురు. గవర్నరు జనరలు ప్రభుత్వము వారి నిరంకుశాధికారమున కెట్టి లోపము నుండదు. రాష్ట్రశాసనసభలకుప్రతినిధుల నెన్నుకొనుహక్కు మునిసిపాలిటీలకు జిల్లాబోర్డులకు జమీందారులకు వర్తకసమ్మేళనములకు తేయాకు కాఫీ

తోటలవారికి ఒసగబడెను. మహమ్మదీయులకు ప్రత్యేక నియోజకవర్గము నేర్పరుపబడెను. ఇట్లు విడదీసి పాలించు పద్ధతి శాసనసభలో నెలకొల్పబడెను. మదరాసు బొంబాయి శాసనసభలందు మొత్తముసభ్యులు 50 మంది యుండవచ్చును. పంజాబు బర్మాలలో 30 మంది; అందులో ముగ్గురు గవర్నరులయొక్క కార్యనిర్వాహక సభ్యులు, 21 మంది నియామక సభ్యులు. దీనిలో 16మంది ఉద్యోగులు, 2 నిపుణులు, 21మంది ఎన్నుకొనబడు ప్రతిధులు నుందురు. వంగరాష్ట్రమున 28 మంది ఎన్నుకొనబడు ప్రతినిధులు 20 మంది నియామకులు 2 మంది నిపుణులు 3 గ్గురు కార్యనిర్వాహక సభ్యులు నుందురు.

శాసనసభలఅధికారములు:

(i) ప్రభుత్వముయొక్క (ఫైనాన్షియల్) ద్రవ్య వ్యవహారముల అంచనాను ముందుగా గవర్నరు జనరలు శాసనసభలో ప్రవేశపెట్టుదురు. అంతట శాసన సభలోని ఏ సభ్యుడైనను ఆ అంచనాలోని పన్నులవిధానములోమార్పునుగూర్చి క్రొత్త రుణములను రాష్ట్రములకిచ్చు గ్రాంటులనుగూర్చిన సంస్కరణ తీర్మానములునుప్రవేశపెట్టవచ్చును. అంతట ప్రభుత్వసభ్యులు పంజాయిషీ చెప్పుదురు. ఈ శాసనసభచేయు తీర్మానములు కేవలము సలహాలేగాని ప్రభుత్వము అమలుజరిపితీరవలసిన నిర్బంధము లేదు. తరువాత ఫైనల్ బడ్జెటు (ఆదాయ వ్యయ పట్టిక) ప్రవేశపెట్ట బడినప్పుడు దానిని చర్చించవచ్చునేగాని దానినిగూర్చి ఏ తీర్మానమును ప్రవేశ పెట్టరాదు. సైనిక రాజకీయ రాష్ట్రీయ వ్యవహారములను గూర్చి చర్చించ రాదు.

రివిన్యూ అను పద్దు క్రింద స్టాంపులు సుంకములు విధింపబడిన పన్నులు, కోర్టులు; ఖర్చుపద్దుక్రింద అసైన్మెంటులు కంపెన్సేషనులు ఋణముపైన వడ్డీ; మత వ్యవహారములఖర్చు; ప్రభుత్వ రైళ్ళను గూర్చియు చర్చింపరాదు. గవర్నరు జనరలు లా ప్రకారము చేయ వీలులేని వ్యవహారములనుగూర్చియు చర్చింపరాదు. విదేశ వ్యవహారములు సంస్థాన వ్యవహారములు చర్చింపరాదు. శాసనసభ అధ్యక్షుడే తీర్మానమునైనను ప్రజాభిప్రాయమునకు విరుద్ధమని త్రోసివేయవచ్చును; లేదా రాష్ట్రసభలో చేయబడవలెననియు త్రోసివేయవచ్చును.

(ii) రాష్ట్రీయద్రవ్య వ్యవహారములను గూర్చి యిట్లు జరుపబడుచుండును. గవర్నరు శాసనసభలో బడ్జెటు ప్రవేశపెట్టబడగానే రాష్ట్రములకు సంబంధించిన 5 వేల రూపాయిలకు పైబడిన ఖర్చులనుగూర్చి రాష్ట్రీయశాసనసభలోని ప్రతినిధి సభ్యులునుఉద్యోగులును చేరినగముగానుండు కమిటీలు దానిని పరిశీలించును. తరువాత నిది గవర్నరుజనరలు ప్రభుత్వమున కంపబడి పెద్దబడ్జెటు పట్టికలో చేర్చబడి పైన చెప్పబడిన విధముగా చర్చింపబడును. పైన చెప్పబడిన సందర్భములో రాష్ట్రశాసనసభలకు ద్రవ్యవ్యవహారములను చర్చించు అధికారముగూడ లేదని తేలుచున్నది.

(iii) ప్రజాక్షేమమునకు సంబంధించిన విషయములను గూర్చి శాసనసభలందు తీర్మానములు ప్రవేశపెట్టుటకుగూడ అధికారము గలిగింపబడెను. అయితే గవర్నరుజనరలు సభవారు ఆశాసనసభకు శాసనముచేయుట కధికారములేని వ్యవ

హారములను గూర్చిన చర్చలు చేయరాదు. విదేశవ్యవహార ములు స్వదేశసంస్థానములు కోర్టునిర్ణయములు వీనినిగూర్చియు చర్చింపరాదు. ప్రజాక్షేమమునకు విరుద్ధమనిగాని 'రాష్ట్ర శాసనసభలోనే ప్రవేశపెట్టబడవలెననిగాని' అధ్యక్షు డే తీర్మా నమునైనను త్రోసివేయవచ్చును. తీర్మానములు సవరణచేయ బడవచ్చును. ఇట్టి తీర్మానములు శాసనసభవా రామోదించి నను కేవలము సలహాలుగానే యుండునుగాని ప్రభుత్వము శిరసావహించవలెనను నియమములేదు.

(iv) విదేశవ్యవహారములు సంస్థానములు కోర్టుతీర్పు లను గూర్చిన విషయములుగాక తక్కినవిషయములను గూర్చి శాసనసభలో సభ్యులు ప్రశ్నలువేయుటకు అధికారమివ్వ బడెను. వానినిగూర్చి ఇంకను అదనపుసవాళ్లను ఇతరసభ్యులు వేయవచ్చును. అయితే వీనికి ప్రభుత్వసభ్యుడు జవాబుచెప్ప వలెనను నిర్బంధములేదు. దీనిని త్రోసివేయుటకుగూడ అధ్య క్షుని కధికారముకలదు. రాష్ట్రశాసనసభలకుగూడ ఇట్టి అధి కారమే యివ్వబడెను. ఈశాసనసభలందు జరుగు చర్చల కాలమును తగ్గించుటకుగూడ అధ్యక్షున కధికారమివ్వబడెను.

కార్యనిర్వాహకసభలు:—

1909 వ సంవత్సరపు చట్టమువలన మదరాసు బొంబా యిరాష్ట్రములందు కార్యనిర్వాహకసభలందు నలుగురు సభ్యులు నియమింపబడునట్లు ఏర్పాటుచేయబడెను. ఈసభకు నియమింపబడువారిలో నిరువురు 12 సంవత్సరములు అనుభ వముగల ఉద్యోగులుండవలెనను నియమముచేయబడెను. వంగ

రాష్ట్రమునగూడా కార్యాలోచనసభ యేర్పడెనుగాని లెఫ్టి నెంటు గవర్నరుల పరగణాలకట్టివిలేవు. ఈచట్టము చేయబడిన పిదపగవర్నరు జనరలు కార్యాలోచనసభలో నొకభారతీయుని గూడ నియమించి మితవాదులను సంతుష్టిపరచిరి. ఈ ఉద్దేశ్య ముతోనే ఇండియా రాజ్యాంగ కార్యదర్శి ఆలోచనసభకు ఇరువురు భారతీయులు నియమింపబడిరి. మఱియు మదరాసు బొంబాయిరాష్ట్ర గవర్నరుల కార్యాలోచన సభలయందు గూడ నిట్లే ఒక్కొక భారతీయసభ్యుడు నియమింపబడెను.

సంస్కరణల స్వభావము: ఈ మార్పులను చేయు టలో పార్లిమెంటరీ ప్రజాప్రభుత్వ పద్ధతులను గాని, బాధ్యతాయుత ప్రజాప్రతినిధ్య స్వపరిపాలనమును గాని భారతీయుల కొసగు తలంపు బ్రిటీషువారి కెన్నడును లేదు. ఈ మార్పువలన అట్టి పరిణామము గలుగునని తోచినచో వారీ సంస్కరణములను గావించియుండరు. దేశ ములో ప్రభుత్వముపట్ల విరోధభావము ద్వేషభావము ప్రబలి అరాజకవిప్లవోద్యమము నుదయించి చెలరేగుచున్నందున వానిని అరికట్టుటకును నిర్బంధవిధానముతోపాటు దేశములో ప్రభుత్వమునకు తోడ్పడగల శక్తులనెల్ల నేకముజేసి ప్రభుభక్తిపరులను చేరదీసి భారతదేశ నిరంకుశ ప్రభుత్వము నింకను బలవంతముగా జేసికొనవలెననియే వారి యుద్దేశ్యము. అందుకొరకు గావలసిన కట్టుబాటులనెల్ల గావించుకొనిరి. ఈ రాజ్యాంగమువలన ప్రజాప్రతినిధులకట్టి హక్కులను కలుగ లేదు. ఎట్టిహక్కులు కలిగింపవలెననియు వారి యభిమతము

కాదు. ఈ రాజ్యాంగమువలన భారతదేశ నిరంకుశ పరిపాలానా విధానములో నావంతయైన మార్పుకలుగలేదు. బ్రిటీషు సామ్రాజ్య లాభవిధానమునందు కొరంతకలుగలేదు. ప్రభుత్వము నాశ్రయించు జమీందారులు మితవాదులు ధనవంతులు శాసనసభలందుజేరి వారి మెప్పు బడయ ప్రయత్నింపసా`రి. ఇది త్వరలోనే విదితమయ్యెను. 1910 లో నీ శాసనసభవారు దేశప్రజల అభిప్రాయ ప్రకటనను అణచివేయగల తీవ్రనిబంధనలతో ప్రెస్సుచట్టమును చేయుటకు బుద్ధిపూర్వకముగా తోడ్పడిరి. దేశములోని రాజకీయ మితవాదులను సంతృప్తిపరుప జూచుకార్యము లింకను కొన్ని చేయుబడెను. 1912 లో జరిగిన డిల్లీదర్బారులో వంగరాష్ట్ర విభజన రద్దు చేయబడెను.

నాలుగవ అనుబంధము:

మాంటేగు రాజ్యాంగసంస్కరణము

1919 సం॥ హిందూదేశ రాజ్యాంగచట్టము ప్రకారము భరతఖండముయొక్క పరిపాలనమునకు ఇంగ్లాండులోని ప్రధాన ప్రభుత్వాధికారి బ్రిటీషు నృపాలుని మంత్రిమండలిలో నొకడగు హిందూదేశ రాజ్యాంగమంత్రి (Secretary of State for India). ఈతడు పార్లమెంటువారికి బాధ్యతకల కార్యనిర్వాహకమంత్రి యగుటవలనను, బ్రిటీషు రాజ్యాంగవిధానమును బట్టి సార్వభౌమత్వాధికారములును ప్రభుతయు పార్లమెంటు వందే నెలకొనియుండుటవలన నీమంత్రి నిజముగ పార్లమెంటు

వారి యుద్యోగియే యగుచున్నాడు. హిందూ దేశ రాజ్యాంగ చట్టమునుబట్టి ఈ రాజ్యాంగమంత్రికి హిందూ దేశ ప్రభుత్వ వర్గము పైన పెత్తనము, పరిపాలనాధికారములు, మాత్రమే గాక పరిపాలనావిధానమును నడపుటకు రాజాజ్ఞలనిచ్చుటకు నధికారములు కూడ కలవు. ఈమంత్రికి ఇండియాకవున్సిలు అనునొక కార్యాలోచనసభకలదు. సాధారణముగ నితడన్ని పనులు నాసభవారితో ఆలోచించి చేయునుగాని రహస్య విషయములం దట్లాలోచింపడు. ఇంగ్లీషు "కాబినెట్టు" మంత్రి మండలియొక్క ఆచారధర్మములనుబట్టి సమస్తకార్యములును ప్రధానమంత్రియు, తక్కిన ముఖ్యమంత్రులును గలిసి బ్రిటీషు దీవుల ప్రభుత్వమును, సామ్రాజ్య ప్రభుత్వమును నడుపుదురు ఆ రాజ్యాంగవిధానమున, ఏ రాజకీయపక్షము వారి ప్రతినిధులు పార్లమెంటులో నధికసంఖ్యాకులై యుందురో ఆ రాజకీయ సిద్ధాంతముల ప్రకారము ప్రభుత్వముచేయు మంత్రి మండలియే పరిపాలన మందుండును గనుక తక్కిన రాజకీయములందువలెనే హిందూ దేశ ప్రభుత్వపద్ధతులుగూడ ఆయా కాలములందు ప్రభుత్వము సేయు రాజకీయ పక్షము వారి యభిప్రాయములకు లోనై యుండునని చెప్పవలసిన పనిలేదు.

వైస్రాయి అధికారములు

హిందూ దేశ రాజ్యాంగమంత్రి యధికారములకు, ఆజ్ఞలకులోబడి భరతఖండమునందలి పరిపాలనాధికారములు - అనగా ప్రభుత్వముయొక్క వ్యవహారిక, సైనిక కార్యనిర్వాహణాధికారమెల్ల కార్యాలోచన సంఘ సభాయుతుడగు గవ

ర్నరు జనరలునందు నెలకొల్పబడియున్నది. గవర్నరు జనరలు ఆంగ్లరాజ ప్రతినిధి. ఈతనిని బ్రిటీషు సార్వభౌముడే నియమించును. ఇతడు 5సం వత్సరములుద్యోగము చేయును. గవర్నరు జనరలు కార్యాలోచన సభలో సర్వసేనానితో కలిసి 7 గురు సభ్యులుందురు. ఈ సభ్యులను కార్యనిర్వాహక సభ్యులందురు. సాధారణముగ వీరిలో అధిక సమ్మతినిబట్టి రాజకార్యములు జరుగును. గాని ఒక్కొకప్పుడు వీరిసలహాను విసర్జించి గవర్నరు జనరలు స్వయముగకూడ కార్యనిర్వహణము చేయవచ్చును.

భరతఖండములోని శాసన నిర్మాణాధికారము గవర్నరుజనరలు, రెండు శాసనసభలు గల కేంద్రశాసన సంస్థయందు నెలకొల్పబడినది. స్టేటుకవున్సిలులో 34 గురు ఎన్నుకొనబడిన సభ్యులును, 26 గురు ప్రభుత్వమువారిచే నియమింపబడిన సభ్యులు నుందురు. అసెంబ్లీసభలో 105 మంది ఎన్నుకొనబడినవారు, 40మంది నియామకసభ్యులుకలరు. రాజ్యాంగ చట్టమునందలి నియమములకు లోబడి ఉభయసభలు తీర్మానించినతప్ప ఏచిత్తుచట్టమును శాసనముకాదు. అవసర శాసనములను తానే చేయుటకును, శాసనసభలు తీర్మానించిన శాసనమును పునర్విమర్శ చేయగలందులకు, వెనుకకంపుటకు, దేశముయొక్క శాంతికి, రక్షణకు సంబంధించిన శాసనసభ వారి చట్టములను ప్రత్యాఖ్య (Veto) (రద్దు) చేయుటకును గవర్నరు జనరలుకు విశేషాధికారములు కలవు. ప్రభుత్వకోశముయొక్క ఆదాయ వ్యయ పరిశాలిక ఉభయసభలయందును చర్చకొరకంపబడును. అసెంబ్లీసభవారా పరిశాలికను

తీర్మానింతురు. ఆదాయవ్యయములందు కొన్ని పద్దులనుగూర్చి అసెంబ్లిసభవారు జోక్యము కలిగించుకొనరాదు. మఱియు అసెంబ్లీసభవారి ఇష్టానిష్టములతో నిమిత్తములేకుండా దేశముయొక్క శాంతికి, రక్షణకు నావశ్యకములైన ఆదాయవ్యయములను గవర్నరుజనరలే చేయుట కధికారము కలదు. వారు శాసనసభలకు బాధ్యతకలిగి యుండక ఇంగ్లాండు పార్లమెంటువారికే బాధ్యతకలిగియున్నందున ప్రజాప్రతినిధుల శాసనసభల ప్రభుత్వాధికారములు తగ్గింపబడినవి. మఱియు గవర్నరుజనరలు కిట్టి యధికారము లీయబడినవి.

1. కోశశాఖ: పబ్లికులెక్కలు, ఋణములు, నల్లమందు చలామణి, బ్యాంకి వ్యవహారములు, టంకశాలలు మొదలగు పనులు జూచును.

2. విదేశరాజకీయశాఖ: విదేశవ్యవహారములు, సంస్థానవ్యవహారములు, సరిహద్దుజాతుల వ్యవహారములు జూచును.

3. స్వదేశశాఖ: (Home Department) ఆంతరంగిక రాజకీయ వ్యవహారములు, (సివిలుసర్వీసు) ఉద్యోగములు, న్యాయశాఖ వ్యవహారము, కారాగారములు, పోలీసువ్యవహారములు జూచును.

4. శాసనశాఖ: లామెంబరు శాసనసభలందు ప్రవేశపెట్టబడు ప్రభుత్వశాసనములను జూచును.

5. వాణిజ్యశాఖ: వర్తకము, నౌకావ్యాపారము, రేవులు మున్నగు పనులు జూచును.

6. పరిశ్రమలు, వార్తిక శాఖ : పరిశ్రమలు, వస్తునిలయములు, స్టోరులు, పబ్లికువర్క్సు, తపాల తంతి కార్యాలయముల వ్యవహారము, సివిలు వాయువ్యవస్థ, రాకపోకలు, పల్లం సాగు, కర్మాగారములు మున్నగువానిని గూర్చిన వ్యవహారములు.

7. సైనికశాఖ: సైనిక వ్యవస్థను, రక్షణవ్యవహారములను జూచును.

8. విద్య, ఆరోగ్య, భూముల శాఖ : విద్య, స్థానిక పరిపాలన, ఆరోగ్యము, కజవులు, భూమిశిస్తు, సర్వే, వ్యవసాయము, అడవులు, ఆహారము మున్నగువానిపైన అధికారములు కలిగియుండును.

9. రైళ్ళశాఖ : రైలువ్యవహారముల జూచును.

అధికార విభజనము

1919 వ సంవత్సరములోని సంస్కరణల ప్రకారము వృద్ధిక్రమానుగతముగా భారతదేశమునకు బాధ్యతాయుత పరిపాలనము నొసగుటయు, అందుకొరకు ముందుగ రాష్ట్రములందు స్వపరిపాలన విధానమును నెలకొల్పుటయు యుక్తమని పార్లమెంటువారు చట్టముననే ఉదాహరించినందున దేశ పరిపాలనముకొరకు కేంద్రప్రభుత్వమునకును, రాష్ట్రీయ ప్రభుత్వములకును ప్రభుత్వాధికారములు విభజింపబడినవి. కేంద్ర ప్రభుత్వమునకు దేశరక్షణము, రాజకీయ సంబంధములు, రైళ్లు, సుంకములు, రాకపోకలు, మున్నగు కేంద్ర విషయము

లోనగబడి, రాష్ట్రీయ ప్రభుత్వములకు స్థానిక సంబంధము లైన స్థానిక స్వపరిపాలనము, విద్య, ఆరోగ్యము, డి. పి. డబ్లియు శాఖ, నీటి సప్లయి, భూమి సిస్తులు, భూమి వ్యవహారములు కఱవుల నివారణ, వ్యవసాయము ఆబ్కారి మున్నగు విషయ ములందు కొన్ని నియమములకు లోబడి తమ రాజ్యమున అధికారములీయబడినవి.అయితే ఈ విషయములందు రాష్ట్రీయ శాసనసభలకు శాసన నిర్మాణాధికారమునకు కొంత లోపము గలదు. రాష్ట్రీయ శాసనసభలతోపాటు ఈవిషయములందు కేంద్ర శాసనసభలకు గూడ శాసన నిర్మాణాధికారము కలదు. అయితే సాధారణముగా స్థానిక విషయములందు కేంద్ర శాసనసభ వారు శాసనములను జేయరుగాని, చేయుట కభ్యంతరము లేదు. దేశాదాయ మార్గములుకూడ కేంద్ర, రాష్ట్రీయ ప్రభుత్వములమధ్య విభజింపబడినవి. అట్లొనగ బడిన ఆయా ఆదాయములను వసూలుచేసి, వ్యయముచేసి కొనుటకు రాష్ట్రములకు పూర్ణాధికారము కలదు. అయితే కొన్ని విషయములలో గవర్నరుజనరలు అనుమతినిపొందవలెను.

రాష్ట్రీయ ప్రభుత్వములు

పెద్ద రాష్ట్రములు, చిన్న పరగణాలుకలిపి 15 రాష్ట్రములుగ విభజింపబడినవి. చెన్నపట్నము, బొంబాయి,బంగాళా గవర్నరులు ఇంగ్లండులోని రాజ్యాంగమంత్రితో తిన్నగ వ్యవహారములు, నుత్తరప్రత్యుత్తరములు జరుపవచ్చును. తక్కిన గవర్నరులు, పరిపాలకులు గవర్నరుజనరలుద్వారాతప్ప అట్లొనర్పరాదు. అయితే భరతఖండ రాజ్యాంగవ్యవహారములందెల్లి

గవర్నరులు, తక్కిన పరిపాలకులు గవర్నరు జనరలుకు లోబడవలెను.

తొమ్మిది పెద్దరాష్ట్రములలో రాష్ట్రీయ ప్రభుత్వముయొక్క కార్యనిర్వహణాధికారము క్రొత్తచట్టమువలన గవర్నరుక్రింద రెండుభాగములుగ విభజింపబడినది. ఒక భాగము గవర్నరును కార్యనిర్వాహకసంఘములును గల రిజర్వుడుశాఖ, రెండవభాగము గవర్నరును ఆయననియమించుమంత్రులునుగల ట్రాన్సుఫర్డుశాఖ. గవర్నరు, ఆయన కార్యనిర్వాహక సంఘమునందలి సభ్యులు బ్రిటీషునృపాలుని వలన నియమింపబడుదురు. ఈ ప్రభుత్వభాగమునకు రిజర్వుడు విషయము లనబడు ముఖ్యప్రభుత్వాధికారములెల్ల ఒసగబడినవి. రెండవ భాగములో గవర్నరుకు సలహానొసగు మంత్రులను శాసనసభయందలి ప్రజాప్రతినిధులలో నుండి నియమించును. ఆయన చిత్తము వచ్చినన్నాళ్ళు వీరుద్యోగము చేయుదురు. వీరికి "ట్రాన్సుఫర్డు" విషయములన బడు కొన్నిసామాన్య ప్రభుత్వాధికారములుగలవు.

గవర్నరు జనరలుకు గల అధికారములవంటి విశేషాధికారములేగల ఈగవర్నరులకు లోబడిన అధికారములుగల రాష్ట్రీయ శాసనసభలందు శాసన నిర్మాణాధికారము నెలకొల్పబడినది. ఈసభలును కేంద్రశాసనసభలవలెనే కొన్ని విషయములందు ఆదాయవ్యయములనుగూర్చి జోక్యము కలిగించుకొనరాదు. ట్రాన్సుఫర్డు విషయములందు మంత్రులు బాధ్యతకలిగియుందురు. బాధ్యతాయుత పరిపాలనమున శాసన

సభలకు మొదటి సోపానముగ రాష్ట్రీయశాసనసభలు పెద్దవి
చేయబడినవి. అందు నూటికి 70 మంది ఎన్నుకొనబడు సభ్యులు
నియమింపబడుట కేర్పాటు చేయబడినది. దేశమునందలి
జనసంఖ్యలో 50 లక్షల ప్రజలకు ఎన్నికహక్కు ఒసగబడినది.
అనగా నూటికిద్దరువంతున నియోజకులు గలరు. సౌకర్యము
కొరకు దేశమెల్ల జిల్లాలుగ విభజింపబడినది. ప్రతిజిల్లాకును
కలెక్టరు లనబడు వ్యవహార దండనాధికారులుందురు. బి
రాజ్యమున 273 జిల్లాలుకలవు. న్యాయపరిపాలనము కార్య
నిర్వహణాధికారమును జిల్లా మేజస్ట్రేటులందు నెలకొల్పబడినది.
వేర్వేరు రాష్ట్రములందు వేరువేరు ఉన్నతన్యాయస్థానము
లేర్పరుపబడి ధర్మపరిపాలనచేయుచున్నవి. వానిపైన ఇంగ్లాండు
లోని ప్రీవీకవున్సిలు సభకు అప్పీలు అధికారములుకలవు.

రాష్ట్రీయశాసనసభలకు బాధ్యతకల మంత్రుల వశ
మునగల ట్రాన్స్ఫర్డు విషయములు:—

1. స్థానికస్వపరిపాలన 2. మునిసిపాలిటీలు, జిల్లా బోర్డులు
ఆరోగ్యము, వైద్యము, ఆసుపత్రులు, వైద్యవిద్య, 3. భార
తీయుల విద్య, (కొన్ని విశ్వవిద్యాలయములుతప్ప). 4. రోడ్లు,
బ్రిడ్జీలు, ట్రాములు మున్నగు పబ్లికువర్క్సు. అయితే పబ్లికు
వర్క్సులో వ్యవహారము, పల్లంసాగు, నీటిపారుదల(Irrigation)
కాల్వలు మున్నగునవి చేరవు. (ఇవి రిజర్వుడు విషయములు)
5. వ్యవసాయము; చేపలు, 6 సహకార సంఘములు,
7 సారాయము, కల్లుకు సంబంధించినంతవరకు అబ్కారీ వ్యవ

హారములు. (అయితే నల్లమందు చేరదు) 8. బర్మాలోను, బొంబాయిలోనుమాత్రము అడవులు మంత్రులవశమున గలవు. 9. అభివృద్ధిశాఖ అనగా పరిశ్రమాభివృద్ధి శాఖ పరిశోధన, వృత్తివిద్య.

రాష్ట్రీయశాసనసభలకు బాధ్యతలేని గవర్నరు కార్య నిర్వాహకసంఘమువారి వశమునగల రిజర్వుడు విషయములు:- 1. పల్లంసాగు, కాలువలు, మురుగు కాల్వలు, గట్టులు (Embankments), నీటివసతి (Storage,) జలశక్తి(Power) 2 భూమిరివిన్యూలు పరిపాలన, పన్నులు విధించుట, వసూలు చేయుట, భూమి అభివృద్ధి, వ్యవసాయఋణములు; 3 కఱవుల నివారణము, 4 న్యాయశాఖ; 5 పోలీసు; 6 వార్తాపత్రికలు పుస్తకములు, ముద్రాక్షరశాలలు; 7 కారాగారములు, సంస్కరణ కారాగారములు; 8 రాష్ట్రీయ పరపతిపైన ఋణము తెచ్చుట; 9 అడవులు; 10 కర్మాగారముల తనిఖీ, కార్మిక వివాదల పరిష్కారము, పారిశ్రామికభీమా, గృహ వసతులు.

ఐదవ అనుబంధము : భారతదేశ స్థితిగతి లెక్కలు.

I. కేంద్రరాష్ట్రీయ ప్రభుత్వవ్యయవిధానము. *

ఆయా సంవత్సరములలో మొత్తమువ్యయములో వివిధములైన పద్దులు నూటి కెన్ని వంతులుగ నుండెనో తెలుపు ప్రభుత్వపు లెక్క.

సంవత్సరములు	1921-22	1923-24	1925-26	1927-28	1930-31
మొత్తము వ్యయము లక్షల రూపాయలు	222.02	206.48	215.75	218.73	226.81
వ్యయము తబ్సీలు					
1. దేశరక్షణసైనికవ్యయము	36	30	28	26	26
2. రైల్లు	11	12	13	15	15
3. ఋణతీర్మానము	8	9	10	9	9
4. పోలీసు, జైళ్ళు, న్యాయశాఖ	9	10	10	9	10
5. విద్య	4	5	5	6	6
6. సివిలు కార్యములు	5	5	5	6	6
7. సామాన్య పరిపాలన	5	5	6	6	6
8. భూమిశిస్తు వసూలు	3	3	2	2	2
9. అడవులు	2	2	1	2	1
10. వ్యవసాయసాగుకు నీటి పారుదల (ఇరిగేషను)	2	2	3	3	3
11. ప్రజల ఆరోగ్యము	2	2	1	1	1
12. ఉపకార వేతనములు	...	...	3	3	3
13. వివిధములు	13	15	13	12	13

* గమనిక :-(i)ఇవి ప్రభుత్వమువారి లెక్కలు. (ii) ఈలెక్కలలో 1925-26, 1927-28 లలో సైనికవ్యయముగా చూపబడిన వంతులు సరికావు. గాంధి మహాత్మునికి శిష్యుడగు ప్రొఫెసర్ జె. సి. కుమారప్పగారి లెక్కలవల్ల నిజముగా 1925-26 లో నూటికి 39.5 వంతులును 1927-28 లో నూటికి 39.4 వంతులును సైనికవ్యయము చేయబడెనని బయల్పడినది. (iii) ఈ లెక్కలను బట్టి గూడ ప్రజల ఆరోగ్యము, విద్య, వ్యవసాయముల కెంత తక్కువగను ప్రభుత్వము వా సివిలు మిలిటరీఖర్చులకు ఋణముల వడ్డీలకు ఎంత హెచ్చుగను ఖర్చుపెట్టబడు చున్నదో కనబడును.

II. వివిధ దేశస్థితిగతి

దేశము	అక్షరజ్ఞత				చదువుకొనుచున్న	
	సంవత్సరము	మొత్తము జన సంఖ్య		మొత్తము జనసంఖ్యలో నూటి కెంత మంది చదువనేర్చినవారు	సంవత్సరము	మొత్తము జనసంఖ్య
		మొత్తము 10 లక్షలలో	చదవనేర్చిన 10 లక్షలకు			
	2	3	4	5		
యావద్భారతము	1931	353	28	8	...	...
బ్రిటిషు ఇండియా	1931	272	22.7	8.5	1930-31	12689086
ఇంగ్లాండు స్కాట్లాండు వేల్సు (1)	1921	42.7	32.5	76.1	1930-31	8719134
అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రంలు	1920	105.7	79	74.5	1930-31	29156286
కెనడా	1921	8.8	6.3	71.6	1931	2542747
జర్మనీ	1925	62.4	50.2	80.5	1931	10430774
ఫ్రాన్సు	1926	40.2	32.2	80.1	1930	6371439
జపాను	1925	59.7	42.8	71.7	1930-31	12428519

1 - 2 నుండి 5 వ కలమువరకు ఇంగ్లాండు వేల్సులకు మాత్రమే.

లెక్కలు — విద్య.

విద్యార్థులు	ఖర్చు		ప్రాథమిక విద్య		విశ్వవిద్యాలయ చదువు	
[illegible] ఎందరు	మొత్తము ఖర్చు	తల 1 కి ఖర్చు	విద్యార్థుల మొత్తము	ఖర్చు	మొత్తము విద్యార్థులు	ఖర్చు
8	9	10	11	12	13	14
	కోట్ల రూ.	రూ.		కోట్ల రూ.		కోట్ల రూ.
4.67	28.32	1.04	9362748	8.14	92028	3.92
18.8	149.81	32.4	6186973	86.21	61712	56
23.7	801.4	65	23534000	347	971000	374.17
24.4	49.72	48	2005652	42.1(2)	41168	6.6
16.07	...	....	6771404	...	131081	...
15.3	...	...	5576312	...	91910	...
19	71.5	11	9923877	...	143503	...

2 వృత్తివిద్యలు ఇతరవిధవిద్యా కలుపుకొని.

(ఈ పట్టిక సర్. ఎమ్. విశ్వేశ్వరయ్య గారిది.)

* III ప్రభుత్వముయొక్క దామాషా ఆదాయము వివరములు. (1861—1920).

సంవత్సరము	మొత్తము ఆదాయం కోట్లరూ	ఆదాయం లో వృద్ధి లక్షలరూ	భూమిశిస్తు మొత్తం కోట్లరూ	వసూలు ఖర్చులుపోగా నికరం భూమి శిస్తు కోట్లరూ	ఆదాయపు పన్ను కోట్లరూ	ఉప్పు పన్ను కోట్లరూ	అడవులు లక్షలరూ
1861-74	47.21	50	20.21	17.88	.08	5.10	14
1875-1898	79.77	170	26.86	23.36	.11	7.00	49
1899-1913	116.31	165	33.60	28.05	1.95	6.11	105
1914-1920	164.40	1205	35.26	29.01	10.70	5.84	165

* IV ప్రభుత్వముయొక్క దామాషా నికరవ్యయముల వివరము. (1861—1920).

సంవత్సరము	ప్రభుత్వ వ్యయము మొత్తము కోట్లరూ	సైన్య వ్యయము కోట్లరూ	మొత్తము ఆదాయము లో నూటికిది ఎన్ని వంతులు	సీమ ఖర్చులు కోట్లరూ	మొత్తము వ్యయంలో నూటికెన్ని వంతులు	ఋణము పైని వడ్డి	ఇది నూటికెన్ని వంతులు	సివిలు పరిపాలన ఖర్చు కోట్లరూ	మొత్తము వ్యయంలో నూటికెన్ని వంతులు
1861-1874	47.20	16.2	46.8	10.47	28	5. 1	14.9	10.28	29.5
1875-1898	79.99	21.5	49.5	20.83	42.7	3. 7	7.7	15.04	31.2
1899-1913	112.92	27.4	54.1	28.35	25	0.48	1.6	24.16	34.4
1914-1920	169.60	53.8	58.4	35.85	21.1	2. 9	4.6	34.38	37.7

* V ఆయాకాలములలోని సివిలు పరిపాలనలోని కొన్ని ఖర్చుల తబ్సీళ్ళు. (1861 - 1920)

కోట్ల రూపాయిలు

సంవత్సరము	పన్నుల వసూలు ఖర్చులు	లా న్యాయ పరిపాలన	పోలీసు	విద్య	పొలిటికల్	పింఛనులు	పల్లం సాగు వు నికర ఖర్చులు
1861-1874	5.4	1.5	—	—	.47	—	—
1875-1898	7.6	2.9	2.9	1.0	.73	3.6	1.1
1899-1913	10.7	3.4	5.1	2.2	. 9	4.1	.8
1914-1920	13.0	6.0	8.8	5.1	2. 7	4.7	.8

* ఈ అంకెలు సి. యన్. వకీలుగారి "ఫైనాన్షల్ డెవలప్‌మెంట్ ఇన్ మాడరన్ ఇండియా"లోనుండి.

VI వివిధ దేశ స్థితిగతి లెక్కలు - ఆయురారోగ్యపు లెక్కలు

దేశము	సంవత్సరము	వైశాల్యము చతురపు మైళ్ళు	జనాభా			జన సాంద్రత	మొత్తం జనసంఖ్యలో వేయింటికి		దామాషా ఆయుర్దాయము 1
			సరి	పట్టణవాసులు మొత్తము జనాభాలో నూటికెందరు	గ్రామవాసులు మొత్తము నూటికెందరు	చ॥ మై॥కు	జననములు	మరణములు	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
భారతదేశము	1931	1,808,679	352837778	38979211 (11.0)	313858567 (89.0)	195.5	32.9	24.5	26.7
ఇంగ్లాండు స్కాట్లాండు వేల్సు	1931	94,278	46178884	31948166 (80.0) 2	7999765 (20.0) 2	490	16.3	12.5	57.6 (3)
అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రములు	1930	3,685,382	122775046	68954823 (56.2)	53820223 (43.8)	33.3	18.9	11.3	56.4
కెనడా	1931	3,510,008	10374196	5572058 (53.7)	4802138 (46.3)	2.95	23.9	10.7	

జర్మనీ	1930	180,985	64776000	40191588 (62.0)	24584412 (38.0)	357.9	17.5	11.1	49.04
ఫ్రాన్సు	1931	212,659	41860000	19984766 (49.05) 4	20759131 (50.95) 4	197	17.4	16.3	50.5
జపాను	1931	147,593	65366500	33324000 (56.0) 5	26413000 (44.0) 5	443	32.35	18.17	44.5

1. 10 వ కలములోని అంకెలు, 2 వ కలములోని సంవత్సరమునకే చెందినవి కావు
2. ఇంగ్లాండు వేల్సులకు మాత్రమే
3. ఇంగ్లాండువి మాత్రమే
4. 1926 లో
5. 1925 లో

(ఈ పట్టిక సర్ ఎమ్. విశ్వేశ్వరయ్యగారిది)

సంస్థానము లేక రాష్ట్రము పేరు.	వైశాల్యము.	జనసంఖ్య.	
		1901	1931
1	2	3	4
హైదరాబాదు	82698	11141142	14436148
మైసూరు	29444	5539399	6557302
బరోడా	8099	1952692	2443007
కాశ్మీరము	80900	2905578	3646243
తిరువాన్కూరు	7091	2952157	5095973
కొచిను	1362	812025	1205016
స్వదేశ సంస్థానములు	712508	62461549	81310845
మదరాసు	141726	38209436	46748644
బొంబాయి	123064	18559561	22259977
వంగరాష్ట్రము	151185	74744866	50122550
సంయుక్తరాష్ట్రము	107164	47691782	48408763
పంజాబు	97209	20330339	23580851
బర్మా	236738	10490624	14665618
బీహారు ఒరిస్సా	83161	—	37590356
మధ్యరాష్ట్రము	104169	12630662	15472628
అస్సాము	56243	6126343	8622251
పశ్చిమోత్తర సరిహద్దు రాష్ట్రము	16466	2125480	2425076
బ్రిటీషు ఇండియా	1096171	231899507	271526933
యావద్భారతదేశము	1808679	294361056	352837778

ఆదాయము - లక్షల రూ॥		జనసంఖ్యలో అక్షరాస్యులు వేయింటి కెంతమంది?				చ॥ మైలుకు జనసంఖ్యా సాంద్రత	జనసంఖ్యలో పెరుగుదల నూటికి
		పురుషులు		స్త్రీలు			
1901	1931	1901	1931	1901	1931	1931	
5	6	7	8	9	10	11	12
359	798.9	55	57	3	8	175	
190	345.27	93	148	8	22	224	
123	260.09	163	240	8	47	299	
87	223.29	38	46	1	3	43	
100	244.02	215	380	31	173	668	
27	90.09	...	317	...	115	814	
రూ.	రూ.						
134272000	199845443	119	95	45	31	329	23
45220000	192820000	116	90.8	9	28.3	174	24
237423000	118474000	104	83	5	23.2	616	24
130634000	103906788	57	53	2	7.2	442	18
43153000	120670000	64	88.2	3	18.5	208	27
76086000	116147000	37.8	68.1	45	30.1	63	18
...	55884000	...	51.5	...	6.7	379	22
17039000 *	65912000	54	50.7	2	8.5	137	26
13801000	24566000	67	68.8	4	15	137	20
—	—	—	57	—	12	129	21
1145200000	2262191000	100	144	7	20	—	24.63
—	—	98	139	7	21	—	26.85

1419000 (చీరాల).

షరా:— 1931 లో భారతదేశము మొత్తము జనసంఖ్యలో నూటికి 8 మంది అక్షరాస్యులు.

VIII వివిధదేశముల ప్రభుత్వ ఆదాయము - ఋణము - జాతీయసంపద

దేశము	దేశాదాయము రివిన్యూ కేంద్ర రాష్ట్రీయ స్థానిక			దేశ ఋణము			జాతీయాదాయము			జాతీయ సంపద		
	సం॥	మొత్తం	తల 1 కి	సం॥	మొత్తం	తల 1కి	సం॥	మొత్తం	తల 1కి	సం॥	మొత్తం	తల 1కి
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
		కోట్లరూ	రూ॥		కోట్ల రూ	రూ॥		కోట్ల రూ	రూ॥		కోట్ల రూ	రూ॥
బ్రిటిషు ఇండియా	1932-33	268(1)	10	1932	1212	45	1922-23	2223	82	1930	12000	441
ఇంగ్లాండు స్కాట్లాండు వేల్సు	1933	1334(2)	290	1932	10197	2217	1931	4995	1092	1925	29432	6371
అమెరికా సంయుక్త రాష్ట్రములు	1930	2732(3)	222	1932	5413	440	1928	24533	2053	1928	112315	9365
కెనడా	1931	205	197	1931	555	533	1930	1319	1268	1929	8344	8023
ఫ్రాన్సు	1933	460(4)	115	1931	5163	1230	1928	2618	636	1928	18857	4581
జపాను	1932-33	459(5)	76	1932	940	145	1928	1471	271	1924	13645	2308

1. కేంద్రరాష్ట్రీయ 1932-33 స్థానిక 1930-31
2. సామ్రాజ్య 1933 స్థానిక 1931-32
3. ఫెడరలు 1933 రాష్ట్రములు 1929
4. స్టేటురివిన్యూకు సంబంధించినవి.
5. సామ్రాజ్య 1932-33 ప్రీఫెక్టురల్ 1932-33 నగరములు 1931-32 పట్టణములు 1931-32 గ్రామములు 1931-32

ఈ పట్టిక ప్లాన్డ్ ఎకానమీ ఫర్ ఇండియాలోనిది—సర్. ఎమ్. విశ్వేశ్వరయ్యగారు

IX బ్రిటీషు, భారతీయ సైనికులకు ఉద్యోగులకు సాలు కగు ఖర్చులలో తేడాలు *

రూపాయిలు

బ్రిటీషు ఆఫీసర్లు (ఉద్యోగులు)			భారతీయ ఉద్యోగులు	
	1913	1922	1913	1922
బ్రిటీషు క్యావల్రి (అశ్వదళం)	8312	11294	—	—
,, ఇన్ ఫాంట్రీ (కాల్బలం)	6393	10277	—	—
ఇండియన్ క్యావల్రి	9332	14277	1439	2524
,, ఇన్ ఫాంట్రి	8691	13992	1197	2124
బ్రిటీషు ఎన్. సి. ఓ.				
బ్రిటీషు క్యావల్రి	1512	3529	—	—
,, ఇన్ ఫాంట్రి	1386	3307	—	—
బ్రిటీషు సోల్జరు (సైనికుడు)			భారతీయ సైనికుడు	
బ్రిటీషు క్యావల్రి (అశ్వదళం)	1036	2526	313	669 సవార్
,, ఇన్ ఫాంట్రి (కాల్బలం)	963	2503	283	631

భారతదేశ సైన్యములోగల ఒక్కొక బ్రిటీషు సోల్జరు (ఆంగ్లేయసైనికుని) జీతబత్తెములకొరకు మనప్రభుత్వము ప్రతిసాలున చేయవలసివచ్చు ఖర్చు భారతీయసైనికుని కగు వ్యయముకన్న 1913 లోనే మూడురెట్లు హెచ్చుగానుండెను. 1922 లో నది నాల్గురెట్లు హెచ్చుఖర్చుగా పెరిగినది.

ఇట్లే బ్రిటీషుఉద్యోగుల కగువ్యయము భారతీయుని కన్న ఆరురెట్లు హెచ్చుగనుండెను. ఒక్క బ్రిటీషు సైనికుని కగు ఖర్చు దరిదాపుగా భారతీయోద్యోగి కగు ఖర్చుతో సమానముగ నుండెను!

---

* ఇదియు 147 పేజీలో చెప్పబడిన పట్టిక (సి. ఎస్. వకీలుగారి లెక్క)

కొన్ని ముఖ్యమైన సవరణలు

పుట	పంక్తి	తప్పు	దిద్దుకొనవలసినరీతి
96	14	ఆనాటి	1901 లో విక్టోరియాచనిపోవు నాటి
109	13-15	జిల్లాజడ్జీలు మొదలగువారి సంఖ్యలలో తప్పులు	21 మంది జిల్లాజడ్జీలు - తిగ్గురు బోర్డు ఆఫ్ రివిన్యూసభ్యులు- 2ద్దరు గవర్నమెంటు సెక్రిటరీలు - 19మంది కలెక్టర్లు - 2రు రివిన్యూబోర్డు సెక్రటరీలు
123	10	1923 లో	1924 లో
134	14	1871 వరకు	1861 నుండి 1898 వరకు
137	16	తల 1ికి దేశాదాయము	తల 1కి దేశాదాయము సాలుకు పౌనులు
138	10	తల 1కి సాలుకు	తల 1కి సాలుకు పౌనులు
147	10	మొత్తం రూ	మొత్తము సైనికులు
147	పుటలోగల సైనికులపట్టిక		గోఖలేగారి లెక్క
191	11	సంస్థానాధీశులు	III సంస్థానాధీశులు
254	12	సమర్థించువారిని	సమర్థించుచు వారిని
261	19	ఫీజుగా	ఫీజుగాక
279	2	18 ల.	.18 లక్షల రూపాయిలు

The Government of India Act 1935, Edited by N. R. Aiyengar. With The Orders in Council etc.
A Constitutional History of India. 1600-1935—Keith.
Speeches and Documents on Indian Policy Volumes I and II.—Professor. A. B. Keith. D.C.L;D.Litt.
The Montague Chelmsford Report.
The Report of the Indian Statutory Commission.
The Proceedings of the Round Table Conference.
Joint Parliamentary Committee Report (1934)
The Federal Structure —Prof. K. T. Shah
Provincial Autonomy. Do
A Brief Analysis of the New Constitution
Dr. Z. A. Ahmed. A. I. C. C. Allahabad.
The Politico-Economic Consequences of the India Act.
Prof. D. H. Butani. (Modern Review May 1936.)
The Encyclopaedia Britannica (XIV th. Edition).
The Report of the Inchcape Committee.
The Report of the Lee Commission on Public Services.
The Report of the Indian Taxation Enquiry Committee.
The Report of the Royal Commission on Agriculture.
The Central Banking Enquiry Committee Report-1931.
Wealth of India. —Wadia and Joshi.
Indian Economics.— Jather and Beri.
The Congress Golden Jubilee Brochures.
The Congress Political and Economic Studies Series.
Financial Developments in Modern India - C.N. Vakil.
Wealth and Taxable capacity of India.
By Prof. K. T. Shah and Khambatta.
Sixty Years of Indian Finance—Prof. K. T. Shah.
Some Economic and Financial Aspects of British Rule in India. by Dr. Z. A. Ahmed. (A. I. C. C. Allahabad.)
Public Services in India—Prof. D. R. Gadgil.
The Civil Service Regulations (Govt. of India).
Economic History of India R. C. Dutt.
The Victorian Age Do
The Imperial Gazetteer of India Vols. I to IV.
A Memorandum on some results of the Indian Administration, during the last 50 years of British Rule;

submitted to the parliament by the Government of India (1911).

Standing Information regarding the Administration of the Madras Presidency C. D. Maclean. (1879.)

An account of the progress in the Administration of the Presidency of Madras, during the last 40 years. Dewan Bahadur S. Srinivasa Raghava Iyengar, C. I. E. (1893)

An authentic account of the condition of the Ryot submitted by Mr. John Bruce Norton on 1-2-1854 to Robert Lowe Esq., Joint secretary of the Board of Control.

Poverty and kindered Economic Problems in India Findley Shirras (Govt. of India. 1932.)

India in 1920, 1921-1935 Government of India.

The Indian Year Book & Who is Who for 1930-36.

The Congress Select Committee Report on the Financial obligations between Great Britain and India. (1931)

England's Debt to India—Lala Lajpat Rai.
Unhappy India Do
Life & Experiences of a Bengali Chemist—Dr. P.C. Roy.
Planned Economy for India—Sir M. Visveswarayya
Proverty and Un-British Rule in India—Naoroji.
British Imperialism in India—Joan Beauchamp.
The Indian Crisis—Fenner Brockway.
Speeches and Writings of the Hon. G. K. Gokhale,
Speeches and Writings :—Dadhabai Naoroji,
Madan Mohun Malaviya & Surendranath Banerji.
The Impeachment of Warren Hastings - Burke.
The works of Garret and Thompson; Anderson and Subedar; V. A. Smith, and Major B. D. Basu.
Sedition Committee Report (1918.)
Congress Presidential Addresses
History of the Congress—Dr. B. Pattabhi
The Modern Review

అచ్చులోనున్నది. (200 పుటలు) త్వరలో వెలువడును.

భారతదేశమున

బ్రిటిష్ రాజ్యతంత్రము

రెండవ భాగము : చారిత్రికసమీక్ష 1600 — 1938

రచయిత : దిగవల్లి వేంకటశివరావు

పాశ్చాత్యుల కన్నుగుట్టిన భారత దేశ భాగ్యభోగ్యము లేమైనవి?
స్వధర్మస్వదేశములకొరకు పోరాడిన క్షాత్రతేజ మేమైనది?
స్వతంత్రభారతము బ్రిటిష్ ఇండియాగా నెట్లు మారినది?
ఈ రాజకీయార్థిక వైజ్ఞానిక దాస్యశృంఖలము
లేరీతిగా నిర్మింపబడినవి?
భారతీయు లీ యజ్ఞానాంధకారమున, పారతంత్ర్యమున,
దారిద్ర్యమున నెట్లుమునిగిరి?
ఈవిచిత్రపరిణామమునకు గారణమైన బ్రిటిష్
రాజ్యతంత్రముయొక్క రహస్యచరిత్రమిందు కన్నులకు
గట్టినట్లు వర్ణింపబడినది.

మొగలు సామ్రాజ్యాస్తమయకారణములు; నాటిపరిస్థితులు.
వర్తకకంపెనీవారు రారాజులైన వింతకథ.
క్లైవు వారన్ హేస్టింగ్సులనాటినుండి నేటివరకు ప్రయోగింపబడిన
అభినవచాణక్యనీతి.

పారతంత్ర్య దాస్యశృంఖలముల నిర్మింపు;
భాగ్యభోగ్యముల తరలింపు; పరిశ్రమల నశియింపు;
అవిద్యాంధకారవ్యాపనము
భారతదేశ దారిద్ర్యచరిత్రయు విపులముగా వర్ణింపబడినవి.

కంపెనీవారి దుష్పరిపాలనము - ప్రజాపీడనము
అత్యధికభూమిపన్నులు - వీనిని వసూలుచేయుటలో నిచిత్రహింసలు
ఉద్యోగుల లంచగొండితనము - నిరంకుశులగు కలెక్టరుల దేశపరిపాలన
తెల్లవారల న్యాయవిచారణ - క్రైస్తవమతబోధకుల యాగడములు
ప్రభుత్వములోని అన్యాయములు - ప్రజలబాధలు

గృహచ్ఛిద్రములు, లోటుపాటులు; వింతలు గోవిందులు, పూలదండలు, వినతిపత్రములు! దేశప్రజల సమస్యలు; కాంగ్రెసు మంత్రుల కర్తవ్యము; మొదలగున వెన్నియో కలవు.

బ్రిటిషు రాజ్యతంత్రము నిర్మించిన ప్రభుత్వయంత్రము,

కార్యనిర్వాహక శాసన నిర్మాణసభలు, మిలిటరీ సివిల్ సర్వీసు ఉక్కుచట్రములు–వానిమర్మములు – ఉద్యోగరహస్యములు – వేతనములు– స్పెషల్ అలవెన్సులు–కుటుంబవేతనములు ఇందు వర్ణితములు. మహారాజుల పోలు నీయధికారులు, ఉద్యోగగర్వితులగు భారతీయ తాబేదారులు, దారిద్ర్యమున మునిగి నోరులేని ప్రజల బాధించు విధము లిందుగలవు.

గోఖలే, సర్ విశ్వేశ్వరయ్య, ప్రొఫెసర్ షా, మొదలగు మహనీయుల విమర్శనలు, 1856–1937 వరకు వివిధవిషయముల భారతదేశ స్థితిగతిలెక్కలు, ఇతరదేశములతో పోల్చబడి ఇందు పొందుపరుపబడినవి.

ఇంగ్లీషువారీ దేశమున అడుగుపెట్టినది లాభముకొఱకే! వర్తకము చేయుచు దేశము నాక్రమించినది లాభముకొఱకే!! సామ్రాజ్యస్థాపనము చేసి పరిపాలించుచున్నది లాభముకొఱకే!! ఎన్ని రాజ్యాంగ సంస్కరణలు చేసినను ఆ లాభములో ఆవంతయైన తగ్గరాదు; నూతన ఇండియా రాజ్యాంగ చట్టమువలన ఇది సూత్రీకరింపబడినది. ఈ గ్రంథమునందు ఈ విషయములన్నియు సహేతుకముగ విమర్శనాపూర్వకముగ స్థితిగతిలెక్కలతో నిరూపింపబడినవి.

బ్రిటిష్ ప్రభుత్వ వ్యయములు–ఆర్థికస్థితి–పరిపాలనా విధానము ఇంగ్లీషువారి రహస్యములు బయల్పరుపబడినవి. 1935 సం॥ నూతన ఇండియా రాజ్యాంగ చట్టముయొక్క స్వరూపస్వభావములు, ఫెడరేషన్ [illegible], రాష్ట్రీయ స్వపరిపాలనలోని నిర్బంధకట్టుడులు, [illegible] కార్యకలాపములు, గవర్నరు జనరలు గవర్నరుల విశేషాధికారములు [illegible].

రు 500 లు బహుమానము.

ఆరోగ్యశాస్త్రమును రచియించినందుకు ఆంధ్రవిశ్వకళాపరిషత్తు వారు రు 750 లు బహుమాన మొసగిన డాక్టరు గుళ్ళపల్లి నారాయణ మూర్తిగారు 2-9-37 తేదీన ఇట్లు వ్రాయుచున్నారు.

“[illegible] వ్రాసిన వ్యాసమునకు మదరాసు విశ్వ విద్యాలయమువారు రు 500 లు బహుమతి నొసగినారని వ్రాయుటకు సంతసించుచున్నాను. దానిని రచించుటలో మీ పారిభాషిక నిఘంటువు నాకు చాలాతోడ్పడినది. కృతజ్ఞుడను”.

Patronised by:

The High Court of Judicature at Rangoon.

Sir Alladi Krishnaswami Iyer.
The Hon. Justice Sir Vepa Ramesam.
The Hon. Mr. T. Prakasam. & The Hon. Mr. B. Gopala reddi.
Sir K V. Reddi Nayudu. & Dr. C. R. Reddi.
J. K. Lancashire Esq., I C. S., District Judge.
V. Purnayya Pantulu Esq., District Judge (Retired).
Mahbub Khan Esq, Treasury Deputy Collector.
The Maharajas of Jeypore, and Venkatagiri, and others.

ఆంధ్ర, అన్నామలై, మదరాసు, మైసూరు, కాశీవిశ్వవిద్యాలయముల వారును మదరాసు [illegible] బోర్డువారిచేతను రంగూను హైకోర్టు వారిచేతను ఆదరింపబడి అనేక ఉన్నతపాఠశాలలందును కోర్టులయందును ఉపయోగింపబడుచున్నది.

OPINIONS

The Hindu, 19-6-34.

“It bears testimony to Mr. Siva Rao's extra-ordinary patience and industry and *is sure to prove indispensable for purposes of reference in all Public Libraries and in Government and other offices* where translation from English to Telugu and *vice versa* has to be done...*All honour is due to poineers like Mr. Siva Rao.*”

అభిప్రాయములు.

హిందు పత్రిక: మద్రాసు 19—6—34.

"ఇంగ్లీషు తెలుగు తర్జుమాల యావశ్యకముగల ప్రభుత్వశాఖలందలి అన్ని కార్యాలయములయందును గ్రంథాలయములయందును ఇతరసంస్థలందును ఇది అత్యంతావశ్యకముగు ననుటకు సందియములేదు."

"వ్యవహారపరులకేకాక కేవలము భాషాభిమానులును, దీనివలన గొప్ప ప్రయోజనములు పొందగలరు".—7-7-34 భారతి.

"విద్యార్థులకేగాక ప్రచారకులు, లేఖకులు, పత్రికాసంపాదకులు మొదలగువారికెల్ల చాల నుపయోగముగ నుండగలదు.. ఈవిషయములో వీరు దారితీసిన సాహసులు" —కృష్ణాపత్రిక, 2-2-35.

"కోర్టులు, రాజకీయములు, శాస్త్రీయవిషయములకు సంబంధించిన అనేక పదములకు అర్థములు వ్రాయబడినవి. వ్యవహారస్థులకు దేశసేవకులకు, విద్యార్థులకు వ్యాసరచయితలకు, దీనివలన గలుగు ప్రయోజనము లనంతములు. ఆంధ్రభాష కిది అమూల్యభూషణము. విద్యాధికులనేకుల ప్రస్తుతు లందినది. పాఠ్యగ్రంథనిర్ణయ సభవారిచే గ్రంథాలయోపయోగ నిమిత్త మంగీకరింపబడినది". —గృహలక్ష్మి, మార్చి 1935.

"ఈ కాలములో నిట్టినిఘంటువు అత్యవసరమని అత్యుపయోగమని వేఱుగ వ్రాయనక్కరలేదు. శివరావుగా రీమహాప్రయత్నమును నెత్తినందులకు వారిని కీర్తించుచున్నాము. మేము చూచినంతవరకు కొన్ని కొన్ని గొప్పవిషయములకు వీరు కడు తేలికయర్థముల నొసంగినారు. చివర [illegible] కర్తయగు మార్గదర్శియగు నాదర్శముతో పనిచేసినారు. కొన్నియర్థముల నొసంగుపట్ల స్వకపోల కల్పనాశక్తిని ప్రదర్శింపక వ్యవహారమును వదలక, పాటించి, గానినే నిరూపించినారు. పలుగ్రంథముల పరిధి యీనిఘంటువుకు గూర్చినారు. వీరు కావించిన మహాకృషికి తగిన ప్రోత్సాహము లభించుగాక." —ఆంధ్రపత్రిక, 25-7-35.

'అత్యంతోపయుక్తమగు ప్రచురణము'— సర్. [illegible] గారు, [illegible], 30-9-34.

'తెలుగులో నిదియే మొట్టమొదటిది. చిరకాలమునుండియున్న కొరత నివారింపబడినది.' —సర్ అల్లాడి కృష్ణస్వామిగారు, అడ్వొకేటు జనరల్, 30-1-35.

హెచ్చరిక :

'వ్యవహారకోశము శాస్త్రపరిభాష' కలిసిన ఈ పారిభాషికనిఘంటువు 1934 లోనే ప్రకటింపబడినది.

ఇటీవల ధాత సం॥ ఆశ్వయుజ బహుళ చతుర్దశి (14-11-36) తేదీన ప్రకటింపబడిన "పారిభాషికపదకోశము" అను నొక పుస్తకమును గూర్చి అనుదినమును ఆంధ్రపత్రికలో 'అది గ్రంథకర్తలకు వ్యాసకర్తలకు చింతామణియనియు, అనేకసంవత్సరములు అష్టకష్టములుపడి సమకూర్చినదనియు' వర్ణింపబడుటయేగాక "తెలుగులో నిప్పటికిట్టి గ్రంథములేదు" అనికూడా ప్రకటన చేయబడుచున్నది!

దీనినిగూర్చి హిందూపత్రిక ఇటీవల తీవ్రవిమర్శ చేసియున్నది.

A Misleading Advertisement

A highly glorified advertisement about a publication entitled "Paribhashika Padakosamu" (పారిభాషిక పదకోశము) appears in the Andhra Patrica which besides singing its praise also asserts that there is no such glossary extant in Telugu at all.

Reviewing it under date 9-5-37, The **Hindu** says :—

"The publication by the Government of Madras of lists of scientific terms and *the glossary of Mr. Digavalli Venkata Siva Rao, have held the field for some time in Telugu.* The reason for the publication of this fresh glossary is no where given. Nor is there an explanation of the scheme of choice of the terminology incorporated nor a mention of the previous publications consulted and of the literature used from which the words are taken.

In regard to the terminology adopted to describe the main sciences themselves there is room enough for difference of opinion. Important divisions of modern knowledge as Economics, Geology and the like, do not find a place in this publication. For words for which simple effective and idiomatic Telugu equivalants are available unnecessary Sanskrit forms have been adopted. Foreign terms in daily use have been excluded. The publishers should have bestowed more attention on the spelling of the English words."

అధినివేశ స్వరాజ్యము

బ్రిటిషుసామ్రాజ్య స్వరూపస్వభావములు, స్వరాజ్యసమస్యలు, జ్యప్రయోజనము, అధినివేశస్వరాజ్యచరిత్ర, ఫెడరలు రాజ్యాంగము, ప్రజాప్రభుత్వ ప్రాతినిధ్యపద్ధతులు, కనడా డొమినియను, లియా కామన్వెల్తు, ఐరిషు ఫ్రీస్టేటు, ఆంగ్లరాజ్యాంగములను చర్చించు రాజ్యాంగ శాస్త్రగ్రంథము. నూతన ఇండియారాజ్యాంగములోని మంచిచెడ్డలుగ్రహించుట కిది తోడ్పడగలదు హిందూపత్రిక, పత్రిక ప్రశంసించినవి .250 పుటలు. వెల రు. 0—12—0

సహకారోద్యమము

భారతదేశస్థితిగతులు

సు టెక్స్టుబుక్కు కమిటీవారు గ్రంథాలయములకు ఆమోదించినారు. (ఫోర్టుసెంట్ జార్జి గెజెట్ సప్లిమెంటు, 2-6-36 పుట 118).

ఇది దేశీయ దేశాంతర సహకారోద్యమమును అందుకుసంబంధించిన ల్యలను విపులముగా చర్చించు ఉత్తమ అర్థశాస్త్రగ్రంథము. అర్థోత్పత్తి, పరిశ్రమ, వ్యాపారములు, ప్రజారోగ్యము, విద్యనభివృద్ధిచేయగల కారపద్ధతులు, వస్తునిలయములు, గ్రామపునర్నిర్మాణము, మన ఆర్థిక కులను ప్రభుత్వాదాయ వ్యయపద్ధతులను ప్రపంచములోని ఇతర లవానితో పోల్చిచూపు స్థితిగతిలెక్కలును గలవు. 260 పుటలు. బైండు వెల రు 1—0—0. క్యాలికో బైండు వెల రు 1—4—0.

దక్షిణాఫ్రికా

విజ్ఞానచంద్రికా గ్రంథమాల 36 వ గ్రంథము.

ఇది దక్షిణాఫ్రికాదేశ చరిత్ర. వలసకేగిన భారతీయుల చరిత్ర మహాత్ముడు మొట్టమొదట ప్రయోగించి విజయము గాంచిన సత్యాగ్రహ మోడరన్ రివ్యూపత్రిక ప్రశంసించినది. 432 పుటలు. అనేక ములు. కాలికో బైండు. వెల: రెండురూపాయలు.

రాష్ట్రీయ స్వపరిపాలనము

(నూతన ఇండియా రాజ్యాంగ చట్టము)

ఈ రాజ్యాంగ విధానములో ప్రజాప్రభుత్వ పద్ధతు లెంతవరకు గలవో తెలుపు పీఠికయు, నూతన రాజ్యాంగ చట్టములో రాష్ట్రపరిపాలనకు సంబంధించిన భాగములకును చక్రవర్తి గవర్నరుకిచ్చు "రాజనిర్దేశపత్రము" (Instrument of Instructions) కును తెలుగు తర్జుమాయు నిందుకలవు. రాష్ట్రపరిపాలనలో గవర్నరుల కివ్వఁబడిన సర్వాధికారములు; మంత్రుల అధికారములందును శాసననిర్మాణమందును రాష్ట్రాదాయ వ్యయములందును చేయబడిన మినహాయింపులు; బ్రిటిషువర్తకులకు ఐ. సి. యస్. వగైరా ఉద్యోగులకు చట్టమిచ్చిన శాశ్వతహక్కులు; కేంద్రరాష్ట్రీయ ప్రభుత్వాధికారముల విభజన కేంద్రరాష్ట్రీయ శాసనాధికారముల జాబితాలు కలవు.

98 పుటలు వెల 0—3—0

భారత దేశ స్థితిగతులు

వివిధదేశప్రజల ఆర్థికపరిస్థితులు, ప్రభుత్వాదాయవ్యయవిధానముల మనదుస్థితిని ఇతరదేశముల యౌన్నత్యమును పోల్చిచూపు స్థితిగతి లెక్కల

72 పుటలు దేశసేవకులకు అమూల్యము. వెల రు 0-2-0

నవీన (రష్యా) ఆర్థికస్థితి 0-2-0

ఆంగ్లరాజ్యాంగము 30 పుటలు 0-1-0

అంకులుటాము కథ (అంకుల్ టామ్స్ కాబిన్)

నీగ్రోబానిసల స్వాతంత్ర్యము. 84 పుటలు 0-2-0

బసవరాజు అప్పారావుగీతములు,

భావతరంగములు, ప్రేమతరంగములు, గాంధీగీతలు

(క్రౌను 200 పుటలు) వెల 0—8—(

దొరుకువారు :-దిగవల్లి వేంకటశివరావు బి.ఏ.,బి.యల్., బెజవా